

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDEKİ
ANTİK DÖNEM NEKROPOL VE MEZARLARI

DOKTORA TEZİ

42411

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ramazan Özgan

HAZIRLAYAN

RİFAT ERGEÇ

KONYA

1995

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I. GİRİŞ.....	1- 50
IA. KONUNUN TANIMI, AMACI VE ÖNEMİ	
IB. BÖLGENİN COĞRAFİK VE TOPOGRAFİK YAPISI	
1. Fiziki Coğrafyası	
2. Jeolojik Yapısı	
3. Tektonik yapısı	
4. Dağları	
5. Ovaları	
6. İklim Özellikleri	
7. Bitki Örtüsü	
8. Akarsuları	
IC. KOMMAGENE' NİN TARİHİ COĞRAFYASI	
1. Doğal ve Siyasi Sınırlar	
2. Kommagene'nin Klasik Çağa Kadar Tarihi Coğrafyası	
3. Klasik Çağda Kommagene Ülkesindeki Yol Güzergahları	
4. Tarihi Coğrafya Yönünden Önemli Klasik Çağ Merkezleri	
ID. KOMMAGENE' NİN TARİH ÖNCESİ VE TARİH ÇAĞLARI	
1. Prehistorik Çağlardan II. Bin Sonuna Kadar Olan Dönem	
2. Kummuh veya Eski Kommagene Krallığı	
3. Hellenistik Çağ Öncesi Kommagene	
4. Yeni Kommagene Krallığı	
5. Hellenistik Çağdaki Kommagene Krallığı	
6. Roma Çağında Kommagene	
II. TOPLUMLARDA ÖLÜM VE ÖLÜNÜN SAKLANMASI PROBLEMİ İLE MEZAR GELENEĞİ.....	51-58
III. ANADOLU VE YAKIN KOMŞULARINDAKİ ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ.....	59-73
IIIA. NEOLİTİK, KALKOLİTİK VE TUNÇ ÇAĞLARI	
IIIB. DEMİR ÇAĞLARI	
IV. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDEKİ ÖLÜ GÖMME GÖMME GELENEKLERİ.....	74-99
IVA. EN ESKİ ÇAĞLARDAN BERİ ŞÜREGELEN GÖMME GELENEKLERİ	

- V. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDE ODA MEZAR GELENEĞİ..... 100-110
- VA. ÖNASYA'DA ODA MEZAR GELENEĞİNE TOPLU BAKIŞ
- VB. KAYAYA OYULARAK YAPILMIŞ ODA MEZARLAR
- VC. ANTİK ÇAĞ ÖNCESİNDE ODA MEZAR GELENEĞİ VE GÜNEY KOMMAGENE ODA MEZARLARINA ETKİLERİ
- VI. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİ ODA MEZARLARI.....111-115
- VIA. ODA MEZARLARIN GENEL TANIMI
- VIB. ODA MEZARLARIN PLAN TANIMI
- VIC. DROMOS GELENEĞİ
- VII. ODA MEZARLAR PLAN TIPLERİ.....116-179
- VIIA. DOLİCHE KENT NEKROPOLÜ VE JUPİTER DOLİCHENUS TEMENOSU NEKROPOLÜ İLE DİĞER YERLERDEKİ MEZARLAR
1. Tek Odalı Dörtgen Planlı Mezarlar
  2. Tek Odalı Çokgen Planlı Mezarlar
  3. Geçişli İki Odalı Mezarlar
  4. Çok Odalı Mezarlar
- VIIIB. ZEUGMA KENT NEKROPOLÜNDE BULUNAN MEZARLAR İLE DİĞER YERLERDEKİ MEZARLAR
1. *Arcasolium*'lu Mezar Odaları
  2. *Loculus*'lu Mezar Odaları
  3. Sekili Mezar Odaları
  4. Sekili ve *Arcasolium*'lu Mezar Odaları
  5. *Columbarium* (?)
- VIIIC. DİĞER NEKROPOL VE TEK MEZARLAR
- VIIID. MEZAR ODALARI VE DEKORASYONU
1. Doliche Kent ve Jupiter Dolichenus Nekropolleri ile Di er Yerlerdeki Tek Mezarlar
  2. Zeugma Kent Nekropolü ile Di er Yerlerdeki Tek Mezarlar.
- VIII. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDEKİ ANTİK KENTLER VE NEKROPOLLER.....180-189

VIIIA. DOLİCHE ANTİK KENTİ VE NEKROPOLÜ

VIIIB. ZEUGMA ANTİK KENTİ VE NEKROPOLÜ

IX. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....190-195

X. KATALOG..... 196-306

XI. BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR.....307-330

XII. HARİTA - LİSTE VE ŞEMALAR.....I-XIII

XIII. LEVHALAR

XIIIA. MEZAR PLANLARI.....LEVHA 1-100

XIIIB. FOTOĞRAFLAR.....LEVHA 101-232

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi Klasik Arkeoloji bölümünden mezuniyet tezi için konu araştırırken, hocam merhum **Ord. Prof. A. M. Mansel**'in Müze Kataloglarının bilim alemi için önemine ve bu işi yapanların teşvik göreceğine ilişkin sözlerinin beni, müze katalogu yapmaya yöneltmesiyle "Adana Müzesindeki Taş Lahit ve Lahit Parçaları" konusunu lisans tezi olarak hazırladım ve böylece, yaşamdan ölüme iki dünya arasında bir vasıta olan mezarlar konusuna ilk adımı atmış oldum. Çok sonraları **Doç. Dr. Sayın L. Zoroğlu**'nun teşvikiyle Selçuk Üniversitesinde yüksek lisans programına başladıktan sonra tez konusu araştırırken yine aynı konuya doğru sürüklendim ve "Anazarbus Lahitleri " başlıklı tezimde Anazarbus (Anavarza) Nekropolündeki kaya lahitleri konusunu işledim.

Gene Selçuk Üniversitesinde, doktora programında iken görev yerimin değişmesiyle Gaziantep'e geldikten ve çok sayıdaki kaya mezarlarındaki çeşitlilik ve fonksiyonu gözledikten sonra doktora tezi konusu için bu kez kararlılıkla üzerine giderek, Bölgedeki gömü biçimlerini tarihsel süreci içinde, fakat özellikle de, genelde belirli bir bütünlük detayda ise ilginç değişiklikler içeren oda mezarlarını, Gaziantep İlini kapsadığı için Güney Kommagene Bölgesi ile sınırlayarak çalışmak isteğimin, danışmanım **Prof. Dr. Sayın R. Özgan** tarafından da uygun karşılanmasıyla bu konudaki çalışmalarına başladım. Yoğun arazi çalışmalarımız , mezarları da incelemeye olanak verdiğinden, bölge içinde yer alan nekropol alanlarını ve oldukça fazla sayıdaki kaya mezarlarını inceleme imkanı buldum. Araştırmalarımın sonucu olarak ortaya koyduğum çalışmalarımın esasını katalog bilgileri ve mezar planları ile fotoğraflar teşkil etmektedir.

Tezimin hazırlanışı sırasında akademik görüşlerinden yararlandığım **Prof. Dr. Sayın Ramazan Özgan'a**, **Doç. Dr. Sayın Levent Zoroğlu'na**, **Doç. Dr. Sayın A. Adil Tırpan'a**, **Prof. Dr. Sayın Haşim Karpuz'a**, **Prof. Dr. Sayın Veli Sevin'e**, **Prof. Dr. Sayın Fahri Işık'a**, **Doç. Dr. Sayın Oktay Belli'ye**, eşim arkeolog **Ayşe Ergeç'e**, çizimlerde yardımlarını gördüğüm Rölöve ve Anıtlar Müdürü mimar **Sayın Erol Doğan'a**, Bilgisayar düzenlemelerini yapan oğlum **A. Gökalp Ergeç'e**, restoratör **Serap Kurt'a**, arazi çalışmalarında yardımcı olan **Mahmut Kocaoğlu'na**, Gaziantep Müzesinin tüm personeline ve çeşitli yardımlarından dolayı meslekdaş ve arkadaşlarıma teşekkürü kaçınılmaz ve zevkli bir görev sayarım.

I. GİRİŞ

IA. KONUNUN TANIMI, AMACI VE ÖNEMİ

Antik dönemde doğu ile batıyı, siyasi-dini-ticari ve kültürel olarak birleştiren, bünyesinde karakterize eden ve antik dünyada doğu ile batı arasındaki köprü görevini üstlenen Kommagene Krallığı bir anlamda, ülkemizin bugünkü durumu gibi, jeopolitik konumunun gereği olarak uluslararası denge sorumluluğunu yaklaşık ikibin yıl önce bugünkü Adıyaman - Kahramanmaraş -Gaziantep illerini kapsayan Kommagene Ülkesinde sürdürmüştür. Bu konumu ile Kommagene Krallığı doğu ve batı kültürlerini bünyesine alıp Yunan ve Roma ile Pers-Part dinsel motiflerini birlikte yansıtmaktadır.

Bugünkü Gaziantep ili, Kommagene Ülkesinin güney bölümünü kapsamakta olup, stratejik öneme haiz Fırat havzası ile coğrafik olarak Anadolu - Suriye çizgisinin kesiştiği çok önemli bir düğüm noktası olma özelliği günümüzde de sürmektedir. Bu hususlardan dolayı Gaziantep İli veya Güney Kommagene Ülkesi, Kommagene Krallığından sonra Roma hakimiyeti döneminde de, önemli ticari- siyasi ve askeri faaliyetlere sahne olmuştur. Bölgede özellikle Zeugma ve Doliche iki önemli merkez olup Doliche, Hitit döneminden beri devam eden bir kült merkez olma hüviyetini, etkinliğini artırarak devam ettirmiş ve Jüpiter Dolichenus kültürünün antik batı dünyasında yayılmasına kaynak teşkil etmiştir. Zeugma ise, Fırat boylarında geçit veren iki noktadan biri üzerinde yer almakta, bu önemli konumundan dolayı ise Dördüncü veya Skitia lejyonu adı verilen askerî birliği barındırmaktaydı. Bu altyapı ve potansiyel, sonraları Zeugma'da asker tarzının hakim olduğu bir sanat akımının gelişmesine yol açmıştır.

Güney Kommagene Bölgesinde antik çağda, Hellenistik ve özellikle de Roma dönemindeki askeri hareketler sonucunda, imparatorluğun değişik bölgelerinden gelen lejyonerlerin beraberinde getirdiği

gelenekler , dinsel inançlar ve diğer kültürel malzemelerin, yerli kültür ve geleneklerle karışmasıyla değişik yapıda bir sentez oluşmuş ve kişileri birinci derecede ilgilendirdiğinden dolayı da, mezarlarda kendini göstermiştir. Bu duruma, Anadolu'nun birçok bölgesinde rastlanmakla beraber söz konusu edilen bölge, kıyı kesimleri kadar dış etkilere açık olmayan daha kapalı bir ortamda lokalize olmasıyla önem kazanmaktadır. Bu özellikler dikkate alındığında, bölgede en eski çağlardan beri devam edegelen gömü adetlerinin yanısıra, hakim siyasi ve askeri güçlerin taşıdığı yeni dinsel motifler ile bunların kültürel ve diğer maddi görüntüleri , jeolojik yapı itibarıyla çok elverişli olan kesif kalker malzemeye uygulanarak birbiri üzerine tatbik edilebilen gömüler, cenaze törenleri, mezar stelleri, mezar heykeltraşlığı vb. çok değişik yapıda nekropol adetleri ve mezar kültürünün oluşmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın amacı, yasal tescil işlemlerini önlemek, kaçak kazıların anlaşılmasını gizlemek, kadastral açıdan tapu işlemlerinin yürütülmesinde engeli kaldırmak gibi sebeplerle süratle ortadan kaldırılmaya çalışılan, en azından kayalık arazide, dromos boşluğundan faydalanılarak ağaç dikilen antik dönem mezarlarının fiziki yapısının özelliklerini saptayıp kayda geçirerek mezar yapıları, lahitler, mezar mimarisi ve heykeltraşlığı ile bunların verdiği mesajların ışığında, ilk kez mezar açma olanağı bulunamadığından elde edilemeyen ölü gömme adetlerine ilişkin bilgileri ve diğer kültürel malzemeyi gerek fotoğraf ve gerekse plan çizimleriyle tesbit ederek ve araştırma konusu doğrultusunda yorumlayarak bilim alemine sunmaktır.

IB. BÖLGENİN COĞRAFİK VE TOPOGRAFİK YAPISI

Çok değişik yüzey şekilleri ve yükseltiler gösteren Anadolu platosu ile Suriye düzlükleri arasındaki geçiş şeridini oluşturan bölgenin fiziksel yapısının tümünü ana hatlarıyla incelemek gerekmektedir.

IB1. FİZİKİ COĞRAFYASI

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batısı ile Akdeniz Bölgesinin doğusunda ve 37-28 kuzey enlemleri ile 36.50-38.70 boylamları arasında konumlanan ve antik coğrafyada Kommagene Ülkesi adı verilen bölge, yukarı Fırat vadisinde ve Fırat'ın batı sahilinde yer almaktadır. Bugünkü mülki idare bölümüne göre , Adıyaman ilini tamamen, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerini kısmen kapsamaktadır.

Bölgeyi, Toros silsilesi uzantıları olan Amanos dağları batıdan, Nurhak ve Malatya dağları kuzeyden çevirmekte, Güneyde doğal bir sınır olmamakla beraber bugünkü Türkiye-Suriye devlet sınırının kuzeyinden geçirilecek paralel bir hat Kommagene Ülkesinin güney sınırını belirlemektedir. Coğrafik sınırları bu şekilde belirlenen Kommagene Ülkesi , genel olarak dağlar, platolar ve her ikisi arasında yer alan vadi ve ovalardan teşekkül etmiştir. Ülkede ortalama yükseklik 750 m civarındadır.

IB2. JEOLJİK YAPISI

Jeolojik yönden Kommagene Ülkesinde Çeşitli formasyonların yer aldığı görülmektedir. Bu dağılım illere göre

incelendiğinde birbirinden çok farklı olmayan, fakat çeşitlilik açısından yer yer yoğunlaşmalar olduğu görülmektedir.

IB2a. Kahramanmaraş Bölgesi :

- PALEOZOİK (I. zaman) ; Amanos dağlarında geniş yer kaplayan bu formasyon şist ve mermerden teşekkül etmiştir.
- MEZOZOİK (II. zaman) ; Bu formasyon Narlı Ovasının güneyinde görülmekte ve "Şimsin Formasyonu " olarak isimlendirilmektedir.
- TERSİYER (III. zaman) ; Genellikle marnlardan oluşan "Paleosen", kumlu yataklar ve kil bölgeleri ile şist ve tebeşirli tabakalar ihtiva eder ki, kalınlıklarının 250 m civarına kadar çıktığı tesbit edilmiştir. Bu formasyonun Eosen, Oligosen, Miosen ve Pliosen gibi türlerine de Kahramanmaraş çevresinde rastlanmaktadır.
- EOSEN : Bu formasyonun alt, orta ve üst sınıflarının genelde Gercüş- Midyat kalkerleri ve tebeşirli Gaziantep tipleri çevreye dağınık halde yayılmış bulunmaktadır. Bu tebeşirli türleri Gaziantep-Kahramanmaraş karayolu üzerinde yüzeyde bariz şekilde görmek mümkündür.
- OLIGOSEN : Marn ve marn ile karışık kalkerden teşekkül etmiştir. Net bir örnek olarak Kurt deresinin 6 km güneyindeki küçük bir alanda belgelenmiştir.
- MIOSEN :Marn, tebeşirli ve klastik kalkerler ve molozlar ile başlayan yapılaşma 200- 400 m kalınlıkta olup, karasal fasiyeste kalkerler ve konglomeralarla devam etmektedir.
- PLIOSEN : Konglomeralar hakim durumda olmakla beraber, fay kırıklarından bazaltlar yüzeye sızmıştır. En iyi örnekler Narlı Ovasının güney kesiminde görülmektedir¹

1 Mollamustafao lu 1965, s.4 vd.

.Kahramanmaraş- İslahiye kesiminde ayrıca tektonik ve karstik çöküntüler meydana gelmiştir² .

- KUARTERNER (IV. zaman) ; Bu formasyon bölgede alüvyonlu örtüler halinde görülmekte kum , kil ve lokal şartlara göre tane ebatları değişken malzemedir meydana gelmektedir . Alüvyonlu örtü ovaları, nehir ve yan dere yataklarını ve teraslarını kaplamakta, kalınlığı 20-30 m arasında değişmekte, bazan da daha kalın tabakalara ulaşmaktadır³ .

IB2b. Adıyaman Bölgesi :

Adıyaman ilinde "Kuarterner" , "Pilo Kuarterner" yaşlı eski alüvyonların üzerinde yer almakta ve il sınırları içinde stratigrafik dizilişle beş formasyon göstermektedir.

- HALOSEN (yeni alüvyon) : Mevcut derelerde ve yan dere yataklarında tesbit edilmektedir.
- PILO-KUARTERNER : İl sınırları içinde kuzey-doğu, güney-batı yönünde bir bant halinde uzanmakta ve Adıyaman il merkezi bu seviye üzerinde yer almaktadırlar.
- MIOSEN :Kalkerli seviyelerin altındaki konglomeratik katman düzeylerinin daha altında yer almaktadır.
- KRETASSE KALKERLERİ :Bu seviye , alt kretasseye ait kesimleri barındıran "Ofoolotik " serilerinden gelmektedir. "Üst Kretasse " ile yaşlı olup, açık renkli Nratik fasiyesindeki kalkerlerden ibarettir. Bölgenin güney ve güneydoğusunda , bu kalkerlerin geniş sahalar kapladığı izlenmektedir⁴
- OFOOLOTIK : Genelde kretasse yaşında olmakla beraber altındaki Jura ve Triase'ye ait kısımlar bir aradadır. Bu seri

2 Saraço lu 1968, s.9 vd.

3 Maraş İlinin jeolojik durumu için bkz. Maraş İli Yılı ı, Ankara 1967, s.49 vd.

4 Tolun 1962, s.16

içinde irili ufaklı, açık renkli kalker bloklarda bulunmaktadır⁵

Besni ilçesinin güneydoğusundaki Fal köyüne kadar devam eden alüvyon örtüleri , Fal köyünden sonra killi ve çakıllı düzlükler olarak devam etmektedirler. Olasılıkla Nerojen döneme ait olan bu düzlükler , şekiller ve derin yarıklar hainde Adıyaman il merkezine, Kahta ve Cendere köprüsü yakınlarına kadar uzanmakta, hatta güneye doğru dalgalı düzlükler ve yer yer derinleşen yarıntılar halinde devam etmektedirler⁶ .

IB2c. GAZİANTEP BÖLGESİ :

Antik Kommagene Ülkesinin yer aldığı bu bölgede Gaziantep kesiminde, tersiyer ve kuarterner pek büyük bir alanı kaplamakta ve bir miosen kalker örtüsü oldukça geniş bir alana yayılmaktadır . Bu kalker örtünün altında genellikle marnlar ve marnlı kalkerler yer almaktadır ki, bölgenin batısında oligosen ve doğusunda paleosen geniş kesimler kaplayan formasyonlardır⁷ .

IB3. TEKTONİK YAPISI

Bölgeyi kuzey ve batıdan çevreleyen, Toros silsilesinden olan ve çeşitli isimlerle anılan dağlar , Alp tipi kıvrımlar göstermektedirler⁸ . İslahiye ve Kahramanmaraş ovaları , Kızıldeniz-Lut-Amik ovaları boyunca uzanan "Ürdün - Grabe "çöküntü sisteminin uzantısı kabul edilmektedir⁹ . Kahramanmaraş'ı kuzeyindeki Eosen kalkerleri güneye doğru ilerleyerek Miosen serilerini örtmüştür .

5 Adıyaman İli Yıllığı. Adana 1967, s.43 vd

6 Kökten 1947, s.459

7 Schrieber 1960 a, s.19 vd

8 Mollamustafaoğlu 1965, s.4 vd, Schrieber 1960 b, s.36 vd

9 Mollamustafaoğlu 1965, s.4 vd

Güney - doğuda ise basınçlardan dolayı bazı itilmeler ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan biçimler görülmektedir¹⁰.

IB4. DAĞLARI

Kommagene Ülkesini kuzey ve batıdan, Toros silsilesinden olan Anti-Torosların çeşitli uzantıları ile batıdan Amanos dağları çevreler. Ülkenin kuzey kesimini oluşturan Adıyaman ilinde kuzey-batıdan kuzey-doğuya uzanan Anti-torosların en yüksek kısımları , Akdağ 2700 m, Ulubaba 2500 m, Receptepe 2300 m ve 2150 m ile Nemrut tepeleridir . Gaziantep ilinde sıradağ olarak Sof dağları bulunmakta olup , İslahiye Ovasından ve Amanosların doğu yönünde kesimden başlayarak Pazarcık Ovasına kadar uzanırlar. Sof dağlarının en yüksek yeri 1496 m ile Kepekçi Tepesidir. Sof Dağları , batıdan doğuya doğru Alıcı Sofu , Dımışkılı Sofu ve Çarpın Sofu olmak üzere üç kısımdır. Sof Dağlarının, Adıyaman ve Besni ilçelerine doğru uzantısı görünümü veren Karadağ ise , Yavuzeli ilçesinin en büyük dağı olup , Sof Dağları ile birlikte Güneydoğu Anadolu sıradağlarının batı ucunu teşkil eder. Gaziantep Merkez Şehitkâmil ilçesinin hemen kuzeyinde yer alan Dülükbaba Tepesi 1250 m yükseklikte olup, şehrin kuzey-batısına düşen Sof Dağları ile Sam Tepeleri arasında yer alır. Sam Tepelerinin en yükseği 1050 m rakımlıdır. Kommagene ve Kuzey Suriye bölgesini Kilikya 'dan ayıran Amanos Dağlarının en yüksek yerleri olan Daz Tepesinde rakım 2600 m ve Hınzırlı Tepesinde ise 2800 m dir.

Kahramanmaraş kesimdeki dağların en önemlilerinden birisi, şehrin eteğinde kurulduğu 2443 m rakımlı Ahır Dağıdır. Bu dağın kuzeyinde 3014 m yükseklikteki Engizek Dağı, Afşin ilçesinin kuzey-batısındaki 3000 m rakımlı Binboğa Dağları , Pazarcık ilçesinde Gani

10 Maraş İl Yıllığı, Ankara 1967, s.50 vd

ve Gandil Dağları ile Elbistan ilçesinin doğusundaki Nurhak Dağları diğer önemli dağlar olup hepside Anti-Toros silsilesinin içinde yer alırlar .

IB5. OVALARI

Kommagene Ülkesi Ovalar açısından oldukça geniş alanlara sahiptir. Adıyaman çevresindeki ovalar, daha ziyade Besni -Kahta hattının güneyinde kalmakta ve dağınık halde akarsu boylarında küçük alanları kaplamaktadır. Bunların yanısıra Adıyaman , Gölbaşı ve Keysun (Çakırhöyük) ovaları geniş alanlara yayılan büyük ovalardır.

Gaziantep kesimi ise, geniş ovalar yönünden değişik şekillere sahiptir. Bunlardan en önemlisi " Ürdün-Grabe " sisteminin kuzey çöküntüsünü meydana getiren İslahiye Ovası olup, ortalama rakım 550 m civarındadır. Barak Ovası, Nizip ilçesinin güneyinden başlayıp sınırı aşarak Suriye'de devam eder. Tılbaşar ovası ise Oğuzeli ilçesinin büyük bölümünü kapsamaktadır. Bunlardan başka Yavuzeli ve ondan daha büyük Araban Ovalarıdır.

Kahramanmaraş bölgesinde, Kommagene sınırları içine giren bölümdeki en önemli ovalar, Kahramanmaraş Ovası, Türkoğlu Ovası ve Narlı Ovalarıdır. Bu üç ova da, İslahiye Ovası gibi " Ürdün-Grabe " sisteminin içinde yer almakta olup, bu sistemin en kuzeyindeki çöküntü alanının sınırını teşkil etmektedirler.

IB6. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Kommagene iklim yönünden genellikle karasal iklimin nüfuz ettiği Akdeniz ikliminin etkisi altındadır¹¹ .Adıyaman'da Anti-

11 Çölaşan 1960, s.254

Torosların kuzeyinde yer alan Gerger, Çelikhan, Kahta, Besni ve İl Merkezinin kuzey kesimlerinin ikliminde, kışların soğuk ve çok karlı, yazların ise sıcak ve kurak olduğu görülür. Buna karşılık Besni, Kahta ve İl Merkezinin güneyinde kalan kesim, daha ılımlı bir iklime sahiptir. Adıyaman il merkezinde yıllık ortalama basınç 938 milibar yıllık yağış toplamı 835 mm ve yıllık yağışlı gün sayısı ortalama 70.4 gündür. Bulutlu geçen gün sayısının 175.3 olmasına karşın, yıllık karlı günler ortalaması 2.9 gündür¹².

Kahramanmaraş'da iklim daha çok Akdeniz bölgesinin etkisinde olup, yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve yağışlı geçer. İl Merkezinde yıllık ortalama basınç 974.8 milibar, ortalama yağış yoğunluğu 693.7 mm'dir. Ortalama sıcaklık 16.7 derece ve yıllık yağışlı gün sayısı 71 gündür. Bulutlu geçen gün sayısı ortalama 159 ve karlı gün sayısı ise yıllık 2 gündür¹³.

Antik Kommagene Ülkesinin güneyini teşkil eden Gaziantep kesiminde ise, geniş bir alan Akdeniz ikliminin etkisi altında olmakla beraber bazı karasal iklim faktörleri tesiriyle değişkenlik gösterir. Yazlar sıcak ve kurak, fakat yaz geceleri serindir. Kış ayları genellikle soğuk ve yağışlı geçer. Akdeniz yağış rejimi özellikleri görülmekle beraber sıcaklık dereceleri daha düşüktür. İlin güneyinde yer alan Kilis, İslahiye, Oğuzeli ve Nizip ilçelerinin büyük kısmı ılıman iklime sahiptir. Araban, Yavuzeli ve Sof Dağları gibi yüksek kesimlerde ise, daha sert iklim özelliklerine rastlanmaktadır. Don olayları ve kışın kar yağışı görülür. Akdeniz'le Amanos (Gavur) Dağlarının konumu Gaziantep ilindeki yağış ve sıcaklık gibi iklim özelliklerini etkilemektedir. Gaziantep ili, bu özelliklerinden dolayı Akdeniz iklimi ile kara iklimi arasında bir geçiş kuşağı durumundadır. Yıllık ısı ortalaması 17 derece, Yağış ortalaması 700 mm ve basınç ortalaması 916 milibardır. Yıllık nem oranı çok değişken olup, Aralık-Ocak

12 Adıyaman İl Yıllığı, Adana 1967, s.45 vd

13 Maraş İl Yıllığı, Ankara 1967, s.5 vd

ortalaması %85, Temmuz-Ağustos ortalaması ise % 4 dür.

Bu üç ilin ortalamaları alındığında, antik Kommagene Ülkesinde ortalama olarak basınç 920 milibar, metrekareye kilogram olarak düşen yağış miktarı 640 kg., karlı gün sayısı yılda 2.5 gün, yağışlı gün sayısı 70 ve bulutlu gün sayısı ise 160 gün dolayında gerçekleştiği belirlenmektedir.

IB7. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kommagene bölgesinin günümüzdeki bitki örtüsü, Akdeniz bitki örtüsü ile aynı özellikleri göstermektedir. Adıyaman çevresinde, arazinin yaklaşık %25'i orman, %75'i kültür arazisi (bağ-bahçe-tarla), otlak ve bozkırdır. Ormanlar genellikle yüksek kesimlerde yer almakta olup, en çok Meşe ve aynı sınıftan ağaçlar görülmektedir. Gölbasi kesimde Kızılçam yoğundur. İl genelinde Meşeden sonra sırayı Sakız Ağacı almakta ve bunu Çınar, Kavak, Tesbih, Çitlenbik ve Zeytin ağaçları takip etmektedir. Ovalarda tarım yapılmakta olup tarla, bağ ve bahçeler geniş yer kaplamaktadır. Antepfıstığı, İncir, Dut, Kayısı ve Elma, Şeftali, Vişne, Armut ile Nar ağaçları ve Üzüm bağları ekseriyeti meydana getirmekte, akarsu boylarında ise özellikle Pamuk, Tütün, Pirinç ve Mısır ekilmektedir.

Kahramanmaraş çevresinde Akdeniz iklimi daha ağırlıklı hissedildiğinden, yamaçlarda genellikle Makiler görülmektedir. İl genelinin %40'ı orman, %60'ı ise kültür arazisi, otlak ve bozkırdır. Orman örtüsü Adıyaman'dan daha geniş olup, hakim türler Meşe, Karaçam, Sedir, Kayın, Köknar, Dişbudak, Karaağaç, Ardiç, Sandal ve Defne ağaçlarıdır. Bunlarının yanısıra fundalık ve zeytinlikler de geniş alanları işgal etmekte olup, Orçanlı çevresinde fıstık çamları görülmektedir. Kahramanmaraş'ta tarım olanakları oldukça elverişli olup, ekilebilir alanlar daha fazladır ve kültür

bitkilere de oldukça zengindir¹⁴. Alüvyon ovalarında iklimin de cömertliği ile Pirinç, Pamuk, Buğday ve Kırmızı Biber tarımı çok gelişmiştir.

Gaziantep Çevresinde ormanlık alanlar Kommagene Ülkesinin diğer kesimlerine nazaran çok fakirdir. Fundalıklar da dahil olmak üzere orman örtüsü %18-20 civarındadır. En fazla Meşe, Çam, Defne, Sandal, Katırkuyruğu, Pırnal Meşesi, Kermez Meşesi, Funda, Süpürge Çalısı, Erguvan, Tesbih, Karaçalı, Çınar, Kavak ve Söğüt göze çarpar. Bölgenin güney-batı kesiminde makilik alanlar yoğunluk kazanır. Antepfıstığı ağaçları Nizip, Araban, Yavuzeli ve Merkezde geniş alanlar kaplar. Zeytin ağaçları ise Kilis ve Nizip'te yoğunlaşmış olup, ticari verimliliği yönünden tarlalar hızla fıstık ve zeytin bahçelerine dönüştürülmektedir. Üzüm bağları ve meyve bahçeleri, özellikle Nar ağaçları Oğuzeli civarında toplanmıştır¹⁵. İl genelinin % 50 'si tarıma elverişli olup, modern ve ilkel usuller birlikte kullanılmaktadır.

Kommagene ülkesinin genelindeki bitki örtüsü incelendiğinde büyük ölçüde Akdeniz bitki örtüsünün hakim olduğu ve biraz da Karasal iklim bitkilerine yaklaştığı görülmektedir¹⁶. Kummuş Krallığı Döneminden başlayarak klasik çağlar devamınca da zengin bir orman örtüsüne sahip olduğu anlaşılan¹⁷ ülkenin, Samsat'tan batıya, iki günlük yol boyunca ormanlarla kaplı olduğu ve bu ormanların da ülkenin zenginliğini oluşturduğu göz önüne alındığında¹⁸, bugün orman örtüsü bakımından çok fakirleşmiş olduğu görülmektedir. Strabon , Melite'den bahsederken "Kommagene gibi meyve

14 Saraçoğlu 1968, s.63

15 Saraçoğlu 1968, s.381

16 Bitki örtüsü ile ilgili bilgiler, yukarıdaki eserin yanısıra, Adana Orman Başmüdürlüğü, Bölge Teknik Ziraat Müdürlüğü ve DSİ ve. Bölge Müdürlüğü dökümanlarından derlenmiştir.

17 Kınal 1962, s.266

18 Honigmann 1923, s.178

bahçeleri ile kaplıdır." demektedir¹⁹ ki, bu husus klasik çağda Kommagene Ülkesinin zirai zenginlik bakımından ne denli önemli olduğunu kanıtlamaktadır.

IB8. AKARSULARI

Kommagene Ülkesinde akarsular, iklim özelliklerinin sonucu olarak düzensiz rejimler göstermektedir. Kurak geçen yaz aylarında akarsulardaki debi düşmekte, buna karşın özellikle ilkbahar aylarında karların erimesiyle debi, en yüksek seviyeye çıkmaktadır. Kommagene'nin doğu sınırını teşkil eden Fırat nehri, tarihin hemen her döneminde ülkeler ve devletler arasında doğal bir sınır teşkil etmiştir. Strabon'da Fırat nehri için "Armenia'yı, Kappadokya ve Kommagene'den ayırır. " demektedir²⁰. Ülke akarsularının büyük çoğunluğunun akış yönünü ve katılım hattını Fırat nehri meydana getirmektedir. Fırat'ın akış yönüne göre Önemli akarsular kuzeyden güneye doğru, Cendere Suyu / Kahta Deresi (Chabinas)²¹, Çakal Deresi (Cappadox)²², Roma Döneminden büyük bir köprüye sahip olan Göksu (Singas)²³, Araban Çayı / Karasu Yavuzeli'nde Merzimen Çayı (Marsyas)²⁴, Kaynağı Sof Dağlarında olan ve Nizip'ten geçen Kuru Dere, gene Sof Dağlarından çıkan ve Gaziantep Merkezinden geçen Alleben / Sacır Suyu, Ülkeyi sulayan ve Fırat'a dökülen akarsulardır. Ceyhan (Pyramos) Nehrine karışan Aksu ile

19 Pekman 1993, s.1-3

20 Pekman 1993, s.1

21 Bugünkü Cendere Suyunun antik adının belgelenmesi konusundaki en önemli kaynak Cendere Köprüsü ve bu köprü üzerindeki Julia Domna dönemine tarihlenen yazıtlardır.

22 Çakal Deresi, Peutinger Levhasında "Fl. Capadocem" ve Plinius'da ise, (NH.VI.9) "Cappadox" olarak anılmaktadır.

23 Peutinger Levhasında, üzerindeki köprü dolayısıyla "Singe" olarak anılmakta olup, Ülkenin en büyük akarsuyudur.

24 Merzimen Çayı, Plinius'da (NH.V. 86) "Marsyas" adıyla geçmektedir

onun bir kolu olan Erkenez Çayı Kahramanmaraş ve Türkoğlu Ovalarını, Karasu²⁵, Afrin²⁶ ve Balık suyu İslahiye ve Amik Ovalarını sulayan diğer akarsulardır. Bunların dışında kalanlar ise, özellikle yaz aylarında kuruyan dere diplerinde ve sel yataklarındaki cılız akarsulardır. Özellikle son on yıl içinde bölgede yapılan büyük enerji ve sulama barajları ile gene sulama amaçlı küçük ölçekteki regülatörler, bölgenin şimdiye kadar bilinen ve sahip olduğu bütün iklim özellikleri ve buna bağlı olarak da bitki örtüsü ile tarım rejimini büyük ölçüde değiştirecek boyutlardadır.

IC. KOMMAGENE'NİN TARİHİ COĞRAFYASI

Kommagene Ülkesinin tarihi coğrafyası hakkında, ilk çağlarda yaşayan coğrafyacı ve tarihçilerden Ptolemaios ve Strabon ile Peutinger Levhası ve Antonin İtinerer'i, o çağlardaki durum hakkında bilgi vermekte ve ayrıca Hitit, Asur, Urartu yazılı belgeleri de edebi metinler içinde veya krallık yazıtlarından zaman zaman aydınlatıcı mesajlar da edinilebilmektedir. Yakın çağda ise, Ülkenin tarihi coğrafyasını oluşturan yol güzergahları, geçitler, topografya, şehirlerin konumu ve bunların birbirleriyle olan etkileşimini araştıran bilim adamlarından Humann, Puchstein, Honigmann, Kiepert, Dussaud, Murray, Bean, Von der Osten, Ramsay, Dörner, U.B. Alkım, Naumann, Wagner ve S.Şahin önde gelen isimlerdir.

IC1. DOĞAL VE SİYASİ SINIRLAR

25 Karasu, İslahiye ovasından doğup, güneye Amik Ovası yönüne akmaktadır. Aynı ismin başka akarsulara da verilmiş olmasından dolayı yön ve yöreye dikkat edilmelidir.

26 Afrin Suyu da Sof Dağlarından doğup, Amik Ovasına akmaktadır. Kiepert, çok da doğru olmayan bir tanımlama ile, nehrin Amik Ovasının doğusunda kalan kısmı için "Chalos" adını kullanmaktadır.

Fırat Nehri'nin batı sahilinde yer alan Ülke²⁷, kuzeyde ve batıda Toros silsilesinden²⁸ Anti-Toros'larla çevrilmiştir. Batıdaki dağlara Amanos veya Gavur Dağları adı verilir²⁹, bunlar Kommagene'yi Klikya'dan³⁰ ayırırlar. Kuzeydeki Malatya Dağları ise M.Ö. I. bin yıllarda Kummuh ile Milid³¹ ve antik çağda Kappadokya ile Kommagene bölgeleri arasında³² doğal bir sınır teşkil ettiği gibi, Bugünkü Adıyaman ve Malatya illeri arasında da mülki ayrımı belirleyen sınır olmakla yüzlerce yıldan beri süregelen bu özelliğini korumuştur. Bu sınırlamaya göre Ülkenin batı ve kuzeyini dağların, doğusunu da Fırat Nehrinin çevrelemesiyle üç tarafından doğal öğelerle belirlenmiş olmaktadır. Güneyde ise doğal bir sınır görülmemekle beraber Strabon, Suriyenin sınırlarını belirtirken Kommagene'nin güney sınırı için, İssus körfezinden doğuya, Kommagene Köprüsüne (Zeugma) çekilecek bir hattı kabul etmiştir³³. Buna göre Kommagene'nin güney sınırı olarak bugünkü Belkis köyünün (antik Zeugma) güneyinden batıya, Amanos Dağlarına doğru çekilecek düz bir hattı esas alarak Ravenda ile İslahiye'yi (antik Nikopolis) de Ülke sınırları içinde kabul etmek olası görünmektedir. Kommagene'nin güney sınırı olarak ileri sürülen bu hat, topografik açıdan da incelendiğinde yaklaşık olarak, Anadolu platosunun Suriye düzlüklerine doğru inişe başladığı hat doğrultusuyla çakışmaktadır ki, bu sınır da diğerleri kadar kesin ve

27 Ülkenin tarihi coğrafyası, çok yoğun ve önemli olduğundan halen çeşitli üniversite ve Enstitülerin araştırmaları devam etmektedir.

28 Fırat ancak belli yerlerden geçit verdiği için doğal sınır olarak kabul edilmektedir. Schroder, 1969, s.132

29 Toros Dağları, Asur kaynaklarında "İavri", Strabon'da ise "Taurus" adıyla anılmaktadır.

30 Strabon da antik ismini böyle kullanmıştır.

31 Gurney 1969

32 Honigmann 1924 a, s.978

33 Pekman 1993, s.190

net çizgilere sahip olmamakla beraber, gene de bir doğallık göstermektedir³⁴. Kommagene'de siyasi sınırlar, doğal sınırlarla sıkı sıkıya bağlantılı bir durum göstermektedir. Örneğin Kummu, kuzeyde Milid, batıda Gurgum, güney-batıda Sam'al, güneyde Karkamış, doğuda Fırat ve Urartu ülkesi ile sınırlanmıştır³⁵. Günümüzde Malatya dağları olarak isimlendirilen Anti-Toroslara dahil dağ sıraları, antik çağdaki Katonia (Kappadokya'nın doğu kesimi) ile Kommagene arasında doğal bir sınır oluşturmakta idi. Anti-Torosların kuzeydeki bu konumuna karşılık, Fırat Nehri de doğuda çağlar boyu " değişmez sınır " görevini yapmıştır. Anadolu'da en geniş yatağa ve su debisine sahip olması Fırat Nehri, doğal bir sınır olmanın ötesinde, siyasi sınır fonksiyonu da hiç eksilmeyen bir öneme kavuşmuştur.

Kummu çağında çevrede yer alan devletlerle, Kummu arasındaki sınırların basit de olsa doğal sınırlara dayanmış olduğu, bölgenin fiziki coğrafyası incelendiğinde belirginleşmektedir. Kummu ile Gurgum ülkesini birbirinden ayıran sınırı, 1969 yılında bulunan ve halen Kahramanmaraş Müzesinde korunan bir sınır taşındaki kitabe ortaya koymaktadır. Bu kitabede, Ceyhan Nehrinin bir kolu olan Aksu Irmağı iki ülke arasındaki sınırı teşkil etmektedir. Aksu Irmağının, güneyde, Gurgum ile Sam'al arasındaki sınırı da çizmiş olduğu kabul edilmektedir. Sam'al ile Kummu arasındaki sınırın ise, doğal yapısından dolayı, bugünkü Gaziantep-Narlı hattının oluşturduğu Sof Dağları ve uzantılarından meydana geldiği fikri hakimdir. Engebeli bir yapıya sahip olan Gaziantep-Birecik hattının ise, Kummu'un güney-batı komşusu olan Karkamış ile arasındaki sınırı oluşturduğu kabul edilmektedir³⁶.

34 Söz konusu sınırı biraz daha doğal yapıya sahip olan daha güneyden geçirek Ravenda'yı dahil etmek uygun görünmektedir. Ravenda için bkz. Honigmann, 1924 b, s.55

35 Goell 1967, s.1 - Hawkins 1970, s.69

36 Daha fazla bilgi için bkz. Garstang 1929

Kommagene'nin klasik çağlardaki sınırları, daha önce de kısmen değinildiği ve Strabon'un da belirtmiş olduğu gibi, kuzeyde Kappadokya'nın Kommagene ile sınır olan bölgesi Kataonya, batıda Kilikya, doğuda Fırat ve Armenia³⁷ ile güneyde bugünkü Türkiye-Suriye sınırınının kuzeyinden geçen paralel bir hat ile belirlenmiş³⁸ olup, buna göre Ülkenin üç tarafı, aynı zamanda doğal olan siyasi sınırlarla çevrilmiş olmaktadır. Batıdaki Amanos Dağları ile kuzeydeki, Anti-Toroslardan Malatya Dağları ve doğudaki Fırat Nehrinin ancak belirli boğazlar ve geçitlerden geçişe imkan vermelerine rağmen , güneyde Kuzey Suriye bölgesinin Kyrestika bölümü ile komşu olan Ülke, bu sınırdaki yer alan Sof Dağlarının engel teşkil etmesine karşılık, geçişe çok müsait topografik özellikler göstermektedir.

IC2. KOMMAGENE'NİN KLASİK ÇAĞA KADAR TARİHİ COĞRAFYASI

Kommagene Ülkesi bütünü ile, orta yükseklikte platolar, bereketli ovalar ve meşe ormanları ülkesidir³⁹. Bu ormanların ve engebeli yüzey şekillerinin belirli geçitlere izin vermesi nedeniyle, en eski dönemlerden itibaren Kommagene yol güzergahları açısından önemli bir değişiklik olmamıştır. Anti-Torosların güney-batı kesimindeki geçitler Kilikya ve Kapadokya'yı Kommagene'ye bağlamaktadırlar. Bu güzergahta, Aslanlıbel, Haçbel, Bağdaşbeli, Mazgaçbeli, Meryemcilbeli ve Evrenbel en önemlileridir⁴⁰. Doğu Kilikya'dan Kommagene ve Suriye'ye ulaşan yollar üzerinde ise, Kilikya ve Suriye kapıları denilen iki geçit vardır. Suriye Kapısı olarak

37 Pekman 1993, s.1 , 9

38 Honigmann 1924 a, s.978

39 Goell 1967, s.1

40 Alkim 1959, s.59 vd

bilinen Belan Geçidi, klasik kaynaklarda "Tauros Oros" adıyla anılmaktadır⁴¹. Bunların dışında Ülkenin doğu sınırını çizen Fırat Nehri de, Kommagene'de iki geçit vermektedir ki, bunların birisi Zeugma, diğeri Samosata'dır.

Bu ülkede tarihin çeşitli dönemlerinde yaşamış olan, özellikle de Kummuh ve Kommagene gibi lokalize olmuş devletler, çoğunlukla komşuları olan büyük devletlere bağımlı bir ömür sürmüşlerdir. Asur çağında Kummuh Devleti, nasıl Fırat'ın batısı için Asur'a tampon görevini üstlenmişse, klasik çağlarda da Kommagene, Fırat boylarında Roma için aynı görevi yürütmüştür. Bunun başlıca sebebi de, Ülkenin bereketli topraklarının, maden yataklarının, Meşe ve Sedir ormanlarının, özellikle de stratejik konumunun öneminden dolayı en çok Asur-Urartu ve Asur-Geç Hitit Prenslikleri arasındaki savaşlarda daima harp sahasının bu ülke topraklarının olması⁴² ve bu durumun Roma döneminde de devam etmesidir. Kommagene toprakları Romalılar'la Partlar arasındaki mücadelelerde savaş alanı olarak özel bir önem arz etmektedir⁴³. Kummuh krallığının başkentinin, daha sonraki Kommagene'nin de başkentliğini yapan Samosata olduğunda fikir birliği edilmektedir. Kommagene Krallığı döneminde başkent olan Samosata'nın en eski çağlardan beri yol ve geçitler üzerindeki konumu ve Fırat Nehri üzerindeki önemli geçit yerlerinden birinin bu noktada yer alması gibi hususlar Samosata'nın önemini artırmaktadır⁴⁴. Samosata, ayrıca Pers kralı Darius I 'in (M.Ö. 521-485), askeri ve ticari amaçlarla yaptırdığı Susa ile Sardes arasında 2400 km Uzunluğundaki meşhur Kral Yolunun da üzerinde yer almaktadır⁴⁵. Urartu metinlerinde, Kummuh krallığı şehirleri

41 Honigmann 1924 b, s.43 vd - Erzen 1940

42 Thomson 1948, s.282

43 Bunbury 1959, s.150

44 Eski Samsat-Samosata, bugün Atatürk Barajının göl sulara altında kalmış ve şehir yeni bir yerleşim yerine taşınmıştır.

45 Günaltay 1948, s.191

arasında "Uita , Parala ve Halpa" isimleri sayılmakta olup, Fırat'ın doğu kıyısında yer alan "Halpa" bugünkü Şanlıurfa ilinin Halfeti ilçe merkezidir⁴⁶. Zaman zaman Urartu kontrolünde kalan ve Melitene bölgesinden elde edilen demir cevherinin Asur'a taşındığı yol da Halpa'dan geçmekte idi. Kültepe tabletlerinden anlaşıldığı üzere Asur'dan Kapadokya'ya giden yol, tüm Mezopotamya'yı katetmekte, Dicle ve Fırat'ı aşmakta ve Kaniş'e uzanmaktadır⁴⁷. Goetze, bu yol üzerinde dört büyük konak noktası olduğunu ileri sürmektedir⁴⁸. Bunlar Asur'dan itibaren "Kabur", "Admum", "Fırat" ve "Kaniş" olarak belirlenmiştir⁴⁹. Asur kaynakları, Kommagene ve yakın çevresindeki bazı şehirlerin isimlerinden bahsetmektedir. Bunlar, "Ka-ul-mu-da-ra " (klasik dönemdeki Holmadara)⁵⁰, "U-ru-me" (klasik kaynaklardaki Urima)⁵¹, "Ap-pa-ra-zu " (klasik dönemdeki Abarara)⁵², "Ki-li-zu" (klasik dönemdeki Kilisa)⁵³ ve " Ka-ra-ma-sa " (klasik dönemdeki Kharkhamissa-Karkamış)⁵⁴ dır

IC3. KLASİK ÇAĞDA KOMMAGENE ÜLKESİNDEKİ YOL GÜZERGAHLARI

Klasik çağ Kommagene'sinin yerleşim merkezleri ve yol güzergâhları, bu konuda büyük öneme sahip olan Peutinger

46 van Loon 1966, s.11 ve dipnot 44.

47 Chesney 1868, s.136

48 Goetze 1953, s.64

49 Garstang 1910, s.376

50 Honigmann 1923, s.178

51 Bugünkü Nizip ilçesinin 15 km kuzey-doğusunda Fırat kıyısında.

52 Forrer 1920, s.26. Muhtemelen bugünkü Oğuzeli civarındaki Tilbaşar höyük.

53 Honigmann 1923, s.179. Bugünkü Kilis ilçesi (Haziran 1995'den itibaren il statüsünde).

54 Honigmann 1924 b, s.7. Bugünkü Barak ilçe merkezi olnn Karkamış.

Levhası⁵⁵ ile Antonin İtinerer'inde⁵⁶ izlenen yol güzergahları esas alınıp, çeşitli yönlerden Kommagene'ye, fakat özellikle de Samosata ve Zeugma'ya ulaşan yollar ile, bu yollar üzerinde yer alan şehirler, Peutinger Levhası ve Antonin İtinerer'inin modern haritalara tatbik edilmesiyle ve güzergahlar boyunca yer alan şehirler, bugünkü coğrafya ile karşılaştırılarak ele alınmıştır. Hemen hemen bütün araştırmacıların hemfikir olduğu gibi Peutinger Levhası yer yer yanlış bilgiler içerdiğinden yanıltıcı olabilmesine ve buna mukabil Antonin İtinerer'inin daha gerçekçi bilgiler vermesine karşın, konuya ihtiyatla yaklaşarak antik çağ belgelerinin mümkün olduğu ölçüde esas alınması benimsenmiştir.

IC3a. TABULAE PEUTINGERIANA'DA KOMMAGENE ÜLKESİNDEKİ YOLLAR

IC3a1. Peutinger Levhasına göre, Kappadokya ve Kilikya'dan Kommagene Ülkesine gelen yollar üç grupta toplanmaktadır.

- Fırat sahilini takip ederek Melitene'den Samosata'ya gelen yol:

Bu yol, Levhaya göre 123 mil uzunlukta olup, *Corne XIII*, *Metita XII*, *Claudia XLVI*, *Barsalium XIII*, *Heba XXX*, *Charmadora XII* ve *Samosata* hattını takip etmektedir.

Kommagene'de, bu güzergâh boyunca yer alan şehirlerden Barsalium'un bugünkü Peraş köyü⁵⁷, Charmodara'nın bugünkü Hardiyan⁵⁸ ve Samosata'nın ise, birkaç yıl önce Atatürk Barajının göl suları altında kalarak terk edilip, başka bir yerde tekrar kurulan Samsat ilçe merkezi olduğu saptanmıştır⁵⁹. Claudia'nın ise, Kappadokya'da ki Claudia

55 Miller 1888

56 Cuntz 1929

57 Honigmann CSC. 1954, s.3 vd

58 Antik adı ile bugünkü adı arasındaki benzerlik, Hardiyan'ın antik Charmodara olabileceğine kanıt teşkil etmektedir.

59 Honigmann 1928, s.38

olması muhtemeldir⁶⁰.

- Kappadokya Kommanası'nı Samosata'ya bağlayan yol:

Bu güzergah, Peutinger Levhasında Kommana'dan Ostacuskum'a kadar 44 mil, Ostacuskum'dan Perre'ye kadar 10 mil ve Perre'den Samosata'ya kadar 6 mil uzaklıkta gösterilmiştir. Bu dizilişe göre *Kommana / Kappadokya XX, Catara III, Salandona V, Cilca Noum V, Arianobum VI, Hastae V, Ostacuskum IV, Capriandas IV, Pardonnium II, Perre II, Carbanum IV, Samosata*'dan oluşan güzergahın Kommagene içinde kalan şehirlerden Ostacuskum'un bugünkü Besni⁶¹, Capriandas'ın bugünkü Şambayat⁶², Pardonnium'un bugünkü Adıyaman Merkez⁶³, Perre'nin Pirun⁶⁴ ve Carbanum'un Karahöyük⁶⁵ olduğu kabul edilmektedir.

- Kilikya'yı Kommagene'ye bağlayan güzergah:

Levhada Kommagene'yi Kilikya'ya bağlayan tek bir yol gözükmemekte olup, Mopsuestia'dan başlayarak Samosata'ya ulaşmaktadır. Buna göre, *Mopsuestia XXVII, Incomacenis XIV, Heracome-Samosata* şeklindedir. Levhanın bu güzergahında gösterilen ve Mopsuestia'dan 27 mil sonra aşılacak bir dağın Amanos Dağları olduğunda fikir birliği edilmektedir⁶⁶. Dağın aşılmasından sonra Kommagene'ye

60 Ramsay 1961, s.73

61 Honigmann 1924 b, s.22 - Fritz, Teil 8, 37/37,6 E

62 Honigmann 1923, s.175

63 Honigmann 1924 b, s.33 - Fritz, Teil 7, 38 E2

64 Honigmann 1924 b s.29 vd. Perre'nin bugünkü Pirun oldu u son yıllardaki buluntu verileri kesinlik kazanmıştır.

65 Levhada verilen yol mesafelerine olan uygunlu u, gerek telaffuz ve gerekse anlam bakımından Carnabarum'un bugünkü Karahöyük oldu u kanısı a ırlık kazanmıştır.

66 "Amanikai Pylai", "Pylai Amanides", "Pyla Amanikai" olarak geçen geçitler için bkz. Erzen, 1940, s.8, - Alkım, 1965 a, s.40

girildiği Levhadaki *Incomacenis* ibaresinden kesin olarak anlaşılmakta ve sınırdan 14 mil sonra Heracome'ye ulaşıldığı belirtilmektedir. Bu durumda Heracome yani "Kutsal Köy"ün, Sayviran'da olduğu kabul edilmekle beraber⁶⁷, sınırdan 14 mil uzakta kaldığını da gözden uzak tutmamak gerekir. Levhada, Heracome'nin Samosata'ya olan uzaklığı belirtilmemiştir.

IC3a2. Peutinger Levhasına göre, kuzey Suriye Bölgesinden Kommagene'ye ulaşan yollar beş grupta toplanmaktadır.

- Antiocheia'dan Samosata'ya giden yol:

Antiocheia'dan itibaren *anıtsal karakterli bir yapı VI, Pagaris X, Melaagrüm VI, Metridatis Regnum VII, Thanna VII, Cesum VII* ve *Heracome-Samosata* sıralanışındadır. Bu yol boyunca ismi geçen merkezlerden bugün yeri tesbit edilenler, Hatay'daki Bakras köyü (Pagaris), Adıyaman'daki Çakırhöyük veya Keysun (Cesum)'dur. Pagaris'den sonra gelen Melaagrüm'un bugünkü Kırıkhan ilçesi Ceylanlı köyünde yer aldığı ileri sürülmektedir⁶⁸. Melaagrüm ile Pagaris arasındaki mesafe 20 km civarında olup, Levhada 10 mil olarak gösterilmektedir. Melaagrüm'a 7 mil uzaklıkta gösterilen *Metridatis Regnum* için çeşitli yerler teklif edilmesine rağmen (*dipnot 68*), Levhadaki bu güzergahın uzaklıklar açısından büyük yanlışlıklar göstermesi sıhhatli bir tesbiti zorlaştırmaktadır. Aynı şekilde Pagaris ile Cesum arasındaki mesafe 200 km'den fazla olmasına rağmen Levhada 30 mil olarak gösterilmiştir.

- Antiocheia'dan başlayıp Doliche üzerinden Samosata'ya giden yol:

67 Heracome'nin Sayviran'da yer aldığına dair kesin bir delil yoksada, mesafelere göre en uygun yer olarak kabul edilmektedir.

68 Dussaud 1927 Pl. XV

Bu güzergah, Levhada *Antiocheia XXXVI*, *Gephyra XXII*, *Gendaro XXXVI*, *Channonia XXVIII*, *Doliche XXVIII*, *Sugga XX*, *Tharsa XIV* ve *Samosata* şeklinde belirtilmiş olup, toplam 226 millik bir yoldur. Bu güzergahtaki şehirlerden Kommagene sınırları içinde kalan Channonia'nın olasılıkla Hüseyinköy ve Ömeroğlu köyü civarında yer aldığı öne sürülmektedir⁶⁹. Her iki merkez de Gaziantep ili Kilis ilçesine (Haziran 1995 'den itibaren Kilis Gaziantep'ten ayrılarak il statüsüne geçmiştir) bağlı köylerdir. Doliche ise bugünkü Dülük köyüdür⁷⁰. Peutinger Levhasında Doliche'yi Sugga'ya bağlayan yol üzerinde anıtsal bir yapı yer almaktadır. Doliche'den 27 mil sonra ulaşılan bu yapı, Antiocheia'yı Pagaris'e bağlayan yol üzerinde yer alan anıtsal bir yapıyla benzer karakterde olmasına karşın, daha büyük ve anıtsal görünümde olup, araştırmacıların büyük bölümünün Elif köyünde olduğunu kabul ettiği Sugga'ya 20 mil uzaktadır⁷¹. Buna göre, söz konusu anıtsal yapının bugünkü Yavuzeli ilçesi civarında olması gerektiği öne sürülmektedir⁷². Sugga'dan sonraki merkez olan Tharsa'nın ise bugünkü Turuş köyünde yer aldığı ifade edilmektedir⁷³. Buradan 19 mil sonra ise Samosata'ya ulaşılmaktadır. Bu güzergahın doğu bölümündeki bilgiler, batı kesimindekilere göre daha gerçekçidir.

- Antiocheia'dan başlayıp, Zeugma üzerinden Samosata'ya giden güney yolu güzergahı:

69 Kiepert 27,30 / 37,30

70 Gaziantep Merkez Şenitkamil ilçesinin 10 km kuzeyinde bugünkü Dülük köyü, İtinirer'de ve Levhada Dolica adıyla belirtilen Doliche antik kentidir.

71 Dörner - Naumann 1939, s.111

72 Yapılan yüzey araştırmalarında söz konusu yapıya ait hiç bir işaret veya buluntu ele geçmemiştir.

73 Dörner - Naumann 1939, s.109.

Levhaya göre, başlangıç noktasından itibaren *Antiocheia XXII*, *Gephyra XXII*, *Gendaro-Thuræ XVII*, *Regia XX*, *Do Serta XII*, *ad. Zociandem XII*, *Zeugma XXIII*, *Arulis XXIII*, *ad. Pontem Singe XXIV*, *ad. fl. Capadocem III* ve *Samosata* biçimindedir. Antiocheia'dan itibaren bir önceki yol ile benzerlik gösteren bu güzergah, Gendaro'yu geçtikten sonra ayrılmakta ve Thuræ'ye ulaşmakta ve 59 mil sonra Zeugma'ya varmaktadır. Zeugma ise bugünkü Nizip ilçesinin Belkis adıyla anılan köyü olup olasılıkla 1998 yılında Birecik barajının göl suları altında kalacaktır. Zeugma'dan sonra Samosata'ya kadar Fırat'ın batı sahilinden gidilmekte ve Arulis'e ulaşılmaktadır. Zeugma'ya 24 mil uzaklıkta gösterilen bu merkezin, Fırat kıyısındaki yerleşmelerden bugünkü adı ile Ehneş köyünde yer aldığı kanısı kuvvetlidir⁷⁴. Arulis'den 24 mil sonra ise ad. Pont Singe'ye varılmaktadır. Bu yerleşim yeri klasik kaynaklarda " Ad. Pontem Singae " olarak anılmakta olup⁷⁵, Singas (Göksu) ırmağı üzerindeki taştan yapılmış köprüye tekabül etmektedir. Levhada " Ad. Pontem Singae "den 3 mil sonra " Ad. Fl. Capadocem "e ulaşılmaktadır ki, bugünkü "Çakalderesi" olduğu iddia edilmektedir⁷⁶.

- Antiocheia'dan başlayıp Halep üzerinden Samosata'ya giden yol:

Bu yol Antiocheia, Emma, Berya (Halep), Batmna (Til Batna), Hieropolis (Münbiç)'den geçerek Zeugma'ya ulaşmakta ve

74 Kiepert 1911, 27,30 / 37,30 Çevrede bulunan çok sayıda sunak ve taşoca ı izleri bir kült yerine işaret etmekte ve bugünkü Ehneş'in Arulis oldu una kanıt vermektedir.

75 Antik kaynaklarda üzerindeki köprünün Ad.Pontem Singea adı ile anılması, Göksu ırma ının antik adının Singas oldu una delildir.

76 Bazı antik kaynaklarda Göksu ırma ına başka isimler verilmiş ise de, üzerindeki köprü nedeniyle hatalı tanımlama oldu u kabul edilmekte ve Kappadoks'un Çakalderesinde oldu u benimsenmektedir.

Zeugma'dan sonra ise bir önceki güzergahı takip ederek Samosata'ya varmaktadır.

- Antiocheia'dan başlayarak Hieropolis'e kadar bir önceki güzergahtan gelen, fakat Hieropolis'den sonra Ceciliana (Fırat'ın batı sahilinde bugünkü Hammam)'ya ulaşan tali derecedeki bu yol Fırat'ın batı sahilini takip ederek Zeugma'ya varmakta, oradan da Samosata'ya ulaşmaktadır.

Hieropolis'den ayrılan diğer bir tali yol da, El Raciha'ya (bugünkü Kane Eyraf) ulaşmakta ve gene Fırat'ın batı sahilini izleyerek Zeugma'ya oradan da Samosata'ya uzanmaktadır.

Peutinger Levhası, Bütün hata ve yanlışlarına rağmen yol Şebekesi ve antik çağ merkezlerinin yeri konusunda bütün antik çağa olduğu gibi, Kommagene'nin tarihi coğrafyasına da ışık tutan önemli bir kaynaktır.

IC3b. İTİNERARIUM ANTONİNİ'DE KOMMAGENE YOL GÜZERGAHLARI

Antonin İtinerer'ine göre, Kommagene bölgesindeki yol güzergahları, şehirlerin konumları ve aralarındaki uzaklıklar bazı hallerde Peutinger Levhasına göre önemli sayılabilecek değişiklikler göstermekte, bazan Levhada olmayan güzergahlar içermektedir. Buna göre, Kommagene Ülkesindeki yol güzergahlarını altı grupta incelemek mümkün olmaktadır

- Peutinger Levhasında yer almayan bir yol güzergahı;

215.7. İtem a Meletena

Samosata	M.P.	XCI ⁷⁷
8. Mesena	M.P.	XII
9. Lacotena	M.P.	XXVIII
10. Perre	M.P.	XXVI
11. Samosata	M.P.	XXIII

Bu güzergahtaki merkezlerden, Kataonia'daki Meletena, İtinerer'de bazan Melitene olarak anılmakta olup, bugünkü Malatya olduğu kesindir. Perre ve Samosata'nın yerleri daha önce belirlenmiş olduğundan, diğer bir önemli merkez olan Lacotena (bugünkü Sürgü) değerlendirildiği zaman, Kommagene sınırları dışında düşünmek ve Kataonia bölgesinde kabul etmek gerekmektedir⁷⁸.

- Nicopoli'yi Edissa'ya bağlayan güzergah⁷⁹.

190.6. İtem a Nicopoli

Edissa	M.P.	CXXXVII
7. Aliaria	M.P.	XIII
8. Gerdebisso	M.P.	XV
191.1. Dolicha	M.P.	XX
2. Zeuma	M.P.	XXIII
3. Canaba	M.P.	XXV
4. İn Medio	M.P.	XXII
5. Aedissa	M.P.	XVIII

Bu güzergahta zikredilen Nicopoli'nin bugünkü İslahiye ilçesinin yerinde bulunduğu kesindir⁸⁰. İtinerer'e göre Nicopoli'ye XIII mil uzaklıkta yer alan Aliaria'nın bugünkü Nurdağ ilçesi Ziyaret köyünde bulunan Ukkase (Ökkeş) Hazretlerinin türbesinin yer aldığı tepe civarında olabileceği, mesafeler dikkate alınarak öne sürülmektedir. Bir başka görüş ise, bugünkü Nurdağ ilçesinin yakınlarında ve Amanos dağlarının eteklerinde yer almış olabileceği yolundadır⁸¹. İtinerer'de, Aliaria'dan 13 mil sonra Gerdebissos'a gelinmektedir ki, yeri hakkında hiçbir ipucu bulunmamaktadır. Ancak, etimolojik bazı deliller ve güzergah üzerinde yer almasından dolayı

78 Ramsay 1961, s.310

79 Cuntz 1929, s.26

80 Halen Adana Müzesinde korunan İslahiye menşeyli bir kitabede bariz olarak "NIKOPOL (İS)" ibaresi görülmektedir.

81 Jeolojik bir çöküntü alanı ve tarih boyunca bataklık olan İslahiye ovasında değil, Aliaria'nın dağlık kesimde olması gerekir.

Gerdebissos'un, bugünkü Sakçagözü (eski adı Keferdiz) olabileceğini öne sürülmektedir. Gerdebissos'dan 15 mil sonraki merkez olan Dolica'nın bugünkü Dülük köyü olduğu daha önce belirtilmişti. Dolica'dan 20 mil sonra ise Zeugma'ya ulaşılmaktadır

- Antonin İtinerer'inde Dolica'yı Borea (bugünkü Halep) üzerinden Serianne'ye bağlayan güzergah⁸².

194.7. İtem a Dolica

Seriane	M.P.	CXXVIII
8. Hannuneia		
9. Cyrro	M.P.	XXIII
10. Minnica	M.P.	XXIII
11. Borea	M.P.	XX
195.1. Caldica	M.P.	XV
2. Androna	M.P.	XXVII
3. Seriane	M.P.	XVIII

Dolica'dan başlayan yol, Hannuneia'ya varmaktadır ki, Hannuneia Peutinger Levhasındaki Channonia ile aynı merkez olmalıdır⁸³. Buradan 24 mil sonra Cyrro'ya ulaşılmakta ve Kommagene Ülkesinin sınırları dışına çıkmış olmaktadır.

- Germanicia'yı Dolica-Zeuma üzerinden Edissa'ya bağlayan yollar:

184.1. A. Germanicia per Dolicum et Zeuma

2. Aeadissam usque	M.P.	LXXXVII
3. Sicos Basillisses	M.P.	XX
4. Dolica	M.P.	X
185.1. Zeuma	M.P.	XII
2. Bemmaris	M.P.	XX

82 Cuntz 1929, s.26

83 Bu merkezin bugünkü Hüseyinköy veya Ömeroğlu köyünde verilmesinde tam bir fikir birliği olmamasına rağmen iki köy arasındaki mesafenin çok kısa oluşu, çok da önemli bir ayrıntı değildir

3. Edissa

M.P. XXV⁸⁴

Germanicia'nın Kahramanmaraş'ın yerinde olduğu konusunda hemen bütün araştırmacılar aynı fikirdedir⁸⁵. Fakat Germanicia'dan yaklaşık 20 mil sonra varılan Sicos Basilisses'in, Dolica'yı Germanicia'ya bağlayan yol üzerindeki, Kiepert'in Metridatis Regnum adıyla zikrettiği Altnhöyük'te yer aldığı fikri kabul görmektedir⁸⁶.

- İtinerer'de Germanicia'yı Samosata üzerinden Edissa'ya bağlayan yol güzergahı:

186.1. İtem a Germanicia per Samosata

2. Edissa	M.P. XC
3. İn Catabana	M.P. XV
4. Nisus	M.P. XVI
5. Tharse	M.P. XIII
6. Samosata (leg. VII)	M.P. XIII

187.1. Edissa M.P. XII

Germanicia, daha önce de belirtildiği gibi bugünkü Kahramanmaraş'tır. Buradan 15 mil sonra varılan Catabana veya İncatabana olarak anılan merkezin bugünkü Pazarcık ilçesi civarında olduğu kabul edilmektedir. İncatabana'dan 16 mil sonra ise ulaşılan Nissus'un, çok büyük olasılıkla, Peutinger Levhasında "Cesum" olarak gösterilen ve bugünkü adı Keysun (Çakırhöyük) olan merkez olduğu tesbit edilmiştir. Aynı şekilde bir sonraki merkez olan Tharsa da bugünkü Turuş olup, bundan bir durak sonra Samosata'ya varılmaktadır.

- Cyro'dan başlayarak Edissa'ya ulaşan yollar:

Bu güzergah, İtinerer'de 92 mil olarak belirtilmiştir.

189.6. İtem a Cyro Edissa M.P. XCII

84 Ramsay 1961, s.309

85 Honigmann 1923, s.109 - Sinclair 1990, Vol.4, s.43 vd

86 Kiepert 1911, Halep Paftası 36,30 / 37,30 Altn Höyük, Kahranmaraş ovasında, Gavur gölünün 20 km kadar güneyinde yer almaktadır.

7. Ciliza sive Urmagiganti	M.P. XII
190.1. Abarara	M.P. X
2. Zeugma	M.P. XXII
3. Bemmaria Canna	M.P. XC
4. Bathneas Meri	M.P. VIII
5. Aedissa	M.P. X

Kuzey Suriye'de Kyrestika bölgesindeki Cyro'dan başlayan güzergah, İtinerer'de Ciliza sive Urmagiganti olarak zikredilen merkeze 12 mil sonra ulaşmaktadır. Bu merkezin ise bugünkü Kilis ilçe merkezinde olduğunda şüphe bulunmamaktadır⁸⁷. Bir sonraki durak da Ciliza'dan 10 mil mesafedeki Abarara'dır. Abarara'nın da bugünkü Tilbaşar olduğu hemen bütün araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir⁸⁸. Abarara'dan 22 mil sonra yol, Zeugma'ya ulaşmakta ve Fırat'ı aşarak Kommagene Ülkesi dışına çıkmaktadır.

Antonin İtinerer'i özellikle, Kommagene'de iki ayrı yerden Fırat'ın geçilebildiğini ortaya koymaktadır ki, köprübaşı durumundaki bu iki merkez, Samosata ve Zeugma'dır. İçerdikleri bazı hatalara rağmen Peutinger Levhası ve Antonin İtinerer'inin Kommagene'nin tarih ve coğrafyası ile ilgili sorunların birçoğuna ışık tuttuğu bir gerçektir. Geçen yüzyıldan bu yana yapılan araştırmalar, ancak yerleri kesinlikle belirli olan merkezlerin tanınmasına olanak sağlamış, fakat aynı zamanda yeni araştırmaların yapılmasına da kaynak teşkil etmiştir. Bu bağlamda, ana çalışma konusu olan "Güney Kommagene Bölgesi Nekropol ve Mezarları" adlı araştırmanın ikinci derecede önemli başlığı; yerleşim yerleri, bunların birbirleriyle olan ilişkileri seyahat, ticari ve askeri amaçlı yollar ile bunların nekropollere olan gereksinim ve ulaşım gibi bağlantılarıdır. Antik çağ

87 Honigmann 1923, s.179 Kilis'i Kommagene'de değil Kyrestika'da kabul etmek gerekmektedir.

88 Tilbaşar'ın Albarara ile isim benzerliği olabileceği gibi, gerek mesafelerin uygunluğu ve gerekse Tilbaşar'ın büyük ve önemli çok önemli eski bir yerleşim yeri olması çakışma olasılığını artırmaktadır.

yerleşim yerlerinin ve bunları birbirine bağlayan yolların belirlenmiş olması, aynı zamanda kent nekropollerleriyle ilk bakışta anlamsız gibi görünen tek mezarlar ve küçük nekropollerin bugün olmayan yolların üzerindeki yol kenarı mezarlarının da tanınmasına yardımcı olmaktadır.

IC4. TARİHİ COĞRAFYA YÖNÜNDEN ÖNEMLİ KLASİK ÇAĞ MERKEZLERİ

Gerek Peutinger Levhası ve gerekse Antonin İtinerer'inde belirtilen yol güzergahları üzerindeki konumları incelenen Kommagene Ülkesindeki antik merkezlerden önemli olanların tarihi coğrafya açısından da kısaca gözden geçirilmesi gerekli görülmektedir.

- Samosata :

Büyük olasılıkla, ülkenin Kummuh krallığı döneminden itibaren merkezi ve başkenti görünümünde olan eski Samsat ilçe merkezi bugün baraj gölü suları altında kalmıştır. Rakımı, yaklaşık 500 m olan Samosata, batı kıyısında yer aldığı Fırat'tan 60 m yüksektir⁸⁹. Şehrin de yer aldığı batı sahil, yüzlerce yıldan beri nehrin taşıdığı alüvyonlardan oluşan bereketli topraklara sahiptir. Strabon, Samosata'dan bahsederken " Tabiat tarafından muhkem hale getirilmiş bir şehirdir." tanımını yapmaktadır⁹⁰. Samosata, yollar üzerindeki konumu dolayısıyla da en eski dönemlerden beri bu büyük stratejik önemini devam ettirmiştir. Fırat'ın batı sahiline yerleşen şehir, hem yolların ve hem de nehir geçidinin kavşağında olduğundan her dönemde, fakat

89 Mellink 1966, s.280 - Goell, 1967

90 Jones 1932, VII, s.241.3 Samosata höyüğü için, "tabiatın meydana getirdiği" tanımı kullanılmışsa da, Strabon'un höyüğü yanlış algıladığı düşünülmektedir.

özellikle Roma ile Partlar arasındaki savaşlarda önemli roller oynamıştır⁹¹.

- Zeugma :

Fırat kıyısında, Samosata'dan sonra yer alan ikinci büyük merkez Zeugma'dır (bugünkü Belkıs köyü). Antonin İtinerer'inde Zeugma Fırat'ın doğusuna geçiş için bir köprü başı olarak gösterilmekte, ise, "Zeugma Köprüsü" deyimini kullanmaktadır. Samosata gibi Zeugma da, Fırat'ın geçit verdiği nadir noktalardan birinde yer aldığından, en eski çağlardan itibaren önemini korumuş olup, bu hassasiyetinden dolayı da, Roma imparatorluğu, her iki merkezde de birer Legion bulundurmak zorunda kalmıştır. Nehir kıyısından itibaren batıya doğru yükselen yamaçlarda yer alan şehrin batı ve kuzeyinde nekropol alanları ile en yüksek tepesinde akropol yer almakta, şehrin çok geniş bir alana yayılmış topografyası ve görkemli akropolü, çok uzaklardan dahi algılanabilmektedir⁹².

- Doliche :

Antonin İtinerer'ine göre dört yolun kavşağında konumlanmış olan Doliche (bugünkü Dülük Köyü), Kommagene Ülkesinin önemli şehirlerinden biridir. Hitit çağından itibaren 19. yy sonlarına kadar yol güzergahları üzerindeki konumundan dolayı önemini koruyan şehir, önce Piskoposluk merkezinin taşınmasıyla önemini yitirmeye başlamış ve gitgide terk edilmesine karşın, Cumhuriyet döneminin yeni yol güzergahlarına kadar yol şebekesindeki işlevini sürdürmüştür. Fakat, gerek Osmanlı dönemindeki kervan yolları, gerek 1945 Devlet demir yolunun Dülük üzerinden eski hattan geçmesi ve gerekse modern otoyolun da antik

91 Bunbury 1959, s.159

92 Wagner 1976, s.23 vd

güzergahı izlemekte olması, Doliche'nin ne denli öneme sahip stratejik bir noktada yer almış olduğunu ve yüzlerce yıl ile çok değişik kültürlerle rağmen bu önemini koruduğunu ortaya koymaktadır. Yer olarak Doliche, Sof Dağlarının kuzey-doğu uzantısı olan Sam tepelerinin arasındaki küçük bir ovada hafif bir yükselti üzerine konumlanmıştır. Sam tepelerinin doğu eteklerindeki yüzey kalkerleri antik kentin nekropolü olarak kullanılmış olup, yüzeyde çok sayıda açık ve soyulmuş ve de köy evlerinin samanlık ve ahır olarak kullanılan oda mezar gözükmektedir.

- Perre :

Kommagene'de Paleolitik çağdan itibaren önemli bir merkez olan Perre (bugünkü Pirun)⁹³de, yol güzergahları üzerindeki konumu dolayısıyla klasik çağlar Kommagene Ülkesinin önemli bir merkezidir. Perre, Samosata-Arsameia ad Nymphaios ve Heracome yönlerine giden yolların düğüm noktasında yer almaktadır. Doliche'de olduğu gibi Nekropol, burada da geniş bir alana yayılmış olup, yüzey üzerindeki kayalıklarda çok sayıda oda mezar bulunmaktadır.

- Arulis :

Fırat'ın batı kıyısında yer alan Arulis, bugünkü Ehneş köyünde olup, önemli taş ocakları ve kültü ile özellikle Kommagene krallık çağında oldukça önemli bir merkez durumunda idi.

- Arsameia :

Gerek antik ve gerekse güncel literatürde şehir olarak fazla adı geçmeyen, Kommagene Krallığı döneminde önemli sayılacak iki şehir daha olup, ikisi de Arsameia adın taşırlar. Bunlardan " Arsameia ad Nymphaios " , Kahta Çayının antik

dönemdeki adı olan Nymphaios kıyısında kurulmuş olan Arsameia olup, Kahta ilçesinin Kocahisar köyündeki Eski Kale mevkiinde yer almaktadır⁹⁴. Diğeri ise bugünkü Gerger ilçesinin kurulduğu mevkiide yer almakta olup⁹⁵, Fırat kıyısında olduğundan " Arsameia ad Euphrates " adını taşımaktadır. Ortaçağda inşa edilip, günümüze kadar sağlam gelmiş bir de kale mevcuttur.

- Kommagene'deki diğer antik çağ merkezleri :

Yukarıda sayılanlardan başka, Germanikeia (Kahramanmaraş)⁹⁶, Nikopolis (İsrahiye)⁹⁷, Sugga (Yavuzeli/Elif köyü), Catabana (Pazarcık/Bağdın köyü), Teba (Gaziantep Merkez), Hanoia (Kilis/Ömeroğlu köyü), Heracome (Samsat/Sayrivan köyü), Tharse (Samsat/Turuş köyü), Antiocheia ad Taurum (Kahramanmaraş / Maksutlu köyü ?) Kommagene Ülkesinin diğer önemli antik çağ merkezleridir⁹⁸.

ID. KOMMAGENE'NİN TARİH ÖNCESİ VE TARİH ÇAĞLARI

ID1. PREHİSTORİK ÇAĞLARDAN İL.BİN YIL SONLARINA KADAR OLAN DÖNEM

En eski çağlardan itibaren geniş ölçüde bir yerleşim yeri olan Kommagene Ülkesinde yer alan bazı prehistorik merkezlerde, 19. yy

94 Dörner - Goell 1963, Burada bir kutsal alan bulunmuş, fakat asıl şehrin yeri bulunamamıştır.

95 Dörner - Naumann 1939, s.17 vd

96 Honigmann 1924 a, s.986

97 Honigmann 1923, s.21

98 Goell 1967, s.2 - Honigmann 1967, s.985

sonlarından itibaren yapılan araştırmalarda, bölgenin önemli bir prehistorik yerleşme yeri olduğu tesbit edilmiştir. Karkamış bölgesi olarak tanımlanan saha, Anadolu Alt Paleolitiği açısından çok önemli yörelerden birisidir⁹⁹. 1938 yılında Dülük köyü civarında yapılan yüzey araştırmalarından elde edilen taş aletlerin "Chelléen" alet tipi ile "Acheuleen" sınıfına girdiği tesbit edilmiştir¹⁰⁰. 1945 yılında Gaziantep-Narlı demiryolu yapımı sırasında da Chelléen ve Acheuleen aletler ele geçmiştir¹⁰¹. Anadolu'nun ilk Üst Paleolitik "Clactonien" aletleri de gene Dülük'te bulunmuştur¹⁰². Gaziantep Merkez ilçenin 27 km kuzey-batısındaki Mertmenge köyü civarında ve gene Dülük'ün Cemşit mevkiinde dikkate değer paleolitik aletler bilim dünyasına tanıtılmıştır¹⁰³.

Adıyaman ilinde ise, 1928 yılında Çakal vadisi yüzeyinden toplanan silex aletler ilk paleolitik buluntulardır¹⁰⁴. Merkez ilçeye 5 km mesafedeki Pirun köyü köprüsü civarından elde edilen aletler ise, "Aurignacien" tiplmesine girmektedir. Buradan toplanan bazı aletlerin "Capsien" tipine girdiğinin saptanması, bu çevrenin üst paleolitik çağından itibaren sürekli yaşantı yeri olduğuna işaret etmektedir¹⁰⁵. Pirun yakınlarındaki "Palanlı Mağaraları" duvarlarında izlenebilen muhtelif kaya resimleri, Anadolu'daki Epi Paleolitik dönem için ilk ve çok önemli örneklerdir¹⁰⁶. Pirun köprüsü yakınlarında yapılan araştırmalarda gene silex aletler ve Kahta yakınlarındaki Tırpal köyünde ise fosil yatakları ele geçmiştir¹⁰⁷. Besni ilçesi

99 Lloyd 1956, s.51

100 Atasayan 1939, s.22

101 Erguvanlı 1946, s.375

102 Lloyd 1956, s.52

103 Kökten 1952, s.176

104 Pittard 1928-1929, s.135 vd

105 Kökten 1947, s.439

106 Pittard 1939, s.187 vd - Anati 1968, s.79 vd

107 Kökten 1947, s.459-460

civarındaki Keysun yöresi¹⁰⁸ ile Hızlık ve Fal köyleri arasındaki bölgede bulunan silex yumrular, yonga aletler ve Acheleen tipinde bir el baltası önemli verilerdir¹⁰⁹.

Kommagene Ülkesinin sınırları dışında kalmakla beraber öneminden dolayı söz etmeye değer olan ve Kahramanmaraş'ın 60 km kuzey-batısında yer alan "Döngel Mağaraları", alt paleolitik çağın tipik el baltaları olan Aurignacien aletler vermektedir¹¹⁰.

Bölgede yapılan arkeolojik araştırmalar, özellikle kalkolitik ve bronz çağı Kommagene'si hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Gaziantep ilinde ilk kez, 1876 yılında British Museum adına arkeolojik kazılar başlamış ve ilk merkez olan Karkamış'da kazılar aralıklarla I. Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Tel Halaf çağı ile ve Eski ve Yeni Hitit Krallıklarının dönemleri kesin verilerle tesbit edilmiştir¹¹¹. Gaziantep-Nizip karayolu üzerindeki Turlu Höyükte bir dönem için yapılan kazılarda kalkolitik çağdan itibaren yerleşim tesbit edilmiştir¹¹². Oğuzeli ve Kilis bölgelerindeki höyüklerde yapılan araştırmalarda, birçok merkezin kalkolitik dönemden itibaren yerleşim gösterdiği saptanmıştır¹¹³. İslahiye Ovasındaki araştırmalar da 19. yy sonlarında başlamış olup, çok miktarda M.Ö. III. bin yıl yerleşmeleri ele geçmiştir. Sakçagözü Ovasındaki Coba Höyük kazıları¹¹⁴ ve civarındaki araştırmalarda da¹¹⁵ Neolitik kültüre rastlanmıştır. Tilmen Höyükteki çalışmalar da, buradaki en eski kültür katının Kalkolitik

108 Von der Osten, s.405

109 Kökten 1947, s.459

110 Kökten 1961, s.40

111 Gurney 1953, s.24 - Dirvana 1944, s.403 vd

112 Wooley, s.146 Turlu Höyük hafiri olan Jean Perrot, henüz kazı sonuçlarını yayınlamamıştır. Ancak Gaziantep Müzesinde korunan buluntular, tipik Halaf keramikleridir.

113 Bittel 1944-45, s.58 - Alkım 1957, s.371-372 - Landsberger 1948, s.10

114 Alkım 1964, s.5 vd

115 Du Plat Taylor ve diğerleri, 1950

olduğunu ortaya koymuştur¹¹⁶. Alt tabakalarda Yamhad Krallığı döneminden bir saray¹¹⁷, daha üst tabakalarda ise Demir devri ve Roma iskanı mevcuttur¹¹⁸. Sakçagözü (Keferdiz) Ovasındaki Gedikli (Karahöyük) kazılarında stratigrafi tesbit edilmiş olup, en üstten itibaren Bizans-Roma-Hellenistik-Demir Çağları-Eski Bronz Çağı ve Kalkolitik evreler saptanmış, ancak ana toprağa ulaşılammıştır, Kırıskal höyükte de benzer malzemeler bulunmuştur¹¹⁹.

Kommagene'nin başkenti olan Samosata'daki kazılardan Höyüğün, Kalkolitik çağdan beri kesintisiz iskan edildiği anlaşılmıştır¹²⁰. Fal Höyük¹²¹ ve Besni civarındaki Karaağaç-Maltepe yöresinde¹²² ve Samsat Höyüğündeki kazılar¹²³, Kalkolitik çağın bu bölgede oldukça yoğun yaşandığını ortaya koymaktadır. Hitit çağında, Kommagene Ülkesinin tamamen Hitit hegemonyasında olduğu ve özellikle de Geç Hitit Prenslüklerinin gene bu bölgede yoğunlaştığı görülmektedir. Karkamış, Sakçagözü, Sam'al, Gurgum ve Kummuh şehir devletleri, bu dönemin önemli merkezleridir. Ele geçen yazıtlar, Hitit çağının, bölgede ne kadar hareketli yaşandığına işaret etmektedir. Araban Deresinin Fırat'a döküldüğü yerde bulunan ve Ren Geyiği üzerinde ayakta duran bir Teşup'u gösteren Karasu Reliefi, Kommagene'de tek Hitit kaya kabartması olmasının yanısıra, Teşup'u da içerdiğinden özel bir önemi vardır¹²⁴. Sağ elinde bir

116 Makaleler istesi için, bkz. M.A. Işık, TürkAD Makaleler Bibliyografyası, EEMGnMd. Ankara, 1982

117 Alkim 1961 a, s.5 vd - Alkim 1961 b, s.5-7

118 Alkim 1964, s.5 vd

119 Alkim 1965 b, s.69 - Alkim 1966, s.40 - Alkim 1968, s.5 vd

120 Özgüç KST 1983'den itibaren

121 Kökten 1947, s.459

122 Besni'nin 10 km adar doğusundaki Karaağaç/Maltepe yöresinde el geçen çok miktarda silex alef, halen Gaziantep Müzesindedir.

123 Goell 1967, s.2 - Goell 1966, s.280

124 Burney/Lowson 1958, s.218 - Orthmann 1971, s.51, Tafel 14

mızrak ve sol elinde ise yay tutan Teşup, benzeri bir kabartma ile kıyaslanarak M.Ö. 1000 yıllarına verilmektedir¹²⁵. Bu tarihler ise, Geç Hitit Prenslüklerinin bölgede güçlü oldukları bir döneme rastlamaktadır.

ID2. KUMMUH VEYA ESKİ KOMMAGENE KRALLIĞI

Coğrafi anlamda Kommagene Ülkesi olarak nitelenen bu bölgede M.Ö. II. bin yılların sonlarında bir krallık veya prenslik tarih sahnesine çıkmakta olup, Eski Kommagene Krallığı veya Kummuh Krallığı olarak anılmaktadır. İlk kez Asur metinlerinde Kut-mu-hi¹²⁶ ve benzer telaffuzlarda zikredilen Kummuh Ülkesi, günümüz literatüründe Kummuh¹²⁷, Kamukh-Kadmuh¹²⁸ gibi biraz farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Boğazköy metinlerinde "Kumama"¹²⁹ ile Urartu metinlerindeki benzer söyleyişlerin¹³⁰ aynı yeri ifade ettiği saptanmıştır.

Kummuh, Ülke olarak Fırat'ın batısında olmak üzere kuzeyde Milid (Malatya), batıda Gurgum (Kahramanmaraş), güney-batıda Sam'al (Zincirli), güney-doğuda Karkamış (Barak), ve kuzey-doğuda Urartu¹³¹ ile sınırlanmıştır. Bu ülkenin antik dönemdeki Hellenleşmiş adı "Kommagene" olup, bugünkü Adıyaman ilini tamamen, Gaziantep ve Kahramanmaraş illerini de kısmen kapsamaktadır¹³².

M.Ö. I. bin yılları başlarında bu ülkenin geniş ölçüde, Sedir

125 Garstang 1929, s.308, fig.45

126 Anrae 1913, s.62

127 Hawkins 1970, s.69

128 Hawkins 1970, s.69

129 Goetze 1940, s.5

130 van Loon 1966, s.11 ve dipnot 44

131 Cowley 1920, s.17 - Kalaç 1941, s.1013

132 Honigmann 1924 a, s.978 - Herzfeld 1968, s.116 - Sinclair 1990, s.43 vd - F.K. und E.Dörner 1989, s.261 - F.K. Dörner 1967 - F.K. Dörner 1990, s.138 vd

ormanları ile kaplı olduđu¹³³, Kummuħ'un önemli ölçüde bakır madeni endüstrisine sahip olup işlettiği bilinmektedir¹³⁴. Kummuħ Krallığı'nın güçlü olduğu dönemlerde Fırat'ın doğusuna da geçerek Dicle nehrine kadar olan bölgeyi kontrol ettiği tesbit edilmiştir.

Kummuħ halkının, Hurri dili bölgesi içinde yaşayan¹³⁵ ve Geç Hitit şehir devletlerinden birini meydana getiren topluluk olduğu ileri sürülmektedir¹³⁶. Kummuħ isminin Hurrice olması, bu bölgede Mitanni geleneğinin devam ettiğini de göstermektedir. Kummuħ halkının dil özelliklerinin Persçeye olan yakınlığından dolayı İran ile ilişkili olduđu¹³⁷ düşünölmüş ise de, bazı isimlerin Trakya karakterleri göstermesinden, Ege Göçleriyle batıdan geldikleri de ileri sürölmüşür¹³⁸. Ancak, en çok benimsenen görüş, dil özellikleri göz önüne alınarak Kummuħ halkının, Hurriler ile akraba bir soydan geldikleridir.

Asur katipleri yazılarında, ülke ve şehir determinantifi yazarlarken, bazan birini diğerinin yerine kullandıklarından, bu uygulama ülke ile başkent isimlerinin birbirinden ayrılmasında zorluklar yaratmışsa da, Kummuħ'da ülke adı başkente de verildiğinden böyle bir zorlukla karşılaşılmamıştır¹³⁹. Kummuħ başkentinin yeri hakkındaki incelemelerde ön sırayı Samosata'ta almaktadır¹⁴⁰. Başkentün Sakçagözü¹⁴¹ veya Hitit mühürlerinde görölen "Samuha" şehrinin¹⁴² olabileceği de ileri sürölmektedir.

133 Honigmann 1924 a, s.979 - F. Kinal 1962, s.266

134 Schroeder, s.132 - Luckenbill 1926-27

135 Landsberger 1948, s.12

136 Hawkins 1970, s.69

137 Nyberg 1938, s.333

138 Herzfeld 1968, s.118

139 Landsberger 1948, s.20

140 Forrer 1921, s.79 - Naster 1938, s.16

141 Kalaç 1940-41, s.1014

142 Bilgiç 1946, s.388 ve dipnot.52

Ancak, coğrafik ve stratejik konumu ile Ülkenin her döneminde başkent görevini yürütmesi, Kummuh döneminde de başkent in Samosata olduğunda şüphe bırakmamakta ve Samsat Höyüğü kazıları da bu merkezin önemini ortaya koymaktadır¹⁴³. Kummuh Ülkesindeki diğer önemli şehirler arasında "Halpa" (bugünkü Halfeti), "Uita" ve "Parala" gibi, bazı isimlere Urartu metinlerinde de rastlanmaktadır.

Asur çivi yazılı belgelerinde sık sık bahsedilen Kummuh'un tarihi ve sosyal özellikleri hakkında kesin bilgiler olmamakla beraber, ömrünün çoğunu Asur'a bağımlı bir devlet olarak yaşadığı ve vergi verdiği belirtilmiştir. Asur ile Urartu arasındaki savaşlarda hemen daima savaş alanı Kummuh Ülkesi olmuştur¹⁴⁴. Belgelerde Kummuh adına ilk kez, Asur kralı "Adad Nirari I" (M.Ö. 1382-1310) döneminde rastlanmakta ve Kral, Kummuh'u zaptettiğini belirtmektedir¹⁴⁵. Bundan başka "Salmanassar I" (M.Ö. 1281-1260), "Tukulti Ninurta I" (M.Ö. 1260-1232)¹⁴⁶, "Tiglat Pilaser I" (M.Ö. 1115-1103)¹⁴⁷ de, Kummuh Ülkesini zaptedip yağma ettiklerini ve halkından çoğunu öldürdüklerini, haraç alıp vergiye bağladıklarını zikretmektedirler. Tiglat Pilaser I ile Adad Nirari II arasındaki 200 yıllık bir dönemdeki yazıtlarda Kummuh Ülkesinden hiç söz edilmemesi, bu dönemde Kummuh'un tamamen Asur hakimiyetinde kaldığına işaret etmektedir. Adad Nirari II (M.Ö. 911-891)'den itibaren, Tukulti Ninurta II (M.Ö. 890-884), Asur Nasirpal II (M.Ö. 885-860), Salmanassar III (M.Ö. 860-825), Tiglat Pilaser III (M.Ö. 746-728), Sargon II (M.Ö. 722-705) ve Sanharib (M.Ö. 705-681) yazılı belgelerinde, gene Kummuh'un işgal edildiğinden, yağmalandığından, haraç alındığından ve vergiye bağlandığından bahsedilmektedir.

143 Goell 1967, s.3 -Goell 1965, s.143 - Goell 1966, s.280

144 Günaltay 1948, s.289

145 Honigmann 1924 a, s.978

146 Luckenbill 1927, s.79

147 Conder MDCCCVCVIII. - Weidner, s.350

Sonuç olarak Kummuh Ülkesinin, Fırat Nehrinin batısında ve Anti-Toroslar yayı içinde yer aldığı, hep bağımsızlık mücadelesi içinde olmasına rağmen birçok kereler Asur, bazan da Urartu hakimiyetinde kalmış olduğu ve bu hakim devletlere vergi veren yarı bağımlı bir krallık veya eyalet valiliği görünümünde olduğu anlaşılmaktadır.

ID3. HELLENİSTİK ÇAĞ ÖNCESİ KOMMAGENE

Coğrafi sınırları daha önce belirtilmiş olan Kommagene bölgesinde, Kummuh devletinin tarihe karışmasından sonra antik kaynaklarda bu bölge hakkında aydınlatıcı bilgilere rastlanmaktadır. Bu suskunluğun nedeni, Asur devletinin de siyasi bir güç olarak sıkıntılı ve zor günler yaşamasıyla ilgilidir. Doğuda kuvvetlenen "Med"lerle işbirliği yapan Yeni Babil Krallığı'na karşı, Asur da, Urartu ile birleşmiş fakat Med-Babil gücünün, M.Ö. 614 yılında Asur'u ve M.Ö. 69-585 yıllarında da Urartu'yu ortadan kaldırmasına mani olamamıştır. Bu sıralarda, Kafkaslar üzerinden güneye doğru yayılan İskit akınları da etkili olmaya başlamış ve İskitler, M.Ö. 609 da Toros-Zagros hattına kadar ilerlemelerine¹⁴⁸ rağmen, M.Ö. 585'den sonra Anadolu'dan çekilmişlerdir¹⁴⁹. Bu sıralarda Kummuh Devleti de ortadan kalkmış olup, Kommagene coğrafi anlamda, bir ülke adı olarak M.Ö. VI. yy başlarından itibaren Kappadokya ve Kilikya ile birlikte anılmaya başlanmıştır.

Medler, Kilikya'ya M.Ö. 612'de ve Kappadokya'ya M.Ö. 590'da girmişlerdir. Bu hakimiyet, daha sonra M.Ö. 547-540 tarihlerinde Persler'e geçmiş, Persler'de M.Ö. 401-333 döneminde ülkeyi satraplıklara ayırarak idari taksimat yapmışlardır¹⁵⁰. Kommagene bölgesi de M.Ö. 590 yıllarından itibaren Medler'e tabi olmuş, yaklaşık

148 van Loon 1968; s.22 vd

149 Piotrowski 1969, s.197 vd

150 Erzen 1940, s.82 vd

M.Ö. 550 yıllarından başlayarak da Pers Hakimiyetinde kalmıştır. Bu dönemler hakkında açık ve net bilgiler veren kaynaklar olmadığından, Anadolu'daki Pers egemenliğinin, Büyük İskender'in Anadolu'yu istilasına, yaklaşık M.Ö. 330 yıllarına kadar devam ettiği kabul edilmektedir.

Kommagene'nin ilişkide bulunduğu devletlerden birisi de, doğudaki komşusu Ermenistan'dır. M.Ö. III. yy'dan itibaren Ermenistan, iki satraplık olarak ele alınmaktadır. Doğudakine "Büyük Ermenistan", batıdakine de "Küçük Ermenistan" denilmektedir. Bu şekildeki bir ayırım, Suriye Kralı Antiochos III döneminde başlamıştır¹⁵¹. Strabon, (XI, 14-12), Supiritis (Supria) ve Acilisene (Erzincan civarı)'yi Ermenistan'ın en eski bölgeleri olarak nitelirmektedir. Bu ayırım, olasılıkla daha geç devirlerdeki bölünmenin orijinini teşkil etmektedir. Samosata'nın Toros'lar üzerinden geçen bir güzergah ile, Arsamosata civarındaki "Tomisa" ya bağlanmış olması, bir dönem, Kommagene ile Küçük Ermenistan'ın birlikte yönetilmiş olabileceğini de düşündürmektedir. Ayrıca, Kommagene satrabı Ptolemaios'un, büyük ihtimalle babası olduğu kabul edilen Batı Ermenistan satrabı Araandes I'nin, satraplığını kaybettikten sonra Kommagene'ye sığınmış ve orada toparlanarak bir süre daha hüküm sürmüş olabileceği ileri sürülmektedir¹⁵².

İD4. YENİ KOMMAGENE KRALLIĞI

Ülkenin, "Kommagene" ismiyle M.Ö. IV. yy. ve III. yy'dan itibaren anılmaya başlandığı bilinmektedir. Ele geçen bir Mija Farigin kitabesinde Kommagia yazılışındaki bir isme ilk kez, "Matia", "Melitia" ve "Orroene" isimleri ile beraber rastlanırsa da, Kommagia şeklindeki okunuşun, kitabenin tahrip olmasından kaynaklanmış olabileceği ileri

151 van Loon 1966, s.27

152 Honigmann 1924 a, s.983

sürülmektedir¹⁵³. Klasik kaynakların önemli bilgiler vermesine rağmen Kommagene Krallığının özellikle kuruluş yıllarına ait hususlar yeterince aydınlık değildir.

Ülke, Batı Ermenistan satraplığı ile komşu olduğu için olasılıkla M.Ö. III. yy. sonrasına kadar bu Satraplığın etkisinde kalmış olduğu kabul edilmektedir¹⁵⁴. Buna göre de Suriye Kralı olan Antiochos III (M.Ö. 22-187) dönemine kadar Ermeni Krallığının bir uzantısı olarak kalmıştır. Gene, çok açık olarak bilinmesine rağmen, Antiochos III'ün komutanlarının, olasılıkla Kralın tahta çıkışının birinci yılı içinde Kommagene Ülkesini fethettikleri ve bu kralın hakimiyetinin son yıllarında Ülkenin tekrar Ermenistan egemenliğine geçtiği ve M.Ö. II. yy'da ise Seleukos'ların bir eyaleti haline geldiği muhtemel görülmektedir¹⁵⁵. "Doodor" un bir ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla¹⁵⁶ Kommagene, M.Ö. 162 yılından evvel Seleukos Krallığına bağlanmış olsa gerekir. Ancak, bu bağımlılığın da ne zaman başladığı kesinlikle bilinmemektedir¹⁵⁷. Kommagene Hanedanlığının kurucusu olarak bilinen Samos'un babası Kommagene satrapı Ptolemaios (Epistates), Suriye Kralı Antiochos IV (Epiphanes) öldüğü sıralarda (M.Ö. 164) uzunca bir zaman, bağımsız bir kral gibi davranmıştır¹⁵⁸. Daha önce de değinildiği gibi; Antiochos II'den sonra olasılıkla tekrar Ermeni Krallığı etkisine giren Kommagene ancak, yayılmacı bir siyaset izleyen Antiochos IV çağında yeniden Suriye Krallığına bağlanmış olmalıdır¹⁵⁹.

153 Haupt-Lehmann 1931, s.116

154 Honigmann 1924 a, s.980

155 Jones 1937, s.243

156 Walton 1968, XXXI, 22.1

157 Honigmann 1924 a, s.981

158 Walton 1968, XXXI, 22.1

159 Suriye kralı Antiochos IV'e ait sikkelerin ele geçtiği ülkelerin genişliği, bu kralın yayılma ve etki alanını göstermektedir.

ID5. HELLENİSTİK ÇAĞDAKİ KOMMAGENE KRALLIĞI

M.Ö. 130 ve M.S. 72 yılları arasındaki süre içinde, özgür ve bağımlı olarak tesbit edilmiş 10 civarında kral adı ile karşılaşmaktadır. Tümü hakkında da yeterli bilgi olmadığından, bazılarının hükümlerlerinin kısa süreli olduğu kabul edilmektedir.

Kommagene kral hanedanının kesin olarak bilinen ilk kralı Samos,yaklaşık olarak M.Ö. 130 yılları civarında hüküm sürmüş olup, Seleukoslara ilk kez başkaldırıp bağımsızlığını ilan eden Kommagene'nin idarecisi (Epistates=Satrap) Ptolemaios'un oğludur¹⁶⁰. Kral Samos, adına kurulan başkent Samosata'nın yanısıra Arsamosata ve Arsameia ad Nymphaios¹⁶¹ ile de isim verme yönünden ilgilidir.

Kommagene'nin, bilinen ilk kralı olan Samos'un oğlu olduğunda fikir birliği edilen ikinci kralı ise, Mithradates I Kallinikos olup, sikkelerdeki portre özellikleri dolayısıyla M.Ö. 100 yılları civarında hüküm sürmüş olduğu kabul edilmektedir¹⁶². Grekçede, kelime anlamı olarak "tanrı Mithras'a adanmış" ifadesi taşıdığından, Kommagene'nin önemli dört tanrısından biri olan Mithras'ın, bu kral dolayısıyla Ülkede önemli bir rol oynadığı düşünülmekte, kralın ise M.Ö 96 yıllara doğru tahta çıktığı öne sürülmektedir¹⁶³. Arsaemeia ad Nymphaios'daki büyük kült yazıtının 3. bölümünde bu hierothesion'un Antiochos I tarafından, babası Mithridates Kallinikos için yaptırıldığı belirtilmektedir.

Kommagene'nin en önemli kralı, şüphesiz "Antiochos I Theos" olup Kommagene hakkında bilinenler bu kral sayesinde günümüze kadar gelmiştir. Yazıtlarda daima, "Antiochos-Theos-

160 Momsen 1876, s.31

161 Dörner- Goell 1963, s.40

162 Wilcken s.2213

163 Babelon 1890, s.CCXII

Dikaios-Epiphanes-Philaromaios-Philhellen ünvanları ile birlikte görülür¹⁶⁴. Romalılar ile Partlar ve Ermeniler arasında yapılan savaşlarda diplomatik bir yol izlemiş¹⁶⁵, Roma'nın dostluğunu kazanıp ülkesini ve tahtını korumuştur¹⁶⁶. Zaman zaman Roma ordusuna destek vermesine rağmen, Markus Antonius'un elçisi "Venditus" ile ihtilafa düşmüş, gerek Venditus ve gerekse Markus Antonius'a karşı verdiği başarılı bir mücadele sonunda krallığını korumuştur.

ID6. ROMA ÇAĞINDA KOMMAGENE

Antiochos I döneminde, Romalıların Kommagene'ye girme ve krallık kurma çabaları her ne kadar başarılı olmuşsa da, bu kralın ölümü ile Ülke Roma hakimiyetine girmiş ve çoğunlukla yarı bağımsız halde bir krallık olarak M.S. 72 tarihine kadar varlığını sürdürmüştür.

Kommagene'nin Roma egemenliğindeki ilk kralı Mithradates II olup, Antiochos I oğludur. M.Ö. 31 yılında Aktium'da, Markus Antonius'un ordusunda bulunan vergi mükellefi bağımlı krallar arasında, bu kralın da adı geçmektedir¹⁶⁷. Fakat M.Ö. 29-20 yılları Kommagene için karanlık bir dönemdir. Bu konuda çeşitli fikirler ileri sürülmekteyse de, Mithradates II'nin Aktium savaşından sonra, Markus Antonius'un tarafını tuttuğu için Avgustus tarafından cezalandırılmadığı, bunun aksine affedilerek bağımlı bir krallık statüsünde hüküm sürülmesine izin verildiği anlaşılmaktadır¹⁶⁸. Mithradates II'nin , taht üzerindeki çeşitli mücadeleleri bertaraf ettiği ve M.Ö. 20 yılına kadar ülkede hüküm sürdüğü bilinmektedir¹⁶⁹.

164 Keil 1940, s.131

165 Kruger 1937, s.17 - Wagner 1975, s.51 vd - Wagner 1988, s.115 vd

166 Humann-Puschstein 1890, s.280 - Babelon 1890, s. CCXVII - Jones 1937, s.220

167 Wilcken, s.2213 - Cary MCMLIV V s.383 vd - Marcus 1966, s.680

168 Dörner 1975, s.26 vd - Sullivan 1975, s.31 vd

169 Wilcken s.2490 vd Antike Welt 1975 Son.nm

Antiochos I'in oğlu ve Mithradates II'nin küçük kardeşi olan Antiochos II'nin tahta geçip geçmediği kesin olarak belli değildir. Ancak, bazı kayıtlara göre, ağabeyi Mithradates II ile daima taht mücadelesinde bulunmuş, sonuçta M.Ö. 29 yılında Roma'da idam edilmiřtir¹⁷⁰. Mithradates II'nin yeğeni olması muhtemel olan Mithradates III, babasının bu kral tarafından öldürülmesinden sonra, Avgustus'un isteği ile ocuk yaşta Kommagene tahtına oturtulmuřtur¹⁷¹. Mithradates III'n M.Ö. 12 yılında krallığın başında olduğuna kesin gözüyle bakılmaktadır¹⁷². Zira, Peutinger Levhası'nda Suriye'yi Kommagene'ye bağlayan yol üzerinde "Metridatis Regnum" işaretlenmiş olup, Mithradates III'n, Agrippina'nın ölümünden önce Kommagene kralı olduğu ileri srlmektedir¹⁷³. Mithradates III'n oğullarından biri olan Antiochos III hakkında bilinenler azdır. M.S. 17 yılında Tiberius döneminde kral olmuř¹⁷⁴, ölümünden sonra ise Kommagene, Roma'nın bir eyaleti haline getirilmiřtir¹⁷⁵. Krallığın bağımsızlığının korunmasını vasiyet ettiği halde, M.S. 17 yılında öldüğünde, devletin ileri gelenleri Antiochos IV'n kral olarak tanınmayacağını ve Suriye eyaletine dahil edilmesini istemiřlerdir¹⁷⁶. Bu sırada Antiochos IV henüz ocuk olduğu için, Tiberius, Kommagene'yi 20 yıl süre ile Suriye Eyaletine bağlanmış ve ülke bu süre zarfında Roma'nın tayin ettiği valiler tarafından ynetilmiřtir¹⁷⁷. Tam adı, "C. Julius Antiochos" olan veliaht, Kommagene çevresindeki diğer bağımlı krallarla (Pontus kralı Polemos, Emesa

170 Marcus 1966, , s.41

171 Wilcken s.2214 - Sullivan 1975, s.31

172 Momsen 1876, s.187

173 Babelon 1890, s.CCXIII

174 Wilcken s.2490 - Mattingly, 1923, s.145

175 Magie 1950, s.459

176 Kaehler, 30.1

177 Babelon 1890, s.CCXI

kralı Sampsigaramus ve Aşağı Ermenistan kralı Kotys) birlikte bağımsızlık çalışmalarına başlamışsa da¹⁷⁸, M.S. 38 yılında Caligula'nın imparator olmasından sonra, onun sevgisini ve itimadını kazanmış, sonuçta Kommagene tahtına geçirilmiştir¹⁷⁹. Caligula, Antiochos IV'e, yalnız tahtını iade etmekle kalmamış, Roma idaresinde kaldığı 20 yıllık süre içerisinde İmparatorluk hazinesine giden 1 milyon sestertius'u da iade etmiştir¹⁸⁰. Daha sonra, İmparatorla arası bozulunca, Caligula, Kommagene krallığına son vermiş, fakat yeni imparator Claudius M.S. 41 yılında, Antiochos IV'ü tekrar tahtına oturtmuştur¹⁸¹. Antiochos IV'ün toprakları batıda Pamphilia'ya kadar ve kuzey-batıda ise Lykaonia'ya kadar uzanıyordu ki¹⁸², bu dönemde Kommagene ve Kilikya'ya birlikte hükmetmiştir¹⁸³. Antiochos IV, yönettiği bu geniş ülkede, yeni şehirler kurarak Hellenistik etkileri yerleştirmek istemiş, eski şehirlere yeni isimler vermiş, bu arada Roma ile olan ilişkilerini de hep ön planda tutmuştur. Örneğin, Garmanikeia (bugünkü Kamhramanmaraş), Caligula ve Cladius'un ünvanları olan "Germanikus" isminden hareketle verilmiştir¹⁸⁴. Hellenistik politikayı devam ettirerek Kilikya sahillerinde iki yeni şehir kurmuş, birine karısı ve kızkardeşinin " Antiochia ad Kragum " adını vermiştir¹⁸⁵. Yeni kurulan bu şehirlerin askeri amaçlar için tesis edildiği bilinmektedir¹⁸⁶. Çünkü Antiochos IV'ün özellikle ikinci defa tahta çıktığı dönem, askeri açıdan oldukça karışık ve hareketli bir

---

178 Jones 1967, s.213

179 Wilcken, s.2490

180 Rolfe 1929, s.447 - Stark 1966, s.200

181 Josephus 1966, s.341 - Stein, s.163

182 Head 1911, s.714

183 Jones 1937, s.134 - Wagner 1985, 5 vd

184 Magie 1950, s.549,1408

185 Magie, 1950, s.550,1048

186 Jones 1937, s.214

dönem idi. Roma'nın doğu sınırlarındaki bazı karışıklıkları önleyip imparatorluğa yardımcı olduğu için¹⁸⁷, M.S. 60 yılında Ermenistan topraklarının bir kısmı kendisine verilmiştir. Roma ile iyi ilişkilerde bulunup, ona sadakat göstermesine rağmen, olasılıkla ülkesinin ve krallığının zenginliğine göz diken Suriye valisi Caesennius Paetus'un da kışkırtmasıyla M.S. 72'de Roma'ya karşı Partlarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle hakimiyetine son verilmiştir¹⁸⁸. Suriye valisi Paetus Ülkeye girdiğinde, oğulları Epiphanes ve Kallinikos, savunma yapmaya teşebbüs etmişlerse de başarılı olamamışlar, Antiochos IV karısı ve kızları ile kaçtıkları Tarsus'da yakalanmışlar ve Vespasianus'un emriyle Sparta'da göz hapsine alınmışlardır. Böylece de Kommagene krallık hanedanı son bularak toprakları Roma imparatorluğuna katılmıştır. Kommagene Kral ailesinin Ülkeyi terk etmesinden sonra Krallık son bulmuş¹⁸⁹ ve Roma imparatorluğunun Suriye eyaletine bağlı bir bölge haline gelmiştir¹⁹⁰. Antiochos IV'ün manevi evladı ve damadı, Tigranes'in de asıl oğlu olan "Alexander" Kilikya'daki Ketis bölgesinde bir müddet daha hüküm sürmüş olup, "BASİLEOS" ünvanı ile anılmaktadır¹⁹¹. Kommagene Krallığı hanedenının bilinen son ismi Antiochos IV'ün oğlu olan Epiphanes'in oğlu Philoppappos Atina'da kendi adıyla anılan bir anıt yaptırmıştır.

Kommagene bölgesinin Roma imparatorluğu idaresine girmesiyle beraber kralların kutsallığından ve otoriteden kaynaklanan dinsel-kültürel etkiler de son bulmuş oluyordu. Kummuhan'dan beri gelen, Anadolu ve sonra İran-Mezopotamya ve Suriye geleneklerinin Hellenistik kültürle kaynaşp, yeni bir sentez oluşmasında ve bunun uygulamaya konulmasında hiç şüphesiz Hellenistik dönem

187 Wilcken, s.2490

188 Weissbach, s.222

189 Stein, s.163, No:68

190 Jones 1937, s.209 - Babelon 1890, s.CCXVIII

191 Stein, s.2004

Kommagene krallarının pek çok etkileri olmuştur. Bunun sebeplerini de Hellenistik köklerine yakınlık ve duyulan hayranlık ile gerek Hellenistik prensliklere gerekse bir sonraki batıdaki güç olan Roma'ya karşı olan diplomatik düşünce ve idare tarzlarında aramak gereklidir.

Kommagene Ülkesinde oluşmuş ve son krallık vasıtasıyla da yerleşmiş olan batı ağırlıklı bir doğu-batı sentezi olan kültür, Krallığın yıkılmasından sonra da devam etmiş ve hakimiyeti altına girdiği Roma kültüründen pek fazla etkilenip yenilikler almadan, fakat mevcut kültürünü resmileştirip Romalılaştırarak, Roma karakteri vererek sürdürmüştür. Bunda da, Kommagene'nin en önde gelen iki önemli merkezi olan Samosata ve Zeugma'daki iki büyük lejyonun önemli ölçüde rolü olsa gerektir. Kommagene Ülkesindeki yerli kültürü etkileyen belki de tek fakat önemli unsur, lejyonlarda görevli ve İmparatorluğun çeşitli yöre ve kültürlerinden gelmiş olan asker ve subayların kendi kültürlerini de getirmiş olması, hatta daha da önemlisi askeri otoritenin de vermiş olduğu imkanlarla bazı durumlarda uygulama fırsatı bulmuş olmalarıdır. Asıl inceleme konumuz olan "Güney Kommagene Bölgesindeki Nekropol ve Mezarlar" açısından bakıldığında, Roma imparatorluğundaki genel antik kültürün Kommagene Ülkesindeki yerel öğelerle etkili antik kültürüyle paralel gitmiş olmasına rağmen, Ülke kültüründe yerli unsurlar her zaman alt yapıyı teşkil etmiştir. Bu husus bazan o kadar kuvvetli olmuştur ki, Jupiter Dolichenus örneğinde olduğu gibi, lejyonerleri mistik alanda dahi etkileyip diğerlerinin de yanısıra dinsel kültürünü ihraç edebilmiştir. Bu karşılıklı etkileşimde oluşan kültür belgeleri, incelenen bölgede kalmış ve günümüze kadar gelmiş olduğundan elde mevcut olan bu malzeme incelenmektedir. Bu sebeplerden dolayı Bölge tarihine göz atılırken, antik kültür öğeleri açısından belge bırakmaları nedeniyle Roma döneminin sonuna kadar olan kesit ele alınmış olup, bundan sonra gelen hıristiyanlık öğelerinin ağır bastığı, adeta başka bir kültür izlenimi veren Bizans

dönemi ile, kendine özgü çok farklı bir yapıya sahip olan İslam ve Türk dönemleri, antik dönemden sonra gelen kültürler olduklarından konu dışında mütalaa edilmişler ve tarih açısından da ana hatları ile geçilmişlerdir.

Kommagene Krallığı son bulduktan sonra, Kommagene Ülkesi Roma imparatorluğuna dahil olmuş ve Roma devlet siyaseti içinde erimiştir. Roma ordularının Partlarla yaptığı savaşlarda Fırat'ın her iki kıyısı da askerlerin hareket sahası olmuş ve oldukça yıpranmıştır. Hadrian tahta çıktıktan sonra ilk iş olarak doğu eyaletlerini düzenlerken, bunların itaat altında tutulmasının güçlüğüne inandığından hepsini geriye vermiştir. Bu şekilde Fırat nehri Roma'nın doğu sınırını oluşturmuş Ülke olarak Kommagene'nin stratejik konumu ve önemi ortaya çıkmıştır. Hadrian M.S. 129 yılında bölgeye, Anadolu'daki büyük gezisi sırasında, Suriye'den Kappadokya'ya giderken uğramış, Samosata'da bir süre kalarak doğulu kral ve prensleri, görüşmeler yapmak üzere burada toplantıya davet etmiştir. Daha sonra Septimus Severus döneminde M.S. 195 yılında, Suriye eyaletleri ikiye bölünmüş ve yapılan düzenlemede Kommagene Ülkesi, Syria Coele bölgesinde kalmış, eyaletlerin kuvvet dengesi göz önüne alınarak ayrıca iki lejyonla da takviye edilmiştir¹⁹². Samosata, daha sonra Gallienus döneminde, dağınık doğulu lejyonerlerin Partlara karşı koymak üzere M.S. 260 yılında toparlanma çalışmalarına sahne olmuştur. Roma'nın Ermeniler ve Partlarla yaptığı tüm savaşlarda Ülke, yine savaş sahası olmaktan kurtulamamış ve bu hareketli dönemlerde sadece Samosata ve Zeugma, kendi adına sikke basma imtiyazını ellerinde bulundurmışlardır¹⁹³.

Kommagene bölgesinin stratejik önemi sonraki dönemlerde de sürmüştür M.S. 527-656 yıllarında Bizans imparatoru I. Justinianus,

192 Akşit 1970, s.136 vd

193 Taşyürek 1975, s.42 vd

Sasanilere karşı Fırat boylarını korumak üzere birçok kaleler yaptırmış, Zeugma ve Karkamış kalelerini özellikle ele almıştır¹⁹⁴. Bizans döneminde yeni merkezlerin önem kazanmaya başlamasıyla, bunlar arasında oluşan yol güzergahlarından kaynaklanan yeni yerleşim merkezleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bizans devlet idaresi ve siyasi eyalet sistemine göre meydana getirilen Thema'lar arasında, antik Kommagene bölgesini de kapsayan Telukh (Dolice=Dülük) Thema'sı da bulunmakta¹⁹⁵, ayrıca bütün Fırat yerleşimlerini de kapsamaktadır¹⁹⁶. Bu dönem de Raban-Hadat-Zaperta gibi yeni merkezler önem kazanmaya başlamıştır. Anadolu'nun güney kesmini elinde bulunduran Bizans ile islam orduları arasında, bu dönemdeki mücadeleler yeni bir boyut ve yoğunluk kazanmıştır. M.S. 782 yıllarında, Harun Reşid devrinde Kommagene Ülkesinin güneyi Avasım Ülkeleri arasında sayılmaya başlamıştır¹⁹⁷. M.S. 962 yıllarında Hamdani Hükümdarı Seyf-üd Devle bölgeyi zaptederek bir süre hükmetmiştir¹⁹⁸. 1066 yılında ise, Selçuklu Türkleri bölgeye gelmişler ve Afşin Bey komutasındaki Türk orduları Ayıntap, Dülük ve Raban (bugünkü Araban)'ı almıştır. XII. yy'da Dülük Thema'sı önemini ve canlılığını tamamen yitirmiş ve Ayıntap ön plana geçmiştir.

Haçlı seferlerin başlaması ile yeni bölge yeni bir döneme girmiş ve merkezi Urfa'da (Edessa) bulunan bir Haçlı Kontluğu etkinliğini göstermeye başlamıştır. Ülkede yeni merkezler gelişmiş ve önemli konumda bulunan bazı merkezler, prenslikler halinde kısa süreli, yarı bağımlı şehir devletleri gibi yaşamışlardır. Bu dönemde Kahta , Hısn-ı Mansur, Turuş, Behisni, Keysun, Samsat, Raban,

194 Hellenkemper 1976, s.46

195 Ostrogorski 1986, s.292

196 Hellenkemper 1976, s.49

197 Honigmann 1970, s.40

198 Hellenkemper 1976, s.48 vd

Marzban, Telukh, Ayıntab ve Tel-Başir ile Maraş önde gelen merkezlerdir¹⁹⁹.

Bu son döneminde Türk akınlarından başlayarak Selçuklu, Memlük ve Dulkadirli'ler arasında sürekli el değiştiren Bölge, 1516 da Mercidabık ve 1517 de Ridaniye savaşlarından sonra Osmanlı Hakimiyetine girmiş olup, yakın çağa kadar bu hüviyette gelmiş ve halen, Türkiye Cumhuriyetinin idari bölünmesine göre, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Gaziantep olmak üzere üç vilayetine bölünmüş bulunmakta, Kahramanmaraş batısını, Adıyaman kuzeyini ve Gaziantep ile Kilis güneyini kapsamakta, tarihten ve coğrafyadan gelen bir alışkanlık ve de gereklilikle doğusunu her zaman olduğu gibi Fırat nehri teşkil etmektedir²⁰⁰.

---

199 Demirkent 1987, s.3 vd - Demirkent 1990

200 Özdeğer 1988, s.2 vd

II. TOPLUMLARDA ÖLÜM VE ÖLÜNÜN SAKLANMASI PROBLEMİ İLE MEZAR GELENEĞİ.

İnsanlığın, avcılık - göçebelik döneminin sona erip yerleşik hayata geçilmesiyle başlayan toplumsal yapısında yaşama ilişkin yeme-içme, evlenme, avlanma, ibadet, savaş, eğlence, hastalık, uyuma vb. bireysel ve sosyal olgular, kabullenilmesi kaçınılmaz hususlardır. Kişinin gerek kendi gündelik yaşamında ve gerekse etrafıyla birlikte oluşturduğu önce yakın, sonra daha geniş çevresinde yaşanan olaylar zincirinde , yaşama ilişkin tüm olgular yadsınamaz biçimde ve kaçınılmaz bir zorunlulukla benimsenmiş, ancak tek bir olgu, ölüm, kolayca kabullenilememiştir. Yaşamaya endekslenmiş olan insan doğası, binlerce yıllık yaşam süreci boyunca ölüme karşı koymaya, direnmeye ve ona karşı çareler aramaya çok büyük çabalar harcamış olmasına karşın, yeniyi beceremediği ve çare bulamadığı "ölüm" olgusu karşısında isyanla fakat, istemeyerek de olsa yenilgiyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Fakat , toplumlarda ölüm, herşeyin sonu olarak da algılanmamıştır²⁰¹. Biçim ve varlık olarak mevcut olmasına rağmen, ruhsuz ve cansız olan ve bir anlamda boyut değiştirdiğine inanılan²⁰² ölen insan, bu durumuyla geride kalanları en azından bir süre sonra ürkütmüş ve korkutmuştur. Bir zaman önce canlı olan, gülen-konuşan, yiyip-içen insan, biçimi ve tüm bedeniyle mevcut olmasına karşın hareket etmemekte, konuşmamakta vb. şekilde çevresiyle ilgilenmemektedir. Belki de ölüm sonrası bazı kasılmalarla vücudu ve yüzü ürkütücü ve korkutucu ifade ve biçimler almaktadır. Geride kalanlar ise böyle bir durum karşısında nasıl davranacaklarını bilememenin şaşkınlığını yaşamaktadırlar. Sevdikleri bir insan, bir yakınları bu durumdadır,

201 Seeher 1993, s.9 - Özgüç T. 1948, s.98-106

202 Özgüç T. 1948, s.75 vd. - Seeher 1993, s.9

onu tekrar eskisi gibi yaşayan bir canlı haline döndürememenin çaresizliği ve üzüntüsü içinde ne yapacaklarını bilememektedirler. İstee gerek bireysel ve gerekse toplumsal içgüdü, artık bu cansız bedenini kendileriyle birlikte olamayacağını, onun ruhsal anlamda boyut değiştirdiğini ve bu nedenle artık başka bir ortamda kalması gerektiğini dürtülemektedir. Ölüye yeni bir yer arama düşüncesi, toplumların adet, gelenek dinsel kültürlerinin ışığında, fakat çevre şartları ve teknik bilgilerinin de etkisiyle arayışlar ve gelişimler ortaya koymuştur. Ölümden sonraki hayata dair inançlar dizisi fakat özellikle de ruhun vücut öldükten sonra da yaşadığı fikri inhumasyon gömme sonucunu doğurmuştur. Ölülere mezar yapmak ve mezarlardan bir topluluk oluşturarak oraya özel bir önem vermek fikri insanın yerleşik hayata başlaması ve yerleşim birimleri meydana getirmesi ile başlamıştır²⁰³. Ölenin arkasından ağıtlar, dualar, ziyafetler vb. olgulardan oluşan törenler ile cesedin hazırlanması, defnedilmesi, hediyeler ve ayinlerin yapılması gibi hususlar da gömme adetlerini doğurmuştur²⁰⁴. Defin biçimleri sonucunda ortaya çıkan maddi ve duygusal birikimler, mezarlar ve mezarlıklar ile bunların bölgelere, iklimlere ve farklı ortamlara göre değişen çeşitliliklerini oluşturmuştur. Ölen insan için ne yapılacağı konusunda ilk bilgi dinsel kaynaklardan öğrenilmektedir. Buna göre, Hz. Adem'in oğullarından Kabil, kardeşi olan Habil'i öldürdüğünde ilk kez meydana gelen böyle bir olay karşısında şaşırıp ne yapacağını sorduğunda ona, cesedi toprağa gömmesi gerektiği öğretilmiştir. Belki de insan, içgüdüleri gereği, çevresinde ölen birisini olduğu yerde kendi haline terkedememekte, düşman dahi olsa onu gömme gereğini duymaktadır. Bunda, vahşi hayvanların parçalaması, salgın hastalıkların yayılması veya bir suç unsurunun ortadan kaldırılması gibi etkenler olduğu kadar, cesedin bir süre sonra çürüyerek alacağı

203 Seeher 1993, s.9. - Özgüç 1948, s.67-75

204 Özgüç 1948, s.3 vd.

çirkin durum ve korkunç görünümlerin de payı olsa gerektir. Bütün bu ve bunun gibi kaygıların sonucunda cesedi saklama, bir anlamda da göz önünden kaldırma fikri ortaya çıkmaktadır. Ölen kimse sevilen birisi, bir yakın ise cesedin saklanmasıdaki amaç vahşi hayvanlara yem olmaması, onun göz önünde çürüyüp çirkin görünümlere bürünmemesi, nefret edilen ve iğrenilen bir hale gelmemesi kaygısıdır. Cesedin saklanması düşüncesindeki diğer bir neden de, ondan korkulması olmuştur²⁰⁵. Canlılara göre farklı bir konuma geçtiğinin bilincine varılan ölümlerin, bir zaman sonra geri dönerek yaşayanları cezalandıracakları korkusu hemen her dönemde hissedilmiştir. Bir süre sonra çürüyerek etrafına kötü kokular saçan bir cesedin, daha sonra iskelet haline gelmesi ve aldığı ürkütücü görüntü ondan korkulmasına neden olmuş ve gerek böyle görüntünün ortadan kaldırılması ve gerekse geri dönüşünü, bir anlamda hortlamasını önlemek için, cesedin göz önünden kaldırılması, hatta cesedi koruma görevi gören pithos, lahit, sandık mezar vb. saklama unsurlarının ağızlarının sıkı sıkıya kapatılması gereksinimi duyulmuştur. Bununla birlikte, inanç biçimlerine göre değişebilen bir anlayışla da, ölünün ikinci hayatına hazırlanması için gerekli bütün hazırlıkların büyük bir görev anlayışı içinde yapılması kaygılarını da gözden uzak tutmamak gerekmektedir.

Gerek saygı duyulduğundan ve gerekse korkulduğundan, cesedin göz önünden kaldırılması düşüncesi, değişik amaçlı ve uygulamalı gömme biçimlerini getirmiştir. Gelenek icabı veya sırf cesetten kurtulma düşüncesi ile yapılan en basit gömme, toprağa açılan bir çukura cesedin konulmuş olmasıdır. En basit mezarlar da böylece oluşturulmuş olmakla birlikte zaman zaman azalarak veya artarak da olsa binlerce yıllık bir süreç içinde bu tarzdan

---

205 Seeher 1993, s.12.

vazgeçilmemiştir²⁰⁶. Dinsel gelenekler ve inançlar söz konusu olduğunda, ölünün gelecekteki durumu ön plana geçmiş ve cesedin korunarak saklanması fikri önem kazanmıştır. Buna bağlı olarak biraz da, bir " öteki dünya " düşüncesi hissedilmektedir. Toprağa yapılan basit mezar çukurlarının iç yüzlerinin taşlarla örülerek ve taş lavhalarla kaplanarak sağlamaştırılması²⁰⁷ ve mezar çukurlarının üzerlerinin gene sağlam taşlarla kapatılması²⁰⁸, ölünün defni sırasında belirli törenlerin yapılması ve sunular verilmesi, hep ölünün ikinci hayatıyla ilgili olarak gelişen inançların sonucudur. Genel anlamda mezar, cesedin içine konulduğu, toprağa veya daha başka ortama göre değişen yerel malzemeye, örneğin kuma veya kayaya açılan ve ölüyü, önce ceset sonra da iskelet olarak muhafaza eden çukura verilen isimdir. Ancak, bir başka gömü biçimi de olasılıkla, toprakta cesedin çürüyüp yok olmasını, dağılmasını istemeyen bir inanç biçimi veya geleneğin doğurduğu, daha muhafazalı ceset saklama şekli olan lahitler veya sağlam tabutlardır²⁰⁹. Bunların içindeki ceset, çürüyüp toz haline gelse de, muhafaza edilen lahit veya tabutun içinde kaldığından dağılmamakta ve kaybolmamaktadır. Aslında lahitlerin sandık mezardan ve mezar odasında hücre içindeki lahitlerden farkı, aşağı yukarı aynı formu muhafaza etmekle birlikte taşınabilir veya müstakil olmasıdır. Lahitleri diğer mezar türlerine tercih eden anlayışın veya adetin kökeninde ise, lahitin ve dolayısıyla ölünün, yakınları tarafından belirli bir nekropole veya gruba bağlı kalmaksızın istenen bir yere koymaktaki özgürlüğü ile biraz da zenginlik işareti ve zaman zaman gelişen modalar olsa gerektir. Bilinen veya tahmin edilen en basit lahit, bir ağaç kütüğünün istenen boyda kesilip içinin oyulmasıyla

206 Seeher 1993, s.12 - Özgüç T. 1948, s.67 vd.

207 Seeher 1993, s.13 - Özgüç T. 1948, s.111 vd.

208 Özgüç 1948, s.31 vd.

209 Pauly- Wissowa, " Sarkophage ", RE, Band I, s.25-30

elde edilen biçimdir. Lahitler, zamana bağlı olarak ahşap, pişirilmiş toprak, taş ve metalden yapılmışlardır²¹⁰. Lahitler, ölüm-ölu-öbür dünya düşüncesi ve buna bağlı olarak cesedin saklanması gerekliliğine dayanan ve bu amaca göre kullanılan mezarlara paralel olarak fakat, onlardan ayrı bir yol çizerek ve gelişim göstererek görev yapmışlardır. Süreç içinde lahitlerin ve değişik tipteki mezarların, fakat özellikle de oda mezarların birlikte kullanıldığı saptanmıştır. Her ikisi de cesedin saklanmasına dayanan mezar ve lahit olgularının, zaman süreci içinde birlikte kullanılmış olması ilginçtir. Çünkü lahitin de konulduğu genellikle oda mezarlardaki diğer cesetler, kline üzerinde ve niş içinde, bazan üzeri kapaklı da olsa genel anlamda mezar odası içinde açıkta durmalarına karşın, aynı mezar odası içinde münferit lahitlerin de kullanılması, pek farklı dinsel inanç ve gelenekleri değil ama, değişik kökenli kültürleri, gömme adetlerini ve ölü kütlerini ortaya koymakta ve bu geleneklere sahip insanların birlikte yaşadıklarına da işaret etmektedir. Ancak, bütün bu hususları düşünürken, ölenin sağlığında yapmış olduğu vasiyetler ile geride kalanların ve defin işlerini yürütenlerin o sırada, değişik şartlar nedeniyle vermek zorunda kalabilecekleri farklı karar ve tercihleri de göz ardı etmemek gerekmektedir²¹¹.

Özellikle toprağa yapılan gömmeler ve bunların oluşturduğu gömü gruplarının yerleşim içinde (intramural) ve yerleşim dışında (extramural) yer almalarının ne kadar geleneksel ve ne kadar dinsel olduğu bilinmemektedir²¹². Fakat, ev içine döşeme altına gömülen yetişkinlerin evi koruyucu bir ata kültüne ilişkin oldukları ve çocukların ise, ailenin şevkat ve korumasından uzak kalmamaları kaygısını taşıdığı anlaşılmaktadır²¹³. Önasya'da uzun bir süreç

210 " Sarcophago ", Enciclopedia dell'Arte Antica. C. VIII, Roma 1966

211 Seeher 1993, s.15

212 Seeher 1993, s.10-12, Özgüç 1948, s.49 vd.

213 Alkim 1966, s. 40 , Seeher 1993, s.12

içinde ve değişik toplumlarda devam eden cesedin hocker biçiminde gömülmesi tarzı, geleneksel olduğu kadar, dinsel inançlarla da ilgili olsa gerektir²¹⁴. Dinlerin gömme biçimlerine yaptığı etkilere en iyi örnek, kökeni Çatalhöyük'e kadar uzanan²¹⁵ veya en eski uygulaması Çatalhöyük'de görülen, cesedin etlerden temizlenmesine dayanan ve günümüzde de İran, Hindistan ve Tibet'te görülen Zerdüşt dininin getirdiği kurallardır²¹⁶. Dünyadaki kötülükleri, nefsanî istekleri simgeleyen yumuşak dokuların yırtıcı kuşlar tarafından yenilip temizlenmesinden sonra geriye kalan iskelet, kötülüklerden arınmış bir biçimde mezara gömülmektedir. Cesedin önce bir mezara gömülüp bir süre sonra, dokulardan temizlenmiş iskeletin bazan tümünün bazan da bir kısmının alınarak²¹⁷ esas mezara götürülmesi (Kenotafe)²¹⁸ ile kafatası depoları da aynı inancın değişik varyasyonlarıdır²¹⁹. Cesedin toprak-ateş ve suya değmemesini öngören Mecusilik inancındaki bu husus, bu bağlamda Anadolu'da oldukça uzun bir süre kullanılmış olan küp mezar geleneğinin de aynı düşünceye yönelik olduğunu çağrıştırmaktadır²²⁰. Özellikle Tunç Çağı boyunca çok yaygın biçimde kullanılan küp mezarlarda, cesedin toprak, ateş ve su etkisinden korunabileceği düşünülürse bu iki geleneğin, birbirini etkilemesi muhtemel, ortak bir düşünceden kaynaklanmış olabileceğini de gözden uzak tutmamak gerekir. Mezar küplerinin ağız taraflarının belirli yönlere bakması veya düzensiz durması, gene küplerin nekropoldeki duruş biçiminin dağınıklığı veya Karataş-Semayük'deki gibi düzenli sıralar halinde olması yerel

214 Özgüç 1948, s.69-71

215 Mellaart 1965, s.83 vd.

216 Seeher 1993, s.11

217 İskeletin geride bırakılan kısmı olasılıkla hasta olan veya bir şekilde sakat kalmış olan bölüm olmalıdır.

218 Korfmann 1985, s.229

219 Seeher 1993, s.11 - Silistrelî 1985 s.129.

220 Seeher 1993, s. 12

kültürleri oluşturan gelenekler ve dinsel kurallarla ilgili olmalıdır²²¹. Ölülerden korkulmasından dolayı geri dönmesini önlemek üzere cesedin ortadan kaldırılması düşüncesinden kaynaklanan fakat sonradan değişik bir biçimde yorumlanarak sonsuzluğa ulaşma veya tanrısal özelliklere varma tarzında düşünüldüğü sanılan ceset yakma geleneğinin ise, dinsel inanışların yanı sıra gelenekler arasındaki yerini saptamak şimdilik oldukça zor görünmektedir²²². M.Ö. III. bin sonlarında Gedikli'de ve M.S. IV. yy'da Zeugma'da ele geçen kremasyon mezarlardaki ceset yakma geleneğinin dayandığı düşünceyi, aradan geçen yaklaşık 2500 yılda dinsel inançların veya bölgesel geleneklerle geniş alanlara yayılan hakim kültürlerin ne kadar etkilediğini belirlemek olanaksızdır. Her iki buluntu yeri ve temsil ettikleri kültür ile ait oldukları dönem göz önüne alındığında Gedikli'de Tunç Çağındaki kremasyon geleneğinin Bölgede bir değil belki de bir kaç defa unutulup, dış etkenlerle veya yerli geleneklerin zaman zaman ağırlık kazanmasıyla tekrar yenilenmesi ve uygulanması, yahut tamamen unutulmuşken İtalya ve Etrüsk geleneğini taşıyan bazı Romalı lejyonerler tarafından bölgeye yeniden getirilip kullanılması, henüz geniş kitleleri etkileyip yaygın prensipler koyan büyük dinlerin olmadığı bir dönemde dinsel motifler olmaktan çok, bunun dışında gelişen bir inanç sistemi ile gömme geleneğine ve adetlerine ait olsa gerektir. Günümüzde dahi, İslami inanç ve geleneklerden dışarı çıkılmadan çok farklı olmamakla birlikte birbirinden değişik gömü biçimleri ile örneğin mezar taşı işlemlerini ve törenleri tesbit etmek mümkün olmaktadır. Gerek dinsel ve gerekse geleneksel adetlerden kaynaklansın, ölünün özel bir biçimde hazırlanması ve onun için törenler yapılması ile ikinci hayatına uğurlanması, az veya çok farklılıklar gösteren bir inanç ve adetler dizisinin sonucudur. Daha geç dönemlerde özellikle antik çağda,

221 Özgüç 1948, s.15-31

222 Seeher 1993, s.14-15

erken dönemlerden beri süregelen ölü gömme adetlerine ilişkin birikimlerin yeni ve geniş kitlesel kültürlere ve siyasi hakimiyete sahip Pers, Hellen ve Roma gibi etken ve yaygın güçlerin daha kompleks ve sentezci anlayışlarına paralel olarak, fakat özellikle Roma kültüründe görüldüğü üzere sonsuzluk, güç, görkem ve hatta Apotheose gibi kişisel ve nefsanî kaygıların da gelişmesiyle, sadece kutsal ve yönetici ailenin değil fakat genel anlamda daha geniş halk kitlelerinin de, daha anıtsal ve gösterişli mezarları tercih ettiği, bunların zaman zaman moda halini aldığı dönemlerin sonucunda oluşan nekropollerde görülen, anıtsal yapılar ve gösterişli oda mezarları ile mezar anıtlarından anlaşılmaktadır.

III. ANADOLU VE YAKIN KOMŞULARINDAKİ ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİNE VE MEZAR TİPLERİNE TOPLU BİR BAKIŞ

IIIA. NEOLİTİK, KALKOLİTİK VE TUNÇ ÇAĞLARI

Güney Kommagene Bölgesi yukarıda da belirtildiği gibi batı ve kuzeyi dağlarla çevrili, yani bu doğal sınırlar nedeniyle kültür etkileşimi nispeten yavaş seyreden fakat doğuda Fırat nehri sebebiyle hem Fırat boylarıyla hem de doğu kültürleriyle etkileşimde bulunabilecek bir doğal yapıya sahiptir. Fakat her dönemde en çok ilişkide bulunduğu bölge Kuzey Suriye bölgesi olmuştur. Anadolu - Kuzey Mezopotomya - Kuzey Suriye kültürlerinin etkileşim alanı da gene bu bölge olmuştur. Neolitik dönem öncesine ait belirgin bir gömü geleneği hakkında bilgi elde edilememişse de, ölü gömmenin en basit ve bütün toplumlarda eşzamanda görülebilecek biçimi olan toprağa basit gömmenin bu dönemde mevcut olduğunu söylemek mümkündür²²³. Prehistorik mağara yerleşmelerde ele geçen bazı diş ve kemik kalıntılarının mezarlardan arta kalmış buluntular olması mümkündür²²⁴. Birkaç kazı yerinde Neolitik ve Kalkolitik çağlara ait mezarlar bulunmuştur²²⁵. Anadolu'da kazısı yapılan ve iyi araştırılan en erken dönem olarak Çayönü Erken Neolitiği karşımıza çıkmaktadır²²⁶. Diyarbakır / Ergani yakınındaki Çayönü Tepesinde bulunan Kafatası Binasında (Skull Building)²²⁷ ele geçen kafatasları keramiksiz Neolitik dönemin ürünüdür. Çayönü'nde

223 Özgüç T. 1948, s.3 vd

224 Seeher 1993, s.10

225 Özgüç T. 1948, s.111 vd

226 Çambel - Braidwood 1980

227 Çambel - Braidwood 1982, s.9 vd

bulunan intramural gömü aleti²²⁸ bir Ata Kültü'ne işaret etmekte ve sandık mezarlar ile hocker tarzı gömünün de ilk örneklerine burada rastlanmaktadır. Çayönü'nde rastlanan hocker tarzı gömü çeşitli farklılıklarla sonraki dönemlerde tüm Anadolu'da kullanılan bir gömü biçimi olmuştur. Çayönü'ndeki Kafatası Binası ayrıca, yumuşak dokulardan yani etli kısımlardan temizlenmiş iskeletlerin ayrı bir yerde toplandığı ve bir anlamda mezar anıtı olarak saygı gösterilen bir geleneğin de öncüsüdür²²⁹. Bir süre sonra az sayıda da olsa İstanbul / Fikirtepe ve Hacılar Neolitiğinde de kemik gömüsüne rastlanmaktadır²³⁰. Çatalhöyük Neolitiğinde kapsamlı şekilde incelenebilen ve özellikle kafataslarının sakalanmasına dayanan gelenek, gene bir Ata Kültüyle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir²³¹. Duvar resimlerinde başsız cesetlerin akbalar tarafından yenilerek yumuşak dokulardan nasıl temizlendiği izlenebilmektedir²³². Şanlıurfa'da ki Nevali - Çori yerleşmesinde ve Niğde Köşk Höyükteki²³³ Kalkolitik Dönem mezarlarında da etlerinden temizlenmiş kemik ve kafatası gömüsüne rastlanmakta ve hatta Köşk Höyükte bir kafatasının astarlanıp aşı boyasıyla boyandığı görülmektedir. Neolitik ve Kalkolitik çağlarda intramural gömü, bölgelere göre değişmekte bazan da sadece çocukların döşeme altı denilen ev içindeki mezarlara gömüldüğü görülmektedir²³⁴. Korunmaya muhtaç olan çocukların evden uzaklaşmaması ve şevkatten mahrum olmaması ile annenin yeni bir çocuk sahibi olabilmesi kaygısına dayanan bu gelenek geç Neolitik ve Kalkolitik

---

228 Seeher 1993, s.10

229 Seeher 1993, s.11

230 Mellaart 1961

231 Seeher 1993, s.11

232 Mellaart 1965 - Mellaart 1962-64

233 Silistireli 1985, s.129 - Seeher 1993, s.11

234 Özgüç T. 1948, s.49 vd

çağlarda da devam etmiştir²³⁵. Neolitik çağın son evrelerinde, Karkamış'ta görülen küp mezarlar Anadolu'da bu çağ için ilk ve tek örnektir. Bunların, hem Anadolu'yu ve hemde Kuzey Mezopotamya'yı etkilediği bilinmektedir. Karkamıştaki bu ilk küp mezar örnekleri hakkında sistemli kazılmadığı ve yayın yapılmadığı için detaylı bilgi edinmek mümkün olamamaktadır²³⁶.

Tunç çağında küp mezarlar Anadolu'da oldukça yaygın biçimde kullanılmıştır²³⁷. Sistemli araştırması yapılan Demirci Höyük²³⁸, Panaztepe²³⁹, Beşiktepe²⁴⁰, Karataş - Semayük²⁴¹, Balıbağı²⁴² ve Girnavaz Höyük²⁴³ ile Bölgemiz içinde Tilmen Höyük²⁴⁴, Oylum Höyük²⁴⁵, Gedikli Höyük²⁴⁶ ve Kırıskal Höyükte²⁴⁷ küp mezar gömüsü ve hatta küp mezar Nekropollerini tesbit edilmiştir. Aynı küp içine çok sayıda gömü yapıldığına ilişkin buluntular ise aile mezarı olgusunu gündeme getirmektedir²⁴⁸. Tunç çağının bir diğer gömü biçiminde, genelde taş plakalardan veya bazı yerleşmelerde taş plakaların yanı sıra kerpiç bloklardan oluşan sandık mezarlardır²⁴⁹. Bunlar toprağa açılan çukurun iç yüzeyinin taş plaka, kerpiç blok

235 Seeher 1993, s.12

236 Özgüç T. 1948, s.20 (dipnot 71)

237 Seeher 1993, s.12

238 Seeher 1992, s.365

239 Erkanal A. 1986, s.253 - Erkanal A. 1992, s.365

240 Korfmann 1985, s.229 vd.

241 Mellink 1966

242 Süel 1990, s.205 vd.

243 Erkanal H. 1990, s.277 - Erkanal H. 1989, s.262

244 Alkım 1962, s.447

245 Özgen 1989-90, s.21 vd.

246 Alkım 1964, s.67 vd.

247 Alkım 1967, s.5-13

248 Korfmann 1985, s.229 vd.

249 Seeher 1993, s.13

veya küçük taşlarla örülerek duvarların kaplanması gibi değişik tekniklerde yapılan biçimler göstermektedirler. İntramural veya extramural yapıda düzenli Nekropoller oluşturdukları gibi tek tek de bulunabilmektedirler²⁵⁰. Sandık mezarların çeşitli tipleri bilimsel kazısı yapılan nekropollerde ölü hediyeleriyle birlikte hesaplanmış ve gömme adetleriyle ilgili önemli bilgiler elde edilmiştir²⁵¹. Son yıllarda Demirci Höyük²⁵², Panaztepe²⁵³, Balıbağı²⁵⁴, Girnevaz Höyük²⁵⁵ kazılarında sandık mezar tipinin çeşitli varyasyonları belirlenmiştir. Bu tür mezarlarda genellikle aynı mezar çukuruna ikinci ve hatta üçüncü definin de yapıldığı, bu esnada önceki iskeletlerin bir kenara itildiği görülmekte ve bu bağlamda artık ölülerden korkulmadığı anlaşılmaktadır²⁵⁶. Fakat buna rağmen önceki iskeletler dışarıda atılmamış, belirli bir saygı ile ya bir kenara itilmiş yahut bütün iskeletler bir araya toplanarak yeni ölümlere yer açılmıştır. Tunç Çağı içinde sandık mezar tipinde mezar çukurunun biraz daha derin açılmasıyla elde edilen mezar tipin, Kist ve Kuyu mezarlar tanımıyla²⁵⁷ Ege adalarında bilhassa Kiklatlar'da ve sonra da erken Myken döneminde kullanıldığı görülmektedir²⁵⁸. Tunç Çağının yaygın mezar türlerinden biriside bölgelere ve kültürlere göre değişen karakterler gösteren oda mezarlarıdır. Tunç Çağının erken evrelerinde Alaca Höyük Prens mezarları²⁵⁹ ile başlayarak bütün çağ boyunca özellikle

250 Özgüç T. 1948, s.3,40

251 Özgüç T. 1948, s.67-75

252 Seeher 1992, s.365 vd.

253 Erkanal A. 1986, s.253 vd.

254 Süel 1990, s.205 vd.

255 Erkanal H. 1990, s.277

256 Özgüç T. 1948, s.67-75

257 Vermeule 1972, s.84

258 Özgüç T. 1948, s.40 (dipnot 157)

259 Özgüç T. 1948, s.40-47

Kuzey Suriye'de yaygın olan²⁶⁰ yer altına veya yer üstüne taş duvarlarla yapılanların yanı sıra kayalardan oyularak da elde edilmiş oda mezarlar Anadolu'nun Güneydoğu kesimini de oldukça etkilemiştir²⁶¹. Jeolojik yapı, iklim ve gelenekler ile kültürlerin çok yakın benzerlikler göstermesi aynı bölgede ortak özelliklerin bir arada yansıtılmasına yol açmıştır. Kıbrıs'ın Tunç Çağı mezarlarında da Kuzey Suriye etkisi kuvvetle hissedilmektedir²⁶². Mezar odası girişleri açısından düz, kuyu biçimli, rampalı ve merdivenli girişler gibi farklılıklar, tek-ikili-çok odalı gibi plan tipleri gösterebilir genel yapısı ve kullanımındaki amaç açısından belirli bir bütünlük göstermektedir²⁶³. Anadolu'nun çok sıkı ilişkilerde bulunduğu Ege adaları²⁶⁴ ve Yunanistan'da, Girit kuyu mezarlarının ve Mesara'daki yuvarlak mezarlar ile Mohos oda mezarlarının gelişimiyle ortaya çıktığı kabul edilen oda mezarlar daha sonra Myken'de tholos mezarlar haline almıştır²⁶⁵. Genelde krallara ait olduğu kabul edilen tholos mezarlardaki kubbesel örtü biçiminin sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü simgelediği ve soyluların mezarlarında bu sebeple kullanıldığı ileri sürülmektedir²⁶⁶. Ortadoğu ve Önasya'da dairesel planlı olan tholos yapıların esas kullanım amacı kesin bilinmemekle beraber diğer yapılardan farklı ve saygın bir anlamda yapıldığı belirlenmiştir²⁶⁷. İlk kez erken Neolitikte Kıbrıs'ta Khirokita'da görülen tholos yapıları Kıbrıs'da erken Tunç Çağı boyunca Vaunos, Lapatsa ve Lapitkos oval planlı yapıları takip etmektedir²⁶⁸. Bu tip

260 Orthmann 1979, s.101

261 Ensert 1995, s.171 (dipnot 1)

262 Dikaios - Stewart 1962, s.217 vd.

263 Orthmann - Rova 1991, Lev. 33-42

264 Schachermeyr 1967

265 Toyliour 1983, s.42 vd.

266 Mansel 1971, s.79-80

267 Mellaart 1965, s.90-91

268 Dikaios - Stewart 1962, s.217-222

mezarlar orta ve geç Tunç Çağında da devam ederler²⁶⁹. Orta Kalkolitikde Mezopotamyada tel-Arpaçia'da tholos yapıları bu defa bir dromos ile birlikte rastlanmaktadır. Gene Kalkolitikde Kuzey Suriye'de tel-Yunuş'ta tholos yapıları görülmektedir. Bu dönemde Fırat'ın batısında ve Kilikyada yuvarlak planlı ve kubbeli yapılara ve dromoslara rastlanmamaktadır²⁷⁰. Tunç Çağı başlarında ise Ur'da bir bu kere mezar olarak kullanıldığı belirlenen yuvarlak planlı ve sivri kubbeli taş örme duvarlara sahip yer altına inşa edilmiş tholoslar bulunmuştur²⁷¹. Bir etkileşimin olup olmadığı henüz ispatlanamamış olmakla birlikte bir kesitni döneminden sonra tholos yapılar özellikle mezar odası olarak Ege dünyasında karşımıza çıkmaktadır. Tunç Çağında Girit'te oda mzarlar yer altına oyulmuş olup tapınak görevini de görürler. Esas mezar odası ön odadan sonra gelmektedir. Ön odalar tören ve tapınma için kullanılır. Myken dünyasında gerek oda mezarlar ve gerekse yerel olarak orada geliştiği kabul edilen tholos mezarlar çok yaygın olarak kullanılmıştır²⁷². Atreus, Klytemnestra ve Orhomenos gibi mezarlar oda mezarlardan gelişen tholos mezarların en tanınmışları olup, bir tepe yamacına inşa edilen mezar odasına doğru giden ve tepenin dışardan girişini sağlayan dromosa sahiptir, defin ve tören sona erdikten sonra üzeri toprak yağılarak örtülmüş ve anıtlştırılmıştır. Bu mezar mimarisi biçimi daha sonraları kullanılan tümülüslerin de öncüsüdür.

Tunç Çağında Anadolu'da ise dromoslu tholos mezarlara Panaztepe'de rastlanmıştır²⁷³. Panaztepe tholos mezarında dromos ve stomion çok belirgin olarak görülebilmektedir. Boğazköy'de de dromoslu bir mezar odasına rastlanmıştır olup henüz erken olmakla

269 Aström 1960, Aström 1962

270 Mellart 1965, s.90 vd.

271 Frankfort 1970, s.34

272 Mansel 1971, s.69

273 Erkanal A. 1986, s.253 vd. - Erkanal A. 1990, s.442

birlikte Anadolu'nun ilk tümülüsü olabileceği öne sürülmektedir²⁷⁴. Anadolu'da II. bin yılda taştan yapılmış oda mezarlara rastlanmıştır. Bunların en iyi incelenenlerinden birisi olan Oylum Höyük'te ki yer altı oda mezarının (hipoje) üzeri taş plakalarla örtülmüş olup, çok yakın bir benzeri Kuzey Suriye'de tel- Barsip bulunmaktadır²⁷⁵. II. bin yıldan sonra I. bin yıllarda da Anadolu'da taştan yapılmış mezar odalarının varlığı bilinmektedir²⁷⁶. Son Tunç Çağında ise batı Anadolu'da ki Müskebi Nekropolü²⁷⁷, sonra ki dönemlerde klasikleşmiş mezar odalarına çok benzeyen dromoslu ve kayaya oyulmuş²⁷⁸, düzenli sıralanmış mezarlar vermiştir. Milas'taki Beçin Nekropolü de önemli Nekropollerden olup sub-geometrik buluntular veren çukur ve oda mezarlara sahiptir²⁷⁹.

IIIB. DEMİR ÇAĞLARI

Erken ve geç demir çağlarında bir hayli yaygın olan kayaya oyulmuş oda mezarlar Frig ve Lidya'da da görülmektedir²⁸⁰. Friglerde zenginler, soylular ve kralların gömüldüğü tümülüslerin yanı sıra halkın gömüldüğü basit mezarlar da kullanılmıştır²⁸¹. Lidya'da tümülüslerin yanı sıra halkın basit ve kayaya oyulmuş oda mezarlara gömüldüğü bilinmektedir²⁸². Fakat oda mezarların tüm demir çağları içinde en iyi izlenebildiği bölge Urartu bölgesidir. Urartular Asur ve

274 Neve 1989, s.229

275 Özgen 1988, s.95 vd. - Ensert 1995, s.171-175

276 Naumann 1991, s.485

277 Özgünel 1987, s.535

278 Boysal 1967, s.67 vd.

279 Akarca 1971, s.31 vd.

280 Sevin 1982, s.238 vd.

281 Sevin 1982, s.260 vd.

282 Işık F. 1987 a, s.163 vd.

Kuzey Suriye ile olan ilişkileri sonucu etkilendikleri oda mezarlarını sonsuzluk simgesi olarak düşünmüşler ve Asur soylularını da taklit ederek yaygın biçimde kullanmışlardır²⁸³. Sonraları büyük kaya kütlelerini oyarak yaptıkları mezarları anıtsal hale getirmişlerdir. Bu bağlamda kayalardan anıtsal mezar odası yapan ilk kültür Urartu'dur²⁸⁴. Gerek Urartu'nun tutku haline gelen inhumasyon ve kremasyon gömüleri için kayaları oyarak yaptığı oda mezarlar ve gerekse Kiklatlar ve Girit'ten etkilenen Myken kültüründeki oda ve tholos mezar geleneği demir çağlarında da devam ederek Anadolu'yu belirli ölçüde etkilemiştir. Ön Asya'nın Pers hakimiyetine girdiği VI. yy'da da Girit'te olduğu gibi Pers dinindeki yeraltı mezarlarının aynı zamanda tapınak olarak ta kullanılması gerek yüzey kayasına ve gerekse zemin altına koyulan oda mezar geleneğinin devam etmesinde etken olmuştur.

Van - Dilkaya' da, Van Kalesindeki kayaya oyulmuş Ata Kültüne ilişkin mezar odaları olan Kurucular, Menua, Sardur II, Argiştı I mezar odaları ile kremasyon mezar odası²⁸⁵, Erzurum / Erzincan Şirinlikale'de²⁸⁶, Erzurum / Umudumtepe'de²⁸⁷, Elaziğ / Harput civarında²⁸⁸, Van / Edremit Kadembastı köyünde²⁸⁹, Erzurum / Hasankale Hamamlıderesi'nde - Pasinler Manfet köyünde- Karyazı Hasanova köyünde I- II- III'de ve Sukonak köyü²⁹⁰ ile Çelikli Köyünde Atabindi I'de²⁹¹ ve Palu'da²⁹² ele geçmiş olan mezar odaları Urartu

283 Özgüç T. 1969, s.26

284 Çevik 1992

285 Tarhan 1985, s.200 vd.

286 Işık F. 1987 b, s.496

287 Çilingiroğlu 1980, s.191 vd.

288 Sevin 1986, s.279 vd.

289 Çilingiroğlu 1986, s.311 vd.

290 Başgelen 1986 b, s.25 vd.

291 Başgelen 1989, s.585

dönemini en iyi yansıtan mezar odaları olup, hepsinin de bilimsel araştırması yapılmıştır. Altıntepe mezarları ise, inşa edilmiş ve kayaya oyulmuş oda mezarlarının içinde gerek inşa tarzı ve gerekse mezar odası olarak yerleşimi ve buluntuları açısından özel bir yere sahiptir²⁹³.

Anadolu'da Demir Çağının erken evrelerindeki ölü gömme adetleri hakkında Van-Dilkaya Höyüğü oldukça önemli bilgiler vermektedir. Burada, hemen her yerleşimde görülen basit toprak mezarların yanısıra, cesetlerin yatırılış biçimleri itibarıyla yön birliği bulunan (genellikle başları batıya), bazan aynı mezara birden fazla gömmenin yapıldığı ve bu esnada önceki iskeletin kenara itilip yanına yeni cesedin konulduğu kumluk bir alanda ve kum içine yerleştirilen gömülerden oluşan bir mezar türü olan " kum mezarlar " ele geçmiştir²⁹⁴. İnhumasyon gömü yapılan bu mezarlardan Dilkaya 'da 150 adet bulunmuştur²⁹⁵. Cesetlerin inhumasyon tarzda defnedildiği diğer iki gömme türünden birisi taş-sandık mezarlar, diğeri de değişik bir tarzda ahşap malzeme kullanılarak inşa edildiği düşünülen ve örneklerinin az olmasına rağmen ayrı bir tarz olduğuna kanaat getirilen oda mezarlardır. İnhumasyon mezarların yanısıra 20 adet de kremasyon çömleği ele geçmiştir. Urnelerin bazıları mezar odaları içinde bulunmuş ceset yakma işleminin yapıldığı özel yerler olan krematorium ortaya çıkarılmıştır²⁹⁶. Urartu'da inhumasyon ve kremasyon mezarlar birlikte kullanılmaktadır. Kremasyonun Urartu'ya girmesinin, VIII. yy'da Asur etkisinin azalması ve Kuzey Suriye ile

292 Başgelen 1985, s.15-18 - Başgelen 1986 a, s.25-30 - Başgelen 1986 b, s.21-24 - Başgelen 1986 c, s.25 - Başgelen 1987, s.8-11

293 Özgüç T. 1969, s.10-27

294 Güleç 1986, s.369

295 Çilingiroğlu 1986, s. 83 - Çilingiroğlu 1987, s.229 - Çilingiroğlu 1989, s.247 - Çilingiroğlu 1990, s.271 - Çilingiroğlu 19991 a, s.60

296 Çilingiroğlu 1991 b, s.29-38

artan ilişkilerin sonucunda olduğu ileri sürülmektedir²⁹⁷. Her iki mezar geleneğinin de birlikte kullanılmasının farklı sınıflara ait olmadığı²⁹⁸, her sınıftan halkın tercih ettiği mezar ve gömme biçimini kullanabildiği anlaşılmıştır²⁹⁹. Ancak, halk tabakalarının yanısıra soyluların da kremasyonu kullandıkları, bu takdirde ise kayalara oyulmuş anıtsal ve kutsal anlamda bir veya birkaç odalı "Kolumbarium" lar yaptırdıkları ve urnelerini buralarda saklayıp ölü hediyelerini oda içindeki nişlere yerleştirdikleri son kazı ve araştırmalarda anlaşılmıştır³⁰⁰. Elazığ'daki Habibuşağı nekropolünde ele geçirilen Urartu kremasyon mezarlarına ilişkin buluntu ve bilgiler yakma adetleri hakkında bilinenlere önemli katkılarda bulunmuştur³⁰¹. Demirçağında Anadolu'daki ölü gömme geleneklerini bütünüyle ele alarak inceleyen doktora tezleri son yıllarda ilerlemeler kaydetmiştir³⁰².

III.C. DEMİR ÇAĞI SONRASI VE KLASİK ÇAĞLAR

Anadolu'da Demir Çağlarının son evrelerinde kimliklerini kazanan ve siyasi anlamda örgütlenerek ortaya çıkan devletler kültürel ortamda da kendilerine özgü bazı özellikleri karakterize ederlerken dinsel inançlar ve gelenekler, o günün dünyasında evrenselliğini korumaktaydı. Aslında dinsel inançların ve fakat özellikle de geleneklerin toplumların hayatında hızlı değişimler göstermediği bir gerçektir. Bu sebeple gerek kültür yapısından gelen ve gerekse dinsel inançlara dayanan ölü gömme adetlerinde de köklü

297 Çilingiroğlu 1984, s.37,94

298 Öğün 1974

299 Öğün 1986, s.639-678

300 Sevin 1982, s.152 vd.

301 Işık C. 1987, s.549 vd.

302 Derin 1993

değişmeler meydana çıkmamasına rağmen bölgelere göre değişen yeni oluşumlar ve bazı farklılıklar da gözlenmektedir.

Bir yandan Doğu Anadolu'da çeşitli örneklerine rastlanan Urartu kaya mezarları, bir yandan da bu geleneğin batıya, özellikle da Frigya'ya taşınmasıyla³⁰³ başlayan anıtsal kaya mezarları Frigya'da uzunca bir süre devam etmiştir. Frigler aracılığıyla da Lydia'yı pek değil ama Lykia ve Paphlagonia'yı oldukça etkilemiştir³⁰⁴. Anadolu'nun güneyinde Akdeniz sahilinde yer alan ve topografya ile jeolojik özelliklerini iyi kullanarak arazinin kayalık yapısını değerlendiren Lykia'da, yeni oluşumlar ortaya koyan ve mezar cephelerini ön plana çıkararak anıtsallaştıran bir gelişim sergilenmiştir. Daha sonraki dönemlerde, Yunan, Hellenistik ve Roma çağlarında inhumasyon ve kremasyonun birlikte kullanıldığı, basit toprak mezarların, sandık mezarların, tonoz mezarların ve tümülüslerin yanısıra lahitlerin de çokça tercih edildiği bir kültür ve inanç birikimi sonucunda yerel özelliklere ve geleneklere biraz da siyasi gücün etki etmesiyle Anadolu'da inşa edilmiş ve kayaya oyulmuş oda mezar türü zenginlik ve gösteriş kaygısı da taşıdığından özellikle Roma Çağında çok kullanılır olmuştur³⁰⁵. Bunun sonucunda bölgelere göre az veya çok farklılıklar gösteren oda ve kaya mezar geleneği oluşmuştur. Mithras dini veya misterleri gibi bazı inanç biçimlerinin de eki etmesiyle³⁰⁶ yer altı tapınaklarına önem verilmesi oda mezar geleneğinin biraz da dinsel etkilerden kaynaklanan bir gelişim sürecine girmesine neden olmuştur³⁰⁷. Burdur / Uylupınar Nekropolünde kremasyon - toprak mezar - kist mezarlar ele

303 Işık F. 1987 a, s.163 vd.

304 Çevik 1992

305 Mansel 1971, s.542-544

306 Mansel 1971, s.512-516

307 The Oxford Classical Dictionary, Oxford Clarendon Press 1949, s.101 vd.

geçmiştir³⁰⁸. Buluntulara göre bunlar M.Ö. VIII. yy. ile VI. yy.'lara tarihlenmektedir. Antalya'da Ağva Nekropolünde³⁰⁹ ise M.Ö. VI. yy.'dan III. yy.'la kadar kullanıldıkları saptanan kremasyon mezarlar ile toprak, taş, ve tuğla malzemeli sandık mezarlar ortaya çıkarılmıştır. M.Ö. VI. yy. ve V. yy.'da Fenike bölgesinde Doğu Yunan üslubu denilen bir tarz gelişmeye başlamış ve Pers saraylarına kadar nüfuz etmiştir³¹⁰. Bunun sonucunda ortaya Greko - Pers sanatı denilen bir üslup çıkmış, her iki kültürün de öğelerini yansıtırken yeni sentezler oluşturmuştur. Atlı ve arabalı cenaze alaylarını yansıtan Daskyleion mezar stelleri buna en iyi örneklerdir. M.Ö. VII. yy.'da kremasyonun batı Anadolu'da da devam ettiğini Urla / Klezomenai'deki Ayyıldıztepe'de yapılan çalışmalar ortaya koymakta, ayrıca Kalabaktepe'de de yapılan araştırmalarda da M.Ö. VI. yy.'da inhumasyon mezarların devam ettiği anlaşılmaktadır³¹¹. Gene VII. yy.'dan Lydia Sardis'de ön odalı ve dromos gibi geçide sahip bir mezar, dönemini nadir münferit örneklerinden biridir³¹². Bu dönemden elde edilen tek tek örnekler eski bazı tradisyonların devam ettiğini göstermekte ise de belirli tipteki mezarları yansıtan düzenli nekropollerin sayısı oldukça azdır. Bu nekropollerden birisi de M.Ö. VI. yy.'a kadar uzanan Kelenderis (Bugünkü Gilindire - Aydıncık) Nekropolüdür³¹³. Akdeniz kıyısında olmakla Anadolu, Kıbrıs ve Fenike etkilerini birlikte yansıtmaları açısından çok önemli bir merkez olan Kelenderis'in nekropolü iyi araştırılmış ve ele geçen mezarlardaki bazı buluntulardan tarihleme yapmaya imkan vermiş, mezar planları

---

308 Dörtlük 1977, s.9-32

309 Özoral T. 1977, s.91-121

310 Mansel 1971, s.379 vd.

311 Bakır 1982, s.63

312 Crawford 1985, s.299

313 Zoroğlu 1986, s.455 vd. - Zoroğlu 1987, s.409 vd. - Zoroğlu 1988, s.135 vd. - Zoroğlu 1990, s.301 vd. - Zoroğlu 1992, s.165 vd.

açısından ise bazı tipler yapmak mümkün olmuştur³¹⁴. Kelenderis'in doğu ve batı nekropollerinde bulunan ve M.Ö. VI - IV. yy.'lara tarihlenen mezarlar, hafiri tarafından dromosu rampalı - basamaklı - çukur biçimli yer altı oda mezarları, basit ve üstü örtülü çukur mezarlar olmak üzere iki ana gruba ayrılmış olup Suriye, Filistin ve Kıbrıs ile olan benzerliklerine dikkat çekilmektedir. Hellenistik dönemde Notion Nekropolünde³¹⁵ kayalıkların gerek duyulduğu biçimde kesilip kullanıldığı, önünde avlu ve adak yerlerinin yapıldığı kayaya oyulmuş oda mezarlar ele geçmiştir. Aydın Ballıkaya'da³¹⁶ çok odalı kaya mezarları görülmektedir. Termessos'un Hellenistik nekropolünde³¹⁷ intramural gömme ve Lykia tipi Arkosolium'lu kaya mezarları tesbit edilmiştir. Erytraï Nekropolünde³¹⁸ basit toprak mezarlar ile taş ve çatı kiremidi kaplanmış sandık mezarlar bulunmuştur. Malatya / Darendede bulunan Maşattepe'de³¹⁹ tahta tabut ile defin yapılmış bir tümülüs ele geçmiştir. Roma dönemine ait nekropollerden ise önceden kazı ve araştırması yapılmış ve yayınlanmış olan Anemurium³²⁰, Elaussa Sebaste ve Korykos³²¹ ile Adrassus³²² Nekropollerine ilaveten son yıllarda kazı ve araştırması yapılan münferit mezar ve mezar grupları da tesbit edilmiştir. Notion'da³²³ şehrin genişlemesi üzerine Nekropol'e doğru yayılmış ve mezarlar boşaltılarak üzerine evler yapılmıştır. Düzgün kapılı kaya

---

314. Zoroğlu 1994, s.23-45

315. Atalay 1987 a, s.154

316. Atalay 1987 b, s. 297 vd.

317. Abbaboğlu 1987, s.213 vd.

318. Özyiğit 1989, s.132 vd.

319. Ayabakan 1990, s.49 vd.

320. Rosenbaum 1971

321. Machatschek 1967

322. Rosenbaum 1980

323. Atalay 1986, s.62 vd. - Atalay 1987 a, s.147 vd.

mezarları da bu sırada tahrip olmuştur. Erytraî'de³²⁴ önceden beri gelen toprağa doğrudan gömme adeti ile sandık mezar biçimi devam etmektedir. Termessos'da³²⁵ Arkosolium tipi kaya mezarlarının yanısıra çok özel bir biçim ve konumda yerleştirilmiş lahitler ve Heroon'lar nekropolü kaplamakta bunlara ilaveten ostotek ve sandık mezarlarda görülmektedir. Anadolu'da ilk kapsamlı mezarların görüldüğü Çayönü Tepesi³²⁶ civarında kayaya oyulmuş Arkosolium tipi mezar odaları bulunmuştur. Burdur / Kibyra'da³²⁷ dromoslu ve çok nişli dehliz biçimli geniş bir mezar odası, az sayıdaki benzerleriyle dikkat çekmektedir. Aynı tipte, bir koridor etrafına sıralanmış nişlere sahip erken Bizans dönemine ait bir mezar odası da Eskişehir / Seyitgazi Nekropolünde bulunmuştur³²⁸. Hatay / Reyhanlı'da³²⁹ Geç Roma devrine ait bir kaç odalı kaya mezarlarının kazısı yapılmıştır. Manisa / Cabertartar köyünde³³⁰, Anadolu'da pek rastlanmayan bir tarzda taş örme duvarlardan oluşan 2-3 katlı bir mezar odası bulunmuştur. Samsun / Bafra'da³³¹ kaya yüzeyine açılmış anıtsal görümlü Roma dönemi mezarlarıyla Ordu / Kaleköy'de³³², Delikkaya'da ve Ünye / Tozkoparan'da tek veya çok odalı, cephe mimarili bazısı destek sütunlu kaya mezarları ele geçmiştir³³³. Eskişehir / Şükranlı Nekropol'ünde düzgün simetrik planlı odalara sahip bir mezar bulunmuştur³³⁴. Bundan başka gene

324 Özyiğit 1989, s.131 vd.

325 Abbasoğlu 1987, s.213 vd.

326 Çambel - Braidwood 1980, s.121 vd.

327 Başer 1990, s.235 vd.

328 Tökgöz 1976 a, s.103-109

329 Yenisoğancı 1990, s.215 vd.

330 Nayır 1977, s.69-78

331 Kızıltan 1992, s.213 vd.

332 Çilingiroğlu 1985, s.311

333 Çilingiroğlu 1986, s.313

334 Tokgöz 1976 b, s.117-142

Eskişehir / Gerdekkaya'da³³⁵ nişli mezar hücreleriyle zemine oyulmuş mezarları olan bir mezar odası ile gene Eskişehir / Han ilçesinde³³⁶ klasik tipte hücreleri olan kayaya oyulmuş mezar odaları ele geçmiştir. Kilikya'da Antiochia ad Cragum'da³³⁷, Uzuncaburç / Diokaiseria'da, Hieropolis Kastabala'da, Doğu (Ovalık) Kilikya'da Anazarbus Nekropolün'de, Misis / Mopsuhestia'da ve Kadirli / Mehmetler köyünde münferit³³⁸ ve küçük gruplar halinde, bir nekropol oluşturup oluşturmadıkları henüz blirlenemeyen zemine ve yüzey kayasına oyulmuş oda mezarlar tesbit edilmiştir. Hatay / Samandağ'da Seleukeia de Pierra ile Adıyaman / Pirun Perre'de büyük nekropoller olmakla birlikte sistemli kazı ve araştırması ile yayını yapılmamıştır.

---

335 Özçatal 1993, s.419

336 Pehlivaner - Özçatal 1994, s.67 vd.

337 Erdemgil - Özoral F. 1975, s.60-65

338 Taşyürek 9 1975, s.117-125

IV. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDE ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

Bu bölümde, Bölgede en eski çağlardanberi devam edegelen ölü gömme gelenekleri, incelenmiş ve kazısı yapılmış merkezler ışığında ele alınıp tipolojik olarak verilmiş, antik dönemdeki ölü gömme gelenekleri ve mezar biçimleri ise , bilimsel kazıları yapılmamış olduğundan günümüze kadar gelebilmiş maddi kalıntılara göre değerlendirilmiştir.

IVA. EN ESKİ ÇAĞLARDAN BERİ SÜREGELEN GÖMME GELENEKLERİ

Güney Kommagene Bölgesi, coğrafik ve jeopolitik konumu gereği eski dünyanın en eski kültür merkezleri olan Mezopotamya ve Kuzey Suriye ile Anadolu arasında bir kültür etkileşimi koridoru durumunda olduğundan inceleme çerçevesinin güney kesimini bugünkü Türkiye-Suriye sınırına kadar genişletmek kültür bütünlüğünün kavranması açısından gerekli görülmektedir. Bölgenin güney kesimi, prehistorik dönemler açısından oldukça iyi incelenmiştir. " İslahiye Bölgesi Araştırmaları" başlığı altında Tilmenhöyük³³⁹, Gedikli Höyük³⁴⁰ Kırışkal Höyük³⁴¹, Oylum Höyük³⁴², Zincirli³⁴³ ve Sakçagözü³⁴⁴ ile Karkamış³⁴⁵ kazıları Bölgenin en eski tarihine ışık tutmuştur. Kazı ve araştırması yapılan bu yerleşim merkezlerinde mezarlar ve nekropol alanları tesbit edilmiş ve Bölgede gerek zaman farkları içinde ve gerekse hemzaman olarak sekiz türde

339 Alkim 1962, s.447

340 Alkim 1965 b, s.79-86

341 Alkim 1967, s.5-13

342 Özgen 1988, s.175 - Özgen 1989, s.204 - Özgen 1989-90, s.21 vd.

343 Luschan

344 Garstang 1908, s.40

345 Wooley - Barnett 1978, Part I-III

mezar ve gömme kullanıldığı tesbit edilmiş olup, bunları aşağıdaki şekilde sınıflamak mümkündür.

1. Toprağa doğrudan basit gömme (sırtüstü ve hocker biçiminde).
2. Üzeri taşlarla örtülerek toprağa yapılan basit gömme.
3. Sandık biçimli kist mezarlar (yan duvarları küçük taşlarla örülmüş veya taş levhalarla kaplanmış).
4. Kuyu Mezarlar.
5. Oda Mezarlar (dikdörtgen planlı kist mezarların gelişmesiyle oluşmuş)
6. Ev döşemeleri altına yapılan özellikle çocuk mezarları.
7. Küp Mezarlar.
8. Kremasyon Mezarları.
9. Megalitik Yapıtlar (Dolmenler).

Tilmen Höyükte, M.Ö. III. bin başlarına tarihlenen sandık mezarlara rastlanmıştır. Altı adet taş plakanın uzun kenarlarda ikişer, kısa kenarlarda birer adet yerleştirilmesiyle elde edilen sandık biçimli kist mezarlarda çocuk iskeletleri de bulunmuştur³⁴⁶. Kist mezar deyimi ile, toprağa açılan mezar çukurunun iç yüzeylerinin moloz taşlarla örülmesi yahut taş veya diğer dayanıklı malzemeler ile kaplanmasıyla elde edilen mezarlar kastedilmektedir. Bunların yapısal özelliği, Gedikli Höyükte bariz örneklerine rastlanan, toprağa basit gömme tarzındaki mezarlarda³⁴⁷ olduğu gibi, iskeletin toprağa karışıp dağılması endişesini önlemeye yönelik olduğundan açılan mezar çukurunun sağlam malzeme ile kaplanması, epeyce bir dayanıklılık sağlamaktadır ki, belirli bir dönemde, belki de inanç biçimlerinin de etki etmesiyle, toprağa yapılan basit gömme tarzına tercih edilmiştir. Tilmen Höyükde bir taraftan kist mezarlar devam

346 Alkim 1962, s.447 vd

347 Alkim 1964 a, s.67 vd.

ederken, diğer taraftan da Kuyu Mezarlar geleneği ortaya çıkmıştır³⁴⁸. Kist mezar tekniğinin derin çukurlara uygulanması tarzında görülen ve yer altı mezarı (hipoje) olarak da isimlendirilen bu tipteki mezarlar aynı zamanda bir "yeraltı kültürü" nü de düşündürmektedir³⁴⁹. Gedikli ve Kırıskal Höyüklerde bulunan dromoslu ve toprak yüzeyinden derinde inşa edilmiş hücreler de, gene bir yeraltı kültürünün varlığı ile ilgili olarak nitelenmektedir³⁵⁰. Derin Kuyu Mezarlar ise, böyle bir külte inanan insanlarca meydana getirildiğini çağrıştırmaktadır³⁵¹. Aynı tipteki mezarlar Kuzey Suriye ve Güney Anadolu Bölgesinde de yaygın biçimde kullanılmakta ve Erken Bronz Çağı boyunca devam etmektedir³⁵². Bir zaman sonra kuyu mezarların ortadan kalkmasına rağmen, eski tip kist mezalar, bölgenin hemen bütününde kesintisiz bir uygulama ile fakat, diğer gömü tipleri arasında zaman zaman değişen oranları muhafaza ederek çağlar boyu devam etmiştir. Öyle ki, İslami dönemlere kadar gelen kist mezar tekniği, İslamiyetteki defin geleneği içinde, bölgelere göre farklılıklar göstererek taş, ahşap, beton gibi malzemeler kullanarak süregelmektedir. Gerek Tilmen ve Gedikli / Karahöyük'te³⁵³ ve gerekse Oylum Höyükte³⁵⁴ yapılan araştırmalarda, kist mezarların daha geniş odalar haline dönüşmesiyle elde edilen Oda Mezarlara rastlanmıştır. İçlerinde belirli bir düzene göre yapılan gömülerin görülmediği ve bol miktarda keramik ve diğer ölü hediyelerinin ele geçtiği bu mezar yapıları, dinsel bir nedene dayanmaktan çok, gömülen kimselerin sosyal hayatları, mevkiileri veya makamları ile ilgili olsa gerektir.

348 Alkim 1964 b, s.173 vd.

349 Orthmann 1981

350 Orthmann 1979

351 Alkim 1965 b, s.79 vd. - Alkim 1967, s.5 vd. - Rodenberg 1981, s.94

352 Weeler 1974, s.415-425

353 Alkim 1965 b, s.79 vd.

354 Özgen 1988, s.95 vd.

Eski Bronz Çağı içinde seyrek de olsa bu tip mezar yapılarına bölge içinde rastlanmaktadır.

Döşeme altına yapılan mezarlar, Anadolu'nun genelinde olduğu gibi, bölgede de çoğunlukla çocuklara aittir³⁵⁵. Sosyal ve fiziki yapısıyla ev içinde bulunmasının koruyucu özelliğe sahip olduğuna inanılması sonucunda, Ata Kültündeki gibi, döşeme altı ata mezarı inanişına paralel bir düşünceden kaynaklandığı sanılan döşeme altı çocuk mezarlarının da, korunmaya muhtaç olan çocukların, öldüklerinde ev ortamından ayrılmaması, belki de yakınlarının ölüye duygusal ve dinsel yardım sağlayabileceği veya annenin tekrar çocuk sahibi olabilmesi düşüncesiyle tesis edildiği hususu da bir yorum olarak ileri sürülmektedir. Örneklerine Tilmän Höyük ve Gedikli Höyükte rastlanan döşeme altı çocuk mezarlarında, ölü hediyelerinin cesetle birlikte konulduğu anlaşılmıştır. Çocuk mezarlarına da ölü hediyelerinin konulması, dinsel inanişlarla ilgili olduğu kadar sosyal yapı içinde çocukların da belirli bir yerinin olduğuna işaret etmesi bakımından ilginçtir.

Anadolu'da bütün Bronz Çağında yaygın olarak kullanılan Küp mezar geleniğinin gerek sistemli kazı yapılan Gedikli / Karahöyük³⁵⁶ ve Oylum Höyük³⁵⁷ ile daha kuzeydeki Tille Höyük³⁵⁸ ve gerekse kaçak kazılar sonucu ele geçen buluntulardan bölgenin hemen tamamında yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Pithos'un yapısı ile ilgili olduğu kadar, toprağa yapılan basit gömülerde de görüldüğünden dolayı dinsel anlamlar taşıdığı varsayılan " hocker" biçiminde ceset yerleştirme geleneği, küp mezarların hemen hepsinde görülmektedir. Yörelere geleneklerine göre değışen adetlerle, küplerin ağızları,

355 Alkım 1966, s.40.

356 Alkım 1967, s.5 vd.

357 Özgen - Carter 1990, s.295

358 French 1983, s.245 vd. - Alkım 1964, s.67 vd. - Alkım 1965 b, s.79 vd.

yassı bir taş veya bir kemik parçası yahut gene bir küp veya küp parçası ile kapatılmaktadır.

Buraya kadar bahsedilen gömü adetleri ve mezar biçimleri Güney Kommagene Bölgesinde gerek tarih öncesi ve gerekse tarih çağları boyunca kesintilerle de olsa devam etmiştir. Ancak, incelenen bölgede henüz başka bir örneğine rastlanmayan " Kremasyon " (ceset yakma geleneği), sadece M.Ö. 2400 - 2200 yıllarında Gedikli / Karahöyük'te tesbit edilmiştir³⁵⁹. Burası halen Önasya'da bilinen en eski ölü yakma geleneğinin örneği durumundadır. Kremasyon işlemi, cesedin yakılması ve tamamen yanıp kül haline gelmesinden önce, kutsal bir sıvı dökülerek söndürülmesi ve sonra geriye kalan kül ve kemik artıklarının bir beze sarılarak, ölü hediyeleriyle birlikte bir çömleğe konulup, ağzının yassı bir taş veya bir küp parçası ile kapatılarak nekropoldeki yerine yerleştirilmesi tarzında cereyan etmektedir. Gedikli / Karahöyük kremasyon nekropolünde 300 civarında kremasyonunun bulunmuş olması, o dönem halkının büyük bölümünün, kremasyon geleneğinin de içinde bulunduğu bir inanca sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Yakma işleminin, " Krematorium " adı verilen beş ayrı bölümde yapıldığının anlaşılmış olması, bu geleneğin oldukça yaygın biçimde kullanıldığına işaret etmektedir. Fakat aynı yerleşim yerinde, toprağa yapılan basit gömülere de rastlanması, bu iki ayrı geleneğin, toprağa basit gömü yapan veya kist mezar kullanan eski halkın yanısıra, ölülerine kremasyon yapan yeni bir halkın varlığına da işaret etmekte olduğu arkeolojik bir yorum olarak ortaya konulmaktadır³⁶⁰. Cesedin yakılmasına dayanan (kremasyon) işleminin, arada oldukça fazla bir zaman farkı olmasına karşın Boğazköy / Osmankaya mezarlığında³⁶¹, Konya Karahöyük'te³⁶², Troia VI'da³⁶³, Bodrum

359 Alkim U.B, - Alkim H. 1966, s. 14 vd.

360 Alkim 1967, s. 5 vd

361 Alkim. U.B, - Alkim. H, 1966, s.24 (dipnot 34)

Müsgebi'de³⁶⁴, tel-Açana'da³⁶⁵ ve Karkamış'da³⁶⁶ aynı özellikleri yansıtır biçimde görülmesi, Orta Doğu'da M.Ö. III. bin yıl başları ile, M.Ö. II. bin yıl sonlarında cesetlerin tamamen yakılmadan kül - kemik kalıntısı halinde çömleklerde saklandığını ortaya koymaktadır ki, M.Ö. I. bin yıl sonlarından günümüze kadar süregelen ve cesedin tamamen yakılmasına dayanan işleminden ayrılmaktadır. Gedikli'deki kremasyon işleminin ve detaylarının niteliği hakkındaki bilgilerin, Boğazköy Hitit Çivi Yazılı Metinlerinde bir kral cesedinin yakılması³⁶⁷ ile İlyada'da Patroklos ve Hektor'un cesetlerinin yakılışına³⁶⁸ olan benzerliği de, birbirinden uzak ve farklı bölgelerde, değişik zamanlarda benzer işlemlerin yapılması açısından ayrıca incelenmeye değer ilginç bir konudur.

Eski Bronz III döneminin son evresinde, Anadolu, Suriye ve Kuzey Mezopotamya'nın bilinen en eski kremasyon nekropolünün ortaya çıkarılması, bunların yanısıra çok çeşitli gömü biçimlerinin kullanılması, incelenen bölgede ölümlere verilen önemin ve bununla bağlantılı olarak da bir öteki dünya düşüncesinin, beraber konulan hediyeleriyle maddi açıdan tezahür ettiği görülmektedir. Ölünün ikinci hayatı için gerekli olan eşyaların birlikte konulması, belirli bir dinsel düşüncenin icabı olsa gerektir. Bütün bu hususlar, bilinen en eski dönemlerden beri Güney Kommagene Bölgesinde sosyal, kültürel ve dinsel çeşitliliğin ne denli zengin olduğunu ortaya koymaktadır.

362 Alkim. U.B. - Alkim. H, 1966, s.24 (dipnot 35)

363 Alkim. U.B. - Alkim. H, 1966, s.24 (dipnot 37)

364 Alkim. U.B. - Alkim. H, 1966, s.24 (dipnot 38)

365 Alkim. U.B. - Alkim. H, 1966, s.24 (dipnot 39)

366 Wooley - Barnett 1978, s.250 vd.

367 Alkim. U.B. - Alkim. H, 1966, s.24 (dipnot 42)

368 İlyada XXIII ve XXIV' üncü bölümler

İncelenen Bölgede yapılan sistemli bilimsel kazılarda ele geçen mezar ve mezar malzemesi genellikle, yerleşmelerin çok yoğun olduğu bronz çağlarından gelmektedir. Bu dönemi takip eden Demir Devri Kültürlerinden örneğin Hitit ve Geç Hitit, Hurri- Mitanni veya Asur dönemine ait bariz ve fikir verebilecek bir nekropol veya mezar incelenmemiştir. Yukarıda sayılan sekiz tip mezardan birinin veya bir arada birkaçının birlikte kullanıldığı Gedikli'deki kremasyon ve sandık mezarlardan bilinmektedir. Bölge kültüründe çok büyük değişiklikler yapan ve dinsel inanışları kökünden değiştiren olaylar ve akımlar meydana gelmediğinden, hele Hititler gibi zaptettikleri ülkelerin bile tanrılarını kendi panteonlarına dahil eden bir anlayışa sahip olan siyasi güçler bile, inanç dünyasında köklü değişiklikler yaratacak, gömü adetleri ve mezar biçimlerini etkileyecek hareketlere neden olmadıklarından gömü ve mezar adetlerinin, uzun yıllar boyunca değişikliklere uğramadığı, Bronz çağı geleneklerinin az çok farklılıklar göstererek antik çağlara kadar devam ettiği sonucuna varılmaktadır.

Megalitik Yapıtlar (Dolmenler):

Dolmen olarak nitelendirilebilecek bazı megalitik yapıtlar Güney Kommagene Bölgesinin kuzey sınırını teşkil eden Karasu ırmağı ile Merzümen Çayı arasında kalan Karadağların güney yamaçlarında görülmektedir. Gaziantep-Adıyaman karayolunun Yavuzeli / Araban kesiminde, Fırat kıyısından başlayarak karayolunu kesen ve güneydoğudan kuzeybatıya doğru uzanan bir hat üzerinde yer alan megalit bloklardan oluşan yapıtlar bazı araştırmacılar tarafından " Dolmen " olarak isimlendirilmektedir³⁶⁹. En iyi gözlenebileni, Yavuzeli / Araban karayolunun 5. km' sinde yolun hemen batısında bulunan Dolmendir. Yörenin, plakalar halinde blok çıkarmaya müsait, katmanlar durumundaki doğal kayalık yapısının da elverişli olmasıyla elde edilen megalitik bloklarla üç yan kenar içe doğru meyilli olarak

369 Niel 1961,

çatılmış ve üzerine de diğerlerinden biraz daha büyük, çatı görevinde dördüncü bir blok yerleştirilmiştir. Kenarların birisi, kapatılmayarak açık bırakılmış izlenimi vermekte ise de, sonradan tahrip olma olasılığını gözden uzak tutmamak gerekir. Taş blokların arasında kalan kayalık zemin düzeltilmiş, 15-20cm derinlikte ve yaklaşık 100cm X 120 cm ebadında oyularak düzgün kenarlı bir çukur elde edilmiştir. Sağlam kalabilmiş bir diğer Dolmen de, öncekinin yaklaşık 2 km kadar kuzeybatısında bir dere yatağının doğu yamacında, başka bir tanesi de aynı dere yatağının karşı yamacında 800m kadar batıdadır. Yer yer izlenebilen fakat çoğu dağılmış halde bulunan monolit plak gruplarının da diğerleri ile aynı yapıda ve aynı fonksiyonda iken tahrip görmüş olduğunu söylemek mümkündür. Fırat kıyısından başlayarak kuzey-batı yönünde bir hat oluşturduğu için bu yapıtların, sınır gözetleme ve nöbetçi kulübeleri olduğu, bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir. Hiçbirisinde inhumasyon veya kremasyon gömmeye ait iskelet, kemik veya kül gibi definden arta kalan malzeme görülmemiş veya bildirilmemiştir. Ayrıca boyutları da, sırtüstü yatırılacak bir cesede uygun değildir. Eğer inhumasyon gömü yapılmışsa ve ölü çocuk değilse mutlaka hocker vaziyetinde olmalıdır. Bir diğer olasılık da, kremasyon gömü yapılmış olabileceğidir. Bu takdirde daha bir anıtsal anlam kazanan yapıda, tek bir urne olabileceği gibi, ölü evi düşüncesinden hareketle bütün bir ailenin urnelerinin içinde yer aldığı bir aile mezarı olması da mümkündür. Bu yapıtları, dış görünüşleri benzeşse bile bir oda mezar mahiyetinde düşünmek olanaksızdır. Hiç buluntu vermediğinden ancak mukayese yoluyla ve mantık ölçüleri zorlanarak tanımlamak yoluna gidilmektedir. Güney Kommagene Bölgesi ölü gömme gelenekleri içinde nasıl bir yer işgal ettiği ve tarihlenmesi yolunda da herhangi bir tahminde bulunmak mümkün değildir. Ancak bunların anıtsal anlamda ve daha sonraki dönemlerde, sonsuzluk ifade etme duygusuyla inşa edilmiş olan kubbe veya

tonozlu mezar yapılarıyla aynı ortak düşünceyi taşıdığını ileri sürmek olasıdır. Adıyaman Bölgesinde de birkaç grup halinde rastlanan bu yapılar hakkında sistemli çalışmalar henüz sonuçlanmadığından bazı benzetme ve karşılaştırmalar da tam yerine oturamamaktadır. Ancak, Trakya Bölgesinde de rastlanan bazı megalitik yapıt grupları hakkında Prof. Dr. Ş. Aziz Kansu bilgi vermekte³⁷⁰, Edirne / Lalapaşa çevresinde bulunan ve Bölgedekilere çok benzeyen Dolmenlerin, Trakya için M.Ö. II. binde yaanan bir megalitik kültürün ürünü olduğunu ve mezar olarak kullanıldığını ileri sürmektedir³⁷¹. Güney Kommagene Bölgesinin kuzey kesiminde yer alan ve esasen daha kuzeye doğru uzandığı anlaşılan bu megalitik yapıtlar ve bunların mezar olması bağlamında ölü gömme biçimi ve geleneği hakkında bugünkü bilgilerle herhangi bir görüş ileri sürmek olanak dışıdır. Ancak özellikle ele alındığında ve küçük buluntularla tarihllemeye yardımcı olacak malzeme elde edildiğinde daha sağlıklı bir fikir edinmek mümkün olabilirse de, yüzyıllar boyunca açıkta kaldığından, tarihin her döneminde soygundan ve tahripten etkilenmiş olmak ve başka fonksiyonlar için kullanılmak gibi müdahalelerden sonra orijinal malzeme ve bilgi elde edilmesinin ihtimal dahilinde olduğu düşünülmemektedir. İleride yapılacak araştırmalarla bunların ne gibi hüviyetler kazanacağı, nasıl tarihlendirilip yorumlanacağını şimdiden kestirmek mümkün olmamakla birlikte, sembolik veya anıt anlamında da olsa Güney Kommagenenin ölü ve mezar gelenekleri içinde bir yer işgal edebileceği düşüncesiyle bu çalışmaya dahil edilmiştir.

---

370 Kansu 1969, s. 574

371 Kansu 1971, s.123-126, Trakya'da görülen Dolmenlerin bazısında bir ön odanın varlığı ve çizimlere göre iskeletlerin bulunmuş olması, bunların mezar olduğuna şüphe bırakmamaktadır. Ancak Bölgedekiler için böyle bir fonksiyonu kabul etmek, örneklerin çoğalmasına bağlıdır.

IVB. ANTİK DÖNEMDE ÖLÜ GÖMME BİÇİMLERİ

Oda Mezarlar:

Kommagne Ülkesinin incelediğimiz bu güney kesiminde diğer bölgelerden farklı olarak Geç Hitit (M.Ö. 1200-700) ve Geç Asur (M.Ö. 700-612) dönemleri çok canlı bir kültür olarak yaşanmıştır. Yapılan kazılardan ve araştırmalardan Tunç Çağı ölü gömme geleneklerinin Hitit İmparatorluk devrinde de fazla bir değişikliğe uğramadan devam ettiği belirlenmiştir. Aynı geleneklerin Geç Hitit kültürlerinde de devam ettiği bölgede yapılan kazılardan anlaşılmaktadır³⁷². Geç Hitit ve Geç Asur hakimiyeti bölgeye ölü gömme gelenekleri açısından yeni adetler getirmemiştir. Ancak M.Ö. VIII. yy. başlarından itibaren Urartu yönetimi ve Kuzey Suriye kent devletleri arasındaki siyasal ve özellikle de ticari işbirliği³⁷³ nedeniyle oluşan kültür alış verişi sonucunda karşılıklı etkileşimin olduğu şüphesizdir³⁷⁴. Kuzey Suriye'de Tunç Çağından beri kullanılan kayaya oyulmuş mezar odaları³⁷⁵ ile Urartu'da anıtsal olarak kullanılan kaya mezarları geleneği Güney Kommagene Bölgesinde I. bin yılın ilk çeyreği içinde etkilemiş olmalıdır³⁷⁶. Birkaç yüzyıl sonra ise Anadolu ve Önasya'nın büyük bir bölümü ile Bölgeyi de hakimiyeti altına alan Pers istilasının Anadolu'ya bıraktığı dinsel izlerden birisi de İran / Zerdüştdinidir³⁷⁷. Bu dinin sonraları Mithras misterleri halinde özellikle Hellenistik dönemden itibaren çok yaygınlaşmasıyla³⁷⁸ yer altına yapılan mezarların aynı zamanda tapınak görevini de gördüğü

372 Wooley-Barnett 1978, Alkım U.B. 1964b, Özgüç T, 1948

373 Çilingiro lu 1984, s.94

374 Çilingiro lu 1994, s.83 vd.

375 Ensert 1995, s.172

376 Van Loon 1968, s.26, Orthmann-Rova 1991, s.125

377 Sevin 1982a, s. 276-277

378 Mansel 1971, s.261-262

dinsel kavramların Kuzey Suriye - Urartu geleneğinde yer altına, fakat Bölgede ana zemin kaya olduğundan homojen kayaya oyulmuş oda mezar geleneğini devam ettirmesi yeraltına oda mezar yapılmasını veya yer altına yapılmış olanların Mithras dinine girenler tarafından tapınak olarak kullanılması adetini getirmiş olmalıdır³⁷⁹. Bölge içinde yer altına kayadan oyularak yapılmış oda mezarların çok miktarda olmasına karşın, sonraki Klasik Çağ kültürleri tarafından da kullanılmış olmaları önceki izleri ve buluntuları önemli ölçüde ortadan kaldırdığından Mithras dinine ilişkin olabilecek verileri kesinlikle belirlemek olanaksız hale gelmiş olup, buna ilişkin fikirler ancak tahmin ve analogi ölçüğünde kalmaktadır. I. bin yılın, başları ile üçüncü çeyreği arasında Güney Kommagene Bölgesinde kayaya oyularak yapılan oda mezar geleneğinin köklü olarak yerleştiğini kabul etmek gerekir. Bölgede bu yeni mezar türünün, yani gerek yüzey kayasına ve gerekse zemin altına, kayanın oyulmasıyla yapılan oda mezar geleneğinin dışında diğer gömme gelenekleri de devam etmektedir.

Toprak Mezarlar:

Hemen her dönemde az veya çok tercih edilerek vazgeçilemeyen mezar türlerinden birisi olan " toprağa " doğrudan yapılan basit mezarlardan antik devire ait olanlar, bugüne kadar bilimsel bir kazıda ele geçmemiştir. Bu tip mezarlar genellikle kaçak kazı yapanlardan arta kalan malzeme ile tanınmakta ve tesbit edilebilmektedir³⁸⁰. Bölgede, şimdiye kadar antik dönemi içeren düzenli bir toprak mezar nekropolü, intramural veya extramural gömme biçimi tesbit edilememiştir. Geneide gösterişli cenaze

379 The Oxford Classical Dictionary, Oxford Clarendon Press 1949, s.101 vd.

380 Gaziantep Müzesi arşivlerindeki kaçak kazılara ilişkin raporlarda, ihbar veya güvenlik kuvvetlerinin bildirmesi üzerine yapılan tesbit ve gözlemleri içeren bilgiler, bu konuda bir fikir vermektedir.

törenleri ve mezar biçimlerinin kentlerde oluşan bir gelenek ve bir anlamda sosyal akım halinde uygulandığı, kent düzeni dışında kalan yerleşmelerde ise buna ilişkin ipuçları ele geçmemesinden dolayı daha sade törenler yapıldığı öne sürülebilir. Basit toprak mezarlarından bugüne kadar tesbit edilebilenler ya belirli bir yerleşim alanı dışında veya höyüklerin antik çağa ilişkin katları civarında ele geçen düzensiz olan ve belirgin bir yer işgal etmeyenlerdir. Bölgede tesbit edilen çeşitli gömme türlerinin, belirli bir halk tabakasına, kültüre veya bir inanca göre uygulanmasından çok, geride kalanların içinde bulunduğu şartlara göre yaptıkları tercihin rolü olsa gerektir. Basit toprak mezarlar, ekonomik nedenlerle veya savaşlar yahut göçler gibi acele edilmesi gereken zamanlarda en kolay ve pratik gömme biçimi olduğundan seçilmiş olsa gerektir. Bunların yanısıra, öldürülen düşmanlar, savaş esirleri ve suçlular ile ölen veya öldürülen köleler vb. gibi aşağı tabaka kabul edilen kimselerin de basit toprak mezarlara gömülmesini, yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı olağan kabul etmek gerekmektedir.

Sandık Mezarlar:

Sandık mezar türü, toprağa açılan çukurun iç yüzeylerinin taş levha, keramik plakalar veya küçük taşlarla örülerek kaplanması ve gene yapıldığı malzemeye benzer bir madde ile üzerinin örtülmesi suretiyle meydana getirilen mezarlardır. Yan destek malzemesi keramik plakalar ise, üzeri de gene dört-beş adet keramik plaka ile örtülmektedir. Taş levha ve küçük taşlarla örülmüş sandık mezarların ise üzerleri gene taş levhalarla kapatılmaktadır. Daha geç devirlerde sandık mezar türü, yüzey kayasının düzgün biçimler gösterdiği yerlerde kaya içine oyulmuş bir çukur ile bunun üzerini örten taş levhalardan oluşan biçimler de göstermiştir. Ancak, kalıcı ve muhafaza edici özelliklere sahip olduğundan anıtsal mezarların yer aldığı nekropol alanlarında, örneğin Dolikhe nekropolünde tesbit edilebilmektedir. Dolikhe kent nekropolündeki taş ocağı civarında

yanyana sıralanmış durumda görülen, kayaya oyularak yapılmış çukurluklar önce köylülerin yaptığı su yalıkları kanaatını uyandırmış fakat, 0.65m X 1.60m gibi insani ölçülere sahip olmaları ve aynı döneme ait başka nekropollerde, örneğin Burdur / Uylupınar nekropolünde³⁸¹ ve daha yakın çevrede Anazarbus nekropolünde³⁸² üzerlerinde lahit kapağı gibi monoblok ve semerdam biçimli kapaklara sahip olan benzerleriyle karşılaştırılması sonucunda sandık mezar olduklarına şüphe kalmamıştır. Bölgede yapılan bilimsel kazılarda, sandık mezarlar ele geçmediğinden veya klasik çağlara ilişkin bir bilimsel kazı yapılmamış olduğundan, bu tip mezarları açılışında belgelemek mümkün olmamıştır. Bunlar da, gene kaçak kazılardan geriye kalanlarla ve dağıtılmış malzemenin incelenmesiyle tanımlanabilmektedir. Yaptığımız arazi incelemelerinde, rastlanan bazı kaçak kazı yerlerinde üzerinden fazla bir zaman geçmemiş ise toprağın elenmesi, rutubet ve renk değişikliğine uğramamış malzemenin etüd edilmesiyle gömme biçimi ve mezar hediyeleri hakkında bilgi edinilebilmektedir. Güney Kommagene Bölgesinde, antik dönem sandık mezarlarında rastlanan ortak özelliklerden en başta geleni, bu tip mezarların her zaman alt tabaka insanına hitap etmediği hususudur ki, ele geçmiş olan bazı çok zengin ölü hediyeleri bunu kanıtlamaktadır. Diğer bir husus da, kesinlikle yön birliği olmadığı, arazinin esas arazinin topografik yapısının ön planda tutulduğudur. Sandık mezarların da, toprak mezarlar gibi genellikle düz alanlarda yapılması tercih edilmiş, olaslıkla yağmur sularının zarar vermemesi, mezarı açığa çıkarmaması için mümkün olduğu ölçüde yamaçlarda yapılmasından kaçınıldığı anlaşılmaktadır.

Lahitler:

381 Dörtük 1977, s. 9-32

382 Ergeç 1987, s.5 vd. , Ergeç. R, "Anavarza Nekropolü" 1993 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları 1994 , s.86-90, Resim 8.

Lahit, taş-ağaç-pişirilmiş toprak veya madenden yapılmış bir tekne (sanduka) ile bir kapaktan oluşan ve gömme amacıyla içine ceset konulan bir çeşit tabuttur. Defin şekli tarihsel gelişimi içinde antik çağda kültürlere, dinsel inançlar ve mezhep adetlerine göre az veya çok çeşitlilik göstermekle birlikte lahite ceset koyma düşüncesi gömme ile ilişkilidir³⁸³. Bu noktada kremasyon kapları olan Urne ve Ostotek'lerden ayrılmaktadır. Cesedin saklanması fikri, yukarıda da açıklandığı gibi "Öteki Dünya" düşüncesiyle ilgilidir³⁸⁴. Bu bağlamda lahit, ölünün öteki dünyada geçireceği evidir. Anadolu'da yaygın olan, ev çatısını andıran semerdam biçimli kapaklara sahip lahitlerin saçaklık, kapı vb. gibi öğelerle süslenmesi de bu düşünceden kaynaklanmaktadır. Bu, " Ölünün Evi " fikri sonucunda kiremit motifli semerdam biçimli kapaklı lahitlerden, mimari süslemeli-sütunlu lahitlere ve üzerinde lahit sahiplerinin tasvir edildiği kline kapaklılara kadar çeşit ve tipte lahitler bölge ve kültürlerdeki sanat anlayışlarına paralel olarak farklı gelişimler göstermişlerdir. Lahitler gömme ile ilişkili olduğundan genellikle normal insan boyunda yapılmışlardır. Düşünülebilen prototipi ise bir ağaç gövdesinin kesilip içinin oyulmasıyla elde edilen biçimdir³⁸⁵. Ana elemanları bir sanduka ile bir kapaktan oluşmasına rağmen lahitlerin biçimleri coğrafya, iklim, kültür, gelenekler, din ve özellikle de ölü kültü etkenleri altında değişik biçimler kazanmışlardır. Erken devirlerde, mumyalardan gelişen ve Doğu Akdeniz Bölgesinde ortaya çıkan antropoid lahitler, Lykia'da lokalize olmuş ev tipi lahitler ile İskender ve Ağlayan Kadınlar lahitleri gibi münferit örnekler bir yana bırakılırsa lahitler, en yaygın olarak Roma Döneminde ve İmparatorluk devrinden itibaren kullanılmaya başlanmış, M.S. I. yy.'dan itibaren lahit kullanılması zenginlik ve gösteriş işareti olarak hızla yaygınlaşan bir

383 Pauly-Wissowa, " Sarkophage " RE, Band I-A s.25-30

384 Plinius, Naturis Historia, XXXVI, s.131

385 Enciclopedia dell'Arte Antica "Sarcofago" c.VII Roma 1966

moda halini almıştır³⁸⁶. Roma İmparatorluğu içinde gerek sosyal ve gerekse dinsel yapıdaki kozmopolit oluşum, hemen her sınıftan halkı mali durumuna göre lahit yaptırmaya yöneltmiş, basit keramik lahitlerden çok pahalı ithal lahitlere kadar her tipten lahitler yapılmıştır. Güney Kommagene Bölgesinde sabit biçimde yapılmış kaya lahitleri dışında taşınır lahitlere çok az rastlanmaktadır. Belirli nekropollerin kazıları henüz yapılmadığı veya yüzeyde rastlanmadığı için, örneğin Perge nekropolündeki gibi³⁸⁷ bir grup teşkil eden ve Nekropol içinde sistemli bir yerleşim düzeni gösteren lahitlerin olup olmadığı veya Anazarbus nekropolündeki gibi yüzeye yayılıp yayılmadığı bilinmemektedir. Bu sebeple Bölge'de lahit konusu incelenirken ancak tesadüfen bulunarak müzelere ulaşabilmiş olan örneklerle yetinmek zorunda kalınmıştır. Esasen ovalık ve düz yerleşimler gösteren şehirlerdeki ölü gömme geleneği içinde gerek anıtsallık ve inanç ve gerekse gösteriş ve moda olması gibi sebeplerle lahitlerin daha çok tercih edilmesine karşılık Güney Kommagene Bölgesi gibi kesif ve homojen kayalık oluşumlar gösteren bir coğrafyaya sahip bölgelerde münferit ve taşınır lahitler yerine, mevcut yüzey ve zemin kayasından faydalanarak kayalara oyulan ve içinde değişik biçimlerde lahitler bulunan oda mezarlar rağbet görmüştür. Bazı farklı inanç biçimleri ile değişik dekorasyon örneklerine sahip olan lahitlerin, mezar odaları içinde kalmak üzere aktüel biçimler ve dekorasyonu takip ettiğini söylemek mümkündür. Bazı oda mezarların içinde bulunan gerek mekan ile birlikte kayadan oyulan sabit lahitler, ve gerekse dışarıda yapılıp mezar odası içine yerleştirilen lahitler ile az sayıda ele geçebilen taşınabilir durumdaki lahitler, Bölgenin oda mezarlardan yana olan tercihinine rağmen, olasılıkla lahitlerin çok kullanıldığı Bölge dışındaki başka yörelerden

---

386 Koch-Sichteremann, 1982

387 Mansel-Akarca, 1947

gelmiş olan, lahit tutkusu veya özentisinden vazgeçemeyen varlıklı kimselerin yaptırdıkları lahitler olsa gerektir. Bunların, münferit lahit yapılması ve işlenmesi, lahit ustaları ve lahit işlenecek malzemenin Bölge içinden temin edilme zorluğu gibi olumsuz ortama karşın şartlarını zorlayarak yaptırılabilceği düşünülmektedir. Çünkü ancak Gaziantep Müzesinde izlenebilen Bölgeye ait lahitlerde bir sanat üslubu ile işçilik bütünlüğü ve birliği görülmediği gibi lahit yüzeyini süslemede birbirinden kopuk ve farklı kompozisyonların tercih edilmesi Güney Kommagene Bölgesinde, lahit işleyen atelyelerin bulunmadığı gibi belirli bir sanat anlayışına sahip ustaların faaliyette bulunmadığına da işaret etmektedir. Mevcut lahitlerin herbirinin sahip olduğu tezyinat, düzen ve yapım tarzı ile süsleme elemanlarının, lahitlerin gelişimi içindeki zaman farkları, bunların birbirlerinden kopuk ve farklı zamanlarda, farklı sanat ve atelye üslubu anlayışına sahip değişik ustalara yaptırılmış olabileceği sonucuna götürmektedir. Bazı lahitlerin Bölge dışına sipariş edilip getirildiğini gözden uzak tutmamak gerekirse de, örneğin mermer gibi bölgeye yabancı bir taştan imal edilmediklerinden, bu husus uzak bir ihtimal olarak kalmaktadır. Genel anlamda, Kuzey Suriye'deki süsleme öğeleri yönünden benzer kabul edilebilecek olan bazı lahitlere paralellik göstermektedirler³⁸⁸. Özellikle Zeugma'dan gelen ve sadece önyüzleri işlenmiş arka ve iki yan yüzü kaba bırakılmış olan girlandlı iki lahit de, üç girlandlı taşıyan dört Eros figürü ve girland boşluklarında yer alan üç adet Medusa başı ile hemen hemen aynı ustanın elinden çıkmış kadar birbirine yakın işçilikler arz etmekte ve Kuzey Suriye'deki bir grup girlandlı lahitlere, özellikle girland işçilikleriyle beliren örneklere yakın benzerlikler göstermektedir³⁸⁹. Diğer bir lahitte ise ölü yemeği sahnesi işlenmiştir. Bu sahnenin,

388 Koch-Sichtermann 1982.

389 Wagner 1976 s. 271. Taf.59

Bölgede çok rastlanan Geç Hitit stellerindeki ölü yemeği sahneleriyle aynı anlamı taşıması, ölü gömme ve tören geleneklerindeki benzer versiyonlar açısından bir hayli ilginç ve " ölü yemeği " geleneğinin aradan geçen yüzyıllara rağmen devam etmiş olması yönünden de önemlidir. Yaygın olan girland işleme geleneğinin aksine Gaziantep Müzesindeki başka bir lahitin ön yüzünde, üç adet yerine uzun tutulmuş tek bir girland işlenmiştir³⁹⁰. Bölge için ünik olan bu lahitin üç yerine tek girlandlı ve girland boşluğunun figürsüz olması, girlandın alt boşluğunda üzüm salkımlarının bulunmaması özelliklerin, gibi az sayıda benzeri Anazarbus, Aksaray, Çorum, Amasya ve Samsun müzelerinde bulunmakta, fakat aralarında ustalık, atelye veya işçilik gibi ortak özelliklerin varlığı hakkında henüz bir fikir sahibi olunamamaktadır³⁹¹. Gaziantep Müzesinde saklanan dört lahitin de sadece ön yüzlerinin işlenmiş olması, bunların bir mezar odası içinde ve yalnızca cepheden görülmek üzere yaptırıldığına işaret etmektedir. Bu husus ise, dönemi içinde bir mezar odasında da olsa, dekore edilmiş lahit kullanma modasından geri kalınmadığını gösterdiği gibi, mezar odasının da, defin veya ayin için zaman zaman açılarak bu lahitlerin görünmesine müsaade ettiğiidir. Bölgede incelenmiş olan lahitlerin içinde, dört cephesi de işlenmiş ve lahitlerin de bulunduğu nekropole konulmak üzere yapılmış olan bir lahite henüz rastlanmamıştır. Bu husus da, Bölgede yerel ölçülere göre anıtsal olduğu kabul edilebilecek, kayaya oyulmuş mezar odalarına olan tercihin ağır bastığının diğer bir ifadesidir.

Anıt Mezarlar:

Güney Kommagene Bölgesinde kalıntlarına ulaşılabilen en eski dönemlerden beri gözden geçirilen ölü gömme ve mezar

390 Ergeç 1987, s. 10-II

391 Işık 1983, s. 254 vd.

biçimlerinin dışında bölgeye yabancı ve sadece birkaç örneğe sahip bir mezar türü daha vardır ki, tümü kesme taştan inşa edilmiş, esas olarak mezarın bulunduğu odayı kapsayan bir kaide bölümü ile bunun üzerinde yer alan mimari öğelere ve süslemelere sahip bir üst yapıdan ve bir çatı örtüsünden ibarettir. Örneklerine Roma dünyasının birçok yerinde rastlanmakla birlikte inşa tarzı bakımından Anadolu geleneklerine de bağlanmaktadır. Altta dört köşeli çoğunlukla düz veya taş işçilikli yahut reliefli bir kaide bölümü ve bunun üzerinde, mezar sahibini yüceltmek ve ruhunu sonsuzda yaşatmak hatta bazan ölümsüzleştirerek tanrısalığa yaklaştırmak (apotheose) gibi düşüncelerle sütunlar üzerinde yükseltilen kemerli, bazan kubbeli gösterişli çatılara sahip mezar anıtlarının daha sade ilk örneklerine M.Ö. V. yy'da Lykia'da payeli veya kule mezarlar denilen yükseltilmiş podyumlar üzerinde yer alan lahitlerin oluşturduğu mezar anıtlarında rastlanmaktadır. Üst yapının bir İon tapınağı biçiminde mimari karakterler kazanmasıyla gelişim göstermiş olan, Harpy'ler anıtı ile Neried'ler anıtı bu geleneğin en belirgin örnekleridir. Kaya ve kayaya oyulmuş mezar odaları geleneğini Frigler vasıtasıyla Urartu'dan aldıkları iddia edilen Lykialı'lar, mezar odalarının yanısıra ahşap evleri taklit eden ve ahşap mimari öğelerini dekorasyonda kullanan cüsseli lahitlerin yanısıra bu yüksek kaideli payeli mezar tipinin de öncüsü olmuş ve mezar olgusunu " plastik anıt " haline getirmede başarılı bir başlangıç yapmışlardır. Daha önceleri her ne kadar Kiros'un Pazargrad'daki mezarı gibi bazı örnekler anıtsal bir görünüm arz ediyorlarsa da basık ve yatay hatların hakim olduğu mimari üslubu Lykia anıt mezarları ile karşılaştırılamayacak kadar basittir. Lykia'daki bu geleneğin devamında, M.Ö. IV. yy'da Anadolu'nun en önemli anıt mezarlarından birisi olan Halikarnassos Mausoleion'u gelmekte olup, öncekilere göre çok daha cüsseli ve sanat değeri yüksektir. Basamaklı podyum üzerinde düz yüzeylere sahip yüksek bir kaide ile onun üzerinde peristilli bir mezar odası yer

almakta ve çatısı da, tepesinde bir Quadriga bulunan piramidal bir örtü ile sona ermektedir. Hellenistik dönemde yaygınlaşan Hellen kültürü, yeni öğelerle birleşerek bölgelere göre değişmekle birlikte klasik kültürün ağır bastığı yeni bir sentez oluşturmuştur. Öldükten sonra tanrılaştırılan hükümdarlar için yapılan yüksek podyumlu mezar anıtları içinde Mausoleion geleneğini Efesos yakınlarındaki Belevi anıt mezarı sürdürmektedir³⁹². M.Ö. III. yy. ortalarında Antiochos II için yaptırılan anıtın rekonstrüksiyonuna göre, basamaklı basık bir podyumdan sonra içinde tonoz kemerli iki mezar odası bulunan gene basık dörtgen bir kaide üzerinde yükselen, etrafı sütunlarla çevrili bir salonu ve bunun da üzerinde olasılıkla piramidal bir çatı örtüsü bulunmaktaydı. Ancak bu anıtın bitmemiş olmasına rağmen mimari özelliklerini saptamak mümkün olmuştur. Gene Milas yakınlarındaki Gümüşkesen Mezar Anıtı³⁹³ da Mausoleion'un küçük bir kopyası olup basamaklı kaide, sütunlu bir üst yapı ve sahte kubbe ile örtülü çatı bölümünden oluşmaktadır. Hellenistik dönem içinde çeşitli kültür öğelerinin karışması sonucunda oluşan etkileşimlerin, karışık biçimler de ortaya çıkardıkları bilinmektedir. Örneğin Kuzey Suriye'de Petra mezarlarının anıtsal cephe mimarileri ile, Nemrut Dağdaki Antiochos I mezar anıtı birbirinden farklı üslup anlayışlarını bir araya getiren yapılardır. Güney Kommagene Bölgesinde görülen mezar anıtları, bölgede geçmişi olmayan bir anıt mezar mimarisinin ürünüdür. Mimari gelenek açısından değil fakat ölünün yüceltilmesi anlayışı açısından bakıldığında bu düşüncenin Antiochos I tümülüsüne kadar gittiği görülmektedir. Hemen her devirde yapılan mezarlar, ölünün sonsuzluk içindeki yerinin ve mekanının belirtilmesi için birer vasıta olarak düşünülmüşse de, önce hükümdarlar için yapılmaya başlanan fakat Roma döneminde asiller zenginler ve

392 Akurgal 1987, s.421, Mansel 1971, s.454-455

393 Akurgal 1987, s. 479-480

yüksek rütbeli subaylar gibi daha geniş bir sınıfa içine alan anıtsal mezar yaptırma anlayışı, daha sade ve basit ölçekte olmak üzere kayaya oyulmuş mezarların oluşturduğu nekropollerde de görülmektedir. Klasik ve Hellenistik Çağların mimari, dinsel ve kültürel geleneklerinin etkilediği Roma dünyasının doğusunda ve batısında birbirleriyle benzerlikler gösteren mezar anıtı mimarlığındaki ortak özellikleri asker hareketlerine bağlamak mümkündür. Roma imparatorluğu içindeki legionların değişim hareketleriyle çeşitli bölgelere gönderilen askerlerin, sahip buldukları kültür ve gelenekleri gittikleri yerlere taşınmaları ve oralarda gördüklerini ülkelerine getirmeleriyle, ve gene askerler arasında çok yaygın olan Jüpiter Dolikhenus ve Mithras dinlerinin ortak özellikleri ve kurallarına bağlamak da olasıdır. Doğal olarak Roma'nın gerek merkez ve gerekse eyaletlerdeki üst düzey yöneticileri arasında girilen güç, gösteriş, ihtişam, zenginlik ve üstünlük yarışı ile zaman zaman moda olan ve gene gösterişe yönelik akımların da, bu mezar anıtı yaptırma isteğindeki etkisi oldukça fazladır. Bu bağlamda, Bölgede görülen üç adet mezar anıtının varlığını yukarıda sayılan sebeplere bağlamak mümkündür. Mezar anıtlarının üzerinde her hangi bir kitabe bulunmadığından bunların kime ait olduğunu ve sosyal sınıfını saptamak olanaksızdır. Ancak o devirde çok pahalı olan işçilik ve diğer masrafları karşılayacak sosyal ve parasal düzeyde kimselere ait olmalıdır. Bölge içinde Gaziantep'in Araban ilçesindeki Elif, Hisar ve Hasanoğlu köylerinde üç adet anıt mezar yer almaktadır. Elif köyü antik Sugga kenti olup, diğer ikisi de Tabulae Peutingeriana'da verilen bilgilere göre Dolikhe'den gelip Samosata'ya giden yol ile Zeugma'dan gelip Samosata'ya giden yolun birleştiği nokta civarındadır. Askeri ve ticari anlamda Fırat'a paralel olarak kuzey-güney yönünde ve batıdan doğuya Fırat'a doğru gelen çok önemli iki yolun kavşağında yer alan bu üç anıt mezarın sahipleri için zengin, asil, üst düzey yönetici veya yüksek rütbeli asker

sıfatlarından birini veya birkaçını yakıştırmak mümkündür. Her üç mezar anıtının da, birbirlerine oldukça yakın yerlerde yapılmış olmaları bu yol kavşağına yakınlık dolayısıyla olsa gerektir. Genelde bukabil anıt mezarlar, çoğu kez bir oda (mezar odası ?) içeren altta kaide bölümü, bunun üzerinde araları açık sütun, paye veya kemerli bir üst bölüm ile bazan kubbe veya sahte kubbe, çoğunlukla da piramidal biçimde bir çatı örtüsünden oluşan üç bölümden meydana gelmektedirler.

Hasanoğlu köyündeki anıt mezar³⁹⁴, diğerlerine göre en çok tahrip görmüş olanıdır. Kesme kalker taştan dörtgen biçimindeki odadan (mezar odası?) oluşan kaide üzerinde, belirli bir seviyeden sonra derin yivleri olan köşe payelerinin taşıdığı bir üst bölüm yer almaktadır. Payelerin arasına yerleşmiş olan kemerler, halen mevcut olmayan çatıyı taşımaktaydılar. Kemerlerin üzerindeki yer yer görülen süslü arşitrav ve saçaklık parçalarının çatıya geçişi sağladığı anlaşılmaktadır. Anıtın iki yan kenarı ile çatı örtüsü tamamen yok olmuştur. Köşe payeleri arasında kalan kemerler, kemer ayağı olarak korinth başlıklı ve payelerle aynı biçimde yivlere sahip plasterlere basmaktadır. Kaide bölümü ile kemerli üst yapı arasındaki geçiş ise, konveks ve konkav profilli silmelere sahip olan bir ara saçaklık ile sağlanmaktadır.

Elif (Sugga) köyündeki anıt mezar³⁹⁵ da, kesme kalker taşlardan yapılmış bir yüzünde kapı bulunan, kaide durumundaki basık bir odanın (mezar odası?) üzerinde iki kenarı kemerli, diğer iki kenarı ise düz duvar örgülü olan bir üst bölümden oluşmakta ve bu yapıyı çapraz tonozlu bir çatı örtmektedir. Kemerli yüzlerde, kemer yayının hemen üst hizasından geçen süslü bir arşitrav bütün yapıyı dolaşmaktadır. Düz duvar örgülü yüzlerden birisinde duvarın alt

394 Temizsoy vd 1988.

395 Wagner 1985, s. 32, 34, 54

yarısı, ince bir niş halinde girinti yapmış, bu bölümün ortasında kenarları kalın silmelere sahip bir kapı yer almıştır. Üst yapıdaki kemerler üç fasyalı silmelere ve korinth başlıklı plasterlere sahiptirler. Plasterlerin profilli kaideleri, anıt mezarın kaide ve üst bölümlerini birbirinden ayıran ara saçaklığın üzerine basmaktadırlar. Diğer iki anıt mezarda görülmeyen ve profilli alt-üst kenarları arasında yüksek kabartma halinde belki de omphalos'ları simgeleyen yarım küre dizilerinden oluşan bu ara saçaklık, diğerlerine göre daha barok özellikler göstermektedir. Öteki iki anıt mezardan az olmakla birlikte bu mezar anıtında da tahribat vardır.

Anıt mezarların en sağlamı olan üçüncüsü ise Hisar köyündedir³⁹⁶. Kesme taştan düz bir platform üzerinde basık bir kaide bölümü yer almakta, bu bölümün alt kenarı kalın, üst kenarı ise ince bir bant halinde konkav ve konveks profilli silmelerle sona ermektedir. Kaide bölümünün güney yüzünde kenarları kalın silmelere sahip bir kapı ile bir odaya, muhtemelen bir mezar odasına girilmekte olup, odanın içinde ölü gömmeye ilişkin herhangi bir işaret görülmemektedir. Anıt mezarın üst yapısı ile kaide bölümünü, profilli silmelerin oluşturduğu bir ara saçaklık birbirinden ayırmakta, bunun üzerinde dört köşede korinth başlıklı çift plasterlerin meydana getirdiği ağır ve kalın payeler yükselmektedir. Payelerin araları açık olup, bu kısımda da ölüye ilişkin lahit vb. bir kalıntı görülmemektedir. Zengin ve yatay silmelere sahip arşitrav ve saçaklığın üzerinde piramidal bir çatı yapının üzerini örtmektedir. Kesme taştan ve oldukça düzgün yapılmış olan çatı piramidinin kenarları, en yakın örneği Poblucius mezar anıtında da görülen konveks hatlara sahiptir. Çatının en tepe noktasında kare kesitli ve korinth tipinde bir paye başlığı yer almakta ve üzerinde, şimdi mevcut olmayan bir heykel bulunduğu söylenmektedir.

396 Wagner 1985, s. 32, 34, 54

Bölgede, bunlardan başka Yavuzeli ilçesinin Karabay köyü civarında, yüksekliği 4.0m 'yi bulan ve 4.60m X 4.60m ebadında kesme taştan yapılmış, kuzey yönünde bir kapısı olan dört duvardan ibaret yapının da bir mezar odasının kaide kısmı olması mümkün görülmektedir. Bu yapının, Dolikhe-Samosata antik yolu üzerinde olması da bu olasılığı artırmaktadır.

Genel hatlarıyla incelediğimiz bu mezar anıtları, yukarıda da değinildiği gibi Bölgede öncesi olmayan ve gelişimi takip edilemeyen yabancı bir mimaridir. Genel olarak bu tipteki mezar anıtlarının yapımına prototip teşkil eden tonozlu-kemerli-kubbeli olarak inşa edilmiş mezar odalarına Güney Kommagene Bölgesinde rastlanmadığından, incelemekte olduğumuz bu üç mezar anıtı, anıtsallık anlayışıyla değil ama mimari ve düzenlemesiyle tamamen ithal bir olgudur. Bu tipte bir mezar anıtına en yakındaki örnek olarak Kyrrhos'da bulunan altıgen planlı bir mezar anıtı³⁹⁷ gösterilebilir. Fakat oldukça yüksek kaide kısmı ve üzerindeki, her yüzde yer alan kemerli açıklıklar yönünden ayrılırsa da, piramidal çatısındaki korinth başlıklı tepe süsü ile Hisar mezar anıtına çok yaklaşmaktadır. Suriye'de Ras- Şamra ve Minet el- Beyda' da üzerleri sahte kubbe ile örtülü ve dörtgen planlı mezar odalarına rastlanmaktadır³⁹⁸. Hieropolis Kastabala'nın M.S. IV. yy'la tarihlenen nekropolünde³⁹⁹ üst yapısı tahrip olmuş fakat alt bölümü sağlam birkaç yapının da aynı karakterde, yani muhtemelen içinde mezar barındıran ve kaide teşkil

397 Wagner 1985, s. 32, 34,54

398 Mansel 1943, s.27. Mansel, Kuzey Suriye'deki mezar anıtlarını özellikle dörtgen planlı mekanların sahte kubbeleri ve kemerli üst yapıları açısından incelemiştir, fakat Bölgede kemer ve tonozlu çatılar olmasına karşın sahte kubbeli olanlara rastlanmamıştır.

399 Osmaniye'nin kuzeyinde yer alan bu örenyerindeki ayakta kalmış kesme taştan birkaç mezar anıtı, iki katlı oluşumlar göstermekte olup, daha küçük boyutlardadırlar. Alt katları tek odadan ibaret ve üst katları ise ya karşılıklı iki kemer veya dört köşede basık payelerden oluşmuştur. Çatı örtüsü ise birisinde tonoz kemerlidir. Bölgedekilerle karşılaştırılırsa, daha küçük ve sade, itinasız, süssüz ve daha basit hatlara sahip oldukları görülmektedir.

eden alt oda ile bunun üzerinde belki de Selçuklu kümbetleri gibi sembolik bir lahit içeren sütunlu, payeli veya kemerli bir üst yapı ile bunun üzerini örten sahte kubbe veya piramidal ya da tonozlu bir çatıdan oluşan bir mimari gösterdiğini düşünmek durumundayız. Daha batıda Akdeniz sahilinde ise Korykos ve Elaussa Sebaste Nekropollerinde çok sayıdaki sütunlu ve alınlıklı Yunan tapınaklarını karakterize eden tapınak-mezarlar arasında, ortada bir lahit içeren iki veya üç basamaklı bir stilobat üzerinde yükselen sütunların taşıdığı kesme taştan, içten kubbeli dıştan düz baldahinli mezar anıtları, mimarisi açısından sadece çatı örtüsü ile fakat anıt anlayışı bakımından da daha büyük ölçülerde olmak üzere Bölgedeki anıt mezarlarla karşılaştırılabilmektedir ⁴⁰⁰. Anemurium Nekropolünde, çok net görülmesi de kalın payeli ve bazısı kemerli baldahinli çatılara sahip mezar anıtlarının olduğu bilinmektedir ⁴⁰¹. Efesos civarındaki Belevi mezar anıtı, kapılı kaide bölümü, piramidal çatısı ve tepe süsü ile ayrı bir üslup içersede mimari düzenleme olarak Bölgedekilerle bu hususlarda karşılaştırılabilmektedir. Halikarnas Mausoleion'unun küçük bir kopyası olduğu ileri sürülen Milas yakınındaki Gümüşkesen mezar anıtı stilobatu, basık kaidesi (mezar odası?) ve profilli ara saçaklığı ile korinth başlıklı ve derin yarım yivli köşe payeleri açısından Hisar ve Hasanoğlu mezar anıtlarına yaklaşmaktadır. Ancak Gümüşkesen mezar anıtının üzeri bir sahte kubbeyle örtülüdür. Anadolu'nun diğer yörelerinde de Bölge'dekilere az veya çok benzeyen mezar anıtları bulunmaktadır. Bunların içinde Akdeniz kıyısındaki Kelenderis'de bulunan ve Dörtayak adıyla anılan bir mezar anıtı ⁴⁰² kare biçimli bir kaide üzerinde köşelerdeki korinth başlıklı payelere yaslanan kemerlerin taşıdığı, tepesi mevcut olmamasına rağmen piramidal olduğu anlaşılan bir çatı ile sona ermektedir.

400 Machatchek 1967, s.114 Taf.55

401 Rosenbaum 1971, s. 7, 96

402 Zoroğlu 1994, s.41-45

Kemerli üst yapı ile piramidal çatıyı süslü ve profilli bir saçaklık ayırmaktadır. Kelenderis mezar anıtı korinth başlıklı köşe payelerine yaslanan kemerleriyle, dört kenarı kemerli Hasanoglu ve iki kenarı kemerli Elif mezar anıtına yaklaşmaktadır. Piramidal çatısı da Hisar anıtının piramidal çatı örtüsü ile benzerdir, ancak Kelenderis anıtının piramidal çatısının kenarları düz olmasına karşın Hisar'dakinin ayırım kenarları konkav hatlar göstermekte ve tepe bitimi hakkında tam bir fikir sahibi olunabilmektedir. Kelenderis anıtının ise piramidal çatısı tahrib görmüş olduğundan ne şekilde son bulduğu ve bir süsleme elemanı ihtiva edip etmediği bilinmemektedir. Bütün Roma İmparatorluğu döneminde imparatorluk içinde ve özellikle de Akdeniz havzasında yaygın olarak kullanılan sivri çatılı baldahinli mezarlardan, bilinenlerin arasında en iyi durumda bulunanlardan birisi de Rheinland'da Köln'deki Poblucius mezar anıtıdır⁴⁰³. Kaide bölümünün köşeleri başlıklı plasterlerle sınırlanmış olup süslü bir saçaklıktan sonra sütunlu salon kısmı gelmektedir. Cephede dört yanlarda üç ve arkada iki sütun görülmektedir. Üç taraftan fakat daha çok önden görülmek üzere yapılmış olduğundan süslemeler ve heykeller özellikle cepheye yerleştirilmiştir. Sütun aralarında bulunan heykellerden ve kaidedeki kitabeden, anıtın Lucius Poblucius isimli birisine ve ailesine ait olduğu anlaşılmaktadır. Sütunlu bölümün arkası tamamen kapalı olup yan duvarlar kenarın yarısına kadar gelmekte ve ikinci sütunun önünde sona ermektedir. Kapalı olan bölümlerde alçak kabartmalar görülmektedir. Süslü bir arşitrav ve saçaklıktan sonra gelen çatı ise arka kısmı daha dik, cephe bölümü daha yayvan olmak üzere meyilli piramidal biçimdedir. Saçaklık önde iki sfenksle süslenmiştir. Piramidin tepesi ise bir korinth paye başlığı ile sona ermektedir. Bu anıt en çok, kenarları meyilli piramidal çatısı ile Hisar mezar anıtına yaklaşmakta ve öne sürüldüğü gibi Hisar

---

403 Borger 1977, s. 27-35

mezar anıtının da tepe başlığının üzerinde bir heykel olabileceğine örnek teşkil etmektedir⁴⁰⁴.

Hisar, Elif ve Hasanoğlu mezar anıtları mimari öğelerinin çok belirgin olmamasına ve tarihlendirmede yardımcı küçük buluntulardan yoksun olmasına karşın örnekleme ile Kuzey, Kuzey-Batı Suriye bölgesinde kendi içinde bir gelişim gösteren diğer mezar anıtları ile de karşılaştırılarak Severus'lar dönemine M.S. II.- III. yy' lara tarihlenmektedir.

Bölgeye nasıl ve hangi yolla geldikleri hakkında bir fikir sahibi olunamadığı gibi, bu kabil mezar anıtlarının ne kadar bir süre devam ettiği ve nasıl bu adetten vazgeçildiğine dair söylenebilecek pek fazla bir şey yoktur. Ancak, Bölgede ve Kuzey Suriye'deki en yakın benzerleriyle birlikte, fazla bir zaman aralığı içermeyen, örneğin 40-50 yıl gibi bir süre içine sıkışmış ve büyük ihtimalle belirli bir askeri / siyasi hareket veya olaya konu yahut muhatap olan yüksek rütbeli askerler ya da idareciler için, belirli bir dönem içinde bir defaya mahsus olmak üzere yaptırılmış olduğunu, tahmin sınırlarını zorlayarak ihtiyatla da olsa söylemek durumundayız.

404 Her ne kadar, böyle bir heykelin bulunduğu, hatta çok bozuk durumda olduğu ve Gaziantep Müzesine getirildiğine dair söylentiler varsa da, yaptığımız araştırmalarda ne kayıtlarda ve ne de depo ve teşhirde böyle bir heykelin varlığına rastlamadık.

V. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDE ODA MEZAR GELENEĞİ

VA. ÖN ASYA'DA ODA MEZAR GELENEĞİNE TOPLU BAKIŞ

Coğrafik anlamda Güney Kommagene Bölgesi, Kuzey Suriye'den kesin hatlarla ayrılamadığı gibi, kültürel ve arkeolojik olarak da net çizgilerle ayırabilmek mümkün değildir. Bu sebeple, ortak özellikler ve davranış biçimleri ile gelişmelerin benzer karakterler taşıması olağan karşılanmaktadır. Tunç Çağında, bu ortak özelliklere sahip bölgede görülen Oda Mezar geleneğini de aynı perspektif ile değerlendirmek gerekmektedir. Üzeri sahte kemer, sahte kubbe veya tonoz tarzında örtülmüş fakat, mutlaka insan eliyle tuğla veya taştan inşa edilmiş mezar olarak kullanılan, genellikle tek odalı bir yapıyı ifade etmektedir. Bu tip yapılar çoğunlukla yamaçlarda, kısmen veya tamamen toprak altında yapılmaktadır. Bu tarz mezarlar, prehistorik dönemlerden başlayarak kullanılmış, özellikle Tunç Çağlarında çok yaygınlaşmış hatta Ege dünyasında tholos mezarların ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Özellikle Kıbrıs, Girit ve Myken oda ve tholos mezarlarıyla belirli biçimler kazanmış ve Hellenistik devir sonrasına kadar çok kullanılan tümülüs altı oda mezarlarının orijinini oluşturmuştur.

Bölgede Erken ve Orta Tunç Çağlarında görülen "inşa edilmiş oda mezarlar"a en son Oylumhöyük buluntuları da eklenmiştir⁴⁰⁵. Kuzey Suriye'de Tel-Barship, Tel- Açana vb . merkezlerde yoğun şekilde görülen "inşa edilmiş oda mezarlar" geleneğinin⁴⁰⁶, gerek Kuzey Suriye'de ve gerekse komşu Kilikya'da, kesintilerle de olsa

405 Özgen 1982, s. 95 vd, Ensert 1995, s.171

406 Ensert 1995, s. 171, (dipnot 1)

geç devirlere kadar kullanılmış olmasına karşın özellikle antik dönemde, Bölgede hiç kullanılmamış olduğunu söylemek mümkündür. Bu güne kadar Tunç Çağı buluntuları hariç olmak üzere inşa edilmiş oda mezarlara Bölge içinde rastlanmamıştır

VB. KAYAYA OYULARAK YAPILMIŞ ODA MEZARLAR

Kuzey Suriye'de Tunç Çağları başından beri kullanılmakta olan ve sert zemine veya kaya içine açılan oda biçimli mezarlar, birçoğunun hafiri olan Orthmann⁴⁰⁷ tarafından "Kuyu-Oda Mezarlar" olarak adlandırılmaktadır. Bunlara kuyu mezar da denilmesi, yüzey ile mezar odası kapısının arasında oluşan basamaklı veya rampalı boşluğun (dromos), bazan 3.00 m derinliklere ulaşmasına dayanılarak yapılan tanımlamadandır. Mezar odası kapıları, monoblok bir taşla veya bazan kerpiçle örülmektedir. Oyularak yapılmış mezar odalarına Kuzey Suriye Bölgesinde Tel-Chuera'da yerleşim içinde, Tel-Quitar'da yerleşim dışında ve Tel Selenkahiye'de ise hem yerleşim içinde ve hem de dışında rastlanmaktadır⁴⁰⁸. Mezarların oyulduğu zeminin jeolojik yapısına göre oda içine, dışına veya üzerine koruyucu olarak, üst kısmına da su ve nem almasını önlemek için sıva yapılması ya da, odanın iç duvarlarının sağlamlaştırılması gibi müdahalelerin yapıldığı görülmektedir⁴⁰⁹. Suriye'de ayrıca Tel - As, Mişrife-Quatna, Ebla gibi merkezlerde de Erken ve Orta Tunç Çağlara ait çok miktarda kayaya oyulmuş mezarlar ele geçmiştir. Kıbrıs'ta Erken Tunç Çağı boyunca Vounos, Lapatsa ve Lapitkos'da bulunan oda mezarlar oval planlı ve dörtgen biçimli kuyu - dromos tarzında girişlere sahiptirler⁴¹⁰. Genellikle kapı geçitleri monoblok taş kapaklarla kapatılmakta ve kapağın oturacağı yuva, silmelerle belirtilmektedir. Dromosun içinde bazan nişlerin de bulunduğu

407 Orthmann 1979, s.101

408 Ensert 1995, s.172

409 Suleiman 1984, 2

410 Vesberg-Westholm 1956, s.18 vd.

bukabil mezarlar çoğu kez iki odalı olarak yapılmaktadır. Zaman içinde oda sayısı üçe kadar çıkmıştır. Fakat dörtgen, yamuk ve oval planlı mezarlar çoğunlukla tek odalı yapılmışlardır. Nişlere, bazan dromoslarda yapılmış olmalarına rağmen, mezar odalarında pek rastlanmamaktadır. Bu geleneğin Kıbrıs'ta Geç Tunç Çağına kadar kullanıldığı tesbit edilmiştir. Dhenia'daki mezar odalarında, cesetleri yatırmak için özel olarak duvar içine gözlerin açıldığı görülmektedir⁴¹¹. Selenkahiye'de bulunan bir oda mezarda, sonradan odalardan birisine tekrar yeni odalar açıldığı ve birbirine geçilen çok sayıda odaların oyulduğu anlaşılmıştır. Çok odalı mezar planlarının önceden düşünülüp hepsinin beraberce yapılıp yapılmadığı veya ihtiyaca göre eklenip eklenmediği kesin olarak belirlenememiş olmakla birlikte, o zamanki gereksinime göre hareket edilmiş olsa gerektir⁴¹². Halawa A höyüğünün doğu ve güneyinde çok sayıda kuyulu oda mezarların kazısı yapılmıştır⁴¹³. Bunlardan bazılarının, özellikle de dört adedinin çok itinalı yapılmış oldukları ve arka duvarlarında nişlerin yer aldığı gözlenmektedir. Dromosları kuyu biçiminde olup, basamaklarla inilmektedir. Ana kaya oyulurken bırakılan payeler hem tavanı tutmakta ve hem de mekanı bölümlere ayırmaktadır. Mezar odası içinde klinelerin üzerinde duvarın içine oyulmuş 0.60m derinlikte iki adet niş bulunmaktadır. 1.75 m boyutundaki klinelerin kapıya bakan taraflarında yastık yükseltileri bırakılmıştır, Orthman⁴¹⁴, bu klinelerin daha sonra Roma dönemindeki "*Arcasolium*"ların erken oluşumları olduğunu ileri sürmektedir.

Güney Kommagene Bölgesinin tüm antik dönem oda mezarlarında görülen *Arcasolium* olgusunun belki de orijini, bu şekilde Halawa'da karşımıza çıkmaktadır. Gerçi Roma

411 Aström 1962, s. 225

412 Van Loon 1968b, s.26

413 Orthman 1981, s.49-50

414 Orthmann 1979, s.103

Arcasolium'larının kemerli nişlerinin ifade ettiği sembolik değerler ve anlam genişliği, biçimsel olarak ve inanç yönünden biraz daha farklıdır. Fakat, mimari açıdan *Arcasolium*'ların ilk örneklerine Kuzey Suriye'de şimdilik Halawa'da rastlanması, daha sonra belki daha başka nekropollerde de karşımıza çıkmasını olası kılmaktadır. Jeolojik yapının ortak özellikler taşıması da, bölgede bu tür yapımların benzer gelişimler göstermesine yol açmıştır. Bu çalışmada üzeri kemerle örtülmüş bir nişin tabanının derinleştirilerek bir sanduka açılması ve lahit haline getirilip üzerinin herhangi bir şekilde bir kapakla kapatılmasından meydana gelen mezar biçimini tanımlayacak yaygın bir terim Ülkemiz arkeoloji literatürüne henüz yerleşmemiş olduğundan ve kabul görecektir ortak bir terminolojide anlaşılamadığından bu mezar biçimini tanımlamak üzere, Latince aslı olan "*Arcasolium*", aynı şekilde, mezar odası duvarlarına dikine açılan dikdörtgen biçimli mezar hücrelerini tanımlamada da Latince aslı olan "*Loculus*" terimleri kullanılmıştır.

Kıbrıs'ın Tunç Çağlarında yaygınlaşıp Demir Çağında da kullanılan ve Klasik Çağlara kadar devam eden kayaya oyulmuş oda mezar geleneği tam olarak ve sistemli şekilde araştırılmamıştır. İngiliz ve İsveç ekiplerinin yaptığı nekropol kazılarında yüzlerce mezar bulunmuş olmasına rağmen sağlıklı bir bilimsel tasnif yapılmamıştır. Sonradan gerçekleştirilen çalışmalarla basit çizimler ve düzenlemeler yapılarak Düzensiz Mezarlar-Mağaralar ve dromoslu mezar odaları-Köşeli, Nişli ve *Loculus* tipli mezarlar gibi bazı mezar grupları tesbit edilmiştir. Bunlardan Kontoura Trachonia'daki Tunç Çağı dromoslu ve klineli oda mezarları özellikle Kelenderis, Anazarbus ve Misis (Mopsuestia) nekropollerindeki mezarlara, Tsambres ve Apendrika'daki Hellenistik ve Roma dönemi dromoslu, ön odalı ve çiftli *Arcasolium*'lu mezarları ile Salamis'deki *Loculus*'lu mezarlar Zeugma nekropolündeki mezarlara çok benzemektedirler.

Eski kültür merkezlerinden birisi de, Suriye ve Kıbrıs'la komşu önemli bir ülke olan Filistin'dir. Özellikle Mezopotamya, Fırat ve Suriye ile Mısır ve Kıbrıs arasında kalan bu bölge de, kültür etkileşimi trafiğinde Doğu Akdeniz'de önemli bir noktadır. Filistin bölgesinin M.Ö. VI. yy'da görülen yer altına oyulmuş oda mezarları, Geç Demir Çağından beri süregelen mezar geleneklerinin bu dönemde yaygınlaşmasıyla oluşmuştur. Kıbrıs ve Suriye etkilerinin görüldüğü Filistin yeraltı oda mezarları, Pers işgalinde bulunduğu sırada özellikle M.Ö. VI-IV. yy'lar arasında, alışlagelmiş mezar planlarının gelişim göstererek, bir anlamda sistematik hale gelmesine yol açmıştır⁴¹⁵. Basamaklı dromoslar ve dar bir kapıdan sonra gelen mezar odası erken örneklerde akstan kaymış, sonrakilerde ise aksta yer almıştır. Genel olarak, Kıbrıs'ın da dahil olduğu Doğu Akdeniz Bölgesinde yüzyıllarca kullanılan oda mezar geleneğine, Perslerin sistem ve yaygınlaştırma açısından etki ettikleri ve bunda biraz da dinsel kavramlarla inanç ve ibadet biçimlerinin rolü olduğu varsayılmaktadır.

Yüzey toprağının değişken kalınlığından sonra, kayalık zeminin bulunmasıyla oyulmasına başlanan ve genellikle yer altına yapılan bu tip oda mezarlar, Akdeniz Havzasında jeolojik olarak Toros silsilesinin hakim olduğu hemen hemen tüm bölgelerde, aynı kalker oluşumlara sahip olduğundan az veya çok benzer biçimlerde yapılmış olup, bunun dışında mimari, işçilik, ustalık vb. gibi farklılıklar göstermektedir. Bu tipteki mezarları "yer altı oda mezarları" başlığı altında isimlendirmek mümkündür. Ancak her zaman yer altına yapılmayan, örneğin Urartu'da olduğu gibi, daha çok yüzeydeki anakayaya oyularak yapılan oda mezarlar da ayrı bir gelişim göstermektedirler. Bu şekilde, yüzeydeki anakayaya anıtsal görünüşlü ve cepheleli mezar odası yapan ilk toplum Urartulardır.

---

415 Stern 1973, s. 68 vd.

Kremasyon olsun, inhumasyon olsun Urartu oda mezarları, gerek cephe sistemiyle ve gerekse iç düzenlemeleriyle Frigya'yı ve onlar vasıtasıyla da Lykia ve Paphlagonia'yı etkilemişlerdir⁴¹⁶. Urartu'da, belki de başşehirlerinin yer aldığı Tuşpa Kayalıklarındaki kale, sur, tapınak, baraj veya sulama sistemleri vb. gibi anıtsal yapılardan dolayı, önemli yapıların esas malzemesini teşkil eden "kaya ve kayalıklar" yükseklik, ihtişam, görkem açısından önem kazanmışlardır. Kayanın sağlamlığı ve kalıcı gücünün, kişileri-ölüleri sonsuzluğa götürmede oynayacağı rolün güvenilirliği yüzünden, ölüsünü (olasılıkla önceleri sadece krallar ve asiller) kaya içinde saklamak ve burada tapınaklar vücuda getirmek isteği, yeni bir tür gömme ve mezar tarzının gelişmesine yol açmıştır. Bu şekildeki, gerek cephenin anıtsal görünümlü hale getirilmesi ve gerekse görkemli mezar odaları yapılması, her ne kadar Asur soylularına özentî ile başlamışsa da, mimari ve defin geleneklerinin gerektirdiği benzer hususlar ortak inançlar taşıdıkları Kafkas, İran ve Suriye geleneklerinin etkisi altında olmuştur⁴¹⁷. Bu etkilerin niteliği ve ağırlığının ne ölçüde olduğunu söylemek için araştırmaların çoğalması ve örneklerin artmasını beklemek gerekirse de, Urartu'ların kendi yerli malzemeleri olan, kalıcı ve koruyucu gücünden dolayı yalın ve doğal halinde bile belirli bir kutsallık taşıyan kaya kütlelerini en iyi biçimde kullandıkları ve değerlendirdikleri özellikle Van Kalesi Kayalıklarında ve Urartu Ülkesinin diğer yerlerindeki kaya mezarları ve tapınaklarında izlenmektedir. Urartu kaya mezarları ise, bu geleneğin içinde önemli bir yere sahiptir.

---

416 Çevik 1992.

417 Derin 1994, s. 95 vd.

VC. ANTİK ÇAĞ ÖNCESİ ODA MEZAR GELENEĞİ VE GÜNEY KOMMAGENE ODA MEZARLARINA ETKİLERİ

Güney Kommagene Bölgesinin yakın ve uzak komşularının oda mezar geleneklerindeki tarihsel ve biçimsel ve kullanım gelişimine topluca bir göz attıktan sonra, Bölge içindeki verileri değerlendirirken öncelikle bazı tesbitlerin ve sınırlamaların yapılması gereklilik arz etmektedir. Her ne kadar Bölge içinde prehistorik dönemler dışında bir nekropol ele alınıp çeşitli yönleriyle araştırılmamış ise de, bazı hususları tesbit etmek olasıdır. Örneğin, Tunç Çağındaki oda mezarlar gibi antik dönemde de inşa edilerek yapılmış bir oda mezara Bölge içinde rastlanmamıştır. Batıdaki komşu ülke olan Kilikya'nın gerek batısındaki Antiocheia ad Cragum, Kelenderis, Elausse Sebaste, Korykos ve gerekse doğusundaki Anazarbus, Misis, Hieropolis Kastabala, Aegaie gibi şehirleri ile Kuzey Suriye'de bulunan önemli nekropollerde çokça görülen ve antik dönemde oda mezar anlamında inşa edilen "Tonoz Mezarlar" a Bölgede hiç rastlanmamıştır. Tümülüs olması muhtemel olan henüz kazılmamış bir kaç yükselti hariç tutulursa tuğla veya taş malzeme ile yer altına veya yer üstüne yapılmış bir oda mezar, tek mezarlarda veya nekropollerde bugüne kadar ele geçmemiştir. Mevcut olanların tahrip olma durumu ile henüz bulunmayan oda mezarlar dikkate alınsa dahi, önemsiz sayıda olacaklarından bunlardan sarfınazar edilmiştir. Yukarıda sayılan sebeplerle, bu çalışma içinde yer alan " Oda Mezar" terimi ile, yer altına veya yer üstü yüzey kayasına oyulmuş mezar odaları kastedilmektedir. Genel bir tanımlama ile de, meyilli bir yamaçta veya düz bir arazide yer altına oyulmuş ve merdivenle inilen dromoslara sahip mezarlarla, yüzeydeki kaya kütlelerine oyulan ve kapısı da yüzeyde olan mezarlar için " Oda Mezar " terimi ile metin içindeki "mezar odası" terimi aynı anlamda kullanılmıştır. Bazı nekropoller için sadece tek

tip veya hakim tip olduğundan rahatça kullanılabilen örneğin “ kaya mezar “ terimi, kayaya oyulmuş her tür mezarı kapsadığından ve yanlış çağrışımlara yol açabileceğinden burada kullanılmamıştır. Bu durumda olup da belirtilmesi gerekenler için “kaya lahiti” veya “ kayaya oyulmuş sandık mezar “ gibi ayrıntılı terimler kullanılmıştır.

Güney Kommagene Bölgesinde antik dönemde her ne kadar Tunç Çağındaki gibi inşa edilmiş oda mezarlar yoksa, aynı şekilde Tunç Çağı içinde de Kuzey Suriye'deki gibi kayaya oyulmuş oda mezarlar olmayıp, bu dönemde hep inşa edilen oda mezarlar tercih edilmiştir. Bunda, o günün teknolojisinin ve aletlerinin Güney Kommagene Bölgesindeki kalker kayaların daha sert oluşumlar göstermesinden kaynaklanan zorlukların rol oynadığını düşünmek mümkündür. Bir taraftan kendi gömme gelenekleri içindeki inşa edilmiş oda mezarların, diğer taraftan da Kuzey Suriye ve diğer Doğu Akdeniz gömme geleneklerindeki oda mezar geleneğinin Bölgede, Demir Çağlarında da devam etmiş olması gerekmektedir. Bu dönemlere ait somut bilgiler verecek mezarlar henüz ele geçmemiş olmakla beraber, iki dönem arasında geçen zaman içinde, geniş anlamda Doğu Akdeniz Bölgesinde dahi gömme geleneklerini etkileyecek, değiştirecek ne dinsel anlamda ve ne de kuvvetli bir kültürel etki yapacak yabancı bir askeri veya siyasi gücün varlığı söz konusu olmamıştır. Ancak, Geç Demir Çağlarına gelindiğinde, Bölgede hakim unsur olan Geç Hitit krallıklarının gösterdiği Geç Asur-Arami ve Fenike etkileri ile daha sonraları gelen Urartu etkisinin mezar odası geleneğinin burada kökleşmesinde etkisi olduğunu söylemek gerekir. Çünkü gösteriş, soyluluk, güçlülük vb. duygularla anıtsal anlamda mezar odaları yapma geleneği önce Asur'da başlamış ve aynı duygular Urartu'da devam ederek yeni oluşumlar ortaya konulmuştur. Aynı düşüncelere sahip Hitit ve Fenike kültürleri de bundan ayrı tutulamayacağından, kayaya mezar odası oyma geleneği Geç Demir Çağlarında bu toplumlardan hiç

birisine yabancı olmadığından ve de bir anlamda soyluluk alameti gibi modaya benzer bir anlayışın hakim olmasıyla kabul görmüş ve sonuçta yaygınlaşmış olmalıdır. Bölgedeki gömme geleneklerine, Urartuların anıtsal kaya mezarı anlayışının da etki etmemesi uzak bir olasılıktır. Özellikle M.Ö. VIII. yy'daki Urartu-Suriye ticari ilişkilerinin yoğun olduğu dönemlerde, ticaret ve imalat amacıyla Bölgede bulunan Urartu'lu kimselerin burada öimeleri halinde dahi, yapacakları mezarların örnek teşkil etmemesi mümkün değildir. Uluslararası ilişkilerin sıkılaşıp kültür farklarının oldukça azaldığı ve ortak kültür öğelerinin arttığı toleranslı Hitit döneminin akabinde, bukabil örneklerin kabul görüp en azından zengin veya hakim güçlere benzeme kaygısıyla taklid edileceği şüphesizdir. Örneğin, Bölge içinde ölen bir Urartulu zenginin mezarının, kendi dinsel ve kültürel kuralları gereği anıtsal ölçüler içerecek biçimde Van Kalesindeki Kral Menua veya Arğışti'nin mezarını anımsatacak oranlarda yapılması, kendinden sonra gelenler için, icabında taklid edilecek iyi bir örnektir. Mezar odalarının, birbirini takip eden kültürler tarafından, hele de Güney Kommagene Bölgesi gibi çok hareketli bir ortam içinde bir çok kereler kullanılmış olması ve her seferinde de yeni bir amaçla bir öncesinin izlerini yok ederek bazı düzeltmelerin yapılması, yeni bir mezar odası açmaktan daha ucuz, pratik ve çabuk olduğundan çok olağan bir davranıştır. Güney Kommagene Bölgesinin kendi oda mezar geleneğine Kuzey Suriye ve Doğu Akdeniz kültürlerinin kayaya uygulanmış oda mezar geleneklerinin ve Urartu'nun anıtsal mezar geleneklerinin yaptığı etkiler ile gerek doğu adetlerini taşıyan ve gerekse yöresel gelenekleri de uygulayan ve Filistin'deki gibi oda mezar adetlerine katkılarda bulunan Pers mantalitesinin de olumlu, yani bu gömme biçimini teknolojik, ustalık , işçilik, sosyal hayat içinde belirli bir önem kazanması ve dinsel kavramlara uygulanması vb. birçok husus yönünden geliştirici ve kalıcı etkilerde bulunmuş olduğunu kabul

ediyoruz. Bütün bu yukarıda sayılan hususlar varsayımdan öte gidemiyorsa da, antik dönem öncesine ait herhangi bir oda mezar elde etme ve buluntuları ile tümünü inceleme olasılığının imkansız derecede az olması nedeniyle, kıyaslama ve örnekleme gibi yardımcı yollarla ve mantık sınırları da zorlanarak bu düşünceye varılmıştır. Buna göre, Perslerden sonra Bölgeyi ele geçiren Büyük İskender ile başlayan Hellenistik dönem, bir anlamda doğu-batı sentezi de olduğundan yerel geleneklerin devam etmesi olasıdır. Bu dönemde savaşlar dolayısıyla mezar gereksinmesi ve hatta bazı kahramanlar için anıtsal mezarlar gerekmiş olduğundan hazır bulunan oda mezarların kullanılmış olması çok doğaldır. Bölge içindeki büyük nekropollerden, özellikle Dolikhe nekropolü yüzey kayasına oyulmuş oda mezarları içerdiğinden bu bakımdan, görünürdeki mezar odalarının ve bunlara sahip olan nekropollerin ilk başta kullanılmış olması gerekmektedir. Özellikle Dolikhenin bir din merkezi olduğu dikkate alındığında, kutsal kavramların da önem taşıdığı gömmelerin öncelikle böyle yerlere yapılacağı şüphesizdir. Gerek Hellenistik dönem, gerek bu dönem içindeki ayrı oluşumlar gösteren Kommagene kültürü ve hakimiyeti ve gerekse bunları takip eden Roma kültürü ile ölü gömme adetlerini belirleyen Jupiter Dolikhenus ve Mithra dinleri gibi yeni dinsel kavramlar, örneğin Mithraeum gibi yeni gereksinimler ortaya koymuşlardır. Bu yeni gereksinimler, Bölgede yüzlerce yıldan beri oluşmuş ve kullanılagelen oda mezarları tercih etmiş ve ihtiyaca göre yenilerini yaparken de çeşitli gelişimler ve yeni oda mezar tipleri ortaya koymuşlardır. Güney Kommagene Bölgesindeki oda mezarlar, Roma dünyası içindeki lahitler gibi çok yaygın başka ölü gömme türlerine rağmen bütün antik dönem boyunca büyük bir istekle kullanılmışlar ve adeta, mezar odası olmaya uygun hemen her kayalıkta bir mezar odası açmışlardır. Oda mezar geleneğinin Bizans'ta da bir süre daha kullanıldığı, fakat dinsel farklılıktan dolayı bu adet, yerini başka gömme biçimlerine

biraktığı anıtsallık, görkem, gösteriş gibi fantazilerin terk edildiği, antik geleneklerin yavaş yavaş unutulmaya yüz tuttuğu ve İslam akınlarından ve hakimiyetinden sonra da büsbütün ortadan kalktığı tarih ve sanat tarihi verilerinin de yardımıyla bilinmektedir.

VI. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİ ODA MEZARLARI

VIA. ODA MEZARLARIN GENEL TANIMI

Güney Kommagene Bölgesindeki oda mezarlar, başlıca üç nekropol alanında incelenmiştir. Bunlardan ikisi, birbirine yakın olan Doliche kent nekropolü ile 5km kadar güneyindeki Jupiter Dolichenus Temenosu nekropol alanıdır. Üçüncüsü ise antik Zeugma kenti nekropolüdür. Bu nekropollerde saptanan mezarların yanısıra, "Nekropoller ve Mezarlar Listesi" nde verilen ve Bölgenin hemen tümüne yayılmış olan tek oda mezarlar ve birkaç adetlik mezar grupları ile mezar adedi fazla olduğundan dolayı Nekropol olarak tanımladığımız, fakat herhangi bir yerleşim yerine ait olmayan yerlerdeki mezar planları, birbirlerine yakın tiplerin düzenleme, yerleştirme ve yapım tekniklerinin karşılaştırılmasıyla kullanım biçimleri de göz önüne alınarak bazı tip ve gruplara ayrılmıştır.

VIB. ODA MEZARLARIN PLAN TANIMI

Çoğunlukla Doliche kent nekropolünde ve Jupiter Dolichenus Temenosundaki mezarlarda görülen tek mekanlı oda mezarlarından, yer altına oyulmuş ve basamaklı dromoslara sahip olanların, en eski oda mezar geleneğini devam ettiren tipler olduğu zannedilmektedir. Hellenistik ve Roma dönemleri, oda mezar geleneğinde yeni oluşumlar ortaya koyduklarından, eski izlemek ancak plan tiplerini takip etmekle mümkün olabilmektedir. Kapıları düz kapak taşı veya silindirik taşlarla açılıp kapanan tek mekanlı ve 3-6 *Arcasolium*'lu oda mezarların orijini, yukarıda da anlatıldığı gibi Erken Tunç Çağına kadar uzanan bir geçmişe sahip Kuzey Suriye ve çevresindeki yer altına oyulmuş oda mezarlardır. Kemerli nişlerin, üzerini kapadığı lahitlerden oluşan *Arcasolium*' lar, tek mezar odasının yan

duvarlarına oyularak yerleştirilmişlerdir. Özellikle Filistin, Kıbrıs ve Kilikya örneklerinde çok görülen ve mezar odasının tabanına açılan dikdörtgen biçimli bir çukurun etrafında oluşan kanarların kline gibi kullanılarak üzerine cesetlerin yatırılmasına veya ahşap-keramik vb. lahitlerin konulmasına dayanan bir plan tipine Bölgede hiç rastlanmamıştır. Bunun aksine, lahitlerin dışında hep *Arcasolium*'lar kullanılmıştır. Yer altına yapılmış dromoslu ve tek odalı mezarlar, en eski geleneği devam ettiren tipler kabul edilmekle beraber, aynı plandaki tek odalı mezarların yüzey kayasına da oyulduğu görülmektedir. İç düzenleme aynı olmakla birlikte bunların merdiven, dromos ve (bazı hallerde) silindirik kapakları olmayıp ön odalı bir giriş kapısına ve bazan bir ön avluya sahiptirler. Çok odalı mezarlarda da merkezi bir plan anlayışı hakim olup, kapı girişinden itibaren ortada bir hol ve etrafında, buraya açılan ve duvarlarında *Arcasolium*'lar içeren odalar yer almaktadır. Diğer komplike planlı mezar odaları, ya sonradan oluşan gereksinime göre tek odalıların gelişmesiyle ortaya çıkmış ya da, Roma kültürünün getirdiği daha abartılı ve barok mimari üslubunun mezar odalarına kadar nüfuz etmesiyle oluşmuştur. Mezar odaları, genellikle birbirini takip eden kültürlerce kullanılmış olduğundan Hellenistik ve Roma karakterlerini kesin olarak ayırtmak ve belirlemek mümkün değildir. Bölgede eski tiplerden gelişen oda mezarların yanısıra, özellikle Zeugma'da yoğunlaşan ve bariz olarak Roma damgası taşıyan *Arcasolium* ve *Loculus*'lu komplike mezar odaları daha çok Bölgenin doğusunda ve Fırat boylarında (legionların faaliyet alanı) görülmektedir. Bunlar, Fırat vadisinin jeolojik yapısı olan, yumuşak karakterli tebeşirli kalker tabakalarının da elvermesiyle geniş mezar odaları tarzında görülen ve homojen kayaya payeler, kemerler, tonozlar, galeriler, *Arcasolium*'lar, *Loculus*'lar, sandık mezarlar, platformlar, sekiler ve lahitler gibi uygulanabilecek her türlü oyma ve kesme ile ilgili işlemlerle kendini göstermekte, içiçe açılan salonlar ve odalar,

mezar odası önünde oluşturulan teraslar gibi kombinasyonları ortaya koymaktadırlar Bir mezar odası plan olarak giriş, kapı ve iç mekandan ibarettir. Oda, içinde mezarları ihtiva eden ve ölüleri saklayan yarı kutsal ve öteki dünya ile ilişkili bir mekan, Kapı, her iki dünyayı birbirine bağlayan bir geçit ve Giriş ise, ilk örneklerden itibaren oluşan ve adeta insanı mezar odasına doğru yönlendiren bir mecra, bir koridor olan dromos'dur. Dromosun kullanılmadığı sonraki bazı mezarlarda ise, genellikle kapının dışında bir menfez veya ön oda vücuda getirilerek, mezar odasına doğrudan girişin önlenmesi ve burada bir süre duraksama sağlanması, mezarlara belirli bir saygıyı temin için olsa gerektir. Aynı şekilde bazan iki mezar odası girişini kapsayan ön avlular da, belirli bir saygı ve kutsallık için bir nevi temenos alanlarıdır. Yer altına yapılan hemen bütün mezar odalarında en azından inşai gereklilik dolayısıyla giriş için bir koridora ihtiyaç duyulmuş, bu gereksinim sonucunda da dromoslar ortaya çıkmış ve biçimsel olarak aynı plan ve yapı tarzının uygulandığı hemen bütün yapımlarda kullanılmıştır.

VIC. DROMOS GELENEĞİ

Koridor anlamına gelen dromoslara mimari alanda ilk kez Orta Kalkolitik'te Mezopotamya'da Tel-Arpaçiya'da rastlanmıştır. Yuvarlak planlı ve üzeri kubbeli olan yapıya oldukça uzun bir koridorla girilmektedir. Bu yapının gündelik kullanımdan çok, özel anlamlar taşıyan bir yapı olduğu ve dromosların ise, belirli ölçüde saygı veya kutsallık ifade eden geçitler olduğu bilinmektedir. Bazı Mısır yapılarında dromosların kullanıldığı fakat burada yönlendirme, denetleme, düzenleme ve hatta koruma veya korunma gibi, mezar odası geçitlerinden farklı işlevlere sahip olan yapı elemanları olduğu görülmektedir. Girişdeki bazı evlerde, hatta şehir kapılarında (örneğin Troia VI şehir kapısı) da aynı düşüncelerle koridorların

vücuda getirildiği tesbit edilmiştir. Fakat bütün bunlar sivil yapılara yönelik mimari öğelerdir ve inşa edilme aşamasında Fenike'deki Ugarit Mezarları ile Mykenai' deki örneğin Atreus ve Klytemnestra tholoslarında olduğu gibi, mezar odasını dış dünyaya bağlayan geçitlerdir. Bunların, ana mekan olan tholos yapısına göre biraz daha itinasız kesme veya düzeltilmiş taşlardan yapıldığı, ve üzerlerinin de ya bindirme tekniğinde tonoz veya sal taşları ile kapatıldığı görülmektedir. Lydia'daki, fakat özellikle Hellenistik devirde yapılan tümülüs dromoslarının, mezar odası ile aynı kaliteye sahip taş işçiliğinde olduğu görülmüştür. Tümülüslerdeki dromosların fonksiyonları biraz daha farklı olup, her ne kadar bir mezar odasına girişi sağlıyorlarsa da esas görevi mimari anlamdadır. Çünkü, mezar odasının üzerine yapılan yığma tepenin altından geçip mezar odasının kapısına ulaşmak için bir geçit gereklidir ki, bu da dromoslarla sağlanmıştır. Fakat bu çalışmamız içinde ele alınan dromoslar, özellikle yer altına ve kaya içine oyulmuş olan mezar odalarına giriş için, olması mutlaka gerekli olan ve ulaşımı temin eden geçitler olduğundan, ötekilerden farklı mütalaa edilmekte ve bu noktada, gerek Myken tholosları ve gerekse tümülüslerin dromoslarından ayrılmaktadır. Bütün Doğu Akdeniz Bölgesi yeraltı oda mezarlarında dromoslar kullanılmış ve zemin kayasının homojen-damarlı-sert-yumuşak-konglomera gibi yapısal özelliklerine bağlı olarak da az-çok değişiklikler gösteren biçimlerde uygulanmışlardır. Bir mezar odasının oyulması için önce, yer altında kapının oyulacağı düşey bir düzleme gerek vardır. Böyle bir düzlemin elde edilmesine ise, ana kayanın sağlamlık veya damarlı bozuk yapısı ile mezarın daha derine saklanma düşüncesi veya isteği de göz önüne alınarak, yer altına doğru belirli bir açı ve eğimle kazılan bir rampa ile başlanmaktadır. Bu rampanın derinliği, yeterli görüldüğünde, buradan yüzeye doğru düşey bir düzlem açılmakta ve kapı yeri belirlenerek oyulmaya başlanmaktadır. Önce kapının,

sonra da mezar odasının oyulup bütün işlemlerin bitirilmesinden sonra, rampanın düzeltildiği ve basamakların yapıldığı düşünülmektedir. Gerek Güney Anadolu'da örneğin Kelenderis, Anazarbus, Misis'de ve gerekse Kuzey Suriye, Filistin ve Kıbrıs'da, dromosları basamaksız düz rampalı mezarlara rastlanmış olmakla beraber, Güney Kommagene Bölgesi içindeki antik dönem oda mezarlarında basamaksız ve rampalı dromoslara hiç rastlanmamıştır. Bu özelliği ise, yöredeki yer altı kayasının homojen ve kolay işlenebilir yapıda olması ile, taş işçiliğinin köklü geleneklerine ve iş disiplinine bağlamak mümkündür. Böylece dromosun eğimi ile elde edilen derinlik, mezar odasının oyulmasına izin vermektedir. Diğer bir deyişle dromoslar, yer altı mezar odalarının oyulabilmesi için gerekli olan çalışma yerini sağlayan mimari öğelerdir. Dromosun eğimi ve derinliği, mezar odasının mimari yapısı ve boyutları ile ilgili olduğu kadar, arazinin eğimi, yapısı ve kayanın durumu ile de ilgilidir. Dromosların yüzey seviyesindeki basamak genişliği çoğunlukla alt taraftan daha dar olup, genel olarak normal bir insanın omuz genişliği kadardır. Aşağıya doğru inildikçe genişlemekte ve son basamağı takip eden bir düzlükten sonra, kapı açıklığını kavrayacak bir genişliğe ulaşmaktadır ki, ortalama bir ölçü olarak yüzeyde 0.50m-0.60m, altta kapı önünde ise 1.00m-1.50m ölçülerindedir. Yer altı mezar odalarına inişi sağlayan dromoslar bir zorunluluk, tholos ve tümülüs mezar odalarına giden dromoslar ise bir tercih sonucudur. Dromosun bitiminde, bu koridoru mezar odasına bağlayan kapılar dikdörtgen veya üst kenarı kemerli şekiller göstermekte olup, kapatılmasında dikdörtgen biçimli monoblok taş lavhalar kullanılmaktadır. Fakat incelemekte olduğumuz bölgedeki yer altı oda mezarlarında en çok kullanılan kapak taşı biçimi, en yakın işlevsel örneklerini İhlara vadisindeki yeraltı evleri ve kiliselerinin kapılarında gördüğümüz, dik duran ve yuvarlanarak görev yapan dairesel monoblok taş levhalardır.

VII. ODA MEZARLAR PLAN TİPLERİ

Doliche ve Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolü ile Zeugma nekropollerinde tesbit edilip planları çizilen oda mezarlar, sınıflama ve tanımlama kolaylığı sağlamak amacıyla nekropollere göre ele alınarak, planları ve tipleri itibarıyla gruplara ayrılarak incelenmiştir.

VIIA. DOLİKHE KENT NEKROPOLÜ VE JUPİTER DOLİKHENUS TEMENOSU NEKROPOLÜ İLE DİĞER YERLERDEKİ MEZARLAR

Gerek Doliche kent nekropolü ile Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde ve gerekse Diğer Yerlerdeki mezarlardan ortak özellikler gösterenler, yapılan tiplene ve gruplamalarda aynı başlık altında birleştirilmiştir.

VIIA1. TEK ODALI DÖRTGEN PLANLI MEZARLAR

Tek mekandan ibaret dörtgen planlı oda mezarlar, kolaylık olmak üzere girişleri açısından “Dromoslu Oda Mezarlar” ve “Ön Girişli Oda Mezarlar” olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Böyle bir ayırım, mezar odasının planını doğrudan ilgilendirmediği halde arada bazı nüans farkları olabilmektedir. Girişlerinin farklı olması, yapıldıkları arazinin durumu ile birinci derecede ilgilidir. Fakat bazı hallerde her iki tipin de yanyana yapıldığı görüldüğünden, bunların seçiminin tercihe bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Dromoslu veya Ön girişli oda mezarların tercihinde ise kıstas alınan düşüncenin ne olduğu bilinmemektedir. Eğer yazılı bir belge veya mezar kitabesi gibi birinci derecede bir kaynak elde edilemediği takdirde

husus hiçbir zaman öğrenilemeyecektir. Ancak dromosun, dolayısıyla mezar kapısının defin işlemlerinin sona ermesini takiben kapatılması ve ölünün, rahatsız edilmeme bakımından dünya ile tüm ilişkisinin tamamen kesilmesinde, Ön Girişli mezar odalarına göre daha kapalı bir sistem olduğundan dinsel inançlar açısından tercih edilmiş olmalıdır. Veya diğer olasılıkla da, mezar odası açma gelenek ve alışkanlıkları bunda rol oynamaktadır.

VIIA1a. TEK ODALI DROMOSLU MEZARLAR

Dromoslar, yukarıda da izah edildiği gibi yeraltına açılması gereken mezar odalarında kapı ve zemine ulaşılması için mutlaka yapılması gereken koridorlardır. Başka yörelerde bazan rampalı, fakat Bölgede her zaman merdivenli olarak yapılan dromoslarda, bir kural olmamakla birlikte basamak sayısı üç-beş-yedi-dokuz gibi tek sayılardır. Bunların, uğur veya uğursuzluk gibi batıl bir inancın eseri olabilmesi gibi, yaklaşık olarak belirli olan basamak yüksekliğinin dromos ve dolayısıyla da mezar odası zemininin derinliğini belirlemede bir ölçü olarak kullanılabilmesi de mümkündür. Dromos merdivenlerinden inildiğinde, son basamakla kapı arasında mutlaka bir boşluk bulunmaktadır ki, kapı kanadının açılıp kapanmasında gerekli olan hareket alanını sağlamak içindir. Kapılar ise, ya devrilerek açılıp kapanan monoblok bir taş levha (K- 53, K- 98) ya da, sağ veya sol kenara açılmış olan bir yuva içinde dik olarak hareket eden değirmen taşı biçiminde yassı ve silindirik monoblok bir kapak taşıdır (K- 11, K- 63, K- 65, K- 69, K- 70, K- 71, K- 74). Bu silindirik kapak taşlarının, üzerinde hareket ettiği taban yüzeylerine belirli aralıklarla açılmış olan oyukların, kapının açılıp kapatılması sırasında çevirip yuvarlamak amacıyla yapılmış olduğu ve buralara olasılıkla ahşaptan yapılmış kolların takılarak çevrildiği tarafımızdan tesbit edilmiştir. Dromoslu mezar odalarının kapıları, genelde bir insanın

ancak geçebileceği kadar, ortalama bir ölçü ile de 0.60m - 0.70m civarındadır. Kapı kenarındaki duvar kalınlığı çok dağınık ölçülere sahip olmakla birlikte, ortalama bir ölçü vermek gerekirse yaklaşık olarak 0.50m - 0.90m arasında olup, kalın duvarlar ve geçitlere sahip kapılar Stomion görünümündedir (K- 9, K- 71, K- 74). Bazı kapı geçitleri düzgün kenarlar göstermekte, bazıları ise eşikli veya pervazlı olabilmektedirler (K- 7, K- 31). Pervazların dışarıdaki taş kapaklar açısından belirgin bir fonksiyonu yoktur ancak, ayrıca belki de ahşaptan ikinci bir iç kapağı tutma gibi bir işlevinin olup olmadığı da henüz bilinmemektedir. Fakat , örneğin K- 47'deki mezar odasında kapı kanadının arkasına isabet eden kapı iç kenarındaki birbirine paralel üç oyuğun, ahşap bir kapının tahta dilimlerini tutan kuşakların, kapının daha fazla açılabilmesi için oturma yerleri olarak yapılmış olduğu kanaatine varmış bulunmaktayız. Kapıdan geçilip, mezar odasına girildiğinde, kapı eşiğine kıyasla oda tabanı yaklaşık olarak 0.40m - 0.60m daha derinde yapılmaktadır (Bkz. tüm mezar odası planları BB kesitleri). Odaya inmek için genellikle oyulma sırasında, bazan da bir adet fakat çoğu kez iki adet basamak bırakılmaktadır. Bazı hallerde sabit basamaklar yerine, kesilmiş iki kaya bloğu basamak yerine kullanılmaktadır. Genellikle kapıdan içeri girildiğinde sağ ve sol kenarlarda, bazısı dört köşe bazısının ise üzeri kemerli küçük hediye nişleri (K- 60, K- 65, K- 67, K- 74) ile bunlardan daha küçük, üçgen prizma biçiminde kandil nişleri (K- 75) yapılmıştır. Dörtgen biçimli ve nisbeten daha büyük yapılmış hediye nişlerinin tabanında görülen bazı oyukların, sivri uçlu ölü hediyeleri, sivri dipli kaplar yahut defin töreni sırasında yakılan aydınlatma veya tütsü amacıyla kullanılan meşaleleri yerleştirmek amacıyla yapıldıkları saptanmıştır. Nitekim, bu kabil nişlerin tavanları ve üst kenarlarında görülen yanık izleri ve lekeleri bu hususu doğrulamaktadır. Mezar odasının duvarlarının tabanla birleştiği alt kenarları çoğu kez düz olmakla beraber, bazan

da odanın kapı tarafı dışındaki üç kenarını dolaşan tek basamaklı bir seki durumundadır (K- 69, K- 74). Bu sekilerin, *Arcasolium*'lara ulaşmada yardımcı olmak düşüncesinin dışında başaca bir amaca hizmet ettiği saptanamamıştır. Yükseklik ve genişlikleri çoğunlukla kapı önündeki tek merdiven basamağı kadar ve ölçü olarak da, 0.40m X 0.40m civarındadır. Şimdilik sadece Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolündeki beş örnekte, mezar odasının ortasında veya girişe göre karşı kenarda köşeli veya yuvarlak gövdeli Altar'lar yer almaktadır (K- 63, K- 65, K- 69, K-74, K- 75). Bunlardan üç adedi insitu olarak yerinde durmakta, diğer ikisi ise mevcut olmamakla birlikte kaya zemine oyulmuş kaide yerleri görülebilmektedir. Mevcut Altar'lar kitablesiz, alt ve üst kenarları şevli ve düz silmeli olup, üst kısımlarında ise fazla derin olmayan bir çukurluk vardır. Olasılıkla Altar ve stel görevini birlikte yapmak üzere yapılmış fakat, yazıtsız bırakılmıştır. Mezar odası içinde Altar bulundurma adetinin, eldeki verilere göre sadece Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolündeki bazı mezarlarda görülmesi, bu nekropolün kutsal bir hüviyet taşıması ile de ilgili olsa gerektir. Bu bağlamda, mağaraları ve aynı zamanda yer altı mezar odalarını tapınak olarak da kullanan Mithra dinindeki Mithraeum'lar akla gelmektedir. Ancak, Mithra dini ile Jupiter Dolichenus dinleri birbirinden farklı dinler olmalarına karşın özellikle Roma ordusundaki askerler tarafından her iki din de çok yayıldığından ve tutulduğundan, ortak dinsel törenler ve inanç biçimlerinin birbiriyle beraber yürüyebileceği, buna işaret edecek bir belge olmamasına rağmen tahmin ölçüğünde de kalsa ve zayıf bir olasılık da olsa, Bölge içindeki kültür ve dinsel mozaik göz önüne alındığında olanaksız görülmemektedir. Mezar odalarının tavanları ise hemen hepsinde süslemesiz düz şekiller göstermektedirler (Bkz. tüm oda mezar planları AA ve BB kesitleri). Yalnız tek bir örnekte (K- 64), tavanın ortasında yaklaşık 0.55m -

0.60m çapında, çok iyi işçilikli bir Medusa başı işlenmiş, fakat halen define arayıcıları tarafından tahrip edilmiş durumdadır.

Tek mekanlı mezar odalarını, 3 *Arcasolium*'lu küçük tipler ve 4-6 *Arcasolium*'lu büyük tipler olmak üzere iki ayrı grupta toplamak da mümkündür. Mezar odaları duvarlarının yüzeylerine, *Arcasolium* kemer açıklığı düzenlemeleri önceden yapılarak yerleştirilmektedir. Genellikle her iki kenarlarda da kalan boşluklar birbirlerine eşittirler. Kemer açıklıkları ve niş kalınlıklarındaki bazı düzensizliklerin ise, işçilik aşamalarındaki ölçü ve ayar kaçırmalarından veya kayanın bazı yapısal bozukluklarından etkilenmesinden kaynaklandığı saptanmıştır. Genellikle *Arcasolium*'ların niş kemeri kalınlığı, alt kısımdaki lahitin genişliği kadardır. Fakat bazı örneklerde ise, lahit kenarı kalınlığından sonra da raf gibi bir bölümün bırakıldığı ve niş kemerlerinin bu bölümü de kapsadığı görülmektedir. *Arcasolium*'lar genellikle dairesel kemerli biçimler gösterirlerse de, nadiren beşik çatılı ve sivri tepeli olanlar da görülmektedir (K- 9). Beşik çatılı *Arcasolium*'ların farklı yapıma nedenleri bilinmemektedir. Eğer bakir bir mezarı bilimsel bir çalışma ile açma olanağımız olsa, ölü hediyeleri ve diğer küçük buluntuları ve gömme biçimleri ile inceleme fırsatı bulunsaydı belki de bunların yapıma nedenleri hakkında bir fikir sahibi olunabilirdi. Fakat gene de, bunların farklı bir inanç biçimi veya geleneklerden, yahut sosyal bir ayırımdan ya da, vasiyet ile ilgili nedenlerle yapıldığını söylemek mümkündür. Birkaç örnekten öteye gitmeyen dikdörtgen biçimli nişler ise genellikle, plastik bazı çizgilerle belirtilmeye çalışılmış lahitimsi yapımlar için kullanılmışlardır (K- 7, K- 31).

Büyük boyutlu mezar odalarında kareye yakın dörtgen biçimli orta mekanın kenarlarına ikişer adet olmak üzere toplam 6 adet *Arcasolium* yapılmıştır (K- 60, K- 63, K- 67, K69, K- 74). Bazan yan kenarlarda birer adet yapılarak 4 *Arcasolium*'lu mezar odaları oluşturulmuştur (K- 65). Bunların kemer açıklıkları genellikle tam

dairesel veya buna yakın, bazan daha sivri bazan da tavan yüksekliği ve lahit boyuna bağlı olarak daha yayvan ve yassı Şekiller göstermektedirler (K- 67). *Arcasolium* içindeki lahit kısmının kenarları çoğunlukla 0.05m ila 0.20m arasında değişen kalınlıklara sahiptirler. Bu kenarlara kapakların geldiği ve bazan 4-5 adetten oluşan keramik kapaklar, bazan da monoblok taştan yapılmış beşik çatılı kapakların kullanıldığı görülmektedir (K- 67). Bütün *Arcasolium*'lardaki lahit çukurlarında bulunan yastık yükselteleri taban düzlemine göre 0.15m -0.30m ykselikte olup, istisnasız hepsi de, *Arcasolium*'un karşısında duran bir kimseye göre sağ tarafta yer almaktadır. Lahit içindeki yastıkların hep sağ başta bulunması düzeni gerek Doliche kent nekropolünde ve gerekse Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolündeki oda mezarlarda hiç deđiŐmemektedir. Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde bulunan 5 adet oda mezar (K- 60, K- 63, K- 67, K- 69, K- 74) altışar *Arcasolium*'lu olup, plan ve yapım olarak aynı ustaların elinden çıkmış izlenimini vermektedir. Özellikle *Arcasolium*'ların kemer açıklıkları ile kemer kalınlıkları ve nden arkaya doğru bir meyille daralan biçimlerdeki nişleri, her duvardaki ikili *Arcasolium* düzenlemesi, oranlar ve ölçüler bazında bu 5 oda mezar birbirlerine çok yakın benzerlikler göstermektedirler. Hatta bunlara 4 arakasolium'lu bir oda mezarını da aynı özellikleri taşıdığından dolayı eklemek mümkündür (K- 65). Mezar odası kenarlarındaki düzensizlikler, hediye ve kandil niŐlerindeki benzerlikler, dört mezar odasında Altar'ların bulunması, bunların aynı iş disiplinine bağlı ve ortak biçemler gösteren ustalar tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır ki, bu husus aynı zamanda bir mezar odası yapan bir meslek grubuna da işaret etmektedir.

Dromoslu ve tek odalı mezarlar grubundan geriye kalan 4 adet oda mezar da (K- 11, K- 53, K- 70, K- 71), er *Arcasolium* içermektedirler. Devirme kapaklı bir kapıya sahip olan K-53'deki

mezar odasının batı (kapının karşısındaki) *Arcasolium*'unun kemerli nişi açılmış olmasına rağmen, lahit kısmının oyulma işlemi bitirilememiştir. Yaptığımız incelemede, ana kayanın bu kısımda, örneğin silex gibi yabancı taşlar içerdiği, damarlı ve bozuk bir yapı gösterdiğinden oyulma işleminin terk edildiği anlaşılmıştır. Diğer üç mezar odasının dromosları düzgün biçimler göstermekte olup, mezar kapıları silindirik kapak taşları ile kapatılmaktadır. Her iki nekropoldeki mezar odalarının içinde tek bir örnek olarak sadece K-71'deki mezar odasının üç köşesinde, yaklaşık 0.60m yükseklik ve 0.40m X 0.40m boyutlarında birer köşe payesi bulunmakta olup, bunların fiziksel olarak herhangi bir görevleri bulunmamaktadır. Ancak, paye sayısının mezar sayısı ile aynı olması ve bunların *Arcasolium*'ların baş taraflarında yer alması, özel hediyeler bırakmak veya Altar işlevi için yahut da, defin esnasında veya sonrasında bazı ayin ve dinsel faaliyetlerde oturmak için yapılmış, fakat tek örnek olduğundan mezar sahipleri tarafından özel sipariş verilerek yaptırılmış olmalıdır.

Dromoslu ve tek odalı mezarlardan bir adedi, Bölge içinde tek örnek olduğu gibi yakın çevre nekropollerde de benzerine rastlanmayan bir biçim göstermektedir (K-102). Düz sayılabilecek bir arazide (Hacımallı nekropolü) yer altına doğru açılmış dromostan inildiğinde normal bir mezar odası gibi kapıdan içeri girilmektedir. Mezar odası dikdörtgen biçimli ve çok küçük olup, iki yanda birer *Arcasolium* bulunmaktadır. Tek örnek olan husus ise, mezar odasının üzerinin açık olmasıdır. Yerinde yaptığımız incelemede, yıkıntı veya başka bir tahribattan dolayı olmadığını üstteki açıklığın özellikle bırakılmış olduğu tesbit edilmiştir. Bu durumda ileri sürülebilecek ilk fikir olarak, bu mezar odasının açık tavanının, kaya yüzeyinden itibaren inşa edilerek yapılmış bir üst yapı ile (anıt mezarlar gibi) kapatılmış olduğudur. Ancak bu fikri destekleyecek malzeme görünürde mevcut olmamakla beraber kazılarda

bulunabileceği olasıdır. Anıtsal veya sade biçimler gösterse de , üzeri bu biçimde kapatılmış ikinci mezar odası Bölge'de bulunmamaktadır.

VIIA1b.TEK ODALI ÖN GİRİŞLİ MEZARLAR

Tek mekandan ibaret mezar odalarının Ön Girişleri de birbirinden farklı biçimler göstermektedirler. Bunların en basit özellikler taşıyanı Yavuzeli / Yarımca köyünde K- 99' daki mezar odasıdır. Kapıları, zemine göre 2.00m - 2.50m civarında bir yüksekliğe sahip doğal kaya basamaklarının cephe yüzeylerine açılmaktadır. Herhangi bir bina kapısı gibi nisbeten düzgün yüzeyli kayalık cephelerine hiçbir ön yapı olmaksızın mezar odasına girilmektedir. Mevcut görünüme göre kapısı monoblok taş bir levha ile kapatılmış olmalıdır. Ancak, Bölge'de değil ama Doğu Kilikya'da Anazarbus nekropolünde az sayıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bu kadar yalın girişlere sahip kaya mezarlarının önüne kesme taştan ve toplama moloz taşlardan bir yapı inşa edilerek giriş bölümü eklenmektedir. Böyle bir giriş yapısı, mezar imajını sağlamak, hem de mezar kapısını korumak için gerekli görülmektedir. Olasılıkla K-99' da da bir giriş yapısı olmalıdır, ancak toprak dolgu nedeniyle tamamı algılanamadığından olup olmadığı bilinmemektedir. Gene doğal kayalıklardaki basamaklı yüzeylere açılan oda mezar kapılarında, Doliche kent nekropolünde görüldüğü üzere içeri doğru sundurma gibi açılan girintiler yapılarak kapının, dolayısıyla kapak taşının açıkta kalmaması temin edilmektedir (K- 9). Buna benzer diğer bir örnek de, Gene Doliche kent nekropolünde olup, kapı açıklığı geniş bir girintinin içine yapılmıştır. Genişliği ve ihtiva ettiği mezar adedi (23 adet) bakımından bu nekropolde tek örnek olan (

K- 1) bu mezar odasının kapısının sık sık açılıp kapatıldığı anlaşılmaktadır. Girişi yüzeyle hemzemin olan bu kabil kapıların geniş biçimler göstermeleri halinde, taş kapaklarla değil ama, ahşap kapılarla örtüldüğü kanaatine varılmıştır. Geniş kemerli bir niş içindeki dörtgen biçimli kapı açıklığının dış kenarında, belirli aralıklarla açılmış olan oyuklara sıkıştırılan ahşap takozlara bağlanan geçmeli ve yuvalara oturtmalı bir kapı sistemi kullanılmış olmalıdır. Çalışma şeklinin ise, menteşeli ve dairesel hareketle kapanmayıp, ahşaptan kalın kapı levhasının tümüyle kaldırılıp özel geçme yerlerine oturtulmak suretiyle olduğu tahmin edilmektedir. Kapının zor işleme kapatılması, soygun amaçlı açmalara da mani olacağından tercih sebebi olsa gerektir. Bu mezarın kapısının ahşap olduğuna dair kalıntı ya da herhangi bir iz olmamasına karşın, kapı boşluğunun çevresine sıralanmış takoz oyukları ve kapı açıklığının oldukça geniş olması ve bu genişlikte taş levha elde etmenin ve de kullanmanın zorluğu bu sonuca götürmektedir. Mezar odalarının dörtgen blok halindeki kapak taşları genelde düzgün kenarlıdır. Bazan farklı şekiller de göstermektedirler. Her ne kadar çalıştığımız nekropollerde ve mezarlarda rastlanmamış ise de, bazı mezar odalarının kapı eşiklerinde görülen geniş ve derin oyuklardan, bu kabil kapıların alt ve üst kenarlarındaki çıkıntılarla mil yuvaları içinde hareket eden taş kapı kanatlarıyla örtüldüğü kanısına varılmıştır. Nitekim , Gaziantep Müzesinde bulunan ve nereden geldiği belli olmayan bazaltdan yapılmış bir kapı kanadı bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Alt ve üst kenarda 0.15m - 0.18m uzunlukta ve 0.12m - 0.15m çapındaki mil çıkıntılarına sahip olan bir taş kapı kanadı üzerinde, dekoratif olarak kabaralı bir bordürün sınırladığı alan dört parçaya bölünmüş olup, çeşitli geometrik desenlerle süslenmiştir. Bu, taş kapı kanadının çok yakın bir benzerine 1989 yılında yaptığımız bir araştırma sırasında Kilis'in Suriye sınırına 2 km mesafedeki Çerçili köyünde rastlamıştık. Buna benzer süslü

kapı kanatlarına Sidemara tipi lahitlerin kısa yüzlerinde de rastlanmaktadır. Her ikisinde de kapı motifinin dizayn edilmesi ve özellikle ev kapılarına benzetilmesinin altında, lahite veya mezar odasına “ölünün evi” gözüyle bakılması fikri yatmaktadır.

Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde görülen mezar (K- 59 , K- 75), giriş biçimleriyle benzerlikler göstermektedir. Her iki mezar odasının ön bölümünde de birer avlu mevcuttur. Yer yer daralıp genişleyen gayrimuntazam biçimler gösteren K- 59'un avlusu, olasılıkla aynı zamanda taş ocağı olarak da kullanılmıştır. Sağlam kayanın yanısıra,yeterli derinliğin de elde edilebilmesi için deneme açmaları yapıldığını da gözden uzak tutmamak gereklidir. Çünkü, bu kısımdaki yüzey kayası diğer yerlere göre daha katmanlı ve çürük yapıdadır. Ayrıca kayalık zeminde, yarım kalmış taş kesme ve blok çıkarma denemelerine ait izler görülebilmektedir. K- 75'in ön avlusu daha düzenli olup sağ kenarda bir, sol kenarda ise üç adet kabartma stel taslağı yapılmış, bunlardan sağ kenardaki yazısız ve kabartmasız, sol kenardakilerden sağ baştaki stel kabartmasında ince uzun yapılı ve giyimli bir erkek figürü işlenmiştir. Diğer kartuşlarda figür ve yazı görülmemektedir. Kapı, sola (batıya) açılan bir silindirik kapak taşı ile kapatılmaktadır. K- 51'de yer alan tek odalı ve 8 *Arcasolium*'lu mezar odasının ön bölümü çökmüş olduğundan giriş biçimi hakkında bir fikir edinilememektedir. Ancak bu mezar odasının , bulunduğu kayalık kesimin doğal basamaklı yapısında etrafındaki diğer mezar odalarına kıyasla dromoslu değil fakat, birön odalı girişe sahip olduğu söylenebilir.

Her iki nekropoldeki tek odalı mezarlardan beş adedi, girişlerindeki ortak özelliklerden dolayı bir grup meydana getirmektedirler (K- 7, K- 15, K- 29, K- 31, K- 64). Bu oda mezarların hepsi de öncelikle bir ön avluya sahiptirler. Bu avlular K- 64'de gelişigüzel, fakat diğerlerinde çok düzgün

biçimler göstermektedirler. Genellikle kaya yapısının homojen olduğu yerlerde yapıldıklarından, ana kaya çok düzgün kesilmiş ve oldukça geniş ön avlular meydana getirilmiştir. İsbatlanması belki de olanaksız olmakla birlikte, kayadan kesilip düzlenmiş ön avlu geleneğinin Urartu kaya mezarlarına kadar gittiğini söylemek mümkündür. Veya, diğer bir olasılıkla da bu kabil kayalık yüzeylerde yapılan kaya mezarlarında aynı şartlara sahip olunması ve şartların gerektirmesi nedeniyle benzer geleneklerin ortaya çıkmasını doğal bir uygulama olarak kabul etmekteyiz. Fakat antik dönem öncesindeki Suriye - Filistin ve Urartu kaya mezarı gelenekleri Bölgeye yerleşmiş olduğundan Urartu etkisi savı ağır basmakla beraber, her iki olasılığı da birlikte düşünmek bize daha uygun gelmektedir. Bu gruptaki ön avlulardan, genellikle kemerli bir geçitle enlemesine, dikdörtgen biçimli bir ön odaya girilmekte ve odanın iki yan kenarlarında (K- 15, K- 29) ' da olduğu gibi oturma yerleri bulunmaktadır. Bunların defin sırasında veya sonradan mezar ziyaretlerinde oturma yeri olarak kullanıldığı, az bir olasılıkla da örneğin yıldönümleri veya kutsal günlerde sunu yapıldığı zannedilmektedir.

Ön odalar, çoğunlukla simetrik ve kapı-oda aksında yer almaktadırlar. Yalnızca K-29'un ön odası akstan kaymış ve sağa (kuzeye) doğru uzamış durumdadır. Bunun özel bir anlamı olmayıp, işçilik aşamasında ortaya çıkmıştır. Ön odaların kemerli geçitleri açık olup, herhangi bir şekilde kapatılmamaktadır. K- 64 hariç olmak üzere diğer mezar odalarının kapıları ise çok düzenli yapılmış olup, hiç birisinde silindirik taşlarla kapatma sistemi görülmemektedir. K-29'da, kapının eşiğinde ve lentonun alt yüzünde sağlı sollu birer adet 0.22m - 0.25m çapında oyuk görülmekte olup, mezar odası kapısının mil delikleridir. Böylece, yukarıda da anlatıldığı gibi, mil yuvaları geniş olduğundan taştan olması muhtemel kapının iki kanatlı olduğu anlaşılmaktadır. Kapı geçidinin iç kenarındaki sürgü yuvaları kapı

kanatlarının, ahşap veya demir sürgülerle bilemediğimiz bir şekilde dışarıdan kapatıldığını ortaya koymaktadır. Bu grupta, mil deliklerinin görülmediği mezar odası kapıları devirme kapaklı taş bloklarla örtülmüş olmalıdır.

Tek odalı mezarlardan incelediğimiz grupta da, genellikle küçük tip olarak adlandırdığımız ve ortalama bir ölçü ile 3.00m - 4.00m arasında değişen boyutlardaki mezar odalarının her kenarında birer *Arcasolium* bulunmaktadır. Sadece K-99' da kapının karşısındaki kenarda yanyana iki *Arcasolium* yer almaktadır. K- 7'de ise, girişin sağındaki kenara (kuzeye) açılan bir galerinin sağ ve sol kenarlarına birer küçük *Arcasolium* yapılmak istenmiş, plan şekli bozularak açılan galeriye *Arcasolium* kemerlerinin de yapımına başlanmış, ancak lahitleri oyulmadan yarım kalmıştır. Kapının karşısındaki *Arcasolium*, kemerli olmayıp alışılmışın aksine dikdörtgen biçimindedir. Kuzeye açılan galerinin ise, sonradan ihtiyaç dolayısıyla açılmış olabileceği düşünülmekle birlikte, bu mezar odasında geleneksel uygulamalar pek yer almadığından, ya yeni denemelerin yapıldığı, ya değişik bir biçem getiren bir ustanın çalıştığı, yahut da mezar sahiplerinin özel isteklerinin rol oynadığı düşünülmektedir. K- 29 ' da ise, girişin karşısındaki *Arcasolium*'un kemer kısmının oyulmasına başlanmış ancak, ana kayanın bu kesimde bozuk yapılı olmasından dolayı devam edilmeden yarım bırakılmıştır. Bunların dışında K- 9, K-15, K- 31 ve K- 59 ile K- 99 düzenli ve orantılı planlar göstermektedirler. K-9'da girişin karşısındaki *Arcasolium*'da, dairesel kemer açıklığı yerine beşik çatı biçiminde sivri tepeli niş açıklığı bulunmaktadır. Daha önce de değinildiği gibi, bunların yapılma nedeni hakkında kesin bilgilerimiz yoksa da, ev karakterini koruma kaygısı sebebiyle yapılmış olmalıdırlar.

Büyük tipteki tek odalı mezarlar da, çoğunlukla düzenli planlar ve oranlar gösterirler. Boyutları gereği üç kenarda da ikişer

adet *Arcasolium* yer almaktadır (K-51). Bunların dışında Doliche kent nekropolündeki bir tek oda mezar, boyutlarının büyüklüğü açısından tek örnektir (K-1). Kare planlı olup, tavanı piramidal biçimdedir. Kapı girişinin iki yanında birer, diğer üç kenarda da üçer *Arcasolium* yapılmıştır. Mezar odasının tabanında ise, üst kenarları zemin düzeyindenüçte biri kadar dışarı taşkın halde yapılmış onüç adet lahit-sanduka yer almaktadır. Bunlardan onbiri kalın ve kaba yapılı, ikisi ince yapılı lahitler olup, belirli bir düzene göre değil ama yapım biçimine göre yerleştirilmişlerdir. Toplam 23 adet mezarın yer aldığı bu odada belki de, önceden sadece *Arcasolium*'lar planlanmışken, sonradan ani ortaya çıkan gereksinim sonucu zemindeki lahitlerin oyulması gerçekleştirilmiştir. Bu mezar odasına yapılan 23 gömmenin de topluca olduğu kanısındayız. Çünkü, mezar odasının hemen önünde kısmen toprak altında, kısmen de görülebilen blok taşların bir anıta ait olabileceğini ve eğer hakikaten bir anıt söz konusu ise, bu oda mezarda bir grup anılmak istenen insanın, belki de kahramanların gömülmüş olduğunu ve mezar odası ile anıtın bir Heroon hüviyeti taşıdığını kabul etmekteyiz. Mezar odasındaki *Arcasolium*'lar ile lahitler aynı işçiliği göstermediklerinden yukarıda da değinildiği gibi birlikte yapılmadıkları, gereksinim nedeniyle lahitlerin aceleden dolayı itinasız yapıldıkları kanısına varılmıştır. Tek odalı mezarlardan Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde yer alan iki tanesi diğerlerinden farklı olup, K- 75 doğu kenarda üç adet *Arcasolium* ihtiva etmekte, kuzey kenarda ise birer sabit lahit bulunmaktadır. Lahitler alt ve üst kenarlarında kalın ve kaba silmeler içermekte olup, köşelerinde mobilya ayağı motifleri taşımaktadırlar.s Mezar odasının batı kenarında biri büyük iki düz *Arcasolium* yer almakta, ikisi arasındaki doğal bir kaya oyuntusu düzeltirek eğik biçimde bir *Arcasolium* daha yapılmış bulunmaktadır. Güney-batı köşede ise gene bir *Arcasolium* bulunmakta olup, bir köşesinden yukarıya doğru dikine bir hava bacası yapılmıştır. Hava

deliklerinin genellikle kapı üstlerinde ve yatay halde bulunmalarına karşın buradaki dikey vaziyette yapılmıştır. Dışarıda, bu hava bacasının etrafında ve özellikle dromoslu oda mezarların kapı üstlerinin kenarlarında, yağmur suyunun içeri dolmasını önlemek amacıyla yüzey kayasına ince kanalları açılarak, suyun iki yanlardan aşağıya doğru akması temin edilmiştir. K- 64'deki mezar odası ise, diğerlerinin hepsinden farklı olup, oda içinde sadece üç adet lahit yer almaktadır. Odanın tabanında dörtgen bir çukurluk oyulmuş ve bunun etrafındaki kısımlar bir platform halinde yükselmişlerdir. Lahitler, bu platform üzerinde sabit olarak, yani mezar odası oyulurken ana kayadan birlikte kesilmişlerdir. Her üçü de kapaklı olup, lahit teknesinde ve kapaklarda kırıklar ve çeşitli tahribat vardır. *Arcasolium*'larda olduğu gibi, cesedin yatırılış biçimi lahitlerde de hiç değişmemekte, lahitin karşısında duran bir kimseye göre başlar daima sağ tarafta kalmaktadır.

VIIA2. TEK ODALI ÇOKGEN PLANLI MEZARLAR

Çokgen planlı odamezarlara sadece Doliche kent nekropolünde rastlanmaktadır ve sayıları dört adettir (K- 21, K- 22, K- 29, K- 39). Böyle bir plan tipine Bölgede başka bir yerde rastlanmamıştır. Ustasının Bölge dışından getirildiği ve bu mezar tipini bir ayrıcalık işareti olarak benimseyen kimseler tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Benzer örneklerine Suriye'de rastlanan çokgen planlı bu mezar odalarından birisinin (K- 22), çok süslü olması ve bu kalitedeki bir mezarı yaptıracak kişinin ya çok zengin, ya da üst düzeyde bir yönetici veya asker olması antik dönem nekropol ve mezar geleneklerinde oldukça sık görüldüğünden çokgen planlı bu dört mezar odasının, belirli bir yüksek sınıfa mensup insan tarafından yaptırılmış olduğunu kabul etmekteyiz. Ayrıca, mezar üzerindeki örtü kısmının, örneğin kemerli veya beşik çatılı nişlerle yahut

lahitlerde ev çatısı biçimindeki kapaklarla ve hatta daha eski bir gelenek olarak tonoz, kubbe ve konik çatılarla yükseltilmesi, ölenin ruhunu yüceltme amacına hizmet etmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi, bu türlü yükseltilmiş tavan biçimleri gökyüzünü, sonsuzluğu ve dolayısıyla da ruhun ölümsüzlüğünü simgelemektedir. Bu kabil çokgen kenarlı mezar planlarının yapımı, tek kişinin değil ama aile, meslek grubu veya askeri birlik ya da özel bir statüye bağlı bir grup insanın hepsinin birden bu amaçla ve bir ayrıcalıkla yüceltilmesi kaygısına gerçekleştirilmiştir. Yüksek piramidal çatı ise, gökyüzü gibi herşeyi, mezarların tümünü birden kapsamakta ve burada yatan insanların sosyal bir sınıf olarak ayrıcalığına işaret etmektedir. K-21 bir yedigen olup, kapının bulunduğu kenar diğerlerinden daha geniş, öteki kenarlar ise birbirlerine eşittirler. Bu kenarlarda birer *Arcasolium* yer almakta ve kemer üstlerinden başlayan tavan eğimi tepede birleşerek piramidal çatıyı meydana getirmektedir. Halen çökmüş ve moloz yığınlarıyla dolu olan giriş kısmında bir ön avlu ve içinde başka *Arcasolium*'ların da bulunmasıyla kompleks bir mezar olduğu saptanmıştır.

K- 26'daki mezar odası bir altıgendir. Bir öncekinin aksine bütün kenarları birbirine eşittir. Bir ön avludan sonra kemerli bir açıklıkla ön odaya girilmekte, enlemesine dikdörtgen biçimli olan odanın sağ ve sol yanlarında birer oturma yeri bulunmaktadır. Gerek ön oda ve kapı, gerekse mezar odası aynı merkezi aks üzerinde olup, simetrikler. Mezar odası içinde 5 adet *Arcasolium* yapılmıştır. Kapının hemen sağındaki *Arcasolium*'un kemeri yapılmış, fakat kaya yapısının bozuk olmasından dolayı lahit kısmı oyulamadan terk edilmiştir. Bu yarım *Arcasolium* bize, önce niş kemerinin düzgünce yapıldığını ve sonra da niş tabanına lahitin oyulmaya başlandığını göstermekle, işçilik aşamaları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Çokgen oda planının bir gereği olarak tavan yükseltilerek piramidal bir şekil almıştır. K- 39'daki mezar odası, bir sekizgen olup, bütün

kenarları birbirine eşittir. Küçük bir ön avludan sonra kemerli bir geçitle ön odaya girilmektedir. Bu ön oda da yapı ve tavan biçimi itibarıyla tüm nekropollerde tek örnektir. Kare biçimli bir tabanın, iki yanlara doğru bombeli bir şekilde genişlemesiyle oluşan ön odanın tavanı, abartılarak yapılmış çapraz tonozludur. Çapraz tonozun kavisli ayırım kenarları zırlı olup, süslenmiştir. Ön avlu, ön oda, kapı ve mezar odası aynı aks üzerinde yapılmış ve simetriye çok dikkat edilmiştir. Kapı, oldukça kalın bir kenara sahiptir. Mezar odasının içinde 7 adet *Arcasolium* yer almaktadır. Tavan, diğer çokgen planlılarda olduğu gibi piramidal biçimdedir. K- 22'deki oda mezar, gerek Doliche'nin ve gerekse diğer nekropol ve mezarların içinde mimari anlamda en fazla tezyinata sahip olan mezardır. Önde geniş bir avlu yer almakta, sağ ve sol kenarlar ile mezar odası kapısının iki yanlarında profilli kemerlere sahip geniş nişler bulunmaktadır. Nişlerden ikisinin içinde, giyimli ve cenaze dolayısıyla başları örtülü birer kadın figürü işlenmiştir. İki adedi de taslak halinde bırakılmış olmakla beraber oldukça tahriplidir. Bazı nişlerin de yerleri belirlenmiş fakat taslak halinde bırakılmışlardır. Olasılıkla, buralara kimlerin kabartmalarının yapılacağı belli olup, gerektiğinde detay işçiliklerinin yapılması için yerleri belirlenmiş olmalıdır. Avlunun ana kaya tabanı belirli bir yerden itibaren kesilerek seviyesi alçaltılmış, bazı basamak ve platformlar yapılmak istenmiştir. Avlunun kuzey köşesinde ise zemin kayası, olasılıkla seviye alçaltılması için yerinden kopartılıp çıkarılmak üzere derin yarıklarla yaklaşık 1.00m X 0.60m boyutunda bloklara ayrılmış, fakat bu işlem de diğer zemin çalışmaları gibi bitirilmemiştir. Kemerli bir geçitten sonra gelinen, enlemesine yapılmış ön odanın iki yanlarında seki gibi yükseltilmiş birer basamak bulunmaktadır. Profilli kalın silmelerden oluşan bir pervaza sahip dörtgen biçimli kapıdan bir basamakla inilerek girilen mezar odası, eşit kenarlı altıgen biçimindedir. Kapının üzerinde, içeriden dışarıya doğru daralan bir havalandırma menfezi

bulunmaktadır. Genellikle düzensiz ve sanki sonradan kırılarak yapılmış gibi şekilsiz delikler halinde bazı mezar odalarında görülen havalandırma menfezlerine kıyasla buradaki, çok düzgün bir şekilde yapılmıştır. Kanımızca, bu itinalı yapımıyla bu nekropoldeki havalandırma menfezlerinin de öncüsüdür. Mezar odasının orta kısmında bir çukurluk olup, bundan sonra gelen bir platform üzerinde ana kayadan oyulmuş sabit bir lahit yer almaktadır. Süslemesiz ve kaba düzeltili yüzeyleresahip olan lahitin yan ve arka kısmı tam kesilmeden kaba bırakılmıştır. Bu husus işçiliğinin tam bitirilmediğine işaret etmekte ise de, bu şekilde kullanılmış olması da mümkündür. Altıgen mezar odasının kenarlarından üçüne birer *Arcasolium* yapılmış, dördüncüsü ise kayanın bozuk yapıda olması nedeniyle yarım bırakılmıştır. Kapı girişinin karşısındaki ve sabit lahitin arkasına isabet eden kenara *Arcasolium* yapılmamış, mezar sahibinin ölümler alemindeki durumuyla ilgili bir sahne kabartma olarak işlenmiştir. Duvar yüzeyinin üst kenarı ile piramidal çatının başlangıç yerinin kesiştiği yerde, 0.18m eninde bir bant bütün odanın kenarlarını dolaşmakta olup, arabesk bitki motifleri arasında Erosların vahşi hayvanları avlamaları sahneleri işlenmiştir. İşçilik detayları kaba hatlara sahip olmakla beraber motif ve figür yapısı kalitelidir. Altıgen kenarların duvarlarının birleştiği köşelere birer köşe plasteri yapılmış olup süslü başlıklara sahiptirler. *Arcasolium* kemerleri konkav ve konveks profilli pervazlarla süslenmiştir. Köşe plasterleri ile *Arcasolium* kemerleri arasında kalan üçgenimsi boşluklara birer Nike figürü yerleştirilmiştir. Hayat mücadelesini kazandığına işaret eden Nike'ler de mezar sahibinin önemli bir kişi olduğunu doğrulamaktadır. Piramidal tavanın kenar ayırım çizgileri kalınca bantlarla belirtilmiş, bu çizgiler tepede ve birleşme noktasında yer alan bir çelenk kabartmasına bağlanmaktadır. Geç devirlerde, yaklaşık 20 km kadar güneydeki bir su kaynağından Doliche'ye su getiren kanal, bu mezar odasının güney kenarındaki

Arcasolium'u tahrip edip keserek geçmiştir. İçinde ihtiva ettiği tek lahiti, mimari süslemeleri ve reliefi ile bu mezar odasının diğerlerine göre bir ayrıcalık taşıdığı şüphesizdir. Bu çokgen kenarlı mezarlar, zaten bir imtiyaz kabul edilen *Arcasolium* içinde yatmanın yanısıra bir de, aynı ölümsüzlük düşüncesini pekiştiren yüksek piramidal çatıların olması bu mezarların, daha önce de değinildiği gibi Doliche toplumunun muhtemelen en yüksek sınıfından bir kimseye ait olduğunu ve bu tip mezar mimarisinin bu nekropolde önce bu mezarda uygulandığını ve sonra da diğer mezarlarda, fakat gene ancak belirli kişiler için yapıldığını düşündürmektedir. Reliefleri yüzeyin de incelenmesinden, mezar odasındaki diğer motiflerin kaliteli işçiliğine rağmen figürlerin çok acemice yapılmış olduğu görülmektedir. Belki de taslak halinde bırakılıp detaylarının işlenmemesinden kaynaklanan bir yapı göstermektedir. Figürler tanımlandığında, yeraltı dünyası ve ölümler aleminin tasvir edilmiş olduğu görülmektedir. Elinde Kerykaion'u ile Hermes, bir tahtta oturan Hades'in önünde Psykopompos sıfatı ile durmaktadır. Sol kenarda Hades Ülkesine götürülen Ruh (olasılıkla mezar sahibi), diğer kenarda sağ başta ise Persephone ayakta durmaktadır. En yakındaki bir örnek olarak, buna benzer ölümler alemine götürülen ruhun fresko olarak tasvir edildiği bir sahne de Anazarbus nekropolündeki bir oda mezarda ele geçmiştir. Orada da Hermes, mezar sahibi olan kadına (mezar sahibinin kadın olduğu kazı buluntuları ile belgelenmiştir) Hades' te yol göstermektedir. Her iki tasvir de, ifade malzemesi farklı olmakla beraber öteki dünya görüşü ve ruhun ölümden sonra da yaşadığı düşüncesini ve antik din ile mitolojik motifleri yansıtan iyi birer örnektir.

VIIA3. GEÇİŞLİ İKİ ODALI MEZARLAR

edilmesiyle meydana gelmiştir. İkinci odalar genellikle, birinci odalardan daha küçüktür ve bir tek odalı mezar görünümündedir. Her iki odayı da çoğu kez, tavan ve zemindeki birer basamak yüksekliğinde eşik ve kirişler ile yanlarda, bazan süslü başlıklara sahip ante gibi çıkıntılı yarım duvarlar ayırmaktadır. Giriş biçimleri planlarına pek etki etmiyorsa da, tasnif ve algılama kolaylığı açısından böyle bir tiplene yapılmıştır. Bu bağlamda, Geçişli İki Odalı mezarlardan hiçbirisinde dromoslu girişlerin görülmediği saptanmış olduğumuzu belirtmek gerekir. Mezar odalarının gerek çizimlerinde ve gerekse anlatımlarında, şimdiki bazısı tahrip edilmiş durumlarıyla birlikte değil fakat, tesbit edilebildiği kadarıyla orijinal durumu esas alınmıştır. Bugünkü durumları ise katalog bilgilerinde ayrıca verilmiştir.

VIIA3a. BASİT GİRİŞLİ MEZAR ODALARI

Dolice kent nekropolünde girişleri basit olarak yapılmış iki adet mezar odası yer almaktadır (K- 14, K- 49). Bu tip oda mezarlar çoğunlukla doğal kayanın basamaklar meydana getirdiği yerlerde, cepheden kapı açılarak oyulan ve dış taraf ile neredeyse hemzemin olan mezarlar olduklarından, kayalıkların yapısının da mezarların biçimlerinde etken olduğu gözlenmiştir. Bu sebeple ana kayanın elverişli olmadığı yerlerde, mezar girişleri de basit yapılmak zorunda kalmıştır. Gerçi, daha derinlere giriş açılma olanağı da gözden uzak tutulmadığında maliyetin artması problemi ortaya çıkmaktadır. Bazı mezarların basit özellikler göstermesi de herhalde bu maliyet sebeplerinden olsa gerektir. K- 14'ün girişi, kaya cephesinde açılmış ve iki silme ile genişleyen düz bir kapı ve iki basamak ile sağlanmaktadır. K- 49 ise, öncekinden çok farklı olarak yuvası güneğe açılan silindirik bir kapak taşına sahiptir. Eşikten sonra basamak olmayıp kapının dışı ile içi aynı düzeydedir. Plan olarak K-

sağlanmaktadır. K- 49 ise, öncekinden çok farklı olarak yuvası güneye açılan silindirik bir kapak taşına sahiptir. Eşikten sonra basamak olmayıp kapının dışı ile içi aynı düzeydedir. Plan olarak K- 14'ün birinci odası, düzensiz bir dörtgen olup, *Arcasolium*'ları itinasızdır. K- 49 ise plan ve *Arcasolium* olarak daha düzgün biçimler içermektedir.

VIIA3b. ÖN AVLULU ODA MEZARLAR

Doliche kent nekropolündeki dokuz adet oda mezar, ön bölümlerinde birer avluya sahip olmakla belirli bir grup teşkil etmektedirler (K- 10, K- 12, K- 18, K- 33, K- 36, K- 45, K- 50, K- 52, K- 55). Nekropol alanındaki yamaçları oluşturan yüzey kayasının, nisbeten yayvan şekiller gösterdiği yerlerde yer aldıklarından, yamacın uç kısımlarından başlayan kesme işlemi, oda mezar kapısı için yeterli yüksekliği buluncaya kadar devam ettiğinden açılan bu alanda bir avlu oluşmuştur. Fakat bazı mezar müşterilerinin özellikle ön avlulu mezar odaları isteyebilecekleri de mümkündür. Mezar odası önünde bir avlunun bulunması, her ne kadar kökeni Urartu mezarlarına kadar giden bir gelenekse de, bazı sosyal grupların belirli inanç ve gelenekleri nedeniyle böyle avlular isteyebileceklerini gözden uzak tutmamaktayız. Bu avluların zeminlerini temizleyip, ana kayayı görme imkanı bulamadığımızdan, zeminde defin geleneklerine ait bize ışık tutabilecek örneğin kurban çukuru, ateşgede veya altar vb. malzemelerin var olup olmadığını bilememekteyiz. Fakat, gerek yeni defin sırasında bazı ayinler ve törenlerin yapıldığı, gerekse anma günleri ve kutsal zamanlarda da avlunun benzer işlemler için kullanıldığı kanısına varmaktayız. Ön avlusu olan oda mezarlara genellikle düz geçitli bir kapı ile girilmektedir (K- 10, K- 12, K- 18, K- 36, K- 50, K- 52). Nadiren bu kapı geçidi, genişleyen ikinci bir bölüme sahiptir (K- 33, K- 45, K-55). K- 12 ile K- 36' daki mezar

odaları hariç, diğerlerinde kapı eşiğinin dışı ile oda tabanı hemen hemen aynı düzeydedir. K- 36'daki mezar odası büyük ölçüde, tahrip görmüş ve orijinalde mi, yoksa tahripten dolayı mı olduğu anlaşılabilen bir uygulama ile zemin düzeyi çok derinleştirilmiştir. K- 12' deki mezar odasına ise, eşikten sonra iki basamakla inilmekte olup, birinci oda kaba işçiliklidir. Bu mezarın iki odası arasında çok büyük işçilik farkları gözlenmektedir. Birinci odadaki, duvarların kalitesiz işçiliği, *Arcasolium*'ların nisbetsizliği ve zeminin bozuk yapısından sonra, bir basamakla çıkılan ikinci oda mimari öğelerle oldukça süslenmiştir. İç oda, diğerleri gibi üç mezar içermektedir. Ancak *Arcasolium* yerine, oda kenarlarında bırakılan boşluklarda veya geniş nişlerde sabit lahitler yer almaktadır. Lahitler oda ile birlikte oyulmuş, yüzeyleri süslemesiz, kapaksız ve arka duvar ile aralarında raf gibi düz bir kısım içermektedirler. Lahitlerin kısa kenarları ile yan duvarların arası oyulmuş ve plastik bir görünüm kazandırılmıştır (Bkz. K- 12 plan). Bölümlerin köşelerinde birer plaster yer almakta olup taşkın silmelerle süslenmiştir. Plasterler, arşitrav görünümlü ve düz silmelerle süslü girişleri taşımaktadırlar. İki oda arasındaki bu tezat bize, önce tek odalı basit bir mezar olan birinci odanın, örneğin başka kişilerce elde edilip veya satın alınıp sonradan ikinci bölümün eklenmiş olduğu gibi bir imaj vermektedir. Fakat her durumda, ikinci odanın sonradan yapıldığı bariz olarak anlaşılmaktadır. Bu mezardaki lahitler ve geniş nişlerle mimari süslemelere Bölgede başka bir örnekte rastlanmamıştır. Geçmeli odalara sahip mezarlarda çoğunlukla birinci odalar, ikincilere göre daha büyük boyutlardadır (K- 10, K- 18, K- 36, K- 45, K- 52). Bunların yanısıra odaların eşit olduğu mezarlar da bulunmaktadır (K- 32, K- 55). Bu bağlamda gene tek bir örnek olarak K- 12' nin iç odası birinci odadan daha büyüktür. Bu grubun içinde iki mezar odası, diğerlerinden biraz farklı yapılmıştır. Çoğu kez *Arcasolium*'lar, odanın duvar yüzeyine göre ortalanarak yerleştirilmektedirler. K- 18'

deki mezar odasında bu konuda düzensizlikler görülmektedir. Birinci odada sağdaki (kuzey) *Arcasolium* biraz fazla uzun yapılmış (eğer cesete göre değilse), ve batı duvarına iyice yanaşmış, bunun için de kapı tarafında boşluklar bırakılmıştır. Güney duvardaki *Arcasolium* da daha küçük boyutlarda olup, o da batı duvara yanaşarak kapı tarafında büyük boşluklar bırakmıştır. Böyle bir oransızlık, diğer mezar odalarında görülmemekte, tarafımızdan yapan kişinin acemiliği olarak nitelenmektedir. Bir anlamda standart dışı denilebilecek diğer bir mezar odası da K- 50' deki mezardır. Düzenli olan birinci odadan iç odaya geçişte özellikle belirtilmiş giriş hattı iki yanlardaki süslü başlıklı plasterlerce taşınmaktadır. İkinci odasında üç *Arcasolium* olması gerekirken, orta *Arcasolium* yapılmayarak yandakilerin bitim yerinden itibaren duvar aniden kesilerek düz bir yüzey halinde bırakılmıştır. Çok oransız bir görünüme sahip olmakla beraber işçiliğinin iyi olması, bu hususun mezar sahiplerince arzu edilmiş olduğuna işaret etmektedir. K- 33' deki mezar odası, K- 32 ' deki tek odalı mezarla aynı avlu içinde bulunduğundan, mezar sahiplerinin birbiriyle ilişkili kimseler olabileceği kanısına varılmıştır. Bu şekilde, aynı avlu içindeki ikili oda mezarlara Doliche kent nekropolünde rastlanmaktadır. İççe geçilen bu tip mezarların tek bir aileye ait olması yanısıra, başka yakın akrabalarla da paylaşılmış olabileceği, tamamen kapatılmayan fakat gene de belirli bir şekilde ayrılmış olan iki bölümün durumunun değerlendirilmesiyle öne çıkmaktadır.

VIIA3c. ÖN ODALI MEZARLAR

Ön oda olarak adlandırdığımız mekan, genelde birbirine benzer kemerli veya tonozlu geçitlerden daha uzun ve derin biçimler gösteren girişler için dikkate alınmış ve bu başlık altında toplanmıştır. Doliche kent nekropolünde 7 adet (K- 5, K- 35, K- 37, K- 38, K- 40, K-

41, K- 43), Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde 1 adet (K- 66), ve Yavuzeli üçgöl köyündeki tek mezarlardan 1 adet (K- 100) mezar odası bu gruba girmektedir. Bunların hepsinde de kapı önünde küçük veya daha geniş bir oda yer almakta ve gene hemen hepsinde birer basit avlu görülmektedir. Kayadan düzgünce kesilmiş avlular, basit ve belirli bir özelliğe sahip olmadıklarından ve bu grup içinde de giriş odaları ön plana çıktığından dikkate alınmamışlardır. K- 37, K40, K- 41 ve K-43'deki mezar odalarının kapısı önünde yer alan odalar, yaklaşık olarak kare biçimlidirler. K- 37'nin ön odasına tonozlu bir geçitle girilmekte ve akstan kuzeye kaymış ve içeri doğru genişleyen kemerli bir kapı ile de içeriye girilmektedir. K- 43'ün ön odasına giriş ise kemerli ve düz bir geçit ile olmakta ve aks üzerindeki, içeri doğru genişleyen bir kapı ile girilmektedir. K-40'daki mezarın ön odası beşik tonozlu olup, nekropollerde başka bir örneği yoktur. Beşik tonozlu oda iyi bir işçiliğe ve iki yanlarda düzgün yapılmış geniş oturma basamaklarına sahiptir. K- 41 mezarına, kemerli bir geçitle girilen ön odadan kenarları yüksek kabartmalı olarak belirtilmiş dörtgen bir panodan açılmış gene dörtgen bir kapı ile girilmektedir. Ön odanın hemen sağ (kuzey) tarafında ikinci bir Tek Odalı mezarın silindirik kapaklı girişi yer almakta olup, bu mezar üç *Arcasolium*'ludur. Bu gruptan üç adet mezar odası da ayrıca ortak özellikler göstermekte olup ön odaları, enlemesine dikdörtgen biçimlidir. K- 5 'deki mezarın ön odasına dörtgen biçimli düz bir geçitle girilmektedir ve uzun dikdörtgen odanın iki yanlarında oturma basamakları bulunmaktadır. Orta aks üzerindeki kapıya göre ön oda, sağa (kuzeye) doğru kaymıştır. K- 35'deki mezarın ön odasına bir tonozla girilmekte olup, cephede tonozun kemer kalınlığı düz silmelerle dekoratif olarak belirtilmiştir. Enlemesine yapılmış ön odadan, kenarları profilli silmelerle süslü bir kapı ile içeri girilmektedir. K- 38' deki mezarın ön odasına da bir tonozla girilmekte, enlemesine dikdörtgen odadan gene tam aks

üzerindeki bir kapı ile mezar odasına inilmektedir. Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde yer alan K- 66 mezar odası, kapı kenarlarından dışarıya doğru genişleyen ve üzeri tonozlu bir ön odaya sahiptir. Bu odanın iki yanlarında ise uzun oturma basamakları yapılmıştır. Düz ve yüksek bir kapı ile içeri girilmektedir. K- 100' deki Üçgöl mezar odası da, gene tonozlu bir ön odaya sahiptir ve aks üzerindeki bir kapı ile içeri girilmektedir.

K- 5, diğerlerinden daha derin bir tabana sahiptir ve eşikten sonra tek basamakla inilmektedir. *Arcasolium*'ları düzgün yapılmış olup iç oda, yüksek tavan ve taban eşiklerinden dolayı daha basıktır. K- 35' deki mezarda birinci ve ikinci odalar, yaklaşık aynı yükseklikte olmalarına karşın iç oda genişlik olarak oldukça dardır. Bu darlık ise iki yanlardaki, süslü başlıklara sahip oldukça hacimli plasterlerin genişliğinden kaynaklanmaktadır. *Arcasolium*'ların lahit kenarları kalın silmelerle belirtilmiş ve lahit yüzeylerinde üçer Eros'un taşıdığı ikişer girland ile süslenmişlerdir. Girland boşluklarında ise, Kantharoslar ve Bukranion'lar bulunmaktadır. K- 37'deki mezar odası da yapım ve oran olarak diğerleriyle aynı olup, buradaki tek fark, ikinci odaya geçiş yerindeki kemerli açıklıktır ve nekropollerde kemerli geçide sahip ikinci bir mezar odası daha bulunmamaktadır. K- 38 mezar odası da diğerleriyle aynı özellikleri göstermekte fakat, ikinci odaya geçiş basamağının iki yanlarındaki plasterlerin sadece girişe bakan yüzleri başlık taşımaktadır. K- 40, K- 41 ve K- 43, iç mekan olarak diğerleri gibi olup sadece K- 43, tek örnek olarak 4 *Arcasolium*'ludur. K- 37' de rastlanan küçük bir hediye nişine K- 43'de de rastlanmaktadır. K- 41'in orta odasındaki orta *Arcasolium* beşik çatılıdır.

Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde bulunan K- 66 mezar odası iç düzenlemesiyle bu gruptakilerin içinde tek örnektir. Yapım amacı yoruma çok açık olan bu mezarın birinci odasının tabanındaki zemin alçaltma işlemi yarım kalmıştır. Diğerlerinin aksine

iç odanın yüksekliği birinci odadan daha fazladır. Her iki odanın da doğu kenarlarına birer *Arcasolium* yapılmıştır. Batı duvarlarında ise, doğudaki düzenleme ve bölüm ayırımının aksine, farklı olarak basit başlıklı ante gibi bir yarım duvarın ayırdığı iki bölümde, akroterli ve beşik çatılı kapaklara sahip iki sabit lahit yer almaktadır. Başlıklı yarım çıkıntılar, bölümü belirlemek amacıyla duvar kenarlarında da yapılmışlardır. Her iki lahitin ağız kenarlarında ikili bordür halinde yapraklar ve geometrik şekillerden oluşan süsler görülmektedir. İkinci odada karşıdaki (kuzey) kenarda gene bir sabit lahit yapılmış ve bölüm kenarları gene başlıklı plasterle belirtilmiştir. Kline biçiminde yapılmış olan kırık kapağı, lahitle arka duvar arasında bırakılmış olan geniş boşluktan çıkarılmış olmalıdır. Lahitin önyüzünde, iki yanalarda klineyi taşır vaziyette boğumlarla süslü iki mobilya ayağı yapılmış ve bunların arasında, genelde lahit dekorasyonunda kullanılan aynı malzemeler olmakla beraber değişik yorumlandığı için nekropollerde ve yakın çevrede örneğine rastlanmayan bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Mobilya ayağı motiflerinden sonra iki yanalarda, içeri doğru bakan profilden gösterilmiş birer Bukranion ile bunların arasında ince yapılı iki adet girland yerleştirilmiş ve girland boşluklarına birer vazo konulmuştur. Girlandların iç kısımda boşta kalan uçlarının arasında ise tanımlanamayan bir motif bulunmaktadır. Nekropollerde, gerek düzenleme ve gerekse lahit dekorasyonu açısından benzerlerine rastlanmadığından, mezarın veya sadece lahitlerin sahibinin Bölge dışından gelmiş farklı adetlere sahip bir kimse olduğu ve ustasını da gene dışarıdan getirterek bunları yaptırdığını söylemek mümkündür.

K- 100'deki oda mezar da, içerdiği süslemelerle gerek Bölgede ve gerekse komşu bölgelerde örneğine rastlanmayan bir dekorasyona sahiptir. Yavuzelinin Üçgöl koyünde bulunan ve bitişiindeki, gözlemleyip fakat içeri giremediğimiz mezar odası ile birlikte kaya zemin üzerine astarsız ve dolgusuz doğrudan yapılan

boyama ile öne çıkmakta ve süsleme yöntemi olarak lahit yontulardaki bezekleri boya ile taklit etmektedir.

İçiçe Geçişli İki Odalı mezarlarda, özellikle ikinci odaya geçişte eşik ve girişlerde görülenlerle, yanlardaki plasterler ve başlıklarının içerdiği mimari ve yontulu süslemeler, mezarın "ölü evi" olduğu düşüncesini yansıtan ayrıntılar olduğu kadar, lahitlerdeki bezemeler de, Bölgede yaygın olarak kullanılmamakla birlikte dönemin lahit süsleme akımlarının da takip edildiğini işaret etmektedir.

VIIA4. ÇOK ODALI MEZARLAR

Çok odalı olarak adlandırdığımız mezarlar, genellikle bir kapıdan sonra ortada bir hol veya salon ile bunun iki, ya da üç kenarına açılmış geçitlerle girilen odalardan oluşan mezarlardır. Eğer nekropollerde oda mezarların yapımında, hemzaman olarak bazı planların kopya edilmesinde veya yapılan denemeler ve uygulamalar dışında olmak üzere, doğal bir süreç içinde birbirinden etkilenme ve gereksinime göre çareler arama gibi nedenlerle başlayıp - sonuçlanmış bir oda mezar plan gelişimi var ise (ki bunu, mezar odalarına yakın çağda yapılmış değişik kullanım amaçlı tahribattan sonra izleyebilmek pek mümkün değildir ve bilimsel metotlarla ilk açılan birkaç değişik planlı mezar odası ele geçmedikçe de ancak tahmin ölçüğünde kalmaktadır), önce Tek Odalı mezarlara eklenen ikinci oda ile elde edilen Geçişli İki Odalı mezarlar, sonra da Tek Oda'nın hol veya salon şekline dönüştürülüp etrafına yeni odalar açılması ve her odanın *Arcasolium*'larla donatılması şeklinde ortaya çıkmış olmalıdır. Bunlar inceleme ve algılamada kolaylık olmak üzere, öncekilerde olduğu gibi giriş biçimlerine göre tasnif edilmişlerdir.

VIIA4a. DROMOSLU MEZAR ODALARI

Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde 4 adet (K- 61, K- 62, K- 68, K- 73) ve Doliche kent nekropolünde 6 adet (K- 16, K- 17, K- 19, K- 20, K- 24, K- 42) olmak üzere 10 adet oda mezar, girişlerinin dromoslu olmasıyla bu başlık altında incelenmekle birlikte, kendi aralarında da plan ve düzenleme farklarına göre bazı alt gruplara ayrılmaktadırlar. Bunlardan 5 adedi (K- 42, K- 61, K- 62, K- 68, K-73) giriş olarak, merdivenli dromoslardan sonra sola açılan yuvalardaki silindirik taş bloklarla kapatılmaktadır. K- 42'nin dromosu moloz dolu olduğundan basamak adedi belirlenememiştir. K- 68 ise yayvan ve geniş birkaç basamağa sahip olup, dromosunda iki adet silindirik kapak taşı bulunmaktadır. Giriş yerinin belli bir ölçüde tahrip olmasıyla, dromosu sağlamlaştırmak üzere ikinci kapağın konulmasına gerek duyulmuş olmalıdır. Bu 5 oda mezar plan olarak birbirlerine çok yakındırlar. Geçişli İki Odalı mezarlarda olduğu gibi, en ve boy ölçülerinin daha büyük olmasının yanısıra, alt ve üst eşiklerin yüksekliği ile de yan odalara göre daha yüksek olan orta odadan (hol veya salon), yan odalara geçilmekte, Tek Odalı mezarlarda olduğu gibi her bölümün üç kenarında da birer *Arcasolium* bulunmaktadır. Bu tip mezar odaları genellikle 3 + 3 + 3 olmak üzere 9 *Arcasolium*'a sahiptirler. Bazı mezar odalarında görülen ve odanın içini dolaşan sekilere bunlarda da rastlanmaktadır. Lahitin içine ulaşabilmek için kullanıldığı tahmin edilen bu sekilerin yerine bazan, *Arcasolium* önünde sadece tek bir basamak taşı bulunmaktadır. Salondan yan odalara geçiş bazan oda genişliğinde, bazan da her iki yanda geniş kenar çıkıntıları bırakıldığından daha dar geçitlerle olmaktadır. *Arcasolium* kemerleri, yan odanın yüksekliği ile orantılı olarak sivri veya basık biçimler göstermektedirler. Oda duvarlarının işçiliği ise bazan murçla kaba düzeltili, bazan da ince tarakla raspanmış haldedir. K- 42, K- 62 ve K- 73 bu kabil oda mezarlarıdır. K- 61 ve K- 68 mezar odaları, plan

açısından diğerleriyle aynı olmakla birlikte bunların yan odalarında *Arcasolium*'lar olmayıp, yerlerine aynı düzende sabit lahitler yapılmıştır. Her iki mezar odasının bütün yan odalarında kayadan oyulmuş üçer sabit lahit yapılmış, oda girişine göre sağ ve solda birer adet, karşıda ise bir basamakla çıkılan ve kenar seviyesi diğerlerinden daha yüksek, dikdörtgen bir *Arcasolium* gibi yerleştirilmiş üçüncü lahit yer almaktadır. Odalardaki dikine yerleştirilmiş lahitlerin alt ve üst kenarlarında kalın ve düz bir silme lahitlerin etrafını dolaşmaktadır. İşçilik, düzenleme ve orantılar bakımından bu iki oda mezarın da aynı ustanın elinden çıktığı kanısındayız. Bu düzenlemelerin biraz dışında kalan tek mezar odası olan K- 24 de aslında, yan kenarları çift *Arcasolium*'lu ve Tek Odalı bir mezar görüntüsü vermekte, fakat girişin karşı kenarına (batı) yanyana açılan iki oda sıkıştırılmış üçer lahit içermektedir. Ayrıca kapı girişinin hemen soluna (güney) yapılmış düzensiz bir *Arcasolium* da, büyük olasılıkla önceden tek odalı olan mezara, gereksinim duyulması üzerine yeni bölümlerin eklenmiş olduğuna işaret etmektedir. Diğer 4 mezar (K- 16, K- 17, K- 19, K- 20) da Doliche kent nekropolündedir. Dromoslu derin bir inişten sonra, oldukça dar olan kapı önü boşluğundan sola (güney-batı) açılan yuvalarda birer silindirik kapak taşı bulunmaktadır. K- 17 ve K- 20'nin orta odaları nisbeten büyük, diğer ikisi ise oldukça küçüktür. Bu dört mezarın diğerlerinden farklı tarafı, K- 61 ve K- 68' deki mezar odası düzenlemesinin başka bir şekline sahip olmalarıdır. Salondan etrafa açılması gereken odalar, tam bir oda görünümünde olmayıp, tonozlu derin birer hücre biçimindedirler. İkisi dik, birisi yatay olmak üzere yerleştirilmiş olan lahitlerin araları çok dar olup, kısa kenarları ayrıca belirtilmemiştir. Bunların arasında K-17 mezarı, diğerlerinden biraz değişik, lahitlerin düzlemi ve oda tabanı arkadan öne doğru eğimlidir (Bkz. K- 17 AA ve BB kesitleri).

VIIA4b. ÖN AVLULU ODA MEZARLAR

Bu gruba giren 4 adet mezar (K- 25, K- 46, K- 54, K- 57), plan olarak bir önceki gruptan pek farklı değildir. Ancak zemin seviyesindeki girişleri dolayısıyla ön kısımlarında bir avluya sahiptirler. Tek fark olarak K- 25'deki oda mezar, üç yan odalı olmayıp aksları birbirine dik iki yan odalıdır. Girişin güney kısmı çökmüş olduğundan kapı biçimi bilinmemektedir. Aynı şekilde K- 54'ün de güney bölümündeki yan odanın bir bölümü ile giriş kısmı tahrip görmüş olduğundan bu bölümlerin eski durumu hakkında fikir sahibi olunamamaktadır. K- 46 ile K- 57, aynı avlu içindeki müştemilat sayılabilecek Tek Odalı birer mezar ile kompleks teşkil etmektedir. K- 46 'daki mezarın ön avlusunun kuzey-doğu köşesinde yer alan Tek Oda'nın güney ve doğu bölümleri çökmüş olduğundan niteliği tam olarak anlaşılamamaktadır. K- 46 'daki mezar odası ise, bu tipin karakteristik orantı ve hatlarını taşımaktadır. Burada, salonun karşı odasındaki orta *Arcasolium* beşik çatılı yapılmıştır. Gene kompleks bir mezar grubu olan K- 57 ve müştemilatı durumundaki Tek Odalı mezar olan K- 58 'deki mezar odaları ortak özellikler gösterdiklerinden ve kapı kapıya birbirlerine bağlı olduklarından aynı kişiler veya akrabalar tarafından birbirinin devamı olarak yapıldıklarını kabul etmekteyiz. Dikdörtgen, fakat blok söve taşlarıyla desteklenen bir kapıyla girilen mezar odasının bütün kaya yüzeyleri çok iyi bir işçilikle ve ince tarakla düzlenmiştir. Etraf odaların zeminlerine birer basamakla çıkılmakta, aynı zamanda tavan kirişleri de bölümleri ayırmaktadır. Kirişler salon ve odaların tavan düzleminden aşağıya doğru çıkıntılı olup, her oda geçidinin iki yanındaki kaideli ve başlıklı plasterler tarafından taşınır görünmektedir. Bunlar, bazı mezar odalarındaki gibi iki yöne cephesi olan köşe plasterleri olmayıp, her oda geçidi için ayrı ayrı yapılmışlardır. Girişin karşısındaki oda, diğerlerinden farklıdır.

Buradaki *Arcasolium*'ların lahit yüzeyleri, köşelenen üç lahitin konumu ile bağlantılı olarak kesintisiz devam eden ve köşe payeleriyle desteklenen, her yüzde üçer Bukranion'un taşıdığı ikişer girlanddan oluşmakta ve girland boşluklarında birer çiçek rozeti yer almaktadır. Ayrıca , orta *Arcasolium*'un lahit yüzeyinde Bukranion'lar ile payeler arasında birer Anfora bulunmaktadır. Orta *Arcasolium*'un kemeri daha yayvan olarak farklı yapılmış ve köşelerden lahit kenarında doğru inen kavisli hatlar göstermektedir. Kanımızca, bugün mevcut olmayan kapağı ile birlikte bir kline oluşturmakta idi. Kemer kenarlarının iki yanında kare biçimli birer küçük kandil nişi konulmuştur. Sağ kenardaki lahit yüzeyinde işlenmiş olan motifler taslak halinde olup detaylandırılmamıştır. Bu süslemeler ve özel yapımlar, diğer iki yan odada görülmemektedir. Bu düzenek bize, birden fazla odalı mezarlarda girişin karşısındaki orta odanın ve bu oda içinde de orta *Arcasolium*'un, mezar odasının en saygın kişisine ayrılmış olabileceğine ilişkin fikirler vermektedir. Müştemilat durumundaki Tek Odalı K- 58 mezarına gene, söve blokları silmeli bir kapı ile girilmekte olup, iki *Arcasolium*'u vardır. Girişin sağ, K- 57 mezarıyla çakışacağından, bu kenara *Arcasolium* yapılmamış ve düz bırakılmıştır. Orta *Arcasolium*, diğerinden farklı olarak kenarları yüksek ve kemeri yayvan yapılmış olup, yan kenarlarda birer, başlıklı plaster bulunmaktadır. Lahit yüzeylerinde kalan izlerden K- 57'deki gibi dekorasyonu olduğu anlaşılmaktadır.

VIIA4c. ÖN ODALI MEZARLAR

Çok odalı mezarlar grubunun içinde 3 adet mezar odası (K- 8, K- 13, K- 72) girişlerinin ön kısmında birer odaya sahip olduklarından böyle bir tiplere gerek duyulmuştur. Bunlardan Jupiter Dolichenus Temenosu nekropolünde bulunan K- 72 mezarı, çok düzensiz biçimler göstermekte olup, dikdörtgen *Arcasolium*'lara

sahiptir. Oda ayrımları net çizgilerle yapılmamış, işlemleri belki de tamamlanmamış, sadece defin için gerektiği kadarı yapılmıştır. Tonozlu girişde sağa (doğu) doğru genişleyen bir ön odaya sahiptir. Bu gruptan K- 13'deki mezar odasına, tonozlu bir ön odadan sonra dörtgen bir kapı ile girilmektedir. Orantıları ve ölçüleri çok düzgün olan bu mezarın yan oda geçişleri kemerlidir. Gerek Oda geçişlerindeki kemerler ve gerekse *Arcasolium* kemerleri çok düzgün hatlara sahiptir. K- 8 'deki mezar odasına, halen yıkılmış tonozlu bir ön oda ve dikdörtgen bir kapı ile girilmekte olup planı, orantıları ve işçiliği oldukça kalitelidir. Yan odalara geçişte tavan kirişlerini, kaideli ve basit başlıklı düz plasterler taşımaktadır. Bu mezar odasında da girişe göre orta oda ayrı bir önem taşımaktadır. Bu bölümdeki *Arcasolium*'ların önüne birer basamak yapılmıştır. Basamaklar bugün için içi oyuk ve su yalağı durumundadır. Bunların normal basamak mı olduğu, yoksa yakın çağda ahır olarak kullanıldığı sırada hayvan sulamak için mi açıldığını belirlemek çok zordur. Fakat eğer orijinalinde oyuk durumda ise, bir nevi sunak veya kurban çukuru gibi anlamlar taşıdığını söylemek mümkündür.

VIIA4d. ÖN AVLULU VE ÖN ODALI MEZARLAR

Bu grupta, belirgin bir ön avlunun yanısıra yine belirgin bir ön odaya da sahip olan mezarlar (K- 30, K-41, K- 44, K- 47, K- 48, K- 56) incelenmekte olup, bunlar da aralarında bazı nüans farklılıkları göstermektedirler. K- 44 'deki mezar odası, geniş bir avludan kemerli bir geçitle girilen ve içerde sağda bir nişin yer aldığı ön odaya sahiptir. Ön oda girişinin hemen sağında (kuzey) gene kemerli bir açıklıktan yarım bırakılmış bir mezar odasına girilmektedir. Aynı avlu içinde kompleks olarak yapılmak istenmiş fakat sonra terk edilmiştir. K- 47' deki mezar odasına geniş ve düzgün kesilmiş bir ön avludan tonozlu bir ön oda ile girilmektedir.

Bunun hemen güneyinde kompleks bir mezar odası düşüncesiyle açılmak istenen Tek odalı mezar da , bir önceki K- 44 gibi yarım bırakılmıştır. Ön avlulu mezarların tercih edilmesinde, avlu içine sonradan ilaveler yapmak düşüncesinin hakim olduğu da bu denemelerden anlaşılmaktadır. İnce uzun dikdörtgen kapının iki yanlarında içten dışa doğru genişleyen havalandırma menfezleri yer almaktadır. En bariz örnek olarak, bu mezar odasındaki kapı geçinin iki yan kenarlarında bulunan düzgün kesilmiş oyukların, ahşap bir kapı kanadını tutan kuşak tahtalarının oturması için yapıldığı anlaşılmıştır. K- 48'deki mezar odasının avludan odaya girişi düz ve dörtgen bir geçitle olmakta, tahrip olmuş kemerli bir kapıyla içeri girilmektedir. K- 30' daki mezar odasına, düzgün kesilmiş ön avludan kemerli bir geçit ve bunun içindeki gene kemerli bir kapı ile girilmektedir. Ön oda girişinin iki yanında dörtgen biçimli birer niş yer almakta ve bu boyutlardaki nişler başka mezarlaroda görülmemektedir. K- 56 mezarının ön odasına, düzgün yapılmış bir ön avludan tonozlu bir geçitle girilmekte olup, iki yanlardaki oturma basamakları kemerli nişler halindedir.

K- 44' deki 11 *Arcasolium*'lu mezar odası aslında tek mekanlı bir oda görünümünde olup, bugün için yıkılmış olan ara bölmelerle dört parçaya, karşı (batı) orta oda da sayılırsa beş parçaya ayrılmaktadır. Bu plan biçimi, yıkılmalar nedeniyle tam olarak algılanamadığından çok odalı mezarlar grubuna dahil edilmiştir. Halen mevcut olmayan ara bölmelerde , ikisi de aynı yöne veya ters yönle açılmış *Arcasolium*'lar olabileceği varsayılmaktadır. K- 47'deki mezar odası, çok düzgün duvarlara sahip ve bu tipin en sağlam örneklerindedir. K- 48'de düzgün bir plan biçimi görülmekle birlikte duvarlar çok kötü durumda olup, kayanın katmanlar yapıp dökülmesi etken olmaktadır. K- 30 ise, gösterdiği plan şekliyle nekropollerde tek örnek olup, salonun iki yan odaları normal şekilde yapılmış, orta oda ise ana kayanın bozuk yapısından dolayı yarım

birakılmıştır. Mezar odasındaki bölüm ayrımlarında başlıklı payeler yer almaktadır. K- 56 'daki mezar odası genel bir plan olarak diğerleriyle aynı özellikleri taşımaktadır. Ancak burada, salonun sol (güney) yan odası diğerlerinden farklı olup, odaya girişe göre sol ve karşı *Arcasolium*'lar beşik çatılıdır. Bu iki *Arcasolium*'un yan kenarlarına , küçük birer başlıklı paye yapılmıştır. Soldaki *Arcasolium*'un lahit kısmı oyulamadan yarım kalmıştır. Beşik çatılı *Arcasolium*'ların bir yan odada hem de süslemeli olarak yer alması, en saygın kişinin orta bölümde bulunduğu durumlarda saygınlık ile beşik çatılı *Arcasolium*'ların bir ilişkisi olmadığını da göstermektedir.

VIIA4e. GİRİŞLERİ TAHRİPLİ ODA MEZARLAR

Doliche kent nekropolünde yer alan 4 adet oda mezar (K- 4, K- 23, K-27, K- 28), bir bölümleri ile giriş yerlerinin tahripli olmasıyla yok olan bölümleri algılanamayacak durumdadır. Bunlardan K- 4'ün, diğerleri gibi ters (T) plana sahip olduğu, kuzey ve doğu bölümlerinin yıkılmış olduğu anlaşılmaktadır. K- 23'ün de gene aynı planda olduğu ve giriş bölümünün yıkıldığı saptanmış olup orta ve yan odaları ile *Arcasolium*'ları sağlamdır. K- 27 'deki mezar odasının güney ve batı bölümleri yıkılmış olmasına rağmen ters (T) planda olduğu anlaşılmaktadır. K- 28 ise, hemen güneyindeki tek odalı olduğu anlaşılan ikinci bir mezar ile kompleks teşkil etmekte ve plan tipi ile dikkati çekmektedir. Kuzey ve doğu bölümleri yıkılmış olmasına rağmen oldukça büyük ebatta olduğu anlaşılan bu mezar odası, eğer simetriği var ise (ki genellikle böyledir), yan odalarda üçer yerine dörder *Arcasolium*'a sahip olmakla gene, Bölge nekropollerinde tek örnek olan bir plan göstermektedir. Ayrıca girişin karşısındaki odanın yapısı da ilk kez görülmekte olup, orta *Arcasolium*, dikdörtgen bir niş içinde ve olması gereken yerden bir

Arcasolium genişliği kadar daha içerde yapılmış ve ön kısmında niteliği anlaşılamayan nisbetsiz bir boşluk yaratmıştır.

VII B. ZEUGMA KENT NEKROPOLÜNDE BULUNAN MEZARLAR İLE DİĞER YERLERDEKİ MEZARLAR

Zeugma kent nekropolünde bulunan mezarlar ile aynı karakteri taşıyan diğer yerlerdeki mezarlar, katalog numaraları ile belirtilerek birlikte ele alınmışlar ve değerlendirilmiştir.

Zeugma nekropolünde bulunan oda mezarları genellikle çok gömmeli geniş salonlar halindedir. Mezar odalarının kapıları geniş nişlerin içinde olup, kapı önünde bir teras yapılmakta ve buraya mezar odasında yatan kişilerin heykelleri veya figürlü stelleri konulmaktadır. Bazı hallerde de kaya yapısının elvermesiyle düzeltilmiş yüzeylere oyulmuş insan ve kartal-sepet figürlü sabit stel kabartmaları yapılmıştır. Zeugma mezar odalarındaki genel özellik, tek mekana daha çok gömme yapabilme kaygısıdır. Bunun için yatay ve düşey bütün yüzeyler değerlendirilerek sandık mezar, *Loculus* ve *Arcasolium*'lar yapılmıştır. Bu üç çeşit ceset koyma yeri, taş veya keramik lahit ve ahşap tabutlar da hesaba katılırsa genelde aynı işlevi görmektedir. Yani, ceset bu tip mezar ve mezar odalarında toprak içine gömülmemekte ve elbisesi veya kefen mahiyetindeki özel bir örtü ile bu saydığımız tiplerden birisinin tabanı üzerine yatırılmaktadır. Kireç kayasının asitli ortamının cesetlerin çürümesine yardımcı olduğu bilinmektedir. Bu takdirde sanduka içinde çürüyen cesetler, bir süre sonra sadece kemik ve kül-toprak artığı haline gelmektedir ki, özellikle cesetten arta kalan ana madde kabul edilen kemikler bir yana itilerek veya sık sık görüldüğü gibi bir odaya depolanarak, yeni cesetlere yer açılmaktadır. Zeugma mezarlarının çok zengin tip ve uygulamalar göstermesi ve aynı

mezarın, iskeletlerin toplanmasıyla defalarca kullanılması mezar gereksiniminin çok olduğuna işaret etmektedir. Bunda da, Zeugma'nın konumundan dolayı iki önemli faktörün, ticari amaçlı faaliyet gösteren tüccar, esnaf ve sanatkarlar ile IV. Legion askerlerinden oluşan kalabalığın rolü vardır. Zeugma mezarlarını gruplara ayırırken, mezar odasının kendi planından çok, oda içindeki ceset koyma yerlerinin durumu esas alınmıştır. Bir mezar odası içinde çeşitli tip ceset yerleri veya ölü yatakları olmasına karşın, sistemde ağırlığı olan tiplere göre sınıflanmıştır. Daha önce de değinildiği gibi *Arcasolium*'lar, özellikle Roma kültüründe ölümsüzlüğün simgesi haline geldiklerinden zengin kişilerin tercih olmaktadır. Bu durumlarıyla da *Arcasolium*'lar, tamamen Roma karakteri kazanmışlardır. Hatta bazı araştırmacılar *Arcasolium*'ların, Roma döneminden önce Anadolu'da görülmediğini belirtmektedirler. Mezar odasının genişliğine veya başka bir deyişle odayı kullanan kişilerin sayısına göre oda içi mezarları sade veya komplike biçimler göstermektedirler. Zeugma nekropolünde, çok gömmeli mezar odalarının 3-6 gömmeli Doliche veya diğer yerlerde görüldüğü aile mezarı karakteri taşımadığı, daha çok anonim özellikler gösterdiği kanısına varılmaktadır. Bu anonim olabilecek mezar odaları, önceleri bir dönem için zenginlik işareti sayılan *Arcasolium*'lu mezarların, sonraları daha çok kimse tarafından kullanılmasıyla yer darlığı işçilik ve maliyet gibi nedenlerle geniş mekanlar halinde yapılmış olsa gerektir. Bu durumda, normal gelirlili ailelerin böyle bir anonim mezar odasında önceden aile fertleri için yeteri kadar mezar satın alabileceği veya daha düşük gelirdeli olanların gerektikçe ve o sırada müsait olan herhangi bir mezar odasına cenazesini koyabileceği mümkündür. Bu bağlamda, bazı çok gömmeli odalardaki mezarların, belirli gruplar tarafından örneğin esnaf, sanatkarlar veya aynı birliğe mensup yahut hemşehri olan bir kısım askerler tarafından satın alınmış ya da ayırılmış olabileceğini de gözden uzak tutmamalıdır.

Zeugma mezar odalarında görülen bu denli zengin ve çeşitlerdeki mezar ve gömme biçimlerini, çeşitli din ve kültüre mensup insanların askerlik, ticaret, sanat, işleri vb. nedenlerle yoğun bir şekilde birarada bulunmalarına bağlamaktayız.

VII B1. *ARCASOLIUM*'LU MEZAR ODALARI

Zeugma nekropolünde, sadece *Arcasolium* içeren üç mezar odası bulunmaktadır (K- 85, K-91, K-92). Bunlardan K-85'deki mezar odasına dar ve uzunca koridor gibi bir kapı ile girilmekte, ortadaki kare biçimli salonun üç duvarı ile kapının sol kenarına açılmış birer *Arcasolium* bulunmaktadır. Bunlardan güney ve doğudakiler, Bölgede ilk kez Zeugma nekropolünde görüldüğü biçimde çift lahite sahiptirler. Batı ve kuzey *Arcasolium*'lar tek lahitlidir. Her *Arcasolium*'a ait birer adet olmak üzere derince birer hediye nişi bulunmaktadır. Nişlerin üst kenarları ikisinde kemerli, diğer ikisinde ise sivri çatılıdır. K-91 ve K- 92'deki mezar odalarının, Gaziantep Müzesi tarafından kazısı yapılmış fakat önceden soyulmuş oldukları için gömmeye ilişkin bilgi edinilemediği gibi küçük buluntulara da rastlanmamıştır. K- 91, geniş bir ön avluya veya terasa sahiptir. Giriş kapısının sağ ve sol kenarlarında çeşitli boylardaki kaideler üzerinde oturan ve ayakta duran giyimli kadın ve erkek heykelleri yer almaktadır. Kaidelerin bazısında, ölenin ismi ve anısına yazılmış kısa yazıtlar bulunmaktadır. Gerek mezarlar ve gerekse heykel ve kitabeler, kazı ekibince henüz yayınlanmamıştır. Dikdörtgen biçimli derin kapı geçidi ile mezar odasına girilmektedir. Kapı geçisinin yan yüzlerinde ve kapı önündeki sahanlık gibi bir genişlikte kaya yüzeyine oyulmuş insan figürleri ile kartal ve sepet motifleri de görülmekte olup, heykel sahiplerine göre bunların daha ucuz maliyetler göstermesinden, daha alt gelir gruplarına ait kimselere ait olduğu kanısına varılmaktadır. Kapının iki yan duvarında, dışarıya

doğru daralan birer havalandırma menfezi yer almaktadır. İki basamakla inilen mezar odası, düşük zeminli kare biçiminde bir orta mekan etrafında yer alan yüksek sekilerden oluşmakta ve sekilere birer basamakla çıkılmaktadır. Sekilerin başlangıcında her kenarda ortası 3-4 blok taşla desteklenmiş ikişer kemerli duvarlar, sekileri orta mekandan ayırmaktadır. Bu şekilde meydana gelen galerilerin arka ve yan duvarları çiftli ve tekli *Arcasolium*'lar içermektedir. Buna göre her sekinin kısa taraflarında birer, uzun taraflarında ise üçer *Arcasolium* bulunmaktadır. Kapıya göre iki yanlardaki sekiler (kuzey - güney) 9'ar sandukalı, orta (doğu) seki ise 10 sandukalı olup, kapı yanlarındakilerle birlikte toplam 30 adet sandukaya sahiptir. Belirli bir düzenlemeyle karşılıklı olarak, sekilerin çiftli orta *Arcasolium*'larının öndeki lahitinin üzeri beşik çatılıdır. Beşik çatılı *Arcasolium*'lar burada da karşımıza çıkmakta, ancak bölümlerin arasında karşılıklı olarak yer almaları burada, en azından bu mezarda belirli bir önem kazandığına işaret etmektedir. Zeugma'nın doğal kayalık yapısı jeolojik olarak "tebeşirli kalkerler" içerdiğinden yeni yüzeyin hava ile temas etmesi halinde, su kaybederek kuruyup çatlama özelliğine sahiptir. Bu sebeple Zeugma'da kayadan oyulan yüzeyler genellikle kalın bir sıva tabakası ile kapatılmakta ve çoğu kez bu sıvanın üzerine Fresk tekniğinde boya ile süsler yapılmaktadır. İncelediğimiz mezar odası da aynı biçimde sıvanmış ve kırmızı-kahverengi boya ile duvar ve niş kenarlarına bordürler ve *Arcasolium* iç yüzeylerine kadar bütün duvarlar, bitki dalları ve yapraklarla bezenmiştir. Zeugma nekropolünde mezar odaları hakkında, K- 91' den başka en iyi fikir veren mezarlardan bir diğeri de K-92' deki mezar odasıdır. Yapı olarak düzgün dikdörtgen bir plan gösteren bu mezar odası, düzenli ve simetrik olarak uzun kenarlarda üçer ve kısa kenarlarda ikişer adet çiftli *Arcasolium* içermektedir. Güneydeki kısa kenarın batı köşesinde, *Arcasolium* yerine aynı boyutlarda olmak üzere kapı açılmıştır. İki kademeli olarak içeri

daralan kapıdan girildiğinde tavanın oldukça yüksek ve tonoz gibi hafif kavisli olduğu görülmektedir. Girişin karşısındaki kuzey duvarda yer alan iki *Arcasolium* 'un üst kısmında sağlı sollu birer küçük niş ile bunların arasına isabet eden yerde ise *Arcasolium* gibi kemerli bir niş bulunmaktadır. Kacak kazı yaptıklarını itiraf eden bazı köylülerden bu kabil geniş nişlerin içinde silindirik gövdeli ve kapaklı, kırmızı-kahverengi boya ile basit bezeklerin (zig-zag gibi) yapılmış olduğu, içinde kül-kemik artıkları bulunduğu öğrenilmiştir. Tarif edilenlere benzer iki adet kap, Gaziantep Arkeoloji Müzesi depolarında bulunmaktadır. Bu durumda, bu kabil mezar odalarının gömme çeşidi zenginliğine Urneler de katılmakta ve bu odalar aynı zamanda birer *Columbarium* görevi görmektedirler. Bu mezar odasının da, sıvanmış ve üzerine bitkisel bezekler yapılmış olduğu kalabilen izlerden anlaşılmaktadır. *Arcasolium*'ların çiftli lahitler içermesi, mezar odalarına olan rağbet ve yer sıkışıklığından olsa gerektir. Bunların nasıl kullanıldığı, örneğin karı-kocalar, baba-oğullar veya kardeşler gibi bir bağlantının ön görülüp görülmediği henüz bilinmemektedir. Özellikle Zeugma'da bakir ve bol yazıtlı bir mezar odasının bilimsel olarak kazısının yapılması bütün bu bilinmeyelerin büyük çoğunluğuna ışık tutacaktır.

VII B2. LOCULUS'LU MEZAR ODALARI

Zeugma nekropolünden beş adet (K-76, K-80, K-88, K-96, K-94) mezar odası, gömme biçimleri açısından çok benzerlikler gösterdikleri için bir başlık altında toplanmışlardır. Yanlış anlamalara meydan vermemek için tanımlamalarda dikine "derin dikdörtgen hücreler" için "*Loculus*" deyimini kullanılmıştır. Bu grup mezarlarda ortak özellik, genelde basit girişlerden sonra kare ya da dikdörtgen biçimli orta mekanın üç kenarından yanlara, duvarların içine doğru dörtgen kesitli derin hücrelerin (*Loculus*) açılmış olmasıdır.

Bunların içinde en sade ve karakteristik olanı K- 94'deki mezar odasıdır. Eşit uzunluklara sahip ve kare kesitli lokuli 'lerin tabanı zeminden yaklaşık 0.80m yüksekte olup, odanın her kenarında üçerden 9 adettir. Bu mezar odasında *Loculus*'ların tabanları düzdür. Eğer sonradan tabana sanduka açılmaz ise, bu durumlarıyla keramik lahitler ve ahşap tabutlar konulmak üzere yapılmışlardır. Oda tavanları, ayakta rahatça durulabilecek yükseklikte ve *Loculus* tabanları da ceset yerleştirme işleminin kolayca yapılabileceği yüksekliktedir. Daha çok aile mezarı hüviyetindeki bu sade tipin daha komplike özellikler gösteren örnekleri K- 80 ve K- 88 dir. K- 88'de, dikdörtgen kesitli eşit *Loculus*'ların, birleştirilmiş çiftli olanları da görülmekte olup, bazılarının tabanlarına açılmış olan sandukalara ceset konulduğu saptanmıştır. K- 80 'deki mezar odasında ise tekli ve çiftli düz tabanlı *Loculus*'ların yanısıra, tabanına sanduka açılmış olanlar ile çiftli bir *Arcasolium* da görülmektedir. Bir özellik olarak, *Arcasolium*'lardaki cesedin yatış biçimi geleneksel olarak ziyaretçiye göre gene başı sağ tarafa gelecek biçimdedir. Ziyaretçiye göre dikine duran *Loculus*'lardaki, tabana açılmış dikdörtgen sandukalarda ise çoğunlukla baş kısmı seyirciden tarafta olup sandukanın bu kısmı, antropoid lahitler gibi kavisli olarak yapılmıştır. K- 80 'de kapı kenarında derin nişler olup, hediye nişlerine göre daha büyük boyutlar gösterdiklerinden, buralara da urnelerin konulmuş olabileceği kanısına varılmaktadır. K- 88'de az sayıda örneği olan bir husus da, kemerli kapı geçidinin hemen önünde zemine oyulmuş olan ağız çapı 0.60m ve dip genişliği yaklaşık 2.00m civarında armut biçimli, 2.00 - 2.50m derinliğinde bir çukurun yer alması ve bunun içinde karışık vaziyette iskelet artıkları ile çok sayıda kemik ve kafataslarının, bazı ölü hediyeleriyle birlikte bulunmasıdır. Bazı mezar odalarında, bir köşede özel olarak yapılmış iskelet depolarının başka bir türüsü olan bu uygulama, depo-odalar ile birlikte, Zeugma'da mezar talebinin ne kadar çok olduğuna, yeni

mezar açma zorluğu ve maliyet yüksekliğinden dolayı belki de hayatta sahibi kalmamış mezar odaları veya ölü yataklarının başkalarına verildiğine, satıldığına yahut kiralandığına işaret etmekte, bu işlemlerin sonucunda yeni cesetler geldiğinde, eski iskeletlere de belirli bir saygı gösterilerek atılmayıp ya bir depo-odaya veya böyle bir çukura konulduğu anlaşılmaktadır. Önceki cesetten arta kalan iskelet, dokuları kaybetmiş olduğundan ondan artık korkulmayarak, yeni bir ceset için eski iskeletlerin bir kenara atılması geleneği, önceki bölümlerde de değinildiği gibi somut örnekleri Girit ve Mykenai 'ye, Tunç Çağlarına kadar giden bir adettir. Öncekilerde, genellikle aile mezarlarında aile fertleri gibi yakınlar arasında yapılan bu uygulamanın, Zeugma'da anonim olarak yapıldığına inandığımız bazı oda mezarlarında olasılıkla şehir idaresinin resmi memurları tarafından yürütüldüğü kanısına varmaktayız. Giyimli ve kuşamlı olarak konulan cesetlerin üzerindeki eşyalar ile hediyelerin soyguna uğramaması için böyle resmi (olasılıkla da dini) görevliler nezaretinde mezarların açılıp kapatıldığı ve birtakım uygulamaların yapıldığını kabul etmekteyiz. Bu hususlara ilişkin belge, bulgu veya yazıtlara sahip olmamakla birlikte mezarların planları, tipleri, gömme biçimleri ve bulabildiğimiz, iskelet depoları gibi bazı planlarında da köşelerde görülen odaların iskelet depoları olduğu tesbit edilmiştir. Bu işlevi görece odalar düz biçimler göstermekte ve küçük kapı aralıkları ile girilmekte olup *Arcasolium*, *Loculus*, seki veya sanduka gibi defne ilişkin unsurlar bulunmamaktadır. Her iki mezar odasındaki *Loculus*'lar kare ve dikdörtgen kesitli olup çoğunun tabanları kapalı, bir kaçının tabanı ise sandukalıdır. Tabanı kapalı olan *Loculus*'lara çoğunlukla keramik lahitler veya ahşap tabutlar konulmuş olmakla birlikte, bunların boş tutulan hücreler olup, gerektiğinde mezar sahiplerinin isteğine göre ya sanduka oyulduğu, ya keramik lahit - tabutla konulduğu ya da her ikisinin birden uygulandığı görülmektedir. Yani *Loculus* tabanına bir sanduka

açılıp içine ölü yatırılmakta ve üzeri taş veya keramik levhalarla örtülmekte fakat sonra, gerekirse bu kapaklar alınıp, yerine alttaki sandukayı kapatacak biçimde bir lahit veya tabut konulmaktadır ki, böyle bir uygulama azami tasarruf için düşük gelir gruplarına özgü olsa gerektir. *Loculus* hücrelerine yapılan herhangi bir şekildeki definden sonra bu hücrenin ağzını kapatacak biçimde bir mezar steli konulmaktadır. İçinde birçok ölünün yattığı böyle bir mezar odasında ayrıca bir şahısın kimliğini belirtecek stellerin konulması, bazı mezar odalarının anonim yapıldığı yolundaki düşüncemizi desteklemektedir. K-76 ve K-96'nın birer odalarında lahitler de bulunmaktadır. Düz yüzeyler gösteren ve yabancı sert bir taştan yapılmış lahitlerin ayrı bir odada bulunması, bu kabil anonim mezar odalarında bazı bölümlerin satın alınabileceğine de işaret etmektedir. Bu takdirde Zeugma'da ölü gömme, mezar odası yaptıрма, yapılmış bir odadan mezar satın alma veya lahit koymak maksadıyla, yahut da başka buna benzer amaçlarla biraz daha lüks ve ayrıcalıklı mezar biçimleri yaptırmak düşüncesiyle bölümler satın almak, bunların ustalığını ve sanatkarlığını yapmak, bu işleri organize etmek gibi nedenlerle bir sektörün oluştuğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. K-88'de, koyu yeşil boyalı ahşap parçalarının bir tabuta ait olduğu saptanmış, Belkis köyünde yaptığımız soruşturmada bumezarı kaçak kazmış olan kişi bulunarak bilgi alınmıştır. Bu şekilde edinilen bilgilere belli bir yere kadar itibar edilebilirse de, anlatılanlar artık malzemeyi tamamlayıcı olduğundan ve doğruluk oranı yükseldiğinden, bazı hususlar dikkate alınmıştır. Buna göre, " yeşil boyalı tabutun uzun kenarlarında ikişer adet demir taşıma kulpu yer almaktadır ve tabut tahtaları birbirine büyük başlı çivilerle çakılmıştır. Tabutun kısa kenarında (olasılıkla dışa gelen kenarda okunabilecek şekilde) yaklaşık 0.10m X 0.15m boyutlarında bronz bir plaka üzerinde yazılar ve bir yaprak motifi yer almaktadır. Tabuttan çıkan kadın cesetlerinin kalıntıları arasında

süs eşyası olarak hamail gibi kapaklı ve içinde üzeri yazılı gümüş ince levhalar bulunan askılı küçük kutular bulunmaktadır". K- 88 mezarının kapısı önünde "Bothros" denilen bir iskelet ve artık malzeme çukuru bulunmaktadır. K- 77' deki mezarda bulunan bir tahta tabut içinden de, kül haline gelmiş renkli kumaştan elbise ile gene kül halinde, fakat formu bozulmamış bir kedi iskeletinin görüldüğü, aynı mezar odasındaki başka bir tahta tabuttan ise bronz aşık kemiği ile oyun zarı çıktığı aynı kişiler tarafından ifade edilmektedir. Kedilerin genellikle inanç nedeniye mezarlara konulduğu Mısır mezarlarından ve mumyalardan bilinmektedir. Ancak buradakinin aynı düşünce ile mi, yoksa sadece ölenin sevdiği hayvan olduğu için mi yanına bırakıldığını söylemek şimdilik çok zor olup, örneklerin çoğalması ve araştırmalarda bilimselliğin artması gerekmektedir.

VII B3. SEKİLİ ODA MEZARLAR

Zeugma nekropolünde incelenen mezar odalarından 5 adedi (K- 77, K- 78, K- 79, K- 82, K-93) ortak özellikler göstermektedirler. Bu mezarlara kapıdan girildiğinde, genellikle kare veya kareye yakın dikdörtgen biçimli bir salonun üç kenarında açılmış galerilerin zeminden yüksekliği yaklaşık 0.60m-0.70m' dir. Bazan bütün duvar boyunca tek mekan (K- 77, K- 82, K- 93), bazan da payelerle desteklenmiş veya ara duvarlarla bölünmüş odalar (K- 78, K- 79) tarzında yapılmıştır. Bu odalar, bir aile veya belirli bir gruba ait olmalıdır. Geniş ve büyük mekanların da, gene büyük sosyal gruplar veya geniş ailelere ait olabileceği gibi anonim olmaları da mümkündür. Salon kenarı boyunca, zeminden yüksek yapılmış önü açık geniş mekanlar veya odalar bir seki (platform) durumunda olduklarından tarafımızdan "Sekili Mezar Odaları" olarak tanımlanmıştır. Orta salonun etrafındaki bu sekilerin yüzeyleri düz olup, üzerlerine bazısının kısa kenarlarından birisi kavisli vaziyette, iki uzun tarafı ile bir kısa tarafı dikdörtgen olan sandukalar oyulmuştur. Tek tarafı kavisli olanlarda kavisli kenarlar hepsinde de iç tarafa, yani salona bakar durumdadır. Bunlar yaklaşık 0.40m - 0.50m derinlikte ve genellikle bir insan boyunda, yani 1.60m - 1.90m arasındadırlar (K- 82, K- 77). Bunların bazıları da olasılıkla çocuk mezarları olup daha küçük boyutludurlar (K- 77, doğu sekisi). Seki tabanlarına açılmış olan sandukaların yönleri tamamında da orta mekana (salona) yönelik, yani duvar kenarlarına dik açıdır. Ele geçen buluntulardan, seki tabanlarına açılmış olan bu sandukaların üzerlerinin genellikle 4-5 plakadan oluşan dam kiremidi gibi yapılmış yaklaşık 0.50mX 0.60m boyutlarındaki keramik plakalarla örtüldüğü anlaşılmaktadır. Hatta, ölçülerin hemen hemen aynı olmasından bu mezar kapaklarının özel olarak yapılmadığını, mevcut dam kiremitlerinin bu işte de kullanıldığına inanmaktayız. Ancak, birkaç

örnek olarak gereksinim halinde özel ölçüler için ayrıca yapılmış olabilirler. Bunların yanısıra az sayıdaki örnekler, bazı mezar kapaklarının ince (yaklaşık 0.10m) kalker monoblok taş levhalardan yapılmış olduğunu göstermektedir. Sekili mezar odalarında yapılan incelemelerde, bu yüksek tabanlı yan bölümlerin (sekilerin) taban yüzeylerinin düz olarak kayadan kesildiği, daha sonra gereksinime göre mezar çukurlarının (sandukaların) açıldığı anlaşılmıştır. Örneğin K-78'de, seki tabanında açılmış birkaç sandukanın yanısıra, daha birkaç sandukalık yerin henüz açılmamış veya oyulmamış olduğu görülmüştür. K-93 'deki mezar odasında, orta oda (salon) kenarlarına açılmış bölümlerin tavan birleşimleri tek örnek olarak eğimli yapılmıştır. Üç kenardaki sekilerden sadece kuzeydekinde iki adet mezar sandukası açılmış olup, diğerlerinin hepsi de ssandukasız, düz tabanlıdır. Bir anlamda, birisi öldüğünde sanduka açılmak üzere beklemektedir. Bu bekletilmenin, anonim olduğunu düşündüğümüz mezar odalarında, örneğin satın alınma veya özel ölçüler için olduğunu düşünmekteyiz. Aile mezarlarında ise, bir nevi batıl inançlardan dolayı açık mezar çukunun hazır vaziyette bekletilmediğini düşünmekteyiz. Bu gibi durumlarda, ancak birisi ölünce mezar çukuru hazırlanmakta olup, ölmeyen açılan mezar çukurlarının hem ölümü çağırdığı kabul edilmekte ve vaktinden önce ölebileceği düşünülmemekte ve hem de hazır mezarlara yabancı gömmeler yapılabileceği endişesi etkili olmaktadır. K- 79'daki mezar odasında ise hiç açılmış sanduka görülmemektedir. Bu kabil mezar odalarının, molozların arasında rastladığımız ahşap parçalarına dayanarak yalnızca ahşap tabutların konulduğu bir mezar odası olarak nitelenmek mümkündür. Bu durumda, ahşap tabutların tercih edildiği gömmelerin dışında bu mezar odasına konulmak üzere sanduka istendiği takdirde de olasılıkla seki yüzeyine çukur kazılıyor olsa gerektir. K- 79 mezar odasının kapı kenarlarında alt taraflarda yer alan küçük nişlerin kararmış üst kenarlarından,

bunların kandil nişleri olduğu anlaşılmaktadır. Daha üst seviyede bulunan biraz daha büyük nişlerin ise hediye nişleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu oda mezarın molozları arasında bulduğumuz büyük kap parçalarının içinde küller olduğunu, burada kaçak kazı yapmış olan birisinden öğrendik. Anlatıldığına göre, mezar odasının girişe göre sağ kenarındaki odada, dizili halde dört adet 0.30m-0.40m yüksekliğinde silindirik gövdeli ve ağzı kapaklı kaplar bulunduğu, içinde altın olduğu zannedilerek açılmış ve kül olduğu görülünce atılıp kırılmışlar. Molozlar arasında rastladığımız kap parçalarının birer Urne olduğuna şüphe kalmamakta, Gaziantep Müzesindeki örnekler de bu hususu doğrulamaktadır. K- 92'deki mezar odasında da görüldüğü gibi, kremasyon veya yakarak gömme biçiminin Zeugma'da inhumasyon ile birlikte kullanıldığı ve aynı mezar odasına Urne veya kremasyon kaplarının da konularak bir nevi Columbarium olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu değişik gömme tarzı ayrı kültür ve inanca bağlı kişilerde görülebileceği gibi, aynı aile içindeki kimselerin özel istekleri de rol oynasa gerektir. K- 79 'daki mezar odasının kuzey-batı köşesinde bulunan küçük bir odanın iskelet deposu olduğu hem yapılan tariflerden, hem de yerinde yaptığımız incelemeden anlaşılmıştır. Bu durumda, bu mezar odasının inhumasyon ve yakarak gömme tarzlarını birlikte uygulayan kişilerce kullanıldığını, ölü külleri ve bunların özel kaplarının (Urne) aynı oda içine konulmasında sakınca görülmediği anlaşılmaktadır. Sekiler üzerindeki sandukaların, gerektiğinde ve siparişe göre açıldığına, her sandukanın birbirinden 0.05m - 0.15m farklı yapılmış olması işaret etmektedir. Bu grup mezar odalarının tümünde öncekilerde olduğu gibi (K- 79 dışındakiler) iskelet depolarının olmaması, K- 82' nin dışındaki mezar odalarında görüldüğü gibi odanın tümünün kullanılmamasından ve bir çok mezar yerinin boş kalmasındandır. İskelet depolarına, çok ve üstüste kullanılan mezar

odalarında ihtiyaç duyulduğundan, incelediğimiz gruptaki mezar odalarında bu sebeple pek gerek olmadığı anlaşılmaktadır.

VIIB4. SEKİLİ VE *ARKASOLIUM*'LU MEZAR ODALARI

Zeugma'nın doğu ve batı nekropollerinde muhtelif yerlere dağılmış vaziyette 8 adet mezar odası (K- 81, K- 83, K- 84, K- 87, K- 89, K- 90, K- 95, K- 97) ortak özellikler gösterdiklerinden bu başlık altında toplanmışlardır. Aslında bu gruptaki mezar odaları, önceki gruplarda incelemiş olduğumuz mezar biçimlerinden oluşan bir kombinasyon göstermektedirler. Bunlardan K- 81, K- 84, K- 89, K- 95 ve K- 97 'deki mezar odaları, öncekilerde olduğu gibi ortadaki bir salonun üç kenarına yapılmış sekiler içermektedirler. Sekilerin bazısı boş (K- 84, K- 97), bazısının yarısı kullanılmış (K- 87, K- 95), bazısı da tamamen sandukalar ile doldurulmuştur. K- 95' in iki yan sekileri orta kısımda birer sabit paye ile desteklenmiştir. Orta (kuzey) sekinin açıklığı uzunluğundan daha dar olup, iki yan kenarda kapalı alanlar meydana gelmiştir. K- 84, K- 89, K- 90, K-95 ve K-95' deki sekilerin gerisindeki duvarlarda *Arcasolium*'lar açılmış, K- 81 ve K- 95'de girişin karşısındaki duvarda, K- 89'da ise bütününde tekli ve çiftli olarak yapılmışlardır. *Arcasolium* ve sanduka olarak her iki gömme biçiminin bir arada yapılmasının nedeni, daha fazla gömme için yerden azami tasarrufun sağlanmak istenmesi, yatay yüzeylere sandukaların ve düşey yüzeylere de *Arcasolium*'ların yapılmasıyla bütün yerlerin değerlendirilmesi düşüncesidir. Sandukalı mezarların bir kısmının baş tarafları kavisli (K- 89, K- 90) , bir kısmı ise düz ve dikdörtgen biçimlidir. Maliyet unsurunun fazla bir etki yapmayacağı düşünüldüğünden, baş tarafı kavisli sandukaların ya bir inanç biçimi ile ya da geleneklerle ilgili olması düşünülmektedir. K- 81 ve K- 95'de her iki tür de birlikte kullanılmıştır. K- 84'deki mezar odasında ise, dikdörtgen sandukalarla birlikte, her iki tarafı kavisli sandukalar da

görülmektedir. Sandukaların tek veya çift tarafının kavisli yapılması mezar odası ustalarının kendilerin veya örneğin bağlı oldukları atelyenin üslubunun bir sonucu da olabilir. Gerçi, buna benzer biçimde baş tarafı özellikle belirtilmiş kavisli sandukalara Kudüs Geç Demir Devri mezarlarında da rastlanmaktadır. Fakat kullanım biçimi ve zaman faktörü dikkate alındığında doğrudan bir ilişki kurmak mümkün olmamakla beraber tradisyonların devamlılığını da gözden uzak tutmamak gerekmektedir⁴¹⁸. Bu mezar odasında karşı (doğu) sekideki sandukalar dört köşeli, güney sekidekiler ise iki tarafları da kavisli biçimdedirler. K- 84'deki ilginç bir husus da, güney sekinin gerisinde yer alan iki adet çiftli *Arcasolium*'dan batıda olanın çift lahitinde, duvar dibindekinden öndekine ve öndekinden de dışarıya tabandan açılan ince bir kanalın olmasıdır. Bu husus hemen, mezar libasyonunu akla getirmektedir⁴¹⁹. Anamur Nekropolünde ve diğer batı nekropollerinde örneklerine rastlanan mezar libasyonunun uygulanma biçimi bilinmemekle birlikte, bunun bir nevi manevi temizlik anlamına geldiğini düşünmekteyiz. Fakat, Zeugma nekropolünde şimdiye dek hiç karşılaşılmayan bir husus olarak bunun mezar libasyonunun tek örneği olduğunu söylemek mümkündür (Bkz. K-84 plan ve AA kesiti). Ancak, *Arcasolium* kemerinin üzerinde saptadığımız bir kaya çatlağı bize, yukarıdan sızabilecek veya sızmış olan yağmur sularının birikmesini önlemek üzere bu kanalların açılmış olabileceğini hatırlatmaktadır. Zeugma nekropolünde mezar libasyonundan söz etmek için en az birkaç örneğe daha gerek olduğu kanısındayız. Fakat, bu kanal açma işlemi dahi eğer libasyon için değilse, bu mezarların uzun sürede kullanılacağına işaret etmektedir. K-84' deki mezar odası salonun ortasında bir de, düz yüzeyli ve süslemesiz lahit bulunmakta olup,

418 Barkay 1992, s. 139 vd, mezar No: 24-25, Fig.5.

419 Rosenbaum 1971, s. 9 ve dipnot (47)

yöreye yabancı daha sert bir taştan yapılmıştır. Mezar odasının oyulma aşamasından sonra lahitin yapılmış olduğu, lahiti içeriye girdirmek için kapıda yapılmış olan genişletme çalışmasından anlaşılmaktadır. K- 90'daki mezar odasında, dikdörtgen veya kavisli sandukaların üzerlerinin 4-5 adet keramik plaka ile kapatıldığı görülmektedir. K- 81 'deki mezar odasında sandukaların üzerlerinin gene keramik plakalarla örtüldüğü ve kapakların aralarının çamur harcı ile doldurulduğu tarafımızdan saptanmıştır. K- 90'daki mezar odasının salonu, enine uzun bir dikdörtgen biçimi göstermekte ve girişe göre karşı tarafta (doğu) yer alan *Arcasolium*'lu ve sandukalı seki bölümünden iki orta paye ve üç kemer ile ayrılmaktadır. *Arcasolium*'lar hem salonun iki yanında ve hem de sekili bölümün uzun ve kısa taraflarında yer almakta ve Zeugma için çok az sayıdaki örneklerden olarak lahitlerinin baş tarafları, sandukalar gibi kavisli olarak sona ermektedir. *Arcasolium*'larda, eski gelenekteki gibi gerek başlık kavisleri ve gerekse yastık yükselteleri seyirciye göre sağda, sandukalarınki ise dikine yer almaktadır. Bu grubun içinde iki oda mezar K- 83 ve K- 87, plan farklılıklarıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Diğer bütün mezar odalarının girişleri orta aks üzerinde olduğu halde, bu ikisinde giriş tek yanda ve köşeye yakındır. Her ikisinde de kapıdan sonra kare biçimli bir odaya girilmekte ve girişe göre sol tarafta sandukalı bir seki yer almaktadır. K- 83'de giriş odasının diğer duvarları düz, sol (kuzey) duvar sekili, sekinin sağ duvarı ile karşı duvarında birer adet çiftli *Arcasolium* bulunmaktadır. Buradaki *Arcasolium*'lar da bir öncekinde olduğu gibi baş tarafı kavisli lahitler içermektedirler. Sandukaların yanısıra *Arcasolium* lahitlerinde de görülen bu kavisli bitimlerin örneklerinin yeterli sayıda olmaması devam edegelen bir gelenek olmadığını göstermekte ve somut belgeler olmadığından bir inanç biçiminin kuralı veya gereği olmaktan çok, bir işçilik biçimi veya üslubu sonucu ortaya çıktığı düşüncesi ağır basmaktadır. K- 87'deki mezar

odasına da kare biçimli salonun köşeye yakın bir yerinden girilmekte ve girişe göre sol tarafta (güney) bir seki bulunmaktadır. Sekinin üç kenarına birer *Arcasolium* yapılmış olup, giriş odasının da diğer iki duvarında birer *Arcasolium* yer almaktadır. K- 81, K- 87, K-90 ve K- 95'in kapıları, içeri doğru daralan iki bölümlü kapılar olup, çoğu tahripli olduğundan kesin olarak anlaşılamamakla birlikte, kapakların devirme tarzında kapatılan düz levhalar biçiminde olduğu tahmin edilmektedir. Zeugma'da sağlam bir kapı levhası bulunup incelenemediğinden, içe doğru daralan kapıların kapak taşları hakkında iyi incelenmiş olan Elausse Sebaste, Korykos ve Kanytelleis nekropollerinde⁴²⁰ bulunan ve hemen hemen aynı biçimde kapılara sahip olan oda mezarların kapak taşları ile daha batıdaki Anamurium nekropolü⁴²¹ fikir vermektedir. K- 83' ün kapısı da aynı şekilde içeri doğru daralan iki bölümden meydana gelmekte olup, üst kısımları kemer biçimlidir. K- 89'un kapısı düz bir geçit halindedir. K- 84'ün girişi ise, " kartal " ve " yün sepeti " motifleri içeren bir kısmı yazıtlı 8 adet stelin bitişik olarak dizildiği bir terastan sonra gelen, dromos gibi dar bir geçitten sonra sola (kuzey) açılan bir yuvada hareket eden silindirik bir kapakla kapatılmaktadır. Aslında Zeugma nekropolünde yer alan mezar odalarının büyük çoğunluğunun kapılarının önünde bu şekilde teraslar içerdiği bilinmekte ve toprak dolguya rağmen algılanabilmektedir. Ancak, kazısı yapılarak tümü ortaya çıkarılmış bir mezar odası olmadığından bu terasların, Doliche mezar odalarındaki Ön Avlular gibi fonksiyonel olabilme özelliklerine sahip olup olmadıkları bilinmemektedir. K- 97 'deki mezar odasının girişi uzun bir koridor halinde olmakla birlikte, geleneksel bir dromos görüntüsüne sahip değildir. Toprak dolgu nedeniyle giriş biçimi tam algılanamamakta,

420 Machatschek 1967, s. 52, Taf.11, 17, Abb,28-30

421 Rosenbaum 1971, s. 1-15

fakat koridorun sol (güney) duvarında geniş bir niş görünmekte ve gene sola açılan bir silindirik kapak yuvası izlenebilmektedir. Bu mezar odasında salonun ortasında bir sunak yer almaktadır. İçerde, kapı yan duvarında (kuzey) geniş bir niş ve bunun önünde de düz ve sade bir sabit lahit yer almaktadır. K- 89'da da, içerde kapının iki yan duvarlarında eşit boyutlarda birer niş bulunmaktadır. Kapıların tek veya iki tarafında bulunan nişlerin, çok gömmeli bu tür mezarlarda belirli bir mezara ait olup olmadığı hakkında fikir yürütmek mümkün değildir. Bu durumda, bu kabil nişlerin genel anlamda aydınlatma, tütsüleme veya bir sonraki gömmeyi etkilemeyecek veya ilgilendirmeyecek biçimde bir ayin veya tören eşyası konuluyor olmalıdır. Eğer bir nişin belirli bir mezara ait olması söz konusu ise, o takdirde K- 81 ve K- 95 mezar odalarında görüldüğü gibi *Arcasolium*'ların arka duvarlarına özel nişler açılmakta fakat, bunlarda hediye, ölü eşyası veya kült malzemesi gibi lahitteki ölüye ait eşyalar mı, yoksa olası ölü külü kapları da mı bulunduğu bilinmemektedir.

VII B5. COLUMBARİUM (?)

Doğu nekropolde bulunan bir mezar odasının (K-86) giriş kısmı tahrip olduğu için tam olarak algılanamamaktadır. İçeri girildiğinde, düz ve basamak gibi bir sekinin odanın dört kenarını dolaştığı görülmektedir. Orta akstan sağ (batı) köşeye kaymış olan kapının karşı (güney) duvarında üç adet niş yer almaktadır. Batıdaki içine ikince ve daha küçük bir niş daha yapılmıştır. Odanın doğu duvarında düzeltilmiş kaya yüzeyine beş adet stel oyulmuş olup, benzerleri K-84'de, K-91'de ve K-92 ile Gaziantep Müzesinde görülen sabit ve taşınabilir stellerle aynı karakterde "Kartal" ve "Yün Sepeti" motifleri ile insan figürleri içermektedir fakat oldukça tahrip olmuş ve aşınmış haldedir. Batı duvara ise, tek

bir stel oyulmuş, daha yüksek kabartma halinde ve nisbeten daha iyi durumda olup, giyimli bir erkeğe aittir. Bu oda içinde herhangi bir sanduka, *Arcasolium*, *Loculus* veya lahit bulunmamaktadır. Önceki örneklerde (K- 84, K- 91, K- 92) mezar odası dışında yer alan bu kabil kabartmaların, alışılmışın dışında oda içinde yer alması, dikdörtgen-kemerli ve çiftli nişlerin tüm bir duvarı doldurması, diğerlerinde pek görülmeyen seki gibi bir basamağın odanın tümünü dolaşması, Zeugma nekropolündeki diğer mezar odalarıyla benzerlik göstermeyen ve olağan olmayan bir mezar odasını karşımıza çıkarmaktadır. Nişlerin ve dört duvar önündeki basamağın durumu, buralara birtakım sunuların yapılabileceğini çağrıştırdığından pek emin olmamakla birlikte burasını basit bir Columbarium (?) olarak nitelemekteyiz.

VIIC. DİĞER NEKROPOL VE TEK MEZARLAR

Güney Kommagene Bölgesinde gerek döküman çalışması ve gerekse arazide yaptığımız çalışma ve incelemeler sonucunda saptayabildiğimiz nekropol alanları ile tek mezarlar bir harita üzerinde gösterilmiş ve ayrıca bugünkü yer adları ile birlikte verilmiştir. Bölgedeki en önemli ve büyük kentler Doliche ve Zeugma'dır. Bunların dışındaki antik kentler, yaşamları belki de birkaç yüzyılı geçmeyen ve zaman zaman önem kazanıp yitiren, lokal şartlara bağlı olarak gelişen küçük kentlerdir. Örneğin Sugga, Arulis, Urima, Abarara vb. gibi düzensiz kentlere ait nekropol alanları tam olarak tesbit edilememiştir. Buna mukabil, bilinen antik kentlerden uzakta bazan antik yollar üzerinde ve bazan da yollardan daha iç kısımlarda tek veya küçük gruplar halinde mezarlar bulunabilmektedir. Bir yandan da, bu mezarların hemen hepsi oda mezarlar olduğundan ve yapımları için kayalık alanlara gerek

gösterdiklerinden her zaman antik bir yerleşimin civarı, yol üzeri vb. gibi yerlerde değil ama, kayalık alanların elverdiği birçok yerde yapılmışlardır. Nekropol alanları ve tek mezarların işaretlendiği haritaya bakıldığında, mezarların özellikle Bölgenin orta kısmı ile doğu kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir ki, Fırat'ın geçit veren kıyısı ile Doliche'nin Kült Merkezi olma özelliklerinin bunda büyük etkisi olsa gerektir. Güney Kommagene Bölgesinin kuzey-batısını oluşturan Kahramanmaraş kesiminde kalan yerler ise, büyük oranda dağlık ve engebeli bir yapı gösterdiğinden, fakat esasen jeolojik anlamda Bölgenin doğusu kadar sağlam kayalık yapıya sahip olmadığından oda mezarlara pek rastlanmamaktadır. Bu konuda daha sağlam kaynaklar ve bilgi için başvurduğumuz Kahramanmaraş Müzesi yetkilileri de, anılan bölgede bilinen kaya ve oda mezarları olmadığını ve nekropol olarak tanımlanacak mezar grupları ile tek mezarlara şimdiye kadar rastlanmadığını bildirmişlerdir. Esasen Peutinger Levhası ile diğer antik kaynaklara göre, söz konusu bölgede antik bir kent olmadığı gibi, antik yollar daha güneyden geçtiğinden yol güzergahlarında da uzakta olduğundan, tanımladığımız biçimdeki antik dönem oda mezarlarının görülmemesi tarafımızdan da doğal kabul edilmektedir. Yaptığımız arazi çalışmalarında, yüzeyde oldukları veya kaçakçılarca kolay tanındığı için hepsi de açılmış ve soyulmuş⁴²², hatta bir kısmı ahır, samanlık, odunluk vb. gibi amaçlarla kullanılmaktan dolayı tahrip olmuştur. Bu gibi mezarların tahrip olmasına veya kötü şekilde kullanılmasına rağmen incelenmesi, örneğin plan alınması veya fotoğraf çekilmesi mümkündür, fakat daha kötüsü ise kaçak kazılan mezarın hemen doldurularak kapı veya dromos boşluğuna ağaç ekilmesi ve bu suretle çok uzun yıllar gözden uzak kalması yanısıra

422 Mezar soygunlarının kendi çağından başladığı, birçok lahit ve stel üzerindeki, mezar açanlara hitaben yazılmış beddua metinleri ile bunlara verilecek cezaları içeren yazıtlardan anlaşılmaktadır.

ağacın kökleri dolayısıyla da içinin tahrip olmasıdır. Bölgede yer alan yerleşimsiz nekropollerin konuşlanma sebebinin sadece iyi kalitedeki, mezar odası yapmaya elverişli kalker kayalıklar olmadığı başka sebeplerinin örneğin bir savaş sonrası veya geçici bir iskan yahut yazlık kamplar vb. nedenlere de dayandığı düşünülmektedir. Tek mezarlar da, genellikle nekropollerle hemen hemen aynı yapım nedenine dayanmalarına rağmen, yolculukta veya görev sırasında ölen kimseler için de yapılmış olması olasıdır. Gerek yalın nekropollerde ve gerekse tek mezarlarda, konuşlanma veya yönelme yahut da belirli bir düzen olmayıp arazinin yapısına uyum sağlamak ön planda gelmektedir. Bu kabil nekropol ve tek mezarların içinde çalışmaya müsait olanlarından özellik gösterenler ele alınarak incelenmiş ve çalışılmıştır. Plan özellikleri olarak iki ana nekropolden Doliche veya Zeugma mezarlarıyla benzerlik gösterenlerden katalog numaraları K- 98, K- 99, K- 100, K- 101 ve K- 102 olan mezarlar bu başlık altında olup, bu iki ana nekropolün gömme biçimleriyle birlikte ele alınmışlardır.

VIID. MEZAR ODALARI VE DEKORASYONU

Güney Kommagene Bölgesindeki mezar odalarının süsleme ve dekorasyonu, Diğer Nekropol ve Tek Mezarlar da katılarak Doliche ve Zeugma Nekropollerindeki Mezar Odaları başlıkları altında iki ayrı grupta incelenmişlerdir. Ana başlık olarak mimari süslemeler, yontu ve boyalı süslemeler olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır.

VIID1. DOLICHE, JUPİTER DOLICHENUS TEMENOSU VE DİĞER NEKROPOLLER İLE TEK MEZARLAR

Mimari Süslemeler: Bu gruba giren mezarlar daha çok Doliche kent nekropolünde karşımıza çıkmakta olup, tek odalı mezarlarda mimari süslemeler hemen hemen hiç görülmemektedir. Fakat İki Odalı Geçişli ve Çok Odalı mezarların hemen tümünde az veya çok olarak görünmektedir. Tek Odalı ve Çok Kenarlı mezarlardan K- 22, olasılıkla sahibinden dolayı özel bir önem ayrıcalık taşımaktadır⁴²³. Altıgen kenarların ayırım yerlerindeki köşe plasterleri ve başlıkları ile *Arcasolium* kemerlerinin kenar profilleri bir bütünlük göstermekte ve doğrudan bir bağlantı görülmemekle birlikte, zaten kendisi mimari bir öge durumundaki piramidal çatıyı taşır görüntüsü verilmektedir. *Arcasolium* kemerinin kenarları bu şekilde, diğer süsleme elemanlarıyla uyumlu başka bir mezar görülmemektedir. Daha birkaç mezarda kemer süsü varsa da bunlar tek başına olup, başka elemanlarla bağlantısı yoktur. Kuzey Suriye ve Palmyra'da inşa edilmiş mezar odalarının kemer ve nişlerinde görülen profilli silmelere, Doliche nekropolündeki kayaya oyulmuş mezar odalarında rastlanmamıştır. Buradaki bazı kapı geçitlerinin kemerlerinde profilli silmeler görülmekle beraber, bunlar hem basit ve kaba işçilikli, hem de çok belirgin olmayan alçak kabartmalar halinde, diğer bir deyişle ikinci sınıf işçiliktedirler. K-22'deki bütün mimari süslemeler, tavandaki çelenk, piramidal çatının ayırım çizgileri, av yapan Eros'ları içeren süsleme bandı, başlıklı plasterler ve kenarı silmeli *Arcasolium* kemerleri ile söveleri ve lentosu kalın silmelerle süslü giriş kapısı bir bütünlük göstermekte, Doliche nekropolünün en süslü ve zengin dekorasyonlu mezar odası olmasına karşın işçilik kalitesi ikinci sınıfın üzerine çıkamamaktadır.

Geçişli iki odalı mezarlar da dahil olmak üzere, plan olarak bir orta mekandan yan odalara geçilen hemen bütün mezar planları mimari süslemeler yapmaya elverişlidir. Çünkü geçit yerlerindeki

423 Wagner 1982, s. 141 ve 140 Res.6

dikine bölümler plaster görüntüsü vermekte, eşik yüksekliklerinin yanısıra tavan kalınlıklarının kiriş ve arşitravları taklit etmesiyle ve yanlardaki yalancı paye veya plasterlere de taşıtırılmasıyla dar mekanlarda etkileyici olabilmektedirler. K- 30, K- 38, K- 46, K- 48 ve K- 56 bu uygulamanın yapıldığı sade örnekler olup, K- 12, K- 35, K- 50, K- 54, K- 57 ve K- 58 ile K- 100 daha detaylı işlenmiş mimari süslemelere sahiptirler. Bunlarla birlikte Beşik Çatılı *Arcasolium* kemerlerini de mimari dekorasyon unsurlarına dahil etmek mümkündür. Nitekim, K- 56'nın güney yan odasındaki üç *Arcasolium*'dan ikisi Beşik Çatılı olup, yan kenarlarında kaideli ve başlıklı birer sütun veya paye motifi, üçgen bir çatıyı taşır vaziyette ve cephe mimarisi izlenimi vermektedir. Mimari anlamdaki bütün süslemeler, daha önce de belirtildiği gibi, "Ölünün Evi" kabul edilen mezar odasına mimari unsurlarla daha çok ev havası verilmek içindir⁴²⁴. Doğal olarak, kayaya oyulmuş bir mezar odasının bu kabil taşıyıcı veya fonksiyonel görevi olmayan sütun, paye, plaster, kiriş, arşitrav, koniş vb. mimari öğelerle süslenmesi de, çağının zenginlik ve güç gösterisi anlayışının mezar odalarının içine kadar nüfuz etmiş bir yansımasıdır. Bunların yanısıra, mezar odasının kaya yüzeylerinin işleniş biçimi de dekoratif etkiler verebilmektedir. Genellikle, önce iri murçla oyulan odalar daha sonra ince murçla düzeltilmektedir. Bu hususlar kataloglarda ek bilgi olarak belirtilmiştir. Bazı mezar odaları murçla oyulduğu gibi kaba düzeltili olarak bırakılmış, bazıları da kalın veya ince tarakla raspalanmıştır. Yaptığımız incelemede, yüzeyleri iyi düzlenmiş duvar ve tavanlarda iki tür tarak kullanıldığı ve kalın dişli tarakların 0.04-05m, ince dişli tarakların ise 0.02-03m kalınlıkta oldukları tarafımızdan ölçülebilmektedir. Çok iyi işçilik gösteren yüzeylerin önce kalın dişli, sonra da ince dişli

424 Rosenbaum 1971, s. 4 vd, Anemurium nekropolündeki ev veya tapınak tipli mezarların Elausse Sebaste ve Korykos'dakilerle ev benzetmesi hakkındaki karşılaştırma.

taraklarla düzeltildiği anlaşılmıştır. Plaster ve giriş başlarında ise bazan başlık, çoğu kez de konkav ve konveks basit silmeler kullanılmaktadır.

Yontu Süslemeler : İncelediğimiz nekropollerde çok az sayıda insan ve hayvan figürleri ile alçak ve yüksek kabartma tarzındaki bitkisel ve geometrik bezemeler bu grubu oluşturmaktadır. K- 21'de çok stilize bir Medusa başı ile at üzerinde bir figür yer almakta fakat, ya çok acemi birisi tarafından, veya sonraki kullanımları sırasında yapılmış, özellikle Medusa çok kötü taklit edilmiş olup, detaylar belirtilmemiştir. K- 75'de ise, bu nekropollerde tek örnek olarak giriş kapısının önündeki avluda ve kapının sol (batı) duvarına açılmış bir kartuş içine uzun yapılı ve giyimli bir erkek kabartması yapılmış, ancak bitirilmemiştir. Bunun sol ve karşı taraflarındaki yüzeylere de birkaç kartuş açılmış, fakat boş bırakılmıştır. Bunlarda yazıtların da olmaması, ait olacakları kimselerin buraya gömülmediğini düşündürmektedir. K- 22' nin ön avlusunda, kenarları profilli ve kalın silmeli kemerlere sahip büyük nişlerden birinin içine giyimli bir kadın kabartması yapılmış olup, yüzü tahriplidir. Bunun yan taraflarında bulunan diğer iki niş içinde de giyimli insan figürleri taslak olarak yapılmış, fakat bitirilmemiştir. Bu giyimli figürlerin, uzun mantolarını başlarına çekmiş oldukları anlaşılmaktadır. Ara Pacis sunağı örneklerinde olduğu gibi, dini törenlerde ve cenaze merasimlerinde başa çekilen mantolar veya bir örtü ile başın örtülmesi, Roma din kültüründe yerleşmiş bir gelenek olduğundan, K- 22 mezarında da bunun yansımasını görmekteyiz. Bu husus da ayrıca, bu mezar sahibinin kent yönetiminde veya diğer bir yüksek makamda belirli bir yer işgal ettiğini bir kez daha kanıtlamaktadır. Gene bu mezar odasının içinde, köşe plasterleri ile *Arcasolium* kemer yayları arasında kalan boşluklara, her kemerin iki tarafında ve içeri bakar durumda yönelmiş Nike figürleri yapılmıştır. Özellikle lahit bezemelerinden bilinen Nike figürleri, ölenin hayat

mücadelesini Zafer ile bitirmiş olduğunu simgelemektedir⁴²⁵. Gene, mezar ve özellikle de lahit bezemesinin ana öğelerinden birisi olan Eros'lar da bu mezar odasında yer almakta, ancak alışılmışın dışında altıgen odanın duvarlarını dolaşan bir bant üzerinde, arabesk bitki motifleri arasında ve çeçitli vahşi hayvanlarla av mücadelesi kompozisyonları içinde gösterilmişlerdir. Bu türde Eros- vahşi hayvan mücadelesine Anamurium nekropolünde⁴²⁶ bulunan mezar binalarında ve daha yakın örnekler olarak Antakya mozaiklerinde⁴²⁷ avcı- vahşi hayvan mücadelesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Antik dönemin ve özellikle de Roma kültür ve sanatının yansıdığı mezar ve lahit dekorasyonundaki ana motifler olan Nike'ler ve Eros'ların bu mezar odasında yer alması, Doliche kenti ile sakinleri ve sanatkarlarının, imparatorluğun batı kesimindeki güncel akımlar ve gelişmelerden uzak olmadıklarını gösterdiği gibi alışlagelmiş, örneğin lahit bezemelerindeki Eros - Nike - Bukranion-Girland şablonundan uzak fakat temel öğeleri kullanarak yeni kompozisyonlar ortaya koyduklarını da göstermektedir. Gerçi bu düzenleme İtalya'da, özellikle Vatikan'daki⁴²⁸ Eros'ların veya Nike'lerin taşıdığı bazı madalyonlu lahitlerin ön yüz düzenlemesini anımsatmakla birlikte kendine özel bir karakter taşımaktadır. Tek bir örnek olarak bu mezar odasının süslemesinin benzerlerinin olmaması, bir tek mezar odası için dışarıdan getirilmiş yabancı bir ustanın çalıştığını düşündürürse de, kentin önde gelen bir şahsiyetine veya yöneticisine ait olabilecek böyle bir mezar odasının (bir anlamda anıtının), hiyerarşik düzenin çok sıkı uygulandığı bir ortamda başkalarının da benzerlerini yaptırma mecburiyeti veya taklit etme cesaretsizliği gibi nedenlere de bağlanabileceği

425 Koch-Sichtermann 1982, "Lahit dekorasyonu ve süslemeler"

426 Russell 1977, s. 45-62, Fig.24

427 Campbell 1988, Plate 197, 198, 200,

428 Koch-Sichtermann 1982, Abb. 282-287

düşünülmektedir. K- 22 mezar odası içindeki kabartma sahnede yer alan Hades ve Persephone olayın geçtiği yerin gene Hades Ülkesi veya Ölüler Alemi, Hermes, Psykopompos sıfatıyla ölülerin ruhunu öteki dünyaya götüren tanrı ve Psykhe kanatlı kimse ise olaya konu olan ölenin ruhudur. Bu kompozisyon hep aynı şahıslarla olmasa bile olay olarak, ölenin ruhu ve Hermes ile diğer ölüler alemi temsilcilerinin de katılmasıyla tasvir edilmiş olup, en yakın benzeri Doğu Kilikya'daki Anazarbus kentinde bulunan bir mezar odasının duvar fresklerindedir⁴²⁹. Orada da, Hermes gene Psykopompos sıfatıyla ölen bir kadına Hades Ülkesinde yol göstermekte ve kompozisyonun diğer duvardaki devamında ise bir ölüler bayramı tasvir edilmektedir.

K- 6 mezar odasındaki üç adet *Arcasolium*'da kemerlerin kenarları iyi bir işçilik ve düzenleme ile balık kılıcı tarzında dizilmiş defne yaprakları ve birbirine paralel palmet yaprakları gibi bitkisel motiflerle bir bordür halinde süslenmiştir. Kırık olan *Arcasolium* lahitlerinin ön yüzlerinin incelenmesinden iki yanda mobilya ayağı motifinin yer aldığı, bunların iç kısmında ise cepheden gösterilen Bukranion'lara bağlanmış, dar çember yayının içini bir Medusa başının doldurduğu kalın ve sıkışık yapraklarla yapılmış girlandların bulunduğu anlaşılmaktadır. Hayvan figürlerinin yer aldığı iki mezar odasından birisi K- 98' deki tek odalı mezardır. Girişe göre sol karşı köşede çok acemice yapılmış bir boğa (?) figürü olup, belli belirsiz alçak kabartma halindedir. Bir diğeri ise K- 99 'daki mezar odasında, girişin tam karşısında bulunan iki *Arcasolium*'un kemerleri arasında yer almaktadır. Oldukça yüksek kabartma halinde bir Dağ Keçisinin başı yapılmış, kulakları ve boynuzları abartılmış ve uzun yapılmıştır. Bölgede bugüne kadar ilk kez, karşımıza bir Dağ Keçisi mezar bezemesi olarak çıkmakta, ayrıca komşu bölgelerde de

429 Taşyürek 1975b, s. 121 Fig.2, s.123 Res. 1-4.

benzerlerine rastlanmamaktadır. Bu durumda bu Keçi motifini, ölen kimsenin şahsı ile ilgili özel sipariş olarak kabul etmekteyiz.

Bunların dışında kalan süslemeler genellikle *Arcasolium*'ların lahit yüzlerindeki bezemeler olup, karakteristik diyebileceğimiz bir özellikle hemen hepsi de iki girlandlı, birkaç tanesi ise tek girlandlıdır. Anadolu'daki lahit süslemelerinde genellikle üç girland ve dört taşıyıcı unsur kullanılmasına karşın Bölgede, Zeugma'dan gelmiş iki lahitin (K- 104 ve K- 105) dışında üç girlandlı bezeme düzenine hiç rastlanmamasının nedenini Bölgedeki gömme adetlerinde lahitlerin rağbet görmemesi, dolayısıyla da seyrek yapılan lahit işlenmesinde ve bezemesinde güncel sanatsal akımlara uymuş olmak için ikinci sınıf bir anlayışa ve belki biraz da maliyet unsurlarına bağlamaktayız.

K- 26 mezarının ön odasının iki yanındaki oturma yerleri⁴³⁰ dikdörtgen şekiller göstermesine karşın, üstteki köşeler konkav biçimlidir ve bu kavislerin içine birer istiridye motif oturtulmuştur. İstiridye motifleri çoğunlukla lahit bezemelerinde, özellikle de Sidamara tipi lahitlerde aedícula ve niş köşelerinde çok kullanılan bir motif olup, daha çok doğu orijinli olarak tanımlanmaktadır⁴³¹. İstiridye motifleri Doliche nekropolünde, niş köşelerinde ve bazı kapıların üstünde süsleme elemanı olarak karşımıza çıkmakta olup, tıpkı Nike ve Eros'lar gibi aşılarmış yerlerinde değil ama, mezar odası sanatkarının veya mezar sahibinin isteğine göre değişik bir yorumla kullanılmıştır. K- 35'deki İki Odalı Geçişli mezarda bulunan 5 *Arcasolium* lahdinin de üst kenarları düz ve profilli silmelere, yüzeyleri ise üç Eros'un taşıdığı iki girland ile yapılmış süslemelere sahiptir. Girland boşluklarında Kantharos'lar ve Bukranion'lar yer

430 Rosenbaum 1971, s. 1-15 Anemurium Nekropolündeki mezar odalarının oturma yerleri ile Machatchek 1967, s.93 dipnot (93, 425, 431). oturma yerlerinin mezar ziyareti, törenler, ziyafetler ve ayinlerle ilgisi hk.

431 Wiegad, Marion-Lawrence s.152

almaktadır. Yalancı paye veya plaster başlıkları da oldukça süslü ve detaylı yapılmıştır. K- 57'deki mezarın orta (karşı) odasının üç kenarındaki lahitler oldukça sağlam ve iyi işçiliktir. Üç Bukranion'un taşıdığı sade yapılı girlandların boşluklarında birbirinden değişik şekillerde dört yapraklı birer çiçek rozeti bulunmakta, küçük boyda yapılmış aynı rozetlere girland yapraklarının arasında da rastlanmaktadır. Bu girlandların yapı, terkip ve rozetleriyle Adana Müzesinde bulunan iki lahitin girland biçimleri ve rozetleri çok yakınlık göstermektedir. K- 57 mezarının söz konusu olan orta odasındaki orta *Arcasolium*'un lahit yüzeyinde diğerlerinden farklı olarak en kenarlarda kaide üzerinde birer Anfora yer almaktadır. Sağ *Arcasolium* lahitinin de yüzeyinde aynı düzenleme olup, detayları işlenmeyerek taslak halinde bırakılmıştır. Olasılıkla bu tür taslakların, mezar odası yapıldığında sağ olan kimseler için düşünüldüğü, ancak sahibi belki de bu odaya gömülmediği için işçiliğinin tamamlanmamış olduğunu kabul etmekteyiz. K-58'de de tahrip olmuş lahit kenarlarından kalan parçaların incelenmesinden köşelerde mobilya ayağı ve aksamının motif olarak işlendiği anlaşılmaktadır. K- 66 mezarında yanyana duran iki lahitin ağız kenarlarında bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan iki-üç sıra halindeki ince bantlar, lahit üzerine yapıştırılmış gibi uyumsuz durmaktadır. Bu mezardaki üçüncü lahitin kapağı klineli olup, lahit yüzeyinin iki yan kenarında mobilya ayakları ile iç kısımlarında profilden gösterilmiş birer Bukranion bulunmakta ve sıkıştırılmış gibi sıkı yapraklı iki ince girlandın uçları bir yere bağlanmayarak boşta durmaktadır. Ortada iki girlandın arasında, istiridyeye benzer fakat tanımlanamayan bir motif yer almaktadır. K- 75'deki mezar odasındaki iki lahitin de tahrip olmuş ön yüz kenarlarında birer mobilya ayağı motifi olduğu anlaşılmaktadır. Bir lahit yüzeyinde iki girlandın olmasının, Anadolu bazında ele alındığında çok az sayıda başka yörelerde de görülmesine karşın

Güney Kommagene Bölgesine has bir özellik olduğu ortaya çıkmaktadır. Lahit boylarının, komşu bölgelerdekilere örneğin Doğu Kilikya'daki Mopsuestia, Hieropolis Kastabala ve özellikle de Anazarbus nekropolündekilerle yaklaşık aynı ölçülerde olmasına rağmen, diğerlerindeki üç gırlanda karşılık Bölgedekilerde iki gırland yapılmasının ayrı ve özel bir sebebinin olup olmadığı bilinmemekte, şimdilik atelye ve ustalık biçemlerinin ve işçilik gelenekleriyle müşteri taleplerinin rol oynadığına inanılmaktadır. Bunun yanı sıra, hemen bütün Anadolu görülen ve Dionysos misterleriyle açıklanan gırland altındaki üzüm salkımı motiflerin Bölgede görülmemesi sebebi de, güçlü Jupiter Dolichenus Kültü ve inancı olsa gerektir. K-100'deki mezar odası, oda-lahit-mimari ve yontu olarak öne çıkmakta olup, *Arcasolium* lahitlerinin ağız kenarları düz ve eğimli silmelerle süslüdür. Orta *Arcasolium* nişinin duvarına işlenen giyimli bir erkek büstü kabartmasının, yüzü oldukça tahripli olduğundan tam algılanamamaktadır.

Boyalı Süslemeler : Mezar odaları içinde süsleme olarak boyanın kullanıldığı iki mezar odası saptanmış, birisi içine girilemediğinden çalışılmamış olup diğeri K-100 mezar odasıdır. Geçişli İki Odalı planda olan bu mezar odasındaki *Arcasolium* kemerlerinin kenarları bir bant halinde kırmızı-kahverengi bir boya ile çizgilerden oluşan bezemelerle süslenmiştir. Ayrıca lahitlerin yüzeylerine de bazı bezemeler yapılmış fakat bir kısmı solarak uçtuğu için algılanması zorlaşmaktadır. *Arcasolium* nişlerinin duvarlarına çeşitli bezekler örneğin istiridye motifleri, Kantharos' lar vb. süslemeler ile lahit yüzeylerine de gırland taklidi boya bezekler yapılmıştır. Oda geçiş yerindeki payeler, dikine çizgilerle boyanarak sütun yivi görünümü verilmiş, ayrıca paye veya plaster başlıkları da dilimler ve sarmaşık yaprakları motifleriyle süslenmiştir. *Arcasolium* kemerleri ile kenar çizgileri arasındaki boşluklar ise sarmaşıklar,

eğrelti otları, dallar ve yapraklar gibi bitkisel motif ve bezemelerle süslenmiştir. Bütün bu süsleme ve bezemeler, iyice düzeltilmiş kalker kayadan duvar yüzeylerine herhangi bir sıva veya astar gibi alt yapı malzemesi olmaksızın kaya üzerine doğrudan boya ile yapılmıştır. Bu şekildeki bir boyama türüne ve bezeme tekniğine, ne Bölgede ve ne de komşu bölgelerde rastlanmamıştır. Her ne kadar Zeugma'daki kalker mezar stelleri doğrudan boyanıyorsa da, mezar odalarında buna hiç rastlanmamıştır. Bu tür bir bezeme anlayışının Bölgede nasıl oluştuğu, veya nasıl ve hangi yolla nereden geldiği hususu belli olmamakla birlikte, bu konuda bir fikir ileri sürmek için örnekler henüz çok azdır. Ancak, lokal olarak karşımıza çıkan bu iki örneğin, Doliche ile Sugga kentleri arasındaki yola çok yakın olması nedeniyle asker, tüccar, sanatkar vb. yolculuk yapan bir veya bir grup yabancıнын ölümü halinde kendi geleneklerine göre gömülmekte oldukları varsayılarak şimdilik bu şekildeki bir izahla yetiniyoruz. Ancak mezar sahibi yabancı da olsa, süsleme tarzı biçeminden Doğu Akdeniz sanatı (örneğin Batı Suriye, Filistin, Mısır vb. gibi) sezilmektedir.

VIIID.2. ZEUGMA VE DİĞER YERLERDEKİ MEZARLAR

Doliche, Jupiter Dolichenus Temenosu ve diğer yerlerdeki nekopol ve tek mezarlarda görülen mimari süsleme elemanları ile yontu anlamında sabit öğelerle yapılmış süslemeler Zeugma Nekropolündeki mezar odalarında görülmemektedir. Yörenin jeolojik yapısı olan tebeşirli kalker kayaların yumuşak olması ve bir yüzey işçiliğine müsait olmaması veya geleneklerin de etkisiyle mimari ve sabit yontulara pek rastlanmamaktadır. Mezar odası, süslenmek istendiğinde tüm yüzeyler bir sıva ile kapatılmış astar sürülerek kirli beyaz renkteki fon üzerine kırmızı-kahverengi boya ile çeşitli bitkisel motifler sarmaşıklar, ince dallar ve yapraklar yapılmıştır (K- 91, K- 92).

Bu tür sıva kaplanmış ve fresk tekniğinde boya ile süslemeler yapılmış mezar odaları incelenmiştir. Nitekim Zeugma'da bulunan bir Roma villasının tablinium kısmında ve önündeki galerideki duvarlarda fresk tekniği ile ve geometrik bezeme yapılmıştır⁴³².

Zeugma'da mimari ve az sayıda yontusal bezemeler bulunmakla birlikte bunların işlevini görmek üzere mezar stelleri ve heykeller kullanılmıştır. Zeugma oda mezarları genellikle bir terasa veya ön avluya sahip olduklarından eğer müsaitse düşey kaya yüzeylerine kabartmalar yapılmakta, değilse oturan veya ayakta duran heykeller yapılarak yazıtlı kaideler üzerinde bu ön giriş yerlerine konulmaktadır. K- 91 'deki mezar odasının önünde bulunan bu kabil heykellerden başı kaybolmuş giyimli üç kadın heykeli Gaziantep Müzesinde olup, Pudicitia tipine çok yaklaşan üzüntülü bir duruş motifine sahiptirler. Genellikle ağlama ve üzüntü ifade eden bu duruş biçimi, orijini Suriye-Filistin bölgesinde olan ve İstanbul Arkeoloji Müzesinde bulunan Ağlayan Kadınlar Lahdindeki motifleri hatırlatmaktadır. Özellikle mezar kabartmalarında Palmyra ile olan yakınlığı ortaya konulmuş olan⁴³³ Zeugma'daki bu kabil heykellerin gösterdiği üzüntü motifinin de, Cenaze Ağlayıcıları geleneğinin orijini olan bölge ile olan ilişkisini kanıtlamaktadır⁴³⁴. Zeugma'da mezar heykellerinin yanısıra yapılmış olan büyük boydaki ve kartuş içindeki yüksek kabartmalar da ayrı bir grup oluşturmaktadır. Fakat Suriye Bölgesinde, özellikle de Palmyra'da gelişen mezar kabartmaları tarzı askeri, ticari ve sanatsal ilişkilerden dolayı Zeugma'yı bir hayli etkilemiştir. Hellenistik devirden itibaren gelişen bir üslupla yöreye has karakteristikler kazanan ve Roma devrinde de çok rağbet gören mezar tipleri ve bunlarla birlikte gelişmeler gösteren mezar kabartmaları özellikle Zeugmada ayrı bir

432 Ergeç 1993, s.321 vd.

433 Böhme-Schottroff 1979, s. 5 vd.

434 Parlasca 1981, s. 9 vd, II " Die Gruppe Belkis?Seleukeia am Euphrat

yol takip etmiştir⁴³⁵. İnsan figürlü mezar stelleri realist bir üslupla yapıldığından o tür özellikleri göstermekte ve düzenlemeleriyle çeşitliliklere de sahip bulunmaktadır. Bir kısmının kırmızı boya ile süslendiği Gaziantep Müzesinde bulunan figürlü mezar stellerinden anlaşılmaktadır. Tekli, ikili ve üçlü gruplar halindeki figürler dikdörtgen, üçgen aediculalı yahut kemerli nişler içinde yer almaktadırlar⁴³⁶. Bunların yanısıra fakat zaman olarak biraz daha geç devirlerde ortaya çıkmaları muhtemel olan ve simgesel olarak kartal motifiyle erkeğin, yün sepeti motifi ile de kadının betimlendiği mezar stelleri çok sayıdadır. Genel bir özellik olarak kadınlar bir ellerinde yün yumağı ve ip eğirmek için kirmen, erkeklerde özellikle sol ellerinde bilgelik veya filozofluk işareti olarak kağıt rulosu tutmaktadırlar. Kağıt ruloları genellikle ayakta duran erkek heykellerinde çok rastlanmakta olup, kabartmalarda da görülmekte ve Zeugma asker bölgesi olduğundan sivil hayata özlem duyan ve emekli olmuş askerlerin bu filozof tipine çok rağbet ettikleri bilinmektedir. Gerek insan figürlü ve gerekse hayvan figürlü olsun steller ya K- 91 ve K- 92'de olduğu gibi sabit olarak duvarlara oyulmakta ya da K- 84'de olduğu gibi mezar odası girişine sıralanmaktadır. Stellerden bir kısmının da *Loculus*'lu mezar odalarında hücre ağzına konduğu, böylelikle de hem ölenin kimliği belirtilmekte ve hem de *Loculus*'un ağzı örtülmektedir. Zeugma'daki figürlü mezar stelleri detaylı olarak incelenmiş olup, çeşitli tiplere ayrılarak (Bkz. Steller Levhası) sınıflaması yapılmıştır⁴³⁷.

---

435 Parlasca 1981, s.3 vd.

436 Wagner 1976, s.173-254

437 Wagner 1976, s.147 vd.

VIII. GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDEKİ ANTİK KENTLER VE NEKROPOLLER

Güney Kommagene Bölgesi, idari bölünme yönünden yaklaşık olarak bugünkü Gaziantep İlini kapsamaktadır. Bölgenin tamamında olmasa bile genelinde, gerek eski kayıtlardan ve gerekse bizzat yapılan araştırmalar sonucunda saptanabilen tek mezarlar ile nekropol alanları bir haritaya geçirilerek tümünün bir arada izlenmesi ve yayılımının algılanabilmesi için yerleri belirlenmiştir. Özellikle düzenli nekropol alanları antik bir kentin yakınında yer almakla birlikte, yakın çevresinde herhangi bir antik kent veya yerleşim yerinin yer almadığı nekropoller de tesbit edilmiştir. Bu tür nekropoller topografik olarak yüzey kayasının meyilli yamaçlar teşkil ettiği yerlerde ve kalker kayalıkların homojen ve sağlam yapılar gösterdiği kesimlerde daha çok görülmektedir. Bölgede hakim bir gelenek olan oda mezarlar, bu sebepten olsa gerek topografik ve jeolojik yapının elverdiği hemen her yerde, fakat antik yerleşim yerlerinden uzakta ise özellikle antik yol güzergahlarında veya bunların yakın çevresinde yapılmışlardır. Yerleşme yerlerinden ve yollardan çok uzaklarda da, nekropol anlamında grup halinde ve tek mezar odalarına rastlanmıştır olmakla beraber bunlarda belirli bir düzen veya planlama görülmemektedir. Genel bir kural olarak düzenli nekropoller, yerleşim yerleri civarında veya içinde bulunmaktadır. Bu çalışmada öncelikle düzen ve planları belirgin, kendine özgü mezar planları içeren ve çok eski tarihlere kadar giden geçmişleri ve gömme geleneklerine sahip, ana nekropoller durumundaki Doliche ve Zeugma kentleri ele alınarak incelenmiş ve mezar tipleri sınıflanmış, diğer yerlerdeki ise yerleşim, plan, yapı, işçilik vb. yönlerden bu nekropollerdeki mezarlarla birlikte verilmiştir. Mezarların nekropollere göre dağılımı, plan biçimleri ve mezar girişlerini esas alan listeler düzenlenmiş olup, bunlarda incelenen asıl mezar biçimi, tüm bölgede antik dönemde en çok kullanılan ve çok çeşitli biçim

ve planlar gösteren Oda Mezarlardır. Bunların çoğu yüzeyde yer aldığından, içleri toprak ve molozla dolmuş olup, araştırma ve incelemeyi olanaksız kılmaktadır. Bir çoğu da tümüyle toprak dolgu altında kalmış olduğundan yerlerinin belirlenmesi ve nekropolün yerleşim düzeninin anlaşılması zorlaşmaktadır. Ancak yüzey kayasının hakim olduğu, örneğin Dolikhe nekropolü gibi yerlerde biraz da kayalık kesime bağlı kalınma zorunluluğu olduğundan bu gibi alanlarda mezar girişlerini takip etmek bazı hallerde kolaylaşmakta fakat, kayalık alanlarda bir sistemden bahsetmek mümkün olamamaktadır. Sistematik mezar yerleşimi daha çok düzgün yüzeyler gösteren, örneğin Hacımallı nekropolü gibi alanlarda görülmektedir. Kayaya oyulan mezarlar ve mezar odaları kalıcı olduklarından uzun yıllar boyunca ve defalarca kullanılmışlar, fakat aynı zamanda kendi çağından başlayarak yapılan soygunlar mezar sahibine ilişkin bilgi edinilmesini engellemiştir. Ancak, büyük antik kentlerin nekropolleri biraz daha kapalı alanlar içerdiklerinden buluntu ve yazıt olarak bazı bilgiler elde edilebilmektedir.

VIIIA. DOLICHE ANTİK KENTİ NEKROPOLÜ

Bugünkü Gaziantep kent merkezinin 10 km kuzeyinde konumlanan Dülük köyünde, antik Doliche kenti yer almaktadır. Sam tepelerinin doğuya doğru inen kayalık yamaçlarında antik nekropol ve modern köy, bir berzahtan sonra tekrar yükselen tepelik alanda ise antik kent bulunmaktadır. Üzerinde bağların ve fıstık ağaçlarının büyüdüğü tepede antik kent ait herhangi bir yüzey kalıntısı görülmemektedir. Bazı kaçak kazı çukurlarından ve köylülerin anlattıklarından, kalıntıların toprak yüzeyinden en az 2m aşağıda kalmış olduğu anlaşılmaktadır. Antik kaynaklar şehrin yapısı ve konumu hakkında pek bilgi vermediklerinden, kenkşel öğelerin tanımı ve algılanması mümkün olamamaktadır. Antik yolların kavşağında yer alan kentin (Bkz. Giriş-Antik Yollar) topografik yerleşme düzeni ile ana girişlerinin bilinmesi şehrin tanımı için çok önemlidir. Bunlara ilişkin hiç işaret olmadığından

kent-nekropol ilişkisini de saptayabilmek zorlaşmaktadır. Antik kentin üzerinde yer aldığı Keber Tepesinin batı yamaçlarında büyük bir prehistorik mağara ile birkaç küçük mağara daha bulunmakta olup, batı yamaçları dik sayılabilecek bir eğime sahiptir. Gerek bu eğim ve gerekse mağaralar, tepenin bu kesiminde kent yerleşimine olanak bırakmamaktadır. Gerek kuzeydeki Samosata'dan ve gerekse doğudaki Zeugma'dan gelen yolların tepenin doğusunda kalması ve Sam Suyu'nun da gene doğudan akması, şehir yerleşiminin tepenin doğu kesiminde yoğunlaştığına işaret etmektedir. İklim açısından da şehrin doğuya yönelmesi uygun görünmektedir. Bugün aynı sebeplerden dolayı Dülük köyü de doğuya yönelmiştir. Bu düzene göre nekropol alanı, iskan mahallelerinin arka tarafına yerleştirilmiş olmaktadır. Şehirciliğe ve belirli bir estetik anlayışa sahip olan antik çağ insanının nekropol için en uygun yeri ararken, yerleşim yeri ile arasındaki ilişkiyi korumak istemesi olağan bir davranıştır. Sıcak bir iklimde her ne kadar kaya mezarlar içinde olsalar da, cesetlerin bir müddet kokmaya devam edecekleri dikkate alındığında, nekropol kokusunun giderilmesi için kuzey-batıdan esen rüzgarların da hesaba katılmasıyla birlikte Doliche için en uygun yerde nekropol alanı seçilmiş olduğu saptanmaktadır. Kent nekropolü aynı zamanda, 5 km kadar batıda 1250 rakımlı tepedeki Jupiter Dolichenus tapınağına giden bir anlamda kutsal bir yolun da üzerindedir. Yeni bir gömme yapılması gerektiğinde, cenaze alaylarının ulaşımı için kayalık kesimde yapılan yollar ile bazı mezar odalarının önündeki avlular ve ön odalardaki oturma yerleri mezar ziyareti, cenaze törenleri, ayinler, ziyafetler gibi faaliyetler için oluşturulmuş bir nevi sosyal amaçlı yerlerdir. Doliche'de ana kaya büyük ölçüde yüzeyde olduğundan mezar yerleri her dönemde çok kolay bulunmuş, bir taraftan önceki iskelet ve hediyeleri zarar görürken⁴³⁸, diğer taraftan da mezar odası tahribe maruz kalmış ve bazan değişik amaçlarla da kullanılmıştır. Doliche'de ana kaya

438 Eski mezara yeni ceset konulurken her zaman, bir öncekinin hediyeleri alınmamakta ve belirli bir saygı ile iskeletle birlikte bir köşeye veya iskelet deposuna konulmaktadır. Gömme amaçlı da olsa açılan mezar odalarındaki soygunların ve tahribin zaman farkının fazla olduğu durumlarda yapıldığı tarafımızdan kabul edilmektedir.

genellikle sağlam ve homojen bir yapı göstermekte olup, mezar odası işlenmesine başlandığında çürük katmanlara rastlandığında geldiği aşamada terk edilmiş, eğer oda içinde olmuşsa açılabilen sağlam mezarlar kullanılmıştır. Kayalık kesimin eğimli yüzeyinde yer yer şeritler halinde düşey kesintiler bulunmakta, bunlar her ne kadar doğal çizgiler gibi görülmekte iseler de, çoğunluğunun yapay olarak kesilip aynı duruma getirildiği saptanmıştır. Gerçi Dülük köyü birkaç yüzyıldan buyana taşçı ustaları yetiştiren bir köy olmakla, bazı ihtiyaçları için kayalık kesimlere üzüm ezme havuzları, buğday döğme yerleri ve su yalıkları gibi fiziki müdahalelerde bulunmaları doğaldır. Bazan antik işleme izleri ile Dülüklü ustaların yaptıkları birbirine karışabilmektedir. Ancak, yapım amacı ve doğal izler sayesinde ayırdetmek olasıdır. Doğal ve yapay olarak oluşmuş düşey yüzeylere genellikle ön odalı ve ön avlulu mezarlar oyulmaktadır. Yüzey kayasının nisbeten az eğimler gösterdiği kesimlerde ise, yer altına inilen dromoslu ve merdivenli mezarlar yapılmaktadır. Nekropol düzeni içinde mezarların yerleştirilmesinde yüzey şekillerine ve kayanın durumuna bağlı kalındığı, fakat sosyal yapılanmanın ve ekonomik etkenlerin de rol oynadığı düşünülmektedir. Özellikle dromoslu ve yer altına oyulmuş mezarların yer yer gruplar halinde yapılmış olmaları, yüzey şekillerinin yanısıra müşteri talepleri, inanç biçimleri ve gelenekler ile mezar ustalarının iş disiplinleri veya atelye faaliyetleri ile de açıklanabilmektedir. Dolikhe nekropolü incelenirken önce açıktaki mezarlar tesbit edilmiş ve topografik harita verilerine göre, yükseklik şeritlerinin de uygunluğu saptanmıştır. Nekropol alanı önce, bir dere yatağı eses alınarak kuzey ve güney bölümler olmak üzere iki bölgeye ayrılmış ve mezarlar, üzerinde yer aldıkları doğal yükseklik kotları ile birlikte verilerek yerleri belirtilmiştir (Bkz. Harita ve Kataloglar). Doliche antik kentinin yüzyıllar süren hayatı boyunca nekropol alanı da, değişen kültürler, idari yapılar ve dinsel inanç biçimlerine paralel olarak kullanılmıştır. Güney kesimin en kenarında iki adet geniş kaya kilisesi yapılmış, bunlardan “ Basamaklı

Mağara” adı verilen birisi yayınlamış⁴³⁹ olup, Suriye tipinde olduğu ve M.S. 8-10. yy'lara tarihlendiği belirtilmektedir.

Dolice nekropolü mezarlarına defin işleminin nasıl yapıldığı, hediye olarak nelerin konulduğu vb. hususlar bilinmemekte olup, elimizde sadece mimarisi, planı ve süslemeleri ile boş mezar odaları mevcuttur. Ancak buna rağmen, bilinen bazı geleneklerin ışığında mezar odaları ve öğelerinin de yardımıyla bazı tahminlerde bulunmak olasıdır. Bir kimse öldüğünde, sosyal mevkiine göre önceden alınmış veya yaptırılmış olan mezar odası ve buradaki yeri hazırlanıyor ve örneklerini gördüğümüz yarı işlenmiş taslak halindeki süslemeler tamamlanıyor olsa gerektir. Bu sırada gündelik elbisesinin yanısıra, özel bir elbise veya kefen anlamındaki bir örtüye sarılıp, günümüzdekine benzer biçimde bir taht üzerinde ve omuzlarda veya bir cenaze arabası üzerinde, belki de ilahiler ve ağıtlar eşliğinde nekropole getirilip mezar odasındaki yerine konulmakta ve dini tören, dualar ve ayinler yapılmakta, bu sırada da mezar odasındaki küçük nişlere konulan kandillerle aydınlanılmakta ve ayrıca tütsü yapılmaktadır. Dini törenin sona ermesini takiben, belki de yakınları son ziyaretlerini yaptıktan ve cesedin yanına sağlığında sevdiği bazı eşyalar, diadem veya ağızlıklar, dinsel malzemeler konulup üzeri kapatıldıktan sonra olasılıkla bir süre beklenip mezar odasının kapısı kapatılıyor, fakat eğer aile mezarlığı ise içeri girilmişken önceki ölüler de ziyaret edilip dualar ediliyor, defin işlemi sona erip dışarı çıktığında ise gene ağıt ve ilahiler eşliğinde bir ziyafet veriliyor olsa gerektir. Gaziantep Müzesi koleksiyonlarında mezar buluntusu olarak nitelenen eserler arasında diademler, ağız varakları, yüzük ve bilezikler ile kolyeler, bronz ve kemik figürin ve amuletler, cam ve keramik kaplar ve Unguanterium'lar ile kandiller bulunmaktadır. Kaya içine oyulmuş lahitlere konulan ceset topağa gömülmediği için bir süre sonra kokacağından mezar kapakları çok iyi şekilde kapatılmaktadır. Fakat, bazı mezar odalarındaki hava menfezlerinden bunun yeterli olmadığı ve ayrıca menfezlere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Dolice kent

439 Sencer-Schwertheim-Wagner 1978, s. 411 ve Textabb. 10-11

nekropolu yapısal olarak, en yakın komşusu ve aynı Bölge içindeki Perre nekropolü ile karşılaştırılırsa, Perre'de daha farklı tiplerin yığın olduğu, örneğin kapalı avlu içinde birkaç mezar odasının yer aldığı veya tek *Arcasolium*'ların diziler halinde açık alanda yapılmış olduğu görülmektedir. Seleukeia de Pierra nekropolü de benzer kayalık bir yapıya sahipse de, daha çok Suriye etkileri taşımakta ve sabit lahitler çoğunlukta görülmektedir. Anazarbus nekropolü de benzer yapıda olmakla beraber, sabit lahit ve lahit grupları burada da çoğunlukta olup, oda mezarlar ise çok farklı yapıda ve *Arcasolium* içermemekte, cesetler klineler üzerine yatırılmaktadır. Az çok benzerlikler Elausse Sebaste ve Korykos ile Kanytelleis nekropollerinde görülmekte ve *Arcasolium* olgusu, iki katlılar ve duvar sedirleri gibi biraz farklı biçimler göstermektedirler⁴⁴⁰. Kendisine özgü olarak eski geleneklerin ışığında ve yeni kültürlerin etkisiyle geliştirdiği mezar ve mezar odası biçimleriyle Doliche Nekropolü kendi karakteristiğini sahip olduğu alt yapıyı en iyi biçimde kullanarak belgelemiştir. Uzun yıllar boyunca kullanıldığı ve zaman zaman yeni müdahaleler yapılmış olduğu için mezar odalarında bir kronoloji saptamak mümkün değildir. Ancak, oda mezarlar antik gelenekler ve kültürü altında Hellenistik dönemden başlayarak bu anlamda kullanılmışlar ve Nekropol de Bizans çağının içlerine kadar faaliyette kalmıştır. Genellikle antik mezar ve lahitleri kullanan Bizans'lılar haç motifini eklemeyi de ihmal etmemişlerdir, fakat Doliche'deki mezarlarda haç motifine rastlanmadığı gibi bugüne kadar da bir Bizans nekropolü ele geçmemiştir. Bizans'lıların dini ve devlet sembolleri olan haç motifini kullanmadan, antik çağ oda mezarlarından hakimiyetlerinin en azından ilk dönemlerinde faydalandıklarını düşünmekteyiz. Buna göre de Doliche kent nekropolünün ve görülebilen oda mezarlarının yaklaşık olarak 700 - 900 yıl boyunca kullanıldıklarını söylemek mümkündür.

Jupiter Dolichenus Tapınağının yer aldığı 1250 rakımlı tepenin batı yamaçlarındaki nekropol alanının ise tapınakla olan yakınlığı ve

440 Machatchek 1967, (her üç kentin de nekropollerinin detaylı incelemesi)

topografik konumundan dolayı, temenos alanı içinde bulunduğu ve bir anlamda kutsal nekropol olduğu saptanmıştır⁴⁴¹. Buradaki mezarlar kendi içinde sıra numarası almış ve ayrıca genel katalog numaraları ile belirtilmişlerdir. Bu nekropoldeki 17 adet mezar odasının temizliği tarafımızdan yapılmış ve planlar için net ölçüler alınabilmektedir. Burada ele geçirilen iki yazılı stelden birisi M.Ö. I. yy'ın ortalarına tarihlenmektedir. Dolichenus Kültü, özellikle Cladius zamanında askerler arasında çok yaygın olduğundan, bu nekropolün gelişimi hakkında tarihsel olarak bir fikir edinilebilmektedir.

VIII B. ZEUGMA NEKROPOLÜ

Zeugma, kuzeyindeki Fırat nehrinin hemen kenarından başlayıp güneydeki 618 rakımlı akropol tepesine kadar uzanan antik kentin kapsadığı alanın doğu, güney ve batı kesimlerinde akropol tepesinden inen eteklerin ve oldukça derin derelerin oluşturduğu engebeli arazinin hemen tümü nekropol alanıdır (Bkz. Harita VII). Çok geniş bir alana yayılan nekropol sahası üç bölüme ayrılarak incelenmiştir.

Doğu Nekropol: Bugünkü yer isimleriyle Çimlitepe, Kırkbayır ve Şelte Deresi denilen yerleri kapsamaktadır. Tüm yüzey akropol tepesinden gelen akıntı toprakla dolu olup, oda mezarlar yaklaşık 2-3.5m derinde kalmıştır. Genel bir prensiple yamaç eğimine dik olarak açılan dromoslar ve mezar girişleri de dolgu toprak ile kapanmış olduğundan Doliche'de olduğu gibi mezarları ilk bakışta görmek mümkün olmadığı gibi yerlerini saptamak da olanak dışıdır. Ancak, birkaç yıl üstüste değişik mevsimlerde ve aynı yerlerde yaptığımız inceleme ve araştırmalarda, kışın yağan yağmurların önünü açtığı bazı mezar girişleri görülebilmekte, fakat ilkbahardaki şiddetli yağmurlarla gelen toprak tekrar doldurmaktadır. Zeugma nekropolündeki çalışmamız, kaçak kazıların görüldüğü açık çukurlar ile bunlardan geriye

441 Wagner 1982, s. 140 vd. Wagner de bu nekropole Rahipler nekropolü tanımlamasını yaparak görüşümüzü desteklemektedir.

kalan malzeme olup, ancak içine girilebilen mezar odalarının planları alınmış ve fotoğrafları çekilmiş, sadece giriş yeri, mezar odası kenarı veya çukurluklar gibi mezar olduğu anlaşıldığı halde içine girilemeyenler ise harita üzerinde nokta halinde belirtilmiştir. Yamaçlarda yer alan mezar odası terasları ve kapıları toprakla çok fazla dolduğundan doğal yamaç eğimine uymuş ve ayırdedilemez hale gelmiştir. 1994 yılında Gaziantep Müzesince Şelte Deresinde yapılan kurtarma kazısında, mezar odasına paralel ve stellerin sıralandığı bir galeri ortaya çıkarılmış ve çok dik yamaçta yer aldığından soygundan değilse bile tahripten nisbeten korunabilmiştir. Fakat gene de hiç açılmamış bir mezar odası ele geçmemiştir. Bulunan mezar stellerindeki yazıtlardan doğu nekropolün daha eski döneme ait olduğu anlaşılmıştır⁴⁴². Yazıtlar M.S. II. yy' la işaret etmekle birlikte, Gaziantep Müzesine doğu nekropolden gelen eserler M.S. I - IV. yy'ları vermektedir. Olasılıkla erken dönemlerde sadece doğu nekropol kullanılmakta iken, daha geç dönemlerde kullanılmış olan batı ve güney nekropollere rağmen doğudakinde aralıklı da olsa gömmeler devam etmiştir. Bunun da sebebi, gelişen kentteki canlılık ve ticari hayat ile lejyon faaliyetleridir. Bu alandaki yüzey şekilleri yamaçlardan dolayı hemen her yöne doğru olduğundan mezar odalarında belirli bir giriş yönü olmayıp genelde yamaç eğimine aykırı vaziyettedir.

Batı Nekropol : Zeugma akropolünden batıya doğru uzanan yamaçlar, Hakim Deresi tarafından kesilmiş ve her iki tarafta da oluşan eğimli yüzeylerle Derenin üst ve arka (batı) kesimleri Batı Nekropolü meydana getirmiştir. Antik kentin doğu kesiminin Hellenistik Seleukeia, batı kesiminin de Roma dönemi yerleşmesi olarak Zeugma olarak anıldığı bilinmektedir. Bu durumda Roma döneminde batı kesimde gelişen Zeugma'nın nekropolünün de Batı Nekropol olduğu anlaşılmaktadır. Zaten kentin topografik yapısı da ancak buna izin vermektedir. Yani, Zeugmalı (kentin batı kesiminden) bir kimsenin cenazesinin doğu nekropole götürülmesi hem engebeli araziden ve hem

442 Wagner 1976, s. 147-159

de sürekli yokuştan dolayı çok zordur. Aksine batı nekropol daha aşağı seviyede olduğundan cenazenin götürülmesi çok daha kolaydır. Nitekim yazılı steller, Batı Nekropolünün çoğunlukla M.S. III. ve IV. yüzyıllarda kullanıldığını göstermektedir. Bazı yamaçların elverişli olması, bu kesimde dromoslu mezar odalarının yapılmasına olanak sağlamıştır. Ancak, yaklaşık olarak 40-50 yıldan buyana devam eden kaçak kazıların yapıldığı nekropollerde açılan mezar girişleri tekrar dolmuş veya doldurulmuştur. Batı nekropoldeki Karatepe denilen yamaçta ve üzerindeki düzlük arazide görülen Antepfıstığı ağaçlarının gösterdiği düzenli yerleşimin sebebi, araziyi işleten kişinin itirafı sonucunda anlaşılmıştır. Buna göre 15-20 yıl önce, eskiden beri açılmış olan mezarlara ilaveten kendileri de geriye kalan diğer mezarları açıp soymuşlar ve hem kaçak kazının anlaşılması hem de kayalık tabanda ağaçlar için gerekli olan boşluğu sağladığından mezar girişleri ve dromoslara ağaç dikmişlerdir. Esasen, nekropoller ve oda mezarlar konusunda böyle bir çalışmaya girmemizin nedeni de, bu kabil tahrip ve yok edilmelerden hiç olmazsa bilgiyi kurtarabilmek ve gerekli olanları belgelemektir. Karatepenin arkasındaki sırtlarda görülen küçük bir sivri tepenin de tümülüs olduğu zannedilmektedir.

Güney Nekropolü : Zeugma antik kentinin batı kesiminde bulunan Hakim Deresinin güneye doğru uzanan mecrasının iki yamacı ile akropolün güney eteklerinde yer almaktadır. Güney nekropolü, yerleşim yeri olarak IV. Legion'un ordugahına yakındır. Dik yamaçlı küçük derelerin böldüğü, birbirinden kopuk mezar gruplarının yer aldığı bir nekropol olup, bazı duvar kalıntıları da görülmekte fakat bunların inşa edilmiş mezar odaları olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Nizip-Belkis yolu bu nekropolden geçilirken bir çok mezar odası tahrip edilmiş olduğundan, *Arcasolium*'ların bir kısmı cepheden bir kısmı da kesit halinde görülebilmektedir. Gene bu yol yapımı sırasında, halen Gaziantep Müzesinde bulunan bir Eros'lu lahit ile birçok keramik lahit parçalarının da ortaya çıktığı saptanmıştır. Ayrıca karayolunun hemen

kenarındaki iki yükselti, biçimleri ve silüetleri itibarıyla birer tümülüs görüntüsü vermektedirler.

Fırat nehri kıyısında ve gerideki yamaçlarda konumlanan antik kentin, anlaşıldığı kadarıyla Hellenistik yerleşime yakınlığı olayısıyla önce doğusundaki tepelerin kuzey ve güney yamaçlarında oluşturulan nekropol , daha sonra yerleşimin batı kesime kaymasıyla yavaş yavaş terk edilmiştir. Yeni yerleşime paralel olarak akropol tepesinin batı eteklerinde ve aşağı kesimde oluşmaya başlayan batı nekropol ile, muhtemelen çağdaş olan güney nekropol gelişmeye başlamıştır. Güney ve batı nekropollerdeki, nekropol caddeleri olasılıkla topografik yapı nedeniyle aynı güzergahtan geçirilmiş olan bugünkü yollarla çakışmaktadır. Doğuda ise, nekropol alanını kente bağlayan yol güzergahı bugün dahi görülebilmektedir. Antik kentin nekropol alanları ile olan ilişkisi, en çok batı ve doğu nekropollerde yollar üzerindeki konumlarından dolayı olmakta, güney nekropol ise biraz daha kuytuda kalmaktadır. IV. Legionun, daha önceleri Anadolu'lu askerlerden oluştuğu için Skitia Legion'u ismiyle faaliyette iken dahi, güney nekropolünü bir asker nekropolü durumunda kullanmış olmaları mümkündür. Yazıt incelemelerine göre doğu ile batı ve güney nekropoller arasındaki yaklaşık 100 yıllık zaman farkının, arkeolojik buluntularla da doğrulanması gerekmektedir. Yazıtlardaki kazınıp yeniden yazılma durumu yanıltıcı da olabildiğinden bir mezarın orijinal malzemesi ile bilimsel şekilde açılmasına gerek vardır. Buna rağmen, bulduğumuz bir mezar stelinden bir mezar odasının veya mezarın "SOPOTROS" isimli bir aile tarafından üç nesil kullanıldığı saptanmıştır. Aslında, Hellenistik dönemden daha eskilerden kalmış olması gereken mezar ve mezar buluntuları, her zaman bir sonraki kullanıcılar tarafından tahrip edilip, izleri silindiğinden sağlıklı bir sonuca varmak şimdi elimizdeki belge ve bilgilerle mümkün olamamaktadır.

IX. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Güney Kommagene Bölgesinde bulunan nekropol ve mezarların incelenmesi sonucunda köklü ve belirli bir düzene göre yerleşmiş olan nekropollerin Doliche ve Zeugma'da ortaya çıktığı görülmekte olup, bu özellikleri dolayısıyla da ana merkezler olarak bu ikisi seçilmiştir. Her iki nekropoldeki mezar tipleri sınıflanmış ve Bölgedeki bütün diğer mezar planlarını ve biçimlerini kapsadığı tesbit edildiğinden diğerlerinden seçilen örnekler bu iki nekropolün mezarları ile birlikte değerlendirilmiştir. Doliche nekropolündeki mezarlar iç yapılarında belirli bir düzen ve komplikasyon gösterdiklerinden her mezarın ölçüsünü tek tek almak mümkün olmuş izleme planında gösterildiği gibi kapı girişinde sağ baştan başlanarak sırasıyla tüm mezarlar çalışılmıştır. Zeugma nekropolündeki mezarlar, aynı düzeni göstermediklerinden, mezar odası içinde bölüm olarak ele alınmış ve bölüm ölçüleri ile mezarların ortalama değerleri verilmiştir. Bu çalışmanın başlangıç amacı daha çok, belgeleme ve tesbit etme olduğundan kataloglarda daha fazla detay verilmeye çalışılmıştır.

Kesin çizgilerle sınırlanamayan bölgeler, üstelik sınır tanımayan kültürel ve dinsel olgular karşısında savunmasız kalmaktadırlar. Mezopotamya ile Akdeniz kültürleri arasındaki zinciri oluşturan Suriye ve kuzey kesimleri jeolojik ve topografik yapılarının bazan mecbur etmesiyle ve bazan da kolaylıklar sağlamasıyla erken gelişen ve çok çeşitlilik gösteren ölü gömme ve mezar biçimleriyle, özellikle de oda mezarlar tipleriyle, incelediğimiz bölge ile etkileşime uğramış, Erken Tunç Çağında inşa edilen oda mezarlar daha sonra sert toprağa ve kayalara oyulma tarzında görülmeye başlanmıştır. Hatta Roma karakteristiği olarak kabul edilen *Arcasolium*'ların bile prototiplerine Halawa'da Tunç çağında rastlanmıştır. Demir Çağının hakim kültürlerinden olan Urartu'ların, kaya mezarlarını ölümsüzlük ve güç sembolü olarak düşünüp anıtsallaştırmalarıyla bu gelenek batıya Frigya, Lidya, Paphlagonia ve Lykia'ya kadar yayılmış ve uygulandığı yerlerde

yerel gelenek ve adetlerin etkisiyle yeni gelişimler ortaya koymuşlardır. Anadolu'nun güney-batı ve güney kesiminde Ege (Girit - Myken) ve Akdeniz, özellikle de Kıbrıs gelenekleriyle kaynaşması sonucunda anıtsal kaya mezarları özel bir gelişim göstermiştir. Güney Kommagene Bölgesi de gerek Anadolu ve gerekse Suriye- Filistin-Kıbrıs etkileşiminden uzak kalmamış, Pers hakimiyeti ve dinsel motiflerinin de etkisiyle bu kültürlerin ortasında kalmıştır. M.Ö. III. bin yıllarından beri köklü gömme geleneklerine sahip olan Bölge, bazı yeni anlayışlar ve adetleri kabullenerek eski geleneklerinin ışığında kullanmıştır. Çok karmaşık bir biçimde idari, kültürel, dinsel ve etnik yapısallaşmaya neden olan Hellenistik dönemdeki hareketlerle bazı antik gelenekler Bölgeye taşınmıştır. Kommagene Krallığı ve kültürü ile Kral Kültü birtakım yenilikler getirse de, çok eski bir geleneğe sahip olan Doliche Din Merkezi, Teşup'u kültürel ve dinsel gereksinmelere göre yenileyerek Jupiter Dolichenus sıfatıyla batılı kültürlerle sahip kimselere, özellikle de Romalı askerlere kabul ettirmiştir. Gene bu dönemlerde bir hayli taraftar bulan Mithra dinine rağmen Jupiter Dolichenus inancı ağır basmış ve hemen bütün Avrupa'yı etkilemiştir. Dinsel inançlara sahip olan bölgeleri izlemek ve ayırt etmek olanaksız olduğundan Doliche'nin kent ve kutsal nekropolünü birlikte değerlendirmek gereği duyulmuştur. Eski gelenek olan Tek Odalı mezarlar, antik geleneklerin etkisiyle yeniden yapılmaya başlanmışlar veya eskiler yenilenmiştir. Bu anlayışla başlayan hareketlenme, Çokgen kenarlılar, İki Odalı Geçişli mezarlar, İki veya Üç Mekanlı Çok Odalı mezarlar gibi bir gelişim göstermişler ve kompleks türlere kadar varmışlardır. Metinde verildiği gibi, bir çok mezar odasında görülen mimari veya süsleme elemanları ile kaya oyma tekniğine dayanan hususlar tek veya çok az örnekler halindedirler. Nekropol alanındaki bütün bu hususlar, orada yaşayan ahalinin etnik çeşitliliği yanısıra kültürel zenginliğini ve birikimini de ortaya koymaktadır. Her ne kadar, Bölgenin İç Anadolu, Akdeniz ve Kıbrıs, Suriye ve Filistin ile Mezopotamya ve İran arasında kalmış bir geçit yeri durumunda olduğu biliniyorsa da, Roma imparatorluğunun doğu

sınırındaki askeri hareketlilik nedeniyle, çok değişik ülkelerden ve iklimlerden gelmiş askerlerin de, kendi öz kültürlerinden birşeyler bıraktıkları, en azından yeniklere önyak oldukları gözden uzak tutulmamalıdır. Doliche nekropolündeki mezarlarda görülen çeşitlilik ve uygulama zenginliği, mezar planları olarak her ne kadar ana tiplere ayrılmış ise de her birinde, diğerinde olamayan nüans farkları ile öne çıkmaktadır. Bu zenginlikte, kentten bir din veya kült merkezi olması nedeniyle, bu inanca mensup olan ve bir nevi hac amacıyla gelenlerin de bir hayli etkisi olsa gerektir.

Zeugma nekropolü ise, çok ayrı bir gelişim göstermektedir. Yol kavşağında olması yanısıra IV. Legion'un varlığı, Suriye ve özellikle de Palmyra ile olan ilişkisi burada bambaşka bir mezar ve gömme tarzının oluşumuna olanak vermiştir. *Arcasolium*'lar ve sanduka tipi mezarların yanısıra görülen *Loculus*'lu mezarlar, karakteristiğini tamamen Paymyra'da bulan bir tarzın temsilcisidir. Birçok güneylinin (Suriye-Filistin), yaşadığı bilinen Zeugma'daki kara ve nehir yoluyla yapılan canlı ticaret hayatı, birtakım sanat etkinliklerini de beraberinde getirmiştir. Doliche'de daha sade örnekleri görülen Ön Avlular, Zeugma mezarlarında daha şatafatlı ve zengin görüntülü biçimler oluşturmuşlardır. Bunda ise, Antiochos I 'in mezar anıtı olan Nemrut Tümülüsünde en kapsamlı şekilde uygulanıp Kommagene Kral Kültü içinde Hierothesion geleneğini başlatan kutsal terasların etkisi vardır. Doliche'ye göre Kommagene karakterinin çok daha ağır bastığı Zeugma'da, bir tanesi de akropol tepesindeki Tykhe tapınağı civarında olduğu saptanan ve bir kısım Dexiosis kalıntıları Gaziantep Müzesinde bulunan Hierothesion, Zeugma'daki zengin mezarlarına da örnek teşkil etmiştir. Mezar odaları önünde çok rastlanan teraslarda, belki de ailenin en büyüğünün ortada ve daha cüsseli olarak yapıldığı, gençlere doğru küçülen bir düzenleme ile her aile veya grup, kendi küçük toplumunu temsil ve takdim ediyordu. K- 91'deki mezar odasının önünde bulunan ve bir kısmı temizlenmiş olan terasta, yüksekli alçaklı kaideli veya kaidesiz heykel ve kabartmalar, bu teras düzenlemesine iyi

bir örnek teşkil etmektedir. Zeugma'da zaman zaman mezar sıkıntısı çekildiği, iskelet depolarının oluşturulmasıyla eski mezarlarda yeni cesetlere yer açıldığı anlaşılmaktadır. Büyük mezar odalarından azami derecede faydalanılmak üzere yatay ve düşey tüm yüzeylerde *Arcasolium*'lar, *Loculus*'lar ve sanduka biçimli mezarlar açılmış, sabit ve taşınır lahitler yerleştirilerek en tasarruflu biçimde faydalanılmak üzere şartlar zorlanmıştır. Bu husus bize, belki resmi idare eliyle, belki de askerler için özel olarak organize edilen bir düzenleme ile anonim mezar odaları gibi yeni bir anlayışı ve değişik bir sosyal olguyu işaret etmektedir. Doliche nekropolündekiler kadar çeşitlilik göstermese de Zeugma mezarlarında, yumuşak kalker ana kayanın verdiği kolaylıkla mezar ustaları adeta gösteri yapmışlardır. Mezar taleplerinde artışların ise,, gene Legion'daki askerlerle ilgisi olsa gerektir. *Loculus*'lu mezarları içinde bulunan ve üzerine kimliği yazılı bronz plakaların yerleştirildiği tahta tabutlardaki taşıma kulplarının sadece kent-nekropol arasındaki yolculuk için değil ama, biraz daha uzaklarda örneğin görev başında ölen ve cesedi taşınabilecek kadar yakında olan askerlerin cenazesinin taşınması için yapılmış olduğunu düşünmekteyiz. Zeugma'da yine Suriye ve Palmyra etkisinde başlayan mezar stellerindeki gelişim, Legion'daki askerlerin talepleriyle olduğunu düşündüğümüz yoğunistek sonucunda çok çeşitli tipler oluşmuş ve hemen herkesin kendi mali durumuna göre yaptırabileceği mezar stelleri tipleri ortaya çıkmıştır. Realist portreler işlenmesiyle sanatsal açıdan önem kazanan bu steller, "Belkis Tipi" denilen erkeğin temsil edildiği "Kartallı" ve kadının temsil edildiği "Sepetli" simgesel tipleri ortaya koymuştur ki, özellikle Roma ordusundaki amblemlerden olan Kartal'ın işlendiği stellere kesinkes asker mezartaşı gözüyle bakmaktayız. Gerek Doliche'deki itinalı ve uyumlu mezar odaları ve gerekse Zeugma'daki zengin biçimleri ile mezar steli yoğunluğu ve freskli süslemeler, kentlerin sosyal yapısında mezar odası sahibi olmak gibi bir zenginliğin yanısıra, *Arcasolium* gibi, evi ve ölümsüzlüğü simgeleyen ayrıcalıklı bir mezarda yatmak, mezar odası ustası veya ustalar grubu, mezar odası

bezeme sanatçısı vb. gibi sosyal ve gündelik hayatta daima, yaşayanlar ile içiçe olan bir birliktelik oluşturmuştur. Mezarlıkların bu dönemde, kentlerden fazla uzakta bulunmaması ve çoğu kez içiçe olması maddi düzeyi gösterdiği kadar, sosyal yapı içinde de kişilerin veya ailelerin ölmüşlerinden fazla uzakta kalmak istemediklerini göstermektedir.

İncelediğimiz bölgedeki mezarların hepsi de , mimari ve plan özellikleri bir yana bırakılırsa bomboş denilecek biçimde ve yalın halde bulunmaktadır. Az sayıda kaçakçı artığı ve moloz toprağı görünmektedir. Bu çalışmanın bitiminde birtakım sonuçlara varırken, mezar odası içinde saptanan, planlara ve katalog bilgilerine geçirilen ve her biri birer mesaj olan bulguların değerlendirilmesi, algılanan fakat belgelenemeyen izlerden, başka mezarlarla karşılaştırarak ve müze kayıtlarına girmiş mezar buluntusu eserleri inceleyerek, kaçak kazı yapılmış mezarlardaki atılmış mezar toprağını ve tahrip edilmiş mezar hediyeleriyle kırılmış keramiklerin bulunabilen parçaları değerlendirilmiş ve bir yoruma varmaya çalışılmıştır. Daha önce de değinildiği gibi, hızla yok olan ve yakın gelecekte yok olmaya mahkum mezar odalarını belgelemek, bu işe başlarken ilk ve en önemli amacımız olmuştur. Yakın ve biraz daha uzak çevredeki diğer nekropol ve mezarlar, Bölgedeki kadar hızlı göçler, gecekondular, sanayileşme, barajlar vb, tehlikelere maruz kalmadıklarından biraz daha ömürleri uzun olacaktır. Bunlardan Perre, Seleukeia de Pierra, Mopsuestia, Heiropolis Kastabala, Anazarbus, Tarsus, daha batıdaki Elaussa Sebaste, Korykos, Kanytelleis, Anemurium ve Kelenderis nekropolleri ile antik dönem içinde bir karşılaştırma yapmak gerekirse, Güney Kommagene Bölgesindeki Doliche nekropolü ve mezarlarının kendi doğal yapısını, zorlamalar ve taklitler olmadan kendi gelenekleri içinde kalarak, fakat örneğin lahit bezemeleri, girlandlar, Nike'ler, Eros'lar, istiridye motifleri vb. gibi Bölge için kabul edilecek yenilikleri, belirli bir tutuculukla adapte ederek kullandığı görülmektedir. Birçok ögenin, örneğin nişler, ön odalar, ön avlular, oturma yerleri ve mezar biçimi olarak *Arcasolium*'ların hep gerektiği için yapıldığını tesbit etmekteyiz. K- 22'deki mezar odası gibi

Bölgeye yabancı motifler ve düzenlemeler görülmekte ise de, çoğu kez devamı ve gelişmesi görülmeyen tek örnekler olarak kalmaktadır. Bu nekropoldeki bütün uygulamalar, kapalı bir gelişim tarzı içermekte, çağlar boyu üst üste yapıldığı anlaşılan gömmelerle de kullanım ve şehirin belirli bir parçası veya ögesi olarak kent hayatı ile birlikte bir devamlılık göstermektedir. Dağlık Kilikya nekropolleri gibi gelişmeyi ve kronolojiyi tesbit etmek Doliche'de mümkün olamamakta, karışmış kültür artıkları arasında halen mevcut olanı tanımlamak ve bununla yetinmek zorunda kalmıştır. Benzer kayalık yapıların görüldüğü Seleukeia de Pierra, Anazarbus ve Perre nekropolleri de kendi değişik yapılarına uygun olarak, yerli gelenekler ve gereksinimlere cevap verecek biçimde yapılmışlardır. Örneğin, Bu üç nekropolde de görülen açıkta yapılmış *Arcasolium*'lara Doliche'de kesinlikle rastlanmamaktadır. Zeugma nekropolünde Doliche'den farklı olarak çok çeşitli etnik gruplar, imparatorluğun her yerinden gelmiş askerler, tüccarlar ve sanatkarlar vb. ile tam bir karmaşa ortamı göstermekte olup, Suriye ve Palmyra ilişkisi ile başlayan mezar biçimleri ve stel helkeltraşlığının biraz da asker karakteri kazanmasıyla öne çıkmış ve belirli bir gelişim yerine artan taleplerden dolayı arzın kaliteyi etkilemesi gerçeği içinde mezar odalarından en verimli şekilde faydalanma yolunu seçmiştir.

Her iki nekropol de kapsadıkları mezar tipleriyle, Güney Kommagene Bölgesindeki genel nekropol ve mezar biçimlerini karakterize etmekte olup, kendi yapısal özelliklerini ve geleneklerini çeşit zenginliği içinde yansıtmaktadırlar. Böylece Eski Tunç Çağından başlayan kaya ve oda mezar geleneği, yüzyıllarla ifade edilecek bir süreçten sonra Bizans Çağı içinde son bulmuş olmakla bir dönemi kapatmakta, henüz görülüp izlenebilen örnekleriyle de dönemine ait mesajlar vermektedir. Yapmaya çalıştığımız tesbitlere ve elde ettiğimiz belgelere ışık tutacak olan küçük buluntular ve gömme düzeni ile diğer karanlıkta kalan hususlar ise, bilimsel metotlarla açılıp incelenecek bir mezar odasının vereceği bilgilere muhtaçtır.

**GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDEKİ
ANTİK DÖNEM NEKROPOL VE MEZARLARI**

KATALOĞU

KATALOG NO: : 1

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 920-930 kotu,kuzey kesim

Nekropol No: : DN 1

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlu ve Ön Odalı

Plan tipi : Genis ve kare biçimli tek mekan ve piramidal çatı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet ,zeminin üzeri ve altında oniki, toplam yirmioç adet lahit.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.85m Gen. 5.85m Yük. 2.90m Kapı 1.30X1.30m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.50m	Gen. 0.62m	Der. 0.42m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yük. 0.85m
M2:	Uz. 1.60m	Gen. 0.60m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yük. 0.86m
M3:	Uz. 1.65m	Gen. 0.60m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yük. 0.84m
M4:	Uz. 1.72m	Gen. 0.63m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yük. 0.89m
M5:	Uz. 1.62m	Gen. 0.60m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yük. 0.85m
M6:	Uz. 1.57m	Gen. 0.61m	Der. 0.46m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yük. 0.87m
M7:	Uz. 1.60m	Gen. 0.62m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.19m	Niş YÜK 0.89m
M8:	Uz. 1.80m	Gen. 0.60m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yük. 0.88m
M9:	Uz. 1.60m	Gen. 0.60m	Der. 0.46m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yük. 0.88m
M10:	Uz. 1.60m	Gen. 0.61m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yük. 0.89m
M11:	Uz. 1.45m	Gen. 0.60m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yük. 0.86m
M12:	Uz. 1.60m	Gen. 0.76m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yük. -----

M13:	Uz. 1.40m	Gen. 0.40m	Der. 0.45m	Kenar Kal. ---	Niş Yuk. ---
M14:	Uz. 1.80m	Gen. 0.70m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yuk. ----
M15:	Uz. 1.65m	Gen. 0.70m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yuk. ----
M16:	Uz. 1.45m	Gen. 0.40m	Der. 0.45m	Kenar Kal. ----	Niş Yuk. ----
M17:	Uz. 1.45m	Gen. 0.55m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yuk. ----
M18:	Uz. 1.76m	Gen. 0.60m	Der. 0.42m	Kenar Kal. 0.12m	Niş Yuk. ----
M19:	Uz. 1.70m	Gen. 0.50m	Der. 0.46m	Kenar Kal. 0.16m	Niş Yuk. ----
M20:	Uz. 1.90m	Gen. 0.84m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yuk. ----
M21:	Uz. 1.78m	Gen. 0.85m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yuk. ----
M22:	Uz. 1.74m	Gen. 0.76m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.16m	Niş Yuk. ----
M23:	Uz. 1.96m	Gen. 0.72m	Der. 0.52m	Kenar Kal. 0.14m	Niş Yuk. ----

Dekorasyon : Dekorasyonu yok, duvarlar kalın dişli tarakla düzeltilmiş ve tavan iri murçla kabaca yontulmuş.

Durumu : Kare biçimli oturma alanı , buna uygun piramidal tavanı , zemin altına ve zemine oyulmuş fazla sayıdaki mezar çukuru ile nekropolde tek örnektir. Mezar hücrelerindeki lahitlerin kenarları kırılarak alınmış ve değişik amaçlı kullanımlar sebebiyle tahrip olmuştur. Mezar odasının orta kısmında yer alan sandık biçimli mezarların üzerlerinin olasılıkla bu mezar odasının güneyinde yer alan bir taş ocağından çıkarılmış dikdörtgen bloklarla kapatıldığı anlaşılmaktadır. Orta alanda yer alan sandık biçimli mezarların bir bölümü, zemine düz açılmış çukurlardan oluşmakta ve bir bölümü ise yüksek kenarlı ve yarım lahit görünümü veren ve zeminin üzerinde kalan lahitlerden meydana gelmektedir.

KATALOG NO: : 2
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 2
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit
Mezar odası
genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.35m Gen. 3.12m Yük. 2.10m Kapı. 0.85X0.75m
Mezar ölçüleri :
M1: Uz. 2.10m Gen. 0.88m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.17m Niş Yük. 1.00m
M2: Uz. 1.85m Gen. 0.80m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.18m Niş Yük. 0.98m
M3: Uz. 1.90m Gen. 0.75m Der. 0.46m Kenar Kal. 0.17m Niş Yük. 0,98m
M4: Uz. 1.80m Gen. 0.78m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.18m Niş Yük. 0.98m
M5: Uz. 2.06m Gen. 0,85m Der. 0.46m Kenar Kal. 0.18m Niş Yük. 1.00m

Dekorasyon : Dekorasyona ilişkin herhangi bir iz yok. Kalın murçla yontulduktan sonra ince tarakla düzlenmiş, dekoratif etkili.

Durumu : Girişi kemerli bir ön odadan sonra, söveleri ve lentosu kalın plasterli küçük bir kapı ile girilmekte, işçiliği düzgün ve itinalı, alt kısımlar rutubetten dolayı kararmış ve yosunlu, diğer tarafları iyi durumda. Mezar hücrelerinin lahit kenarları kırılarak alınmış ve açılmış.

KATALOG NO: : 3
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 3
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Odalı ve düz girişli
Plân tipi : Ters (L) planlı, bir hol ve iki odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 6.20m Gen. 5.30m Yü. 2.30m Kapı. 0.50X0.95m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.10m Gen. 0.90m Der. 0.46m Kenar Kal. 0.25m Niş Yü. 0.95m

M2: Uz. 2.55m Gen. 0.90m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.23m Niş Yü. 0.90m

M3: Uz. 2.15m Gen. 0.90m Der. 0.48m Kenar Kal. 0.22m Niş Yü. 0.90m

M4: Uz. 2.15m Gen. 0.92m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.24. Niş Yü. 0.90m

M5: Uz. 1.85m Gen. 0.85m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.22m Niş Yü. 0.90m

M6: Uz. 1.90m Gen. 0.82m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.22m Niş Yü. 0.89m

M7: Uz. 1.85m Gen. 0.85m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.22m Niş Yü. 0.90m

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, kaya duvar yüzeyleri murçla yontulduktan sonra ince tarak ve raspa ile düzlenmiş.

Durumu : Plan özelliği olarak nekropolde tek örnek, işçiliği çok iyi güney-doğu bölümündeki hücre nişi tahrip olmuştur. Basit bir ön odadan sonra oldukça dar bir kapı girişiyle ve tek basamakla girilen mezar odasındaki hücre lahitlerinin kenarları koparılarak alınmıştır.

KATALOG NO: : 4

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 4

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Tahripli, algılanamıyor

Plân tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve iki odalı (üçüncü oda tahrip olmuş durumda)

Hücre biçimi, adedi : Mevcut haliyle kemerli nişler içinde beş lahit.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 4.10m Gen. 5.20m Yü. 1.90m Kapı. ----

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.50m Gen. 0.72m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.85m

M2: Uz. 1.80m Gen. 0.70m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.82m

M3: Uz. 1.58m Gen. 0.76m Der. 0.48m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.80m

M4: Uz. 1.60m Gen. 0.75m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.80m

M5: Uz. 1.65m Gen. 0.75m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.80m

Dekorasyon : Süsleme elemanlarına dair herhangi bir iz yok.

Durumu : Ters (T) plan özelliğine göre olması gereken ortadaki hol ve kuzeydeki oda tahrip edilmiş ve tamamen yok olmuştur. Oda mezarın üst kısmındaki kayalıklardan başlayarak aşağılara doğru indiği gözlenen ve daha geç dönemlerde olduğu tahmin edilen taş ocağının bu mezarı da tahrip ettiği anlaşılmaktadır.

KATALOG NO: : 5
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 5
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayadan oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İç-içe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.50m Gen. 3.10m Yü. 2.55m Kapı. 1.65mX0.94m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.10m Gen. 0.90m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.20m

M2: Uz. 2.10m Gen. 0.88m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.16m

M3: Uz. 1.80m Gen. 0.82m Der. 0.48m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 1.15m

M4: Uz. 1.98m Gen. 0.85m Der. 0.48m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 1.12m

M5: Uz. 2.10m Gen. 0.90m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.18m

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, yüzeyler taraklanarak düzeltilmiş.

Durumu : Geniş bir ön avludan gene geniş bir ön odaya girilmekte ve bu odada sağ ve solda oturma yerleri bulunmaktadır. Kapıdan bir basamakla içeri girilmektedir. Mezar hücrelerinin lahit kenarları alınmış ve açılmıştır. İşçiliği düzgün ve itinalı olup, halen samanlık olarak kullanılmaktadır.

KATALOG NO: : 6
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 6
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlu ve Ön Odasız, düz kapı ile
Plân tipi : Tek Odalı
İlçre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 2.85m Gen. 3.10m Yü. 2.10m Kapı. 0.75X1.35m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.16m Gen. 0.87m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.10m

M2: Uz. 2.22m Gen. 0.85m Der. 0.62m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.08m

M3: Uz. 2.22m Gen. 0.88m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.20m

Dekorasyon : Mezar odasının tümüne hitap eden bir süsleme sistemine sahiptir. Kemerli üç mezar hücrelerinin de niş kenarı ince bir bant halinde defne ve palmet yaprakları ile süslenmiş, lahit yüzlerinde girland ve bukranion motifleri ile lahit kenarında profilli silmeler yerleştirilmiştir. Figürlerin sanatsal işçiliği ikinci sınıftır.

Durumu : Düz bir kapı ile girilen mezar odasında batı (karşı) hücrede lahit kapağının oturacağı dış kenarın arkasında raf görünümünde ikinci bir platform yer almaktadır. İşçiliği düzgün ve itinalıdır.

KATALOG NO: : 7
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 7
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : Tek Odalı
Mücre biçimi, adedi : Kemerli niş içinde bir ve düz niş içinde de bir adet olmak üzere iki lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.3.40m Gen. 3.80m Yük. 2.20m Kapı. 0.65X1.10m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 3.55m Gen. 1.20m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 1.12m

M2: Uz. 2.10m Gen. 0.90m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 0.90m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok, yüzeyler ince murçla düzlenmiş

Durumu : Düzgün ve dikdörtgen bir ön odadan girilen mezar odasında kapının sağında bir adak nişi yer almakta. Kuzeydeki, olması gereken niş yerine Nekropolde tek örnek olarak bir açıklık yapılmış, bunun doğu ve batı kenarlarına küçük birer kemerli niş oyulmuş, fakat lahit derinliği yapılmamıştır. Mezar odasındaki batı nişi, dikdörtgen biçimli ve kenarlarında geniş silmelerle köşelere kadar uzanmaktadır.

KATALOG NO: : 8
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 8
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.08m **Gen.** 8.35m **Yük.** 2.35m **Kapı.** 0.70X1.20m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.05m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m
M2: **Uz.** 2.03m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m
M3: **Uz.** 1.88m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.97m
M4: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.95m
M5: **Uz.** 2.10m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.90m
M6: **Uz.** 2.06m **Gen.** 0.77m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m
M7: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.16m **Niş Yüksek.** 0.87m
M8: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.72m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m
M9: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m

Dekorasyon : Plan özelliği sonucu hole açılan üç odanın bölüm geçişlerinde her bölüm için birer paye yapılmış paye başlıkları eğimli ve düz silmelerle süslenmiştir.

Durumu : Geniş açıklıklı bir ön odadan girilen mezar odasında bulunan üç odadaki mezar hücrelerinin lahit kenarlarının hemen tümü koparılmış, mezar odası başka amaçlarla kullanıldığından geniş ölçüde tahrip olmuştur.

KATALOG NO: : 9

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 9

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Düz bir kapı ile doğrudan girişli

Plân tipi : Tek Odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde iki, ve beşik çatı biçimli niş içinde bir adet olmak üzere üç lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.60m Gen. 3.70m Yük. 2.20m Kapı. 0.70X1.50m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.80m Gen. 1.05m Der. 0.65m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 1.10m

M2: Uz. 2.35m Gen. 0.85m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 1.07m

M3: Uz. 2.20m Gen. 1.00m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 0.10m

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, duvarlar ince tarakla düzlenmiş.

Durumu : Mezar hücrelerinin lahit kenarları koparılmış ve mekanlar genişletilmiştir. İşçiliği iyi ve plan uygulaması itinalıdır.

KATALOG NO: : 10

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 10.

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlulu ve düz girişli

Plân tipi : İçiçe geçmeli iki oda

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dört adet ve beşik çatılı niş içinde bir adet olmak üzere toplam beş lahit.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.70m **Gen.** 3.75m **Yük.** 1.91m **Kapı.** 1.05X1.35m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.20m **Gen.** 0.96m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.98m

M2: **Uz.** 2.07m **Gen.** 0.86m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.92m

M3: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.53m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.55m

M4: **Uz.** 2.12m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.54m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.05m

M5: **Uz.** 2.20m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.58m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.10m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyona sahip değil. İri murçla yontulmuş ve kalın dişli tarakla düzeltilmiş.

Durumu : Yeni kullanım için mekan elde etmek amacıyla mezar hücrelerinin lahit kenarları kopartılmış olmasına ve kullanımdan doğan tahribata rağmen işçiliğinin düzgün ve itinalı olduğu gözleniyor. Batıdaki (karşı) mezar hücresinin nişi beşik çatı tarzında yapılmış.

KATALOG NO: : 11
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 11
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Yedi basamak merdivenli dromos, silindir kapaklı
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.3.04m Gen. 3.22m Yü. 2.10m Kapı. 0.90X1.20

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.20m Gen. 0.85m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.10m

M2: Uz. 2.20m Gen. 0.88m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.17m Niş Yü. 1.10m

M3: Uz. 2.17m Gen. 0.89m Der. 0.35m Kenar Kal. 0.17m Niş Yü. 1.18m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok. Yüzeyler ince taraktan sonra raspa ile düzlenmiş. Batı nişin sağ kenarında mahiyeti tam anlaşılamayan ince uzun bir relief yer almaktadır.

Durumu : Dromosdaki merdivenler düzgün ve belirgin. Silindir kapak yerinde değil. Mezar hücrelerindeki lahit kenarları koparılarak mekan genişletilmiş. Güney (sol) mezar hücresindeki lahitin içi oyulurken sileks parçalara rastgelindiğinden çok sert olan bu taşlar kesilememiş, lahit bu haliyle terk edilmiştir.

KATALOG NO: : 12

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 950-960 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 12

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Odalı

Plân tipi : İççe geçmeli iki oda

Hücre biçimi, adedi : İki adet kemerli niş ve üç adet düz dikdörtgen niş içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.70m **Gen.** 3.60m **Yük.** 2.75m **Kapı.** 1.10X1.80m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.16m **Gen.** 0.95m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.25m

M2: **Uz.** 1.80m **Gen.** 1.01m **Der.** 0.70m **Kenar Kal.** 0.30m **Niş Yüksek.** 1.43m

M3: **Uz.** 1.93m **Gen.** 1.00m **Der.** 0.65m **Kenar Kal.** 0.30m **Niş Yüksek.** 1.41m

M4: **Uz.** 1.85m **Gen.** 0.97m **Der.** 0.75m **Kenar Kal.** 0.30m **Niş Yüksek.** 1.30m

M5: **Uz.** 2.07m **Gen.** 1.00m **Der.** 0.62m **Kenar Kal.** 0.30m **Niş Yüksek.** 1.24m

Dekorasyon : İkinci odaya geçişte yatay tavan silmeleri ve payeler düz ve eğimli profillerle süslü. İki, üç ve dördüncü nişler silmeli paye ve kornişlerle ayrı ayrı belirtilmiş. İşçiliği oldukça iyi ve itinalı.

Durumu : Birinci bölümdeki kuzey ve güney mezar hücrelerinde yer alan nişlerin yüksekliği ve lahitlerin büyüklüğü, itinasız kötü işçiliğidikkat çekici. Buna karşılık ikinci bölümdeki nişlerin, lahitlerin, paye ve kornişlerin ölçülü , düzenli ve itinalı işçiliği her iki bölüm arasında tezat teşkil ediyor.

KATALOG NO: : 13
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 920-930 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 13
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Odalı
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 7.10m **Gen.** 9.65m **Yük.** 2.20m **Kapı.** 0.95X1.21m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.85m	Gen. 0.88m	Der. 0.54m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yüksek. 1.10m
M2:	Uz. 2.03m	Gen. 0.90m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.20m
M3:	Uz. 2.00m	Gen. 0.90m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.20m
M4:	Uz. 1.90m	Gen. 0.76m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.16m
M5:	Uz. 2.50m	Gen. 0.81m	Der. 0.61m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.16m
M6:	Uz. 1.90m	Gen. 0.90m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.16m
M7:	Uz. 1.90m	Gen. 0.75m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. 1.14m
M8:	Uz. 2.10m	Gen. 0.86m	Der. 0.58m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 1.10m
M9:	Uz. 1.85m	Gen. 0.82m	Der. 0.54m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.10m

Dekorasyon : Belirgin süsleme elemanları yok, kaba murçla düzeltili.

Durumu : Basit bir ön oda ile girilen mezarda işçilik kötü, özellikle tavan düzensiz ve eğik, lahit kenarları koparılmış, yeni kullanımda mekan elde etmek için mezar hücreleri açılmış, oldukça tahripli. Bölüm geçişleri kemerli ve diğer kısımlardan daha itinalı. Halen ardiye olarak kullanılıyor. Yüzey kayası sağlam değil.

KATALOG NO: : 14
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 920-930 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 14
Ginsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dar Ön Odalı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.**5.45m **Gen.**3.00m **Yük.**2.05m **Kapı** 0.90X1.40m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.**1.98m **Gen.**0.85m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.16m **Niş Yüksek.** 0.95m

M2: **Uz.**1.80m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.58m **Kenar Kal.** 0.16m **Niş Yüksek.** 0.98m

M3: **Uz.**1.95m **Gen.** 1.01m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.95m

M4: **Uz.**1.90m **Gen.** 0.84m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.16m **Niş Yüksek.** 0.92m

M5: **Uz.**1.85m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.16m **Niş Yüksek.** 0.95m

Dekorasyon : Mezar odasının tamamına yönelik süsleme yok. Duvarlar düzgün yüzeylere sahip. 3cm/2mm ile 4cm/3mm taraklarla yüzeyler düzlenmiş, dekoratif etki görülüyor.

Durumu
 Kapı girişi tahripli olduğundan tam algılanamıyor. Her iki mezar odasında da mezar hücrelerinin lahit kenarları kırılarak mekan genişletilmiş, halen ahır ve depo olarak kullanılmasından dolayı tahribe açık.

KATALOG NO: : 15
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 15
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayadan oyulmuş
Mezar girişi : ÖnAvlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.25m Gen. 3.42m Yuk. 1.80m Kapı. 1.10X0.75m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.08m Gen. 0.90m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.18m Niş Yuk. 0.88m

M2: Uz. 2.00m Gen. 0.90m Der. 0.53m Kenar Kal. 0.18m Niş Yuk. 0.88m

M3: Uz. 2.06m Gen. 0.92m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.18m Niş Yuk. 0.90m

Dekorasyon : Ön odanın iki yanında geniş ve derin nişler yer almakta. Her nişin içinde oturma yerleri mevcut. Niş tavanları kavisle ön kenara birleşmekte olup, oluşan konkav boşluğa birer istiridye motifi yerleştirilmiştir. Kapı lentosunun üst kısmında gene eğime uygun olarak bir Medusa başı ile bitkisel motifler konulmuştur.

Durumu : Tek mekanlı olan bu mezar odası, uzun süre ev olarak kullanıldığı için mezar hücrelerinin lahit kenarları koparılmış ve diğer kısımlar da açılarak hemen hemen tek mekan haline getirilmiş ve kireçle badana edilmiştir. Halen terk edilmiş durumdadır.

KATALOG NO: : 16

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 910-920 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 16

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromoslu ve merdivenli , silindir kapaklı

Plan tipi : Tonozlu ters (T) planlı, bir hol ve üç mekanlı

Hücre biçimi, adedi : Tonozlu hücre-mekanlar içinde dokuz lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.85m **Gen.** 6.00m **Yük.** 2.40m **Kapı.** 0.78X1.35m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 2.10 m	Gen. 0.78m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. (1.23m)
M2:	Uz. 2.10m	Gen. 0.72m	Der. 0.43m	Kenar Kal. 0.12m	Niş Yüksek. "
M3:	Uz. 2.10m	Gen. 0.78m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. "
M4:	Uz. 2.08m	Gen. 0.87m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. "
M5:	Uz. 2.23m	Gen. 0.80m	Der. 0.44m	Kenar Kal. 0.14m	Niş Yüksek. "
M6:	Uz. 1.98m	Gen. 0.87m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.16m	Niş Yüksek. "
M7:	Uz. 2.10m	Gen. 0.85m	Der. 0.46m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. "
M8:	Uz. 2.25m	Gen. 0.73m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.12m	Niş Yüksek. "
M9:	Uz. 2.05m	Gen. 0.82m	Der. 0.46m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. "

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok, duvarlar iri murçla yontulmuş, yüzey düzgün dekoratif etkili.

Durumu : Kapı girişinde kare biçimli bir holün üç tarafa doğru tonozlu derin hücreler halinde uzanmasıyla oluşmuş bir plan biçimi. Her tonoz içinde iki lahit arası koridorlu. Lahitlerin yastık tarafı kavisli. Beşinci lahit yastıksız. Kapının kuzey taraf duvarında adak nişi vardır.

Dromosu dokuz basamak merdivenlidir.

KATALOG NO: : 17
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 910-920 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 17
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dromoslu ve merdivenli, silindir kapaklı
Plan tipi : Tonozlu ters (T) planlı, bir hol ve üç mekanlı
İlçre biçimi, adedi : Tonozlu hücre-mekanlar içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 4.00m **Gen.** 5.90m **Yük.** 1.75m **Kapı.** 0.75X1.50m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.78m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.15m **Niç Yük.**(100-0.78m)
M2: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.73m **Der.** 0.53m **Kenar Kal.** 0.15m **Niç Yük.** "
M3: **Uz.** 1.93m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.12m **Niç Yük.** "
M4: **Uz.** 1.93m **Gen.** 0.78m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.16m **Niç Yük.** "
M5: **Uz.** 1.92m **Gen.** 0.72m **Der.** 0.52m **Kenar Kal.** 0.12m **Niç Yük.** "
M6: **Uz.** 1.92m **Gen.** 0.82m **Der.** 0.53m **Kenar Kal.** 0.12m **Niç Yük.** "

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, iri murçla düzeltilmiş. Duvarlar nisbeten düzgün yüzeyli olduğundan murç izleri dekoratif etki bırakıyor. Tavan işçiliği daha kötü, kalitesiz ve düzensiz. Tonoz içindeki lahitlerin dip taraflarında kapak kenar dişi yok. Yerdeki keramik levha parçalarından bu mezardaki lahitlerin keramik kapaklarla örtüldüğü anlaşılmaktadır. Dromosu yedi basamak merdivenlidir.

KATALOG NO: : 19
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 910-920 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 19
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayadan oyulmuş
Mezar girişi : Dromoslu, merdivenli ve silindir kapaklı
Plan tipi : Tonozlu ters (T) planlı, bir hol ve üç mekanlı
Hücre biçimi, adedi : Tonozlu hücre-mekanlar içinde dokuz adet lahit
Mezar odası
genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 2.90m **Gen.** 3.60m **Yük.** 1.80m **Kapı.** 0.75X1.20m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.77m	Gen. 0.73m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. (0.90m-0.73)
M2:	Uz. 1.85m	Gen. 0.78m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. "
M3:	Uz. 1.80m	Gen. 0.78m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. "
M4:	Uz. 1.93m	Gen. 0.80m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. (0.82m)
M5:	Uz. 2.15m	Gen. 0.70m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. "
M6:	Uz. 1.93m	Gen. 0.80m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. "
M7:	Uz. 2.00m	Gen. 0.93m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. (64m)
M8:	Uz. 1.98m	Gen. 0.65m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. "
M9:	Uz. 2.00m	Gen. 0.75m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. "

Dekorasyon : Süsleme elemanları yok, iri murçla düzeltilmiş.
Durumu : Uzun dromosu sekiz basamaklı bir merdivene sahip olup, çok dolgulu. Giriş holü kareye yakın dikdörtgen, güney-batı köşesi eğri, bu holden üç tarafa doğru tonozlu derin hücrelerin uzatılması ile elde edilmiş bir plana sahip. Her tonoz-mekanda üç lahit yerleştirilmiş, araları koridorlu. İşçilik düzgün olmasına rağmen plan uygulamasında kaymalar var. Lahit kenarları koparılmış.

KATALOG NO: : 20

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 910-920 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 20

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromoslu, merdivenli, silindir kapaklı

Plan tipi : Tonozlu ters (T) planlı, bir hol ve üç mekanlı

Hücre biçimi, adedi : Tonozlu hücre-mekanlar içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 2.30m **Gen.** 2.30m **Yük.** 1.85m **Kapı** 0.67X1.40

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.85m	Gen. 0.71m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yüksek. (0.86m)
M2:	Uz. 1.85m	Gen. 0.66m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yüksek. "
M3:	Uz. 1.86m	Gen. 0.71m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yüksek. "
M4:	Uz. 1.86m	Gen. 0.76m	Der. 0.53m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. (1.04-0.95)
M5:	Uz. 1.85m	Gen. 0.75m	Der. 0.54m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. "
M6:	Uz. 1.85m	Gen. 0.76m	Der. 0.52m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. "
M7:	Uz. 1.82m	Gen. 0.83m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. (1.20m)
M8:	Uz. 1.81m	Gen. 0.61m	Der. 0.38m	Kenar Kal. 0.10m	Niş Yüksek. "
M9:	Uz. 1.82m	Gen. 0.85m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. "

Dekorasyon : Belirli bir dekorasyonu yok, iri murçla düzeltilmiş.

Durumu : Altı basamaklı bir merdivene sahip dromostan sonra kare biçiminde bir holden üç tarafa doğru tonozlu derin hücrelerin uzanmasıyla oluşmuş bir plan tipi. Her tonoz içinde üç lahit ve aralarında koridor bırakılmış. Her tonoz hücrenin dipteki lahit kenarı diğerlerinden daha yüksek.

KATALOG NO: : 21
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 900-910 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 21
Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Tahripli ön avlu (?)
Plân tipi : Altı köşeli, piramidal tavanlı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.6.25m Gen.5.10m Yükl.3.30m Kapı.2.00X2.20m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.98m	Gen. 0.90m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.22m	Niş Yükl. 1.05m
M2:	Uz. 1.95m	Gen. 0.88m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.22m	Niş Yükl. 1.05m
M3:	Uz. 2.00m	Gen. 0.86m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yükl. 1.00m
M4:	Uz. 2.00m	Gen. 0.87m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yükl. 0.98m
M5:	Uz. 2.00m	Gen. 0.88m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yükl. 0.98m
M6:	Uz. 2.00m	Gen. 0.88m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yükl. 1.05m

Dekorasyon : Mezar odasının tamamına yönelik süsleme yok. Dördüncü ve beşinci hücre nişleri arasında acemice yapılmış, sağda bir Meduza başı ile solda at üzerinde bir figür yer almaktadır. Çizilerek yapılmıştır.

Durumu : Fazla rutubet aldığından koyu renkte lekeler ve küf izleri görülüyor. Mekan olarak kullanımı için lahit kenarları kırılarak genişletilmiş, hücre içleri kapak dışlarına kadar kazınmış. Kapı ve kenarları çökmüş olduğundan tam algılanamıyor. Sağ kenarda görülen niş içindeki mezar hücresinin simetriğinin, ön avlunun sol (güney) kenarında da olduğu zannedilmektedir.

KATALOG NO: : 22

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 920-930 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 22

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı

Plân tipi : Altı köşeli, piramidal tavanlı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli nişler içinde üç tam ve bir yarım bırakılmış, biri de müstakil olmak üzere beş lahit.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.**4.03m **Gen.** 4.40m **Yük.** 2.80m **Kapı.**1.00m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.88m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.22m **Niş Yük.** 0.82m

M2: **Uz.** 1.63m **Gen.** 0.60m **Der.** 0.15m **Kenar Kal.** --- **Niş Yük.** 0.80m

M3: **Uz.** 1.84m **Gen.** 0.83m **Der.** 0.48m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yük.** 0.84m

M4: **Uz.** 1.80m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.22m **Niş Yük.** 0.82m

Dekorasyon : Köşe payeleri süslü başlıklı, kenarları takip eden friz her kenarda farklı motif ve desende, niş kemerlerinin kenarları konkav ve konveks profilli silmeli. Batı (karşı) kenardaki düz duvarda sağda ayakta bir figür ile oturan bir figür, solda ise ayakta, karşısındaki kelebek kanatlı bir kadına olasılıkla Hades'i gösteren Hermes reliefi yer alıyor.

Durumu : Ön avlusu çok geniş taslak halinde ve yarım işlenmiş halde, olasılıkla mezar sahibi kişilere ait büst halinde reliefler işlenmiş. Ön odasında iki yanda oturma yerleri var. Kapının üzerinde ise dışa doğru daralan bir hava menfezi bırakılmış. Mezar odasının güney kenarı, doğu-batı yönünde geçen ve geç devirde tesis edilmiş olan su yolu tarafından kesilerek tahrip edilmiş. Reliefleri, süsleme elemanları ve ön avlusundaki taş kesme yerleri ile taslak reliefler açısından tüm Dolikhe nekropolünde ele geçen tek örnektir. Zemini farklı kotlarda olan mezar odasındaki tek lahit, kapaksız ve süslemesizdir.

KATALOG NO: : 23
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 920-930 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 23
Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Tahripli olduğundan algılanamıyor
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.20m Gen. 9.25m Yü. 2.15m Kapı. -----

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.90m Gen. 0.85m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90(?)m
M2: Uz. 2.05m Gen. 0.85m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90(?)m
M3: Uz. 1.90m Gen. 0.80m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90(?)m
M4: Uz. 1.95m Gen. 0.90m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90(?)m
M5: Uz. 2.07m Gen. 0.95m Der. 0.65m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90m
M6: Uz. 1.50m Gen. 0.90m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90(?)m
M7: Uz. 1.90m Gen. 0.75m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90m
M8: Uz. 2.06m Gen. 0.95m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90(?)m
M9: Uz. 2.05m Gen. 0.95m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90(?)m

Dekorasyon : Çok tahripli olduğundan süsleme elemanları izlenemiyor, ince tarakla düzeltilmiş.

Durumu : Uzun süre ev olarak kullanıldığından mezar hücrelerindeki lahitler taban seviyesine kadar oyulmuş ve tahrip edilmiştir.

KATALOG NO: : 24

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 920-930 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 24

Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromoslu ve silindir kapaklı

Plan tipi : Dikdörtgen tek salonlu ve iki odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet ve ayrıca oda içinde altı adet olmak üzere onbir adet lahit.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.20m Gen. 5.60m Yü. 2.06m Kapı 0.90X2.30m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.93m	Gen. 0.85m	Der. 0.53m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yü. 1.02m
M2:	Uz. 1.94m	Gen. 0.85m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yü. 1.03m
M3:	Uz. 1.81m	Gen. 0.86m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.16m	Niş Yü. -----
M4:	Uz. 1.95m	Gen. 0.76m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.16m	Niş Yü. -----
M5:	Uz. 1.95m	Gen. 0.78m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.16m	Niş Yü. -----
M6:	Uz. 1.82m	Gen. 0.85m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. -----
M7:	Uz. 1.98m	Gen. 0.67m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. -----
M8:	Uz. 1.85m	Gen. 0.85m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. -----
M9:	Uz. 2.00m	Gen. 0.80m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yü. 1.05m
M10:	Uz. 2.00m	Gen. 0.87m	Der. 0.52m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yü. 1.05m
M11:	Uz. 1.84m	Gen. 0.84m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.22m	Niş Yü. 1.10m

Dekorasyon : Belirgin ve özellikli bir dekorasyonu yok, duvar iri murçla düzeltilmiş.

Durumu : Dromosta merdiven olup olmadığı belirsiz, dolgu tabakası çok kalın. Orta salonun batısındaki iki odada bulunan altı lahitin de kapak dişleri kenar kalınlığına yakın ve ayrıca niş yok. Mezar odasının işçiliği itinasız, lahit kenarları kopartılmış,yeni kullanımdan dolayı tahripli.

KATALOG NO: : 25
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 25
Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu, Ön Odalı (?)
Plân tipi : (L) planlı, iki odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş (6-1) adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.50m **Gen.** 6.20m **Yük.** 2.15m **Kapı.** Belirsiz

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.78m **Der.** 0.44m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yuk.** 0.85m

M2: **Uz.** 1.87m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.40m **Kenar Kal.** 0.14m **Niş Yuk.** 0.80m

M3: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.14m **Niş Yuk.** 0.80m

M4: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.60m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yuk.** 0.80m

M5: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.65m **Der.** 0.40m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yuk.** 0.80m

Dekorasyon : Genel süsleme yok. Duvar yüzeyleri iri murçla yontulup taraklanarak düzeltilmiş, dekoratif etkili.

Durumu Mezar hücrelerindeki lahitlerin kenarları kırılarak alınmış, fakat mekan genişletmesi yapılmamış. Ön odanın olduğu giriş bölümü çöktüğünden tam olarak algılanamıyor. Şehirin geç dönemlerinde yeni yapılan su kanalı No:22' deki mezarda olduğu gibi bu mezarı da keserek geçtiğinden tahribat antik dönemde başlamış. Rutubetten dolayı kaya yüzeyinde çürüme ve dökülmeler görülmekte. Plana göre olması gereken altıncı mezar hücresi, kısmen kanaldan dolayı kısmen de sonradan tahrip olmuş.

KATALOG NO: : 26
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 26
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : Altı köşeli, piramidal tavanlı
İlcre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.40m Gen. 4.80m Yü. 3.75m Kapı. 1.00X1.60m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.46m Gen. 0.88m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.30m

M2: Uz. 2.35m Gen. 0.85m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.30m

M3: Uz. 2.40m Gen. 0.98m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.30m

M4: Uz. 2.30m Gen. 0.90m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.30m

M5: Uz. 2.25m Gen. 0.90m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.30m

Dekorasyon : Mezar odasında bariz bir süsleme yok, altıgen çatının zırhlı kenarları tezyin etkisi yapıyor. Ön odanın iki yanındaki nişlerde istiridye motifleri var. Giriş kemeri, bitmemiş üç fasyalı arşitravlı.

Durumu Bütün mezar hücrelerindeki lahit kenarları kırılarak alınmış ve mekan genişletilmiş. Başka amaçla kullanıldığından tahrip görmüş. Depolama için kapı kırılarak genişletilmiş ve sonra taşlarla tekrar örülmüş. Rutubetten dolayı küf ve koyu renkte lekeler görülmekte, kaya yüzeyinde yer yer çürüme ve dökülmeler izlenmekte.

KATALOG NO: : 27

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 27

Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Belirsiz

Plân tipi : Ters (T) planlı, üç odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde yedi (9-2) adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.8.25m Gen.4.75m Yükl.1.95m Kapı. Belirsiz

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 2.10m	Gen. 0.85m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yükl. 1.00m
M2:	Uz. 2.00m	Gen. 0.75m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yükl. 1.00m
M3:	Uz. 2.00m	Gen. 0.80m	Der. 0.52m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yükl. 1.00m
M4:	Uz. 1.90m	Gen. 0.80m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yükl. 1.05m
M5:	Uz. 1.95m	Gen. 1.00m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yükl. 1.05m
M6:	Uz. 1.90m	Gen. 0.77m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yükl. 1.00m
M7:	Uz. 1.65m	Gen. 0.80m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yükl. 1.00m

Dekorasyon : Çok tahripli olduğundan süslemeyi ve duvar yüzeyini izlemek olanak dışı.

Durumu : 10-15 sene öncesine kadar ev olarak kullanıldığından fazla tahrip olmuş, iç bölümlerdeki bütün lahit kenarları kırılarak düzlenmiş ve mekan kazanılmış. Rutubet ve genişletmeden dolayı doğu ve güney bölümler çökmüş, güney odada olması gereken iki hücre de tahrip olmuş durumda.

KATALOG NO: : 28-A
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 28-A
Cinsî : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Çökmüş olduğundan algılanamıyor
Plan tipi : Enine geniş bir mekan ve aksındaki çıkıntı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde sekiz adet lahit
Mezar odası
genel ölçüleri(Max) : Uz. 9.00m Gen. --- Yü. 1.96m Kapı. -----

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.90m	Gen. 0.80m	Der. 0.52m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. 0.90m
M2:	Uz. 2.00m	Gen. 0.74m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. 0.90m
M3:	Uz. 1.95m	Gen. 0.80m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yü. 0.95m
M4:	Uz. 2.00m	Gen. 0.74m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. 1.00m
M5:	Uz. 2.00m	Gen. 1.00m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yü. 1.00m
M6:	Uz. 1.80m	Gen. 0.70m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. 1.00m
M7:	Uz. 1.80m	Gen. 0.70m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. 1.00m
M8:	Uz. 1.94m	Gen. 0.80m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yü. 1.05m

Dekorasyon : Dekorasyonu yok, duvarlar ve tavan iri dişli tarakla düzeltili.

Durumu : Yan duvarlarda ikişer mezar hücresi yer almakta. Akstaki çıkıntı içindeki kemerli hücre, ayrıca dikdörtgen bir niş içine yerleştirilmiş. Bölüm ayrımları tavadaki kot farkları ile de belirlenmiş. Rutubetten dolayı çürüme ve kavlamalar görülüyor. Kuzey bölümü tamamen çökmüş, mezar hücreleri belirgin değil. Olasılıkla aynı ön avlu içinde ve güneyde yer alan 28-B mezar odası ile birlikte mütalaa edilmekte.

KATALOG NO: : 28-B
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 28-B
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Çökmüş olduğundan algılanamıyor
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.2.90(?)m Gen. 2.80m **Yük.** ---- **Kapı.** ----

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.00m Gen. 0.85m Der. ---- **Kenar Kal.** --- **Niş Yüksek.** 1.00m

M2: Uz. 2.30m Gen. 0.92m Der. 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.00m

M3: Uz. 2.10m Gen. 0.80m Der. 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.75m

Dekorasyon : Büyük ölçüde tahripli olduğundan süsleme elemanlarını izlemek olanaksız.

Durumu : Aynı avludan nasıl bir girişe sahip olduğu belli olmayan bir kapı ile girilen tek mekanlı mezar odası. Tavanı ve bir mezar hücresi çökmüş olduğundan belirgin olarak algılanamıyor. Mezar hücrelerinin lahit kenarları koparılmış.

KATALOG NO: : 29

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim

Nekropol No: : DN 29

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı

Plân tipi : Tek Odalı

İlçre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde iki adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 3.56m **Gen.** 3.50m **Yük.** 2.70m **Kapı.** 0.90X1.40m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.60m **Gen.** 1.08m **Der.** 0.62m **Kenar Kal.** 0.28m **Niş Yüksek.** 1.57m

M2: **Uz.** 2.60m **Gen.** 1.10m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.27m **Niş Yüksek.** 1.55m

Dekorasyon : Genel bir süsleme yok. Duvar yüzeyleri önce iri murçla yontulup, sonra orta dişli tarakla düzeltilmiş. Tezyin etkili.

Durumu : Aslında üç hücreli olması gerekirken batı (karşı) hücre, kayanın bu kesimde çürük olmasından dolayı yarım bırakılmak zorunda kalmış. Kemer açıklığı oldukça yüksek, diğer mezarlara oranla tavan yüksekliği de fazla. İçerde kapının iki yanında, alt ve üstte 22-25cm çapında muhtemelen ahşap kapının mil delikleri ile kapı geçidi yan yüzeyinde ahşap kapı kuşaklarının dayanma yuvaları izlenmekte. Rutubet izi yok. Ön odada iki yanda oturma yerleri niş içinde yer almakta. Kapı sövesi 33-35cm kalınlıkta bir plâsterle belirtilmiş.

KATALOG NO: : 30
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 30
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : Yarım kalmış Ters (T) planlı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 8.50m **Gen.** 3.20m **Yük.** 2.12m **Kapı** 1.05X1.32m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.07m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.10m

M2: **Uz.** 2.14m **Gen.** 0.86m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.10m

M3: **Uz.** 2.10m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.10m

M4: **Uz.** 2.15m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.56m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.00m

M5: **Uz.** 2.15m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.69m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.05m

M6: **Uz.** 2.13m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.05m

Dekorasyon : Genel bir dekorasyonu yok, oda geçitlerindeki payelere silmeli başlıklar konulmuş, iri murçla yontulmuş ve tarakla düzlenmiş.

Durumu : Aslında, bir giriş ve üç odadan oluşması gereken ters (T) plan uygulanmak istenmişse de batı (karşı) bölümde masif kaya kütleinin çürük ve bozuk çıkması üzerine terk edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Hücre içindeki lahitlerin kenarları kırılmış, mekan genişletmesi yapılmış ve duvarlarda hayvan bağlama delikleri açılmıştır. Rutubetten dolayı küf ve koyu renkli lekeler görülmektedir. Yüzey kayası sağlam değildir.

KATALOG NO: : 31
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu,kuzey kesim
Nekropol No: : DN 31
Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli ve dikdörtgen nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.3.60m Gen. 3.45m Yük. 2.20m Kapı.1.60X1.20m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz.2.20m Gen.0.87m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük.1.15m

M2: Uz.2.40m Gen. 1.10m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük.1.15m

M3: Uz.2.25m Gen. 0.80m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 1.15m

Dekorasyon : Genel dekorasyonu yok, yüzeyler iri murçla yontulup tarakla düzeltilmiş.

Durumu : Uzun süre ev olarak kullanıldığı için mekan genişletmek amacıyla hücre içindeki lahitlerin kenarları kırılarak açılmış ve hücreler tabana kadar genişletilmiştir. Daha sonra ahır olarak kullanıldığından su ve yem yalıkları ile hayvan bağlama delikleri görülmektedir. Mezar odasında kuzey ve güney hücreler kemerli niş, batı hücre ise geniş bir dikdörtgen nişden oluşmaktadır.

KATALOG NO: : 32
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 32
Cinsi : Oda Mezarı , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı (No: 33 ile ortak Avlu)
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Mücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.85m Gen. 3.30m Yuk. 2.26m Kapı. 1.00X1.10m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.36m Gen. 0.86m Der. 0.47m Kenar Kal. 0.15m Niş Yuk. 1.23m

M2: Uz. 2.20m Gen. 0.85m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.15m Niş Yuk. 1.10m

M3: Uz. 2.38m Gen. 0.93m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.18m Niş Yuk. 1.10m

M4: Uz. 2.26m Gen. 0.85m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.15m Niş Yuk. 1.23m

M5: Uz. 2.35m Gen. 0.76m Der. 0.53m Kenar Kal. 0.15m Niş Yuk. 1.20m

Dekorasyon : Dekorasyon yok, iri murçla yontulan duvarların kaya yüzeyleri iri tarakla düzeltilmiş, süsleme etkisi yapıyor. İşçiliği iyi.

Durumu : İççe geçilen mezar odalarından içtekinin tavan ve taban kotlarıbirinci odadan yüksektir ve ikinci odanın geçişi kemerli bir geçitle olmaktadır. Ev ve ahır olarak kullanılmış olmasına ve lahit kenarlarının kırılarak açılmış olmasına rağmen, kayanın sağlam yapı göstermesinden dolayı sert ve düzgün yüzeylere ve iyi bir görünüme sahiptir. Aynı avlu içindeki 33 numaralı mezarla beraber mütalaa edilmektedir.

KATALOG NO: : 33
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 33
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı (No: 32 ile ortak avlu)
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.50m Gen. 3.20m Yü. 2.30m Kapı. 1.25X1.75

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.50m Gen. 0.90m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 1.30m

M2: Uz. 2.80m Gen. 0.90m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.17m Niş Yü. 1.40m

M3: Uz. 2.45m Gen. 0.93m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 1.30m

Dekorasyon : Dekorasyona ait hiçbir emare yok. Kaba düzeltili.

Durumu :Kullanım amacıyla hücrelerin lahit kenarları kırılarak açılmış, dipteki dış kalınlıklarına kadar kazınarak mekan genişletmesi yapılırken çok tahrip edilmiştir. Ayrıca su ve yem yalıkları ile hayvan bağlama deliklerinin etkileri ve artıkları izlenebilmektedir. Bu mezar da, 32 numaralı mezar ile birlikte mütalaa edilmektedir.

KATALOG NO: : 34-A
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 34-A
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plan tipi : Basık Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
İlcre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.25m **Gen.** 7.40m **Yük.** 2.25m **Kapı.** 0.95X1.85m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.65m **Gen.** 0.65m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.05m
M2: **Uz.** 2.10m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.65m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.08m
M3: **Uz.** 1.60m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.16m
M4: **Uz.** 1.65m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.04m
M5: **Uz.** 1.75m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.65m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.08m
M6: **Uz.** 1.65m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.65m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.06m
M7: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.65m **Kenar Kal.** 0.2m. **Niş Yüksek.** 1.10m
M8: **Uz.** 1.55m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.04m
M9: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.08m

Dekorasyon : Dekorasyonu yok, kaba düzeltili.

Durumu : Düzgün bir ön odadan girilen mezar odasının işçiliği iyi değil, plan oturumu düzensiz, lahit kenarları kırılarak alınmış, halen saman ve gübre deposu olarak kullanılmakta. Aynı avlu içindeki 34-B mezar odası ile beraber mütalaa edilmekte.

KATALOG NO: : 34-B
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 34-B
Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve düz girişli
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 3.10m **Gen.** 3.00m **Yük.** 2.15m **Kapı.** 1.85X1.80

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.**2.30m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.**0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m

M2: **Uz.**2.30m **Gen.** 1.25m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m

M3: **Uz.**2.30m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok, kalın dişli tarakla düzlenmiş.

Durumu : 34-A ile aynı avluya açılmakta ve birlikte mütalaa edilmektedir. Burada da mezar hücrelerinin lahit kenarları kırılarak alınmış ve mekan genişletilerek depo amacıyla kullanılmıştır. Aynı avludan iki ayrı mezar odasına girilmesi, mezar odası sahipleri arasındaki bir ilişkiye işaret etmektedir.

KATALOG NO: : 35
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 35
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
İlcre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.40m Gen. 3.10m Yü. 2.20m Kapı. 0.70X1.90m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.10m Gen. 0.82m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.15m

M2: Uz. 2.10m Gen. 0.85m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 1.15m

M3: Uz. 2.23m Gen. 0.90m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.10m

M4: Uz. 2.03m Gen. 0.83m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.05m

M5: Uz. 2.20m Gen. 0.80m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.20m

Dekorasyon : Bütün lahitlerin kenarları işlemeli, lahit yüzeyinde üç Eros tarafından taşınan iki girland, üç bukranion'un taşıdığı iki girland ve boşluklarda kantharos var. Geçitler payeli, başlıklar süslü.

Durumu : Önoda girişi kemerli ve iki yanda oturma yerleri var. Cephe yüzeyinden kapı geçidine doğru plasterler ve kapı sövelerinde silmeler ve

KATALOG NO: : 36
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 36
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Düz Kapı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Mücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler İçinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.**6.50m **Gen.** 3.20m **Yük.**4.00m **Kapı.**0.90X2.10m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.**2.10m **Gen.**0.90m **Der.**0.55m(?) **Kenar Kal.**0.20m(?) **Niş** **Yük.**1.00m(?)

M2: **Uz.**2.60m **Gen.**0.60m **Der.**0.60m **Kenar Kal.**0.20m(?) **Niş** **Yük.**1.00m(?)

M3: **Uz.**2.10m **Gen.**0.77m **Der.**0.55m **Kenar Kal.**0.20(?) **Niş** **Yük.**1.00m(?)

M4: **Uz.**2.60m **Gen.**0.85m **Der.**0.60m **Kenar Kal.**0.20(?) **Niş** **Yük.**1.00m(?)

M5: **Uz.**2.10m **Gen.**0.90m **Der.**0.55m **Kenar Kal.**0.20(?) **Niş** **Yük.**0.95m

Dekorasyon : Hemen hemen tüm kaya duvar yüzeyi işlem görmüş olduğundan süsleme öğelerini izlemek olası değil.

Durumu : Sağlam kalan kısımlardan işçiliğinin iyi olduğu ve ince tarakla satırların düzlenmiş olduğu izlenebilmektedir. Bütün mezar hücrelerindeki lahit kenarları kırılarak hücreler zemin seviyesine kadar düzlenmiş, mekan hemen hemen tamamen tek hacım haline getirilerek su sarnıcı olarak kullanılmıştır.

KATALOG NO: : 37
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, kuzey kesim
Nekropol No: : DN 37
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İçişe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.75m **Gen.** 4.15m **Yük.** 2.55m **Kapı.** 0.75X1.10m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.03m **Gen.** 0.83m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.20m

M2: **Uz.** 2.05m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.25m

M3: **Uz.** 2.08m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.00m

M4: **Uz.** 2.03m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.04m

M5: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.87m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.15m

Dekorasyon : Belirli bir dekorasyon yok. Duvarlar kaba düzeltili.

Durumu : Mezar hücrelerindeki lahitlerin kenarları kırılarak açılmış, mekan genişletilmiş ve ardiye olarak kullanıldığından dolayı büyük ölçüde tahrip olmuş. İkinci bölüme geçiş, kemerli bir geçitle sağlanmış ve bu kısma bir basamakla çıkılmakta.

KATALOG NO: : 38
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 38
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.35m **Gen.** 3.20m **Yük.** 2.36m **Kapı** 0.76X1.60m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.42m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.23m **Niş Yüksek.** 1.23m

M2: **Uz.** 2.14m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.23m **Niş Yüksek.** 1.00m

M3: **Uz.** 2.29m **Gen.** 0.94m **Der.** 0.46m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.05m

M4: **Uz.** 2.10m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.15m

M5: **Uz.** 2.38m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.60m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.15m

Dekorasyon : Belirli genel bir dekorasyon yok. İkinci bölüm geçidinde sadece kapıdan tarafa bakar durumda süslü paye başlıkları görülmekte.

Durumu: Hücre içindeki lahit kenarları kırılarak alınmış, mezar genişletilmiş ve değişik amaçlarla kullanıldığından oldukça tahrip görmüş. Rutubet ve küf etkisiyle duvar yüzeylerinin aşınmış olmasına rağmen, izlenebilen kısımlarından işçiliğinin itinalı olduğu ve murçla yontulduktan sonra taraklanarak düzeltildiği gözlenmektedir.

KATALOG NO: : 39

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 950-940 kotu, güney kesim.

Nekropol No: : DN 39

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı

Plân tipi : Sekiz köşeli, piramidal tavanlı

İlçre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde yedi adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.55m Gen. 5.40m Yü. 3.25m Kapı. 1.65X0.90m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 2.30m	Gen. 0.90m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yü. 1.00m
M2:	Uz. 2.32m	Gen. 0.88m	Der. 0.47m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yü. 1.02m
M3:	Uz. 2.30m	Gen. 0.90m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yü. 1.00m
M4:	Uz. 2.27m	Gen. 0.88m	Der. 0.52m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yü. 1.02m
M5:	Uz. 2.30m	Gen. 0.90m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yü. 1.02m
M6:	Uz. 2.32m	Gen. 0.89m	Der. 0.48m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yü. 1.00m
M7:	Uz. 2.30m	Gen. 0.90m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yü. 1.02m

Dekorasyon : Kare planlı ön odanın tavanı çapraz tonoz biçiminde oyulmuş, kesişme çizgileri zırhla dekore edilmiş.

Durumu : Çapraz tonozlu ön odanın iki yanında nişler içinde oturma yerleri. Lahit kenarları kırılarak nişlerin içi açılıp mekan olarak kullanıldığından tahrip edilmiş. İp bağlama yerleri ile su ve yem yalıkları, ahır olarak kullanıldığına işaret etmekte. Rutubetten oluşan koyu renkteki lekeler taş yüzeylerinin çürüdüğünü kanıtlamakta.

KATALOG NO: : 40
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 40
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.50m **Gen.** 3.35m **Yük.** 2.40m **Kapı.** 1.03X1.45m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.35m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.50m(?) **Kenar Kal.** 0.20m(?) **Niş** **Yük.** 1.05m

M2: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m(?) **Kenar Kal.** 0.20m(?) **Niş** **Yük.** 1.05m

M3: **Uz.** 2.60m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m(?) **Niş** **Yük.** 1.05m

M4: **Uz.** 2.05m **Gen.** 0.83m **Der.** 0.50m(?) **Kenar Kal.** 0.20m(?) **Niş** **Yük.** 1.02m

M5: **Uz.** 2.25m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m(?) **Kenar Kal.** 0.20m(?) **Niş** **Yük.** 1.05m

Dekorasyon : Dekorasyon yok, duvarlar iri dişli tarakla düzeltilmiş.

Durumu : Ön odası oldukça geniş, beşik çatı biçiminde kesilmiş, iki yanda oturma yerleri bırakılmış. Hücrelerin lahit kenarları kırılarak alındığı gibi, hücre yan duvarları da yer yer kırılarak açılıp birleştirilmiş ve mekan genişletilmiş. Geniş ölçüde tahrip olduğundan bazı öğeleri izlemek olasılık dışı.

KATALOG NO: : 41-A
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 41-A
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli ve beşik çatılı Nişler içinde beş adet lahit.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.70m **Gen.** 3.50m **Yük.** 2.30m **Kapı.** 0.76X1.40m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.15m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.05m

M2: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.07m

M3: **Uz.** 2.05m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.05m

M4: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.05m

M5: **Uz.** 2.20m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.13m

Dekorasyon : Süslemeye dair herhangi bir iz görülüyor. Duvarların kaya yüzeyleri iri murçla yontulmuş ve kalın dişli tarakla düzeltilmiş.
Durumu : İççe geçilen iki odada da yan duvarlarda yer alan hücrelerin nişleri kemerli olduğu halde batı (karşı) hücrenin nişi beşik çatı biçiminde yontulmuştur. Bu mezarda da lahitlerin kenarları kırılarak açılmış ve mekan genişletilerek kullanılmış, kullanım nedeniyle de geniş ölçüde tahrip olmuştur. Aynı avlu içindeki 41-B numaralı mezar odası, bunun eklentisi durumundadır.

KATALOG NO: : 41-B
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 41-B
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Silindir kapaklı
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 2.30m **Gen.** 2.30m **Yük.** 1.75m **Kapı** 0.70X1.00m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.85m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.40m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.75m

M2: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.85m

M3: **Uz.** 1.85m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.85m

Dekorasyon : Dekorasyona ilişkin herhangi bir iz görülmemekte. İri murçla kaba düzeltili.

Durumu : Aynı ön avlunun içinde ve 41-A numaralı mezar odasının kuzeyinde, eklenti izlenimi veren bu mezar odasına silindir kapaklı bir kapı ile girilmektedir. 41-A mezar odasına göre daha sağlamdır. Yapı ve işçilik yönünden ise bir öncekine göre daha basittir.

KATALOG NO: : 42
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 42
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dromoslu, merdivensiz ve silindir kapaklı
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.20m **Gen.** 7.70m **Yük.** 1.91m **Kapı.** 0.95X1.60m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 2.00m	Gen. 0.90m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. 1.05m
M2:	Uz. 2.03m	Gen. 0.90m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.13m	Niş Yüksek. 0.90m
M3:	Uz. 2.00m	Gen. 0.93m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. 0.95m
M4:	Uz. 2.05m	Gen. 0.90m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. 0.95m
M5:	Uz. 1.65m	Gen. 0.90m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. 0.90m
M6:	Uz. 2.00m	Gen. 0.90m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. 0,97m
M7:	Uz. 2.05m	Gen. 0.95m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. 0.90m
M8:	Uz. 2.00m	Gen. 0.95m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 0.90m
M9:	Uz. 2.00m	Gen. 0.90m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yüksek. 0.90m

Dekorasyon : Dekorasyonu yok. İri murçla düzeltili, itinasız.

Durumu : kapı girişindeki silindirik kapak, yuvası olduğu halde mevcut değil. Plan yerleştirmesi ve duvar işçiliği düzensiz. Mezar hücrelerindeki lahit kenarları kırılarak alınmış, mekan genişletilerek kullanılmış, tahripli.

KATALOG NO: : 43
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 950-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 43
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişli içinde dört adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.25m **Gen.** 3.50m **Yük.**2.22m **Kapı.**0.96X1.54m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.**2.08m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.**0.18m **Niş Yüksek.**1.30m

M2: **Uz.**2.18m **Gen.** 0.90m **Der.**0.50m **Kenar Kal.**0.18m **Niş Yüksek.**1.10m

M3: **Uz.**2.15m **Gen.** 0.83m **Der.**0.55m **Kenar Kal.**0.18m **Niş Yüksek.**1.18m

M4: **Uz.**2.00m **Gen.** 0.90m **Der.**0.55m **Kenar Kal.**0.18m **Niş Yüksek.**0.96m

Dekorasyon : Belirli bir dekorasyon yok. Tavan taraklanmış ve raspa ile düzlenmiş. Duvarları meydana getiren kaya yüzeyler iri murçla düzeltilmiş fakat duvarlarda yer yer görülen taraklama izlerinden , düzleme işleminin bitirilememiş olduğu anlaşılmaktadır.

Durumu : İççe geçen iki odadan ikincisinin batı (karşı) mezar hücresi ve lahiti, kayanın bu kesimde homojenliğini kaybetmiş bozuk yapısı nedeniyle oyulamamıştır. Ön odası girişi ise kemerlidir. Hücrelerin lahit kenarları kırık, kullanımdan dolayı tahriplidir.

KATALOG NO: : 44

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim

Nekropol No: : DN 44

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı, tahripli kapı algılanamıyor

Plan tipi : Dikdörtgen bir mekan ve aksındaki çıkıntı

İlçre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde onbir adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 8.05m Gen. 8.35m Yuk. 2.40m Kapı. -----

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 2.00m	Gen. 0.90m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 0.90m
M2:	Uz. 2.30m	Gen. 0.87m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 1.05m
M3:	Uz. 2.20m	Gen. 0.90m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 0.90.
M4:	Uz. 1.97m	Gen. 0.97m	Der. 0.90m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 0.95m
M5:	Uz. 2.25m	Gen. 0.92m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 0.90m
M6:	Uz. 2.05m	Gen. 1.00m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 0.90m
M7:	Uz. 2.15m	Gen. 0.90m	Der. 0,50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 0.90m
M8:	Uz. 2.00m	Gen. 0.85m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 1.20m
M9:	Uz. 2.13m	Gen. 0.85m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 0.97m
M10:	Uz. 2.20m	Gen. 0.90m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 1.00m
M11:	Uz. 2.40m	Gen. 0.85m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yuk. 1.05m

Dekorasyon : Tahripli olduğundan süsleme elemanlarının varlığı belirsiz, algılanamıyor.

Durumu : Çok tahrip edilmiş, halen depo amaçlı kullanılıyor, lahit kenarları koparılmış, duvar yüzeyleri tabakalar halinde kavlıyor. Ön odasında kuzey tarafta bir oturma yeri var. Ön avlunun kuzeyinde başlanıp sonra terk edilmiş bir mezar odası daha yer almakta.

KATALOG NO: : 45
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 45
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve düz girişli
Plân tipi : İç-içe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.80m **Gen.** 2.80m **Yük.** 2.17m **Kapı** 0.65X1.55m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.30m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m

M2: **Uz.** 1.75m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.95m

M3: **Uz.** 1.70m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.90m

M4: **Uz.** 1.65m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.85m

M5: **Uz.** 2.30m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.55m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.95m

Dekorasyon : Çok tahrip olduğundan herhangi bir süsleme izi takip edilemiyor.

Durumu : Uzun süre ahır olarak kullanıldığından çok tahrip edilmiş. Hücrelerin lahit kenarları kırılarak mekan genişletilmiş, hatta bazı hücre ara duvarları da kaldırılmış veya sonradan çökmüştür. Rutubet ve küf duvar yüzeylerini aşındırmıştır.

KATALOG NO: : 46-A

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 950-960 kotu, güney kesim

Nekropol No: : DN 46-A

Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlulu ve ve düz girişli

Plan tipi : Ters-(T) planlı; bir hol ve üç odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet, beşik çatılı niş içinde bir adet ve dikdörtgen düz nişler içinde iki adet olmak üzere toplam dokuz lahit.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.80m **Gen.** 8.15m **Yuk.** 2.05m **Kapı.** 0.85X1.40m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.85m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 1.00m

M2: **Uz.** 1.98m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 1.13m

M3: **Uz.** 1.87m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 1.00m

M4: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 0.95m

M5: **Uz.** 2.30m **Gen.** 1.20m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yuk.** 1.40m

M6: **Uz.** 1.97m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 1.00m

M7: **Uz.** 1.86m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 1.07m

M8: **Uz.** 1.85m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 1.12m

M9: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yuk.** 1.00m

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, iri murçla yontulduktan sonra kalın dişli tarakla düzeltilmiş, dekorasyon etkili.

Durumu : Geniş bir ön avlu içinde 46-B mezar odası ile birlikte mütalaa edilmektedir. Mezar odası, plan ve duvar işçiliği açısından oldukça iyi durumdadır. Mezar hücrelerindeki nişlerin çeşitliliği ile diğer mezarlar arasında tek örnektir. Lahit kenarları kırılarak alınmış ve başka amaçlarla kullanılırken tahrip edilmiştir.

KATALOG NO: : 46-B
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 950-960 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 46-B
Cinsi : Oda Mezar , kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu,güney duvarı çökük, kapı algılanamıyor.
Plân tipi : Tek odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.20m Gen. 4.00m Yü. 2.70m **Kapı.** -----

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.70m Gen. 0.70m Der. 0.60m **Kenar Kal.** 0.22m **Niş Yü.** 1.10m

M2: Uz. 2.18m Gen. 0.90m Der. 0.60m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yü.** 1.10m

M3: Uz. 2.70m Gen. 0.90m Der. 0.60m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yü.** 1.10m

Dekorasyon : Dekorasyona ilişkin herhangi bir iz yok.

Durumu : Tavanın büyük bölümü çökmüş vaziyette, mezar hücreleri diğerlerine göre oldukça büyük, kalan bölümler tam algılanamıyor.

KATALOG NO: : 47
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 950-960 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 47
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
İlçre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.85m **Gen.** 8.70m **Yük.** 2.25m **Kapı.** 0.85X1.57m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.03m
M2: **Uz.** 2.05m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 1.00m
M3: **Uz.** 1.87m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.95m
M4: **Uz.** 2.20m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.92m
M5: **Uz.** 2.03m **Gen.** 0.83m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.90m
M6: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.72m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.90m
M7: **Uz.** 2.07m **Gen.** 0.83m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.86m
M8: **Uz.** 2.05m **Gen.** 0.95m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.90m
M9: **Uz.** 2.03m **Gen.** 0.82m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.90m

Dekorasyon : Özellik gösteren bir süsleme elemanı yok. Duvarlar iri murçla yontulduktan sonra kalın ve ince tarakla düzlenmiş, dekoratif etkili.

Durumu : Çok düzgün bir işçiliğe sahip, duvar kayası düzgün ve sağlam, duvarlar da ince tarakla düzlenmiş, kapının iki yanında üstte hava bacakları bırakılmış. Kapı sövelerinde görülen oyuklar ahşap kapının kayıt yuvaları. Ön avlunun güneyinde yapımı terk edilmiş bir mezar odası daha var.

KATALOG NO: : 48
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 950-960 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 48
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve Ön Odalı
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.80m **Gen.** 8.20m **Yük.** 1.98m **Kapı.** 0.55X1.40m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 2.02m	Gen. 0.85m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.05m
M2:	Uz. 1.98m	Gen. 0.87m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.00m
M3:	Uz. 1.98m	Gen. 0.80m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. 1.05m
M4:	Uz. 1.96m	Gen. 0.90m	Der. 0.60m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.00m
M5:	Uz. 2.05m	Gen. 0.88m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.10m
M6:	Uz. 1.95m	Gen. 0.90m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. 0.97m
M7:	Uz. 2.00m	Gen. 0.80m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. 1.02m
M8:	Uz. 2.02m	Gen. 0.87m	Der. 0.55m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 1.12m
M9:	Uz. 2.09m	Gen. 0.85m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. 1.08m

Dekorasyon : Dekorasyonu yok, duvarlar iri murçla düzeltilip kalın dişli tarakla taraklanmış.

Durumu : Geniş bir avludan dar ve düzgün bir ön oda ile girilen mezar odası, düzgün bir işçiliğe sahip olmasına rağmen, rutubetten dolayı duvar yüzeyleri katmanlar halinde kavlayıp dökülmektedir. Kapı girişinin kuzeyindeki duvarda küçük bir adak nişi yer almaktadır.

KATALOG NO: : 49
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 49
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Silindir kapaklı düz giriş veya Dromos (?)
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Mücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 4.95m **Gen.** 2.55m **Yük.** 2.00m **Kapı.** 0.60X1.60m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.88m **Der.** 0.42m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.95m

M2: **Uz.** 1.83m **Gen.** 0.73m **Der.** 0.44m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.80m

M3: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.40m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.87m

M4: **Uz.** 1.86m **Gen.** 0.82m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.80m

M5: **Uz.** 2.00m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.20m **Niş Yüksek.** 0.93m

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok. Duvar kayası iri murçla düzeltildikten sonra ince dişli tarakla düzlenmiş ve raspalanmış. Böylece dekoratif etki yaratılmış.

Durumu : Diğer oda mezarlar gibi burada da hücreler içindeki lahitlerin kenarları kırılarak açılmış, mekan genişlenilmiş ve kullanılmış olmasına rağmen fazlaca bir tahribat gözlenmemekte. Genel olarak iyi bir işçiliğe sahip.

KATALOG NO: : 50
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 50
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu, düz giriшли (kapı tahripli)
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dört adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.80m **Gen.** 3.80m **Yük.** 2.35m **Kapı.** 1.75X2.10

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.30m **Gen.** 0.92m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.10m

M2: **Uz.** 1.89m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.05m

M3: **Uz.** 1.88m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.00m

M4: **Uz.** 2.23m **Gen.** 0.88m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.10m

Dekorasyon : İki oda arasındaki geçitin üstteki giriş aynasında ve yanlardaki payelerin başlıklarında dilimli yapraklar ve şevron motiflerinden oluşan dekoratif süslemeler görülmekte.

Durumu : Ön avludan kapıya geçiş bölümü tahripli olduğundan girişı tam olarak algılanamıyor. İkinci odadaki batı (karşı) hücre, kayanın bu bölümde bozuk yapıda olmasından dolayı yapılmamış, düz duvar olarak geçilmiş. Duvar yüzeyleri, iri murçla yontulduktan sonra ince ve kalın tarakla düzlenmiş.

KATALOG NO: : 51
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 51
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Tahripli, algılanamıyor
Plân tipi : Tek Oda (büyük)
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 4.80m **Gen.** 4.80m **Yük.** 1.97m **Kapı.** -

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.05m **Gen.** 0.87m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.97m
M2: **Uz.** 2.02m **Gen.** 0.87m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.10m
M3: **Uz.** 2.16m **Gen.** 1.00m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.05m
M4: **Uz.** 2.17m **Gen.** 0.93m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.10m
M5: **Uz.** 2.24m **Gen.** 0.83m **Der.** 0.43m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 1.10m
M6: **Uz.** 2.15m **Gen.** 0.90m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.92m

Dekorasyon : Çok tahrip olduğundan dekorasyonu izlemek olası sadece duvar yüzeyleri ince ve kalın dişli tarakla düzlenmiş, dekoratif etki veriyor.

Durumu : Mezar hücrelerinde lahit kenarları kırılarak açılmış, ayrıca lahitlerin iç kısımları daha da oyularak genişletilmiş, hatta bazı hücrelerin ara duvarları da açılarak birleştirilmiş. Halen de zaman zaman kullanıldığına ilişkin izler taşıyor. Oldukça fazla tahrip edilmiş. Rutubetten dolayı kaya yüzeyinde aşınma ve dökülmeler gözleniyor.

KATALOG NO: : 52
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 930-940 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 52
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve düz giriшли
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.60m Gen. 3.00m Yü. 2.00m Kapı. 1.10X1.75m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.10m Gen. 1.00m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.90m

M2: Uz. 2.01m Gen. 0.80m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.95m

M3: Uz. 2.30m Gen. 1.00m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.02m

M4: Uz. 2.25m Gen. 0.90m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 1.00m

M5: Uz. 2.12m Gen. 0.80m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.92m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok. Duvar yüzeyleri ince tarakla düzeltilmiş. Dekorasyon etkisi veriyor.

Durumu : Mezar hücrelerindeki lahit kenarları koparılarak açılmış ve mekan genişletilmiş, kullanım amacıyla sonradan yapılan müdahaleler gözleniyor. Mezar odası genel olarak iyi bir işçiliğe sahip. Oldukça tahrip edilmiş, halen de başka amaçlarla zaman zaman kullanılıyor.

KATALOG NO: : 53
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 53
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dromoslu ve yedi basamak merdivenli
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 2.70m Gen. 2.55m Yük. 1.50m Kapı. 0.60x1.85

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.03m Gen. 0.90m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.16m Niş Yü. 1.00m

M2: Uz. 2.04m Gen. 0.83m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.97m

M3: Uz. 2.07m Gen. 0.85m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.97m

Dekorasyon : Belirgin ve görülebilen bir süsleme yok.

Durumu : Bölgede hep görülen ve dromoslu mezarlarda rastlanan silindirik biçimli kapak ve yuvası yapılmamış. Dıştan düz kapakla örtüldüğü anlaşılıyor. Batı (karşı) hücrede kemerli niş oyulmuş olmasına rağmen, lahit oyulurken herhangi bir sebepten dolayı terk edilmiş, iri murçla düzeltilmiş.

KATALOG NO: : 54
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yer : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 54
Clasl : Oda Mezar
Mezar girişi : Ön Avlulu, yıkık tam algılanamıyor
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
Mücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 6.05m **Gen.** 7.50m **Yük.** 2.00m **Kapı.** 1.80(?)m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.86m **Gen.** 0.77m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.88m
M2: **Uz.** 1.85m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.85m
M3: **Uz.** 1.73m **Gen.** 0.65m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.87m
M4: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.00m
M5: **Uz.** 2.04m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.00m
M6: **Uz.** 2.03m **Gen.** 0.71m **Der.** 0.45m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.97m
M7: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.60m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.97m
M8: **Uz.** 1.92m **Gen.** 0.77m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 0.95m
M9: **Uz.** --- **Gen.** 0.70m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** --- **Niş Yüksek.** ---

Dekorasyon : Dekorasyonu yok, iri murçla yontulup kalın dişli tarakla taraklanıp düzeltilmiş.

Durumu : Kapı ve güney odanın doğu bölümü ve mezar hücresi yıkılmış olduğundan kapı ve mezar hücresi tam olarak algılanamıyor. Mezar hücrelerinin lahit kenarları kırılarak alınmış, tahripli, rutubet izleri belirgin.

KATALOG NO: : 55
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 55
Cinsi : Oda Mezar
Mezar girişi : Ön Odalı ve Ön Avlulu
Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.30m **Gen.** 7.25m **Yük.** 2.06m **Kapı.** 0.92X1.80m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.90m	Gen. 0.77m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 0.93m
M2:	Uz. 1.95m	Gen. 0.73m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 0.971
M3:	Uz. 1.85m	Gen. 0.76m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yüksek. 0.98m
M4:	Uz. 1.98m	Gen. 0.80m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 0.98m
M5:	Uz. 2.10m	Gen. 0.83m	Der. 0.50m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 1.03m
M6:	Uz. 1.93m	Gen. 0.79m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yüksek. 1.00m
M7:	Uz. 1.80m	Gen. 0.78m	Der. 0.45m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 0.89m
M8:	Uz. 2.12m	Gen. 0.85m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.20m	Niş Yüksek. 0.85m
M9:	Uz. 1.55m	Gen. 0.51m	Der. ----	Kenar Kal. ----	Niş Yüksek. 0.94m

Dekorasyon : Genelde, iri murçla yontulduktan sonra ince ve kalın tarakla düzeltilmiş, dekorasyon etkili. Özel olarak güney (sol) odanın içindeki güney ve doğu mezar hücrelerinin nişleri beşik çatı tarzında olup, iki kenarlarda birer adet silmeli paye kabartması ile süslenmiştir.
Durumu : Ön odada iki yanda birer niş ve oturma yeri var, tavanı beşik çatı tarzında. Mezar odasında rubetten dolayı küf ve lekeler oluşmuş. Duvar yüzeyleri aşınma istidadında. Mezar hücrelerinin lahit kenarları kırılarak alınmış. Fazla tahribat yok.No: 9'daki mezar hücresinin lahitinin tekne kısmı oyulmadan bırakılmış.

KATALOG NO: : 56
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 940-950 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 56
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu ve düz girişli
Plân tipi : İççe geçmeli iki oda
İlcre biçimi, adedi : Kemerli nişler içinde beş adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.15m **Gen.** 2.35m **Yük.** 2.00m **Kapı.** 0.75X1.75m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 2.28m **Gen.** 0.75m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.06m

M2: **Uz.** 2.15m **Gen.** 0.87m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.18m **Niş Yüksek.** 1.05m

M3: **Uz.** 2.15m **Gen.** 0.83m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.03m

M4: **Uz.** 2.20m **Gen.** 0.85m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 1.11m

M5: **Uz.** 2.26m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.17m **Niş Yüksek.** 0.98m

Dekorasyon : Belirgin bir süslemesi yok. İri murçla düzeltilen duvar yüzeyleri ince ve kalın tarakla düzeltilmiş. Dekoratif etki veriyor.

Durumu : Oda mezarın girişi ön avlu izlenimi veriyor, ancak taş ocağı olarak yakın zamanlarda da kullanıldığından tam olarak algılamak olanaksız. Kapı girişi düz geçişli. İki oda arasındaki bölüm geçişi kemerli ve kemer başlangıcı düz ve eğimli iki silme ile belirtilmiş. Genel olarak mezar odası, iyi bir işçiliğe sahip.

KATALOG NO: : 57

257

Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü

Nekropoldeki yeri : 830-840 kotu, güney kesim

Nekropol No: : DN 57

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Odalı ve düz giriшли

Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.30m Gen. 7.95m Yükl. 2.30m Kapı. 1.52X1.06

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.20m Gen. 0.85m Der. 0.82m Kenar Kal. 0.16m Niş Yükl. 1.10m

M2: Uz. 2.21m Gen. 0.83m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.18m Niş Yükl. 1.08m

M3: Uz. 2.10m Gen. 0.83m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.18m Niş Yükl. 1.15m

M4: Uz. 2.11m Gen. 0.86m Der. 0.81m Kenar Kal. 0.18m Niş Yükl. 1.15m

M5: Uz. 2.63m Gen. 0.93m Der. 0.83m Kenar Kal. 0.20m Niş Yükl. 1.14m

M6: Uz. 2.25m Gen. 0.79m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.15m Niş Yükl. 0.98m

M7: Uz. 2.10m Gen. 0.90m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yükl. 1.06m

M8: Uz. 2.10m Gen. 0.83m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yükl. 1.02m

M9: Uz. 2.10m Gen. 0.85m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yükl. 1.07m

Dekorasyon : Mezar odasında özel bir süsleme yok, fakat mimari elemanların düzgünlüğü ve itinası belirgin. Bölüm ayrımları, iyi bir işçilik gösteren girişler ve onları taşıyan düz, konkav ve konveks silmelerle süslü başlıklara sahip payelerle ayrılmıştır. Kuzey ve güney odalardaki lahitler düz yüzeylere sahip olmakla beraber, alt ve üst kenarlarında kalın silmeler görülmektedir. Batı (karşı) odadaki lahitlerden güneydeki, iki girlandın bağlandığı üç Bukranion ve girland boşluklarında rozet motifleriyle süslüdür. Kuzeydeki lahit de aynı süslemelere sahiptir, ancak taslak halindedir. Batı lahit ise diğerleriyle aynı süslemeye sahip olmakla beraber yanlarda ayrıca birer anfora motifi vardır. Bu mezar hücrelerinde, niş kemeri lahitin üstündeki kline kavisinden itibaren başlamaktadır. İki yanda birer kandil nişi vardır.

Durumu : Çok iyi bir işçiliğe sahip ve iyi korunmuş bir mezardır.

Nö: 58'deki mezar odası ile birlikte mütalaa edilmektedir.

KATALOG NO: : 58
Nekropol adı : Dolikhe kent nekropolü
Nekropoldeki yeri : 830-840 kotu, güney kesim
Nekropol No: : DN 58
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Odalı ve düz girişli
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde iki adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 2.07m Gen. 2.80m Yü. 2.16m Kapı. 0.71X1.29m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.44m Gen. 0.60m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.27m

M2: Uz. 2.10m Gen. 0.65m Der. 0.80m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.20m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok. Batıdaki mezar hücresinin niş kemeri ünik olarak yayvan bir yapıya sahiptir. Koparılmış olan lahit kenarlarının iki yanlarında birer mobilya ayağı kabartması vardır.

Durumu : Bu mezar odası, bitişiğindeki 57 numaralı mezar odası ile birlikte mütalaa edilmektedir. Bir kenarının düz olması ve birinin tek örnek olarak basık tonoz özelliği göstermesi, kapı lentosunun bir önceki mezarda olduğu gibi ayrı bir bloktan yapılmış olması nekropolde başka örneğine rastlanmaması özellik göstermektedir. Basık tonoz kemerinin iki kenarında birer adet basit başlıklı paye yer almaktadır.

KATALOG NO: : 59
Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu
Nekropol No: : JDN 1
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Ön Avlulu, düz girişli
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.2.70m Gen. 2.70m Yuk.2.10m Kapı.0.90X0.65

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 2.07m Gen. 0.97m Der. 0.44m Kenar Kal. 0.20m Niş Yuk.1.00m

M2: Uz. 2.04m Gen. 0.98m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.20m Niş Yuk.0.93m

M3: Uz. 2.10m Gen. 0.78m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.20m Niş Yuk.1.00m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok. Duvarlar taraklı düzeltilmiş.

Durumu : Geniş ve uzun bir ön avluya sahip, avlunun batı tarafında taş ocağı olarak kullanılmaktan dolayı oyulmuş bir kısım var. Kapının dış kısmında ve ağzında birer basamak ve kapının içinde üç basamaklı bir medivenle mezar odasına inilmekte.

KATALOG NO: : 60
Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu
Nekropol No: : JDN 2
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Merdivenli Dromos ve saçaklıklı silindir kapaklı
Plân tipi : Geniş tek odalı
İücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 3.96m **Gen.** 3.95m **Yük.** 2.77m **Kapı.** 1.16X0.85

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.76m **Gen.** 0.67m **Der.** 0.30m **Kenar Kal.** 0.16m **Niş Yüksek.** 0.98m

M2: **Uz.** 1.88m **Gen.** 0.68m **Der.** 0.26m **Kenar Kal.** 0.13m **Niş Yüksek.** 0.98m

M3: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.25m **Kenar Kal.** 0.13m **Niş Yüksek.** 0.98m

M4: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.68m **Der.** 0.24m **Kenar Kal.** 0.13m **Niş Yüksek.** 0.85m

M5: **Uz.** 1.80m **Gen.** 0.67m **Der.** 0.24m **Kenar Kal.** 0.13m **Niş Yüksek.** 0.80m

M6: **Uz.** 1.90m **Gen.** 0.67m **Der.** 0.25m **Kenar Kal.** 0.13m **Niş Yüksek.** 0.80m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok. İri murçla kaba düzeltili.

Durumu : Altı basamaklı bir merdivenle dromostan geçilmekte, öne doğru uzayarak bir saçaklık oluşturan kapı girişinin batı tarafında silindirik kapak taşı ile birlikte, kapak yuvası yer almaktadır. İçeriye tek basamakla inilmekte ve kapının doğu kenarında, içinde birer çukur olan iki adet adak nişi yer almaktadır.

KATALOG NO:	: 61
Nekropol adı	: Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri	: 1000-1020 kotu
Nekropol No:	: JDN 3
Cinsi	: Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi	: Dromoslu ve yedi basamak merdivenli
Plan tipi	: Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı
İlçere biçimi, adedi	: Her odada ikişer düz ve birer dikdörtgen niş içinde olmak üzere dokuz adet lahit.
Mezar odası	
genel ölçüleri(Max)	: Uz. 2.95m Gen. 2.95m Yükl. 1.90m Kapı. 1.16X0.78m
Mezar ölçüleri :	
<u>M1:</u>	Uz. 2.05m Gen. 0.80m Der. 0.30m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 1.00m
<u>M2:</u>	Uz. 2.05m Gen. 0.78m Der. 0.26m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 0.68m
<u>M3:</u>	Uz. 2.06m Gen. 0.80m Der. 0.30m Kenar Kal. 0.13m Niş Yükl. 1.00m
<u>M4:</u>	Uz. 2.13m Gen. 0.78m Der. 0.30m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 1.00m
<u>M5:</u>	Uz. 2.12m Gen. 0.80m Der. 0.35m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 0.75m
<u>M6:</u>	Uz. 2.07m Gen. 0.78m Der. 0.30m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 1.00m
<u>M7:</u>	Uz. 2.05m Gen. 0.79m Der. 0.30m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 0.90m
<u>M8:</u>	Uz. 2.06m Gen. 0.79m Der. 0.33m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 0.75m
<u>M9:</u>	Uz. 2.06m Gen. 0.80m Der. 0.30m Kenar Kal. 0.12m Niş Yükl. 0.90m

Dekorasyon : Doğu odanın kuzey köşesinde işlenmemiş bir taslak, kuzey oda batı ve doğu köşelerinde birer bukranon ve kuzey tabitte (T) biçimli plasterler, batı odanın güney köşesinde bir Eros figürü yer almaktadır.

Durumu : Dromosu yedi basamaklı olup kapı, kemerli ve saçaklıklıklı bir niş içine yerleştirilmiş ve silindirik kapak taşı batıya doğru açılan yuva içinde bulunmaktadır. Kare biçimli holden üç tarafta doğru açılan odalardaki karşıya gelen lahite yaklaşık 20 cm yükseklikteki bir basamak ile çıkılmakta ve bu lahitdikdörtgen bir niş içinde yer almaktadır.

KATALOG NO: : 62

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 4

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromoslu, yedi basamak merdivenli, silindir kapaklı

Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı

Hiçre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz.5.40m Gen. 7.55m Yuk. 2.10m Kapı. 1.12X0.90m

Mezar ölçüleri :

<u>M1:</u>	Uz. 1.93m	Gen. 0.74m	Der. 0.32m	Kenar Kal. 0.18m	Niş Yuk. 0.90m
<u>M2:</u>	Uz. 1.98m	Gen. 0.77m	Der. 0.32m	Kenar Kal. 0.17m	Niş Yuk. 0.90m
<u>M3:</u>	Uz. 1.90m	Gen. 0.72m	Der. 0.30m	Kenar Kal. 0.19m	Niş Yuk. 0.90m
<u>M4:</u>	Uz. 2.01m	Gen. 0.78m	Der. 0.38m	Kenar Kal. 0.14m	Niş Yuk. 0.96m
<u>M5:</u>	Uz. 2.02m	Gen. 0.75m	Der. 0.38m	Kenar Kal. 0.13m	Niş Yuk. 0.88m
<u>M6:</u>	Uz. 1.94m	Gen. 0.80m	Der. 0.38m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yuk. 0.88m
<u>M7:</u>	Uz. 2.12m	Gen. 0.75m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yuk. 0.85m
<u>M8:</u>	Uz. 1.92m	Gen. 0.75m	Der. 0.36m	Kenar Kal. 0.14m	Niş Yuk. 0.83m
<u>M9:</u>	Uz. 1.95m	Gen. 0.75m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yuk. 0.87m

Dekorasyon : Özellik gösteren bir dekorasyonu yok, duvarlar iri murçla düzeltilmiş, taraklama görülüyor.

Durumlar :Merdivenli dromos,ortasında dikdörtgen bir kapının yer aldığı saçaklıği kemerli bir nişle sona ermekte ve batıya açılan yuvasında silindirik kapak taşı bulunmaktadır. Oda bölmelerine birer basamakla çıkılmaktadır.

KATALOG NO: : 63

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 5

Cinsi : Oda Mezarı, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromoslu, üç basamak merdivenli, silindir kapaklı

Plân tipi : Geniş tek odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.87m Gen.5.12m Yü. 2.20m Kapı.1.04X0.55

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.90m Gen. 0.70m Der. 0.37m Kenar Kal. 0.11m Niş Yü. 0.96m

M2: Uz. 1.86m Gen. 0.70m Der. 0.36m Kenar Kal. 0.12m Niş Yü. 0.93m

M3: Uz. 1.88m Gen. 0.72m Der. 0.37m Kenar Kal. 0.12m Niş Yü. 0.91m

M4: Uz. 1.90m Gen. 0.75m Der. 0.36m Kenar Kal. 0.12m Niş Yü. 0.93m

M5: Uz. 1.85m Gen. 0.79m Der. 0.36m Kenar Kal. 0.12m Niş Yü. 0.94m

M6: Uz. 1.84m Gen. 0.71m Der. 0.36m Kenar Kal. 0.12m Niş Yü. 0.95m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok, duvarlar iri murçlı düzeltilmiş.

Durumu : Kuzeye açılan ve üç basamakla inilen merdivenli dromosta sonra düz bir bölüm gelmekte ve saçaklı kemerli nişden dikdörtgen bir kapı ile girilen kapı, yuvası batıda olan silindirik kapak ile örtülmektedir. Tek mekandan ibaret olan mezar odasının merkezinin kuzey-doğusuna kare biçimli bir oyuk, halen mevcut olmayan bir sunak veya kaideye aittir. Kapı girişinin doğusunda, duvarda iki adet adak nişi bulunmaktadır. Mezar hücrelerinin lahit kenarları sağlam olan az sayıdaki mezar odalarından birisidir.

KATALOG NO: : 64

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 6

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Odalı ve Ön Avlulu

Plân tipi : Tek Odalı

Hücre biçimi, adedi : Bir adet kemerli niş içinde lahit ile üç adet sabit lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 4.32m Gen. 5.41m Yü. 1.93m Kapı. 0.75X1.00m

Mezar ölçüleri :

L1: Uz. 2.48m Gen. 1.28m Der. 0.63m Kenar Kal. 0.24m Niş Yü. ----

M2: Uz. 1.20m Gen. 0.78m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.14m Niş Yü. 0.85m

L3: Uz. 2.50m Gen. 1.28m Der. 0.66m Kenar Kal. 0.25m Niş Yü. ----

L4: Uz. 2.46m Gen. 1.22m Der. 0.63m Kenar Kal. 0.24m Niş Yü. ----

Dekorasyon : Belirli bir dekorasyonu yok, lahitler de süslemesiz sandukanın alt ve üst kenarları kalın ve kuvvetli silmelerle sona ermekte.

Durumu : Küçük bir ön avlu ve oldukça geniş ve kemerli bir ön odaya sahip. Kapısı dikdörtgen olup, kapak taşının biçimi belli değildir. Tek mekandan ibaret mezar odasına üç basamakla inilmekte ve orta kısımdaki çukurluğa göre 20-25cm yükseklikteki platformlar üzerinde ve her duvar önünde birer adet sabit lahit yer almaktadır. Lahitlerin ağır görünümlü kapakları oldukça tahrip olmuştur. Küçük ölçülere sahip tek bir kemerli mezar hücresi, plan harici olarak sonradan yapılmış, belki de bir çocuk mezarıdır.

KATALOG NO: : 65
Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu
Nekropol No: : JDN 7
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dromosu beş basamak merdivenli ve silindir kapaklı
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dört adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 3.02m **Gen.** 4.20m **Yük.** 1.98m **Kapı.** 0.72X1.05m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.12m **Niş Yüksek.** 0.90m

M2: **Uz.** 1.92m **Gen.** 0.78m **Der.** 0.48m **Kenar Kal.** 0.12m **Niş Yüksek.** 0.91m

M3: **Uz.** 1.94m **Gen.** 0.78m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.12m **Niş Yüksek.** 0.97m

M4: **Uz.** 1.94m **Gen.** 0.70m **Der.** 0.50m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.90m

Dekorasyon : Dekorasyonu yok, yüzeyler iri murçla kaba düzeltili

Durumu : Beş basamakla inilen dar bir dromosa sahiptir. Kapı dikdörtgen biçimli olup, silindirik kapak taşı doğuya açılan bir yuvaya yerleştirilmiştir. İçeri üç basamakla inilmektedir. Kapının doğu kenarında küçük bir kandil nişi ile batısındaki kenarda geniş ve mezar odasının kuzey-batı köşesinde küçük olmak üzere iki adet adak nişi yer almaktadır. Dikdörtgen biçimli mezar odasının kısa kenarlarında birer, uzun kenarında ise ikişer adet mezar hücresi oyulmuştur.

KATALOG NO:	: 66
Nekropol adı	: Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri	: 1000-1020 kotu
Nekropol No:	: JDN 8
Cinsi	: Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi	: Açık ve geniş ön odalı
Plân tipi	: İççe geçmeli iki oda
Hücre biçimi, adedi	: Kemerli Nişler içinde üç adet ve sabit iki adet olmak üzere toplam beş adet lahit
Mezar odası	
genel ölçüleri(Max)	: Uz. 4.86m Gen. 3.60m Yü. 1.90m Kapı. 1.20X0.88m
Mezar ölçüleri :	
M1:	Uz. 1.95m Gen. 0.83m Der. 0.53m Kenar Kal. 0.12m Niş Yü. 0.82m
M2:	Uz. 2.08m Gen. 0.98m Der. 0.52m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.05m
M3:	Uz. 2.48m Gen. 1.70m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.08m
L4:	Uz. 1.90m Gen. 1.00m Der. 0.42m Kenar Kal. 0.16m Niş Yü. -----
L5:	Uz. 2.30m Gen. 1,00m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.15m Niş Yü. -----

Dekorasyon : Kuzeyde tonozlu hücre içinde, kapağı klineli bir sabit lahitin ön yüzünde iki yanda süslü birer mobilya ayağı ve dıştan içe doğru birer bukranon, bunlara bağlı birer girland, girlandların arasında büyük bir kabın iki yanında antitetik biçimde birer kuş başı işlenmiştir. Girland boşluklarında ise birer kantharos yer almaktadır. Mezar odasının batı kısmı, alt ve üst kenarları kalın silmeli bir paye ile iki bölüme ayrılmış olup, her bölüm kapaklı ve sandukalarının üst kenarı süslemeli birer sabit lahit ihtiva etmektedir.

Durumu : Geniş ön odanın iki yanında oturma yerleri vardır. Kapının nasıl kapatıldığı belli değildir. Mezar odasının birinci bölümünde tabanda yarım kırılmış bir bölüm görülmektedir. Doğu kenarda iki adet kemerli mezar hücresi yer almaktadır. Batı ve kuzey kenarlardaki sabit lahitler, daha derin bölümler içine yerleştirilmiştir.

KATALOG NO: : 67
Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu
Nekropol No: : JDN 9
Cinsi : Oda Mezarı, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dromosu beş basamak merdivenli ve silindir kapaklı
Plân tipi : Geniş tek odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.92m Gen. 4.13m Yuk. 1.84m Kapı.1.10X0.78m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.74m Gen. 0.62m Der. 0.34m Kenar Kal. 0.11m Niş Yuk. 0.90m

M2: Uz. 1.82m Gen. 0.66m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.10m Niş Yuk. 0.87m

M3: Uz. 2.03m Gen. 0.80m Der. 0.43m Kenar Kal. 0.12m Niş Yuk. 0.92m

M4: Uz. 1.95m Gen. 0.73m Der. 0.46m Kenar Kal. 0.10m Niş Yuk. 1.04m

M5: Uz. 1.85m Gen. 0.73m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.13m Niş Yuk. 1.03m

M6: Uz. 1.85m Gen. 0.76m Der. 0.43m Kenar Kal. 0.11m Niş Yuk. 1.00m

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, yüzeyler iri murçla kabak düzeltili, hücre kemerleri düzensiz.

Durumu : Dromosu beş basamaklı merdivenden sonra düz ve yayvan iki basamakla devam etmekte kemerli saçaklıklı bir niş içindeki dikdörtgen kapı ile sona ermektedir. Silindirik kapak taşı, doğuya açılan bir yuvaya yerleştirilmiştir. Mezar odasının her duvarına ikişer mezar hücresi oyulmuştur. Kapının batı duvarına büyük bir adak nişi yapılmış olup, içinde üç adet oyuk yer almaktadır. Mezar odasının kuzey-doğu köşesindeki lahit temel örnek olarak kapaklıdır.

KATALOG NO: : 68

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 10

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromoslu ve iki adet silindir kapaklı

Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı

Hücre biçimi, adedi : Her odada ikişer düz ve birer dikdörtgen niş içinde olmak üzere dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 2.70m **Gen.** 3.30m **Yük.** 2.12m **Kapı.** 0.84X1.36m

Mezar ölçüleri :

M1:	Uz. 1.97m	Gen. 0.73m	Der. 0.31m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yük. (0.88m)
M2:	Uz. 1.90m	Gen. 0.80m	Der. 0.23m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yük. 0,66m
M3:	Uz. 1.90m	Gen. 0.74m	Der. 0.32m	Kenar Kal. 0.12m	Niş Yük. (0.88m)
M4:	Uz. 1.90m	Gen. 0.79m	Der. 0.30m	Kenar Kal. 0.14m	Niş Yük. (0.96m)
M5:	Uz. 1.88m	Gen. 0.81m	Der. 0.30m	Kenar Kal. 0.14m	Niş Yük. 0.74m
M6:	Uz. 1.94m	Gen. 0.80m	Der. 0.46m	Kenar Kal. 0.13m	Niş Yük. (0.96m)
M7:	Uz. 1.90m	Gen. 0.77m	Der. 0.40m	Kenar Kal. 0.15m	Niş Yük. (0.92m)
M8:	Uz. 1.91m	Gen. 0.76m	Der. 0.33m	Kenar Kal. 0.12m	Niş Yük. 0.77m
M9:	Uz. 1.93m	Gen. 0.68m	Der. 0.34m	Kenar Kal. 0.12m	Niş Yük. (0.92m)

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, lahit kenarları altta kalın, üstte ise ince silmelerle süslü, duvarlar ince tarakla düzlenmiş.

Durumu : Dromosun eğimi az ve geniş üç basamakla inilmekte, iki ayrı yerde batıya doğru açılan iki silindir kapak yuvası, kapakla birlikte bulunmaktadır. Bölümlere birer basamakla çıkılmakta, her odadaki karşıya gelen lahite de birer basamakla çıkılmaktadır.

KATALOG NO: : 69
Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu
Nekropol No: : JDN 11
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dromosu yedi basamak merdivenli ve silindir kapaklı
Plân tipi : Geniş tek odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.82m Gen. 4.16m Yuk. 1.98m Kapı .0.92X0.71m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.92m Gen. 0.71m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.13m Niş Yuk. 0.96m

M2: Uz. 1.91m Gen. 0.72m Der. 0.38m Kenar Kal. 0.14m Niş Yuk. 0.96m

M3: Uz. 1.92m Gen. 0.75m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.12m Niş Yuk. 1.00m

M4: Uz. 1.90m Gen. 0.68m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.12m Niş Yuk. 0.90m

M5: Uz. 1.88m Gen. 0.68m Der. 0.38m Kenar Kal. 0.11m Niş Yuk. 0.90m

M6: Uz. 1.93m Gen. 0.65m Der. 0.35m Kenar Kal. 0.11m Niş Yuk. 0.92m

Dekorasyon : Özel bir süslemesi yok, duvarlar iri murçla düzeltilmiş, odanın kuzey, doğu ve batı kenarlarını bir basamaklı bant çevrelemekte.

Durumu : Yedi basamakla inilen dromos, kemerli bir niş içindeki dikdörtgen bir kapı ile sonuçlanmakta ve burada batıya açılan bir yuva içine yerleştirilmiş silindirik kapak taşı bulunmaktadır. Mezar odasına üç basamakla inilmekte ve kapının doğu duvarında küçük bir niş bulunmaktadır. Mezar odasının her kenarında ikişer adet kemerli mezar hücresi yer almaktadır. Odanın merkezinden biraz daha kuzeyde, alt ve üst kenarları silmeli bir sunak bulunmaktadır.

KATALOG NO: : 70

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 12

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromosu yedi basamak merdivenli ve silindirik kapaklı

Plân tipi : Tek Odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 2.56m **Gen.** 2.45m **Yük.** 1.78m **Kapı.** 0.96X0.58

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.72m **Gen.** 0.62m **Der.** 0.30m **Kenar Kal.** 0.13m **Niş Yüksek.** 0.86m

M2: **Uz.** 1.84m **Gen.** 0.68m **Der.** 0.32m **Kenar Kal.** 0.13m **Niş Yüksek.** 0.92m

M3: **Uz.** 1.78m **Gen.** 0.67m **Der.** 0.32m **Kenar Kal.** 0.15m **Niş Yüksek.** 0.88m

Dekorasyon : Özel bir dekorasyonu yok, yüzeyler iri murçla düzeltili

Durumu : Yedi basamakla inilen dromos, saçaklı bir kapı ile sona ermektedir. Dikdörtgen biçimli kapının kapak taşı, batıya açılan bir yuva içine yerleştirilmiştir. Mezar odasına üç basamakla inilmektedir. Kapının doğu kenarında duvara oyulmuş küçük bir adak nişi vardır. Odanın üç duvarında da birer adet mezar hücresi yer almaktadır olup, lahit kenarları sağlamdır.

KATALOG NO: : 71
Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü
Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu
Nekropol No: : JDN 13
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar girişi : Dromosu beş basamak merdivenli ve silindir kapaklı
Plân tipi : Tek Odalı
Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde üç adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 2.85m **Gen.** 2.85m **Yük.** 1.90m **Kapı** 1.30X0.70m

Mezar ölçüleri :

M1: **Uz.** 1.88m **Gen.** 0.76m **Der.** 0.40m **Kenar Kal.** 0.11m **Niş Yüksek.** 0.90m

M2: **Uz.** 1.95m **Gen.** 0.76m **Der.** 0.40m **Kenar Kal.** 0.11m **Niş Yüksek.** 0.95m

M3: **Uz.** 1.85m **Gen.** 0.80m **Der.** 0.40m **Kenar Kal.** 0.12m **Niş Yüksek.** 0.95m

Dekorasyon : Belirgin bir süslemesi yok, duvar yüzeyleri iri murçla düzeltilmiş.

Durumu : Beş basamakla iniler dromosu düz saçaklıklı bir kapı ile sona ermektedir. Dar olan kapı geçidi, kısa bir koridor özelliği göstermektedir. Silindirik kapak taşı, dromosun bitiminde doğuya açılan bir yuva içine yerleştirilmiştir. Kapının doğu kenarında küçük bir kandil nişi yer almaktadır. Mezar odasının güney-doğu, kuzey-doğu ve kuzey-batı köşelerinde, ünik olarak sunak görünümünde birer yarım paye bulunmaktadır.

KATALOG NO: : 72

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 14

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayadan oyulmuş

Mezar girişi : Ön Odalı ve düz girişli

Plân tipi : Muntazam olmayan ters (T) planlı, bir hol-üç odalı

IRIcre biçimi, adedi :

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.92m Gen. 7.62m Yük. 1.88m Kapı. 1.34X0.78m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.95m Gen. 0.66m Der. 0.20m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 0.95m

M2: Uz. 1.97m Gen. 0.60m Der. 0.22m Kenar Kal. 0.17m Niş Yük. 0.94m

M3: Uz. 1.99m Gen. 1.20m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.37m Niş Yük. 0.63m

M4: Uz. 2.20m Gen. 1.20m Der. 0.50m Kenar Kal. 0.37m Niş Yük. 0.63m

M5: Uz. 2.00m Gen. 0.76m Der. 0.37m Kenar Kal. 0.17m Niş Yük. 0.91m

M6: Uz. 1.85m Gen. 0.64m Der. 0.26m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 0.82m

M7: Uz. 1.81m Gen. 1.81m Der. 0.24m Kenar Kal. 0.20m Niş Yük. 0.90m

Dekorasyon : Mezar odasının tümünde belirli bir dekorasyon yok. Sadece kuzeydeki tek lahitin ön yüzünde, üst kenarda silmeler, altta üç bukranion ve iki girlandtan oluşan bir kompozisyon var.

Durumu : Girişi, kemerli ve geniş bir ön odadan ve dikdörtgen bir kapı ile olmakta ve iki basamakla mezar odasına inilmektedir. Doğu ve batı bölümlerde üçer mezar hücresi yer almakta, bu tarz oda bölünmesi kuzey kısımda, kayaların homojenliğini yitirmiş olmasından dolayı mezar hücreleri oyulamadığından uygulanamamış, tek tonoz içinde dekoratif bir lahit yapılmıştır. Bütün mezar hücreleri basık formlar gösterirler. Oyulduğu halde hücre yapılamayan boşluklarda istinat payeleri bırakılmıştır.

KATALOG NO: : 73

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 15

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromosu yedi basamak merdivenli, silindir kapaklı

Plan tipi : Ters (T) planlı, bir hol ve üç odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli Nişler içinde dokuz adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : **Uz.** 5.02m **Gen.** 2.76m **Yük.** 1.80m **Kapı.** 1.04X0,72m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.79m Gen. 0.72m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.10m Niş Yük. 0.88m

M2: Uz. 1.93m Gen. 0.75m Der. 0.36m Kenar Kal. 0.12m Niş Yük. 0.90m

M3: Uz. 1.88m Gen. 0.80m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.11m Niş Yük. 0.94m

M4: Uz. 1.76m Gen. 0.75m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.10m Niş Yük. 0.80m

M5: Uz. 1.85m Gen. 0.73m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.12m Niş Yük. 0.92m

M6: Uz. 1.83m Gen. 0.78m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.11m Niş Yük. 0.85m

M7: Uz. 1.96m Gen. 0.77m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.11m Niş Yük. 0.95m

M8: Uz. 1.85m Gen. 0.70m Der. 0.35m Kenar Kal. 0.11m Niş Yük. 0.92m

M9: Uz. 1.85m Gen. 0.88m Der. 0.38m Kenar Kal. 0.11m Niş Yük. 0.97m

Dekorasyon : Özel bir süslemesi yok, iri murçla düzeltilmiş olmasına rağmen, çok düzgün bir plan oturumuna ve düzgün yüzeylere sahiptir.

Durumu : Yedi basamakla inilen dromos, kemerli bir niş ile sona ermekte ve dikdörtgen kapı bu nişin içinde yer almaktadır. Silindirik kapak taşı yuvası batıya açılmaktadır. Oda bölümlerine birer basamakla çıkılmaktadır. Mezar hücrelerinin lahit kenarları sağlamdır.

KATALOG NO: : 74

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 16

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromosu yedi basamak merdivenli, silindir kapaklı

Plân tipi : Geniş tek odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli nişler içinde beş adet ve beşik çatılı niş içinde bir adet olmak üzere toplam altı adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 4.14m Gen. 4.25m Yük. 2.25m Kapı. 0.90X0.90m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.83m Gen. 0.89m Der. 0.56m Kenar Kal. 0.18m Niş Yük. 1.00m

M2: Uz. 1.89m Gen. 0.88m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.15m Niş Yük. 0.95m

M3: Uz. 1.85m Gen. 0.88m Der. 0.57m Kenar Kal. 0.16m Niş Yük. 0.90m

M4: Uz. 1.83m Gen. 0.84m Der. 0.56m Kenar Kal. 0.15m Niş Yük. 0.83m

M5: Uz. 1.81m Gen. 0.83m Der. 0.52m Kenar Kal. 0.15m Niş Yük. 1.03m

M6: Uz. 1.82m Gen. 0.87m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.15m Niş Yük. 1.04m

Dekorasyon : Belirgin bir dekorasyonu yok, yüzeyler iri murçla çok düzgün biçimde düzeltilmiş, işçilik itinalı.

Durumu : Yedi basamaklı dromosu kemerli bir saçaklıkla sona ermektedir. Silindirik kapak taşının yuvası batıya açılmıştır. Üç basamak ile inilen kapının batı duvarında küçük bir kandil nişi, doğu duvarında bir adak nişi yer almaktadır. Mezar odasının kuzey kenarındaki iki mezar hücrelerinden doğudakinin nişi beşik çatı biçimindedir. Odanın merkezinde olmayan bir yerde, kare şeklindeki bir oyukluk, şimdi mevcut olmayan bir sunağa ait olsa gerektir.

KATALOG NO: : 75

Nekropol adı : Jupiter Dolikhenus temenosu nekropolü

Nekropoldeki yeri : 1000-1020 kotu

Nekropol No: : JDN 17

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Ön Avlulu ve düz girişli

Plân tipi : Geniş tek odalı

Hücre biçimi, adedi : Kemerli nişler içinde üç adet, açıkta bir adet ve sabit lahit olarak da iki adet olmak üzere toplam yedi adet lahit

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.45m Gen. 5.70m Yü. 2.08m Kapı. 1.50X0.65

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.72m Gen. 0.67m Der. 0.34m Kenar Kal. 0.12m Niş Yü. 0.90m

M2: Uz. 1.70m Gen. 0.62m Der. 0.30m Kenar Kal. 0.10m Niş Yü. 0.93m

M3: Uz. 1.87m Gen. 0.76m Der. 0.40m Kenar Kal. 0.10m Niş Yü. 1.04m

M4: Uz. 2.33m Gen. 1.00m Der. 0.65m Kenar Kal. 0.15m Niş Yü. 1.02m

M5: Uz. 1.77m Gen. 0.74m Der. 0.35m Kenar Kal. 0.13m Niş Yü. 0.90m

M6: Uz. 2.38m Gen. 0.95m Der. 0.60m Kenar Kal. 0.15m Niş Yü. 0.90m

M7: Uz. 1.80m Gen. 0.85m Der. 0.47m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 1.14m

Dekorasyon : Mezar odasının özel bir dekorasyonu yok. Ön avluda kapı girişinin doğu kenarında bir kapsul içinde kitabsiz, silmeli bir stel kabartması ile avlunun doğu kenarında bitmemiş stel taslakları yer almaktadır. Ön avlunun batı kenarında da stel taslakları ile bir adet kapsul içinde giyimli bir erkek figürü tasvir edilmiştir. Mezar odasının kuzey bölümündeki sabit lahit ile batı bölümdeki sabit lahitlerin ön yüz ve köşelerinde süsleme izlerine rastlanmaktadır.

Durumu : Anıtsal görünümdeki ön avlu, aynı zamanda taş ocağı olarak da kullanılmış, girişte silindirik kapak taşı yuvası batıya açılmıştır. Mezar odasının doğu kenarında üç adet, kuzey-batı ve güney-batı köşelerde birer mezar hücresi ile iki sabit lahit yer almaktadır.

- KATALOG NO: : 76
- Nekropol adı : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri : Çimlitepe
- Nekropol No: : ZN 1
- Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi : Toprak dolgusu çok olduğundan belirlenemiyor.
- Plan tipi : Orta salonlu, kovanlı ve odalı.
- Mezar biçimleri ve Adedi : 3 adedi sandukalı 10 kovan ve birisinde iki lahit bulunan 2 adet oda.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.) : Uz. 9.00m, Gen. 5.17m, Yük.2.25m
- Mezar ölçüleri : Kovanlar: Uz. 2.90m, Yük.1.22m, Gen.0.75m,
(Sanduka Der. 0.44m.)
- Lahitler: Uz.2.17m, Gen.0.76m, Yük.0.71m
- Odalar : 3.02m X 2.84m, 3.00m X 2.85m
- Durumu : Mezar odasının oyulduğu kalker iyi kalitede olduğundan duvar yüzeyleri oldukça düzgündür. Orta salonun yan kenarlarına açılan dörtgen kovalara cesedin ahşap tabut ile konulduğu veya kovan tabanına açılan sanduka içine, sandık mezarlarda olduğu gibi defnedildiği anlaşılmaktadır. Köşelerde, iskelet deposu olarak kullanılan odalardan birinde düz yüzeyli iki lahit bulunmaktadır.

Dekorasyon görülmemektedir.

KATALOG NO:	:	77
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Çimlitepe
Nekropol No:	:	ZN 2
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Tonozlu, diğer kısımlar algılanamıyor.
Plan tipi	:	Orta salonlu, etrafı sekili.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Üç yan sekiden birisinde 3 adet, birisinde 6 adet sanduka olup, diğer seki boştur.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 7.97m, Gen. 5.80m, Yük. 2.27m.
Mezar ölçüleri	:	Seki Ölçüleri: 2.10m X 3.74m Sanduka Ölçüleri: 1.95m X 0.44m
Dekorasyon	:	İçi toprak dolu ve rutubet olduğundan iyice incelenemiyor, dekorasyona ait izler yok.
Durumu	:	Orta salonun büyük kısmı toprak dolu, önceden soyulmuş. Salon zeminden 0.70m yüksekte yanlara açılan sekilerin tabanına sandık mezar biçiminde sandukalar oyulmuş. İhtiyaca göre yeni bir sanduka oyulmakta. Tavanı düz, duvarlar murçla iyice düzlenmiş.

- KATALOG NO: : 78
- Nekropol adı : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri : Çimlitepe
- Nekropol No: : ZN 3
- Cinsi : Oda mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi : Tonozlu.
- Plan tipi : Orta salonlu, etrafı sekili.
- Mezar biçimleri ve Adedi : Üç ayrı bölüm halinde yapılmış sekilerin tabanına oyulmuş, ön kenarları kavisli 8 adet lahit.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.) : Uz: 8.21m, Gen. 6.94m, Yük. 2.20m
- Mezar ölçüleri : Seki Ölçüleri: 2.08m X 6.94m X 1.36m
Sanduka ölçüleri: 1.87m X 0.47m
- Dekorasyon : Dekorasyona ilişkin işaret yok.
- Durumu : Orta salonun etrafına açılmış sekiler üzerine bir kenarda 4, diğerinde 3 ve ötekinde 1 adet sanduka açılmış. Geniş sekileri tutmak üzere sütunlar bırakılmış. Ayrı bölüm halindeki sekiler, olasılıkla ayrı aile veya gruplara ait olsa gerek.

- KATALOG NO:** : 79
- Nekropol adı** : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri** : Çimlitepe
- Nekropol No:** : ZN 4
- Cinsi** : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Kemerli geçit ile.
- Plan tipi** : Orta salonlu, etrafı sekili.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : Orta salonun her kenarında ikişer adet olmak 6 adet sandukasız, içi boş seki.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 7.65m, Gen. 6.09m, Yük. 2.28m
- Mezar ölçüleri** : Seki Ölçüleri: 2.15m X 2.10m
2.15m X 1.35m
2.10m X 1.95m
2.10m X 1.40m
2.05m X 1.45m
2.05m X 2.05m
- Dekorasyon** : Kayanın yapısı bozuk olduğundan duvar işçiliği de kalitesizdir.
- Durumu** : Ortadaki salonun kenarlarına açılan sekilere hiç mezar çukuru açılmamıştır. Güney-batı sekide bir lahit yeri görülmesine karşın, bitirilmemiştir. Soygun geçirmiş, içi dolgulu ve itinasız olan bu mezara belki de hiç gömme yapılmamıştır. Giriş kapısının iki yanlarında üstüste ikişer adet olmak üzere dört adet kemerli hediye nişi vardır.

KATALOG NO:	:	80
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Çimlitepe
Nekropol No:	:	ZN 5
Cinsi	:	Oda Mezar, kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Düz kapı geçidi ile.
Plan tipi	:	Orta salonlu, etrafı kovan, seki ve arkasolium'lu.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	İki kovan, üç adet çift lahitli kovan, bir adet tek lahitli kovan, bir adet çift lahitli arkasolium.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 7.20m, Gen. 6.10m, Yük. 2.31m.
Mezar ölçüleri	:	Kovanlar: 2.03m X 0.75m Arkasolium: 2.05m X 0.50m X 0.45m.
Dekorasyon	:	Yer yer geniş çatlakların görüldüğü duvar yüzeyleri iyi işlenmiş ve düzlenmiştir. Başka bir süsleme görülmemektedir.
Durumu	:	Giriş kapısının iki yanlarında derin hediye nişleri vardır. Önce tek yapılan üç adet kovanın yan taraflarına birer adet daha açılarak sanduka oyulmuştur. Arkasolium ise Zeugma'da sık rastlanan çift lahitlidir. İki kovan içinde bulunan lahitlerin baş tarafları kavisli diğerleri düzdür. Arkasolium'un doğu kenarında bir hediye nişi daha vardır.

KATALOG NO:	:	81
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Çimlitepe
Nekropol No:	:	ZN 6
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Kemerli kapı geçidi ile.
Plan tipi	:	Orta salonlu, etrafı seki ve arkasolium'lu
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Güney sekide 4 adet düz sanduka, kuzey sekide 3 adet kavisli sanduka,doğu sekide 8 adet düz sanduka ile 3 adet arkasolium vardır.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 8.20m, Gen. 7.70m, Yük. 2.33m
Mezar ölçüleri	:	Arkasolium: 1.82m X 0.50m X 0.43m, Niş.Yük.0.94m 1.90m X 0.50m X 0.45m, Niş Yük.0.92m 1.35m X 0.48m X 0.45m, Niş Yük.0.75m Sekiler: 4.75m X 2.35m - Sanduka: 1.95m X 0.45m 5.20m X 1.75m - Sanduka: 1.65m X 0.55m 4.85m X 1.95m - Sanduka: 1.65m X 0.55m
Dekorasyon	:	Duvar işçiliği orta kalitede, dekorasyon yok.
Durumu	:	Diğerleri gibi soygun geçirmiş, içi toprak ve moloz dolu. Salonun üç tarafını çeviren sekilerin tabanlarına gerektikçe sanduka oyulmuş bir kısmı ise boş kalmıştır. Doğu sekinin üzeri sanduka ile tamamen dolmuş olup, arka duvara üç adet arkasolium yapılmıştır. Bunlardan ortadakin iç yüzeyinde kemerli bir hediye nişi yer almaktadır.

KATALOG NO:	:	82
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Şelte Deresi
Nekropol No:	:	ZN 7
Cinsi	:	Oda Mezarı, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Kemerli kapı geçidi ile.
Plan tipi	:	Orta salonlu, etrafı sekili.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Salonun üç tarafını çeviren sekilerin tabanında 14 sanduka ile 3 adet arkasolium vardır.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 8.40m, Gen. 5.60m, Yük. 2.00m
Mezar ölçüleri	:	Sekiler: 2.60m X 2.00m, Sanduka:1.78mX0.42m 2.10m X-2.95m, Sanduka:1.78mX0.46m 2.10m X 2.60m, Sanduka:1.73X0.45m Arkasolium: 1.65m X 0.55m X 0.43m, NişYük.0.82m 1.76m X 0.42m X 0.42m, NişYük.0.84m 1.78m X 0.46m X 0.43m, NişYük.0.84m
Dekorasyon	:	Duvar işçiliği düzgün ve iyi kalitede, ayrıca dekorasyon yok.
Durumu	:	Kare biçimli orta salonun kenarlarını çeviren üç adet düzgün kenarlı seki üzerinde baş tarafları kavisli sandukalar oyulmuştur. Ayrıca kuzey sekinin doğu ve kuzey kenarları ile güney sekinin güney kenarına birer adet de arkasolium yapılmıştır.

KATALOG NO:	:	83
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Şelte Deresi
Nekropol No:	:	ZN 8
Cinsi	:	Oda Mezarı, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Tonozlu kapı geçidi ile.
Plan tipi	:	Tek salonlu, tek sekili ve arkasolium'lu.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Tek seki odasının tabanında 5 adet sanduka ile 2 adet çiftli arkasolium.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 6.40m, Gen. 4.12m, Yük. 2.30m
Mezar ölçüleri	:	Sandukalar: 1.62m X 0.45m X -0,43m Arkasolium: 2.00m X 2.38m, Niş.Yük. 0.87m
Dekorasyon	:	Duvar işçilikleri düzgün, süsleme izleri yok.
Durumu	:	Kare biçimli tek salonun kuzey kenarına açılmış seki tabanında beş adet sanduka yer almaktadır. Seki odasının doğu kenarı ile buna bitişik kuzey-doğu köşede, içinde çift lahitin yer aldığı iki tane arkasolium bulunmaktadır. Salonun diğer iki kenarı işlenmemiştir.

KATALOG NO:	:	84
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Şelte Deresi.
Nekropol No:	:	ZN 9
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş
Mezar Girişi	:	Dromoslu, silindir kapaklı ve teraslı.
Plan tipi	:	Orta salonlu, etrafı sekili ve arkasoliumlu.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	İki sekide 6+6 toplam 12 adet sanduka ile altı arkasoliumda birer çift olmak üzere 12 adet de mezar bulunmakta, orta salonda bir lahit yer almaktadır.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz: 10.00m, Gen. 7.50m Yük. 2.22m.
Mezar ölçüleri	:	Sekiler: 2.25m X 4.70m, Sanduka: 1.90m X 0.45m 2.22m X 4.35m, Sanduka: 1.88m X 0.43m Arkasolium: 1.90m X 1.30m, NişYük. 0.96m 1.80m X 1.20m, NişYük. 0.92m 2.10m X 0.95m, NişYük. 0.97m Lahit: Uz. 2.30m, Gen. 0.86m, tüm Yük. 1.35m
Dekorasyon	:	Mezar odasının içinde özel bir dekorasyon yok, duvarlar düzgün yontulmuş.
Durumu	:	Mezar odasının basit dromosuna girişte, sağda bir teras yapılmış ve doğu duvarına 8 adet figürlü stel konulmuştur. Figürler kartal ve yün sepetinden oluşmaktadır. Dromosun içinde kuzeye açılan silindirik bir kapak vardır. Salonun güney ve doğu kenarındaki sekilerde altışar sanduka ile toplam altı adet çift lahitli arkasolium bulunmaktadır. Kuzey seki, işlenmemiştir. Salonun ortasındaki lahit, biraz daha sert taştan yapıлып sonradan konulmuştur. Teknenin alt ve üst kenarları silmeli, kapağın köşeleri akroterlidir. Lahitte başka süslemeler görülmemektedir. Yağmur suyunu boşaltmak için güneydeki iki lahite kanal açılmıştır.

KATALOG NO:	:	85
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Kırkbayır
Nekropol No:	:	ZN 10
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Kemerli kapı geçidi ile.
Plan tipi	:	Arkasolium'lu tek oda.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	İki arkasolium'da ikisinden 4 adet, iki arkasolium'da da birer olmak üzere 6 mezarlı.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 5.05m, Gen.5.00m, Yük. 2.10m
Mezar ölçüleri	:	Arkasolium'lar: Uz.1.85m, Gen.1.10m, NişYük.0.93m Tek lahit: 1.85m X 0.42m Hediye Nişleri: 0.70m X 0,42m X 0.90m 0.45m X 0.32m X 0.75m
Dekorasyon	:	Süsleme yok, duvar işçiliği düzgün.
Durumu	:	Mezar girişi batı köşeye kaymış ve doğu köşeye bir arkasolium yapılmış.Çift ve tekli arkasoliumlar arasında kemerli ve sivri çatılı nişler var. İçi tahripli ve moloz dolgulu.

KATALOG NO:	:	86
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Kırkbayır
Nekropol No:	:	ZN 11
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Tahripli olduğundan algılanamıyor.
Plan tipi	:	Tek odalı.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Açılmış mezar veya sanduka yok.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 3.15m, Gen. 2.78m, Yük.1.78m (?)m
Mezar ölçüleri	:	-----
Dekorasyon	:	Batı duvarda, bir kartuş içinde giyimli bir erkek büstü ile doğu duvarda üç adet kartal ve iki adet sepet kabartması işlenmiştir.
Durumu	:	Tahripli ve içi toprak dolu, güney duvarda, dört gen, kemerli ve dörtgen içinde kemerli olmak üzere üç adet niş bulunmakta ve bunların önünde bir raf bulunmakta, lahit veya sanduka görülmemektedir. Dolgudan dolayı zemin bilinmiyorsa da nişler ve reliefler ayın ve sunu yeri olabileceğini düşündürmektedir. Roma kültüründe ceset yakılması adeti olduğundan, buluntu ele geçmemesine rağmen bir Columbarium olması da ihtimal dahilindedir.

- KATALOG NO:** : 87
- Nekropol adı** : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri** : Kırkbayır
- Nekropol No:** : ZN 12
- Cinsi** : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Kemerli kapı geçidi ile.
- Plan tipi** : Tek Oda etrafında arkasolium ve seki.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : Odadaki arkasolium'lar içinde birer, seki tabanında 4 ve arkasolium'unda 3 olmak üzere 9 adet.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 5.80m, Gen. 3.60m, Yük. 2.40m
- Mezar ölçüleri** : Arkasolium'lar: 1.85m X 0.60m X 0.45m
1.60m X 0.50m X 0.45m
Sandukalar: 1.80m X 0.45m X -0.45m
- Dekorasyon** : Dekorasyonu yok, duvar işçiliği düzgün.
- Durumu** : Soygun geçirmiş ve tahrip olmuş, lahit kenarları büyük ölçüde kırık. Orta odanın kuzey ve batı kenarlarına birer arkasolium yapılmış, güney kenarına ise açılan seki tabanında dört adet sanduka ile yan kenarlarda birer arkasolium bulunmaktadır. Odanın batı duvarındaki arkasolium kemerinin sol üzerinde dörtgen bir niş görülmektedir.

- KATALOG NO:** : 88
- Nekropol adı** : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri** : Hakim Deresi
- Nekropol No:** : ZN 13
- Cinsi** : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Kemerli kapı geçidi ile.
- Plan tipi** : Etrafı kovanlı tek oda.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : Üçü sandukalı 12 kovan.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 8.10m, Gen. 6.15m, Yük. 2.27m
- Mezar ölçüleri** : Kovanlar: 2.00m X 0.75m X 1.30m
Sandukalar: 1.90m X 0.50m X -0.45m
- Dekorasyon** : Özel bir dekorasyonu yok, duvar düzlemesi dairehatlar içerdiğinden süs etkisi yapıyor.
- Durumu** : Düzgün duvar işçilikli, hatlar itinalı yapılmış. Orta odanın her üç yüzüne de açılan kovanlardan birisine sonradan sanduka yapılmış ve bunun yanındaki iki kovanın arası açılıp birleştirilerek tabanına baş tarafları kavisli iki sanduka oyulmuştur. Olasılıkla bir aile veya akraba için özel bir bölüm meydana getirilmiştir.

- KATALOG NO:** : 89
- Nekropol adı** : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri** : Hakim Deresi
- Nekropol No:** : ZN 14
- Cinsi** : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Kemerli kapı geçidi ile.
- Plan tipi** : Orta salon etrafında seki ve arkasolium'lar.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : Sekilerde beşerden 15 adet, arkasolium'larda ikisi çocuk olmak üzere 14 mezar.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 9.15m, Gen. 6.55m, Yük.2.30m
- Mezar ölçüleri** : Sandukalar: 2.00m X 0.50m X -0.45m
 Arkasolium'lar: 1.90m X 0.65m X 0.43m, NişYük.0.90m
 1.55m X 0.57m X 0.42m, NişYük.0.87m
 1.35m X 0.55m X 0.43m, NişYük.0.85m
 0.62m X 0.28m X 0.17m, NişYük.0.51m
- Dekorasyon** : Dekorasyonu yok, duvar işçiliği itinasız.
- Durumu** : Mezar odasının içi tahripli ve moloz dolgulu. Orta-
 daki dörtgen salonun üç kenarına da sekiler yapılmış olup, her birinin zeminine beş adet sanduka açılmış, uzun kenarlarında ikişer, kısa kenarlarında birer olmak üzere her sekide dört adet arkasolium yapılmıştır. Kapının iki tarafında yer alan küçük arkasolium'lar hediye nişi görünümünde ise de çocuk mezarı olarak yapılmışlardır.

KATALOG NO:	:	90
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Hakim Deresi
Nekropol No:	:	ZN 15
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Kemerli kapı geçidi.
Plan tipi	:	Birbirine paralel iki uzun salon.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Uzun seki üzerinde 10 adet sanduka, arkasolium'larda 7 adet mezar ile, 2 sabit lahit.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 7.85m, Gen. 5.60m, Yük.2.10m
Mezar ölçüleri	:	Sandukalar: 1.82m X 0.50m X 0.43m. Arkasolium'lar: 1.80m X 0.67m X 0.50m, NişYük.0.89m 1.70m X 0.63m X 0.45m, NişYük.0.85m Lahitler: 2.05m X 0.74m X 0.56m
Dekorasyon	:	Özel bir süslemesi yok, duvar yüzeyleri kalın dişli tarakla dairesel izler bırakarak düzlenmiş. Dekorasyon etkisi uyandırıyor.
Durumu	:	Birbirine paralel uzunlamasına iki salon, üç adet kemerli ayakla birbirinden ayrılmış, arkadaki bölüm seki halinde olup tabanında on adet sanduka bulunmaktadır. Arka bölümün uzun arka duvarında üç adet, kısa yanlarında birer adet arkasolium vardır. Ön bölümün de iki kısa yan kenarında birer adet arkasolium yapılmış, bunların önünde ise tabana bitişik birer adet sabit lahit oyulmuştur. Duvar yüzeylerinde görülen dairesel tarak izleri takip edildiğinde arkasolium kemerlerinin bu izleri kestiği, yani duvar yapılıp bittikten sonra gerek duyulduğu için arkasolium'un yapıldığı anlaşılmaktadır.

- KATALOG NO: : 91
- Nekropol adı : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri : Kırkbayır
- Nekropol No: : ZN 16
- Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi : Teraslı düz kapı geçitli.
- Plan tipi : Ortada bir oda etrafında seki ve arkasolium'lar.
- Mezar biçimleri ve Adedi : Sekilerin kenarlarındaki tekli ve çiftli arkasoliumlarda 30 adet mezar.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.) : Uz. 13.75m, Gen. 10.40m, Yük.3.15m
- Mezar ölçüleri : Arkasolium'lar: 1.82m X 1.30m X 0.50m (tekli)
1.62m X 1.26m X 0.45m (çiftli)
1.71m X 1.30m X 0.43m (çiftli)
- Dekorasyon : Tavan hariç olmak üzere bütün düşey yüzeyler ve kemer içleri sıvanmış ve üzerine kırmızı, sarı, yeşil ve kahverengi ile çiçek ve yaprak motifleri yapılmış, duvar ve kemerlerin kenarları kırmızı bantla belirtilmiştir. Hava şartları nedeniyle sıvalar çatlamış ve büyük ölçüde tahrip olmuştur.
- Durumu : Zeugma nekropolünün en büyük mezar odasıdır. Girişin önünde geniş bir teras kayadan oyularak düzeltilmiş ve kesme taştan yazıtlı kaideler, kaideli oturan heykeller ve ayakta heykeller yerleştirilmiştir. Uzun bir kapı geçidinin iki yanında da kaya üzerine oyulmuş kadın ve erkek büstleri yer almaktadır. Ortadaki kare biçimli salona iki basamakla inilmektedir. Üç tarafı çeviren sekilerin orta yerlerinde üç-dört bloktan oluşan destek payeleri tavanı tutmaktadır. Sekilerin tabanında, öncekilerin aksine sanduka oyulmamış ve düz bırakılmıştır. Sekilerin yan duvarlarına tekli ve çiftli arkasolium'lar yapılmıştır. Kapının iki yanında hava menfezleri vardır.

- KATALOG NO:** : 92
- Nekropol adı** : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri** : Kırkbayır
- Nekropol No:** : ZN 17
- Cinsi** : Oda Mezarı, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Düz kapı geçitli
- Plan tipi** : Dikdörtgen tek oda ve etrafında arkasolium'lar.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : 9 adet çiftli arkasolium içinde 18 mezar.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 8.30m, Gen. 7.60m, Yük. 3.65m
- Mezar ölçüleri** : Arkasolium: 1.65m X 1.30m X 0.50m
1.80m X 1.05m X 0.45m
- Dekorasyon** : Duvarlar ve arkasolium ile hediye nişlerinin yüzeyi sıvanmış ve açık renkli bir zemin üzerine kırmızı, sarı ve yeşil renklerde çiçek ve yaprak motifleri işlenmiştir. Duvar ve kemer konturları kırmızı bantlarla belirlenmiştir. Freskler tahrip olmuştur.
- Durumu** : Dikdörtgen biçimli mezar odası, hafifçe kavisli oyulmuş tavanı ile tonoz görüntüsüne sahiptir. Bu durumu ile halen nekropolde bilinen mezar odaları içinde tek örnektir. Bunun da kapısı önünde bir teras olduğu anlaşılmakta fakat toprak dolgudan dolayı algılanamamaktadır. Kapı geçidinin kenarlarında tahrip görmüş kadın ve erkek kabartmaları vardır. Arkasolium'lar çift lahitlidir. Batı duvarında, arkasolium kemerlerinin arasına isabet eden üst tarafta iki sivri tepeli hediye nişi vardır. Kuzey duvarda da, iki kemer üzerinde birer küçük, aralarında oldukça büyük üç niş olup, küçük nişlerde içinde külleri ile iki Urne ele geçmiştir.

- KATALOG NO:** : 93
- Nekropol adı** : Zeugma kent nekropolü.
- Nekropoldeki yeri** : Çimlitepe
- Nekropol No:** : ZN 18
- Cinsi** : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Ön odalı ve düz kapı geçitli.
- Plan tipi** : Ters T planlı.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : Kuzey sekide iki sanduka.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 6.50m, Gen. 4.67m, Yük.2.20m
- Mezar ölçüleri** : Sandukalar: 1.67m X 0.40m X 0.50m
1.70m X 0.45m X 0.47m
- Dekorasyon** : Süsleme elemanları yok, duvarlar düzgtin.

Durumu : Az sayıdaki örneklerden birisi olan ön odanın iki yan duvarlarında birer dörtgen niş bulunmaktadır. Kare biçimli orta odanın iki yanındaki odalar seki durumunda olup, mezar ihtiva etmemektedir. Karşındaki kuzey oda ise kesik kemer tavanlı olup, tabana açılmış iki sanduka yer almaktadır.

- KATALOG NO:** : 94
- Nekropol adı** : Zeugma kent nekropolü
- Nekropoldeki yeri** : Çimlitepe
- Nekropol No:** : ZN 19
- Cinsi** : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Tahripli olduğundan algılanamıyor.
- Plan tipi** : Orta odanın etrafı kovanlı.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : Üç kenarda üçer adetten 9 kovan.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 6.30m, Gen. 4.50m, Yük.2.10m
- Mezar ölçüleri** : Kovanlar: 1.85m X 0.80m X 0.70m
2.00m X 0.80m X 0.70m
- Dekorasyon** : Dekorasyonu yok, duvarlar düzgün işlenmiş.
- Durumu** : Ortadaki tek odanın her üç kenarında da üçer adet kovan oyulmuştur. İçleri boş ve tabanları düz olup, bir tanesinde ahşap tabut olarak nitelendirilebilecek ahşapa ait kalıntılar ile demir çiviler bulunmaktadır.

KATALOG NO:	:	95
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Çimlitepe
Nekropol No:	:	ZN 20
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Düz kapı geçitli.
Plan tipi	:	Üç yanı sekili orta salon.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Üç sekide 18 sanduka ve 3 arkasolium.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 8.20m, Gen. 6.00m, Yük.2.10m
Mezar ölçüleri	:	Sandukalar: 1.60m X 0.55m X 0.40m 1.72m X 0.52m X 0.45m 1.80m X 0.57m X 0.45m Arkasolium'lar: 1.30m X 0.65m X 0.47m 1.90m X 0.67m X 0.50m
Dekorasyon	:	Süsleme elemanları görülüyor. Duvarları düzgün .
Durumu	:	Dikdörtgen biçimli orta salonun iki yanındaki birer sekininorta kısmında tavana destek olmak üzere birer sütun bırakılmıştır. Kapının sağındaki sekide bir adet, solundaki sekide ise tümü yani dört adet sandukanın baş tarafı kavislidir. Karşı sekideki dokuz sanduka da düzdür. Bu sekinin arka duvarına oyulmuş üç adet arkasolium'dan ortadakinin duvarında dörtgen bir niş vardır.

KATALOG NO:	:	96
Nekropol adı	:	Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	:	Çimlitepe
Nekropol No:	:	ZN 21
Cinsi	:	Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	:	Tahripli-düz kapı geçidi ile.
Plan tipi	:	Orta salon etrafında seki ve kovanlar.
Mezar biçimleri ve Adedi	:	Dördü sandukalı 10 adet kovan ile iki lahit.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	:	Uz. 9.05m, Gen. 6.37m, Yük. 2.70m
Mezar ölçüleri	:	Kovanlar: 2.15m X 0.70m X 1.05m Sandukalar: 1.81m X 0.52m X -0.40m Lahitler: 2.10m X 0.74m X 0.67m
Dekorasyon	:	Özel bir dekorasyonu yok, duvarlar düzgün işlenmiş.
Durumu	:	Orta odanın batı kenarında ikisi kavisli olmak üzere dört kovan yer almaktadır. Güney ve doğu kenarlarda birer kapı geçidi bırakıldığı için üçer kovan bulunmakta olup, birer sandukaları kavislidir. Köşelerde yer alan ve genelde iskelet deposu olarak kullanılan odalardan güney-doğudaki odaya baş tarafı kavisli ve düz yüzeyli tezyinatsız iki lahit konulmuştur.

KATALOG NO:	: 97
Nekropol adı	: Zeugma kent nekropolü
Nekropoldeki yeri	: Hakim Deresi (Batı nekropol)
Nekropol No:	: ZN 22
Cinsi	: Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar Girişi	: Dromoslu ve silindir kapaklı. Dromosun güney duvarında geniş bir niş bulunmaktadır.
Plan tipi	: Orta oda, etrafında sekiler.
Mezar biçimleri ve Adedi	: İki sekide 11 sanduka ile 3 adet çiftli, 2 adet de tekli arkasolium ve bir adet dörtgen çocuk mezarı.
Mezar Odası genel ölçüleri (max.)	: Uz. 8.20m, Gen. 6.65m, Yük. 2.20m
Mezar ölçüleri	: Sandukalar: 1.70m X 0.45m X 0.39m 1.80m X 0.57m X 0.46m Arkasolium'lar: 1.70m X 0.47m X 0.44m, NişYük.0.90m 1.35m X 0.38m X 0.40m, NişYük.0.85m Çocuk Mezarı: 1.00m X 0.30m X 0.53m X -0.27m
Dekorasyon	: Süsleme elemanları görülüyor, duvar işçiliği düzgün.
Durumu	: Orta odanın merkezinde kaide ve başlık kısmı silmeli bir altar bulunmaktadır. Odanın kuzey-doğu köşesinde tek bir mezar vardır. Kuzey seki boş (henüz mezar çukuru oyulmamış) batı seki 6 sanduka ile tamamen dolu ve güney seki ise bir adetlik boşluk ile 4 sanduka içermektedir. Batı kenarında çiftli arkasolium vardır. Batı sekinin de kısa kenarlarına birer adet tekli ve çiftli, uzun kenarına gene tekli ve çiftli arkasolium'lar yerleştirilmiştir. Kapının sağındaki duvara küçük ve dörtgen bir çocuk mezarı yapılmış, üst kısmına da bir Tabula Ansata içinde kitabe konulmuştur.

KATALOG NO: : 98

Nekropol adı : Gaziantep / Yavuzeli ilçesi, Hacımallı Köyü.

Nekropoldeki yeri : -----

Nekropol No: : -----

Cinsi : Oda Mezar, Kalker kayaya oyulmuş

Mezar girişi : Dromoslu ve merdivenli.

Plân tipi : Tek oda ve arkasolium'lu.

adedi :

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 3.00m Gen. 2.55m Yuk. 1.82m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz. 1.67m Gen. 0.60m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.18m Niş Yuk. 0.90m

M2: Uz. 1.65m Gen. 0.70m Der. 0.46m Kenar Kal. 0.18m Niş Yuk. 0.89m

M3: Uz. 1.65m Gen. 0.65m Der. 0.43m Kenar Kal. 0.15m Niş Yuk. 0.90m

Dekorasyon : Süsleme yok , işçilik itinasız.

Durumu : Yedi basamaklı bir merdivene sahip olan dromos ile düz geçitli kapıya gelinmektedir. Dörtgen biçimli mezar odasının üç kenarında birer adet arkasolium yapılmıştır.

KATALOG NO: : 99
Nekropol adı : Gaziantep / Yavuzeli ilçesi, Yarımca Köyü.
Nekropoldeki yeri : -----
Nekropol No: : -----
Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
Mezar girişi : Düz kapı geçidi
Plân tipi : Tek odalı.
biçimi, adedi : 4 adet arkasolium.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 4.00m Gen. 3.50m Yuk.2.05m

Mezar ölçüleri :

M1: Uz.1.80m Gen.0.70m Der. 0.58m Kenar Kal. 0.16m Niş Yuk.0.90m
M2: Uz.1.50m Gen.0.85m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.15m Niş Yuk.0.85m
M3: Uz.1.52m Gen.0.85m Der. 0.55m Kenar Kal. 0.15m Niş Yuk.0.85m
M4: Uz.1.75m Gen.0.80m Der. 0.53m Kenar Kal. 0.17m Niş Yuk.0.90m

Dekorasyon : Mezar odasının duvarları kaba düzeltili, kuzey duvarda girişin karşısında ve iki arkasolium arasında uzun boynuzlu, dağ keçisi gibi bir hayvan başı işlenmiştir.

Durumu : Girişi, Dolikhe nekropolündeki bazı mezarlar gibi zemin seviyesinde olup, kapı açıklığı düzdür. Arkasolium'lar ve duvar işçiliği itinasızdır. Soygun geçirmiş olup, içi toprak doludur.

KATALOG NO: : 100

Nekropol adı : Gaziantep / Yavuzeli İlçesi, Üçgöl Köyü.

Nekropoldeki yeri : Göl mevki

Nekropol No: : -----

Cinsi : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.

Mezar girişi : Ön avlulu, Kemerli kapı geçidi ile.

Plân tipi : İççe geçmeli iki oda.

Mezar biçimi, adedi : İki odada 5 adet arkasolium.

Mezar odası

genel ölçüleri(Max) : Uz. 5.30m Gen. 2.70m Yü. 1.80m Kapı.

Mezar ölçüleri :

M1: Uz.1.87m Gen.1.05m Der.0.63m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.94m

M2: Uz.2.15m Gen.0.74m Der.0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90m

M3: Uz.1.95m Gen.1.00m Der.0.63m Kenar Kal. 0.19m Niş Yü. 0,87m

M4: Uz.1.90m Gen.0.82m Der.0.55m Kenar Kal. 0.18m Niş Yü. 0.88m

M4: Uz.2.10m Gen.1.00m Der.0.60m Kenar Kal. 0.20m Niş Yü. 0.90m

Dekorasyon : Güney Kommagene Bölgesinde rastlanan en süslü mezar odasıdır.

İki oda arasındaki geçiş yerinin yanlarında sade silmeli ve başlıklı birer paye sahte kirişi taşımaktadır. Duvar işçiliği iyi kalitede olup, yüzeyler çok iyidir. Arkasolium'lar çok iyi oyulmuştur. Arkasolium'ların niş kemeri içinde kabartma büst yapılmış, fakat tahrip olmuştur. Zeminden başlayarak arkasolium'un lahit sınırları alt ve üst kenarlar ile yan destekler kabartma olarak belirtilmiştir. Arkasolium'ların niş kemer kavislerinin kenarları, içi çapraz desenli kırmızı renkte kalın bir bantla belirtilmiş, aynı kırmızı boya ile nişlerin içine kantharos, istiridye motifi, insan resimleri gibi tezminat yapılmış, arkasolium lahitlerinin dış yüzleri sarmaşık, çiçek ve kuş motifleri, payelerin başlıkları çiçeklerle ve gövdeleri ise yivlerle süslenmiş ve bütün bu boyalar, çok iyi düzlenen duvar yüzeyine sıva ve astarsız olarak yapılmıştır. Bölge için ünik olan bu süsleme tarzı, bitişik mezarda da vardır.

- KATALOG NO:** : 101
- Mevkii adı** : Gaziantep / Merkez Şahinbey ilçesi Nurgana Köyü.
- Buluntu yeri** : Karayolu kenarında Fıstık Bahçesi.
- Nekropol No:** : -----
- Cinsi** : Oda Mezar, kalker kayaya oyulmuş.
- Mezar Girişi** : Ön avlulu ? düz kapı geçitli.
- Plan tipi** : İki odalı, kovanlı ve hücre odalı.
- Mezar biçimleri ve Adedi** : İki odada 6 mezar kovanı.
- Mezar Odası genel ölçüleri (max.)** : Uz. 11.30m, Gen. 5.35m, Yük.3.00m
- Mezar ölçüleri** : Kovanlar: 2.55m X 0.95m X 1.05m
- Dekorasyon** : Dekorasyon ve süsleme elemanları görülüyor.
- Durumu** : Tahrip olduğu için tam algınamayan fakat ön avlu olduğu tahmin edilen bir açıklıktan sonra, bir mezar kovanı ile iki niş bulunan bir odaya girilmektedir. Düz bir kapı geçidi ile girilen ikinci odası sağlı sollu ikişer kovan ile karşıda bir kovan ve bir iskelet deposu görülmektedir. Soyguna uğramış olduğundan kalıntı yoktur. Bulduğu mevkii itibarıyla antik kent ve nekropolünden uzak ve münferit bir mezar odasıdır. Plan, yapı ve kullanım biçimi olarak Zeugma özellikleri göstermektedir.

KATALOG NO: : 102
Nekropol adı : Hacımallı
Nekropoldeki yeri : -----
Nekropol No: : -----
Cinsi : Kaya Mezarı
Mezar girişi : Dromoslu
Plân tipi : Bir koridor ve iki arkasolium.
Hücre biçimi, adedi : İki adet kemerli niş ve lahit.
Mezar odası
genel ölçüleri(Max) : Uz. 1.80m Gen. 0.90m Yük. 1.70m Kapı. 0.80x1.10m
Mezar ölçüleri :
M1: Uz. 1.60m Gen. 0.67m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.17m Niş Yük. 0,85m
M2: Uz. 1.60m Gen. 0.65m Der. 0.45m Kenar Kal. 0.18m Niş Yük. 0.86m
Dekorasyon : Dekorasyonu yok, duvarlar kabaca düzeltilmiş.

Durumu: İşlenme tekniği ile tek örnek olarak karşımıza çıkmakta olup, yapısal olarak, yer altı oda mezarlara benzemektedir. Dromosu merdivenli olup, normal bir kapı ile içeri girilmektedir. Küçük bir oda mekanının iki yanına birer arkasolium yapılmıştır. Bu mezarda normal olmayan husus, kapı ve arkasolium'lar kaya içine oyulmuş oldukları ve üzerleri kapalı oldukları halde, mezar odasının üzeri açıktır. Bu durumu ise, açık olan bölümün üzerinin olasılıkla inşa edilmiş, tonoz-kubbe vb. bir üst yapı ile kapatıldığını düşündürmektedir. Üst yapıya ait herhangi bir işaret elde edilememiştir. Bu bağlamda, anıtmezar gibi bir üst yapıya ait mezar odası olabileceğini gözden uzak tutmamak gerekmektedir.

KATALOG No:	: 103
Cinsi	: Lahit
Malzemesi	: Kalker
Buluntu Yeri	: Oğuzeli / Karacurun Köyü
Şimdiki Yeri	: Gaziantep Müze Müdürlüğü
Müze Env. No:	: 22.1.72
Müze Geliş Şekli	: Satın Alınma
Müze Geliş Yılı	: 1972
Ölçüleri	: Uz:2.34m, Gen:0.91m, Yüksek:0.94m, Der:0.54m, Kal:0.17m

Tanımı : Kirli beyaz renkte sert kalkerden yapılmış olup kapaksızdır. Lahitin sadece tek bir uzun yüzü işlenmiş, diğer uzun yüzü ile iki kısa yüzü işlenmemiş ve kaba düzeltili olarak bırakılmıştır. Ön yüzün sağ alt köşesi kırık ve eksiktir. Alt kenarı da kabaca düzeltilmiştir. Yan kenarlar da düzgün değildir. Uzun yüzün üst kenarı ise, kalın silmelerle sınırlanmıştır. İki yanlarda başları içe dönük birer Bukranion yer almaktadır. Soldan sağa doğru sıralanan figürlerden birincisi ince uzun kanatlarıyla dolgun vücutlu ve boynunda bir çelenk bulunan bir Eros'tur. Sağ elinde bir salkım, sol elinde bir meşale tutmaktadır. Bunun yanında cepheden tasvir edilmiş bir kadın figürü yer almakta olup, giyimli ve başı örtülüdür. En sağ kenarda ise, bir kline üzerine yan yatmış vaziyette bir erkek ve bir kadın figürü görülmektedir. Her ikisi de giyimli olup, kadının omuzları üzerinde birer küçük kanat görülmektedir.

Figürlerin birbirinden kopuk ve ilgisiz görünüşleri, belirli bir olaydan çok, lahit sahiplerinin betimlenmiş olması ile bağlantılıdır. Etrüsk geleneği olan klineli lahitler Bölgeye yabancı ve henüz tek örnek olup, gelişimi veya atelyesini belirlemek ve izlemek mümkün değildir. Bu haliyle tek örnek olan lahitin, sadece ön yüzünün işlenmiş olmasıyla bir mezar odasında korunmak için yapıldığı anlaşılmaktadır.

KATALOG No:	:	104
Cinsi	:	Lahit
Malzemesi	:	Kalker
Buluntu Yeri	:	Zeugma
Şimdiki Yeri	:	Gaziantep Müzesi
Müze Env. No:	:	2096
Müze Geliş Şekli	:	Müze araştırmaları sonucunda bulunmuş ve taşınmıştır.
Müze Geliş Yılı	:	-----
Ölçüleri	:	Uz:2.37m, Ge: 0.95m, Yük:0.87m, Der:0.62m,Kal:0.19m
<u>Tanımı</u>	:	Sarımsak kalkerden yapılmış, kapaksız bir lahit olup, diğer üç yüzü kaba düzeltili ve sadece ön yüzü işlemelidir. Dört Eros'un taşıdığı ağır girland'ların boşluklarında uzun saçlarının üzerindeki kanatçıklarla üç adet Medusa yer almaktadır. Suriye ve Kilikya'daki örneklerine göre, dolgun vücutlu Eros'lar ve girland'lar ile Medusa'ların üslup özellikleri M.S. III. yy sonlarına tarihlenmeyi mümkün kılmaktadır. Bu lahit de, tek yüzü işlendiğinden .ir mezar odasına konulmak üzere yapılmıştır.

KATALOG No: : 105
Cinsi : Lahit
Malzemesi : Kalker
Buluntu Yeri : Nizip / Belkıs-Zeugma
Şimdiki Yeri : Gaziantep Müzesi
Müze Env. No: : 1969
Müzeeye Geliş Şekli : Müze Uzmanlarınca bulunmuştur.
Müzeeye Geliş Yılı : -----
Ölçüleri : Uz: 2.40m, Ge:1.02m, Yük:0.84m, Der:0.58m, Kal:0.21m.
Tanımı : Sarımtrak kalkerden yapılmış, alt ve üst kenarları silmeli olup, ağız kenarında kırıklık vardır. K.104'e göre daha cüsseli dört Eros'un taşıdığı ağır yapılı üç girland'ın boşluklarında, kısa fakat bukleli ve kabarık saç yapıları birbirinden farklı üç kadın başı yer almaktadır. Sağ baştaki girland, detay işçiliği bitirilmeden yarım bırakılmıştır. K.105 ile aynı özelliklere sahip olmakla bu da, M.S. III. yy sonlarına tarihlenmektedir.

KATALOG No: : 106
Cinsi : Lahit
Malzemesi : Kırmızı Taş
Buluntu Yeri : Yavuzeli-Cingife
Şimdiki Yeri : Gaziantep Müzesi
Müze Env. No: : 1717
Müzeeye Geliş Şekli : Müze kazılarında bulunmuştur.
Müzeeye Geliş Yılı : -----
Ölçüleri : Uz:2.20m, Ge:0.90m, Yüksek:0.90m, Der:0.54m, Kal:0.20m
Tanımı : Kırmızı-beyaz damarlı taş, geniş çatlaklar halinde yer yer yarılmıştır. Üç tarafı kabaca, ön yüzü ise itinayla düzeltilmiş, yüzeyi çeviren düz bir silmeden sonra profilli bir pervaz ile alan sınırlanmıştır. Sağ ve sol kenarlarda cepheden gösterilen birer bukranion tek ve uzun bir girland'ı taşımaktadır. Anadolu lahitleri içinde de az sayıda örneği olan bu sade işçilikli bezemenin Bölgede başka örneği yoktur. Bu da, diğerleri gibi tek yüzünün işlenmiş olmasıyla bir mezar odasına aittir.

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

BİBLİYOGRAFYA ve KISALTMALAR

Bibliyografya ve dipnotlarda, " Archaeologischer Anzeiger 1992 " de verilen kısaltmalar kullanılmış, bu listeye girmeyenler ise kendi statülerindeki kısaltma biçimi ile verilmiştir.

ASSI	The Archaeology Society of Staten Island.
CSC	Corpus Scriptionum Christianorum.
FOA	Formae Orbis Antique.
JA	Jewish Antiquities.
MDVG	Mitteilungen der Vorderasiatischen Gesellschaft.
MDVAG	Mitteilungen der Vorderasiatischen Aegyptischen.
OIP	Orient Institute Publications.
SA	Sümeroloji Araştırmaları
SBZA	Saarbrücker Beiträge Zur Altertumskunde.
WVDOG	Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient Gesellschaft.
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı (Bildiriler)
Arş. ST	Araştırma Sonuçları Toplantısı (Bildiriler)
Mz. KK. Sm.	Müze Kurtarma Kazıları Semineri (Bildiriler)
Ark. Sn.	Arkeoloji ve Sanat

- ABBASOĞLU. H,**
1987 "1986 Yılı Termessos Yüzey Araştırmaları Arş.ST
- AKARCA. A,**
1971 "Beçin Altındaki Eski Çağ Mezarlığı", Belleten XXXV, sa.137
- AKŞİT. O,**
1970 Roma İmparatorluk Tarihi. İstanbul
- AKURGAL. E,**
1987 Anadolu Uygarlıkları, İstanbul
- ALKİM. U.B,**
1957 "Yesemek Taş Ocağı ve Heykeltıraşlık Atelyesi", Belleten XXI
- ALKİM. U.B,**
1959 "Güney-Batı Anti -Toros Bölgesindeki Eski Bir Yol Şebekesi", Belleten XXIII
- ALKİM. U.B,**
1961 a "Yesemek Çalışmaları ve Tilmen Höyük Kazısı", TürkAD. XI-1
- ALKİM. U.B,**
1961 b "1961 Dönemi Tilmen Höyük ve Yesemek Kazıları", TürkAD. XI-2
- ALKİM. U.B,**
1962 "İslahiye Bölgesi Araştırmaları, Gedikli ve Kırıskal Höyük Kazıları", Belleten XXVI
- ALKİM. U.B,**
1964 a "İslahiye Bölgesi Araştırmaları ve Tilmen Höyük Kazısı 1963", TürkAD. XIII-1
- ALKİM. U.B,**
1964 b "İslahiye Bölgesinde Araştırmalar" Atatürk Konferansları No:1 TTK; Ankara
- ALKİM. U.B,**
1965 a "The Road From Sam'al To Asitawandawa", AnadoluAraş. s.40

- ALKİM. U.B,**
1965 b "İslahiye Bölgesi Araştırmaları 1964",
TürkAD.XIV-1,2
- ALKİM. U.B,**
1966 a "İslahiye Bölgesi Araştırmaları ve
Gedikli Höyük Kazıları ", TürkAD. XV-2
- ALKİM. U.B,**
1966 b Gedikli (Karahöyük) Kazısı Birinci Ön
Rapor, Bellefen XXX sa.117
- ALKİM. U.B,**
1967 "İslahiye Bölgesi Araştırmaları, Gedikli
ve Kırışkal Höyük Kazıları, 1967",
TürkAD. XVI-2
- ALKİM. U.B,**
1970 "İslahiye Bölgesi Araştırmaları, Tilmen
ve Kırışkal Höyük Kazıları", TürkAD
XIX-2
- ANATİ. E,**
1968 Anatolia's Earliest Art A, January
- ANRAE. W,**
1913 "Die Stelenreichen in Assur", WVDÖG,
Leipzig
- ASTRÖM. P,**
1962 "Supplementary Material From Ayios
Lokovos Tomb 8 with a note on the
Terminal date of Mycenaen 3-A:2 Late"
Opusculat Atheniensiä
- ATALAY. E,**
1986 "1985 Notion Kazıları " KST VIII-II
- ATALAY. E,**
1987 a "1986 Notion Kazıları" KST IX-II
- ATALAY. E,**
1987 b "İzmir ve Aydın Yörelerinde Mağara
Araştırmaları" Arş.ST V-II

- ATASAYAN. M,**
1939
- Türk Antropoloji Mecmuası, 19.
Ankara.
- AYABAKAN. C,**
1990
- "Maşattepe Tümülüsü Kurtarma Kazısı
1989" Mz.KK.Sm. I
- BABELON**
1890
- E Rois de Syria. Paris
- BARKEY. G,**
1992
- The Priestly Benediction On Silver
Plaques From Ketef Hinnom IN
Jerusalem, Telaviv
- BAŞER. S,**
1990
- "1988-1989 Yılları Kibyra Kurtarma
Kazıları Mz.KK.Sm. I
- BAŞGELEN. N,**
1985
- "Doğu Anadolu'dan Demir Çağlarına
Ait Bazı Bulguları I", Ark.Sn. 28-31,
s.15-18
- BAŞGELEN. N,**
1986 a
- "Doğu Anadolu'dan Demir Çağlarına
Ait Bazı Yeni Bulgular II" Ark.Sn.32-33
s.25-30
- BAŞGELEN. N,**
1986 b
- "Çelikli Kaya Mezarı Üzerine
Gözlemler" Ark.Sn. 34-45 s.21-24
- BAŞGELEN. N,**
1986 c
- "Palu Kaya Mezarları Üzerine Notlar"
Ark.Sn. 34-35 s.25
- BAŞGELEN. N,**
1987
- "Atabndi I Kaya Mezarı Üzerine
Gözlemler" Ark.Sn 36-37 s.8-11
- BAŞGELEN. N,**
1989
- "Deux Nouvelles Tombes Rupestres en
Anatolie Orientale" Jale İNAN
Armağanı İst.
- BİLGİÇ. E,**
1946
- "Anadolu'nun İlk Yazılı Kaynaklarında
Yer Adları", Belleten X. sa.39

- BITTEL. K,**
1944-45
- Anadolu Araştırmaları, 49/50
- BORGER. H,**
1977
- Das Römisch-Germanische Museum
Köln, München
- BOYSAL. Y,**
1967
- "Müskebi Kazısı 1963 Kazı Raporu",
Belleten XXX, sa.121
- BÖHME. A,-SCHOTTROFF. N,**
1979
- Palmyrenische Grabreliefs, Liebighaus
Monography, Bant IV, Frankfurt
- BUNBURY. E.H,**
1959
- A History of Ancient Geography, Vol. II,
Newyork.
- BURNEY-LAWSON**
1958
- AnatSt. 8.
- CAMPBELL. S,**
1988
- Mosaics of Antioch, Toronto
- CARY. E,**
- Dio's Roman History MCMLIV V.
London.
- CHESNEY. F.R,**
1868
- Euprates Expedition
- CONDER. C.D,**
MDCCCVCVIII
- The Hittites And Their Language,
London.
- COWLEY. A.E,**
1920
- The Hittites, London
- CUNTZ. O,**
1929
- İtineraria Romana, Lipsiae in Aeidibus.

CRAWFORD. H.G,
1985

"Sardis: Archeological Research in
1984" KST VIII

ÇAMBEL. H, - BRAİDWOOD. J,
1980 a

Güneydoğu Anadolu Tarih Öncesi
Araştırmaları, İstanbul

ÇAMBEL. H, - BRAİDWOOD. J,
1980 b

"Çayönü Tepesi ve Hilar Mağaları 1979
Yılı Çalışmaları" KST II

ÇAMBEL. H, - BRAİDWOOD. J,
1982

"Çayönü Kazısı 1981 Yılı Çalışmaları"
KST IV

ÇEVİK. N,
1992

Urartu Kaya Gömütleri (Ak.Ü.
Neşredilmemiş Doktora Tezi)

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1980

"Diauehi'de Bir Urartu Kalesi; Umudum
Tepe" AnadoluAraş. VIII

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1984

Urartu ve Kuzey Suriye. İzmir

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1986

"Van-Dilkaya Höyüğü Kurtama Kazısı,
1985", KST VIII-ı

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1987

"Van-Dilkaya Höyüğü Kazısı" KST IX-ı

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1988

"Van-Dilkaya Höyüğü Kazısı 1987"
KST X-ı

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1989

"Van-Dilkaya Höyüğü Kazıları 1988"
KST XI-ı

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1990

"Van-Dilkaya Höyüğü Kazıları 1989"
KST XII-ı

ÇİLİNGİROĞLU. A, - DERİN. Z,
1991

"Van-Dilkaya Kazısı 1990" KST XIII-ı

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1991

Anatolien Iron Ages; The Proceedigns
of the Second Anatolian Iron Ages
Colloqium Held at İzmir, Ed. A.
Çilingiroğlu - D.H. French

ÇİLİNGİROĞLU. A,
1994

Uratu Tarihi, Bornova

ÇÖLAŞAN. U.E,
1960

Türkiye İklimi, Ankara.

DARGA. M,
1992

Hitit Sanatı, İstanbul

DEMİRKENT. I,
1987

Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi, TTK,
Ankara

DEMİRKENT. I,
1990

Urfalı Meteus'un Vekayi-namesi ve
Papaz Grigor'un zeyli, Çev. H.
Andresyan, Ankara, 1962

DERİN. Z,
1993

Demir Çağında Doğu Anadolu'da Ölü
Gömme Gelenekleri, (E.Ü.
Neşredilmemiş Doktora Tezi).

DİKAİOS. P, - STEWART. J.R,
1962

"The Stone Age and Early Bronze Age
in Cyprus", The Swedish Cyprus
Expedition IV, 1-A

DİRVANA. S,
1944

"Cerablus'da Bulunan Tel Halaf
Keramikleri", Belleten VIII, No:31

DÖRNER. F.K,
1975

" Die Ahnengalerie der
Kommagenieschen Königdynastie"
Antike Welt . Sondernummer.

- DÖRNER. F.K,**
1967
Kommagene-Ein Wiederentdektes
Königreich, Böblingen.
- DÖRNER. F.K,**
1990
Nemrut Dağı'nın zirvesinde Tanrıların
Tahtları, Çev.V.Ülkü, TTK. Ankara .
- DÖRNER. F.K, - GOELL. T,**
1963
Arsameia am Nymphaios, Berlin
- DÖRNER. F.K, - NAUMANN. R,**
1939
Forschungen in Kommagene,
İstForsch. Berlin
- DÖRNER. F.K, UND E,**
1989
Von Pergamon zum Nemrut Dağ,
Mainz
- DÖRTLÜK. K,**
1977
"1975 Uylupınar Kazısı Raporu"
TürkAD. XXIV-2
- DU PLAT TAYLOR ve di erleri**
1950
"The Excavation at Sakçagözü", IRAq,
VII, XII, Part 2
- DUSSAUD. R,**
1927
Topographie Historique de la Syrie
Antique et Medievale, Paris 1927 Pl.
XV.
- ENSERT. K,**
1995
Erken Tunç Çağı Güneydoğu Anadolu
ve Kuzey Suriye Bölgesi Ölü Gömme
Gelenekleri Işığında Oylum Höyük
Mezarları, (H.Ü. Neşredilmemiş
Doktora Tezi).
- ERDEMGİL. S, - ÖZORAL. F,**
1975
"Antiochia ad Cragum" TürkAD. XXII-2
- ERGEÇ. R,**
1987
Anavarza Lahitleri (S.Ü. Neşredilmemiş
Yüksek Lisans Tezi)

- ERGEÇ. R,**
1993
"Zeugma'da Bir Roma Villası"
Mz.KK.Sm. IV
- ERGUVANLI. K,**
1946
"Gaziantep-Narlı Arasında Bulunan
Paleolitik Aletler Hakkında Birkaç Not",
Belleten X, No:39
- ERKANAL. A,**
1986
"Panaztepe Kazısının 1985 Yılı
Sonuçları",
- ERKANAL. A,**
1991
"1990 Panaztepe Kazısı Sonuçları",
KST XII-I
- ERKANAL. H,**
1989
"Ginavaz Kazıları 1988", KST XI-I
- ERKANAL. H,**
1990
"Ginavaz Kazıları 1989", KST XII-I
- ERZEN. A,**
1940
Kilikien bis zum Ende der
Perserherrschaft, Leipzig.
- EYİCE. S,**
1976-77
"Kanlıdivan (Kanytelleis) Bazilikaları"
AnadoluAraş. IV-V
- FEDAK. J,**
1990
Monumental Tombs Of The Hellenistic
Age, Toronto
- FORRER. E,**
1920
Provinzienleitung des Assyrischen
Reiches, Leipzig.
- FORRER. E,**
1921
Die Provinzeiteilung des Assyrischen
Reiches, Leipzig.
- FRANKFORT. H,**
1970
The Art and Architecture of the Ancient
Orient, London

- FRENCH. D,**
1983 Tillehöyük, KST VI
- FRITZ. F,**
1983 Codex Kultur Atlas
- GARSTANG. J,**
1908 Excavations at Sakje Geuzi in Nord Syria
- GARSTANG. J,**
1910 The Land of Hittites, London
- GARSTANG. J,**
1929 The Hittite Empire, London
- GOELL. T,**
1965 "Samosata" AJA. 69
- GOELL. T,**
1966 "Samosata" AJA. 70
- GOELL. T,**
1967 "Samosata "ASSI. Vol.I No:2
- GOETZE. A,**
1953 "An Old Babylonian Itinerary", JOCS VII, Newhaven.
- GOETZE. A,**
1949 Kizzuvatna and the Problem of Hittite Geography, No:21, Newhaven
- GURNEY. O.R,**
1969 The Hittites (Penguin Books)
- GURNEY. O.R,**
1953 The Hittites (Penguin Books), London.

- GÜNALTAY. Ş,**
1948
İran Tarihi, Ankara.
- HARPER. P.R.-BAYBURTLUOĞLU. İ,**
1968
Preliminary Report on Excavation at Şar, Communa Cappadociae in 1967
AnatSt 1968
- HAUPT-LEHMANN**
1931
Armenien Einst und Jetzt. Berlin.
- HAWKINS. J.D,**
1970
"Inscriptions of Commagene", AnatSt.
XX.
- HEAD. H.N,**
1911
Historia Nummorum. Oxford.
- HELLENKEMPER. H,**
1976
Burgen der Kreuzritterzeit in der
Grafschaft Edessa und im Königreich
Kleinarmanien, Bonn.
- HERZFELD. E,**
1968
The Persian Empire, Weisbaden.
- HONIGMANN. E,**
1923
Historische Topographie von Nordsyrien
im Altertum, ZDPV 46
- HONIGMANN. E,**
1924 a
"Kommagene". RE. Supp. IV, Stuttgart
- HONIGMANN. E,**
1924 b
"Historische Topographie von
Nordsyrien im Altertum", ZDPV 47
- HONIGMANN. E,**
1928
"Historische Topographie von
Nordsyrien im Altertum", ZDPV 47.
- HONIGMANN. E,**
1954
"Le Couvart de Barsauma et le
Patriarcat Jacobite d'Antioche et de
Syrie", CSC. Vol.146, Louvain

- HONIGMANN. E,**
1967
"Kommagene", RE, Supp IV
- HONIGMANN. E,**
1970
Bizans Devletinin Doğu Sınırı, Çev. F. Işıltan, İstanbul
- HUMANN. K, - PUSCHTEIN. O,**
1890
Reisen in Kleinasien und Nordsyrien. Berlin.
- IŞIK. C,**
1987
"Habibuşağı Nekropolü", Belleten LI sa.200
- IŞIK. F,**
1983
"Das Kuppelgrab von Halifet Alp-Gazi in Amasya und sein wieder verwendeter Römischer Girlandensarkophag", Marburger Vinkelmans Program
- IŞIK. F,**
1987 a
"Zur Entstehung Phrygischer Felsdenkmaeler" AnatSt. XXXVIII
- IŞIK. F,**
1987 b
"Şirinlikale", Belleten LI, sa.200
- JONES. A.H.M,**
1937
The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.
- JONES. A.H.M,**
1967
The Herods of Judea, Oxford
- JONES. H.L,**
1932
The Geography of Strabon, London, 1932 VII
- JOSEPHUS. R.M,**
1966
JA XIX, London.

- KAEHLER** Athen.Mitt. 1.
- KALAÇ. M,**
1940-41 "Yükseliş Çağında Büyük Asur İmparatorluğunun Yayılışı", SA. İstanbul.
- KEİL. J,**
1940 " Basalt Stele des Königs Antiochos I von Kommagene." SH.
- KIEPERT. R,** Karte von Kleinnasien,
27,30-37,30
- KINAL. F,**
1962 Eski Anadolu Tarihi, Ankara.
- KIZILTAN. Z,**
1992 "Samsun Bölgesi Yüzey Araştırmaları", Belleten LVI, sa.215
- KOCH. G,-SICHTERMANN. H,**
1982 Römische Sarkophage, München
- KORFMANN. M,**
1985 " Beşik-Yassitepe, Beşik-Sivritepe ve Beşik Mezarlığı 1984 Ön Raporu", KST VII.
- KÖKTEN. K,**
1947 "1945 yılında TTK Adına Yapılan Tarih Öncesi Araştırmaları", Belleten XI, No: 43
- KÖKTEN. K,**
1952 "Anadolu'da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılımı Üzerine Bir Araştırma", AÜDTCF Dergisi 10
- KÖKTEN. K,**
1961 "Maraş ve Antalya Vilayetlerinde Süreli Diptarih Araştırmaları Hakkında Kısa Rapor", TürkAD. XI-1

- KRUGER. F,**
1937
Orient und Hellas in den Denkmälern
und Inschriften des Königs Antiochos I.
von Kommagene. Grieswald.
- LANDBERGER. B,**
1948
Sam'al, Ankara
- LLOYD. S,**
1956
Early Anatolia (Penguin Books),
Londra
- LUCKENBILL. D.D,**
1926-27
Ancient Records of Babylonia and
Assyria, Chicago
- LUSCHAN, v.F-ANDRAE. N,**
1943
Ausgrabungen in Sendschirli IV-V,
Berlin
- MACHATSCHEK. A,**
1967
Die Nekropolen und Grabmäler im
Gebiet von Elaüsse Sebaste und
Korykos im Rauhen Kikien . Wien
- MAGIE. D.R,**
1950
Roman Rule in Asie Minor. Princeton
- MANSEL. A.M,**
1943
Trakya-Kırklareli Kubbeli Mezarları ve
Sahte Kubbe-Kemer Problemi, TTK,
Ankara
- MANSEL. A.M,-AKARCA. A,**
1947
Perge'de Kazı ve Araştırmalar, TTK,
Ankara
- MANSEL. A.M,**
1971
Ege ve Yunan Tarihi. TTK, Ankara
- MANSEL. A.M,**
1974
"Gemlik Tümülüs Mezarı",
Belleten XXXVIII, Sa.150

- MARCUS. R,**
1966
"Josephus" JA. London.
- MARGEURON. J,**
1977
"Ras Shamra 1975 et 1976, Rappor
Preliminaire au le Campagnes
d'automne " Syria 54
- MATTINGLY. H,**
1923
Coins of Roman Empire in the British
Museum, Vol. I.
- MELLAART. J,**
1961
Excavations at Hacilar, AnatSt. XI
- MELLAART. J,**
1962
Excavations at Çatalhöyük, AnatSt XII-
XIV
- MELLAART. J,**
1965
Earliest Civilizations of The Near East,
London.
- MELLINK. M,**
1966
AJA. 70
- MILLER. K,**
1888
Die Weltkarte des Castorius Genant
die Peutingerische Tafel.
- MOLLAMUSTAFAOĞLU. İ,**
TÜRKMEN. M,
1965
Maraş Ovaları Yeraltı Suyu Rezerv
Raporu. Ankara.
- MOMSEN. T,**
1876
"Die Dynastie von Kommagene", Mdt,
Atina.
- MASTER. A,**
1938
L.Asie Mineure et L'Assyrie, Louvain.
- NAUMANN. R,**
1991
Eski Anadolu Mimarlığı, TTK, Ankara

- NAYIR. K,**
1977
"Cabertartar Nekropolü Kazısı Raporu"
TürkAD XIV-2
- NEVE. P,**
1989
"Hattuşa 1988" KST XI-II
- NIEL. F,**
1961
Dolmens et Menhirs, Presse
Universitaire de France, Paris
- NYBERG. H.S,**
1938
"Die Religionen des Alten Iran",
MVAG, 43, Jahrgang, Leipzig.
- ORTHMANN. W,**
1971
"Untersuchungen zur
Späthethitischen Kunst", SBZA. 8,
Bonn.
- ORTHMANN. W,**
1979
"Burial Customs of the III rd Millenium
B.C. in Euphrates Valley" JC
Marguerum (Ed. Le Moyen Euphrate),
Strasbourg
- ORTHMANN. W,**
1981
Hallawa 1977 bis 1979 Vorläufiger
Bericht Über die 1. bis 3.
Grabungskampagne, Bonn
- ORTHMANN. W, - ROVA. E,**
1991
Graber des III Jahrtausends v.Chr. im
Syrischen Euphrattal 2. Ausgrabungen
in Wreide, Bonn
- OSTROGORSKI. G,**
1986
Bizans Devleti Tarihi, Çev. F. Işıltan,
TTK. Ankara.
- ÖĞÜN. B,**
1974
"Uratu Halk Mezarları" Cumhuriyetin
50. Yıl Dönümü Anma Kitabı, Ankara
- ÖĞÜN. B,**
1978
"Die Urartaeischen
Bestattungsbraeuche" Studien zur
Religion und Kultur Klienasiens,
Festschrift für F.K. Dörner...

- ÖZÇATAL. F,**
1993 "Gerdekkaya ve Yazılıkaya 1991 Yılı Çalışmaları" Mz.KK.Sm. III
- ÖZDEĞER. H,**
1988 XVI. Asırda Ayıntab Livası, İstanbul
- ÖZGEN. E,**
1988 "Oylumhöyük 1987" KST X-ı
- ÖZGEN. E,**
1989 "Oylumhöyük 1988" KST XI-ı
- ÖZGEN. E,**
1989-90 "Oylumhöyük 1987 and 1989" Anatolica XVI
- ÖZGEN. E,-CARTER. E,**
1990 Oylum Höyük 1989, KST XII
- ÖZGÜÇ. N,**
1983'den itibaren "Samsat Kazıları", KST
- ÖZGÜÇ. T,**
1948 Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri, TTK, Ankara.
- ÖZGÜÇ. T,**
1969 Altıntepe II, TTK, Ankara
- ÖZGÜNEL. C,**
1987 "Selçuk Arkeoloji Müzesinde Saklanan Bir Myken Pyxis'i ve Düşündürdükleri", Belleten LI sa.200
- ÖZORAL. T,**
1977 "1974-74 Yılları Ağva Nekropolü Kurtarma Kazısı Raporu" TürkAD. XXII-ıı
- ÖZYİĞİT. Ö,**
1989 "1988 Erytrai Sondaj Çalışmaları" KST XI-ı

- PARLASCA. K,**
1981
Syrische Grabreliefs hellenistischer und römischer Zeit, Mainz
- PEHLİVANER. M, - ÖZÇATAL. F,**
1994
"Yazılıkaya ve Han'da Kazı ve Temizlik Çalışmaları 1993" Mz.KK.Sm. V
- PEKMAN. A,**
1993
Strabon-Antik Anadolu Coğrafyası, İstanbul.
- PİOTROWSKI. B,**
1969
" Urartu", Archaeologia Mundi, Geneva.
- PİTTARD. E,**
1928-1929
Découverte de la Civilisation Peléolitique en Asie Mineure, USDE C.2
- PİTTARD. E,**
1939
Graveres Repustres en Anatolie, ASAG
- RAMSAY. W.M,**
1961
Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, İstanbul.
- RODENBERG. J.J,**
1981
Hayas Höyük Kazısı, Adıyaman, KST III
- ROLFE. J.C,**
1929
Suetonius: London
- ROSENBAUM. E.A, - HUBER. G, - ONURKAN. S,**
1967
A Survey Of Coastel Cities in Western Cilicia, TTK Ankara
- ROSENBAUM. E.A,**
1971
Anamur Nekropolü, TTK, Ankara
- ROSENBAUM. E.A,**
1980
The Necropolis of Adrassus in Rough Clicia, Wien

- RUSSELL. J,**
1977
"Restoration, Coservation and Excavation at the Necropolis of Anemurium, Turkey 1974-75" JFieldA. Vol. IV
- SARACOĞLU. H,**
1968
Akdeniz Bölgesi. TCÜE. III. İstanbul.
- SCHACHERMEYR. F,**
1967
Aegaeis und Orient
- SCHİMİT/COLINET. A,**
1985
"Neue Deutsche Ausgrabungen in Palmyra, Das Tempelgrab einer Aristokratenfamilie" Universitas, Stuttgart.
- SCHRİEBER. S,**
1960 a
Gaziantep Ovası Hakkında Hidrojeolojik Rapor. Ankara.
- SCHRİEBER. S,**
1960 b
Gaziantep Ovası Hakkında Kısa Rapor. Ankara.
- SCHWERTHEİM. E,**
1991
"Jupiter Dolichenus der Zeus von Doliche und der Kommagenische Konigkult" Asia Minör Studien, Band II, Bonn
- SCHROEDER. O,**
Reallexikon der Vorgeschichte VII
- SEEHER. J,**
1992
"Demircihöyük Nekropol Kazısı 1991 Yılı Sonuçları", KST XIV-ı
- SEEHER. J,**
1993
" Tarihöncesi Çağlarda Ölüm ve Gömü"
Ark. Sn. 59, İstanbul.
- SEVİN. V,**
1982 a
"Frigler", "Anadolu'da Pers Egemenliği"
Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi,

- SEVİN. V,**
1982 b
- "Van Kalesindeki Bir Kaya Mezarı ve Urartularda Ölü Yakma Geleneği", Anadolu Araş. VIII
- SEVİN. V,**
1986
- Malatya, Elazığ, Bingöl İlleri Yüzey Araştırması, Arş.St. IV
- SEVİN. V,**
1987
- "Urartu Oda Mimarisinin Kökeni Üzerine Bazı Gözlemler", Anadolu Demir Çağları I (Ed. A.Çilingiroğlu), İzmir
- SİLİSTİRELİ. U,**
1985
- "1948 Köşkhöyüğü Kazıları", KST VII.
- SİNCLAİR. T.A,**
1990
- Eastern Turkey an Architectural and Archeological Survey, Vol.4, London.
- STARK. F,**
1966
- Rome on the Euphrates. London.
- STEİN. C.J,**
- "Antiochos - Epiphanes" RE. X.
- STERN. E,**
1973
- Material Culture of the Land of the Bible in the Persian Period 538-332 BC. Jerusalem
- SULLIVAN. R.D,**
1975
- " Die Stellung der Kommagenischen Königdynastie in den Herrscherfamilien der Hellenistischen Staatenwelt" Antike Welt, Sondernummer.
- SULEİMAN. A,**
1984
- Excavations at Ansari-Aleppo for the Seasons 1973-1980, AKKABİCA 40:1-16

- SÜEL. M,**
1990
- "Balıbağı 1989 Kurtarma Kazısı"
Mz.KK.Sm. I
- ŞAHİN. S.-SCHWERTHEİM. E,**
WAGNER. J,
1978
- Studien zur Religion und Kultur
Klienasiens, Leiden
- TARHAN. T,**
1985
- "Van Kalesinin ve Eski Van Şehrinin
Milli Park Projesi Üzerine Ön
Çalışmalar - Anıt Yapılar", Arş.St. III
- TAŞYÜREK. O. A,**
1975 a
- " Die Münzprägung der Könige von
Kommagene " , Antike Welt,
Sondernummer.
- TAŞYÜREK. O.A,**
1975 b
- "1973 Yılı Kilikya Araştırmaları",
TürkAD. XXII-1
- TAYLOUR. L.W,**
1983
- The Mycenaeans, Thales and
Hudson, London
- TEMİZSOY. İ, ve di erleri**
1988
- Gaziantep Müzeleri, Ankara
- THOMSON. J.D,**
1948
- History of Ancient Geography,
Cambridge.
- TOKGÖZ. D,**
1976 a
- "Seyitgazi Nekropol Kazısı 1974",
TürkAD. XXIII-1
- TOKGÖZ. D,**
1976 b
- "Şükranlı Nekropol Kazısı 1974",
TürkAD. XXIII-2
- TOLUN. N,**
1962
- Türkiye Jeoloji Haritası Hatay paftası
izahnamesi MTA.

- USSISHKIN. D,**
1994
The Proceedings of third Anatolien Iron Ages Colloquium Held at Van 6-12 (Ed. A. Çilingiroğlu-D. French), Oxford
- VAN LOON. M.N,**
1966
Urartian Art, İstanbul
- VAN LOON. M.N,**
1968 a
Urartian Art, İstanbul.
- VAN LOON M.N,**
1968 b
"First Results of the 1967 Excavations at Tell Selenkahiye" Les Annales Archeologiques Arabes, Syriens 18
- VESBERG. O,-WESTHOLN. A,**
1956
The Swedish Cyprus Expedition IV.3, Stockholm
- VON DER OSTEN. H,**
OIP, XXX
- WAGNER. J,**
1976
Seleukeia am Euphrat/Zeugma, Weisbaden
- WAGNER. J,**
1982
"Neue Denkmäler aus Doliche Ergebnisse einer Archäologischen Landesaufnahme in Urschprungsgebiet des Jupiter Dolichenus" in Bonner Jahrbücher 182
- WAGNER. J,**
1985
"Die Römer An Euphrat Und Tigris", Antike Welt, Sondernummer
- WAGNER. J,**
1988
Kommagene-Heimat der Götter. Harenberg.
- WAGNER. J,**
1992-93
"Lykien Antike Staedte und Nekropolen im Südwestanatolischen Bergland" Archeologie Heft 19, Nürnberg

- WALTON. R.F,**
1968
Diodorus of Sicily. XXXI,22.1
London.
- WEIDNER. E,**
Die Feldzuge und Bauten Tiglat
Pilasers I. AOF. 18, No: 22
- WEISSBACH**
" Samosata" RE.1
- VERMEULE. E,**
1972
Greece in the Bronze Age. The
University of Chicago Press.
- WILCKEN. U,**
" Mithradates I Kallinikos" RE. XV-2.
- WOOLEY. L,**
IRAQ. VII. Part 2
- WOOLEY. L,-BARNET. R.D,**
1978
Carchemish-Part I-III, London
- YENİSOĞACI. H.V,**
1990
"Reyhanlı-Esentepe Kaya Mezarları
Kurtarma Kazısı", Mz.KK.Sm. I
- ZOROĞLU. L,**
1986
"Kelenderis Mezar Buluntuları"
AnadoluAraş. X
- ZOROĞLU. L,**
1987
" Kelenderis 1986 Yılı Çalışmaları"
Arş.St V-2
- ZOROĞLU. L,**
1988
" Kelenderis 1987 Yılı Kazısı", KST X-1
- ZOROĞLU. L,**
1990
" Kelenderis 1989 Yılı Kazısı" KST
XXII-II
- ZOROĞLU. L,**
1992
" Kelenderis 1991 Yılı Kazısı" KST
XIV-II

ZOROĞLU. L,
1994

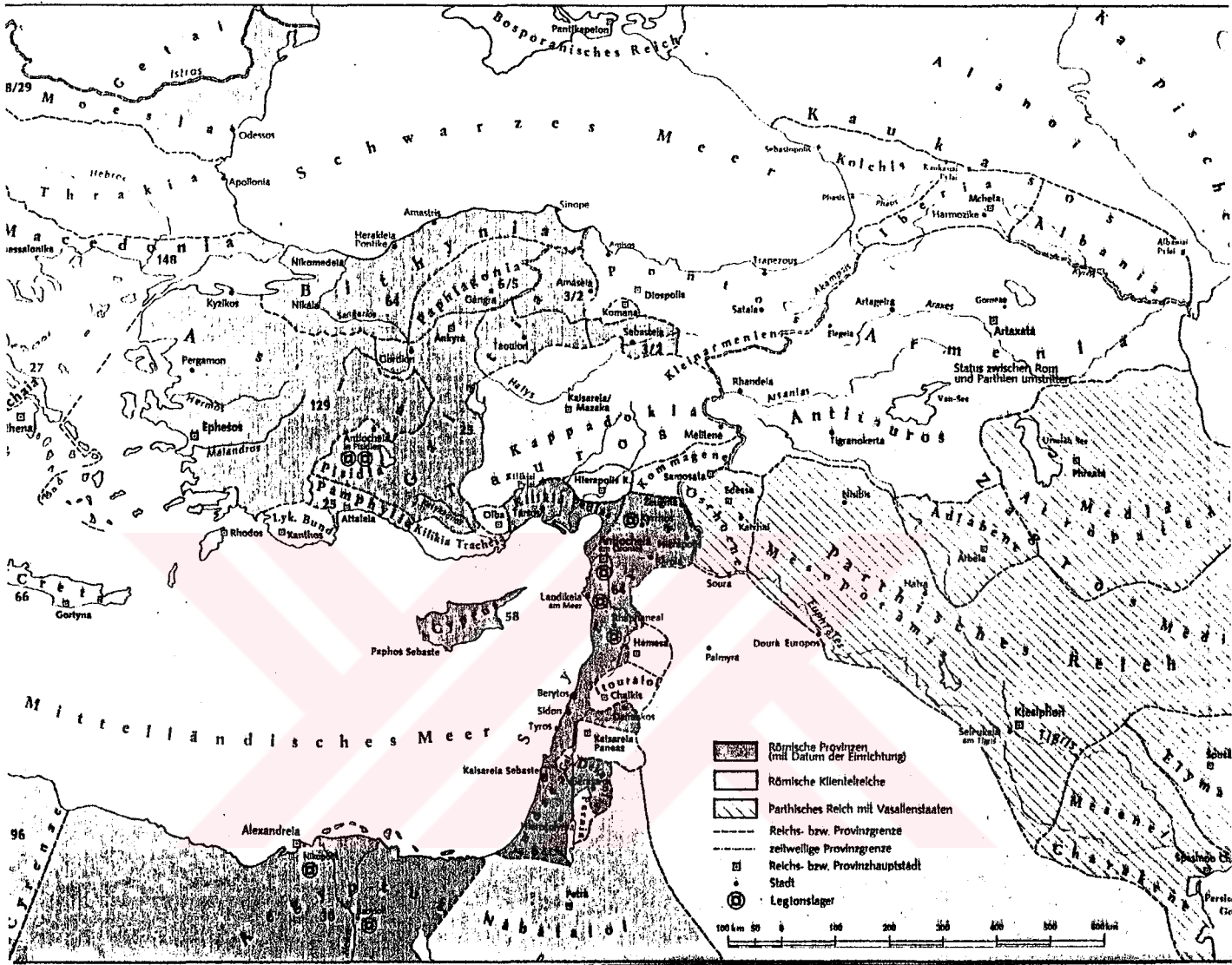
Kelenderis I, Ankara

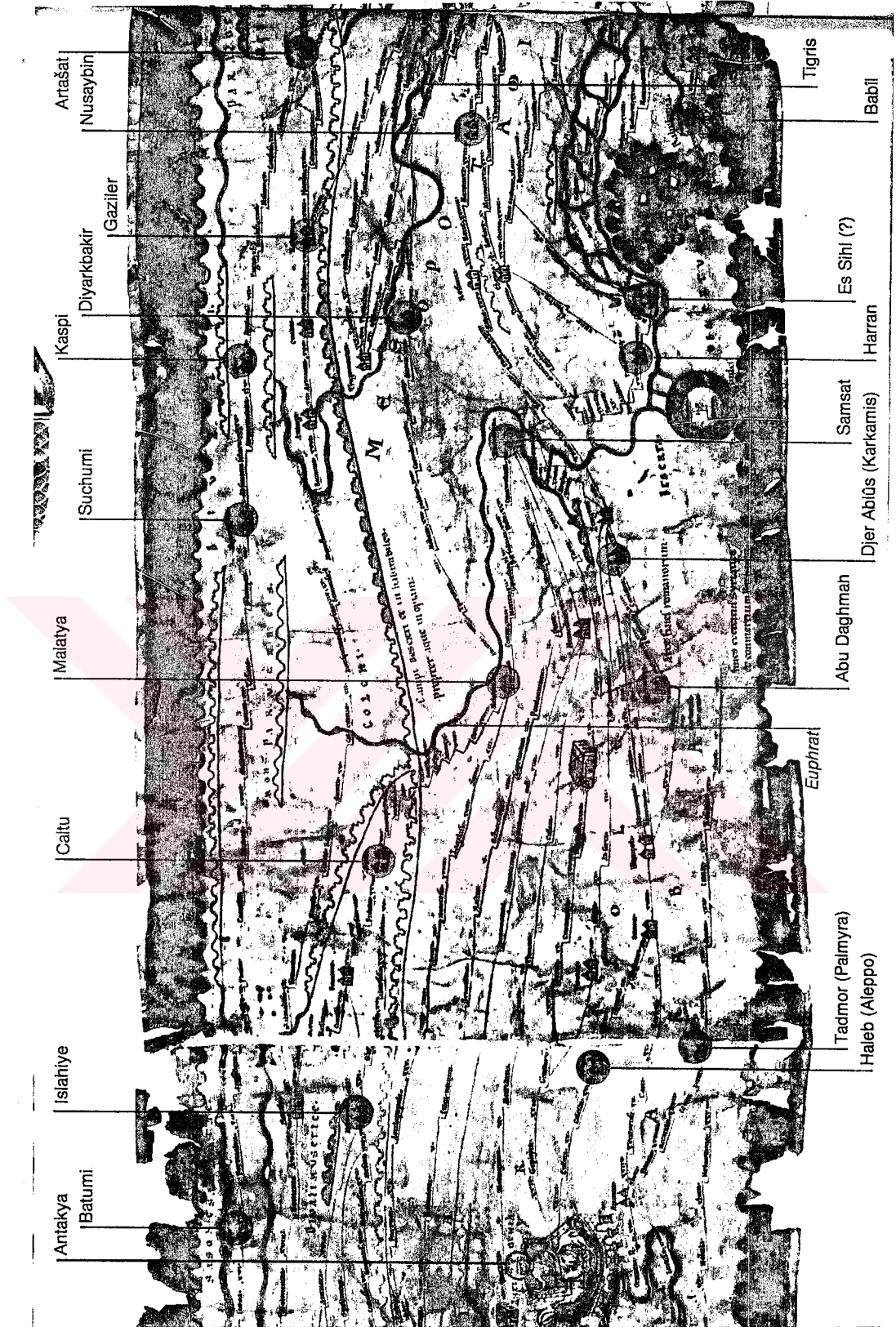
HARİTA LİSTE VE ŞEMALAR

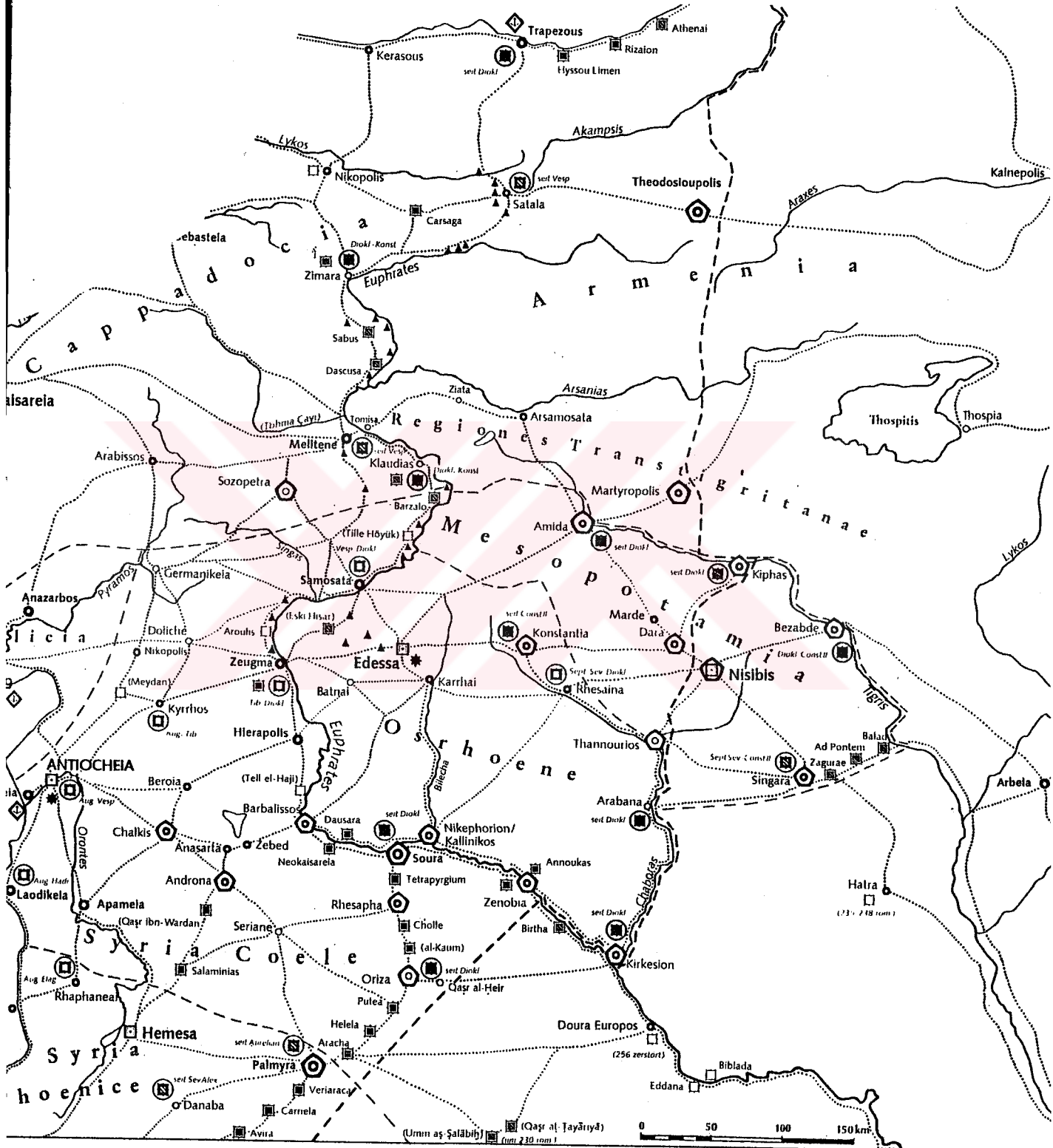
Haritalar, Listeler ve Őemaların Numaraları
Birbirini Takip Eden Bir DŐzen İçinde Verilmiştir

ANADOLU VE KOMŞU ÜLKELER İLE DEVLETLER

(Wagner 1985)

KOMMAGENE'NİN KOMŞULARI İLE OLAN YOL BAĞLANTILARI

(Wagner 1985)

— Kommagene Krallığının I. Antiochos zamanında sınırlarını en fazla genişlettiği dönem

● Antik şehirler ve yerleşim yerleri

○ Sam'al Geç Hitit dönemindeki ad

□ Tauros / Issos Grekçe-Lâtince ad

□ Aksu / Karatepe Götürmüzdeki ad

● Metropolitlik veya Piskoposluk merkezi

▲ Geç Hitit döneminden buluntuların yerleri

▲ Kommagene hükümdar

○ kültü ile ilgili hierothesion

■ ve temenos

□ Lejyon ordugâhı/Kale/gözetleme kulesi

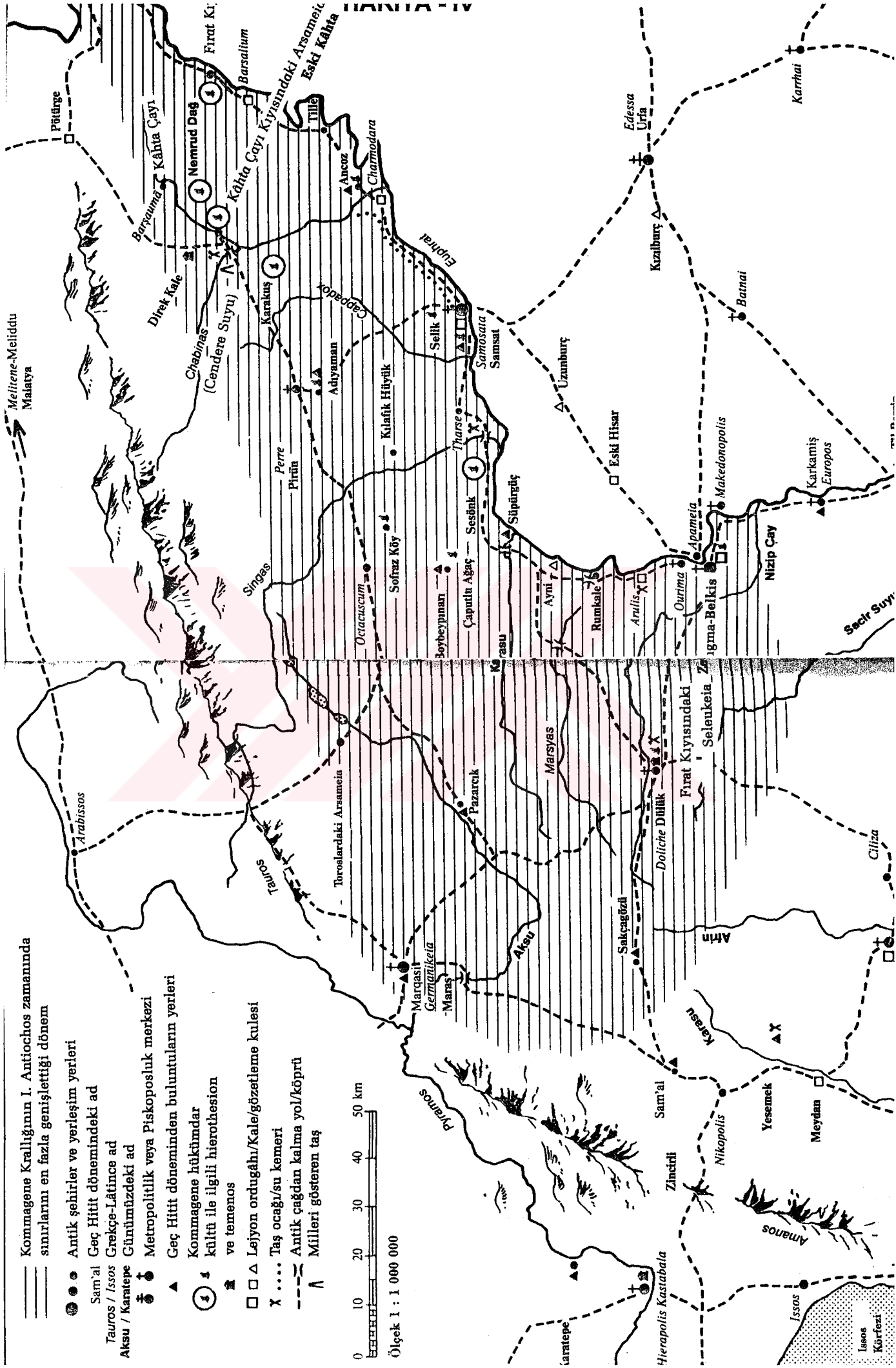
X Taş ocağı/su kemeri

— Antik çağdan kalma yol/köprü

▲ Milleri gösteren taş

0 10 20 30 40 50 km

Ölçek 1 : 1 000 000

DOLİKHE KENT NEKROPOLÜ

- Mezar Katalog No:
- Tesbitli Oda Mezarlar
- ▣ Nekropol Kilisesi

KOTLA
960m

950m

940m

930a

92c

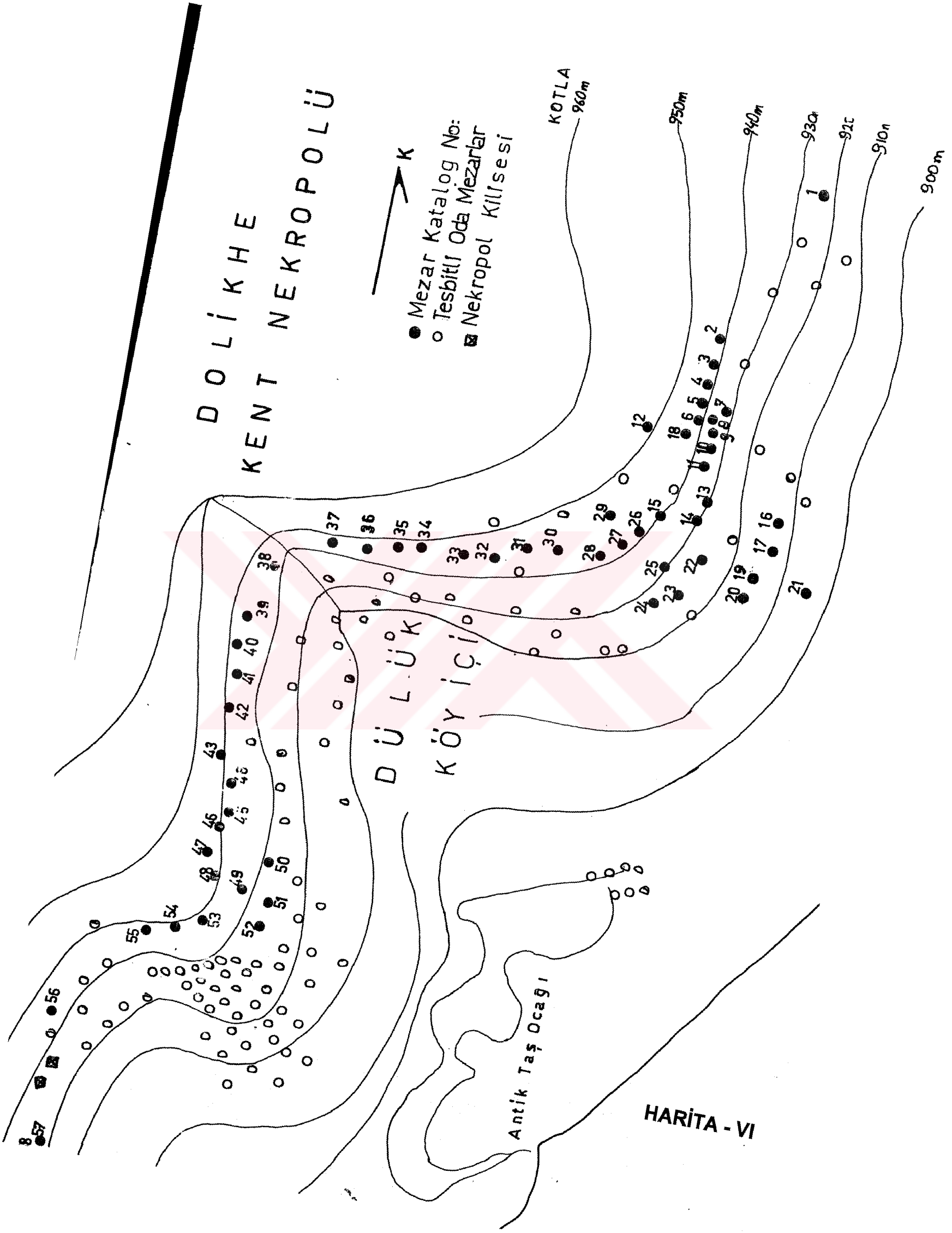
910n

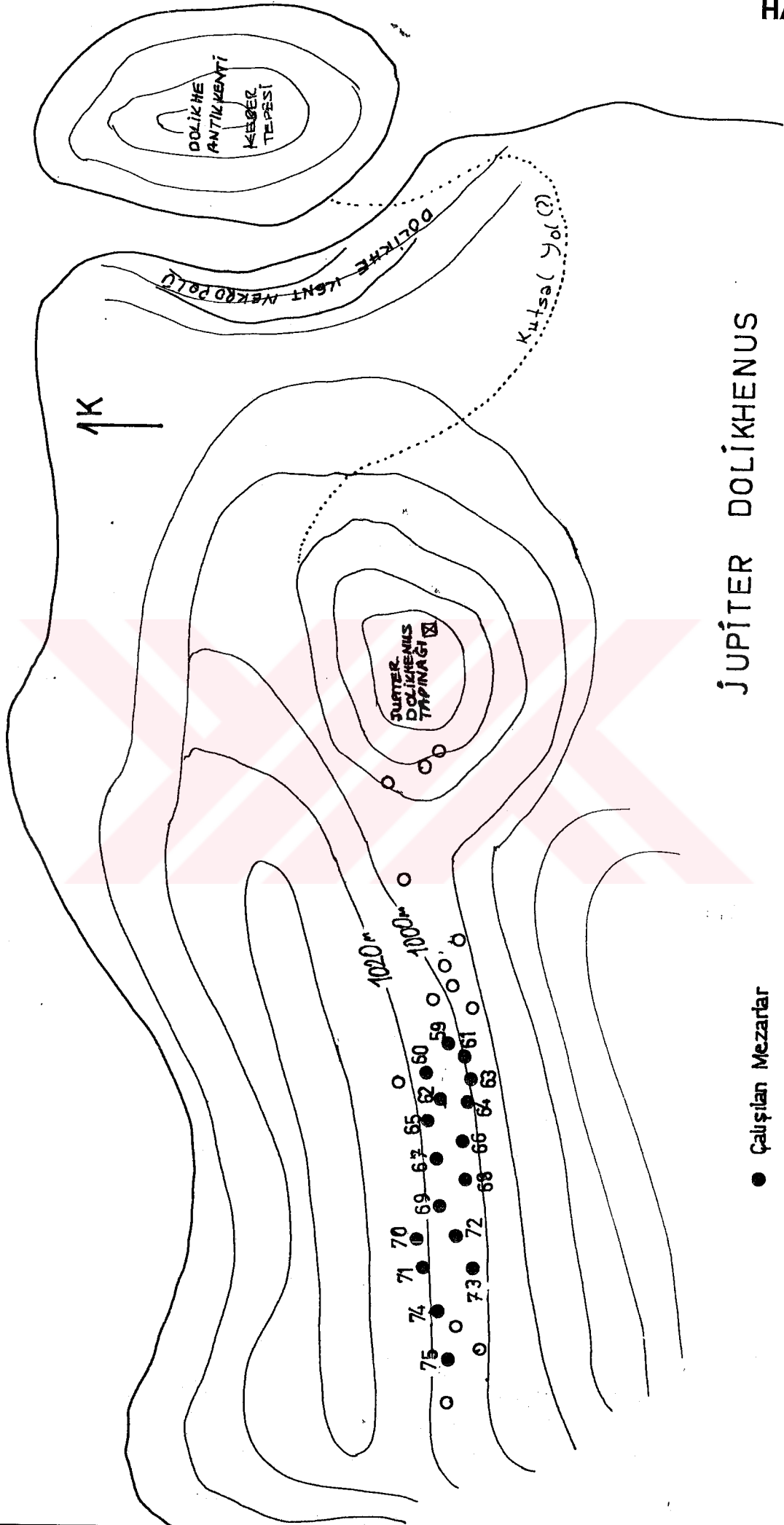
900m

DÜLÜK KÖYÜ

Antik Taş Ocağı

HARİTA - VI

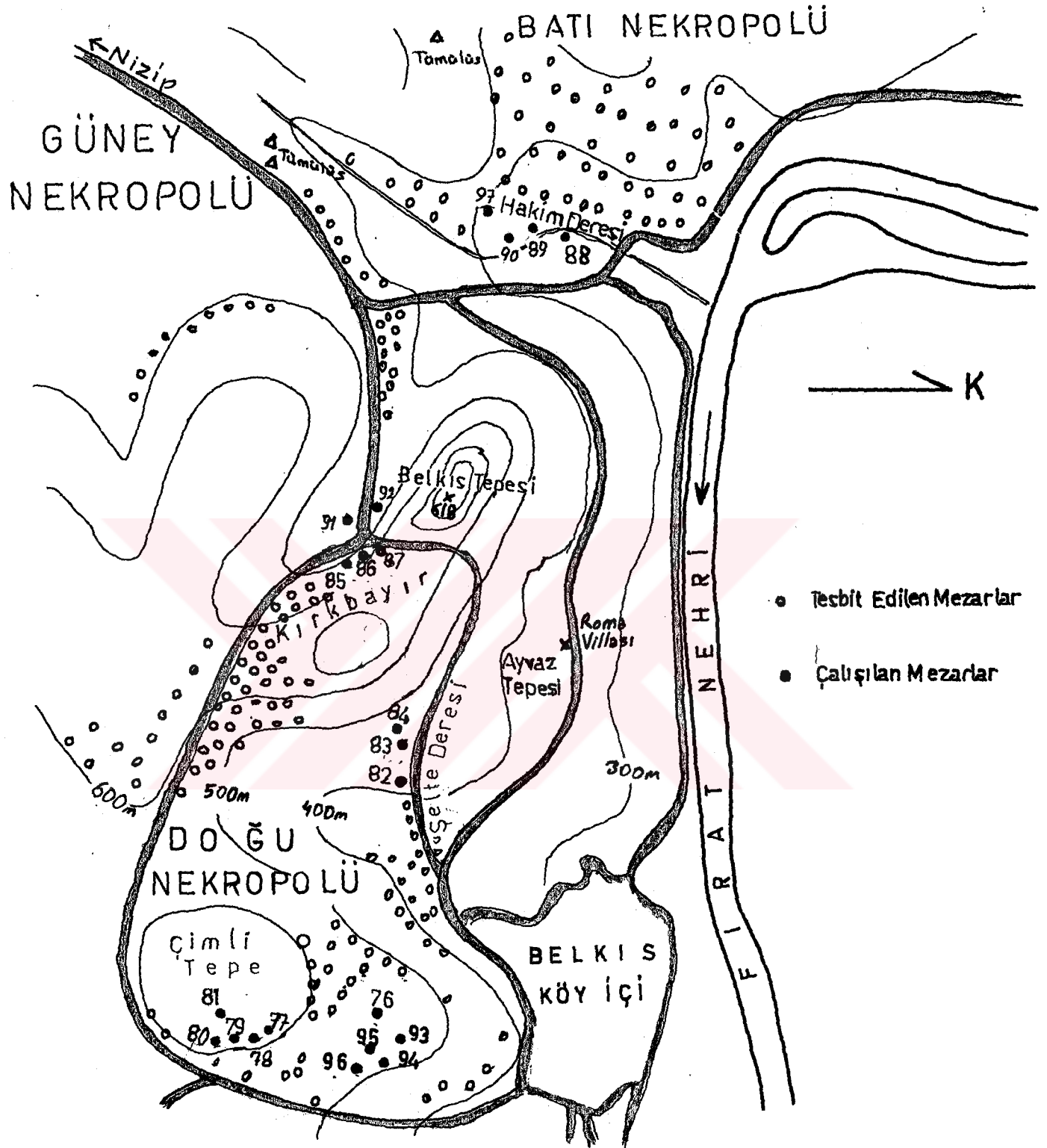
JUPİTER DOLİKHENUS

TEMENOS NEKROPOLÜ

● Çalışılan Mezarlar

○ Tesbitli Mezarlar

ZEUGMA

KENT NEKROPOLLERİ

GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİ ODA MEZAR PLAN TIPLERİ LİSTESİ

DOLİKHE KENT VE JUPİTER DOLİCHENUS TEMENOSU NEKROPOLLERİ

Oda Mezar Plan Tipleri	Dolikhe Kent Nekropolü Mezar Katalog No:	J. D. Tem. Nekropolü Mezar Katalog No:
A. TEK ODALI MEZALAR		
1. Dikdörtgen Planlılar		
a. Dromoslular	11-53	60-63-65-67-69-70-74
b. Ön Girişliler	1-7-9-15-29-31-32-51	56
2. Çokgen Planlılar		
	21-22-26-39	
B. GEÇİŞLİ İKİ ODALILAR		
a. Basit Girişliler	14-49	_____
b. Ön Avlulular	10-12-18-33-236-45-50-52-55	_____
c. Ön Odalılar	5-35-37-38-40-43	66
C. ÇOK ODALILAR		
1. Dromoslular	16-17-19-20-24-42	61-62-68-73
2. Ön Girişliler	_____	72
a. Ön Odalılar	8-3	_____
b. Ön Avlulular	25-46-54-57	_____
c. Ön Avlulu ve Ön Odalılar	30-41-44-47-48-56	_____
d. Girişi Tahrip Olanlar	4-23-27-28	_____

ZEUGMA NEKROPOLÜ

Oda Mezarlar Plan Tipleri

Mezar Katalog No:

A. ARCASOLİUM'LU MEZAR ODALARI	85-91-92
B. LOCULUS'LU MEZAR ODALARI	76-69-70-88-93-95
C. SEKİLİ MEZAR ODALARI	77-78-82-96
D. SEKİLİ VE ARCASOLİUM'LU	81-83-84-87-89-90-94-97
E. COLUMBARIUM (?)	86

DİĞER YERLERDEKİ MEZARLAR

A. HACIMALLI NEKROPOLÜ Tek Odalı - Dromoslu	98-102
B. YAVUZELİ - YARIMCA NEKROPOLÜ Tek Odalı - Düz Girişli	99
C. YAVUZELİ - ÜÇGÖL NEKROPOLÜ Geçişli İki Odalı	100
D. ŞAHİNBEY - NURGANA Loculus'lu	101

GÜNEY KOMMAGENE BÖLGESİNDEKİ TEK MEZAR VE NEKROPOLLER LİSTESİ

Güney Kommagene Bölgesindeki saptanabilen tek ve birkaç adetlik oda mezar grupları ile sistemli olarak gömü yapılmış ve belirli bir düzene sahip olan nekropoller, günümüzdeki idari bölünmeye göre aşağıda liste halinde belirtilmiş ve ayrıca harita üzerinde gösterilmiştir (Bkz. Harita- V)

ODA MEZARLARIN

BULUNDUĞU YERLER

DURUMU

Gaziantep Merkez Şahinbey İlçesi

-Yaycı Köyü	Nekropol
-Yeni Yapan Köyü	Tek Mezarlar
-Üçgöze Köyü	Tek Mezarlar
-Kürüm Köyü	Tek Mezarlar
-Çörekli Köyü	Tek Mezarlar
-Gerciğin Köyü	Tek Mezarlar
-Akbulut Köyü	Tek Mezarlar

Gaziantep Merkez Şehitkamil İlçesi

-Dülük Köyü	Nekropol
-Atalar Köyü	Tek Mezarlar
-Narlıca Köyü	Tek Mezarlar
-Yaylacık Köyü	Tek Mezarlar
-Akçaburç Köyü	Tek Mezarlar
-Tokdemir köyü	

Gaziantep Nizip İlçesi

-Mehmet Obası Köyü	Tek Mezarlar
-Oğuzlar Köyü	Tek Mezarlar
-Karaburç Köyü	Tek Mezarlar
-Ballı Köyü	Tek Mezarlar
-Güder Köyü	Tek Mezarlar
-Kıratlı Köyü	Nekropol

-Korucak Köyü	Tek Mezarlar
-Kızılın Köyü	Tek Mezarlar
-Salkım Beldesi/Doğantepe	Nekropol
-Aşağı Çardak/Urma	Nekropol
-Günaltı Köyü	Tek Mezarlar
-Belkis Köyü/Zeugma	Nekropol
Gaziantep Oğuzeli İlçesi	
-Kaşyolu Köyü	Nekropol
-Gündoğanlar Köyü	Tek Mezarlar
-Humanız Höyük civarı	Nekropol
Kilis İli	
-Öncüpınar/Leylit Höyük	Nekropol
-Çerçili Köyü	Tek Mezarlar
Gaziantep Yavuzeli İlçesi	
-Merkez/Hürriyet Mahallesi	Tek Mezarlar
-Şenlikçe Köyü	Tek Mezarlar
-Hacı Mallı Köyü	Tek Mezarlar
-Üçgöl Köyü	Tek Mezarlar
Gaziantep İslahiye İlçesi	
-Gedikli Köyü	Nekropol
-Gözlühöyük Köyü	Tek Mezarlar

NEKROPOLLERE GÖRE MEZAR PLANLARI LİSTESİ

DOLİKHE NEKROPOLÜ:KATALOG No: MEZAR ODASI PLAN TİPİ

1.....	Tek Odalı - Çokgen
2.....	Geçişli İki Oda
3.....	Hol + 2 ODA
4.....	Hol + 3 ODA
5.....	Geçişli İki ODA
6.....	Tek Odalı - Dörtgen
7.....	Tek Odalı - Dörtgen
8.....	Hol + 3 ODA
9.....	Tek Odalı - Dörtgen
10.....	Geçişli İki ODA
11.....	Tek Odalı - Dörtgen
12.....	Geçişli İki ODA
13.....	Hol + 3 ODA
14.....	Geçişli İki ODA
15.....	Tek Odalı - Dörtgen
16.....	Hol + 3 ODA
17.....	Hol + 3 ODA
18.....	Geçişli İki ODA
19.....	Hol + 3 ODA
20.....	Hol + 3 ODA
21.....	Tek Odalı - Çokgen
22.....	Tek Odalı - Çokgen
23.....	Hol + 3 ODA
24.....	Hol + 2 ODA
25.....	Hol + 2 ODA
26.....	Tek Odalı - Çokgen
27.....	Hol + 3 ODA
28.....	Kompleks
29.....	Tek Odalı - Dörtgen
30.....	Hol + 2 ODA
31.....	Tek Odalı - Dörtgen
32.....	Geçişli İki Oda
33.....	Tek Odalı - Dörtgen
34.....	Hol + 3 ODA, Tek Odalı - Dörtgen
35.....	Geçişli İki Oda
36.....	Geçişli İki Oda
37.....	Geçişli İki Oda
38.....	Geçişli İki Oda
39.....	Tek Odalı - Çokgen
40.....	Geçişli İki Oda
41.....	Geçişli İki Oda
42.....	Hol + 3 ODA
43.....	Geçişli İki Oda
44.....	Tek Salon +1 Oda

KATALOG No:**MEZAR ODASI PLAN TİPİ**

45.....	Geçişli İki Oda
46.....	Hol + 3 ODA, <i>Komplex</i>
47.....	Hol + 3 ODA
48.....	Hol + 3 ODA
49.....	Geçişli İki Oda
50.....	Geçişli İki Oda
51.....	Tek Odalı - Dörtgen
52.....	Geçişli İki Oda
53.....	Tek Odalı - Dörtgen
54.....	Hol + 3 ODA
55.....	Geçişli İki Oda
56.....	Hol + 3 ODA
57.....	Hol + 3 ODA
58.....	Tek Odalı - Dörtgen

JUPİTER DOLİKHENUS TEMENOSU NEKROPOLÜ

59.....	Tek Odalı - Dörtgen
60.....	Tek Odalı - Dörtgen
61.....	Hol + 3 ODA
62.....	Hol + 3 ODA
63.....	Tek Odalı - Dörtgen
64.....	Tek Odalı - Dörtgen
65.....	Tek Odalı - Dörtgen
66.....	Geçişli İki Oda
67.....	Tek Odalı - Dörtgen
68.....	Hol + 3 ODA
69.....	Tek Odalı - Dörtgen
70.....	Tek Odalı - Dörtgen
71.....	Tek Odalı - Dörtgen
72.....	Hol + 3 ODA
73.....	Hol + 3 ODA
74.....	Tek Odalı - Dörtgen
75.....	Tek Odalı - Dörtgen

ZEUGMA NEKROPOLÜ:

76.....	Merkezi Oda + <i>Loculus'lu</i>
77.....	Merkezi Oda + Sekili
78.....	Merkezi Oda + Sekili
79.....	Merkezi Oda + <i>Loculus'lu</i>
80.....	Merkezi Oda + <i>Loculus'lu</i>
81.....	Sekili ve <i>Arcasolium'lu</i>
82.....	Merkezi Oda + Sekili
83.....	Sekili ve <i>Arcasolium'lu</i>
84.....	Sekili ve <i>Arcasolium'lu</i>
85.....	<i>Arcasolium'lu</i>
86.....	Columbarium (?)

KATALOG No:**MEZAR ODASI PLAN TİPİ**

87.....	Sekili ve Arcasolium'lu
88.....	Merkezi Oda + Loculus'lu
89.....	Sekili ve Arcasolium'lu
90.....	Sekili ve Arcasolium'lu
91.....	Arcasolium'lu
92.....	Arcasolium'lu
93.....	Merkezi Oda + Loculus'lu
94.....	Sekili ve Arcasolium'lu
95.....	Merkezi Oda + Loculus'lu
96.....	Merkezi Oda + Sekili
97.....	Sekili ve Arcasolium'lu

DiĞER YERLERDEKİ MEZARLAR

98.....	Tek Odalı - Dromoslu
99.....	Tek Odalı - Dromoslu
100.....	Tek Odalı - Dromoslu
101.....	Merkezi Oda + Loculus'lu
102.....	Dromoslu

NEKROPOLLERE GÖRE MEZAR GİRİŞLERİ LİSTESİ

DOLİKHE NEKROPOLÜ:KATALOG No: MEZAR ODASI GİRİŞ BİÇİMİ

1.....	Ön Odalı - Düz Kapılı
2.....	Ön Odalı - Düz Kapılı
3.....	Ön Avlulu
4.....	—Belirsiz
5.....	Ön Avlu - Ön Avlulu
8.....	Düz Kapılı
7.....	Ön Avlu - Ön Odalı
8.....	Ön Avlulu
9.....	Ön Avlulu
10.....	Ön Avlu - Ön Odalı
11.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
12.....	Ön Avlulu
13.....	Ön Avlulu
14.....	Düz Girişli
15.....	Ön Avlu - Ön Odalı
16.....	Dromoslu - Düz Kapılı
17.....	Dromoslu- Silindir Kapaklı
18.....	Ön Odalı Kapaklı
20.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
21.....	—Belirsiz, Ön Avlulu
22.....	Ön Avlu (teras) - Ön Odalı
23.....	—Taripli
24.....	Dromoslu, Silindir Kapaklı
25.....	—Belirsiz
26.....	Ön Avlu - Ön Odalı
27.....	—Belirsiz
28.....	—Belirsiz
29.....	Ön Avlu - Ön Odalı
30.....	Ön Avlulu - Ön Odalı
31.....	Ön Avlu - Ön Odalı
32.....	Ön Avlu - Ön Odalı
33.....	Ön Avlulu
34.....	Ön Avlu - Ön Odalı
35.....	Ön Avlu - Ön Odalı
36.....	Ön Avlulu
37.....	Ön Avlu - Ön Odalı
38.....	Ön Avlu - Ön Odalı
39.....	Ön Avlu - Ön Odalı
40.....	Ön Avlu - Ön Odalı
41.....	Ön Avlu - Ön Odalı
42.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
43.....	Ön Avlu - Ön Odalı
44.....	Ön Avlu - Ön Odalı

KATALOG No: MEZAR ODASI GİRİŞ BİÇİMİ

45.....	Ön Odalı
46.....	Ön Avlulu - Düz Girişli
47.....	ÖnAvlu - Ön Odalı
48.....	Ön Avlu - Koridor Girişli
49.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
50.....	Ön Avlulu - Koridor Girişli
51.....	—Tahripili
52.....	Ön Avlulu - Düz Girişli
53.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
54.....	Ön Avlulu—Belirsiz
55.....	Ön Avlulu - Düz Girişli
56.....	Ön Avlu - Ön Odalı
57.....	Ön Avlulu - Düz Girişli
58.....	Ön Avlulu - Düz Girişli

JUPITER DOLIKHENUS TEMENOSU NEKROPOLÜ

59.....	Ön Avlulu - Düz Girişli
60.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
61.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
62.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
63.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
64.....	Ön Avlu - Ön Avlulu
65.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
66.....	Ön Odalı
67.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
68.....	Dromoslu - Çift Silindir Kapaklı
69.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
70.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
71.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
72.....	Ön Odalı
73.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
74.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
75.....	Ön Avlulu - Silindir Kapaklı

ZEUGMA NEKROPOLÜ

76.....	Düz Girişli
77.....	Kemerli Girişli
78.....	Kemerli Girişli
79.....	Düz Girişli
80.....	Düz Girişli
81.....	Düz Girişli
82.....	Düz Girişli
83.....	Kemerli Girişli
84.....	Teraslı - Silindir Kapaklı

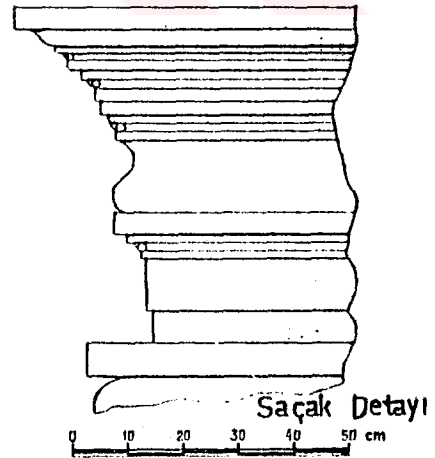
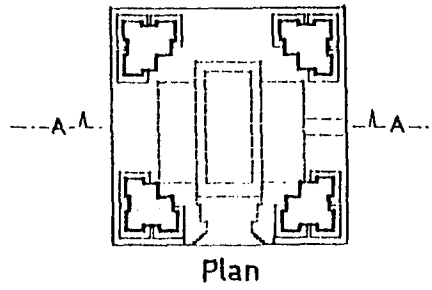
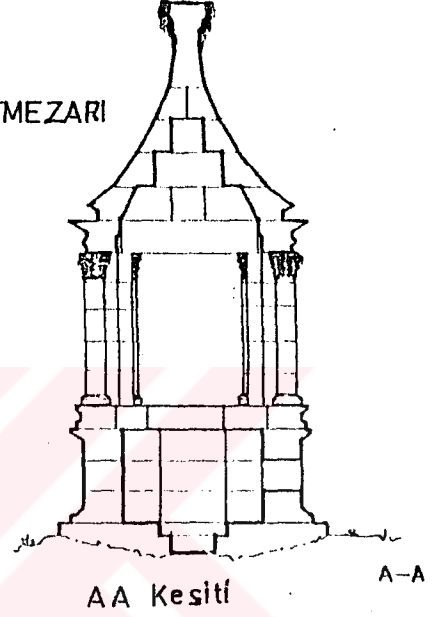
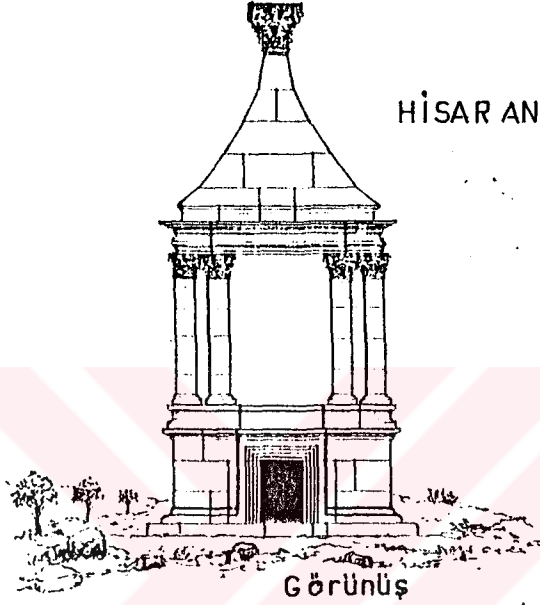
KATALOG No: MEZAR ODASI GİRİŞ BİÇİMİ

85.....	Düz - Koridor Girişli
86.....	— Belirsiz
87.....	Düz Girişli
88.....	Kemerli Girişli
89.....	Düz Girişli
90.....	Düz Girişli
91.....	Ön Avlu - Teraslı, Koridor Girişli
92.....	Düz Girişli
93.....	Düz Girişli
94.....	Düz Girişli
95.....	Düz Girişli
96.....	Ön Odalı
97.....	Koridorlu - Silindir Kapaklı

DİĞER YERLERDEKİ MEZARLAR

98.....	Dromoslu - Silindir Kapaklı
99.....	Düz Girişli
100.....	Ön Odalı
101.....	Ön Avlulu
102.....	Dromoslu

HİSAR ANITMEZARI

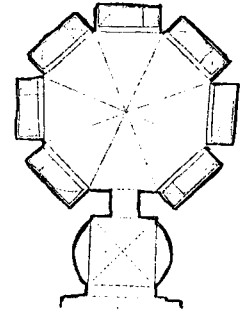
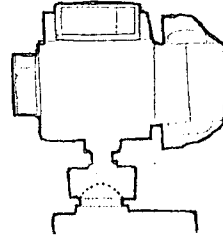
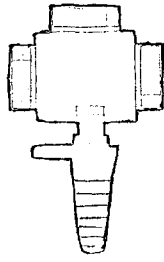

0 1 2 3 4 5 m

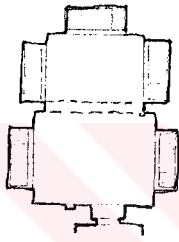
0 10 20 30 40 50 cm

(Wagner 1985)

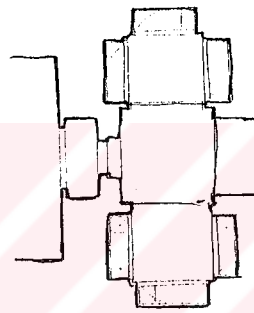
DOLİCHE NEKROPOLÜ MEZAR TIPLERİ

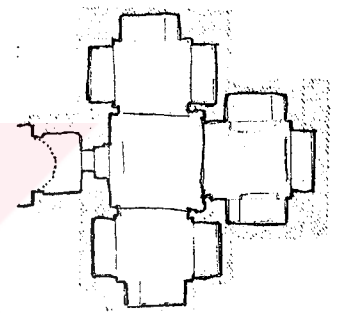
Tek Odalı Mezarlar

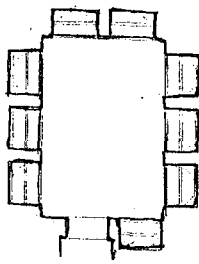
Geçişli İki Odalı Mezarlar

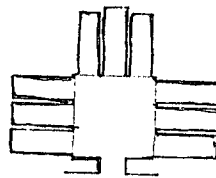
Çok Odalı Mezarlar

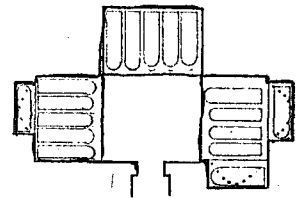
ZEUGMA NEKROPOLÜ MEZAR TIPLERİ

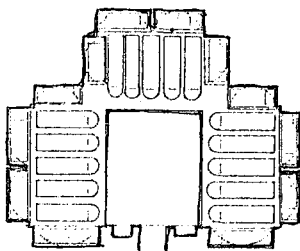
Arcasolium'lu Mezarlar

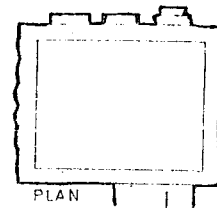
Loculus'lu Mezarlar

Sekili Mezarlar

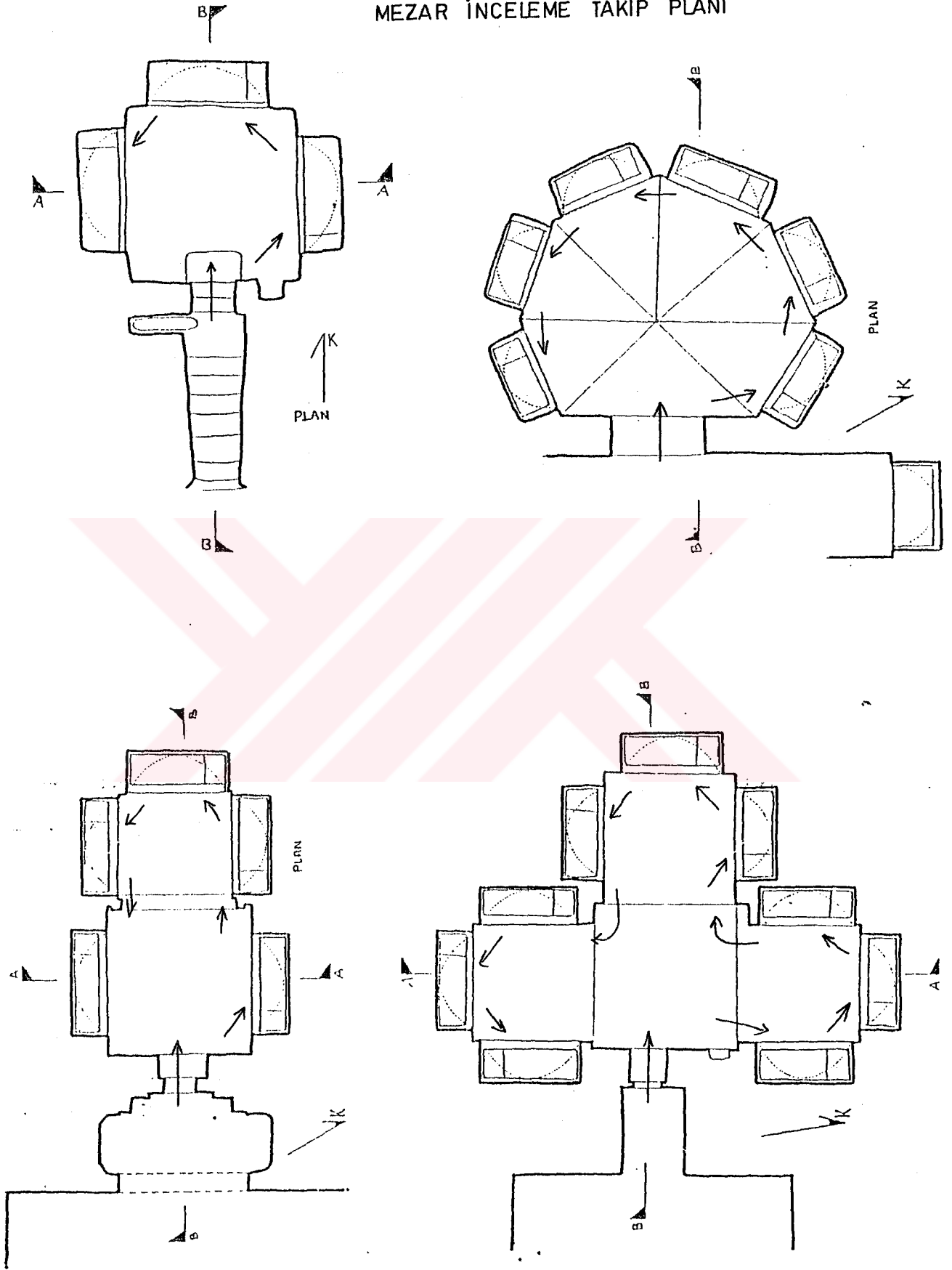

Sekili ve Arcasolium'lu Mezarlar

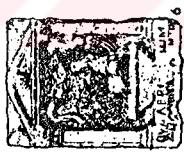
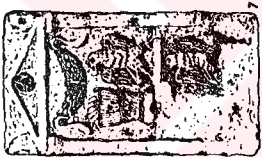
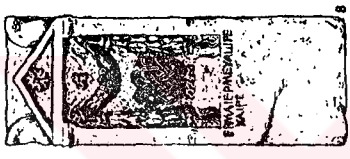
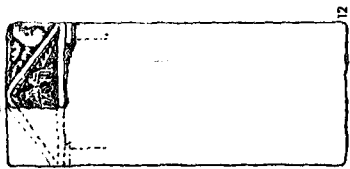
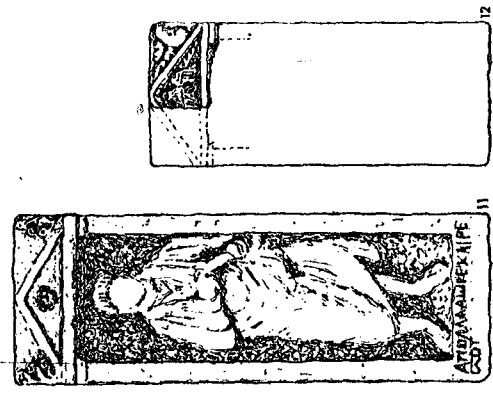

Columbarium (?)

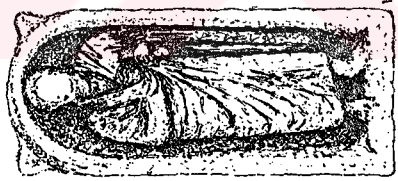
ODA MEZARLAR KATALOĞUNDAKİ
MEZAR İNCELEME TAKİP PLANI

Zeugma Nekropolünde bulunan Mezar Stelleri Tipleri Wagner 1976

Typ I

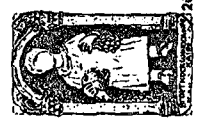
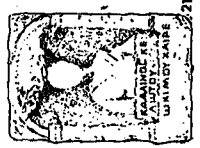
Typ IV

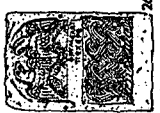
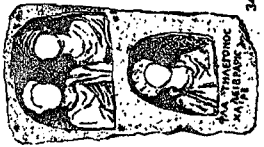
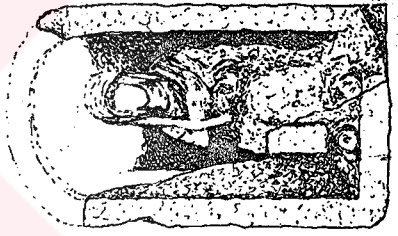
Typ III

Typ II

Typ V

Typ V

35

34

32

30

18

27

26

25

24

23

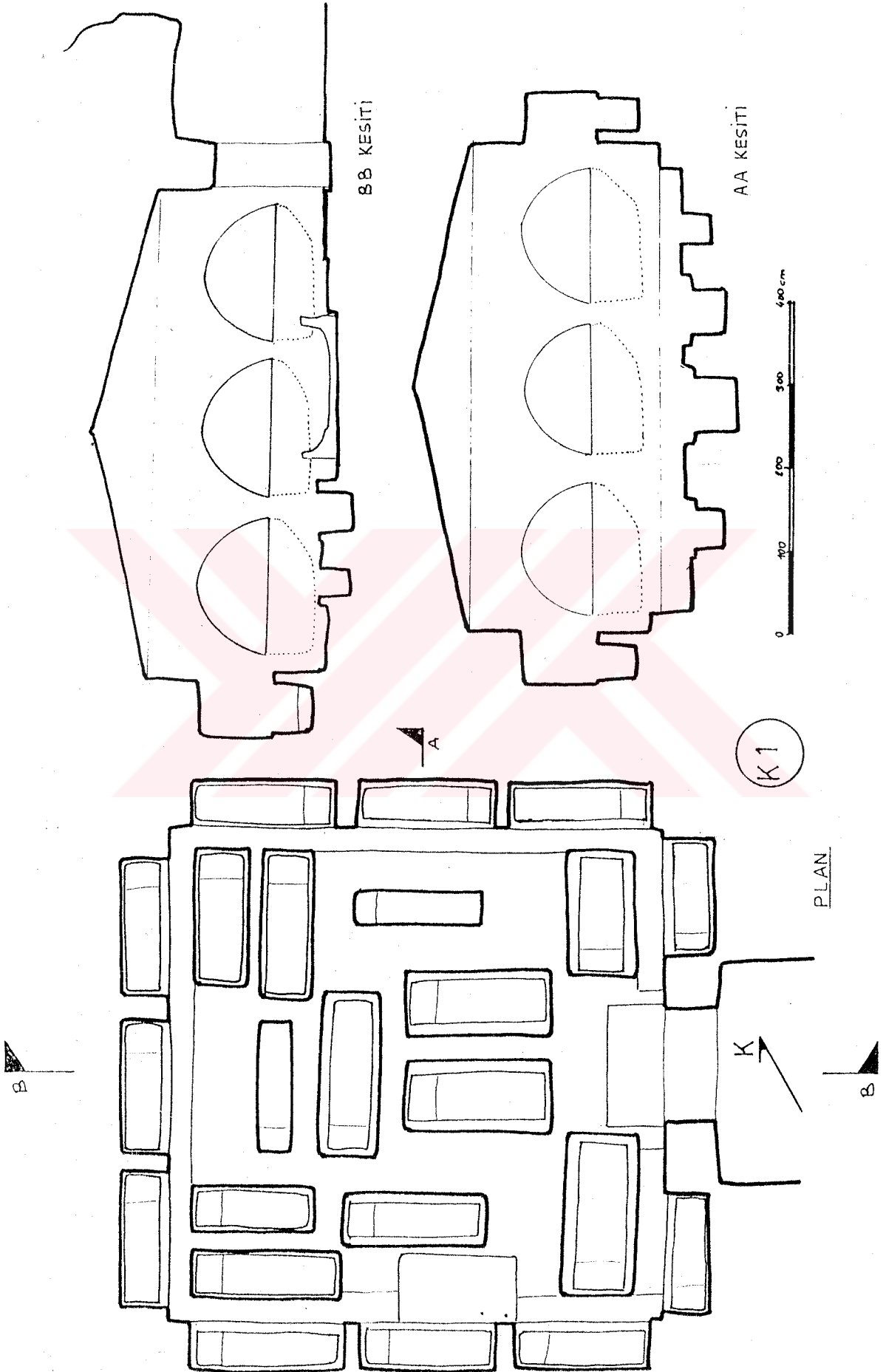
42411

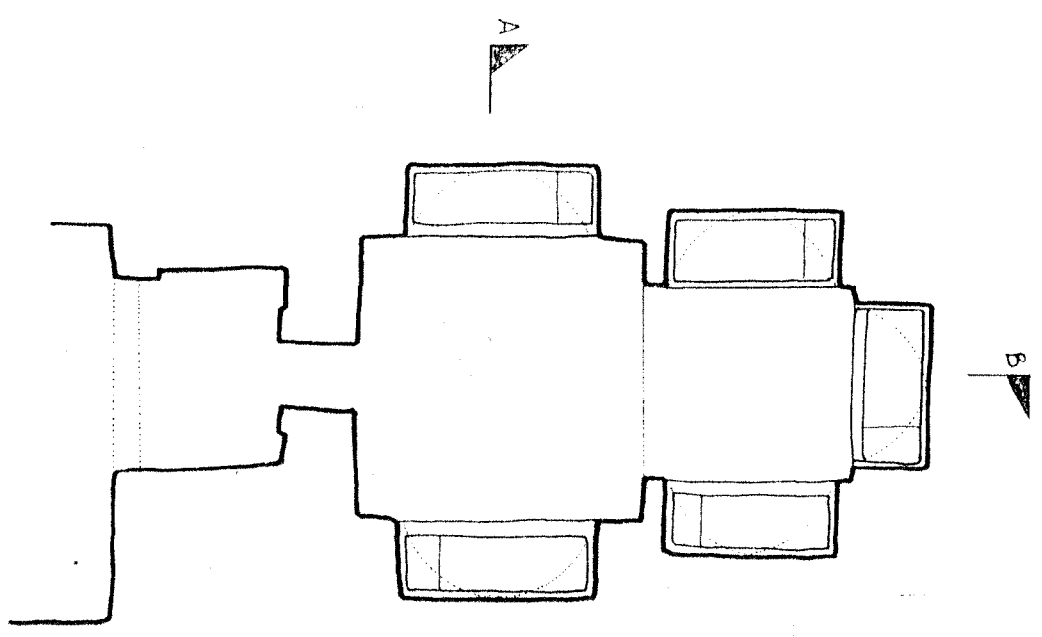
LEVHALAR

A. MEZAR PLANLARI

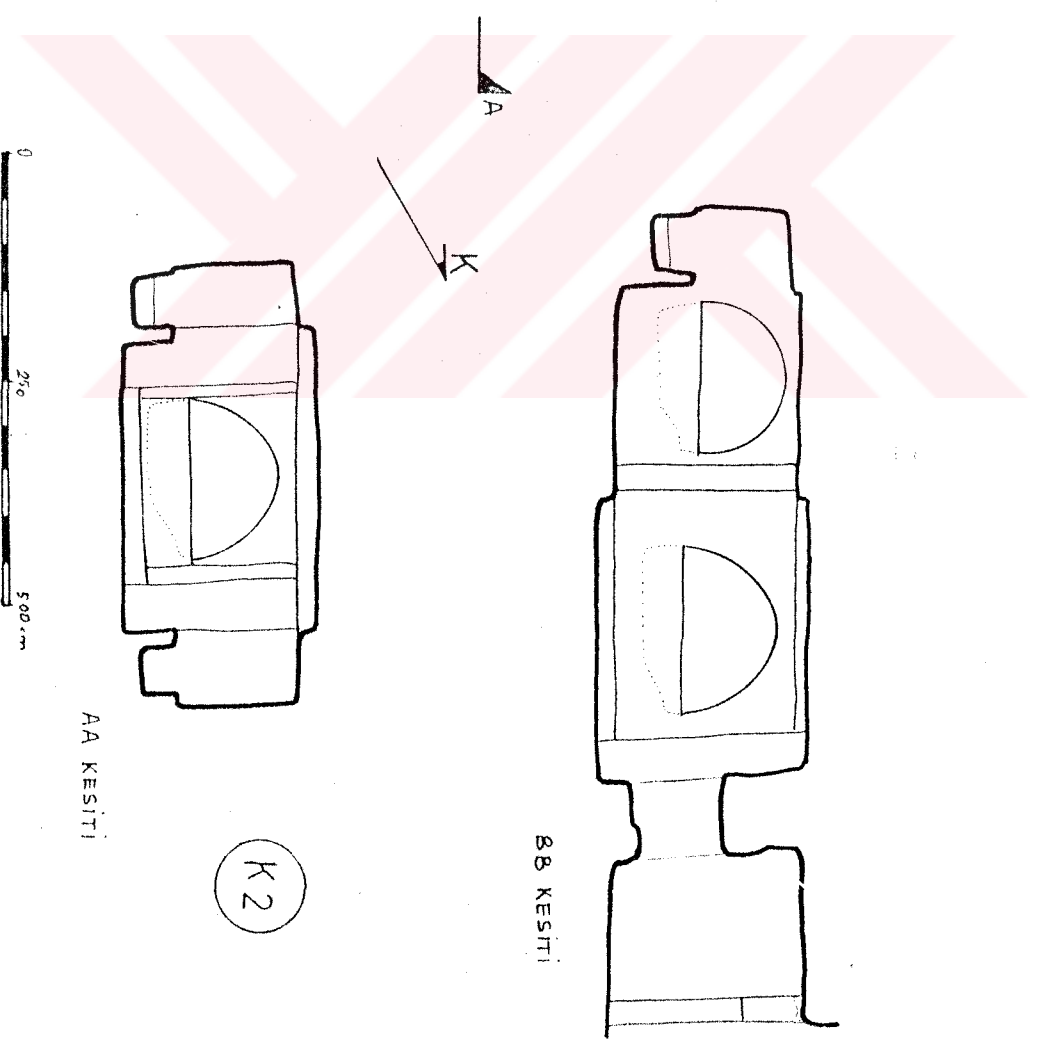
* 42411

P L A N

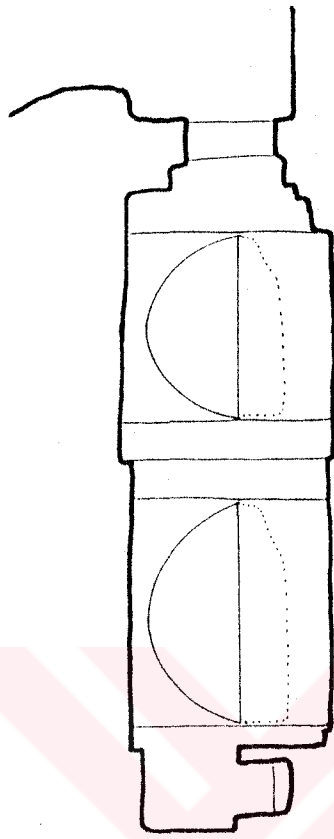

AA KESITI

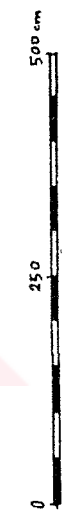
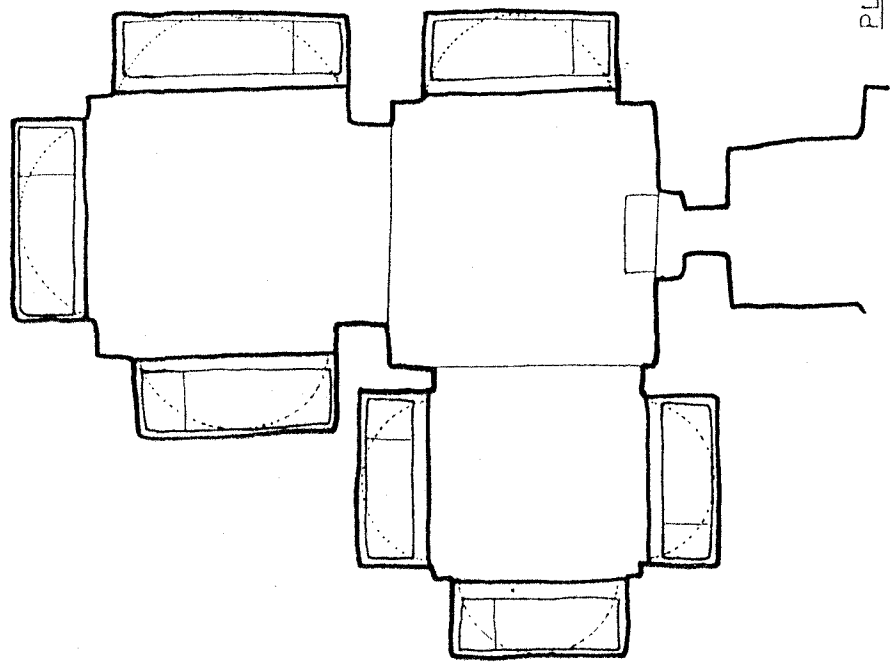
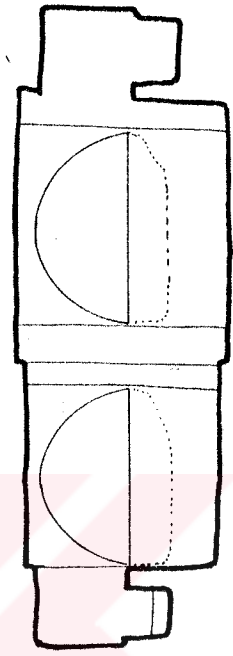
BB KESITI

K2

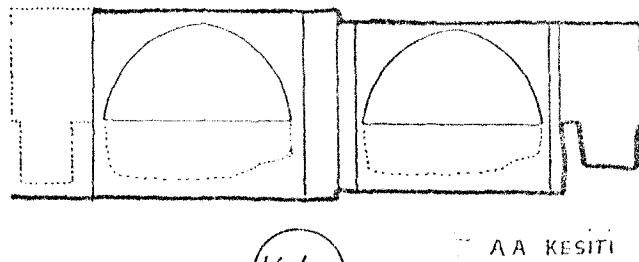
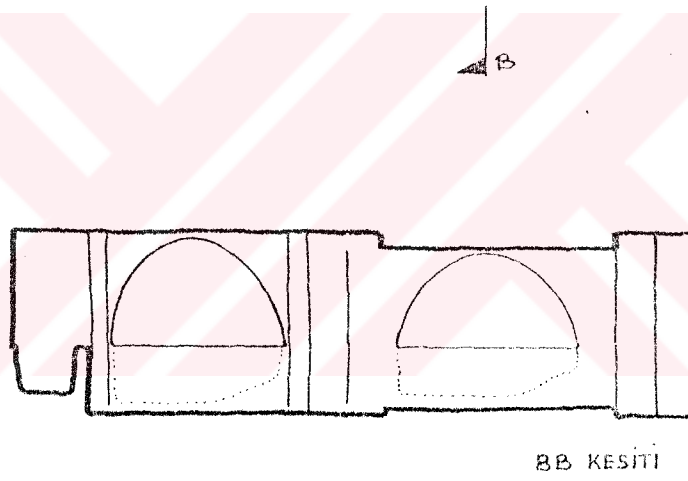
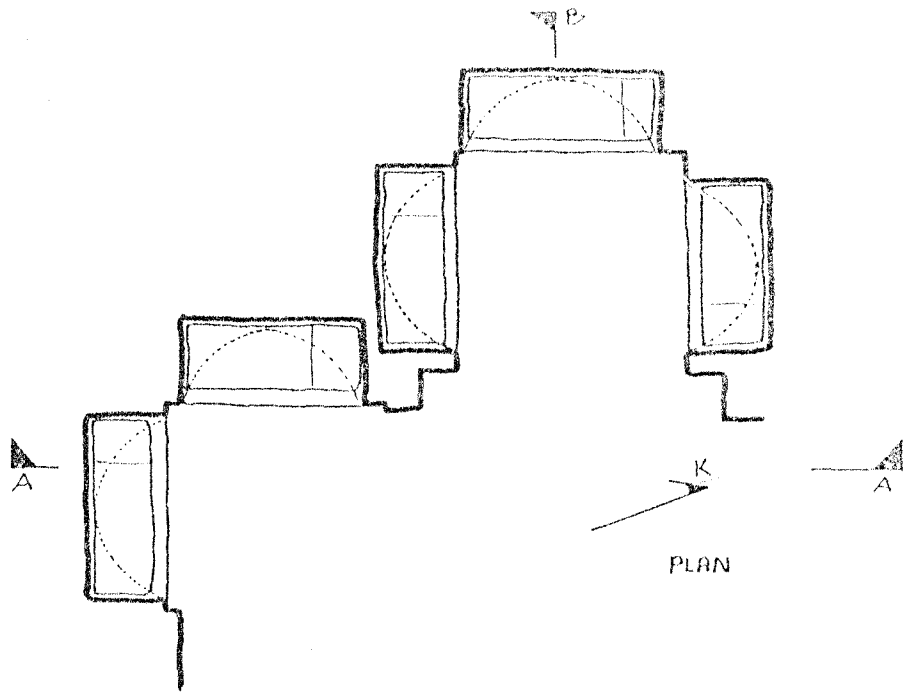
0 250 500 mm

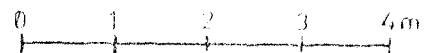
K 3

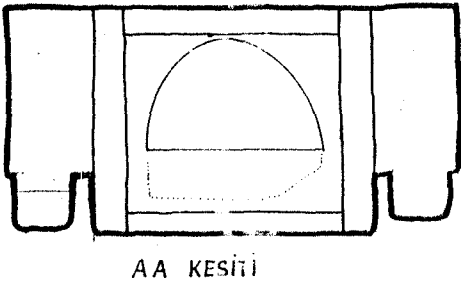
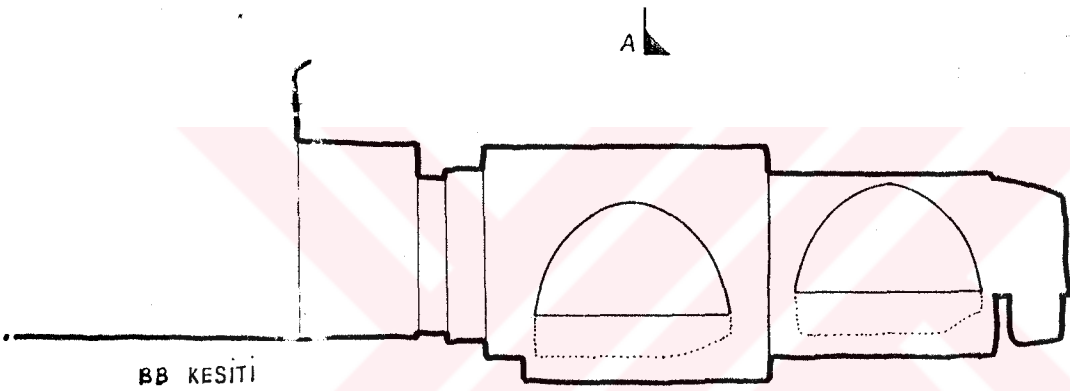
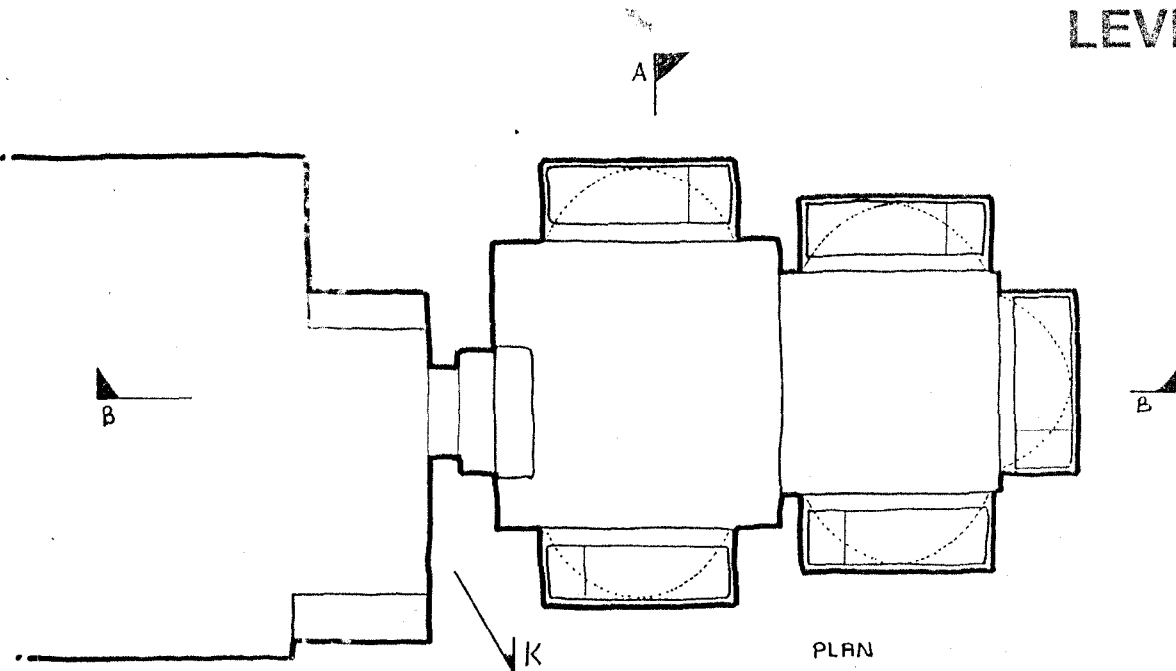

AA

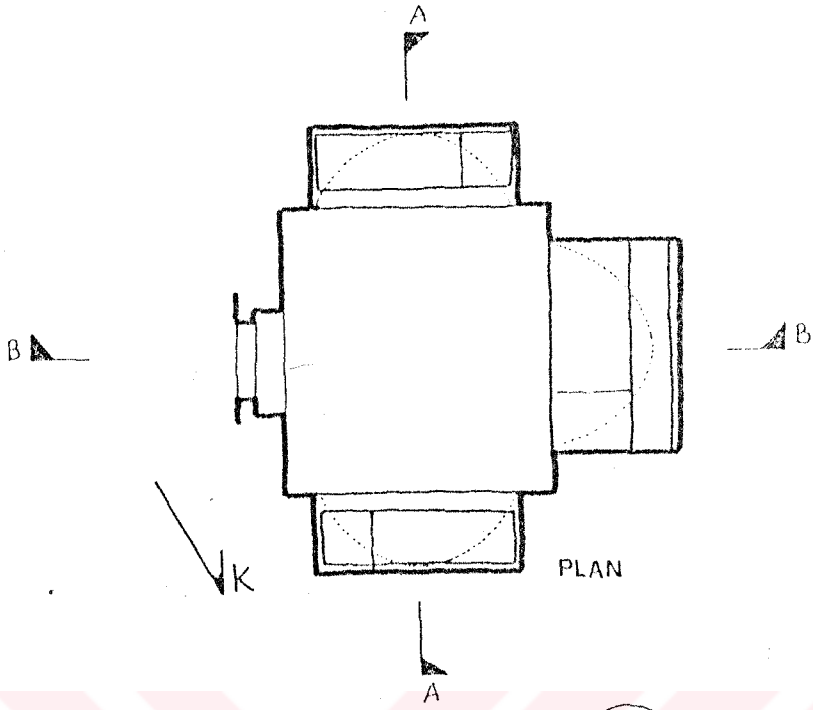
K4

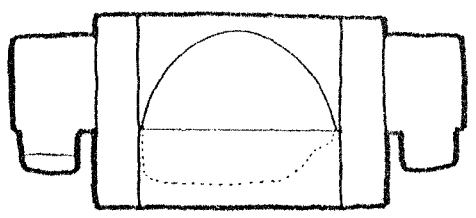
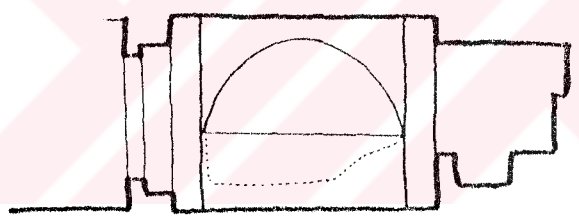

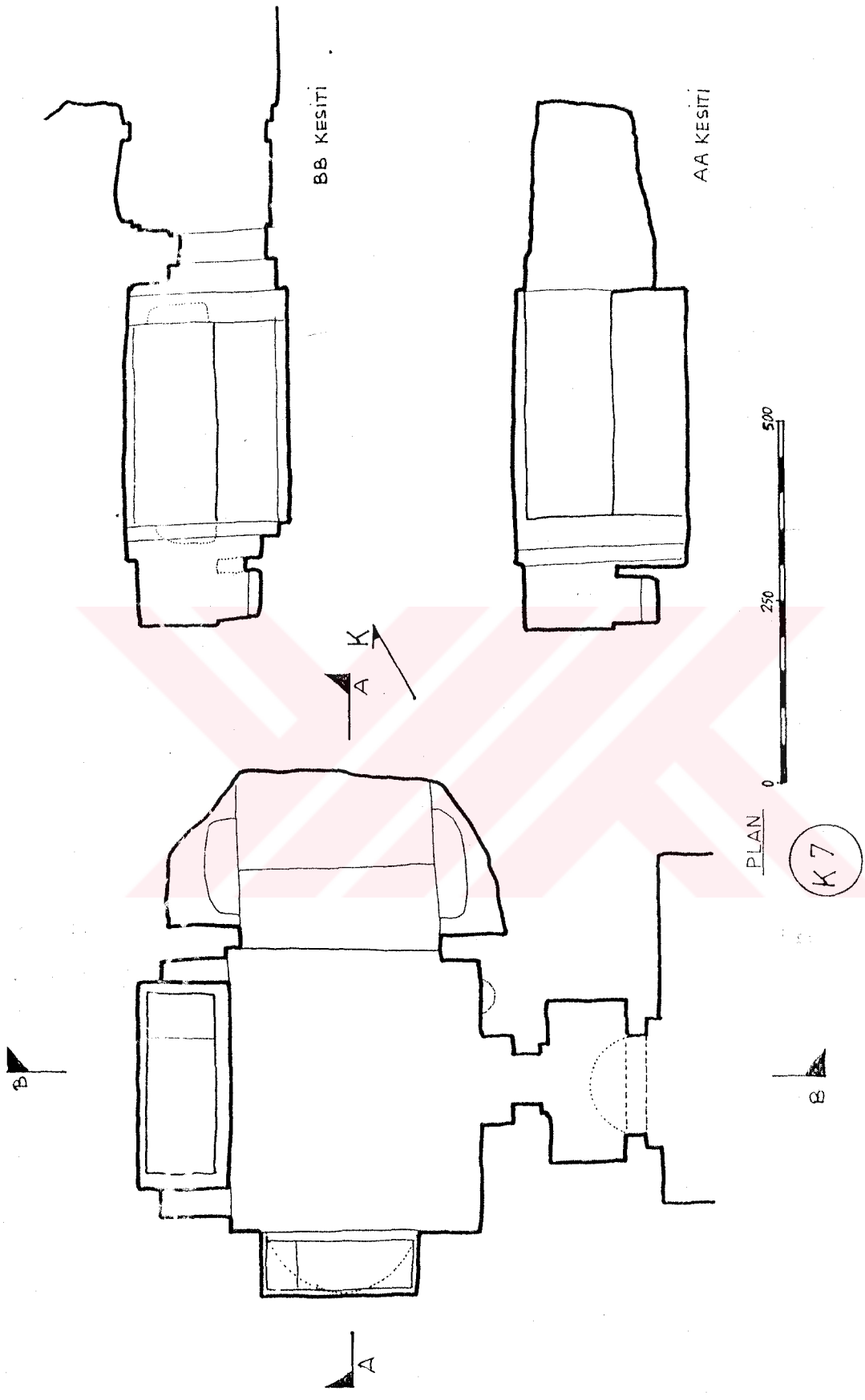
K5

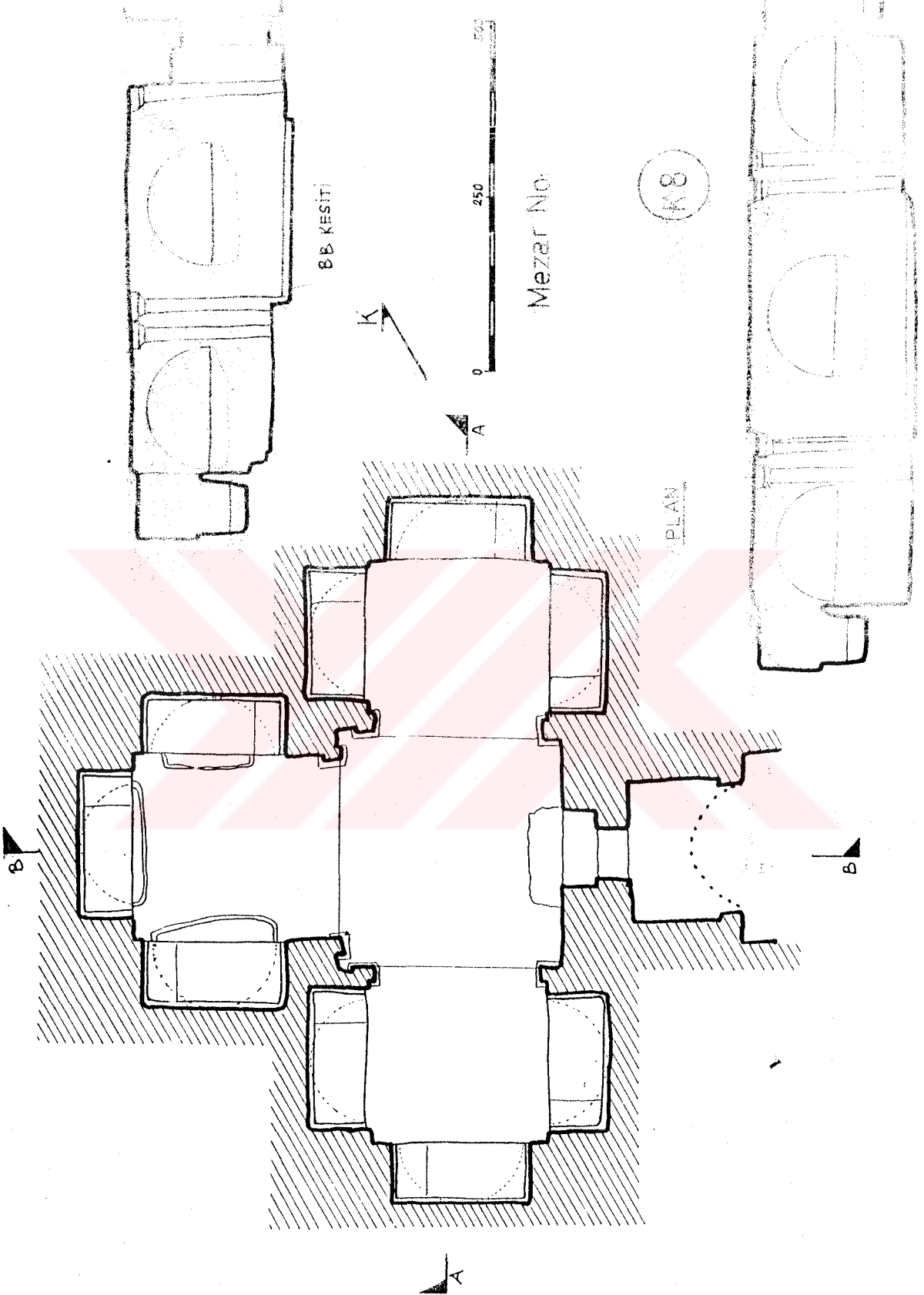

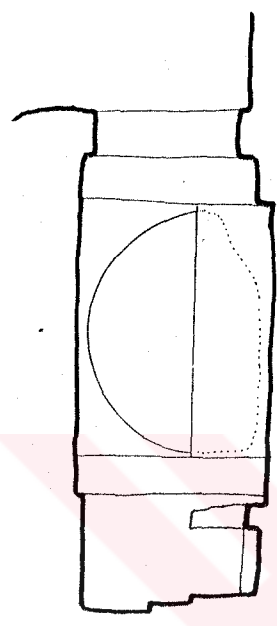
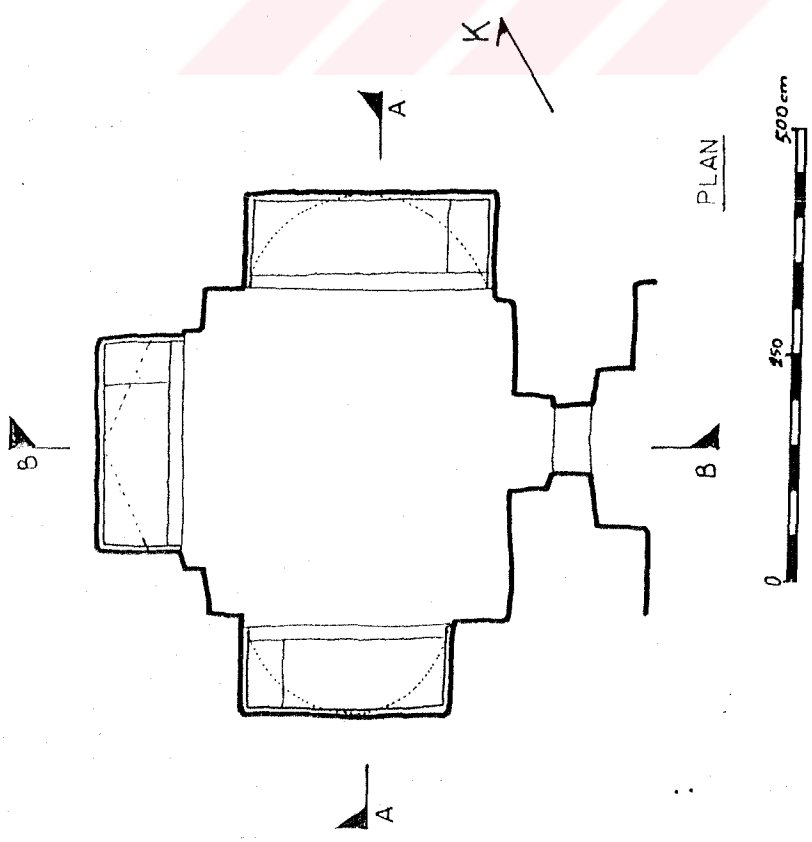
K 6

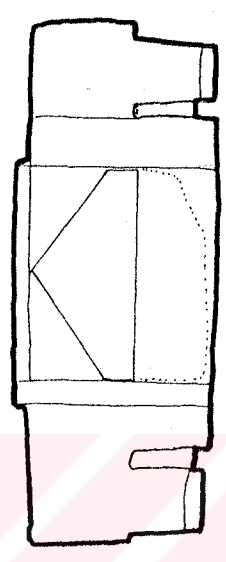

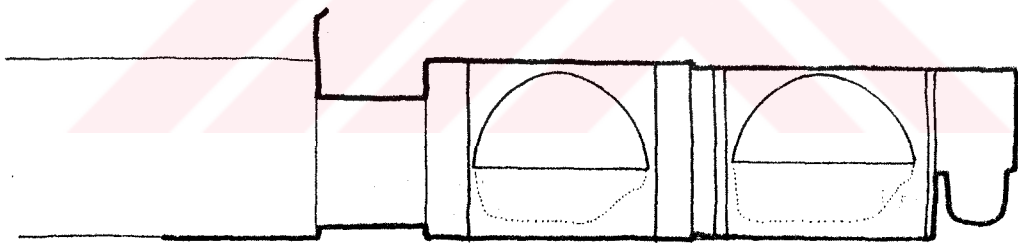
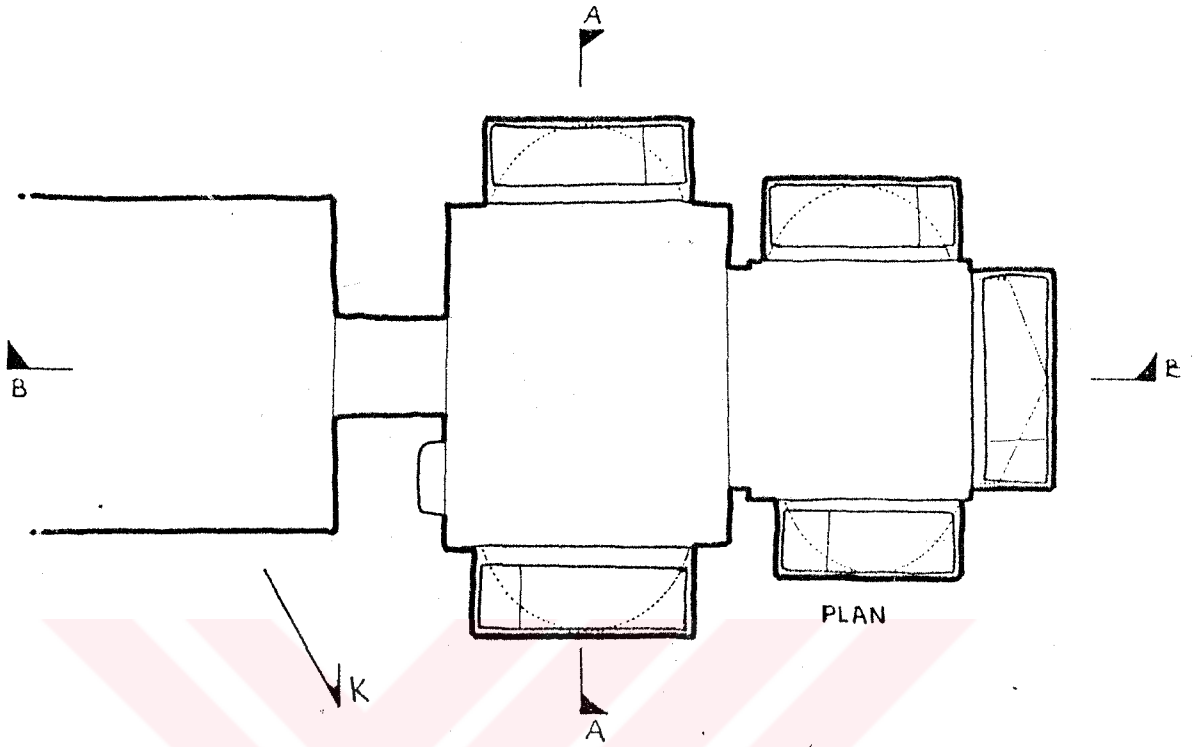

BB KESITI

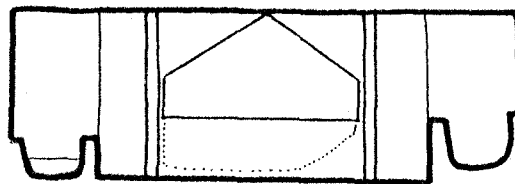

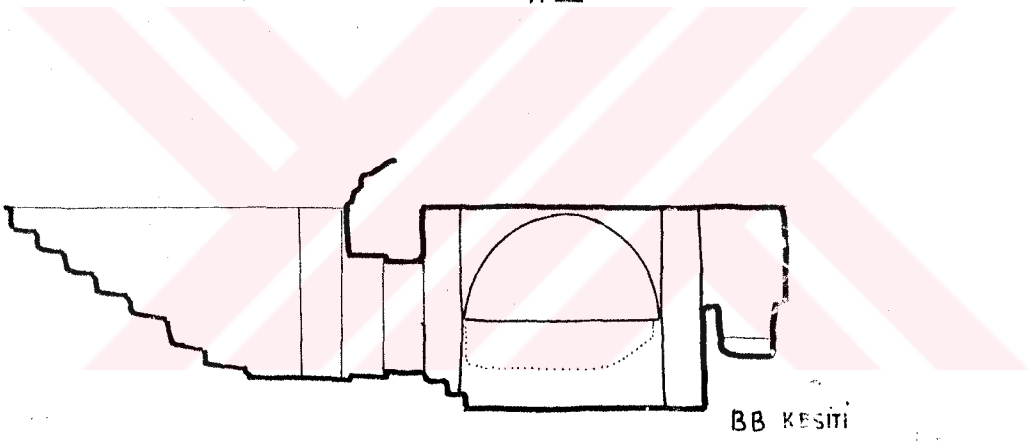
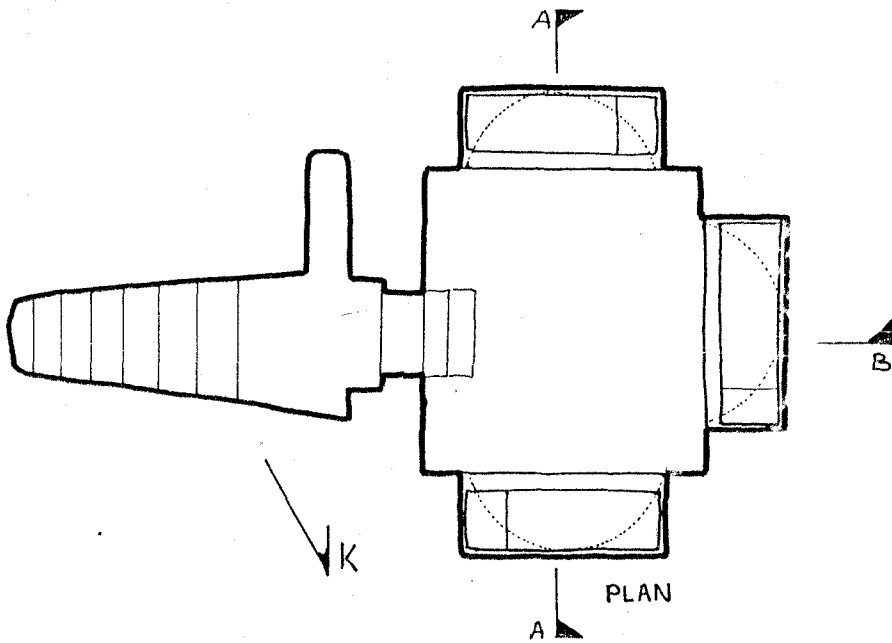
AA KESITI

(K 9)

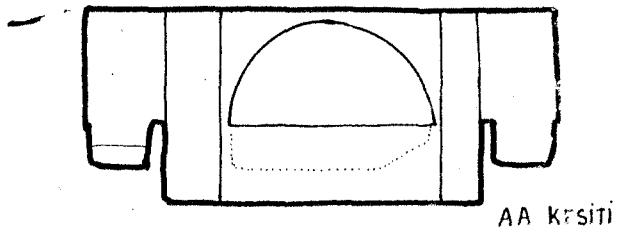

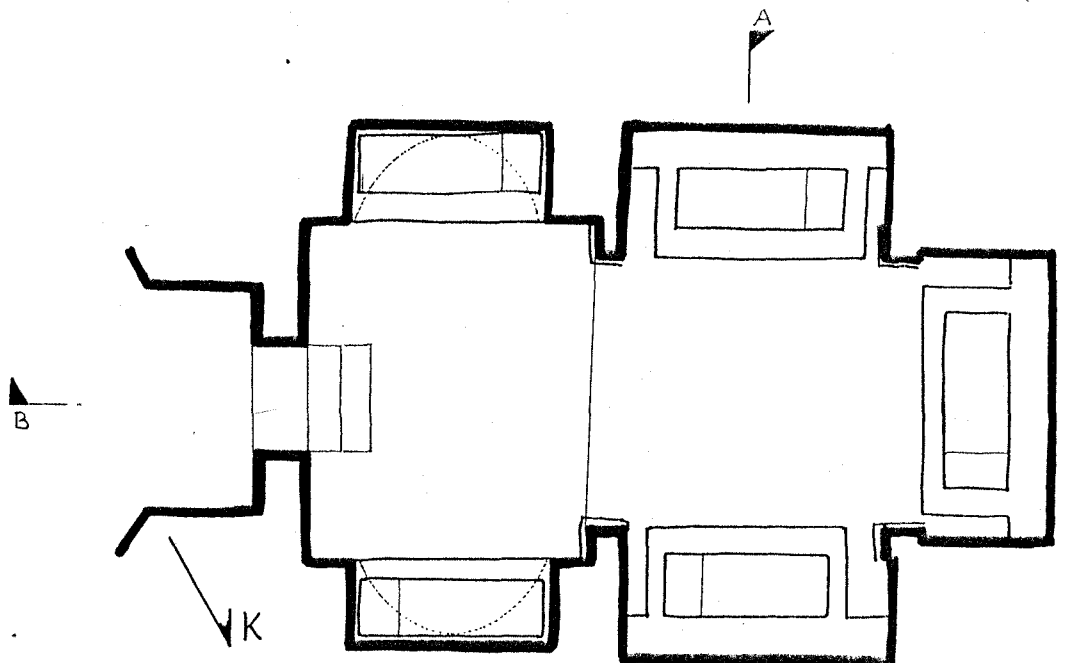
(K10)

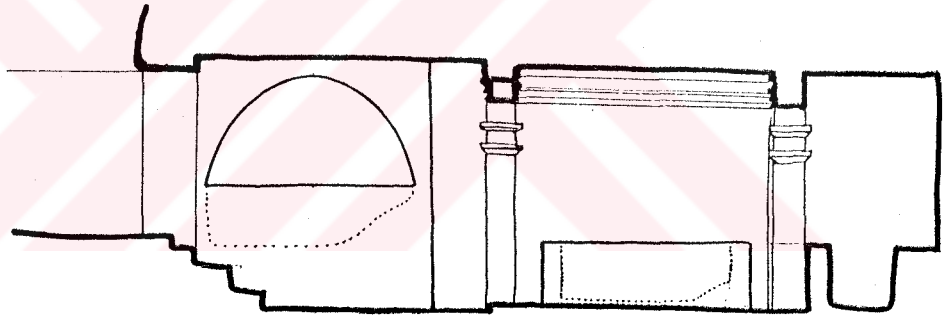

K 11

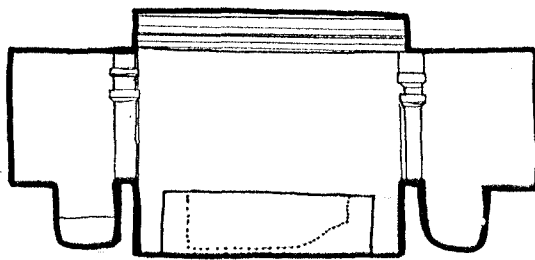

PLAN

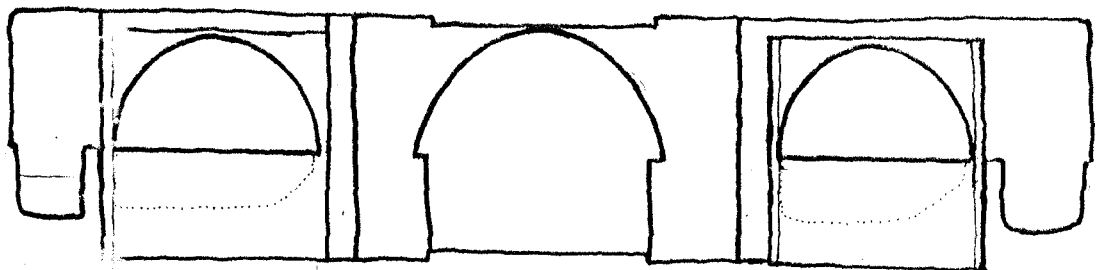
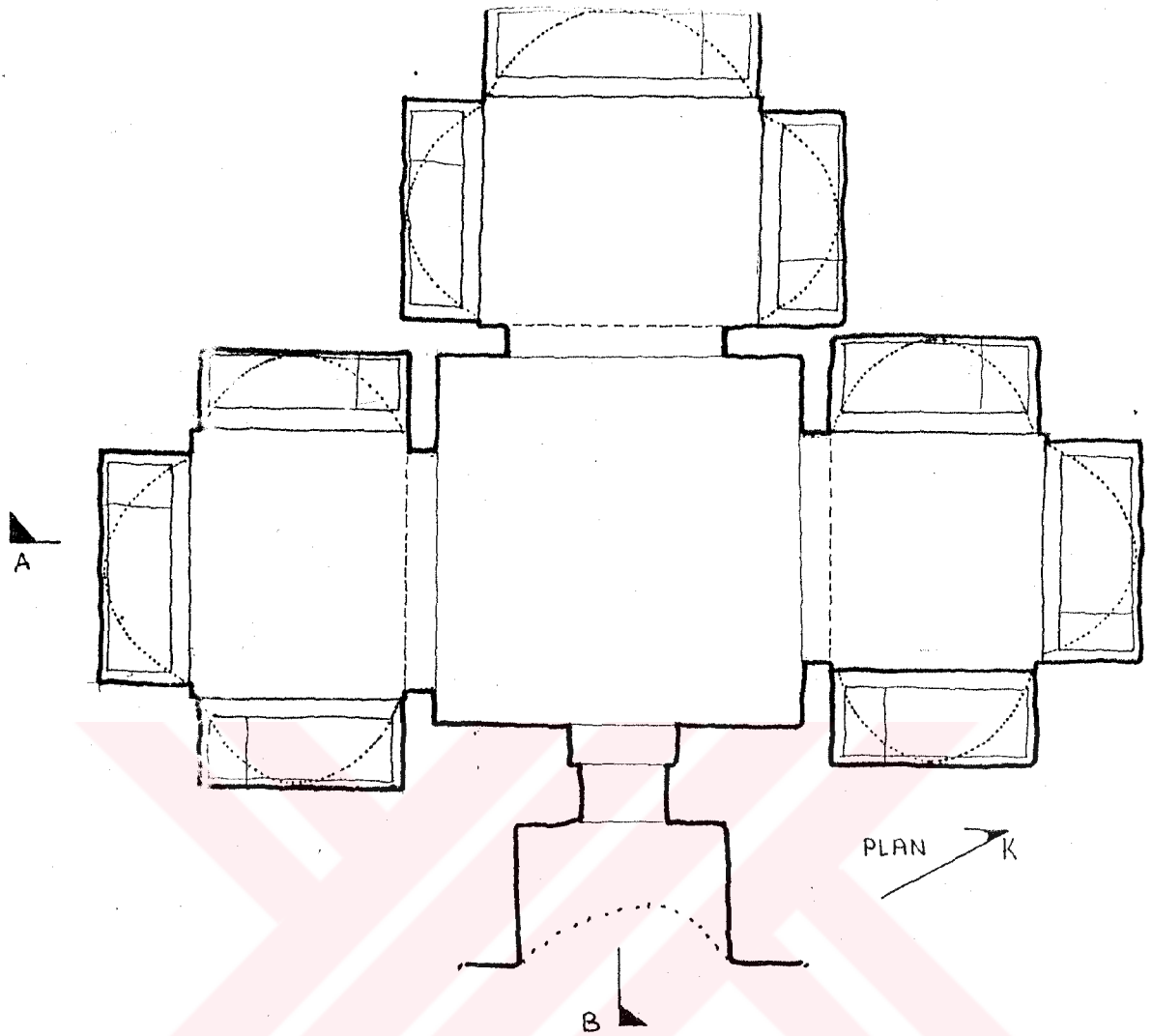

BB KESITI

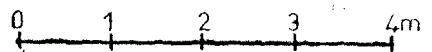
AA KESITI

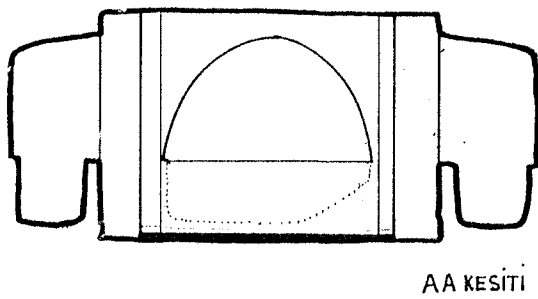
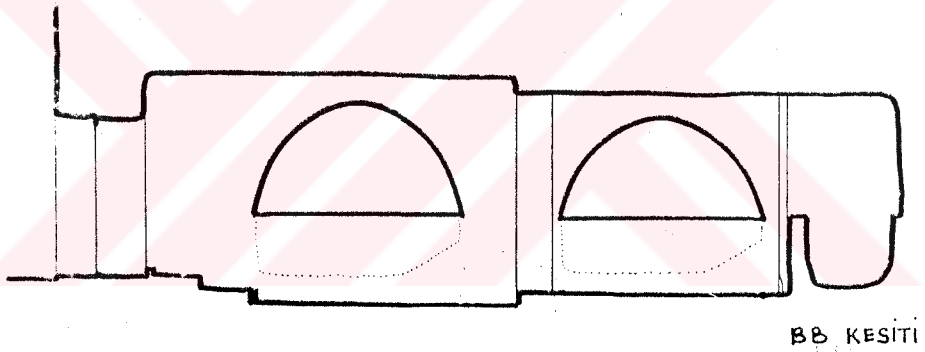
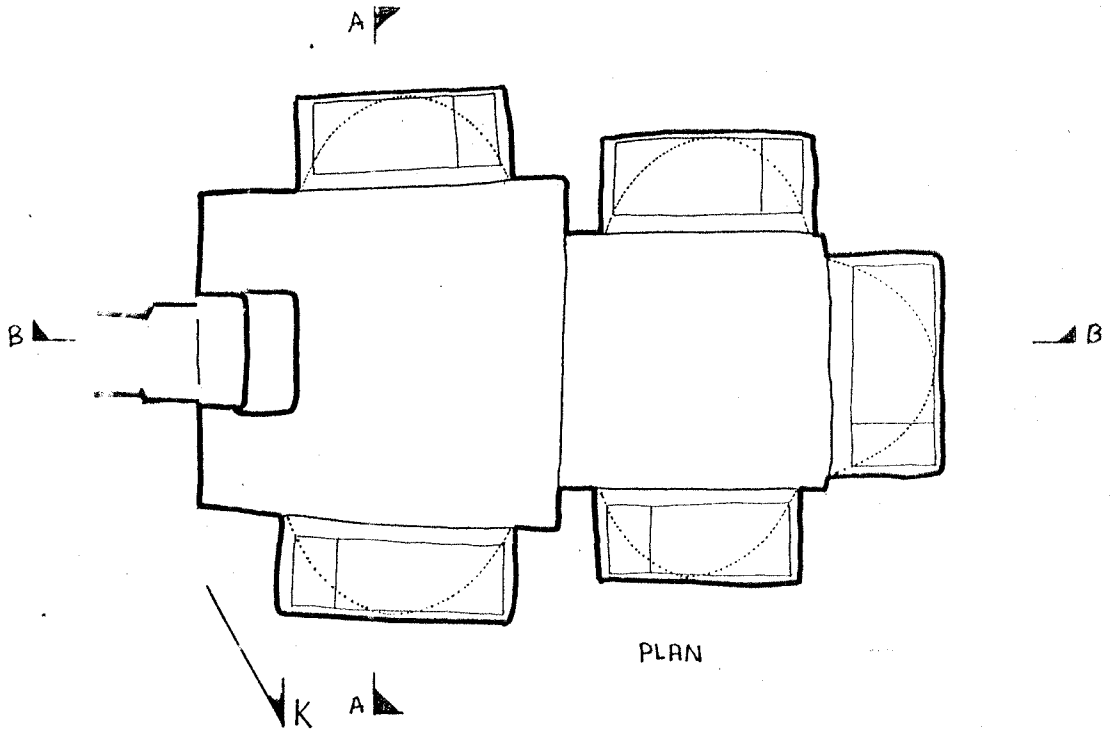
K12

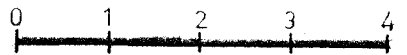
AA KESITI

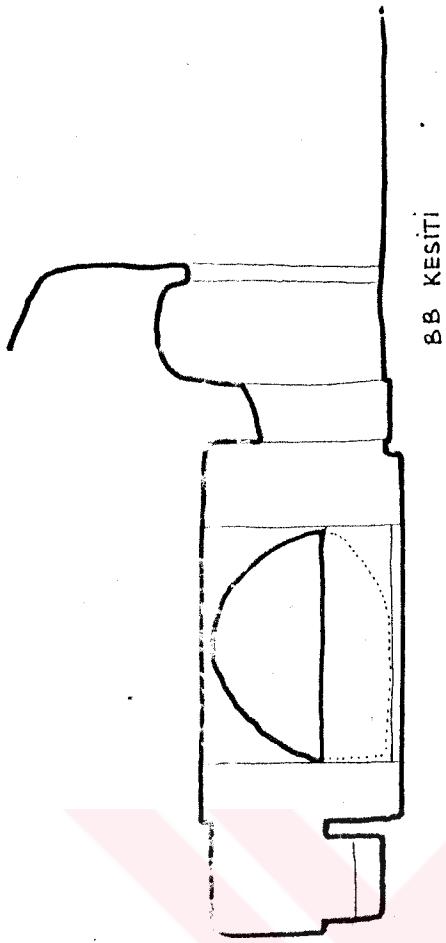
K13

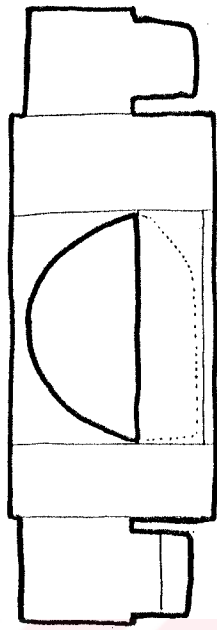

K 14

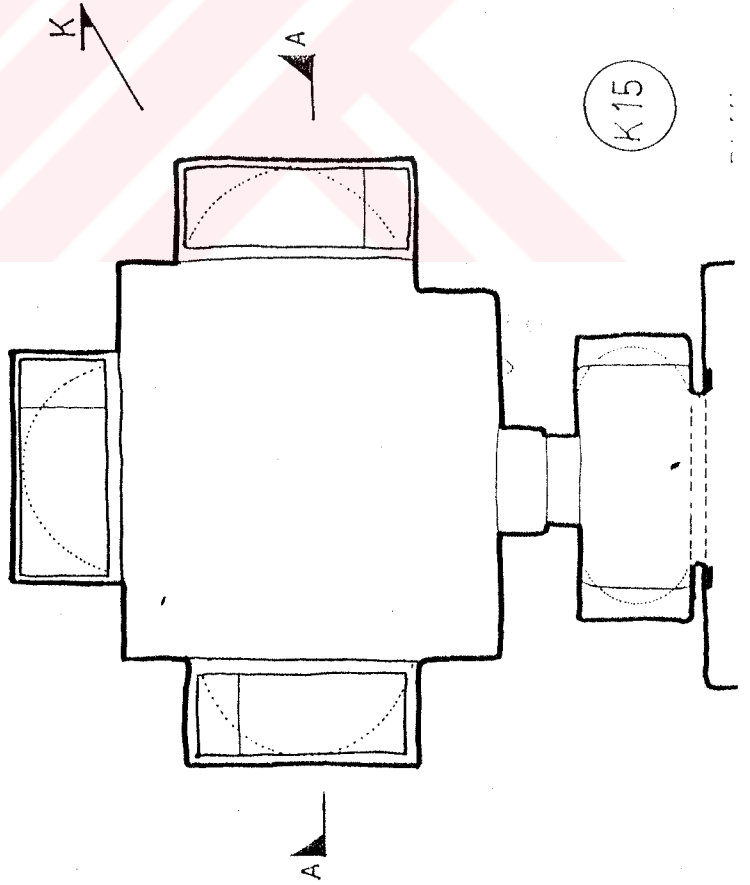
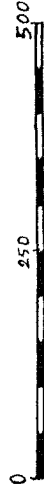

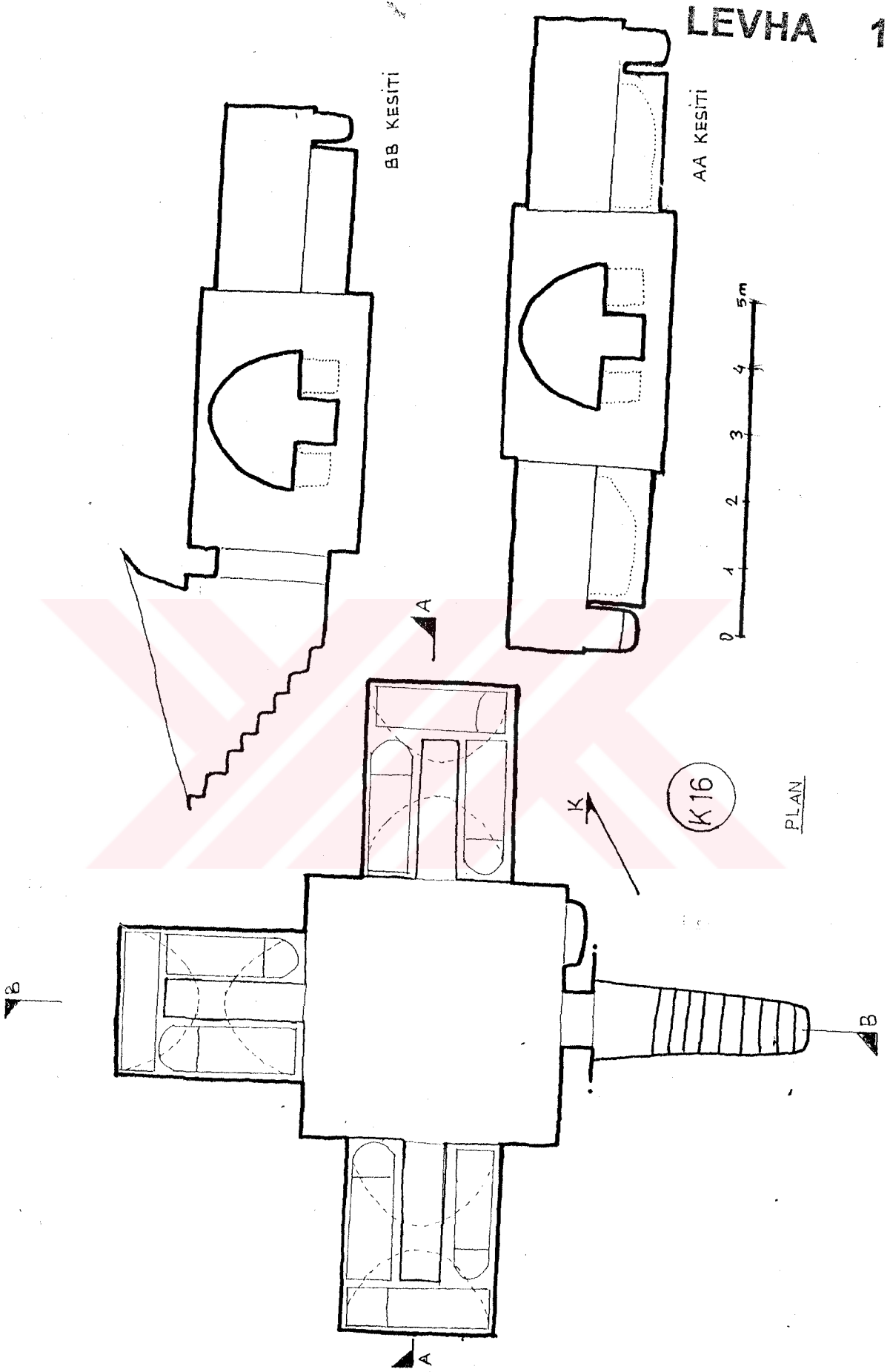
BB KESİTİ

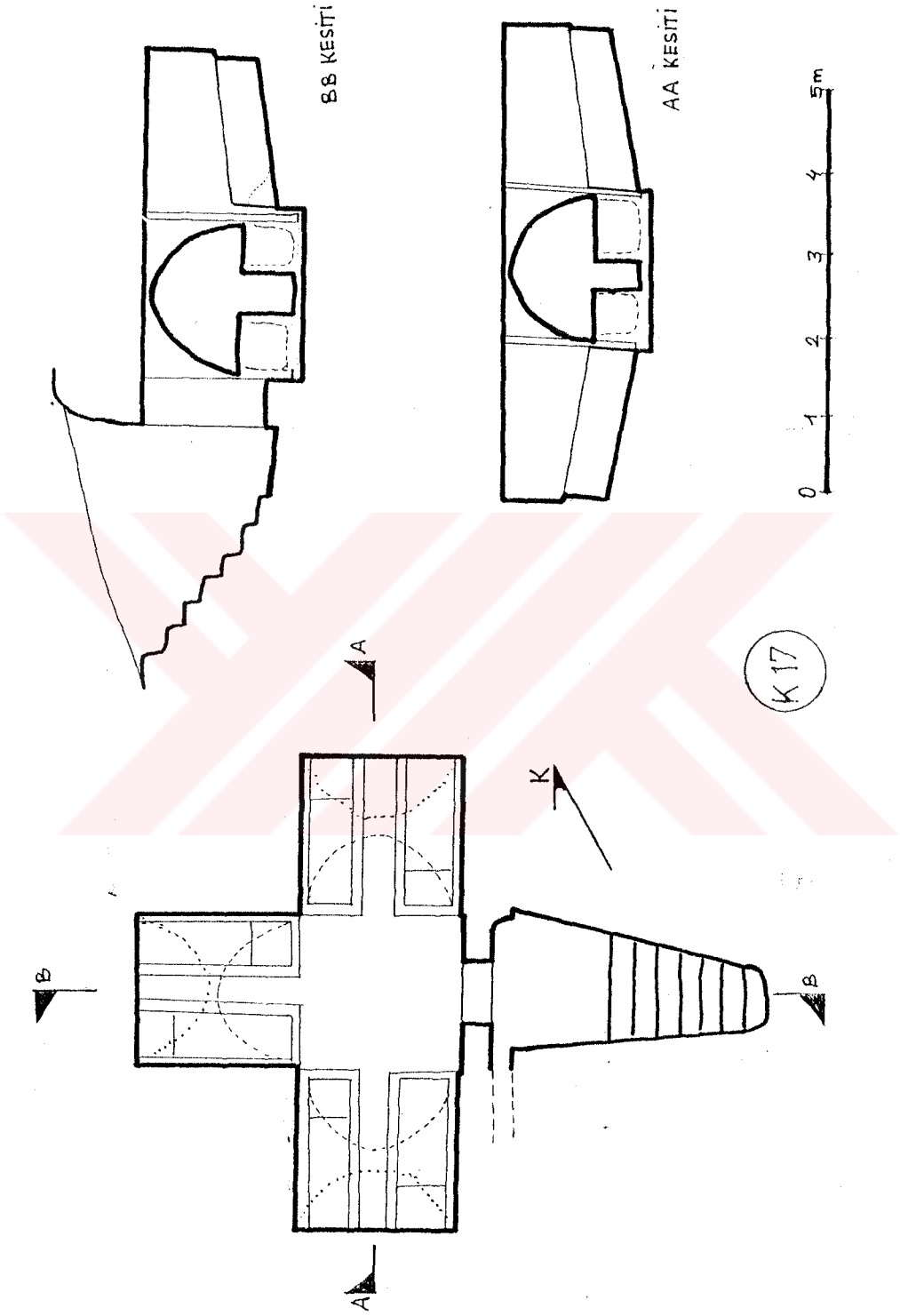
AA KESİTİ

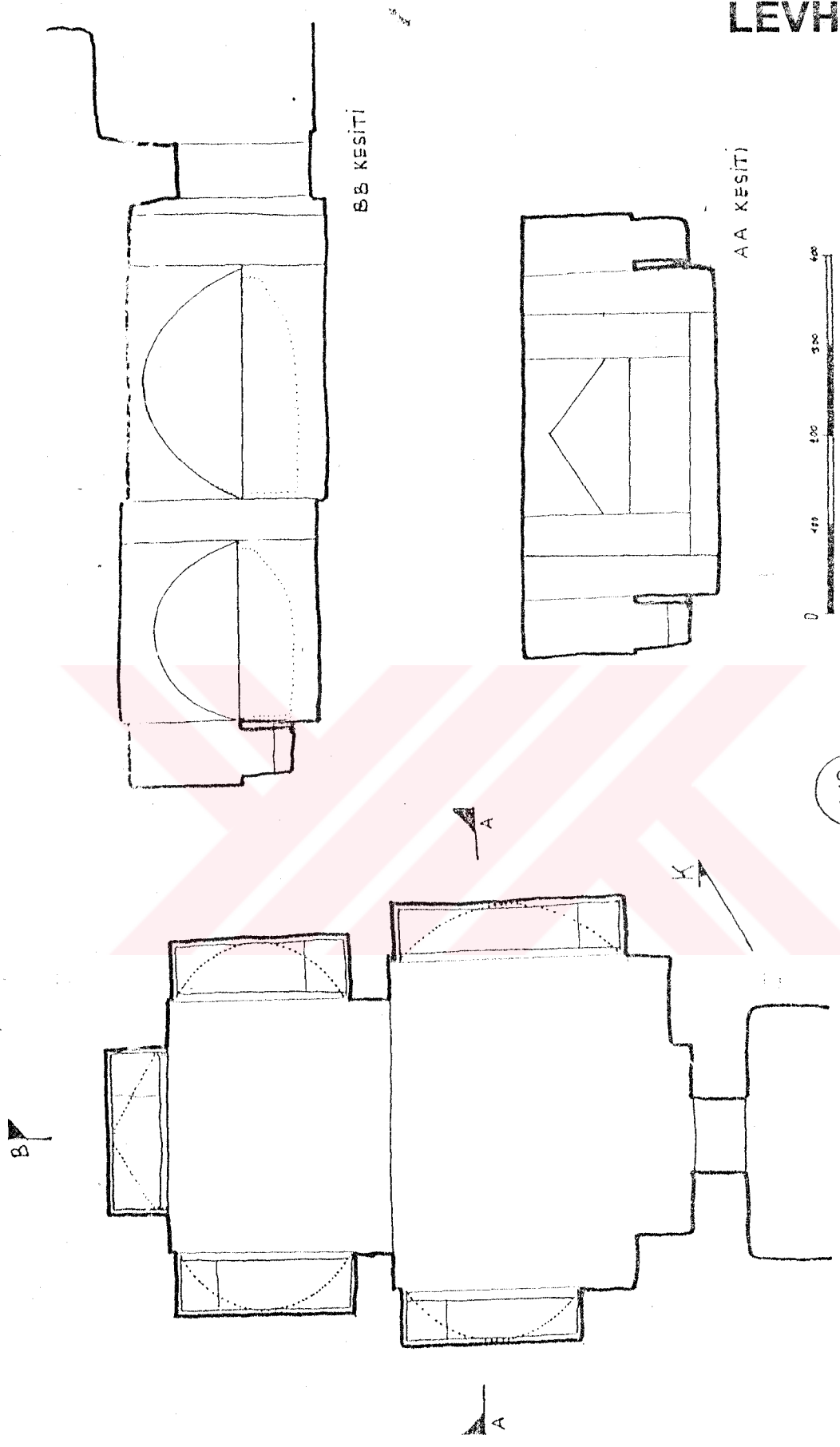

K15

BB KESİTİ

AA KESİTİ

K 18

PLAN

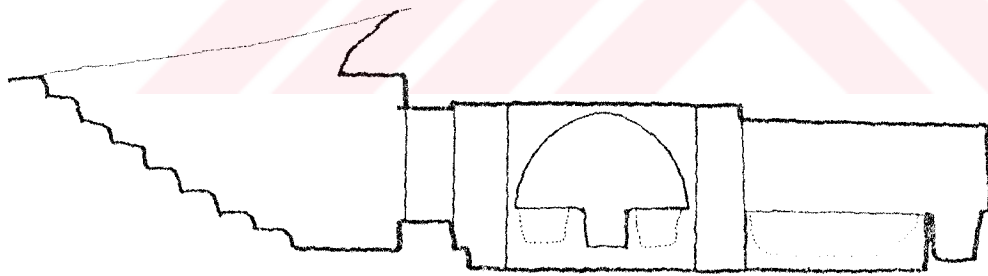
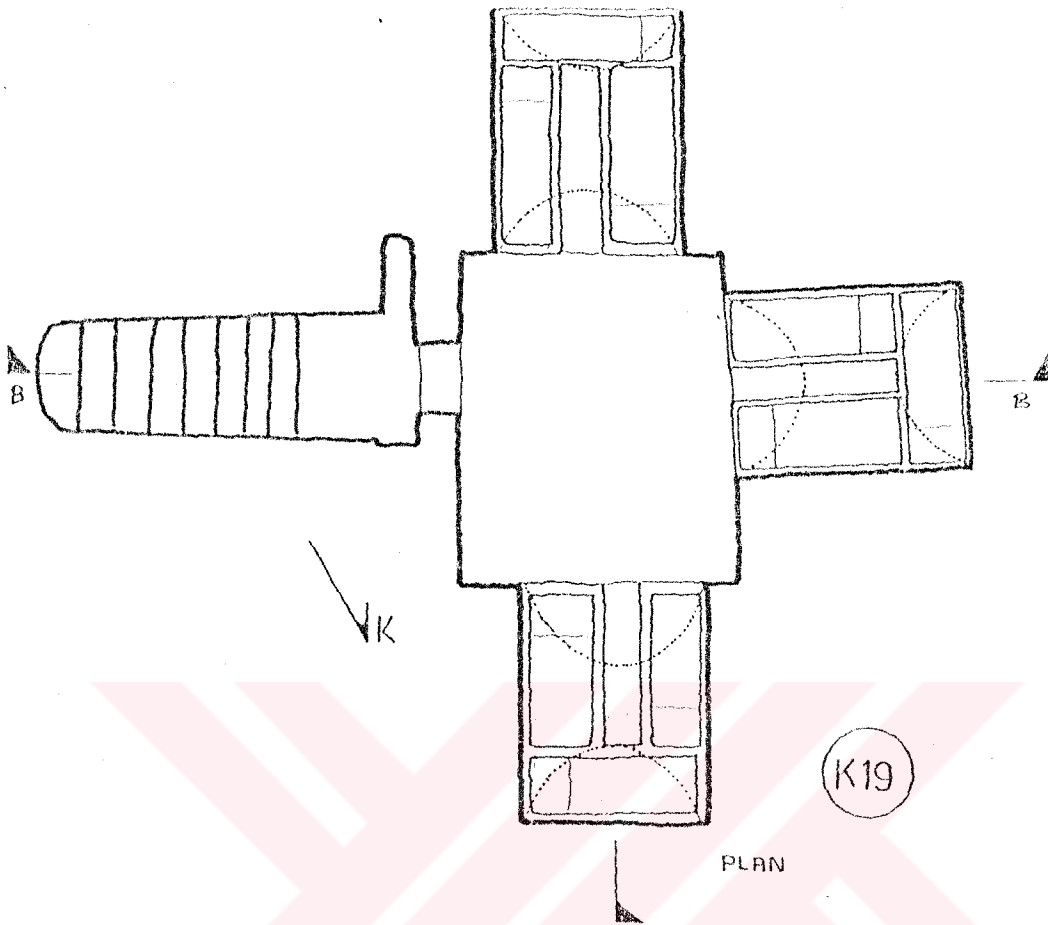
B

B

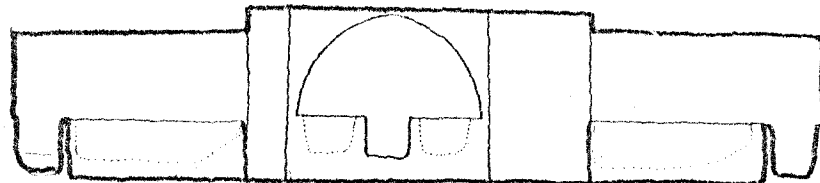
A

A

K

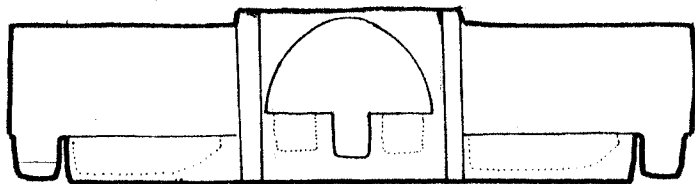
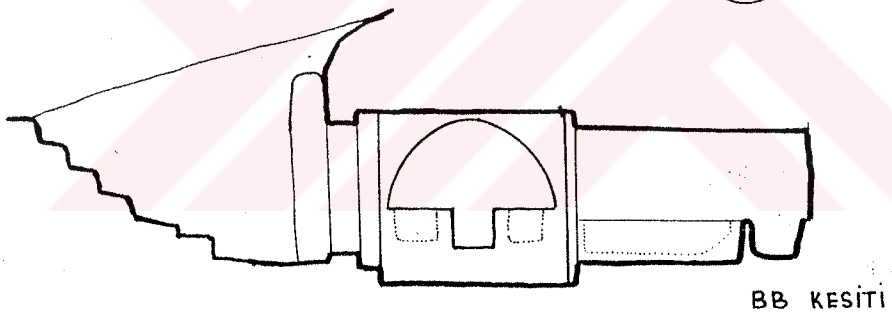
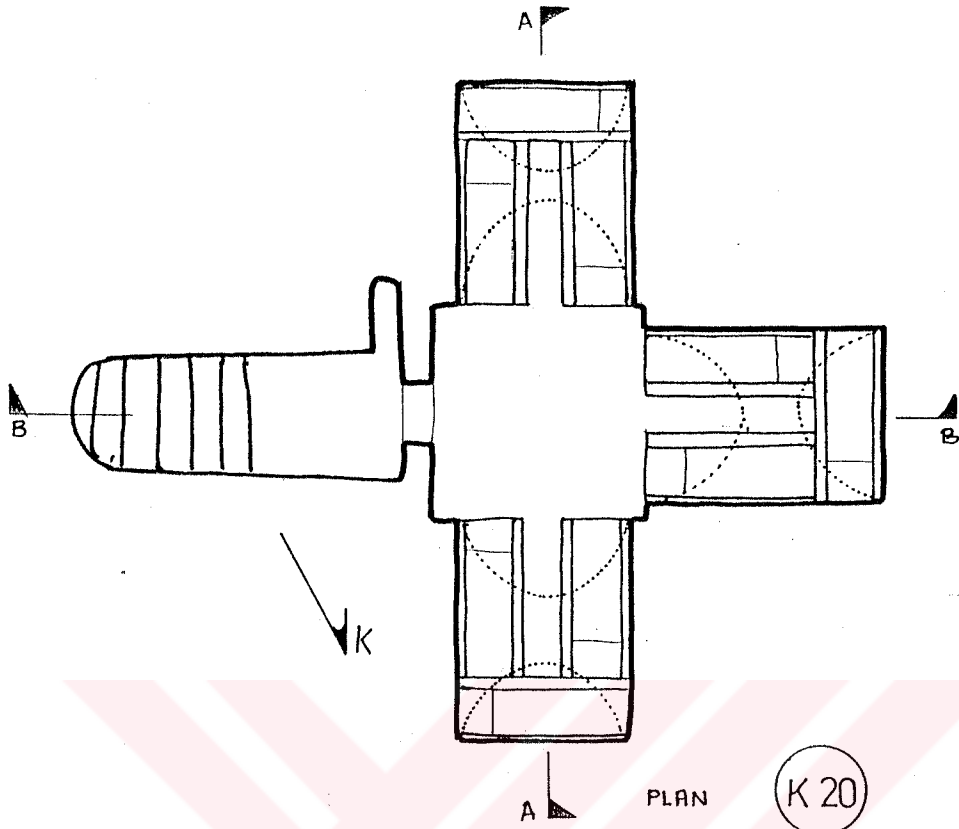

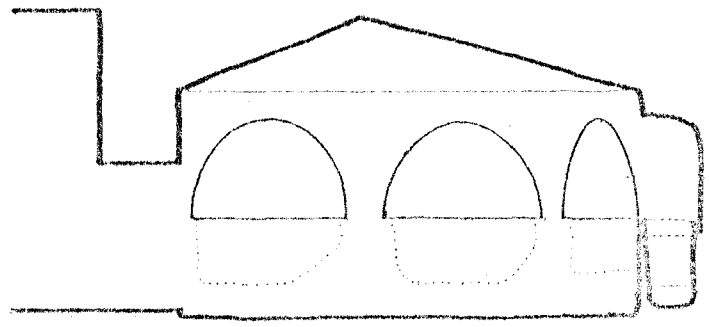
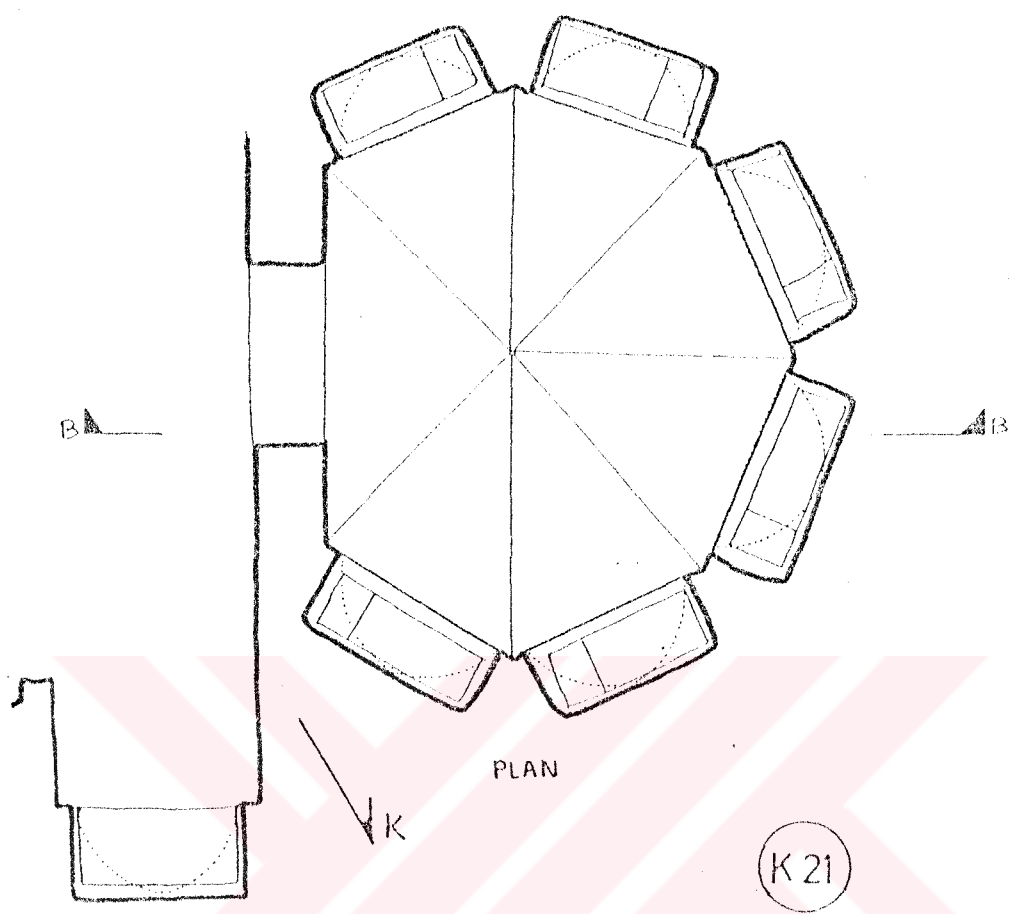
BB KESİTİ

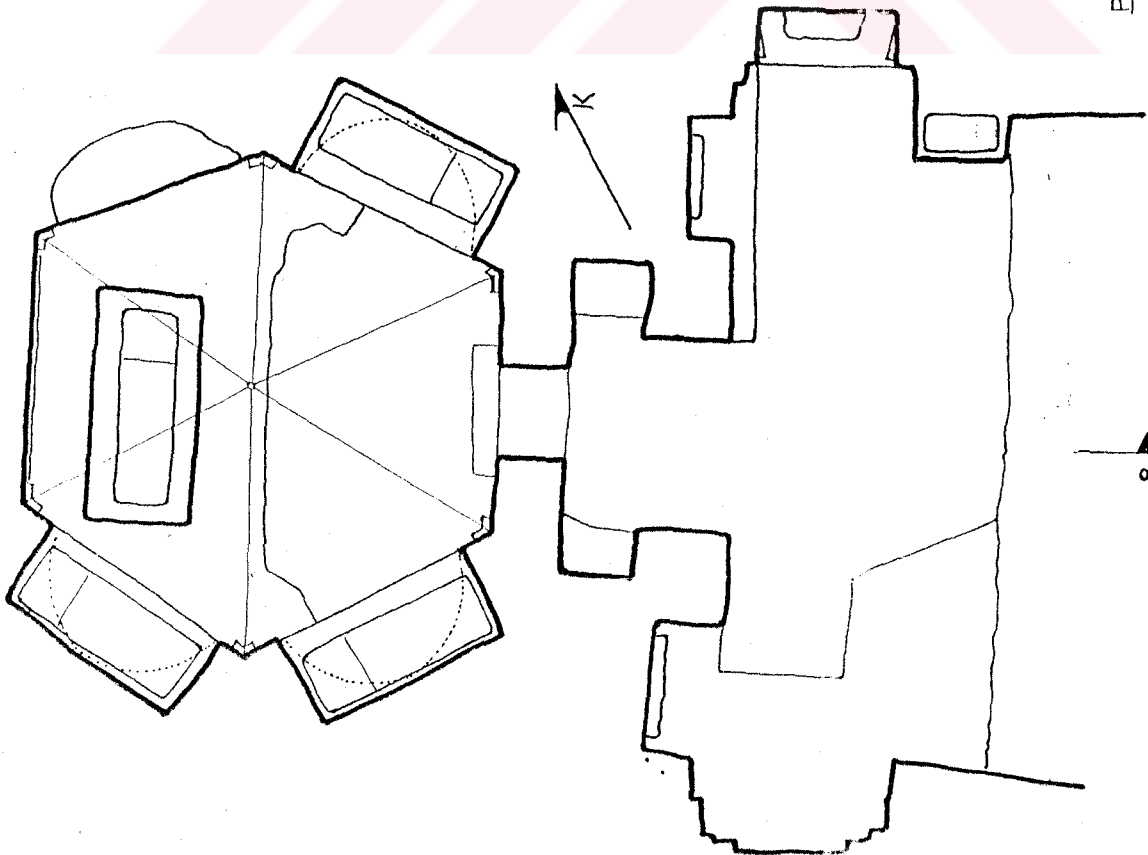

AA KESİTİ

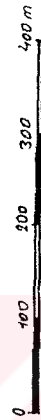
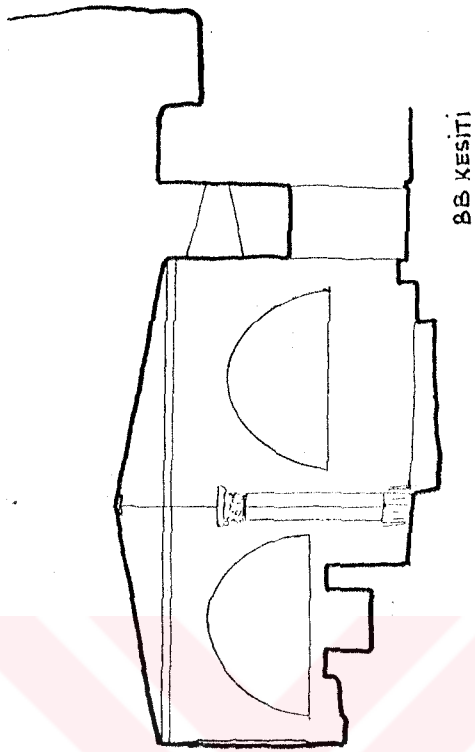

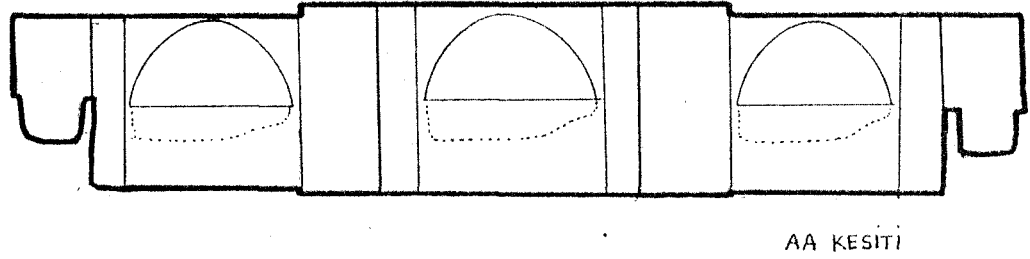
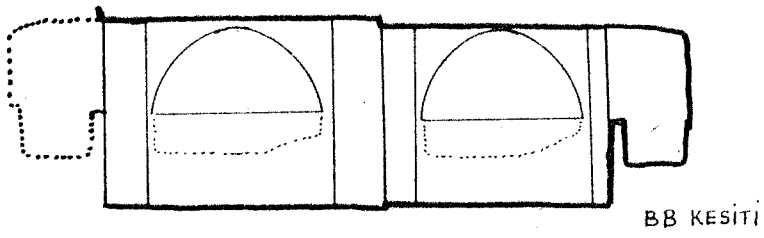
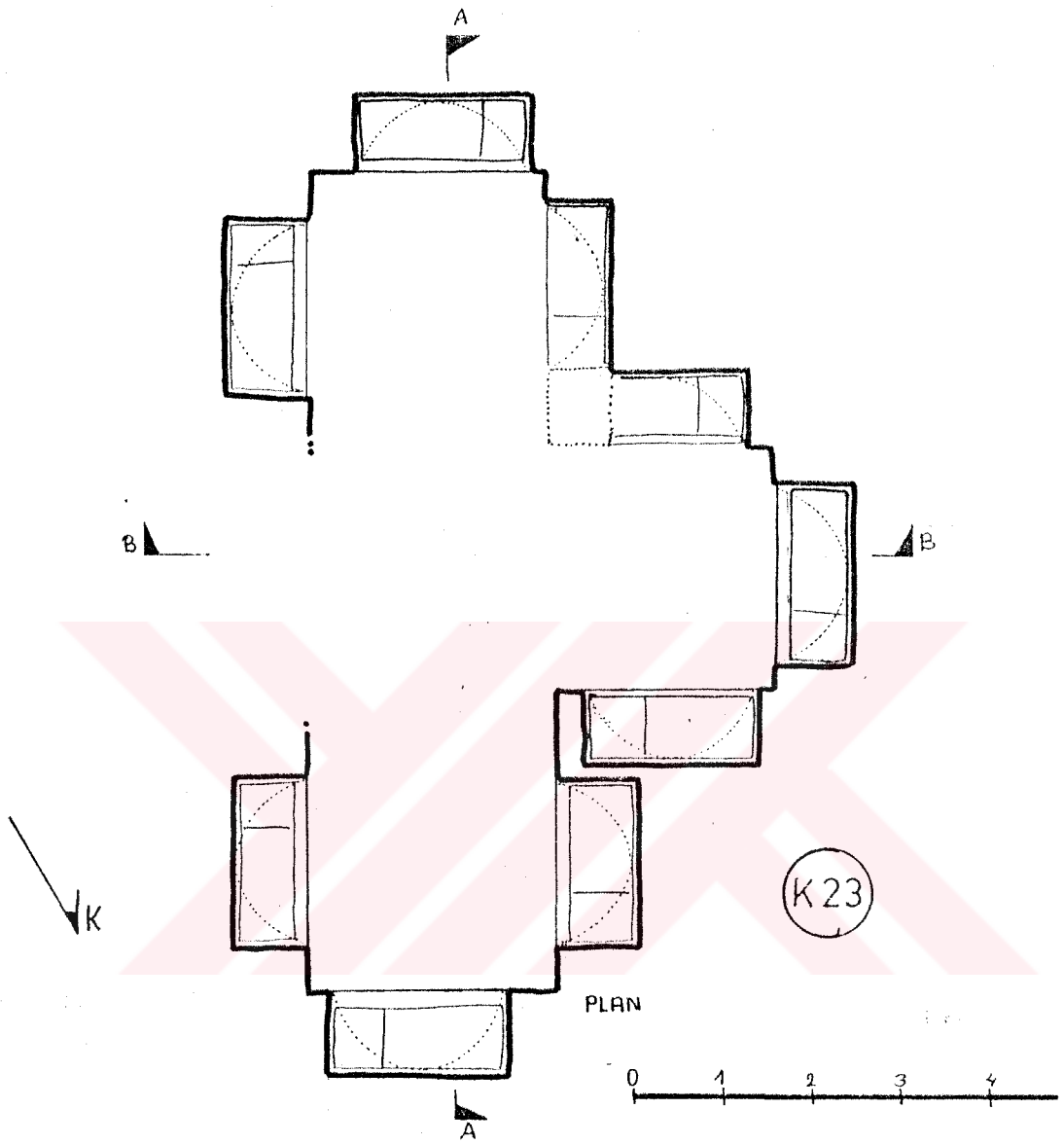

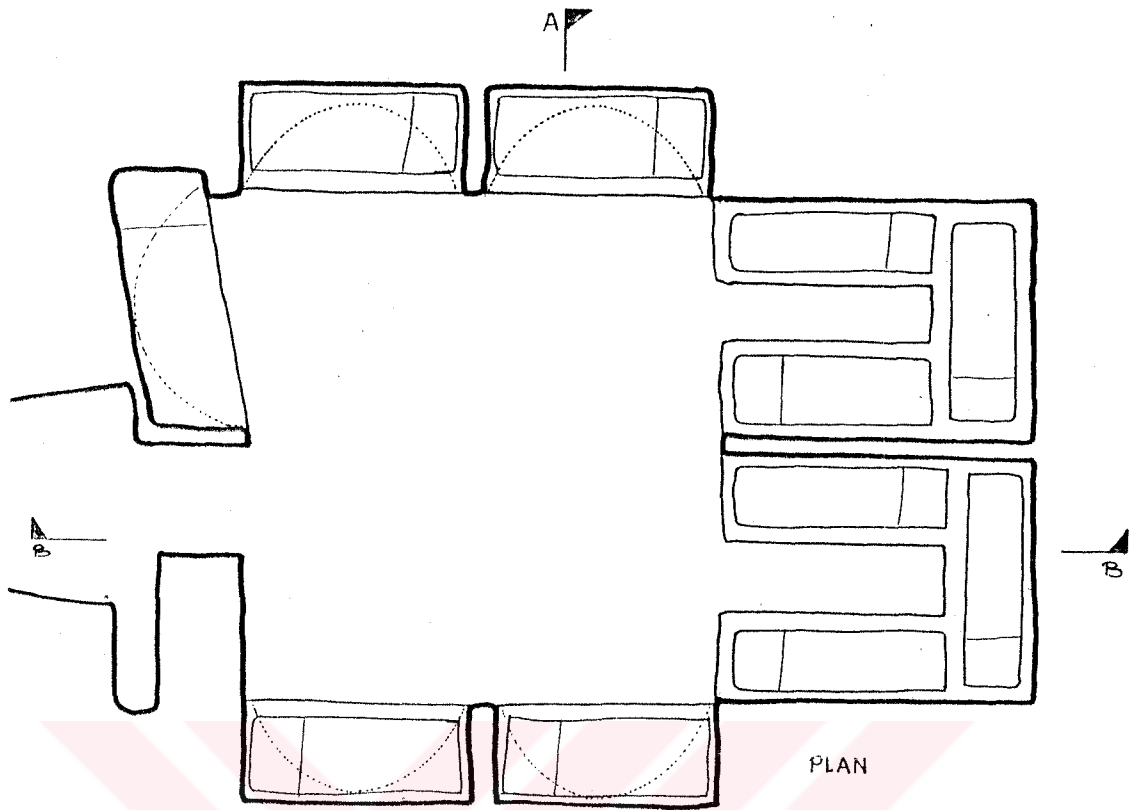

PLAN

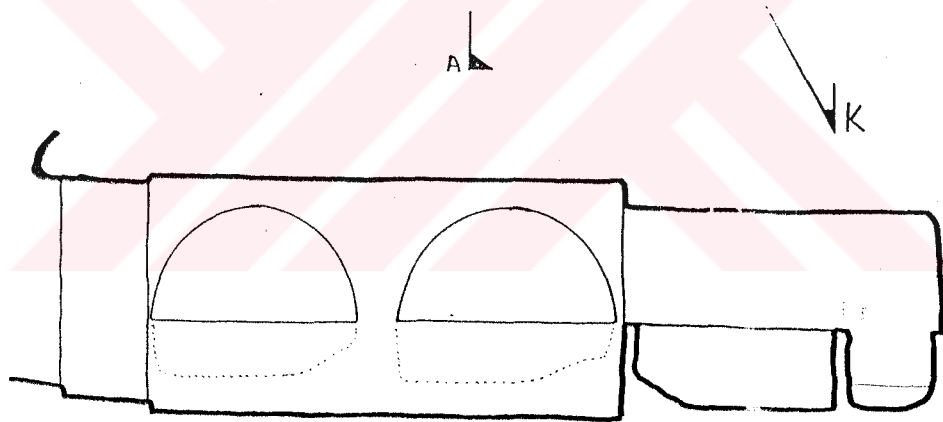

K 22

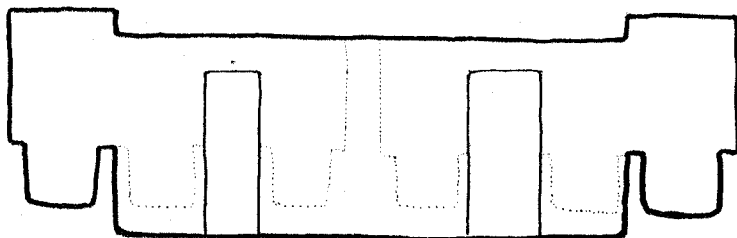

PLAN

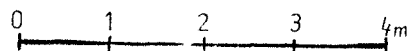

B-B KESİTİ

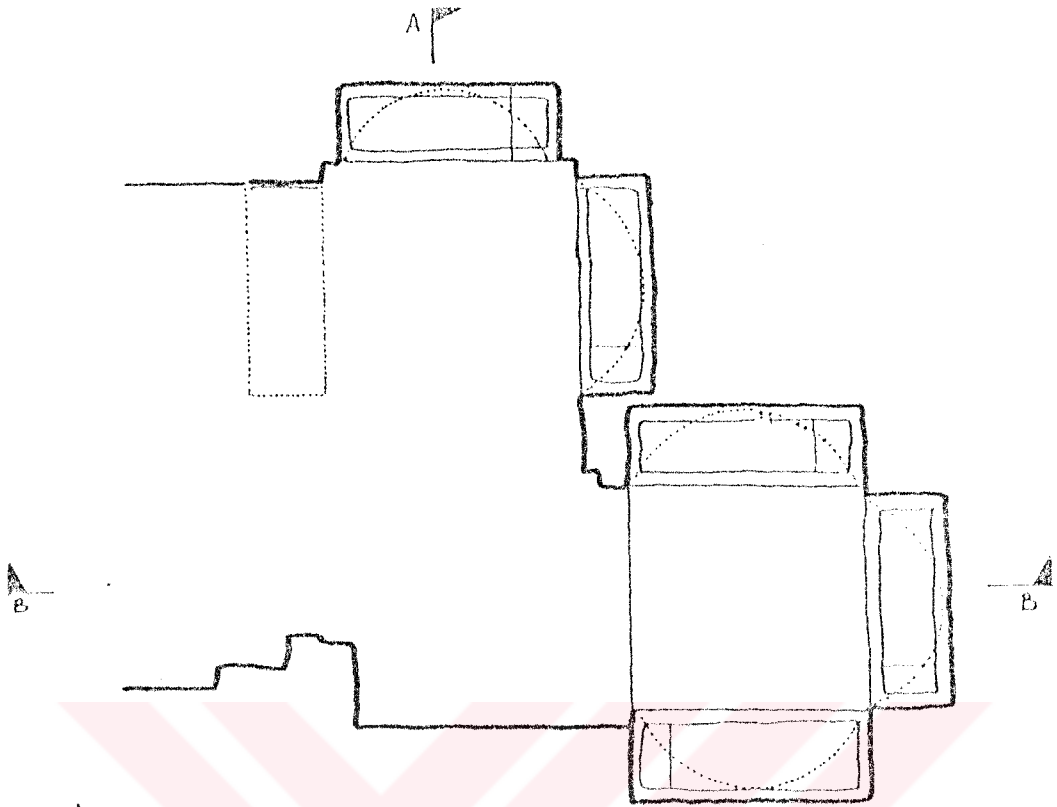

AA KESİTİ

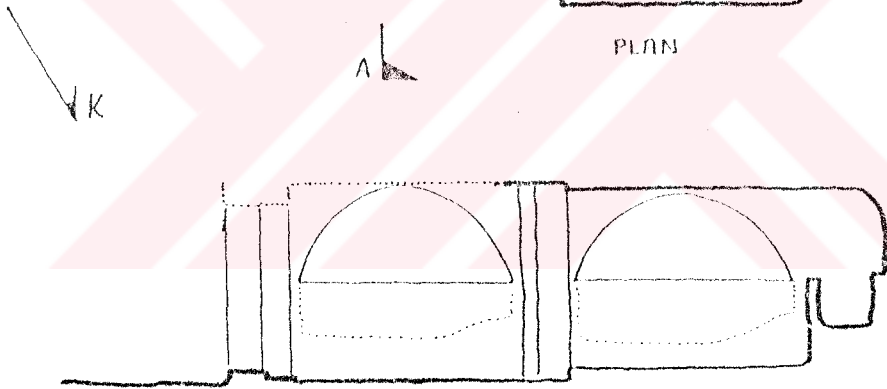
K 24

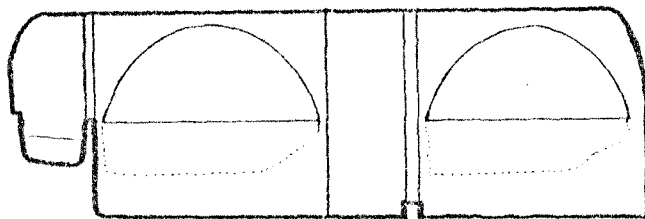

PLAN

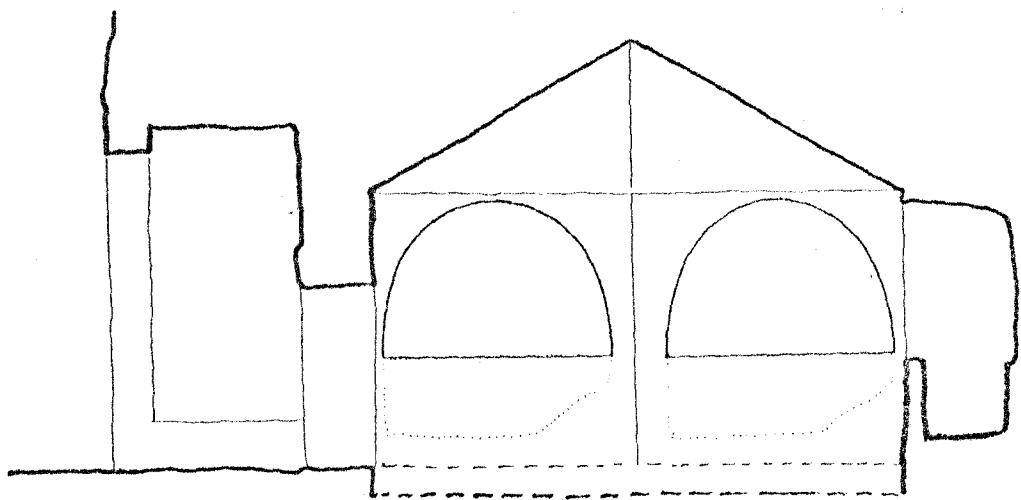
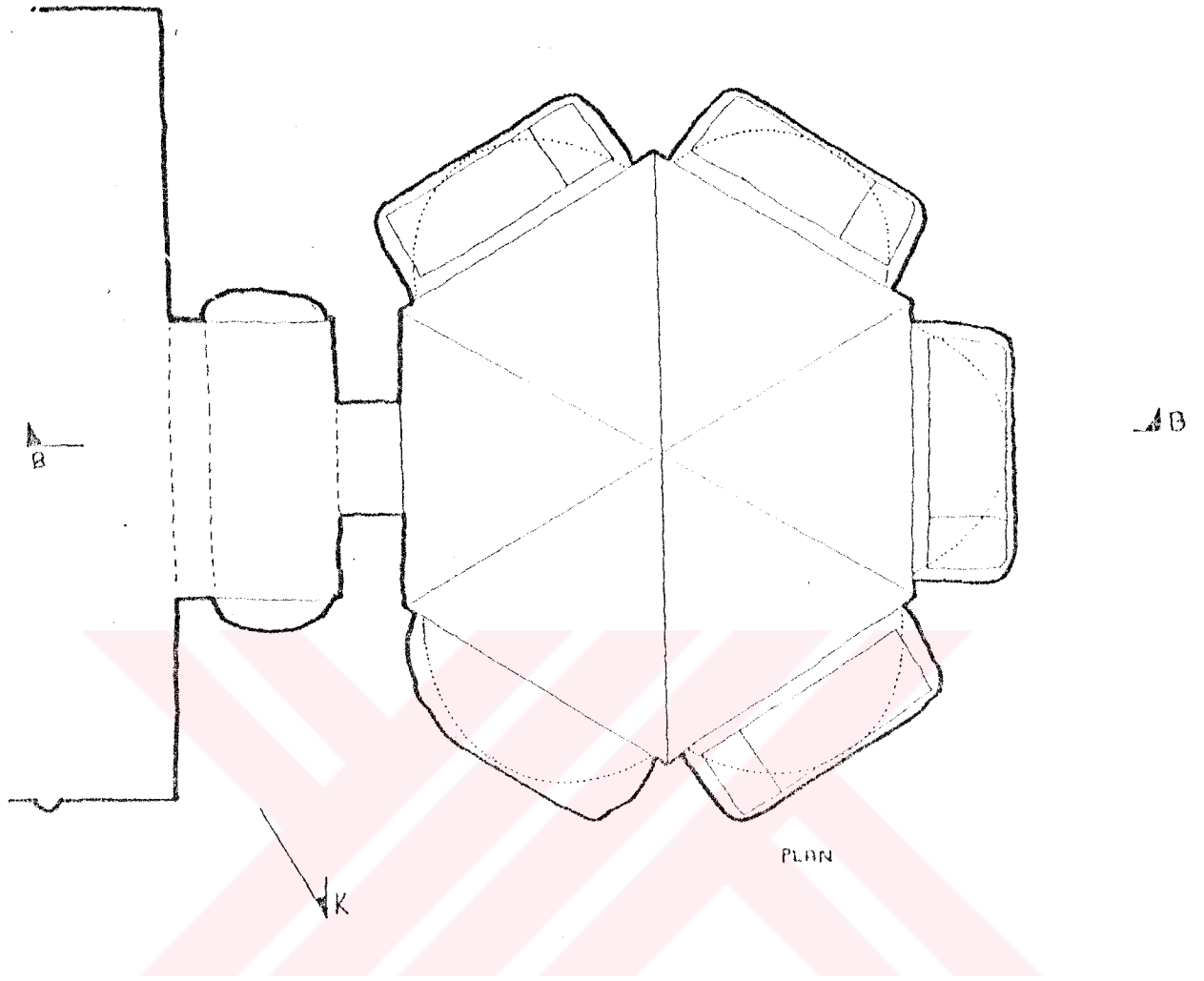
BB KESITI

AA KESITI

K25

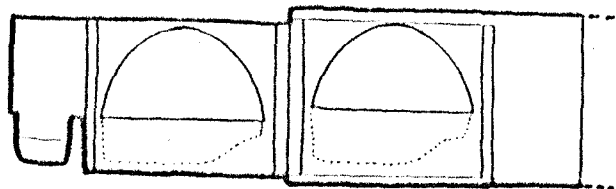
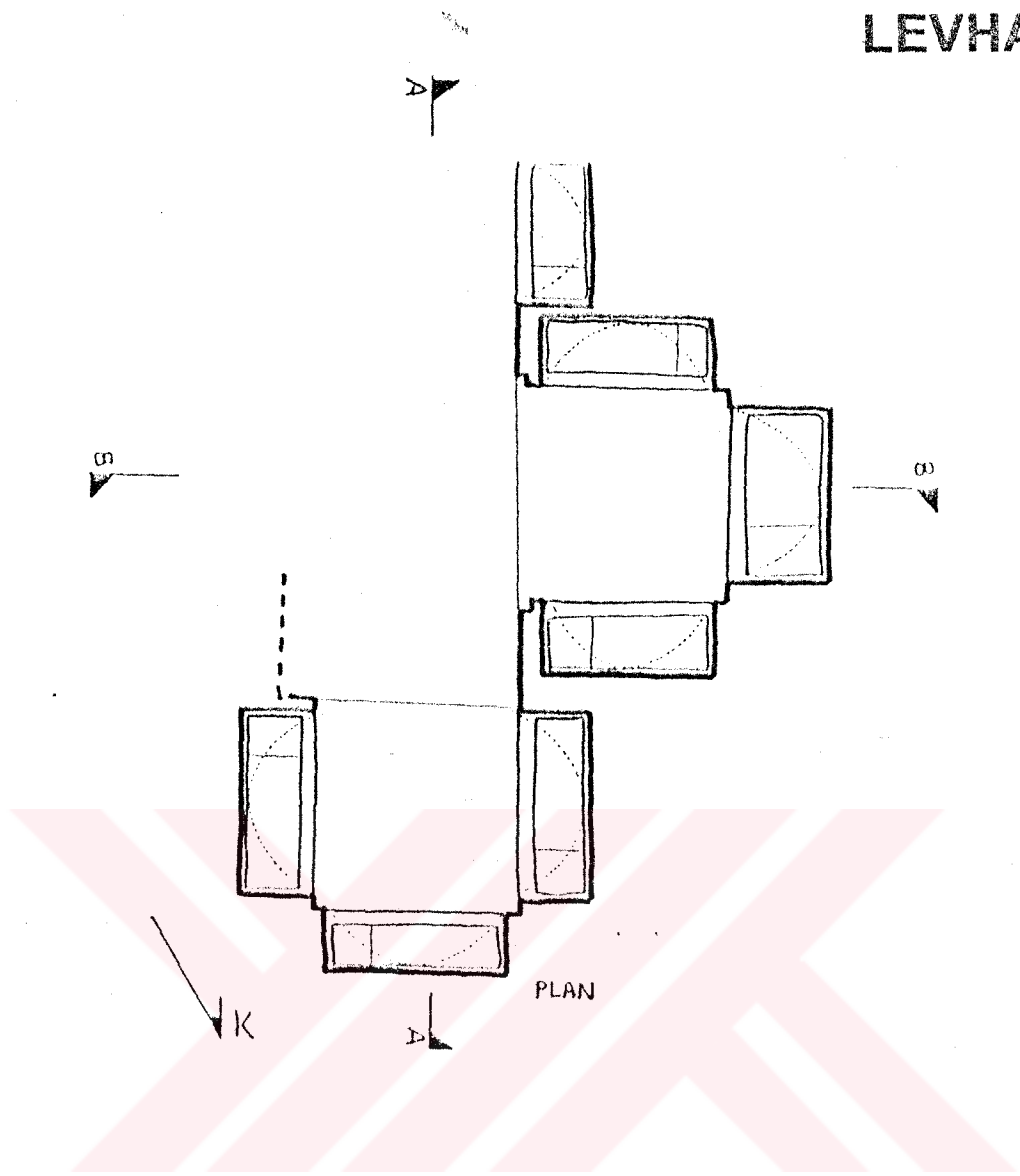

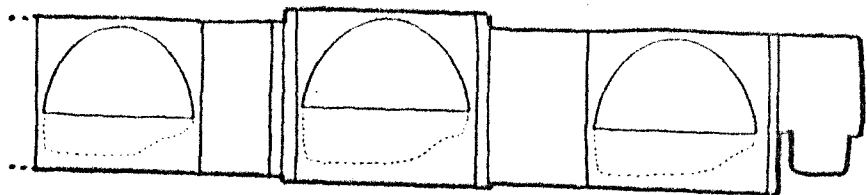
(K 26)

BB KESITI

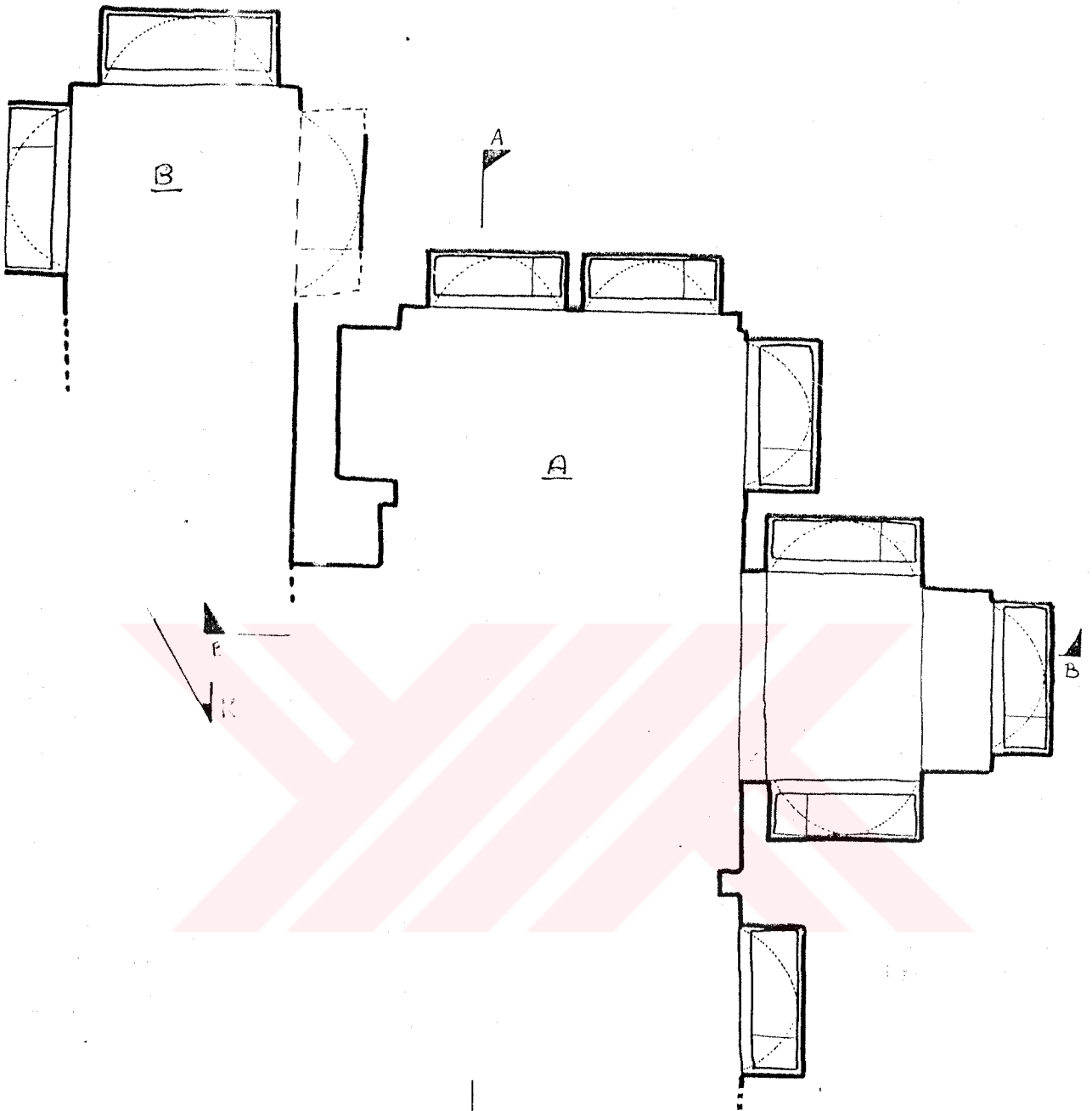
BB KESITI

AA KESITI

K27

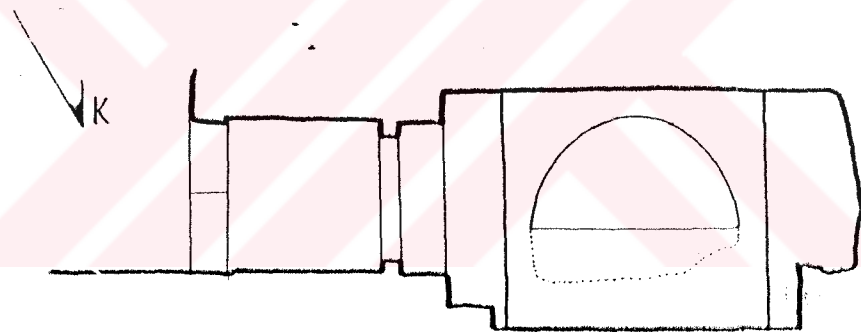
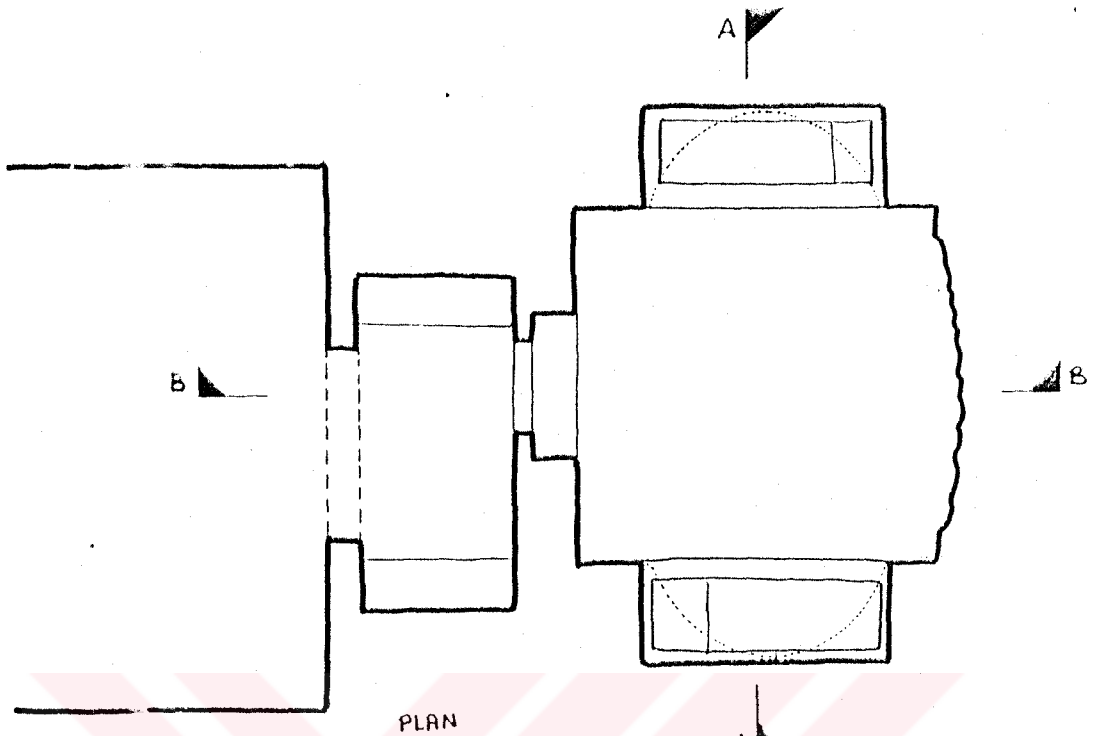

A

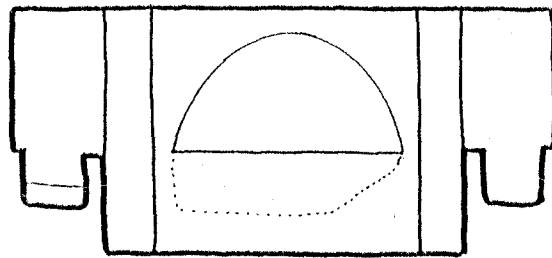
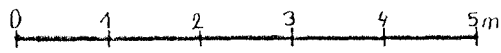
PLAN

K 28

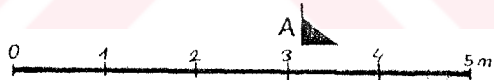
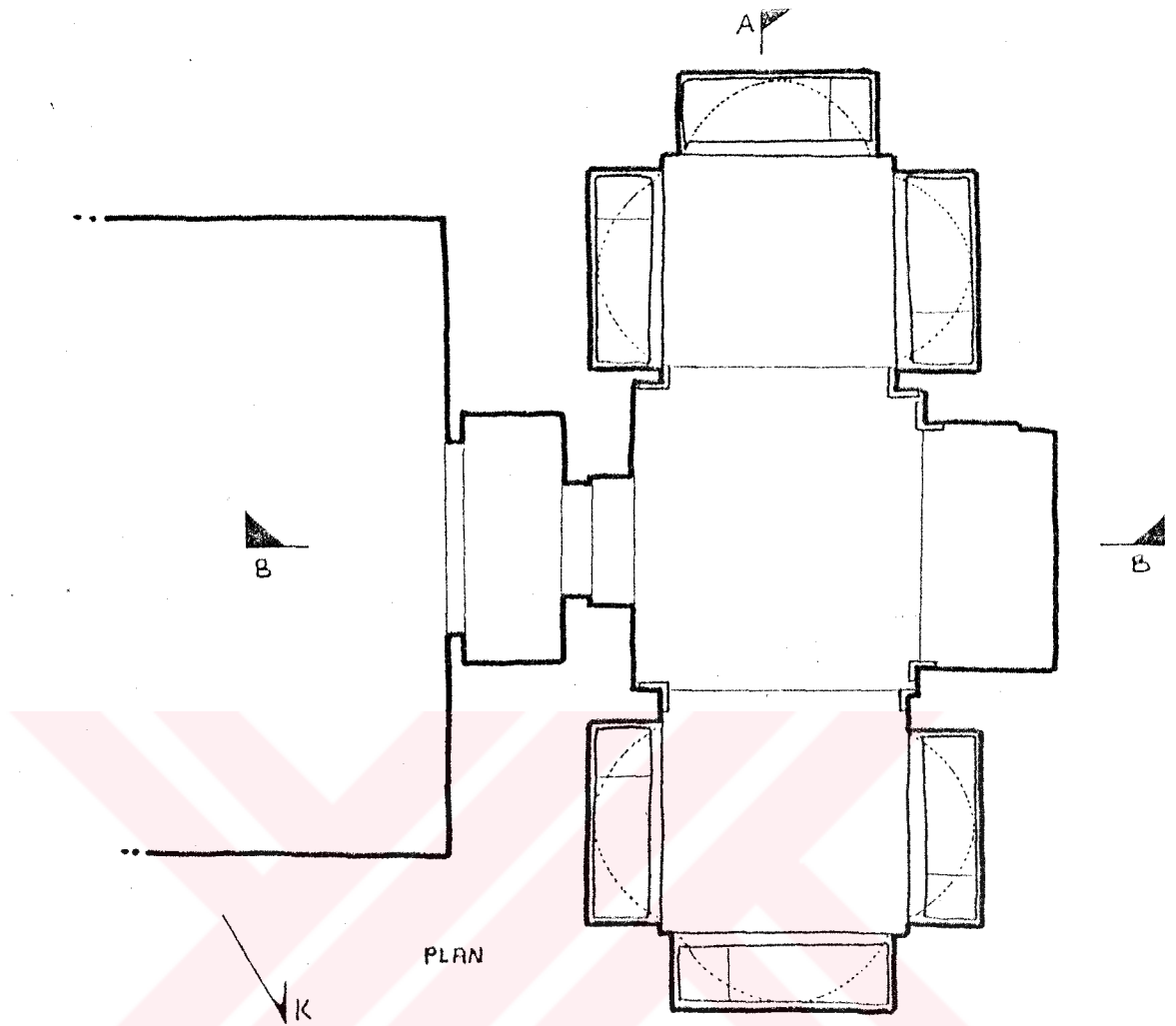

BB KESİTİ

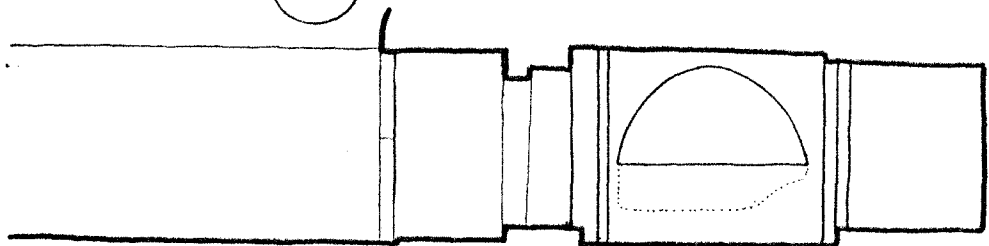

AA KESİTİ

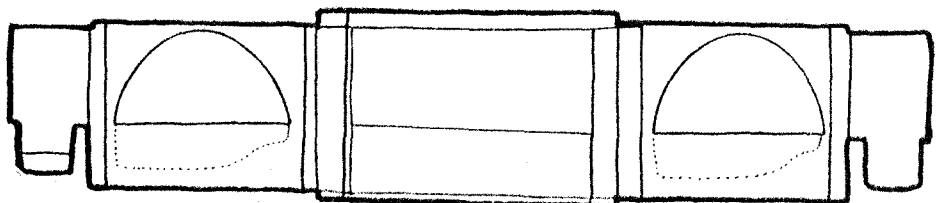
K 29

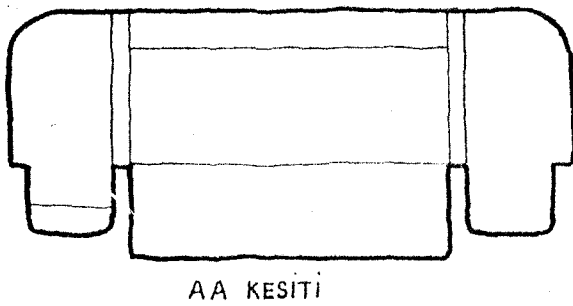
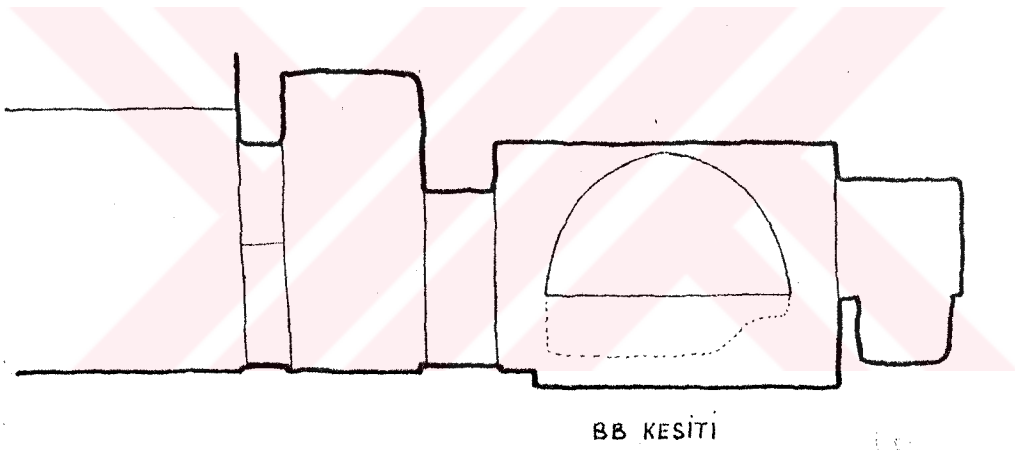
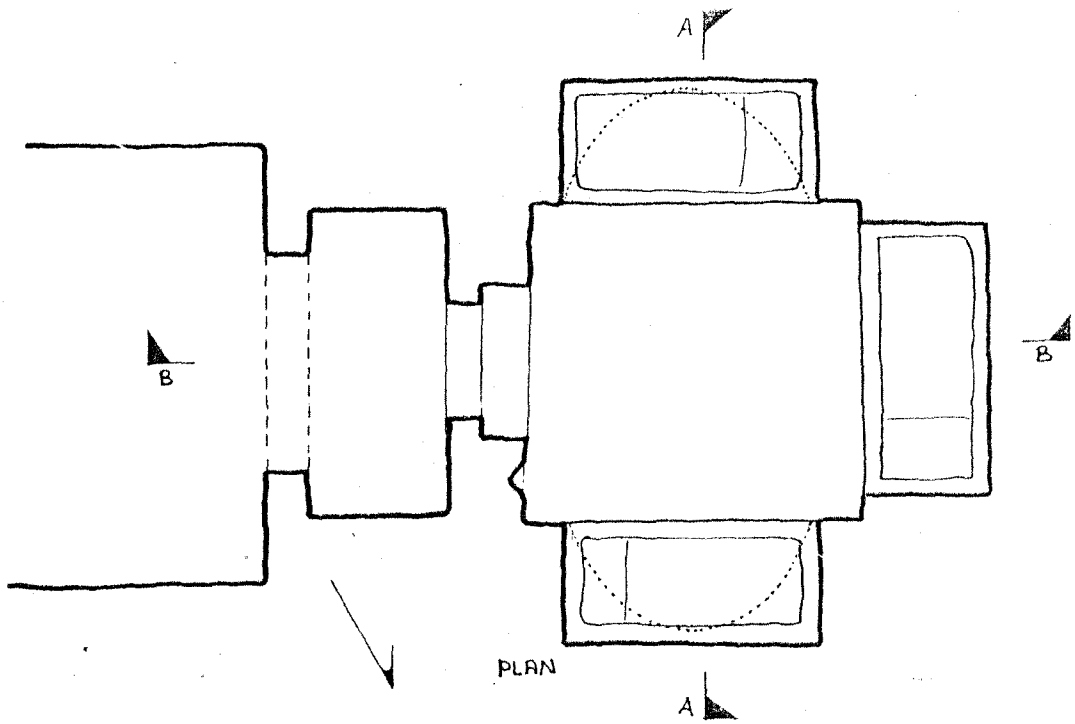
K30

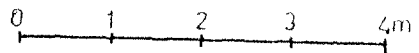
B B KESİTİ

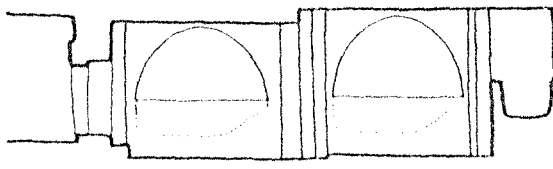
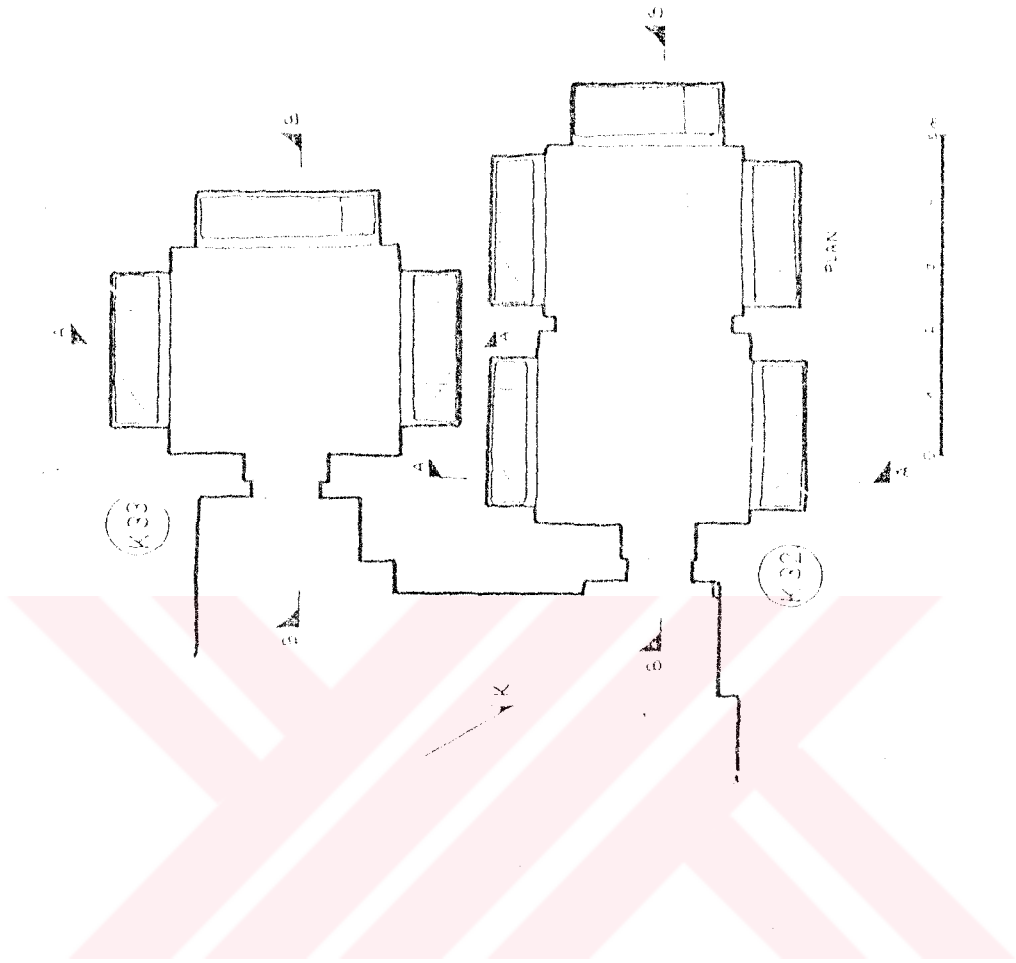

A A KESİTİ

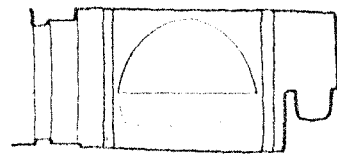

K 31

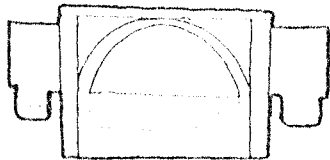

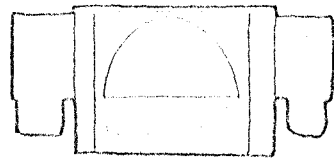
BB KESİTİ

BB KESİTİ

AA KESİTİ

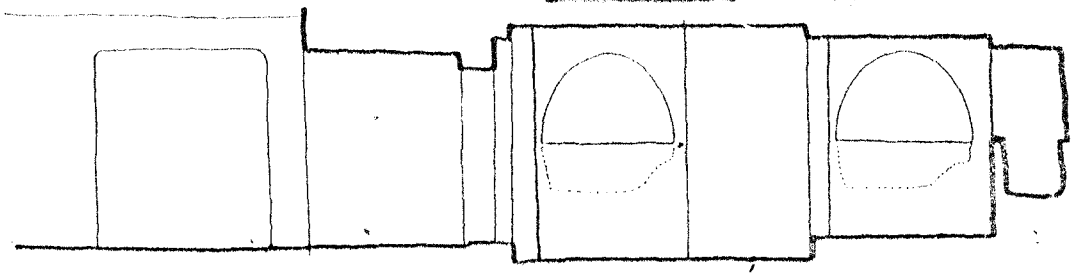
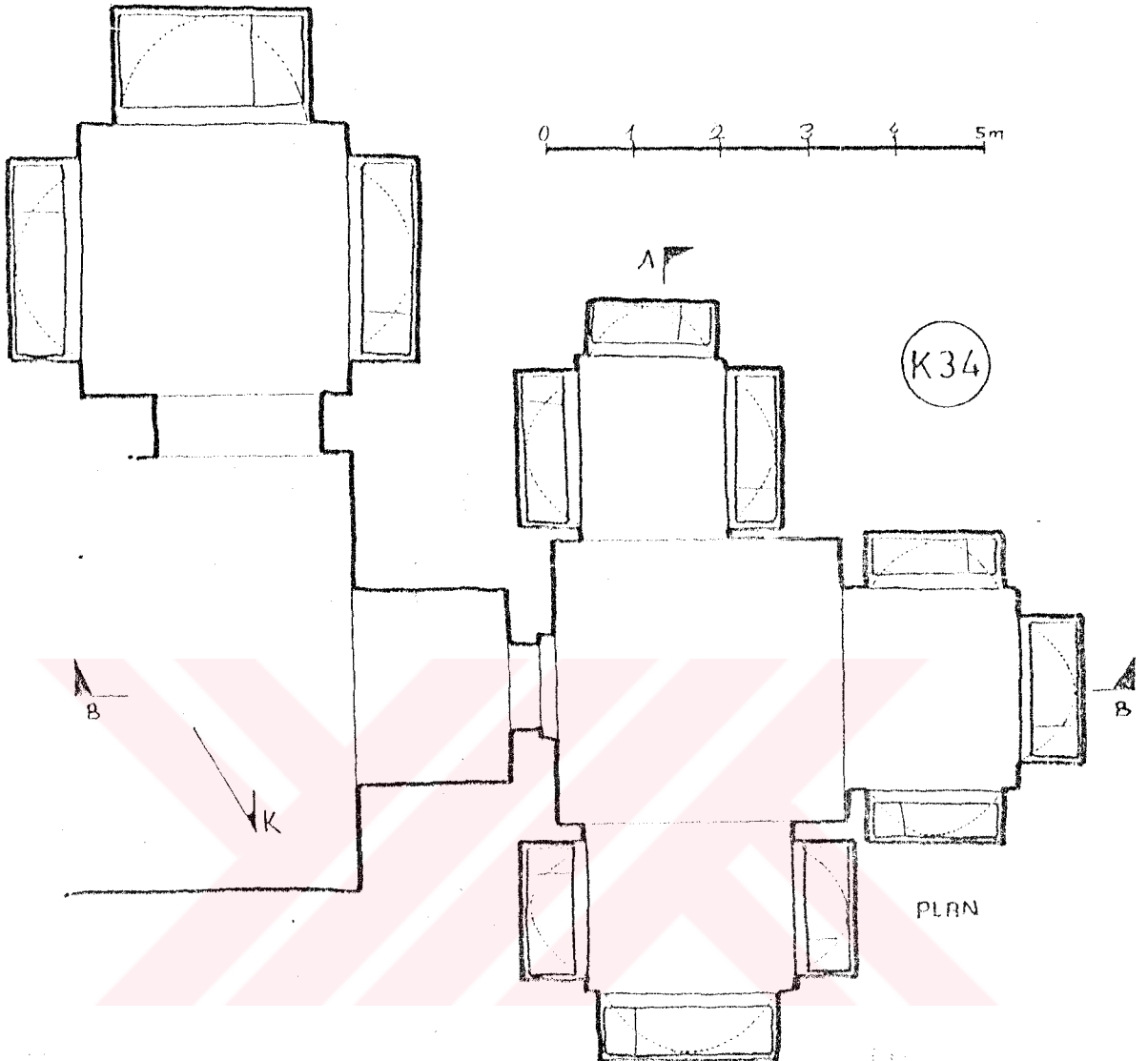

AA KESİTİ

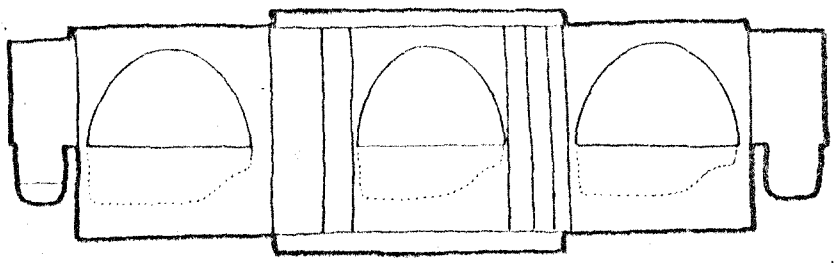
(K32)

(K33)

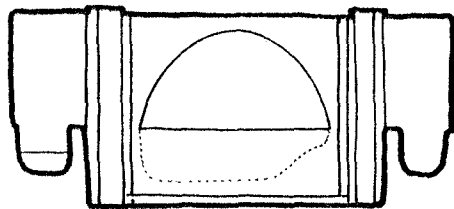
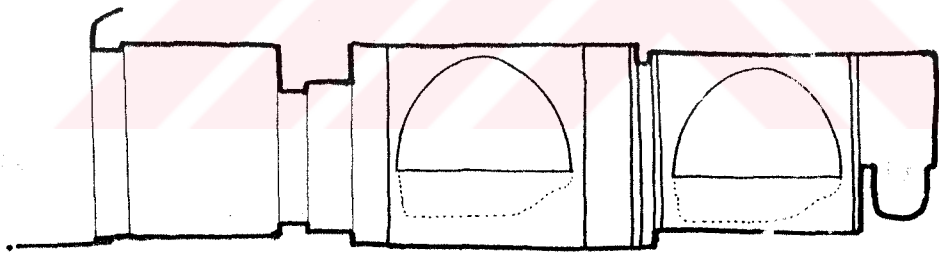
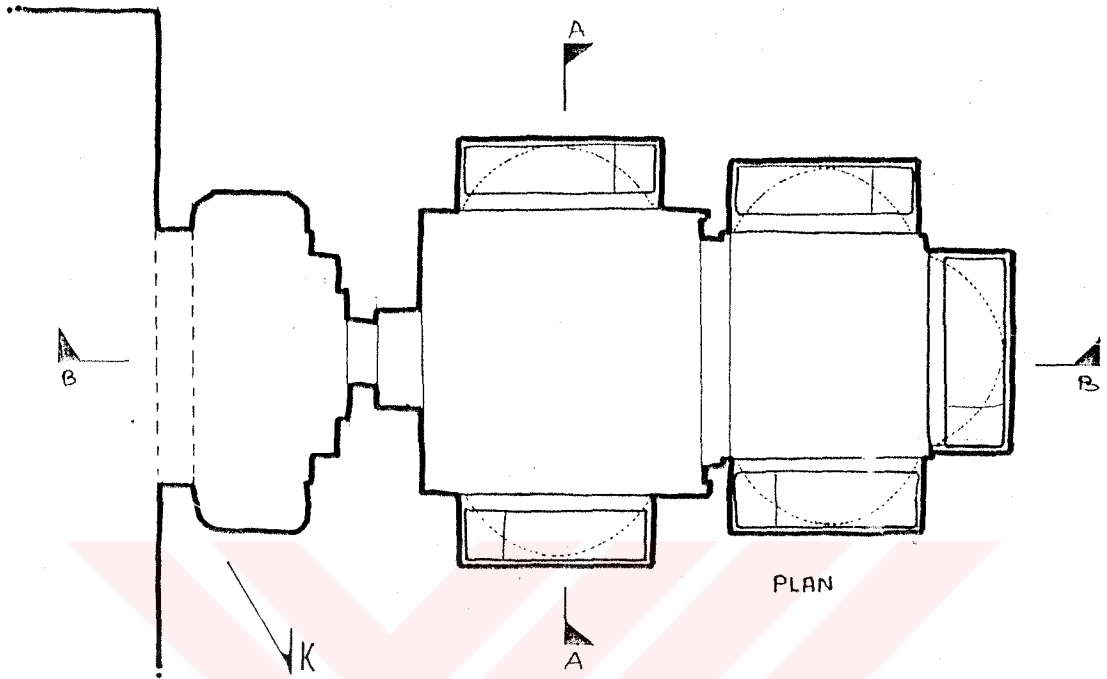

BB KESİTİ

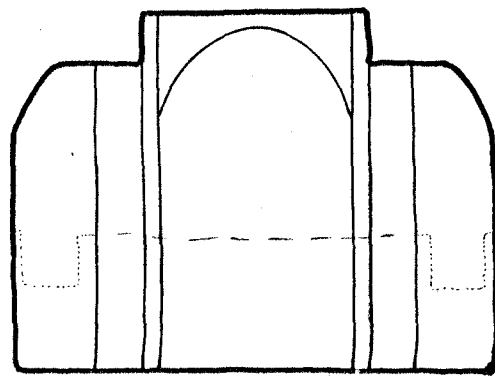
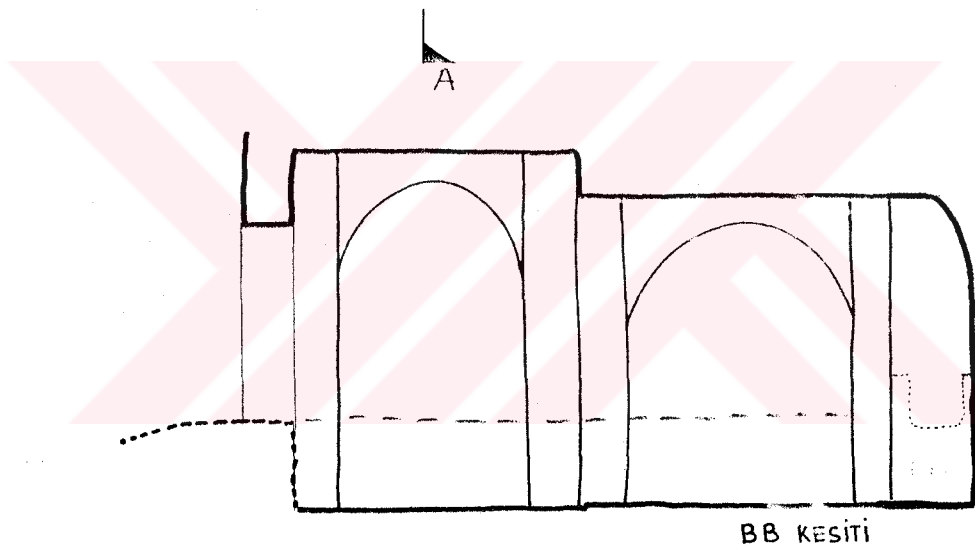
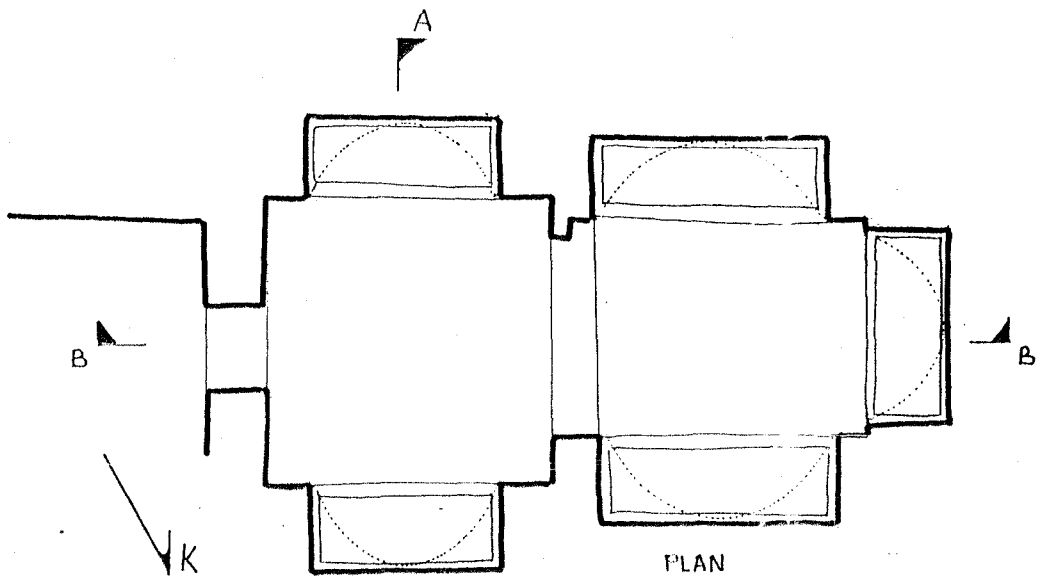

AA KESİTİ

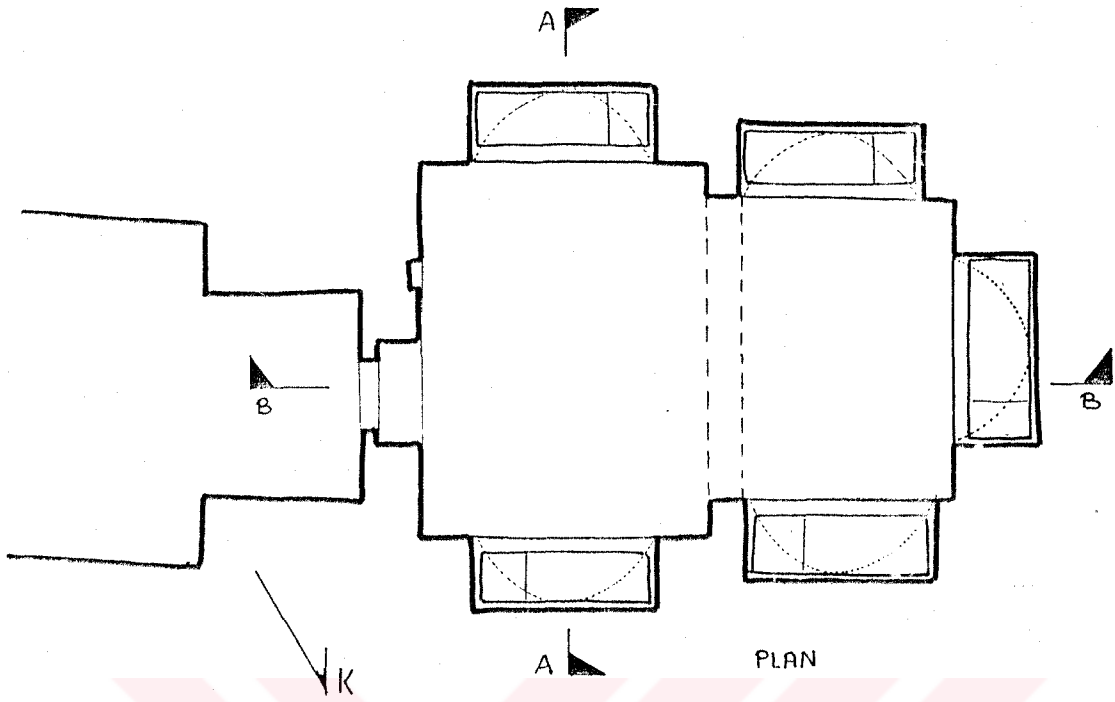
K 35

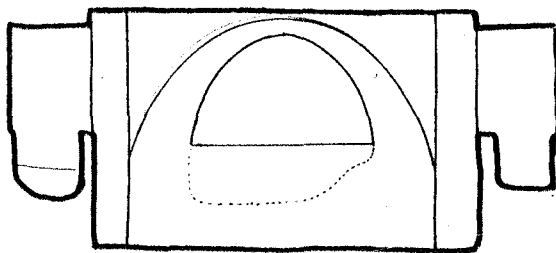
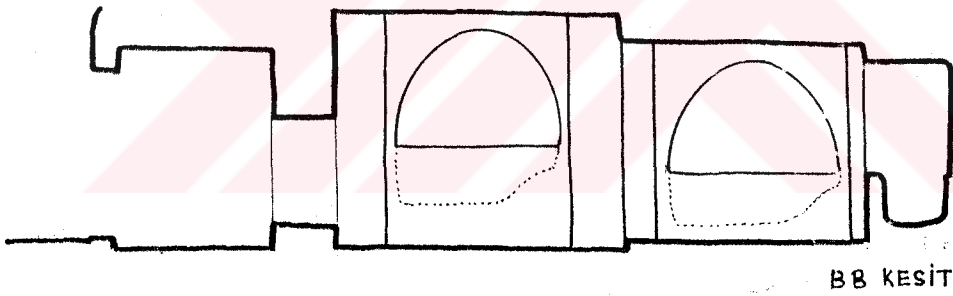

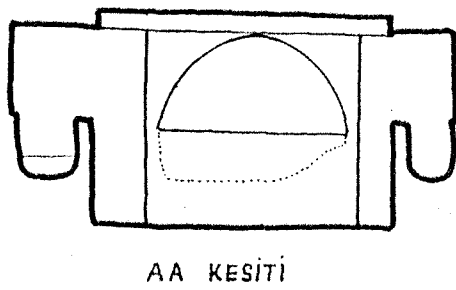
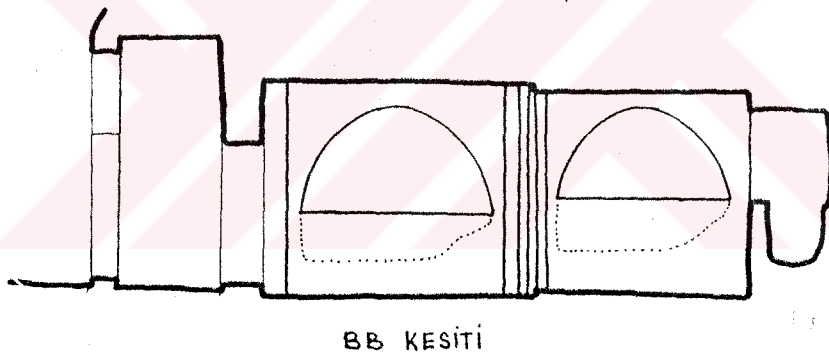
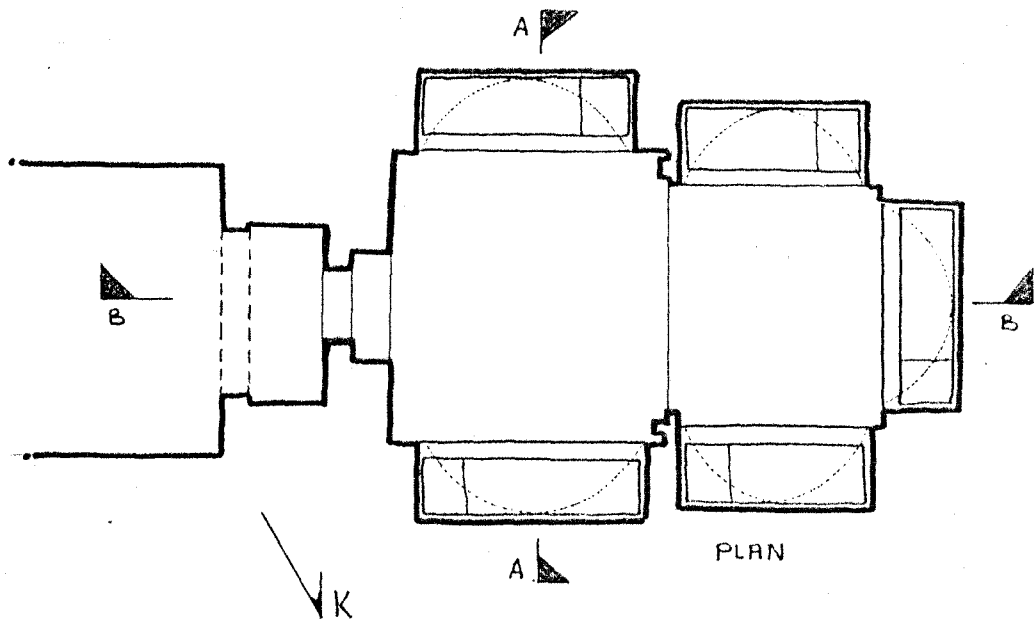
K 36

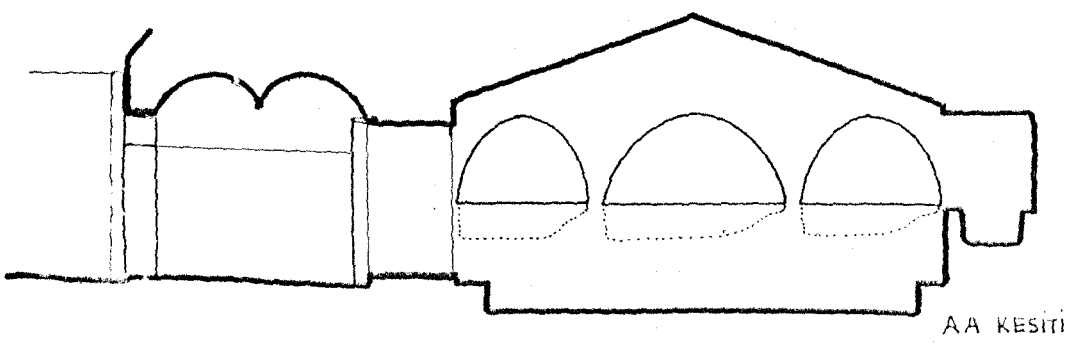
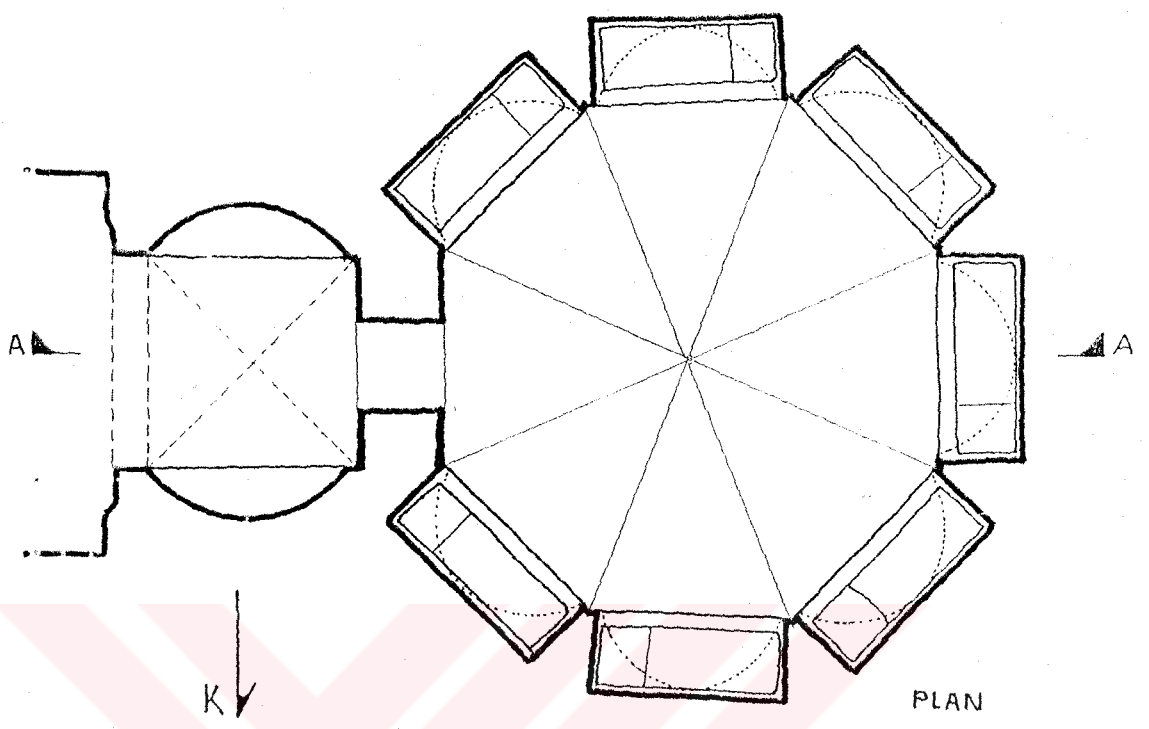
K 37

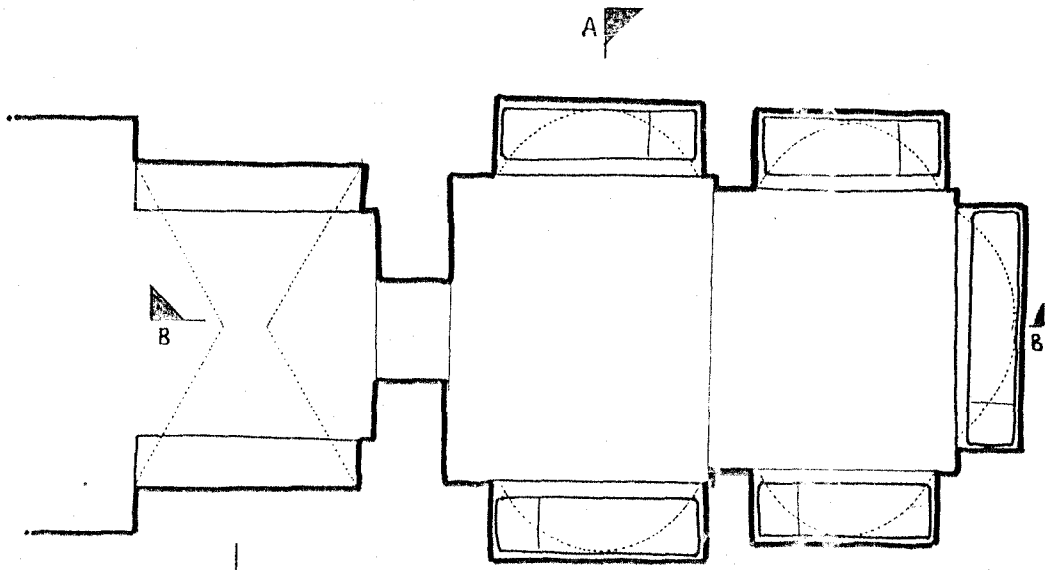
K38

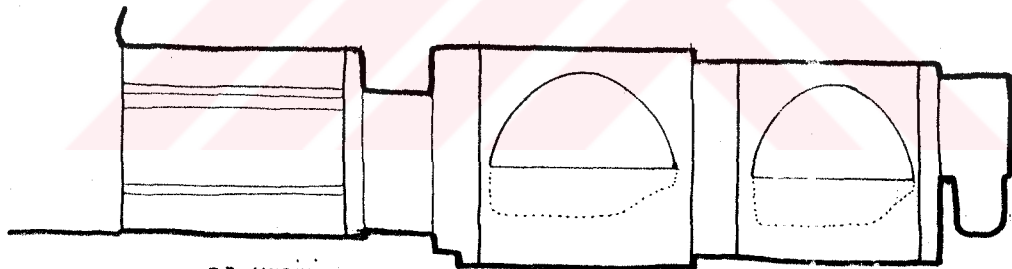

K39

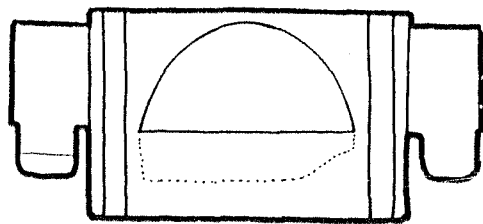

PLAN

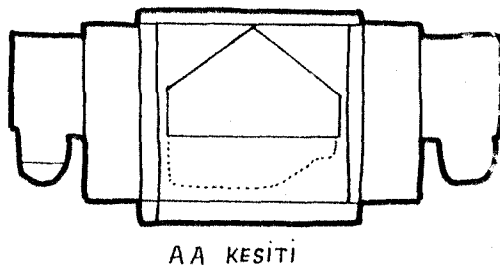
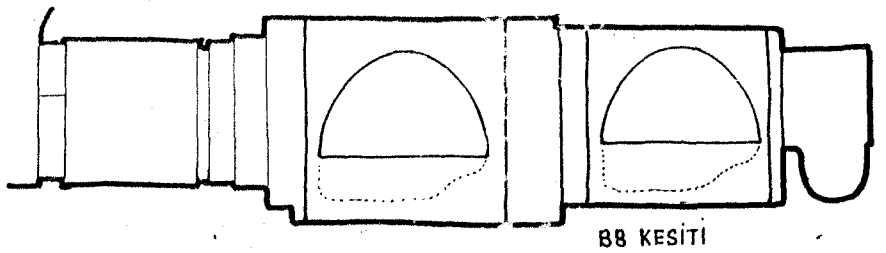
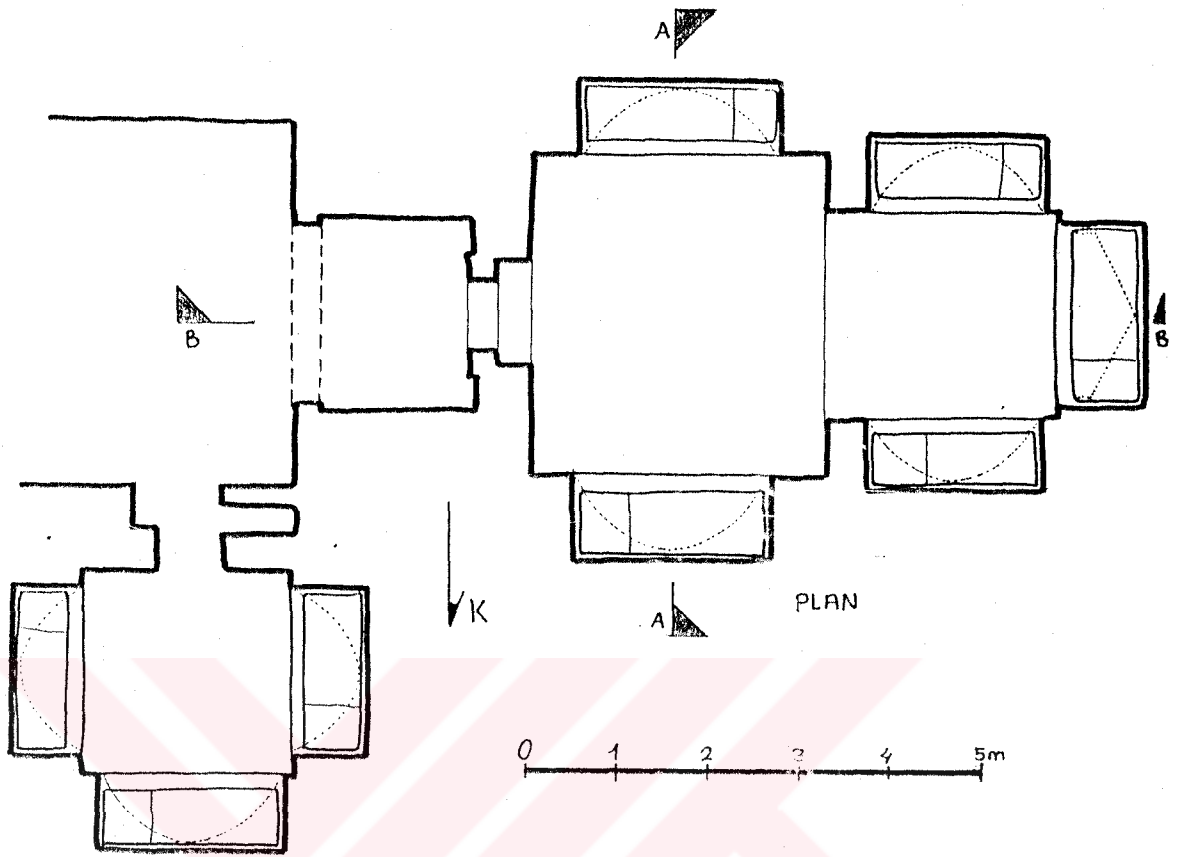

BB KESİTİ

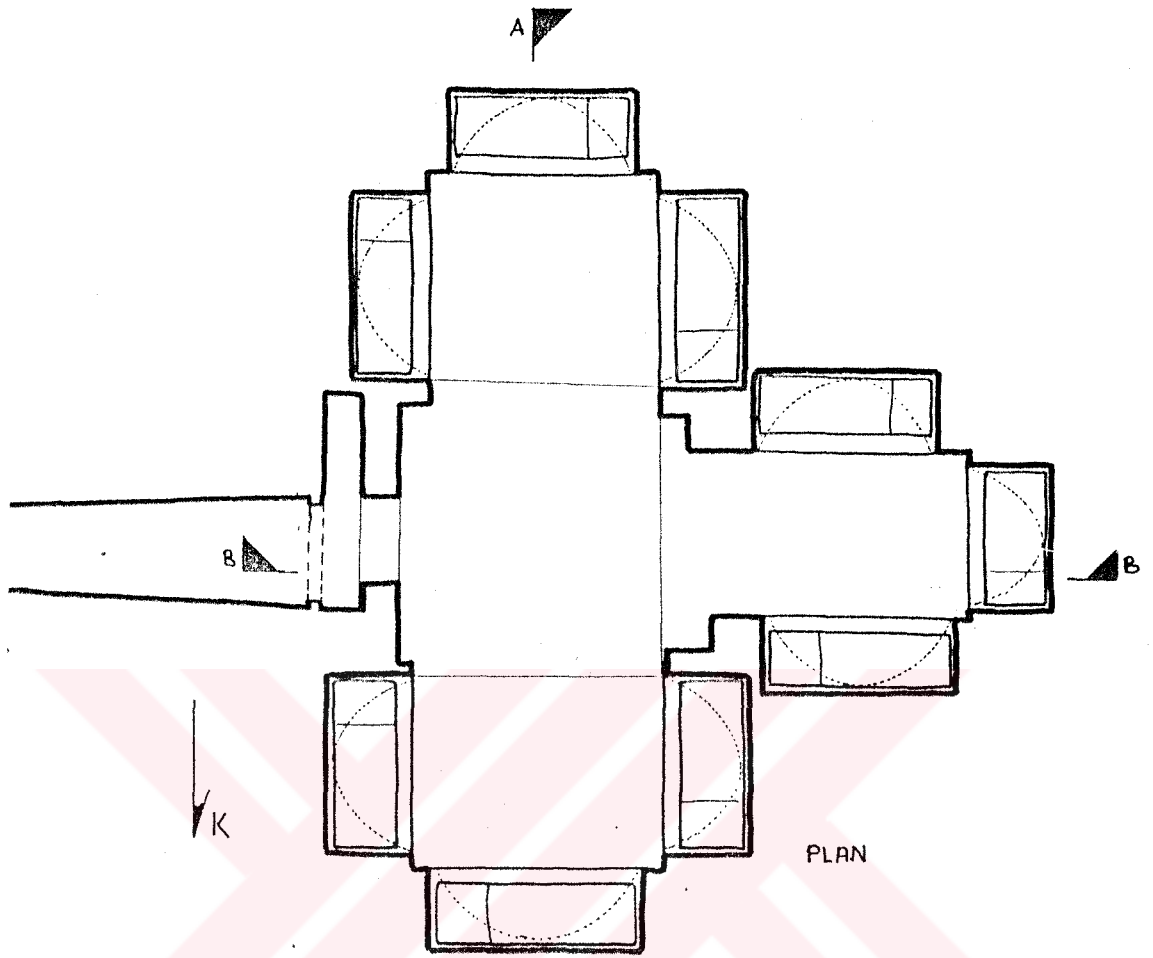
AA KESİTİ

K 40

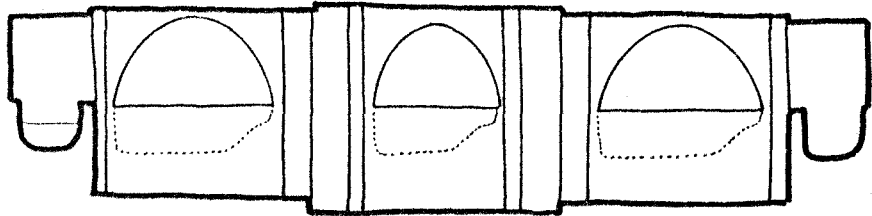
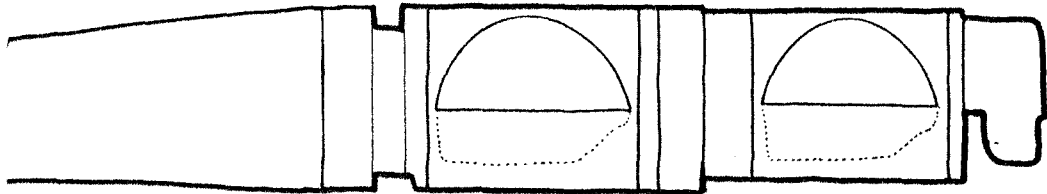
K 41

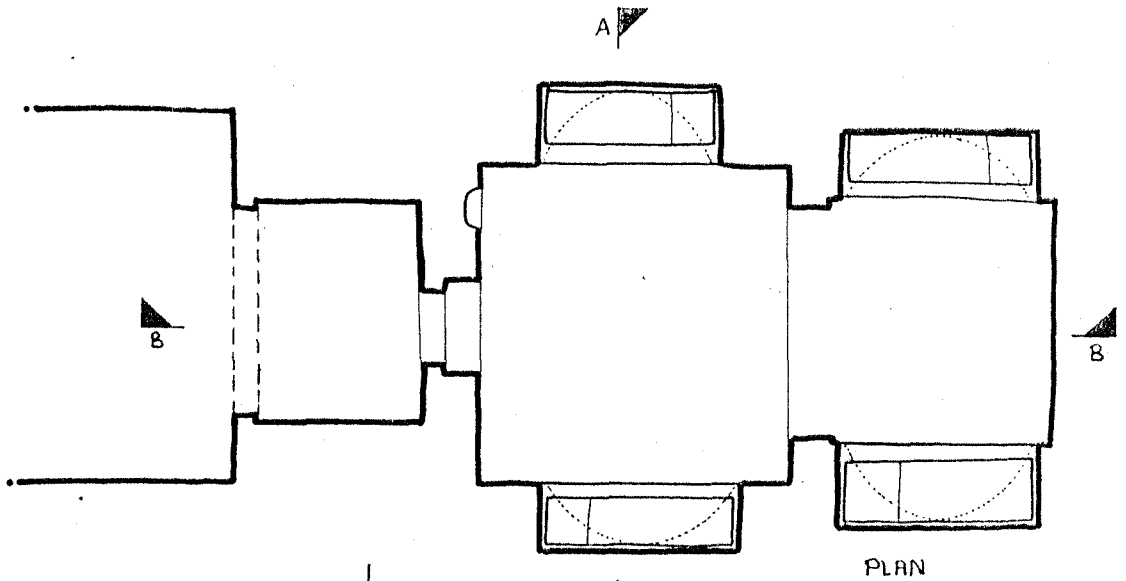

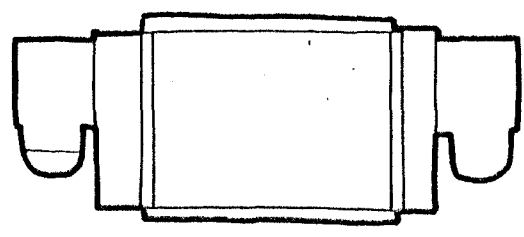
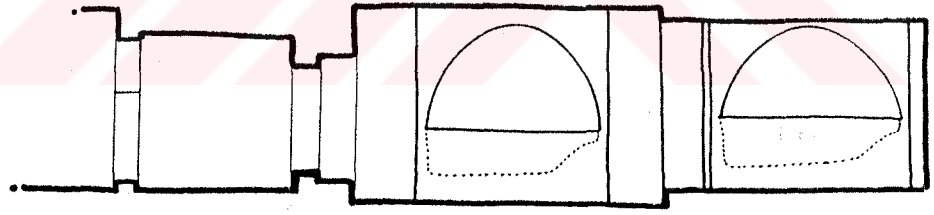
PLAN

K42

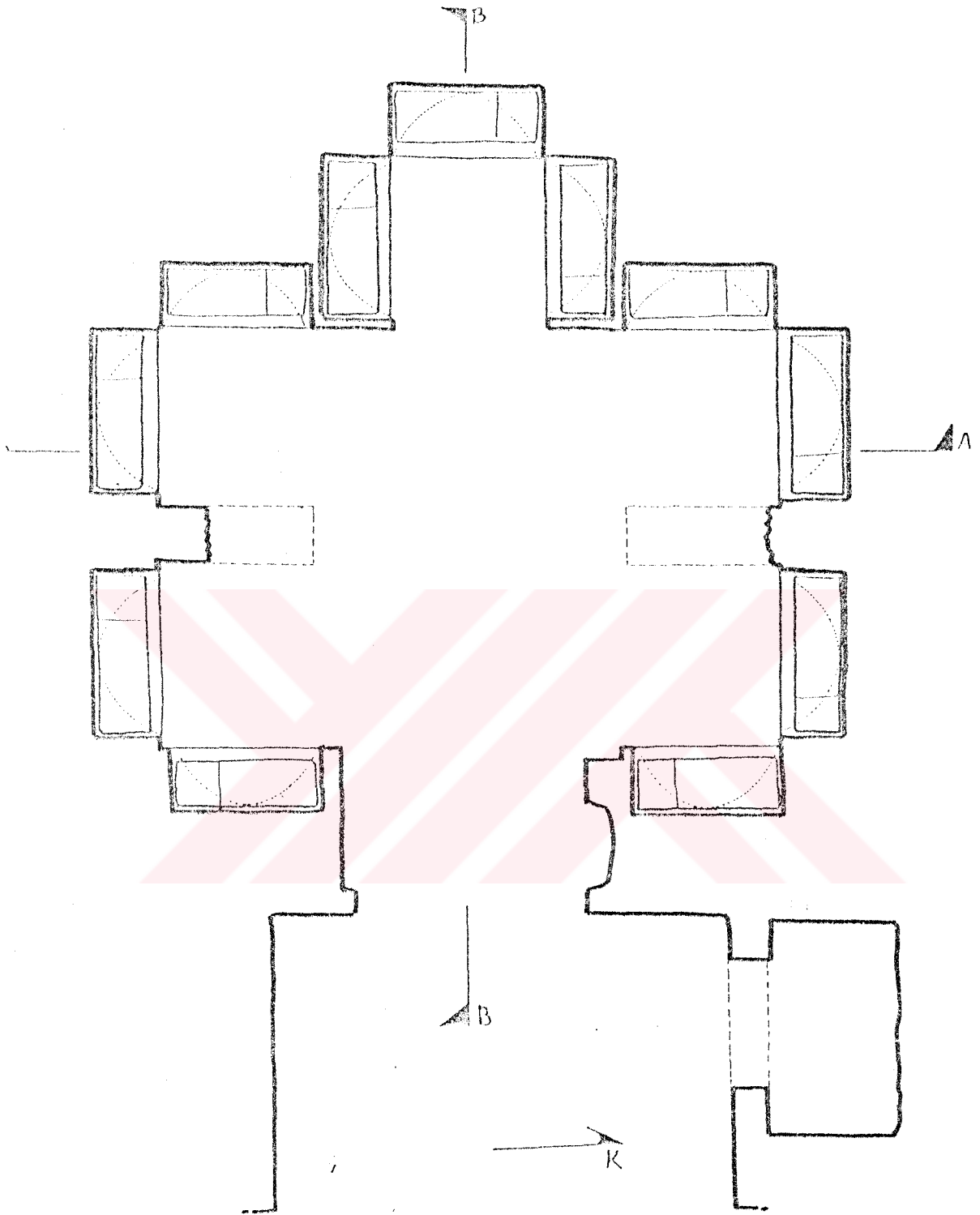

K

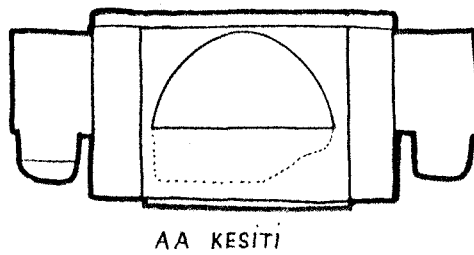
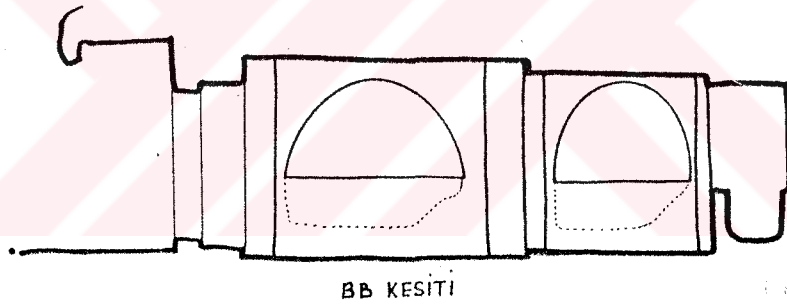
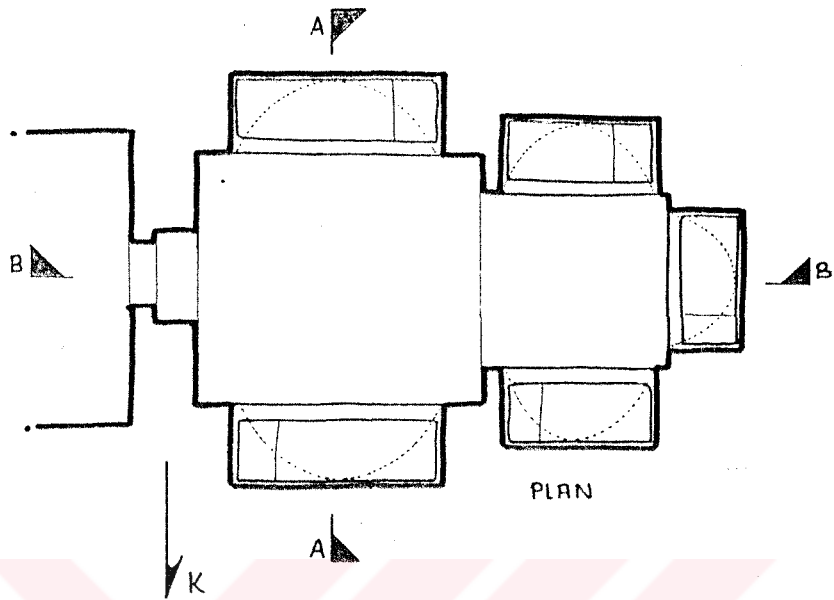

K43

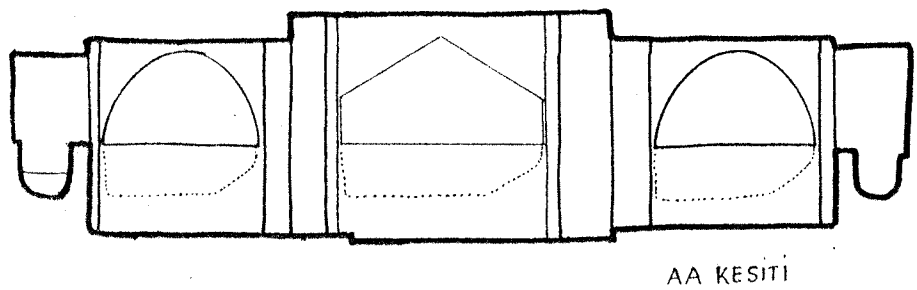
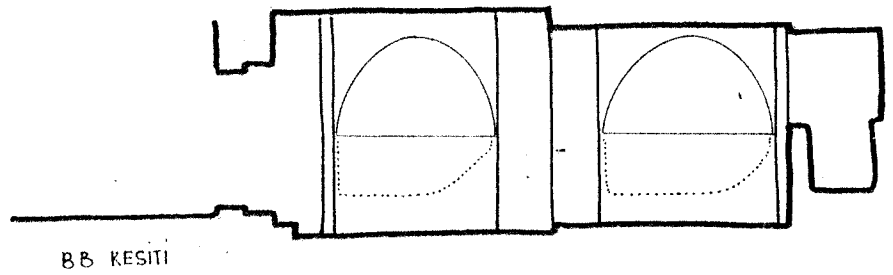
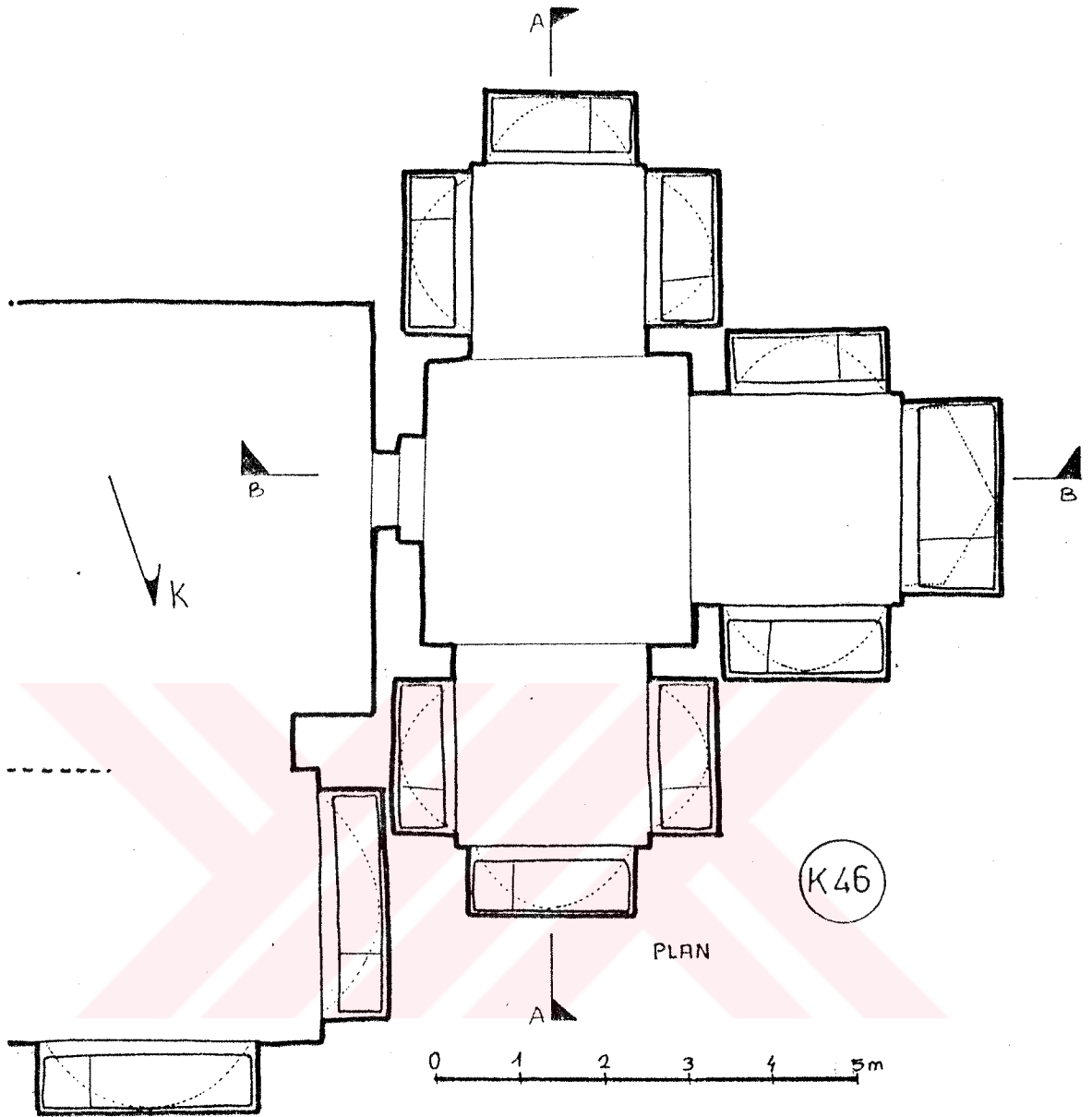
PLAN

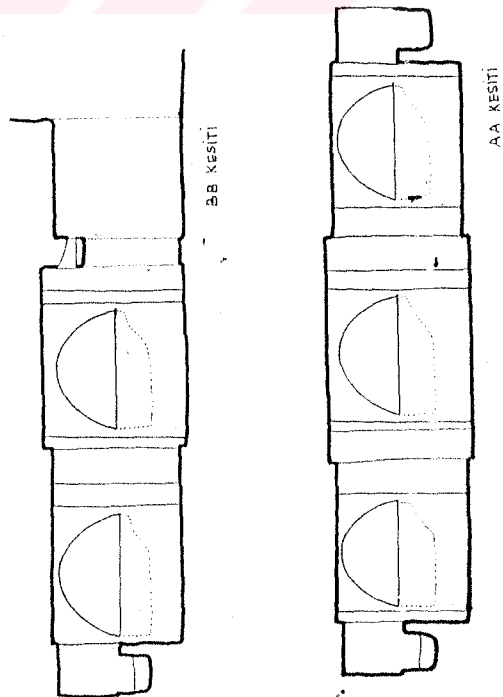
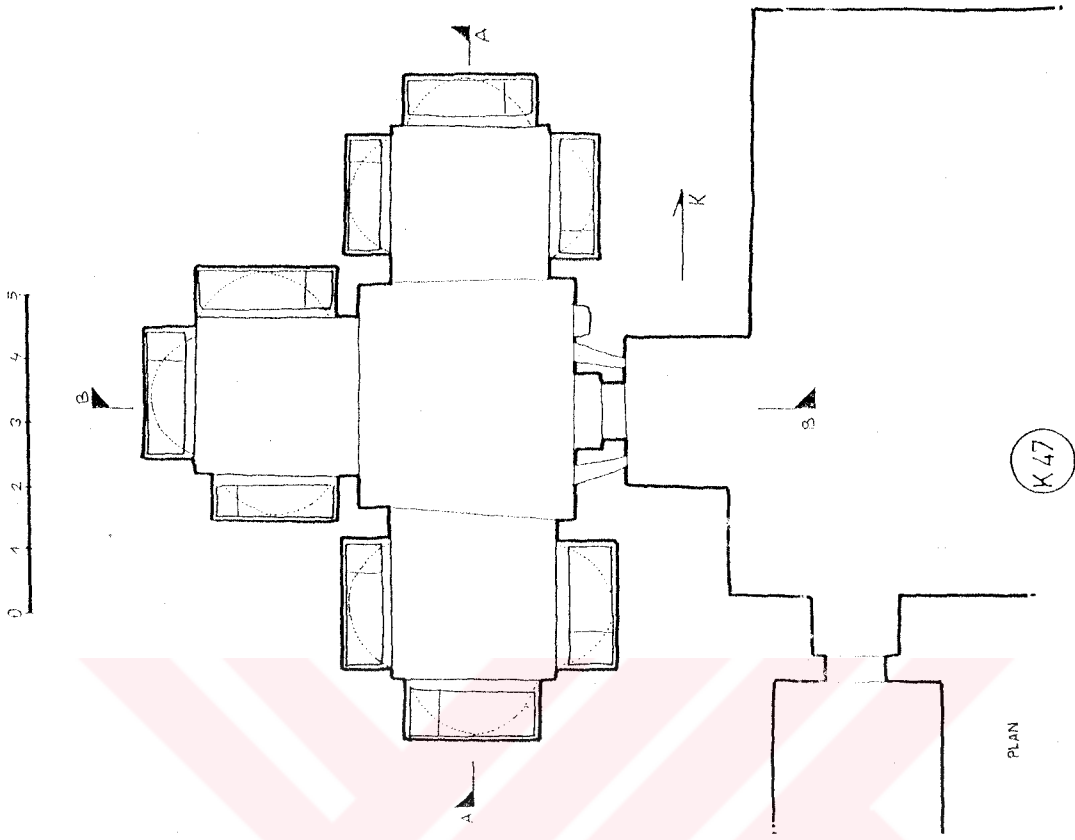
K44

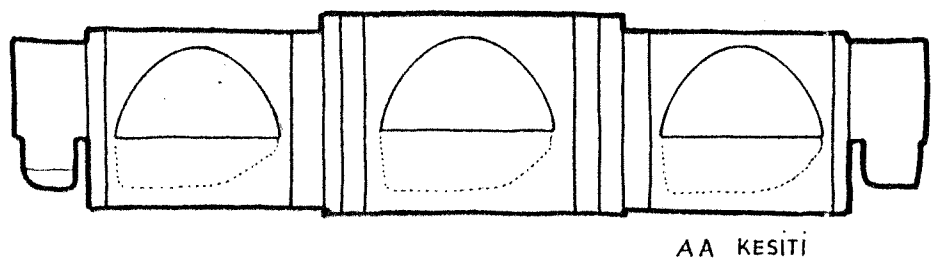
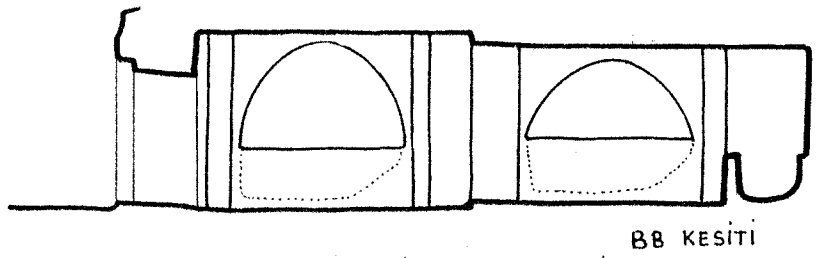
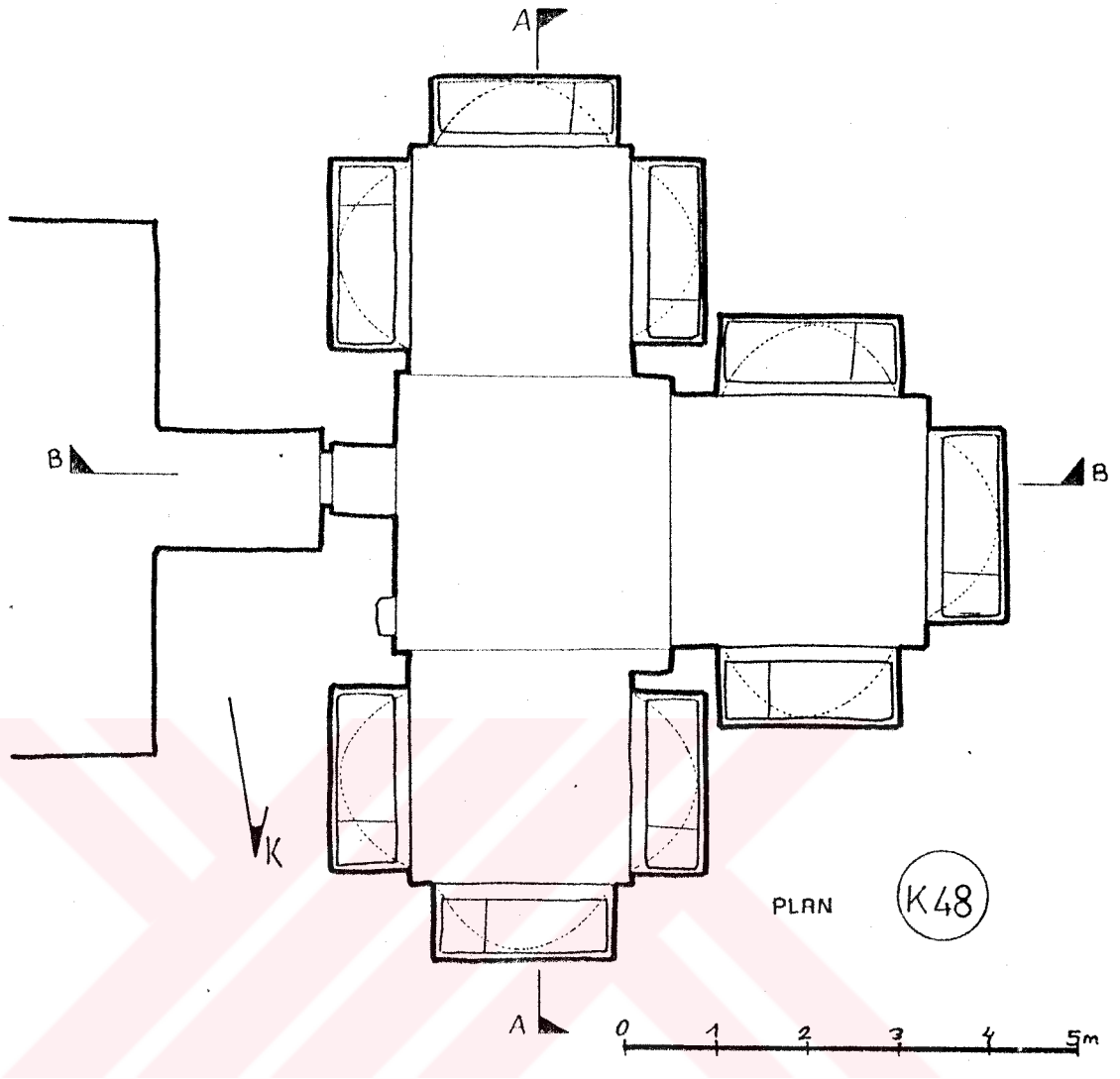

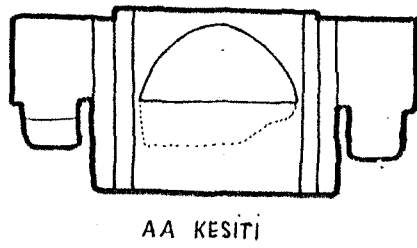
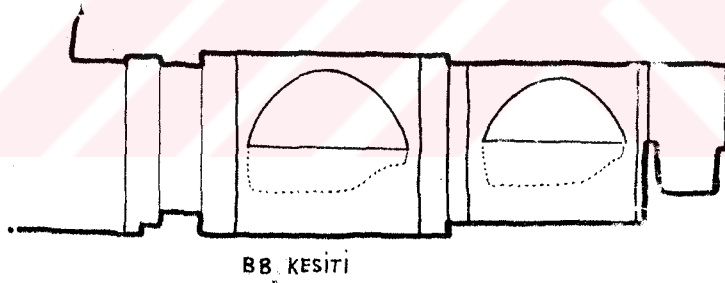
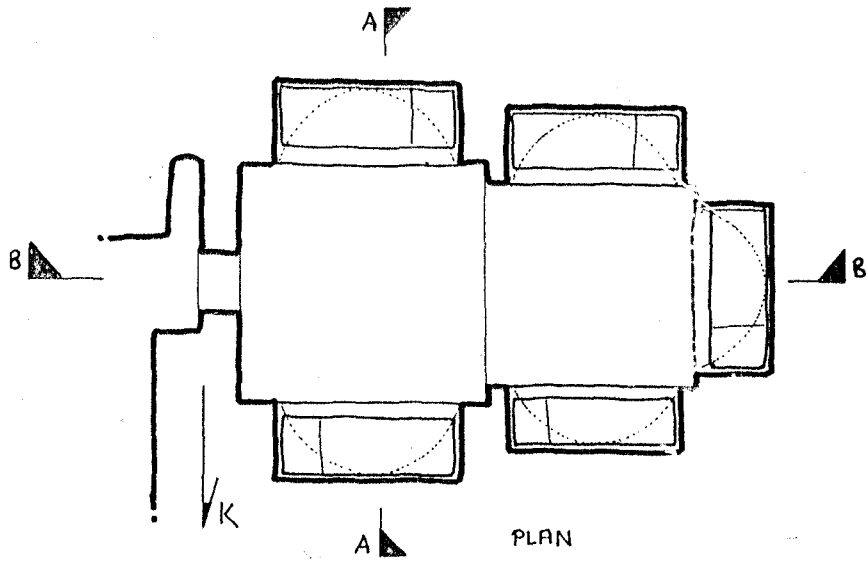
K45

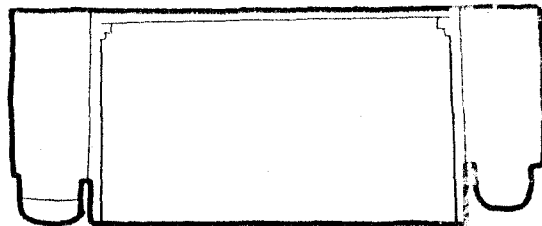
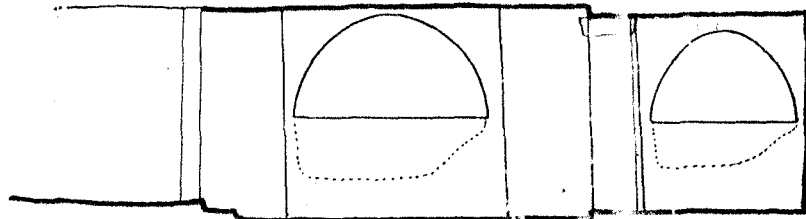
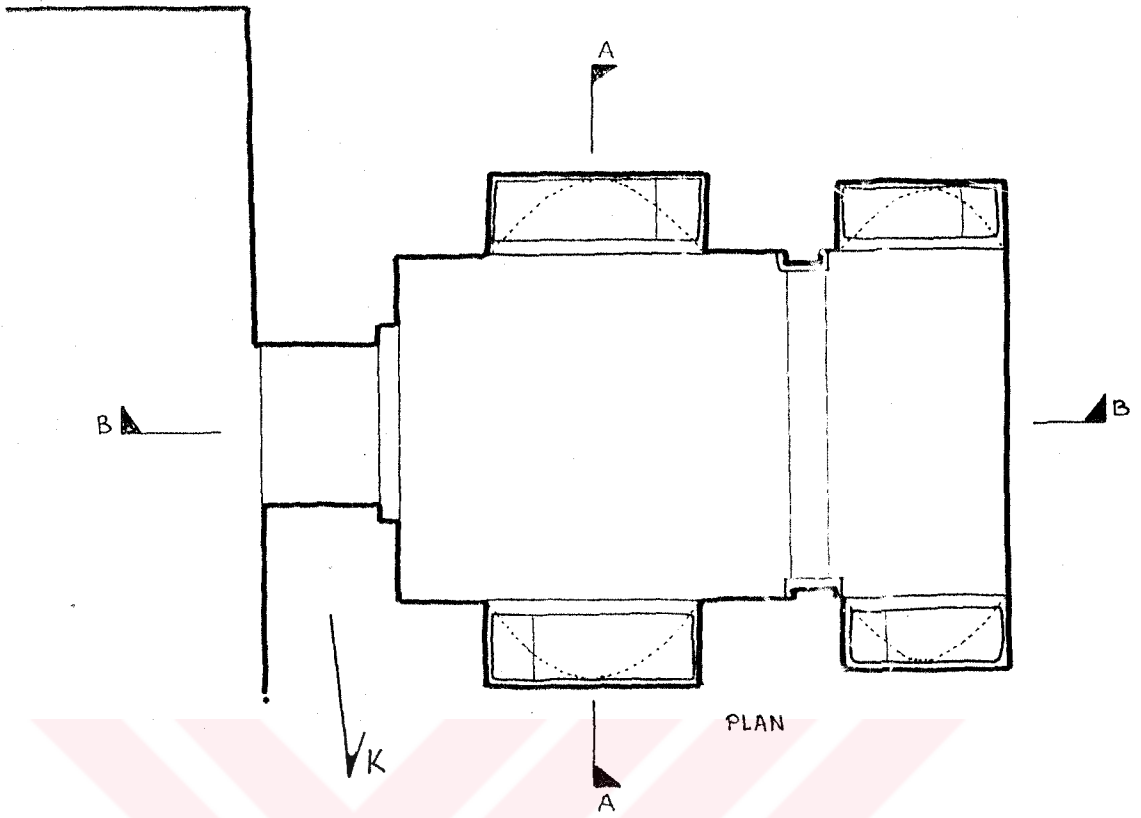

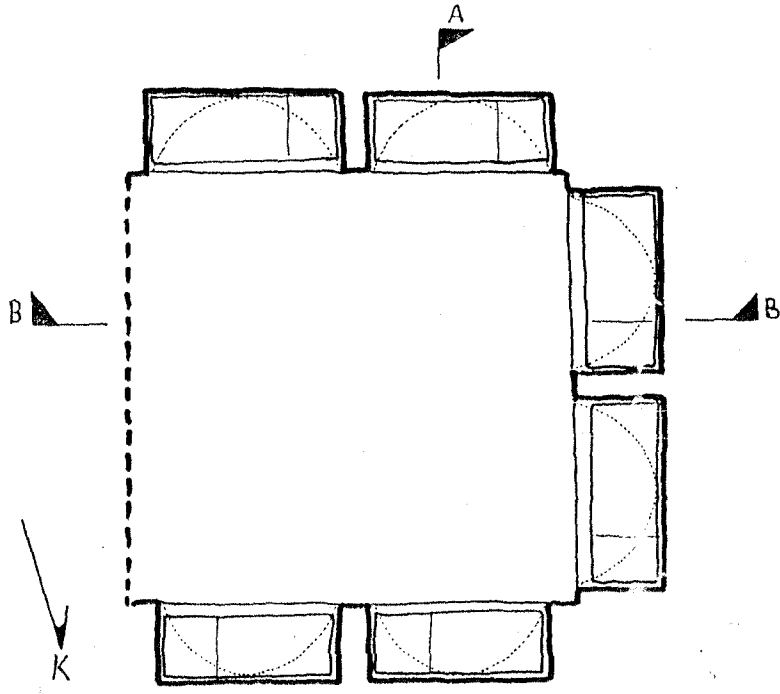

K49

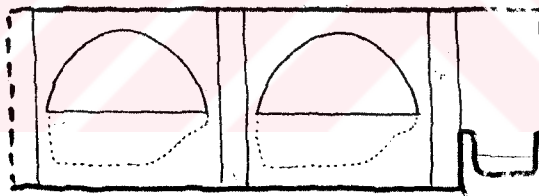
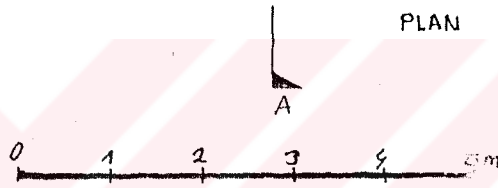

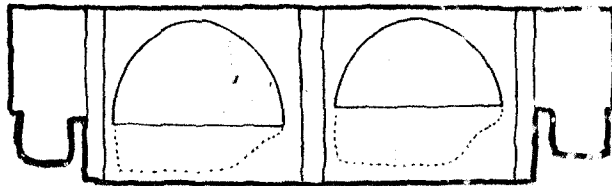
K 50

PLAN

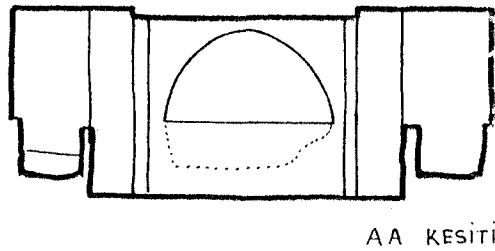
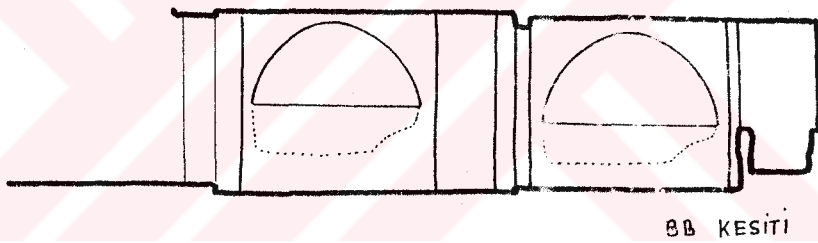
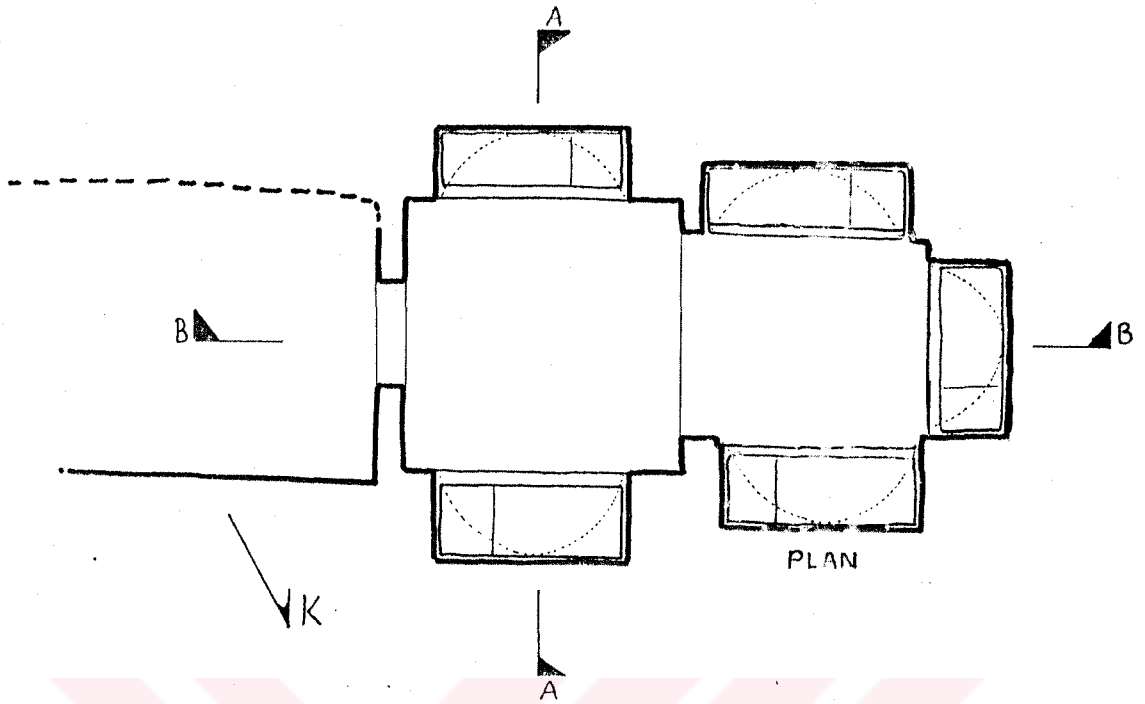

BB KESITI

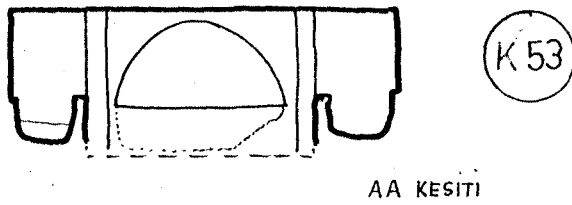
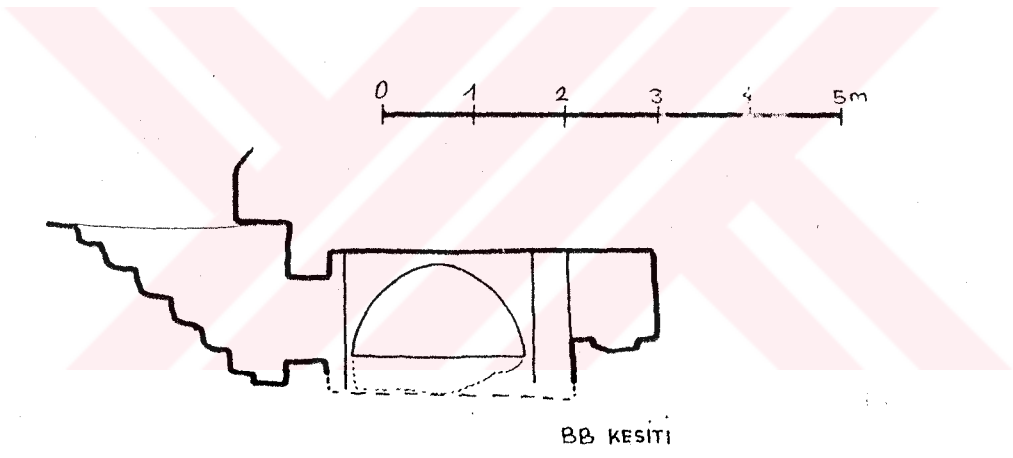
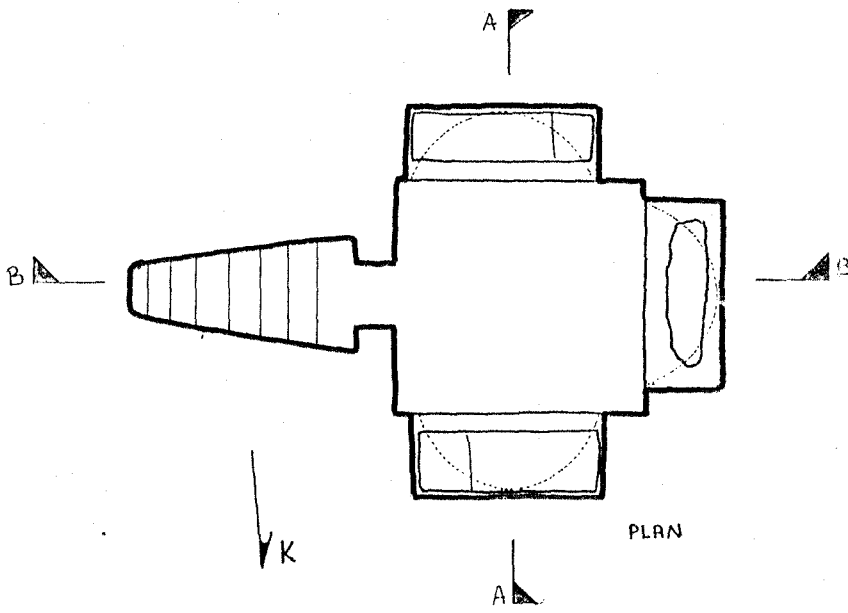
AA KESITI

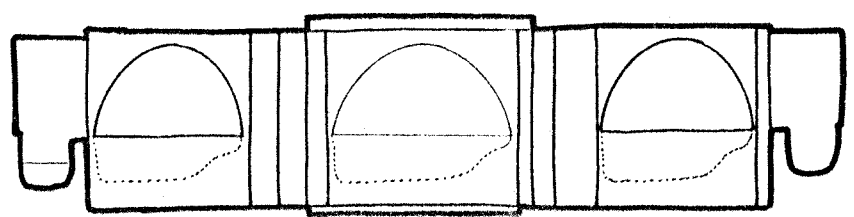
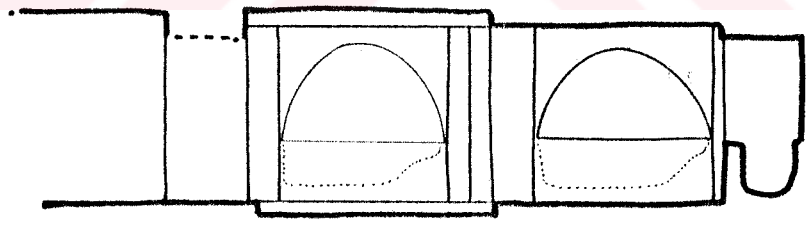
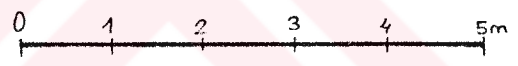
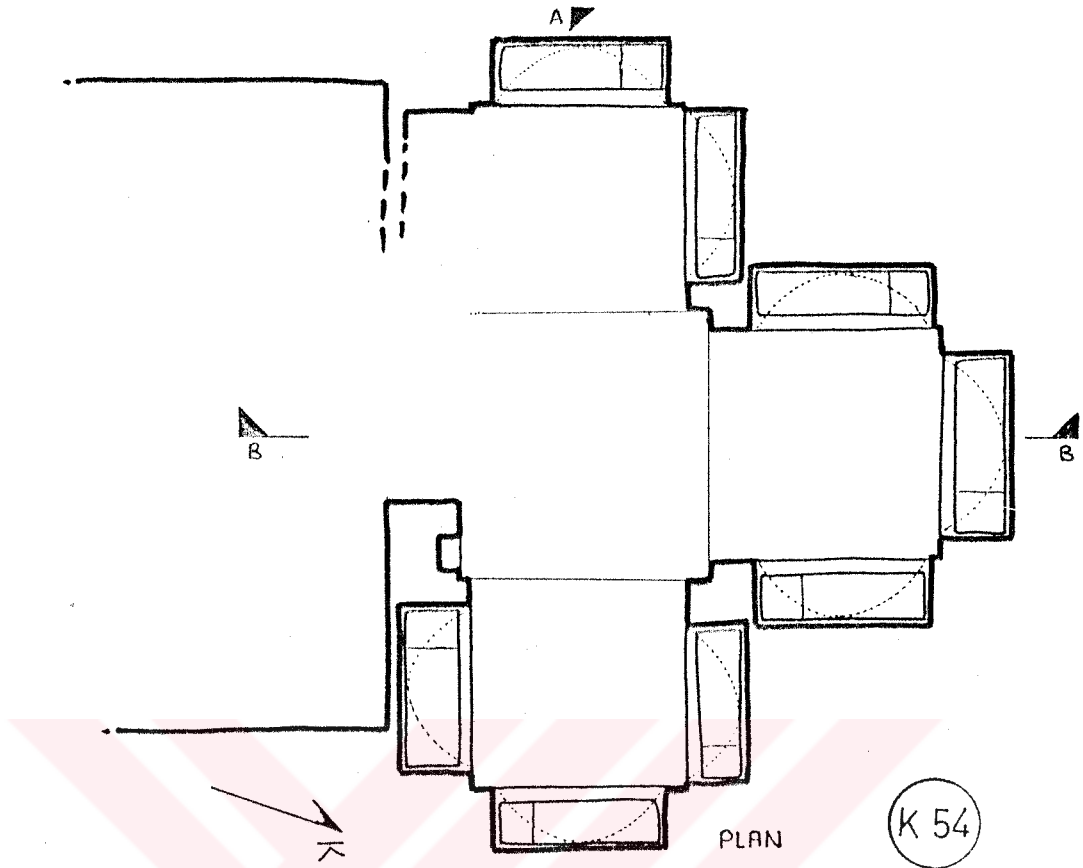
K 51

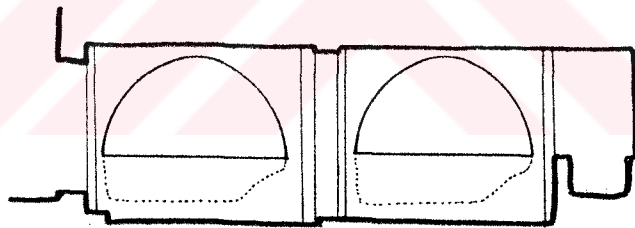
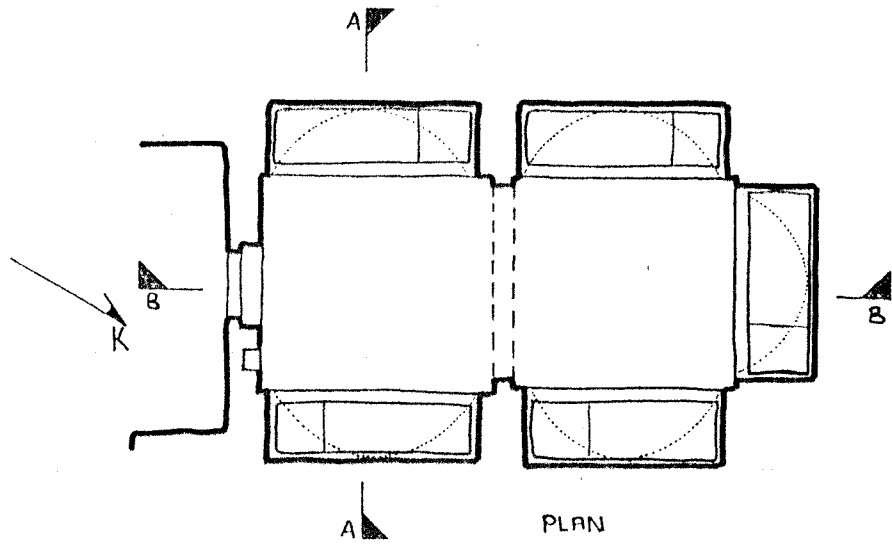

K52

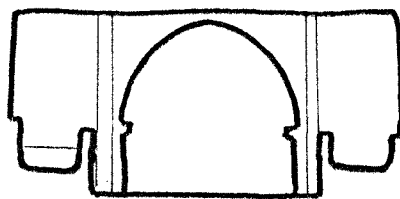

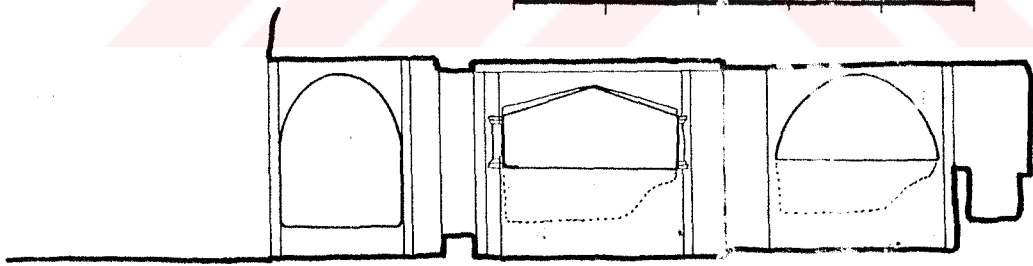
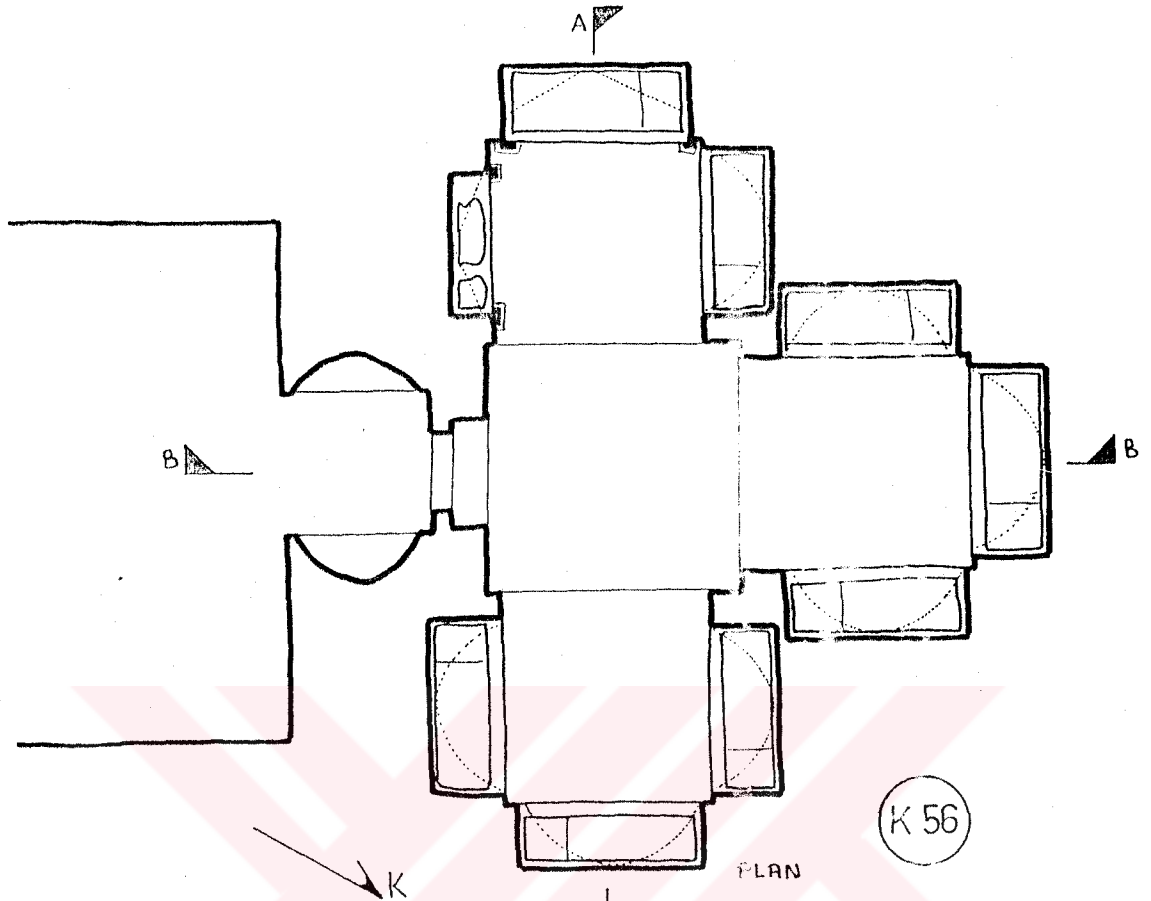

BB KESİTİ

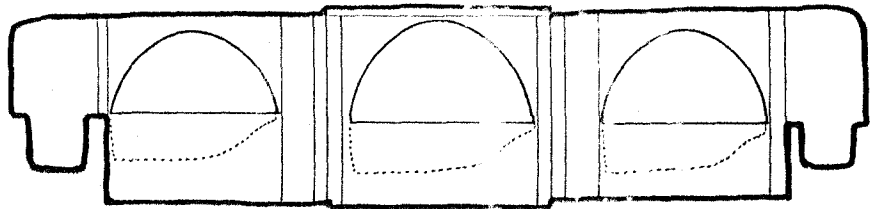

AA KESİTİ

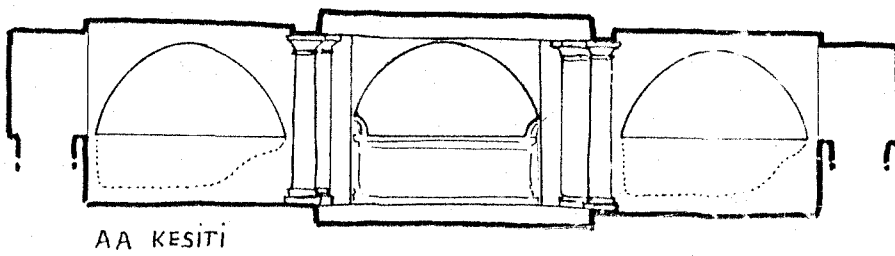
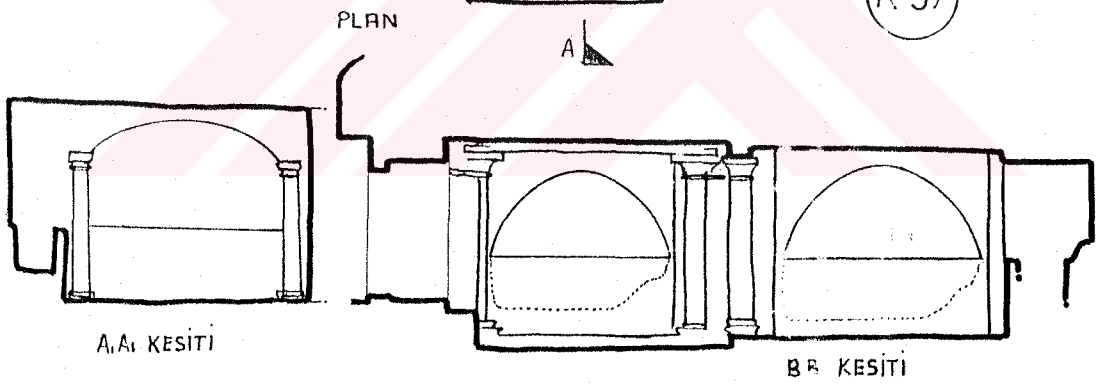
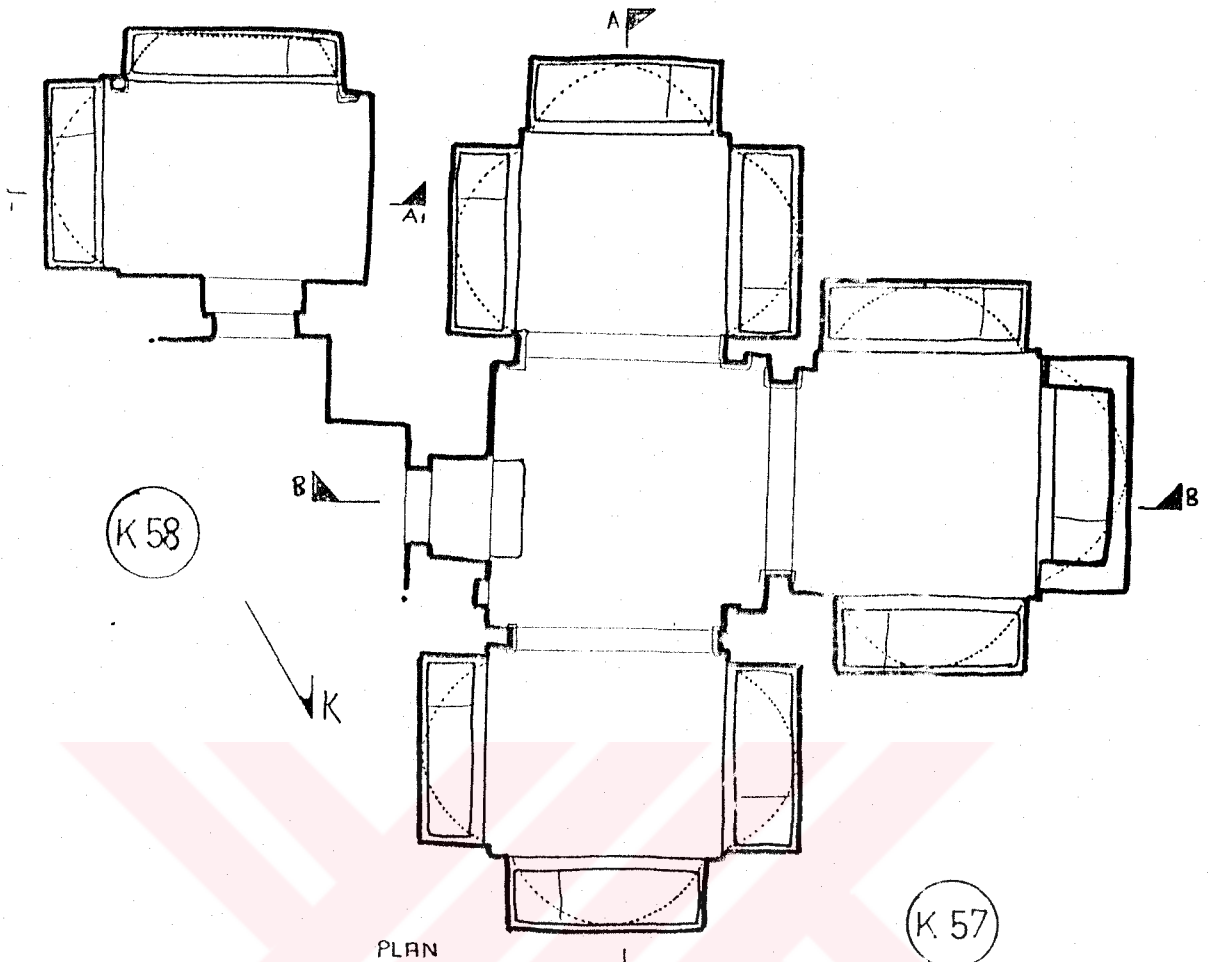
K 55

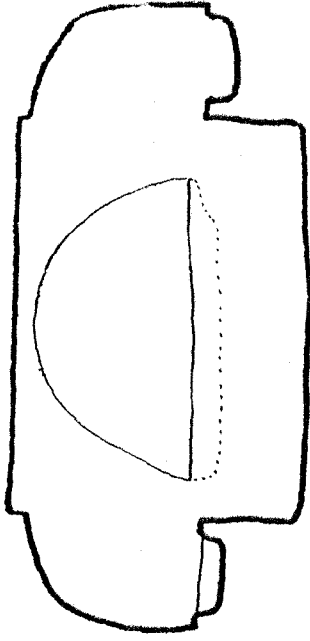
BB KESİTİ

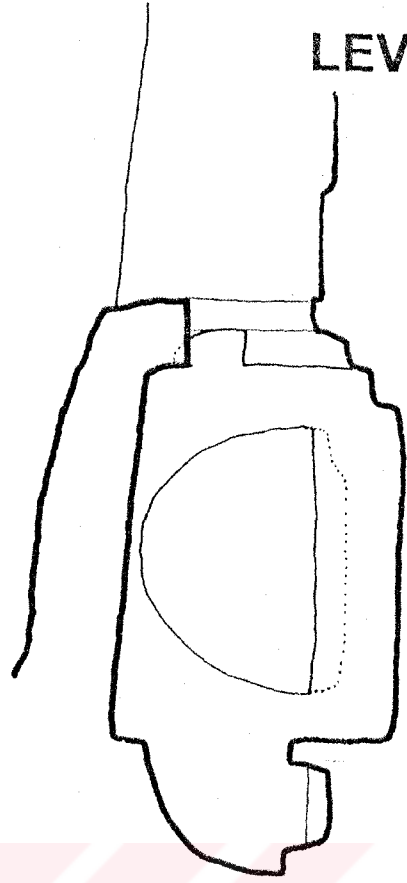
AA KESİTİ

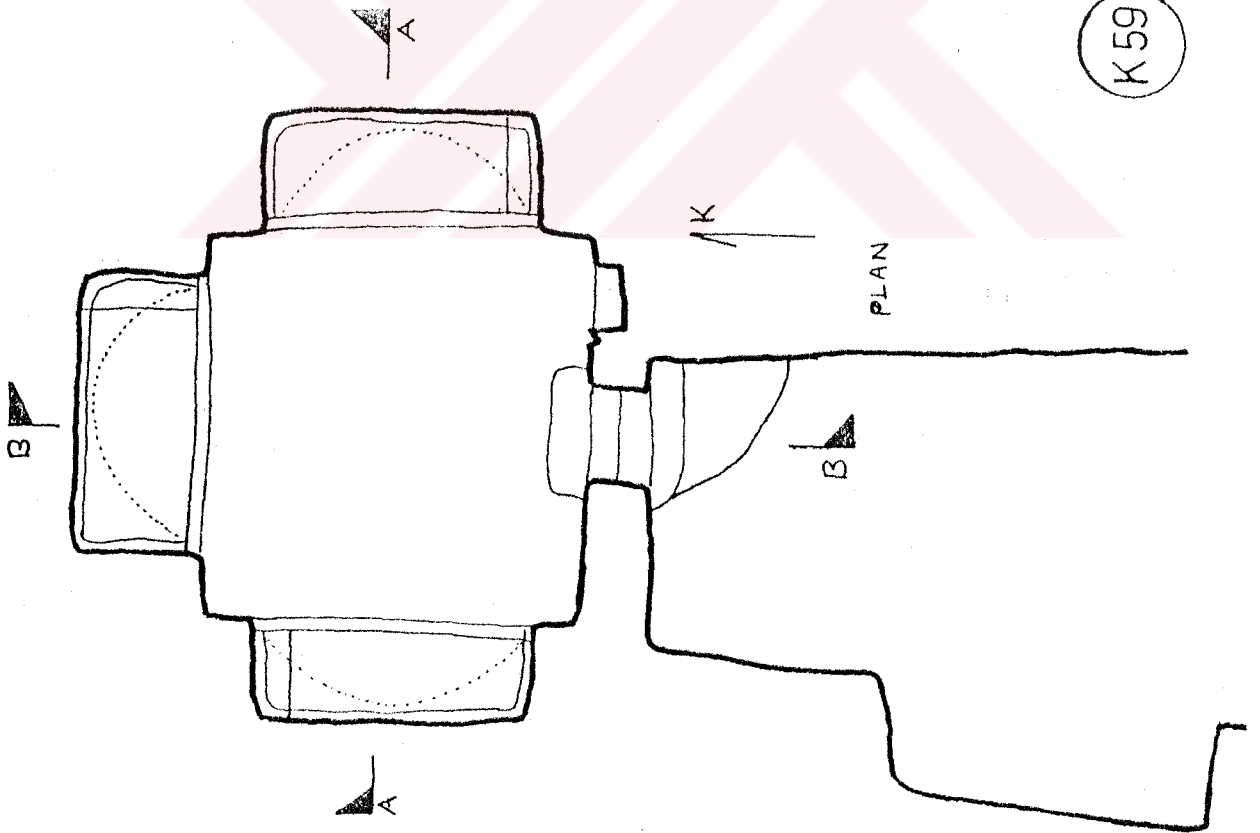

AA KESİTİ

BB KESİTİ

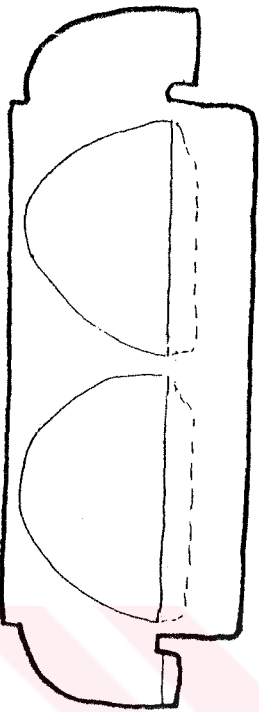
K 59

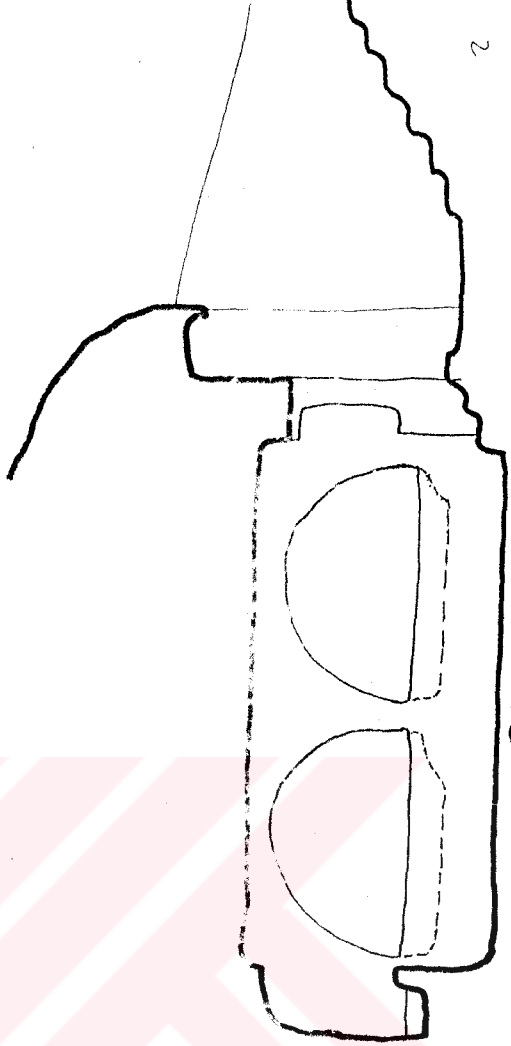
PLAN

2

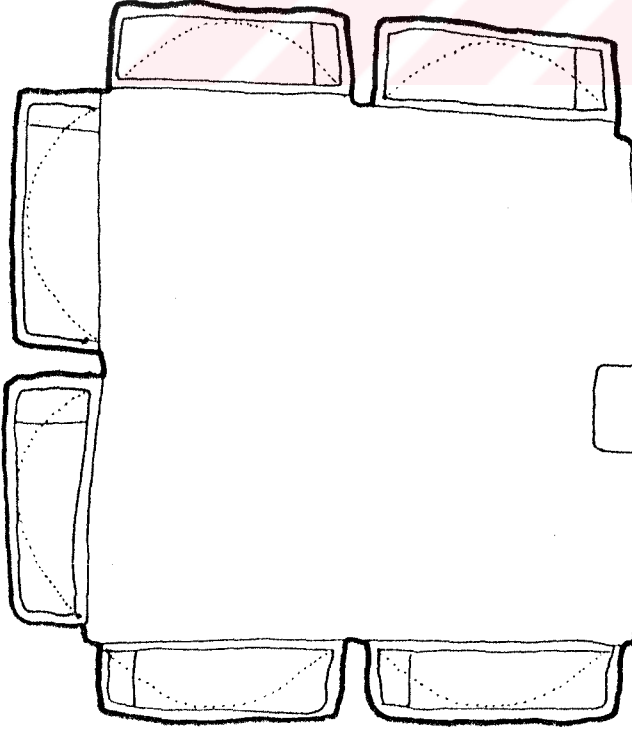
AA KESİTİ

BB KESİTİ

A

B

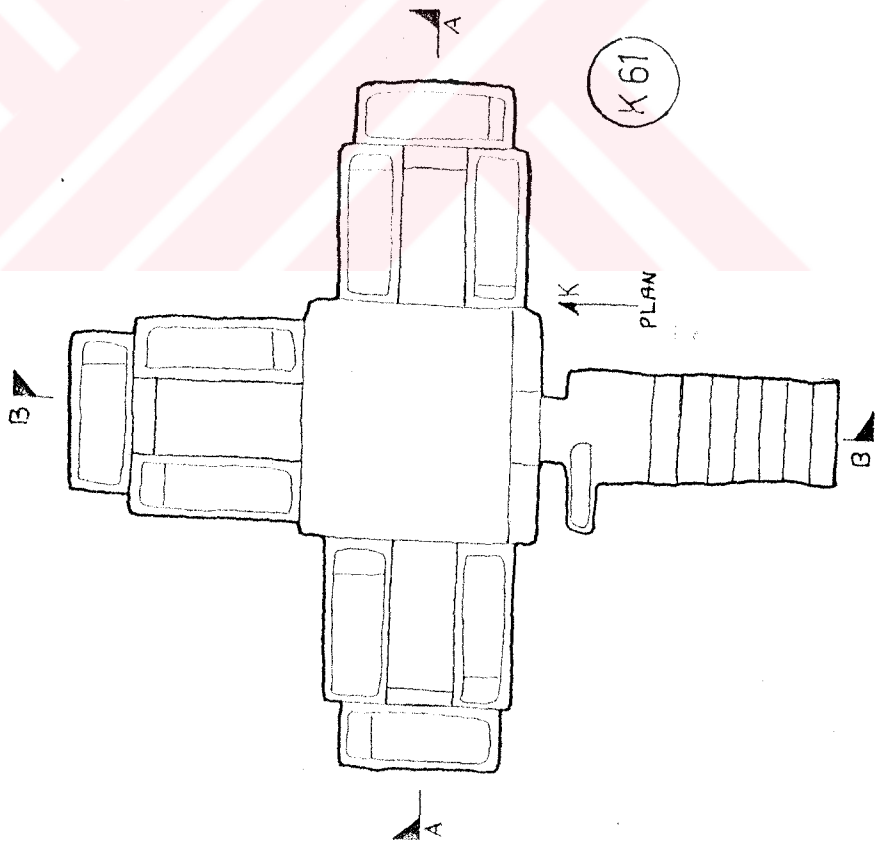
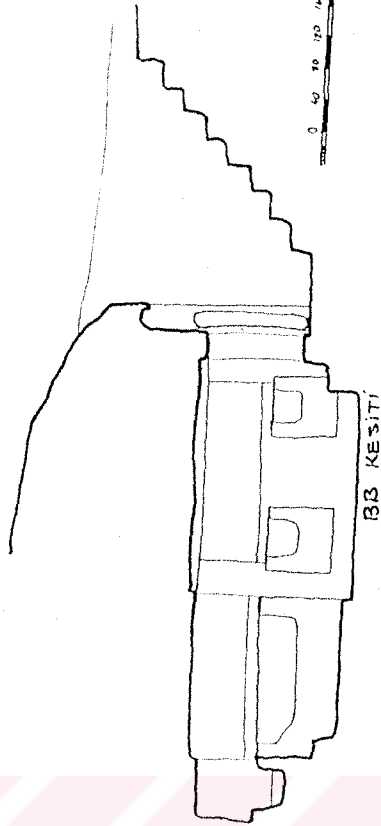
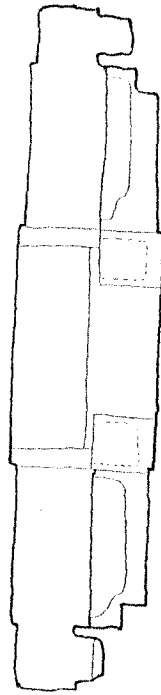
PLAN

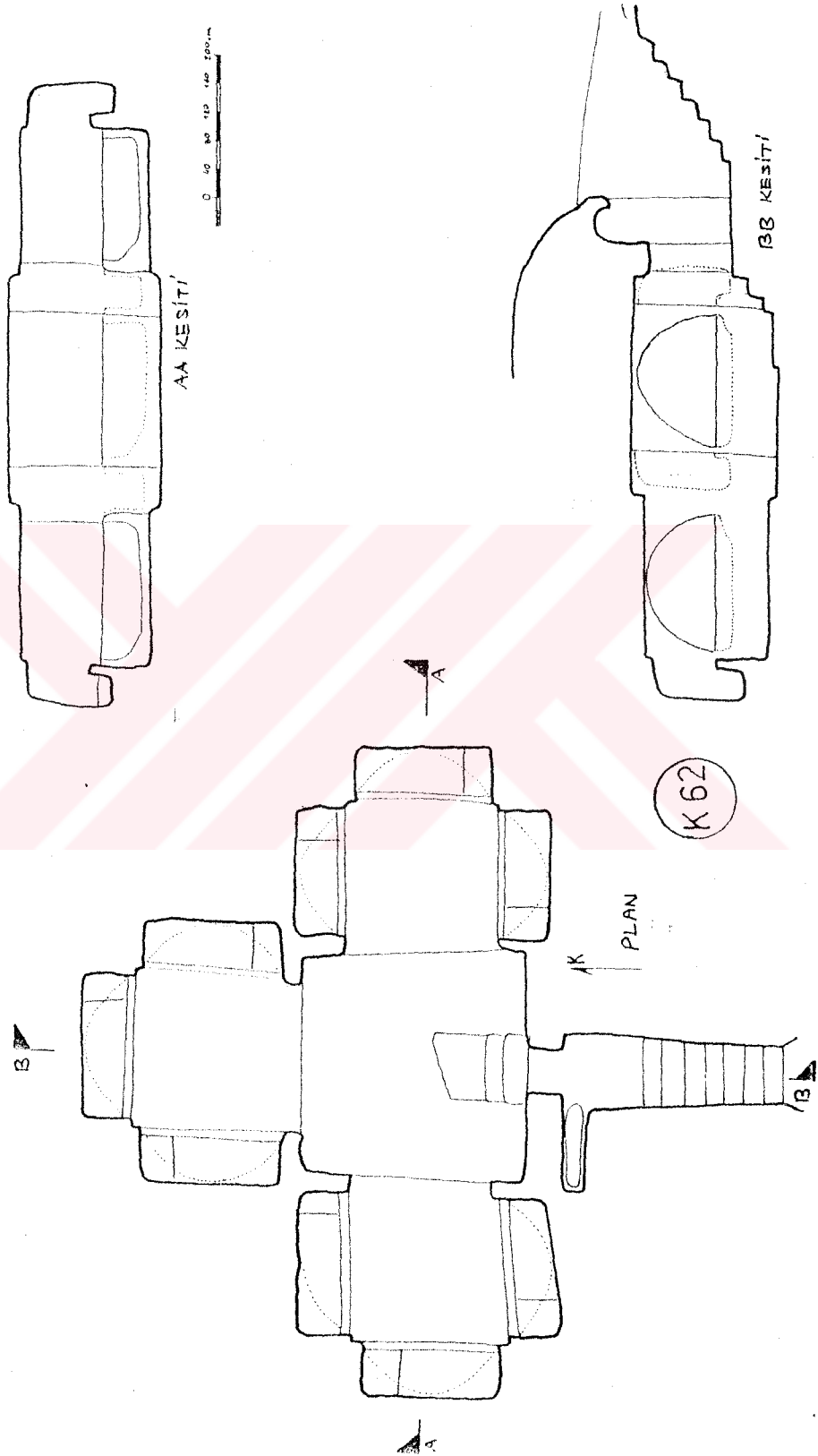
AK

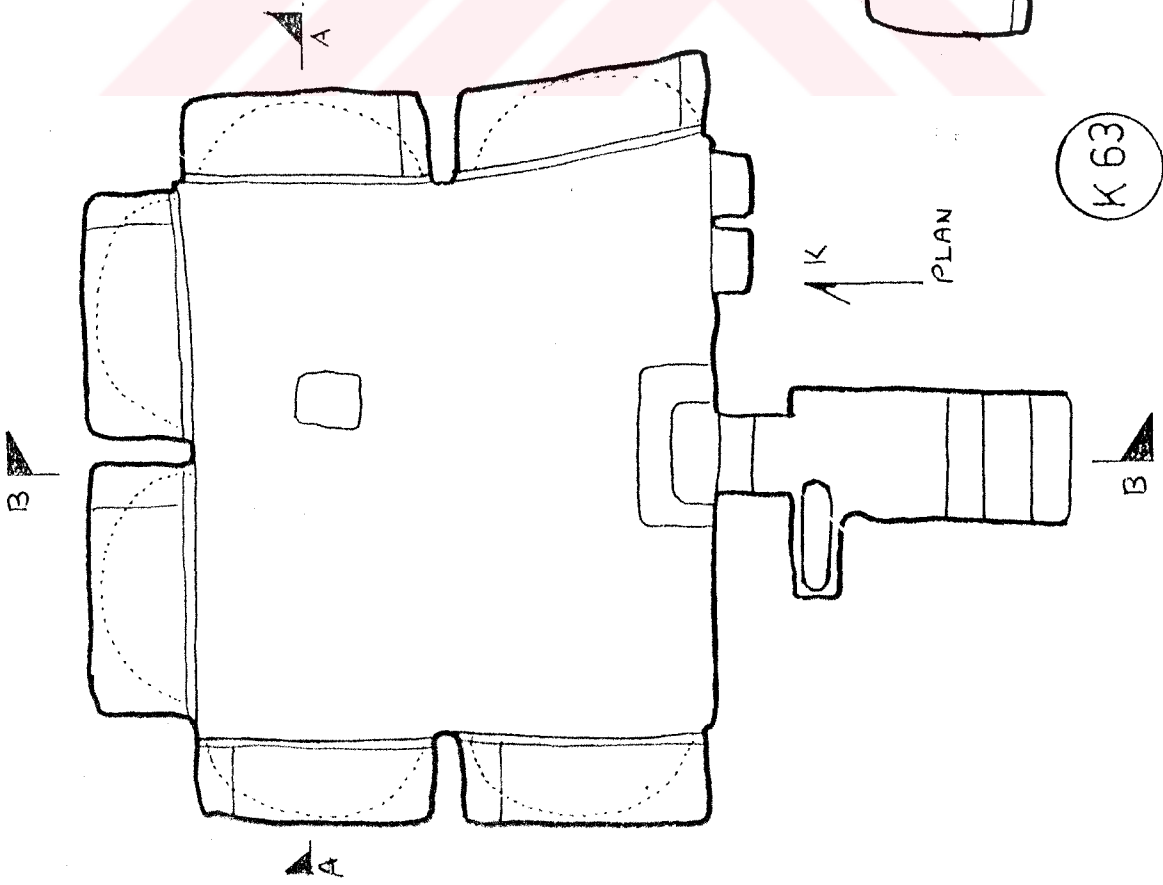
K 60

A

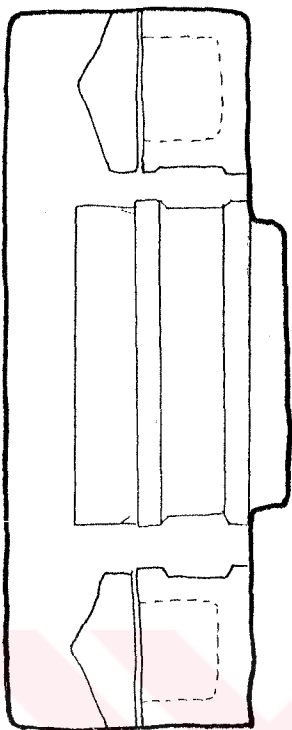
B

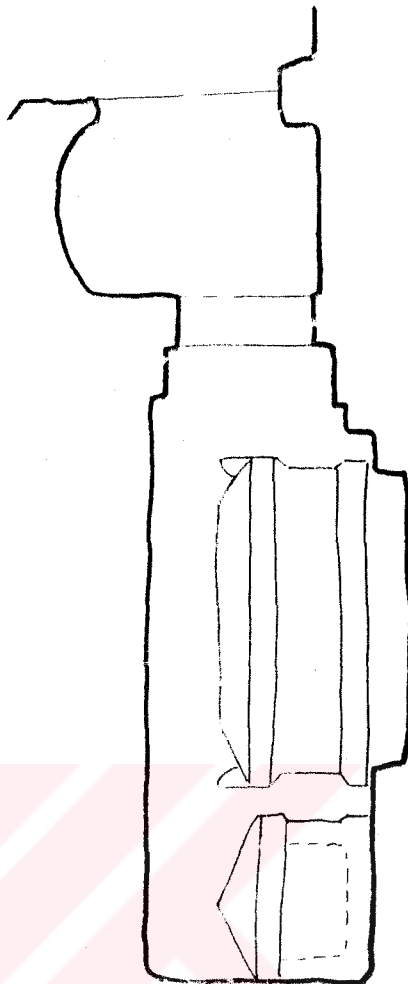

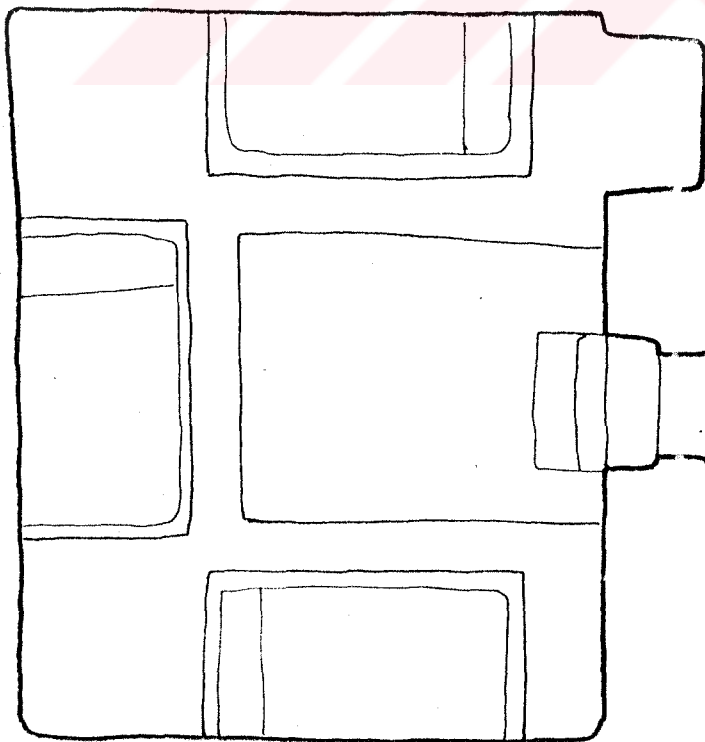
K 63

AA KESİTİ

BB KESİTİ

A

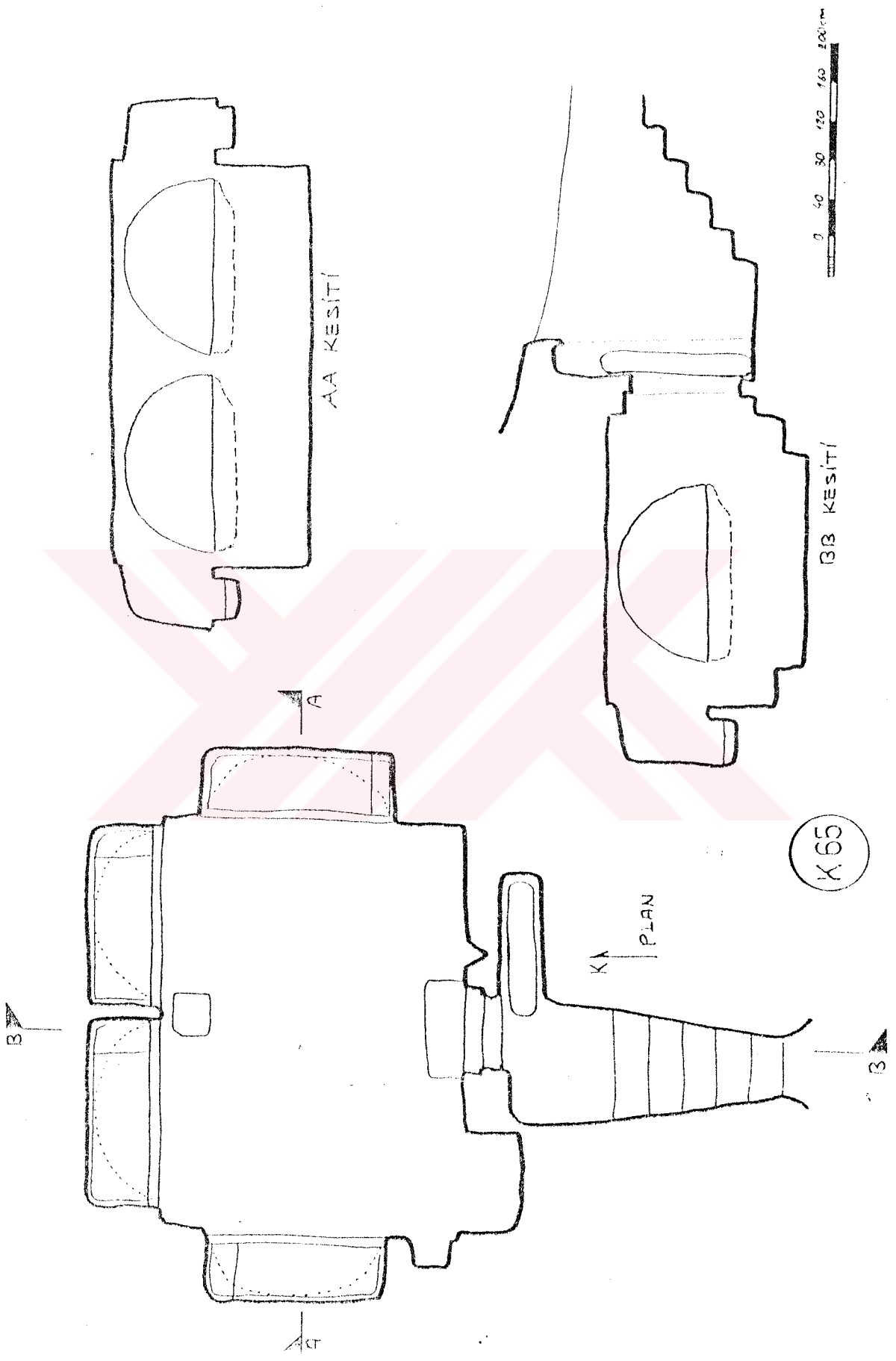
PLAN

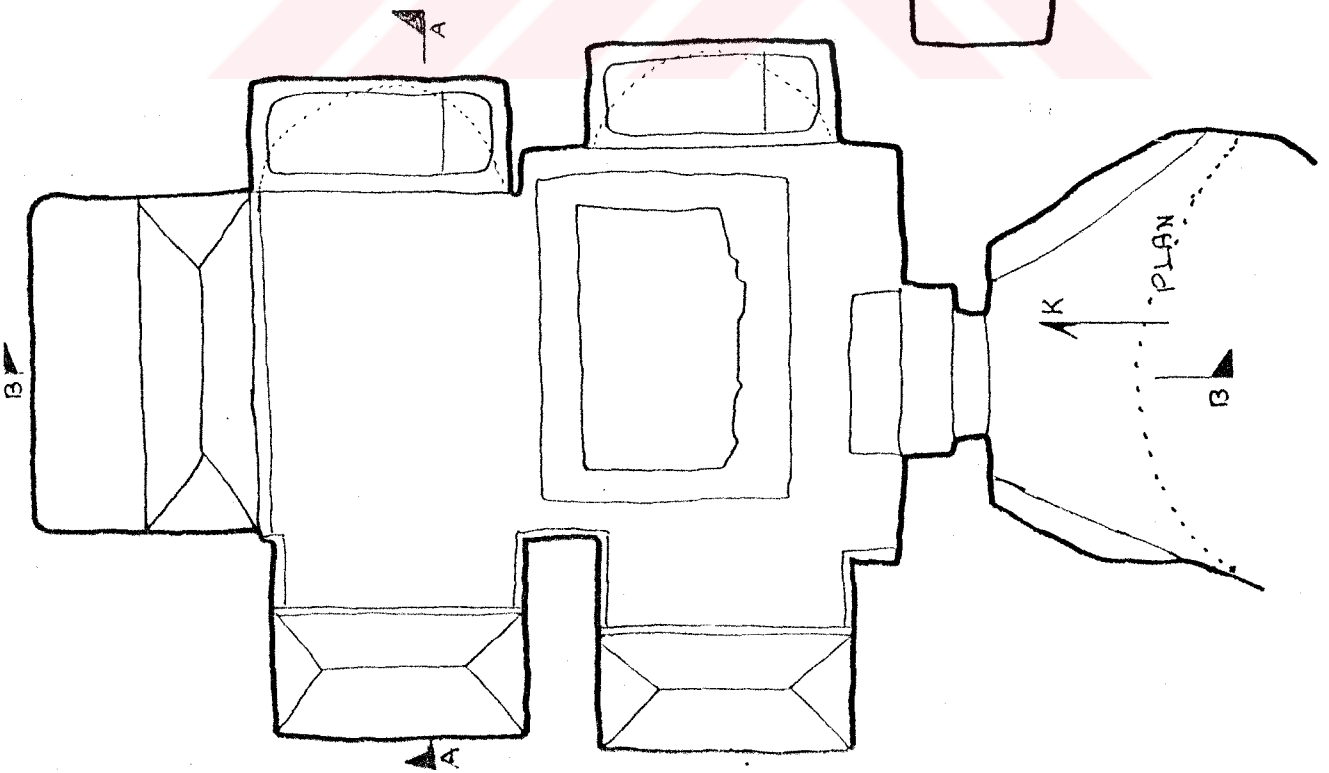
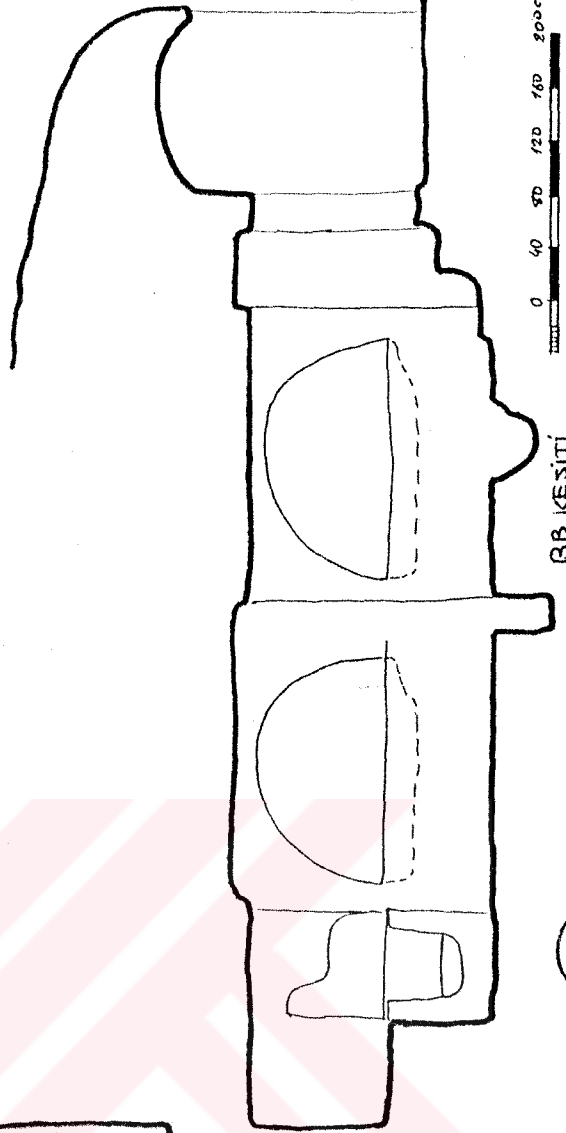
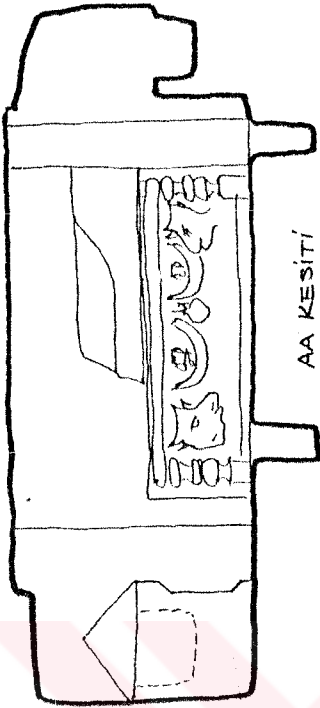
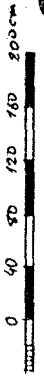
K 64

B

A

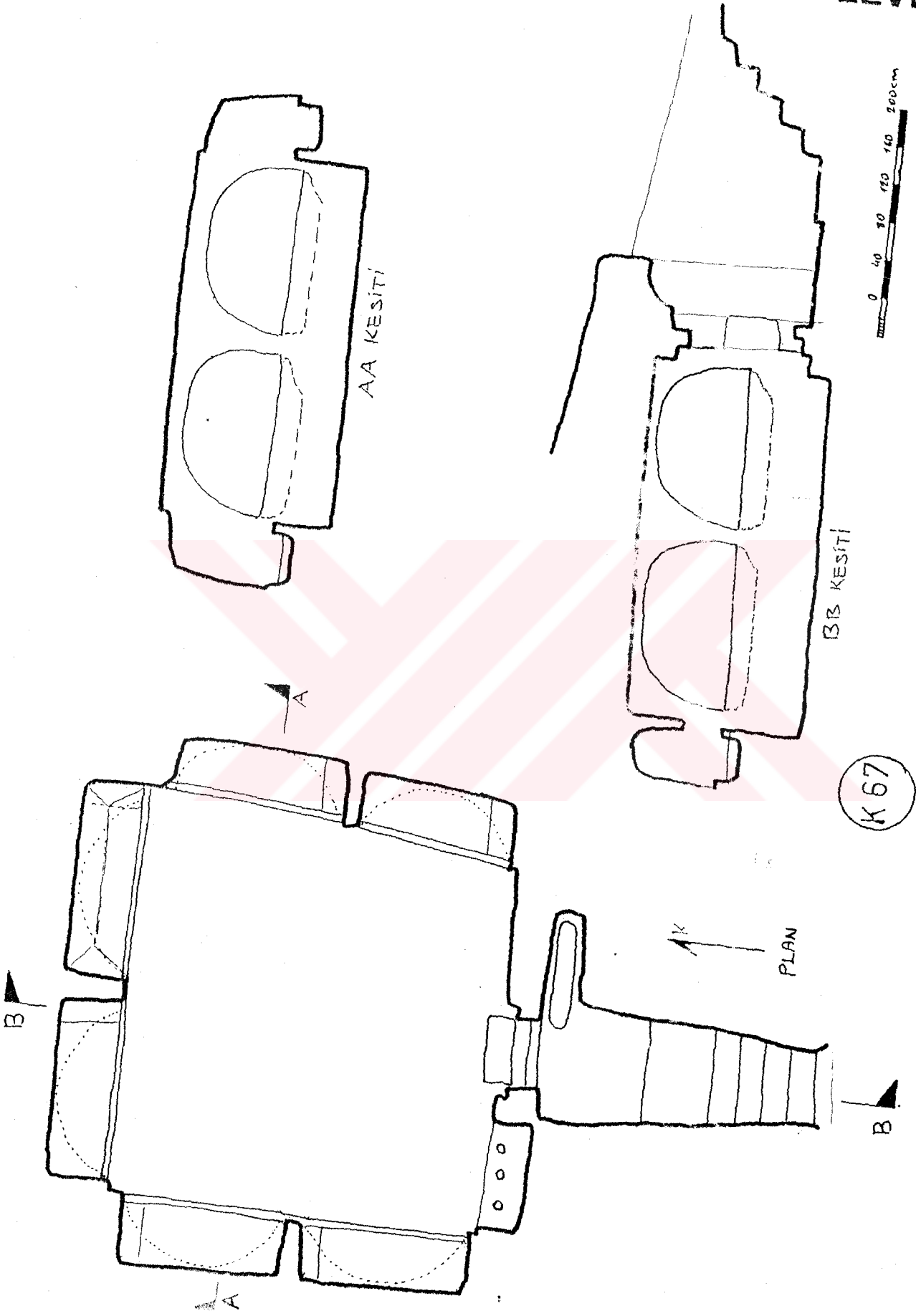
B

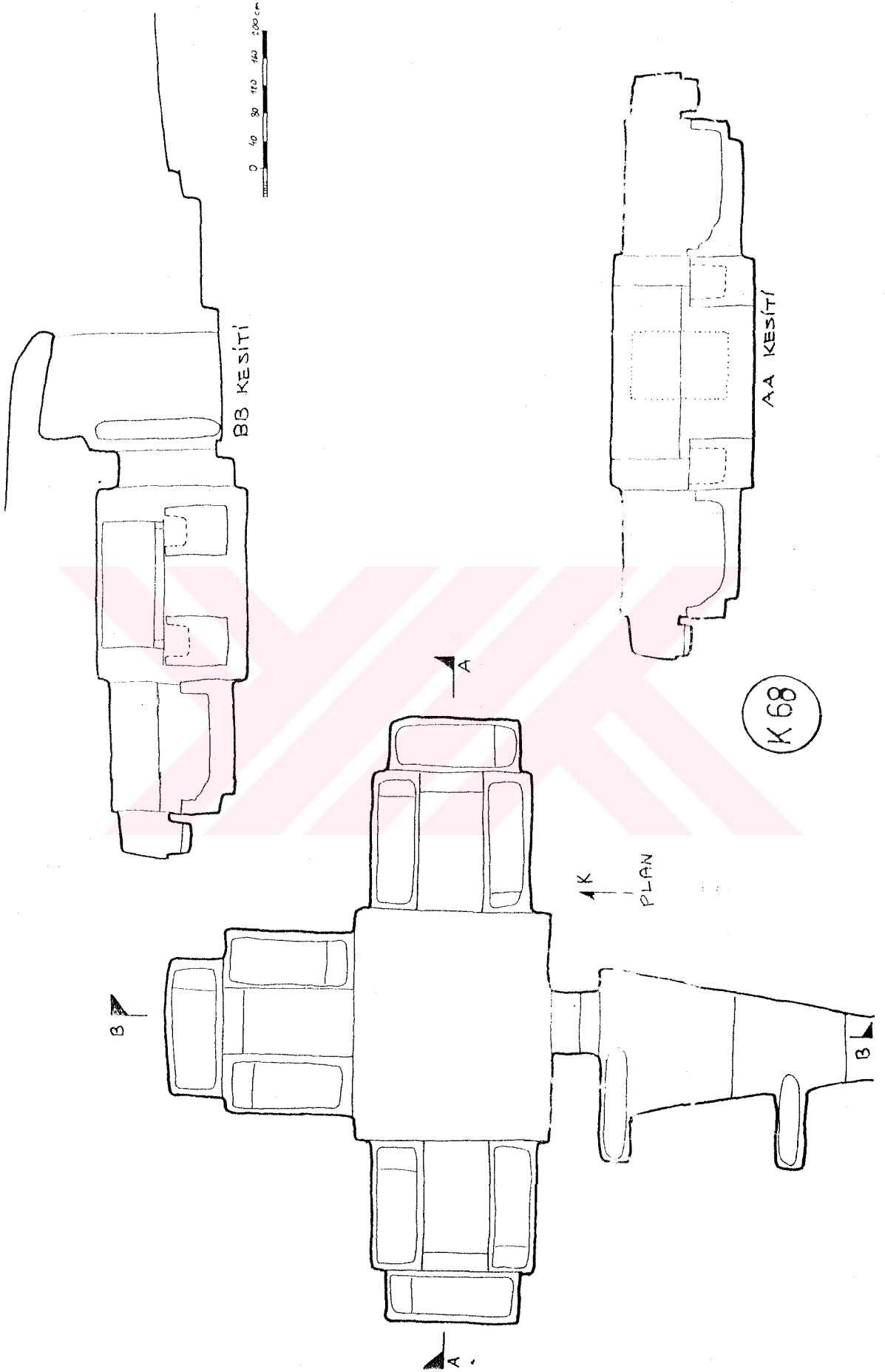

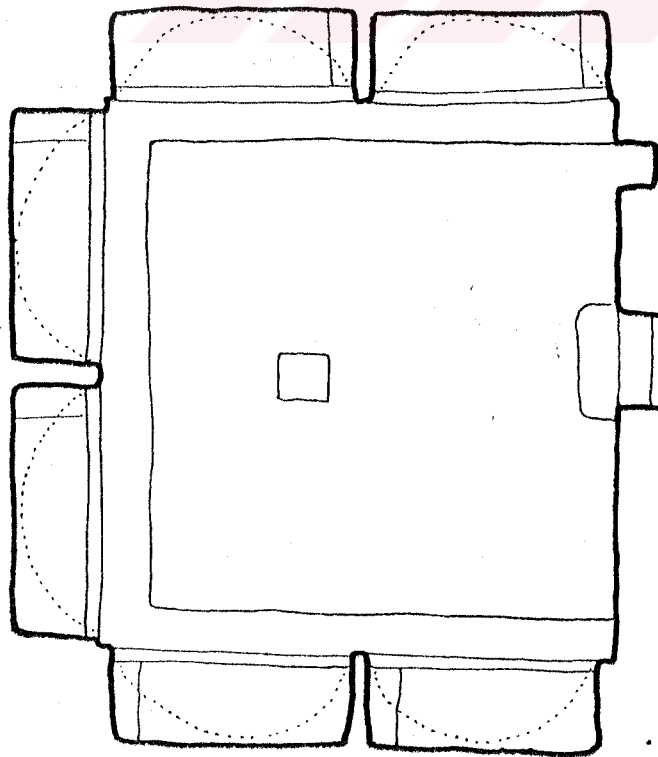
K 66

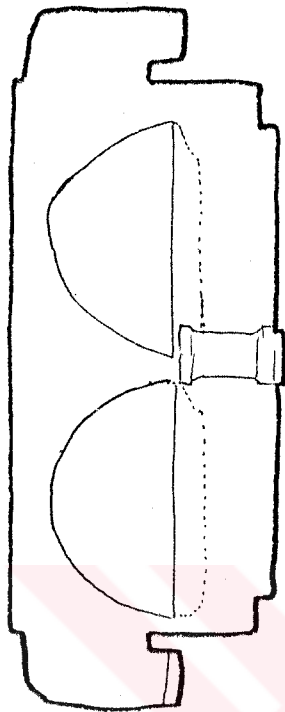
B

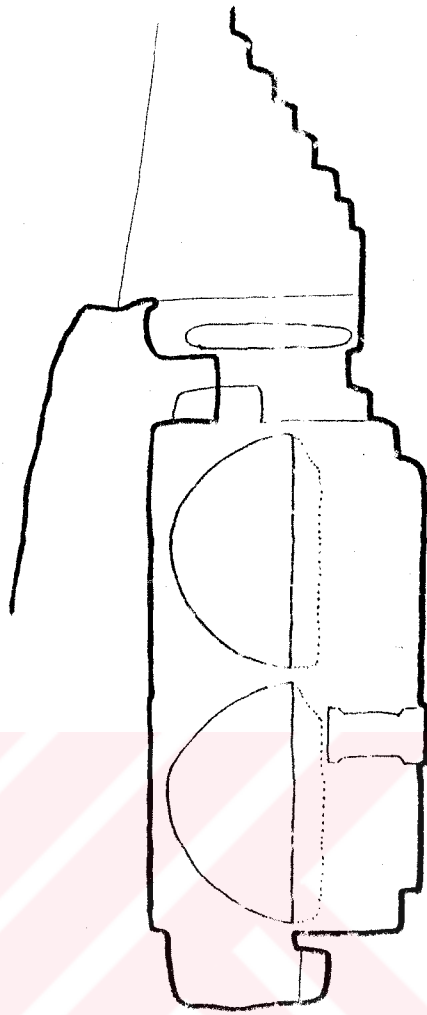
AA

K
PLAN

B

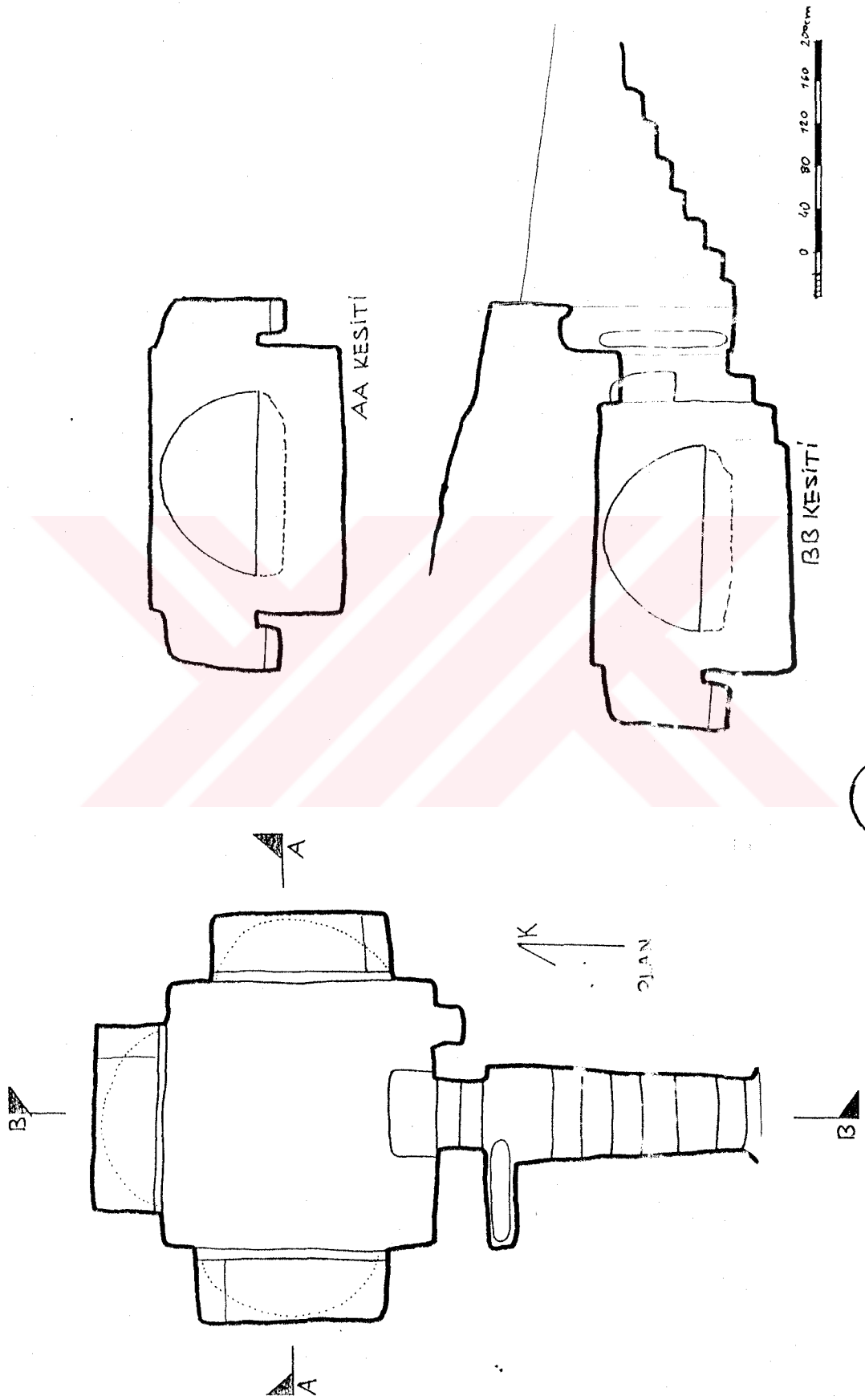
AA KESİTİ

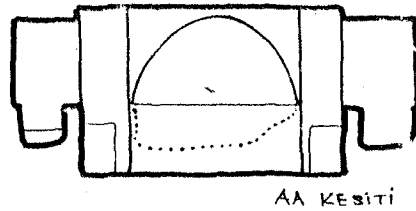
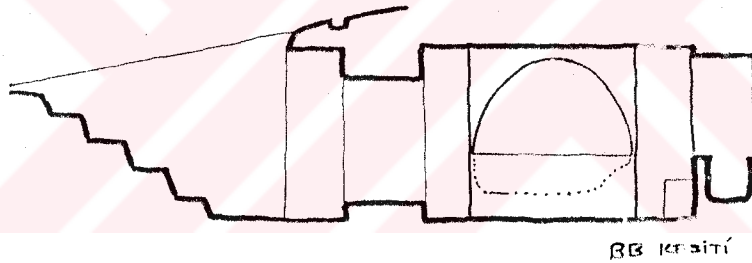
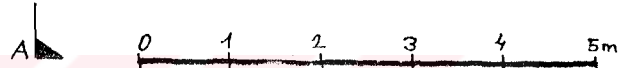
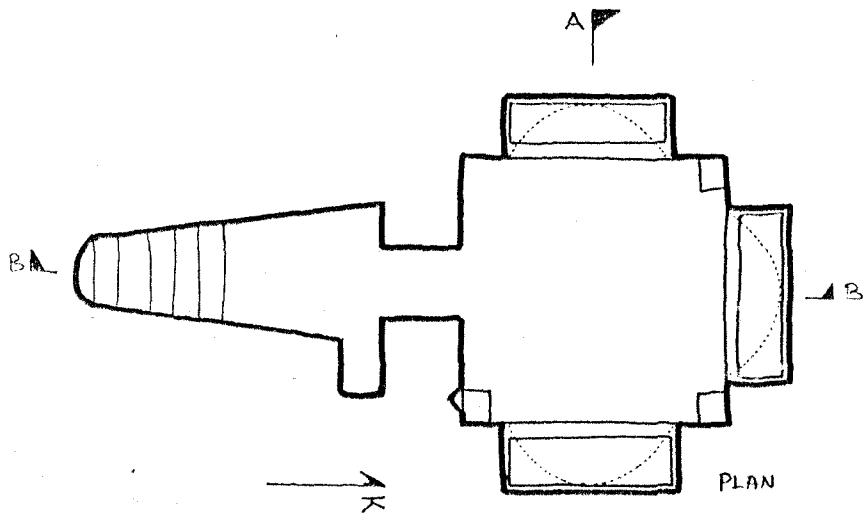
BB KESİTİ

K 69

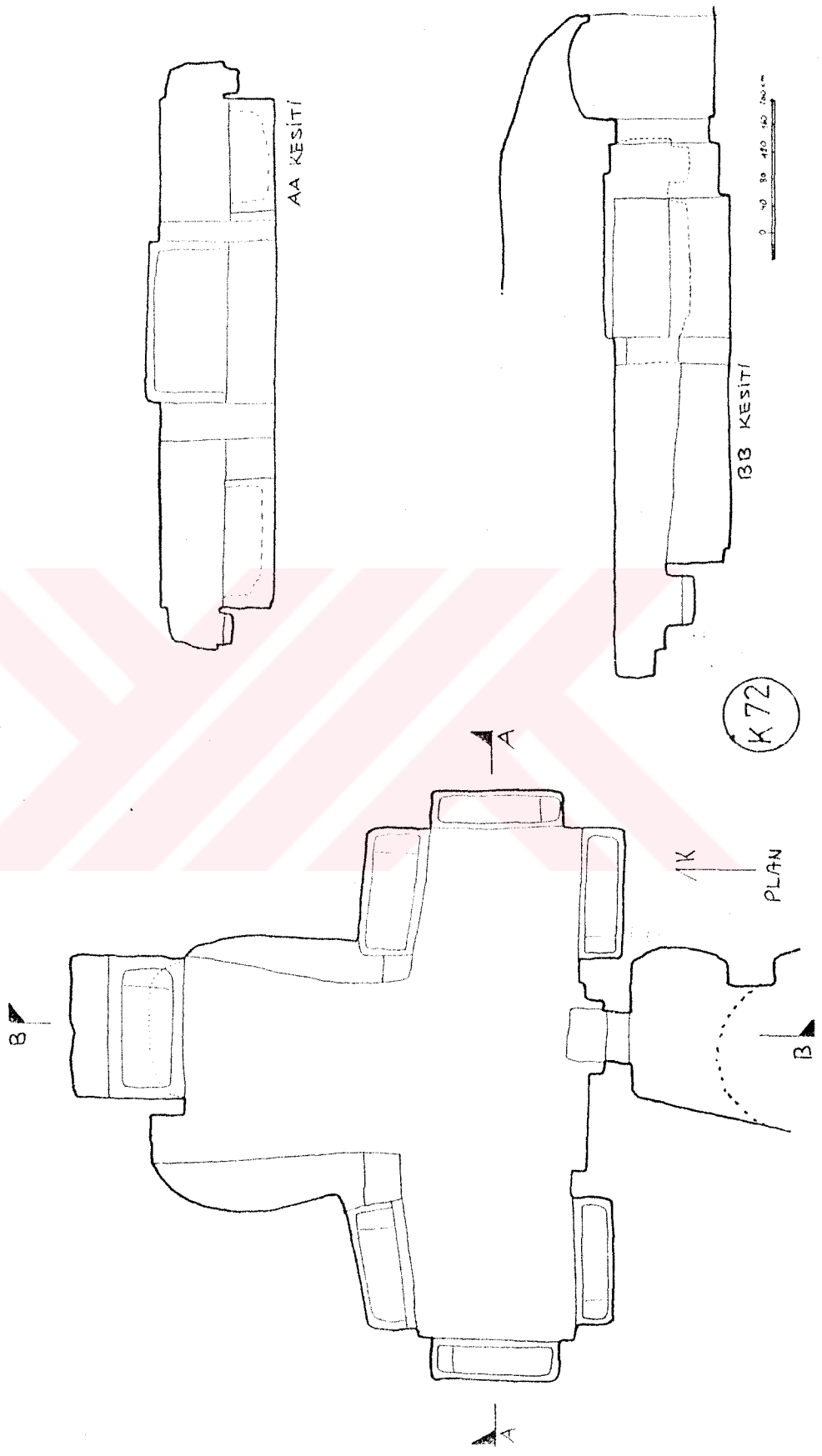

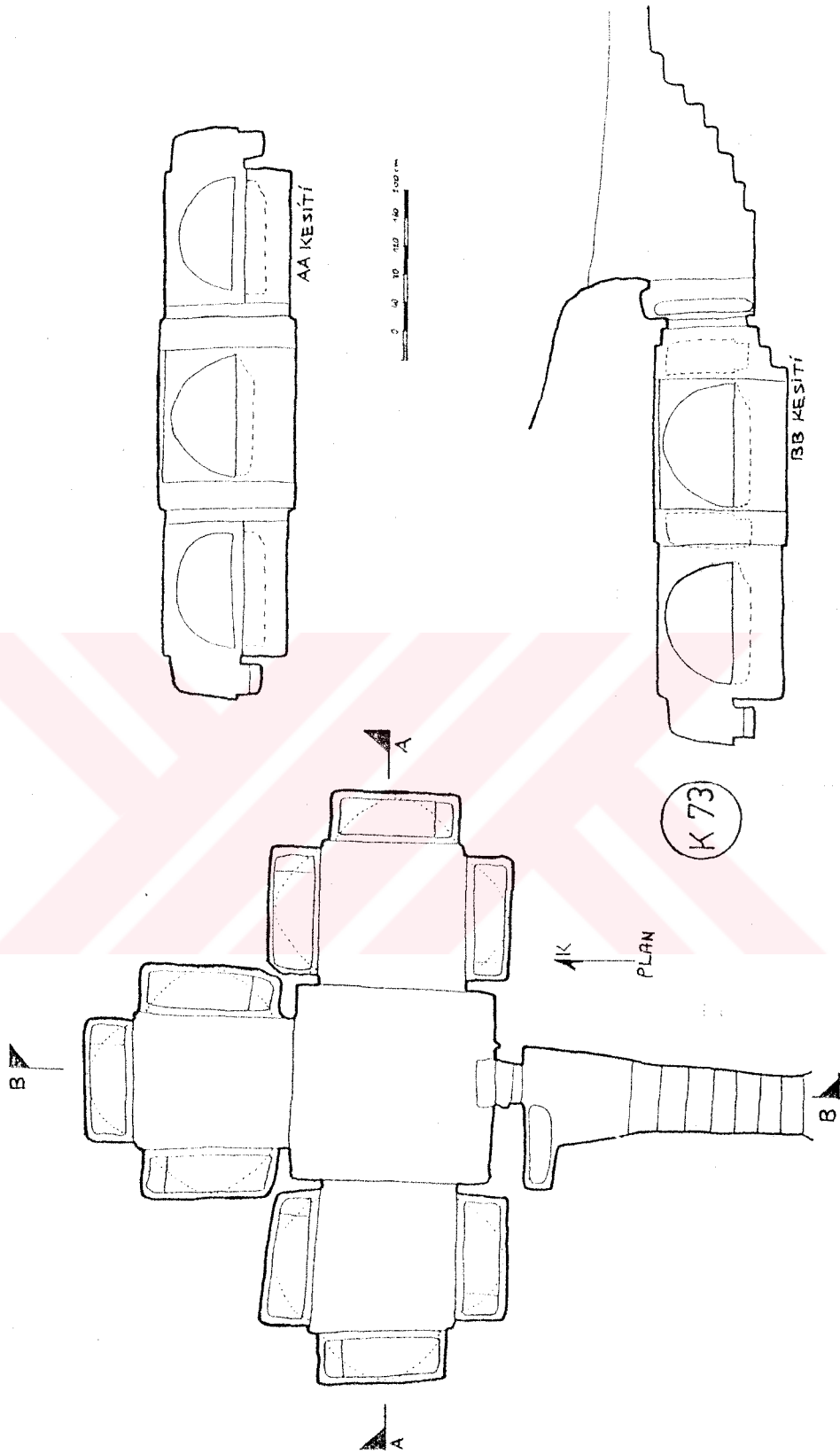

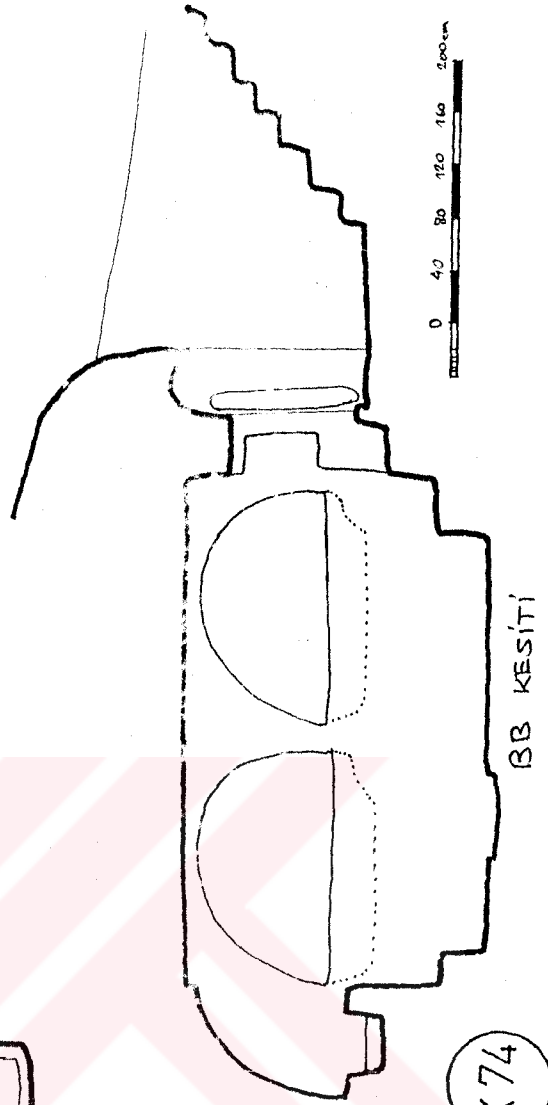
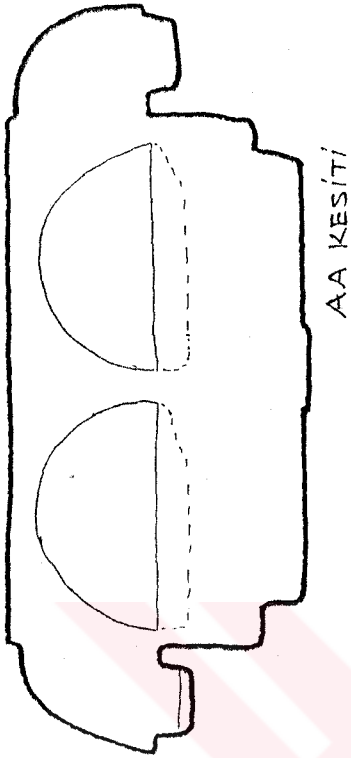
K70

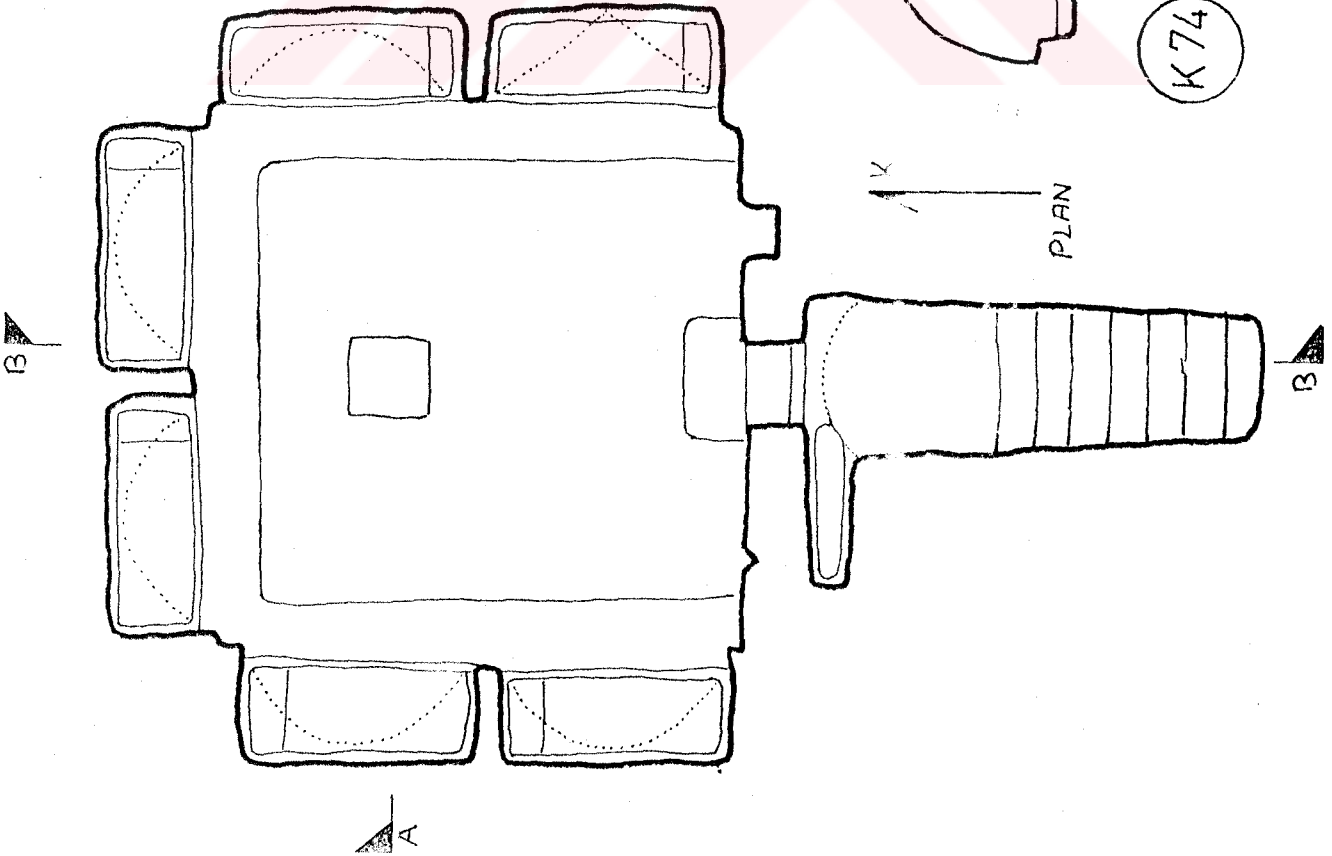
K 71

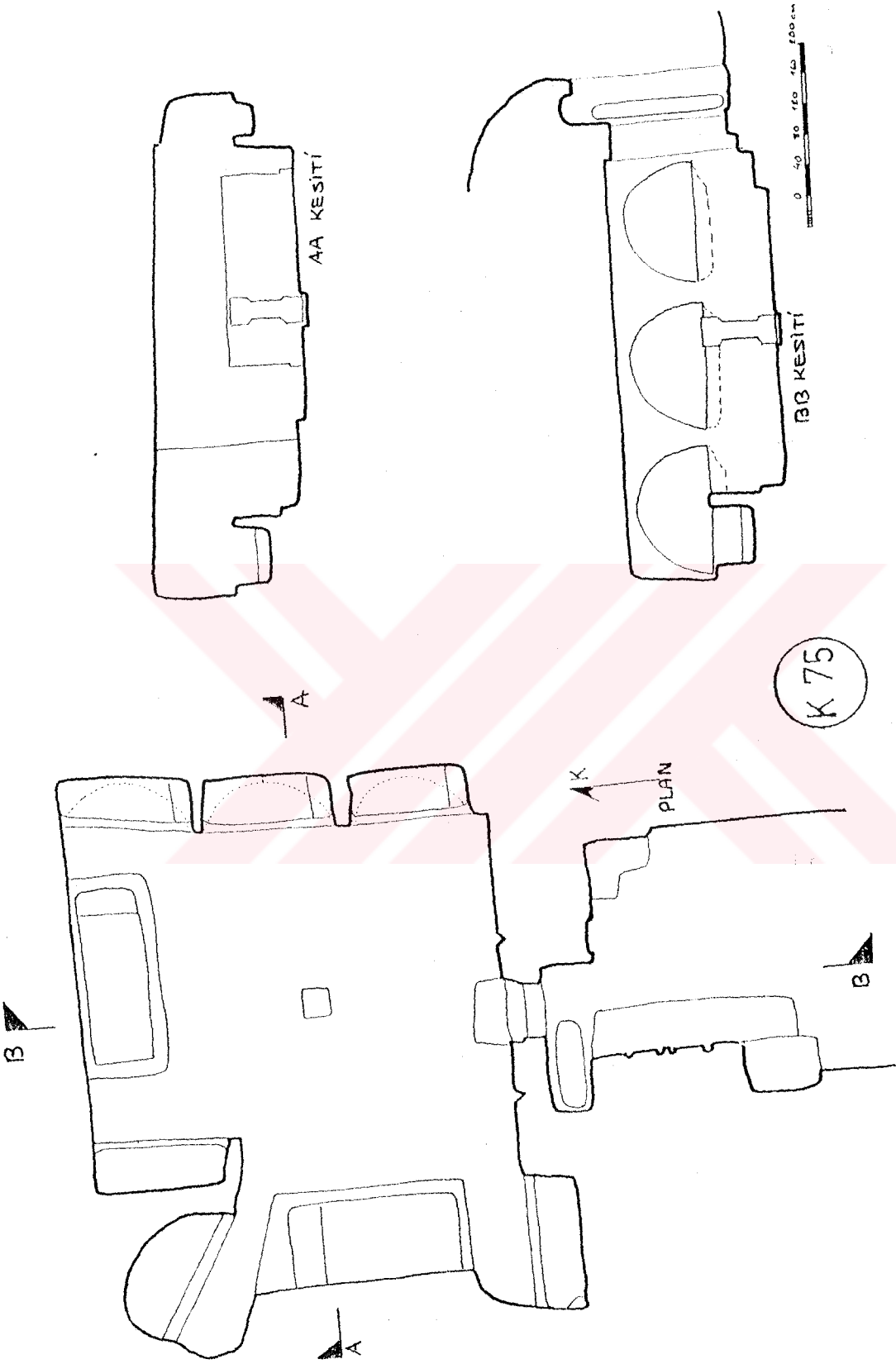

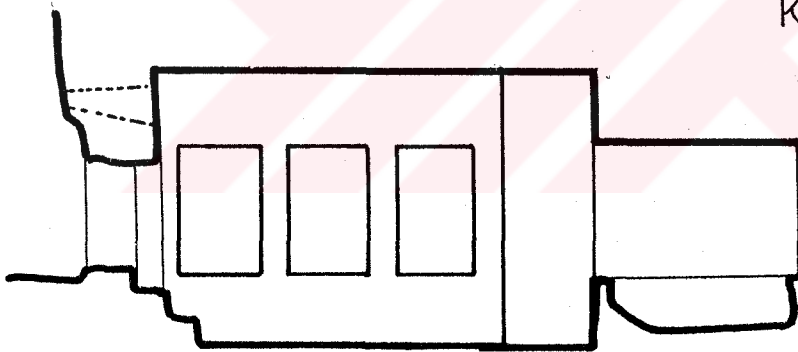
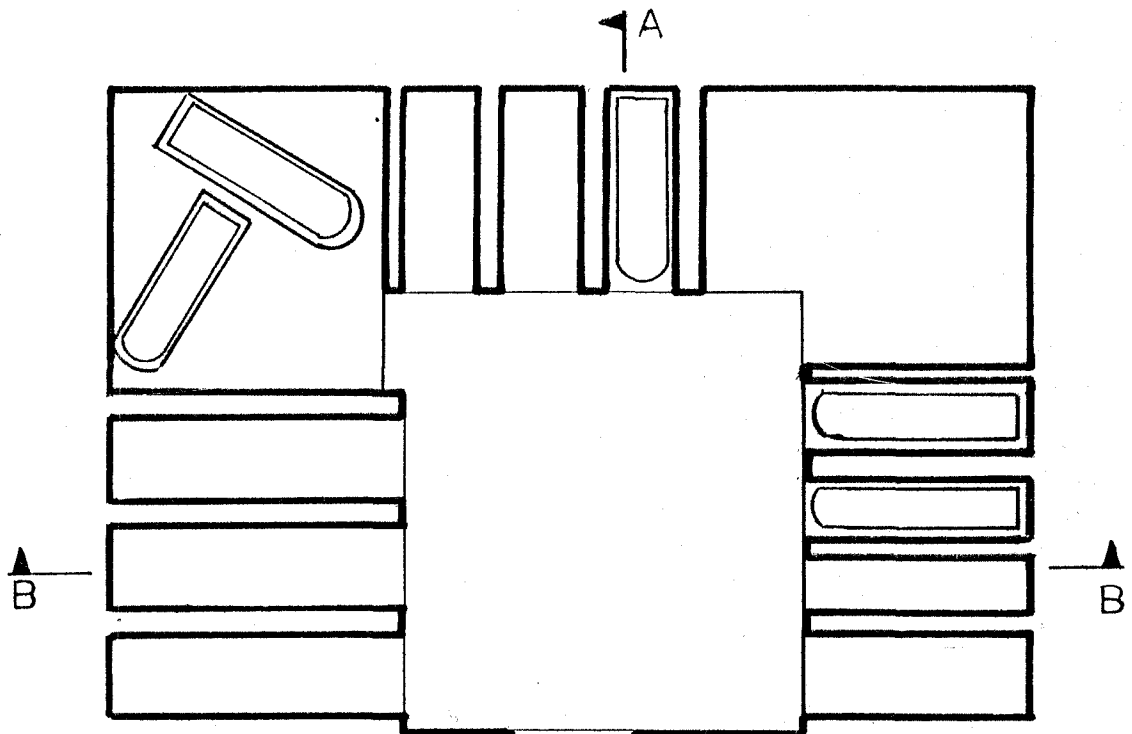

K74

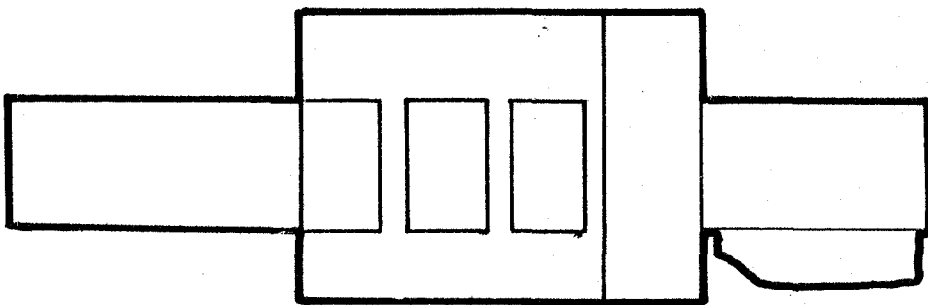

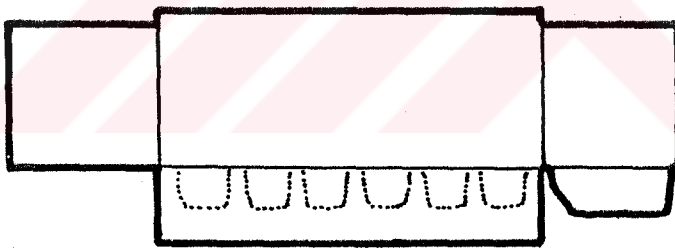
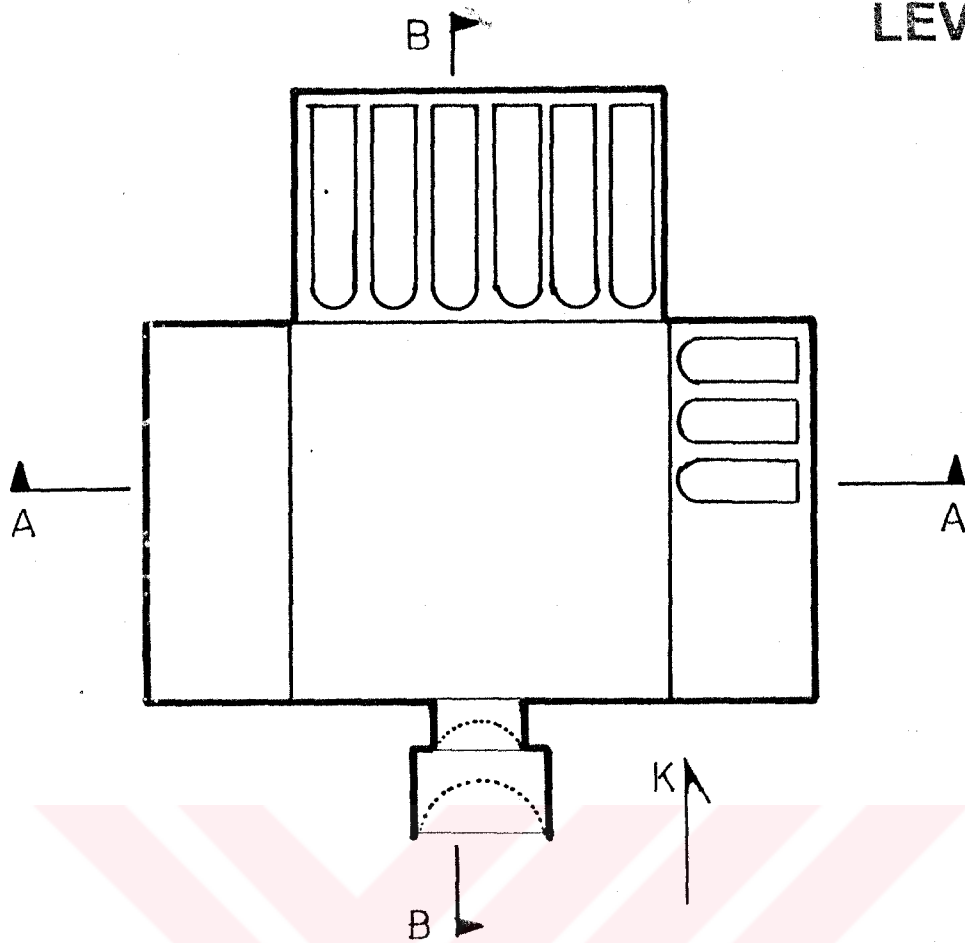
AA KESĪTĪ

(K76)

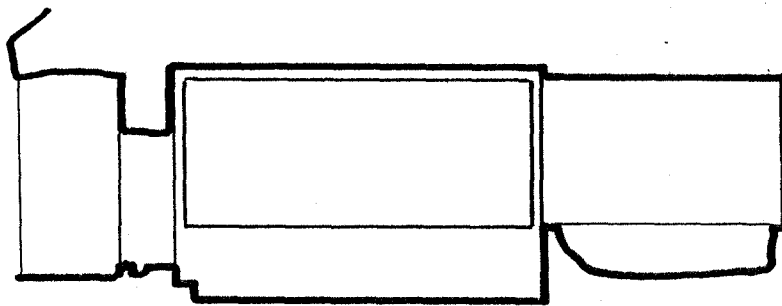
BB KESĪTĪ

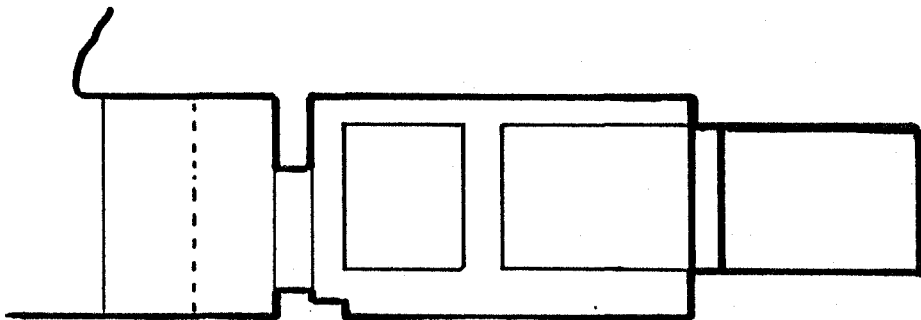
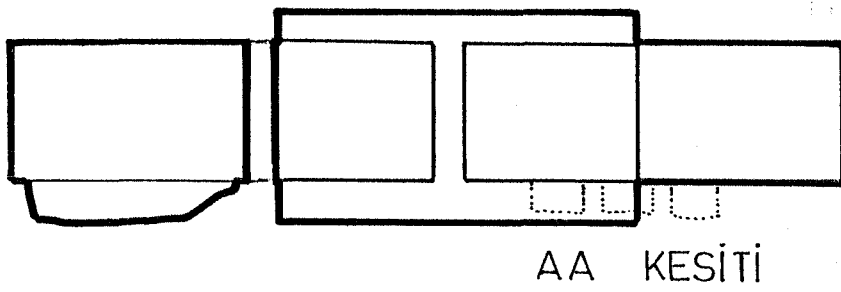
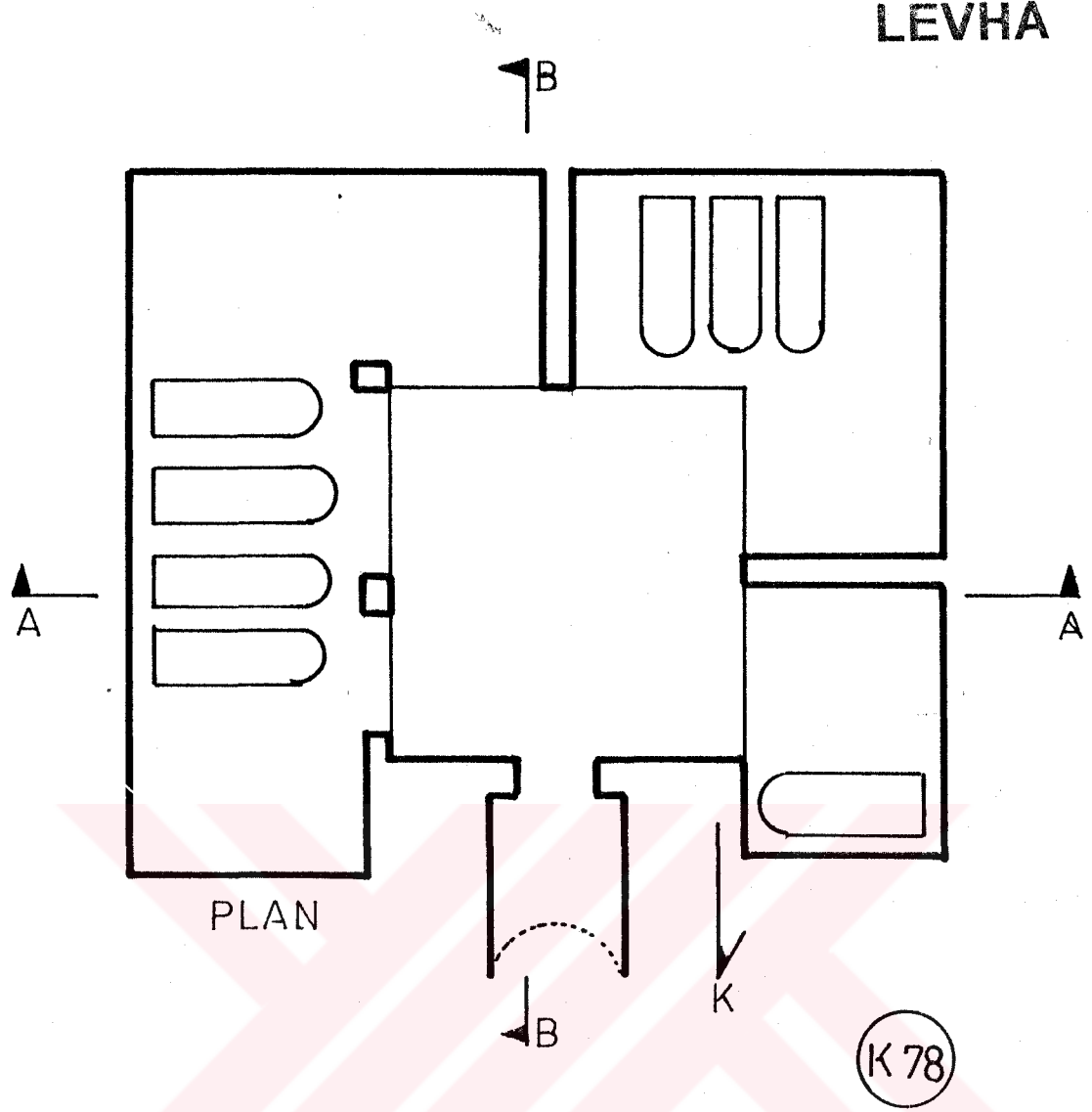
AA KESİTİ

(K77)

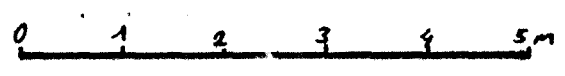
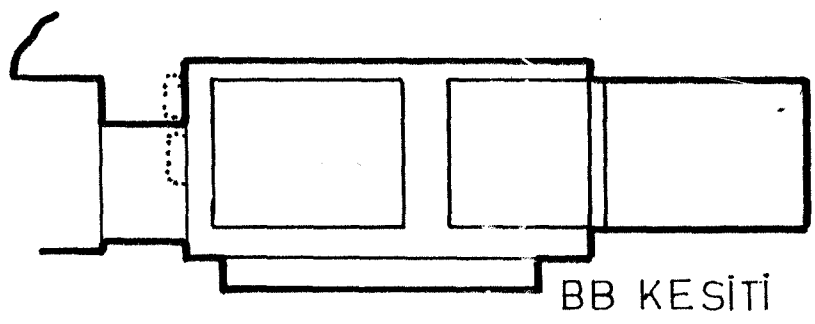
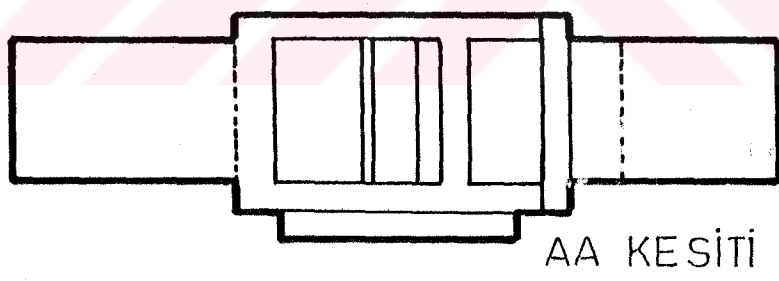
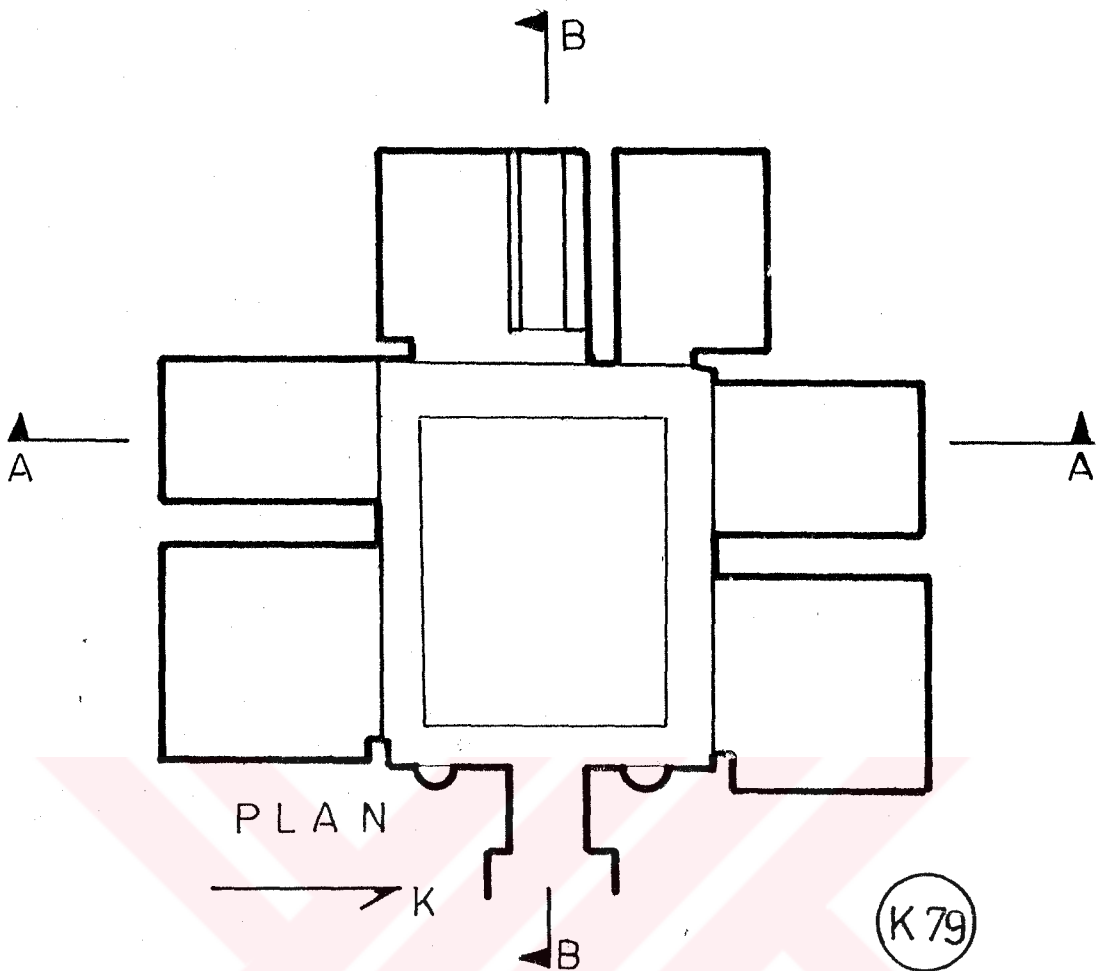
BB KESİTİ

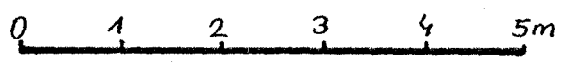
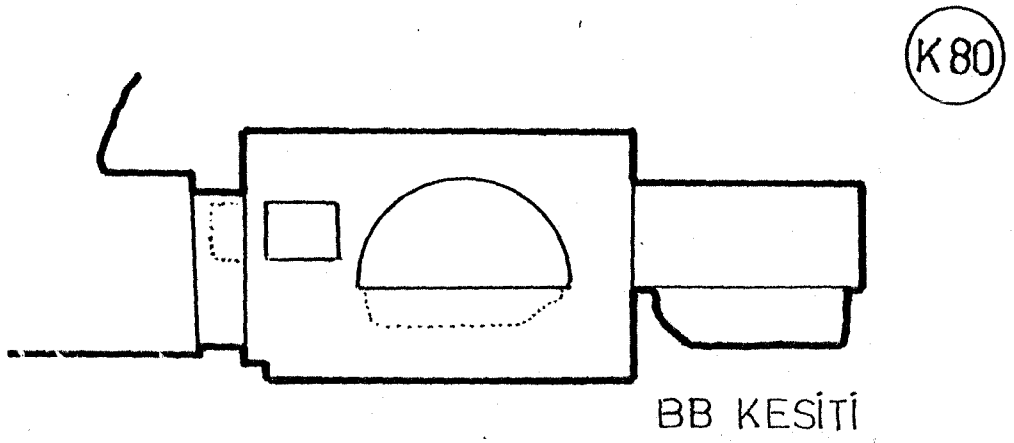
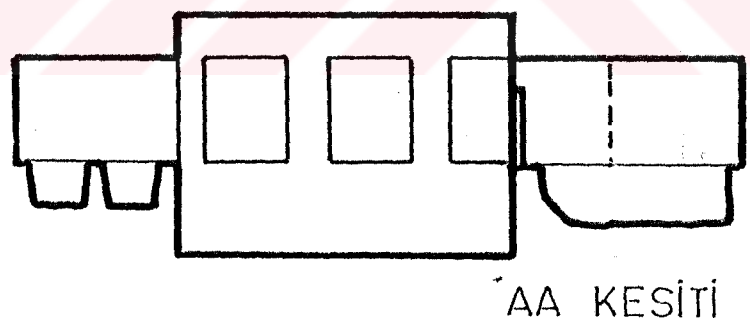
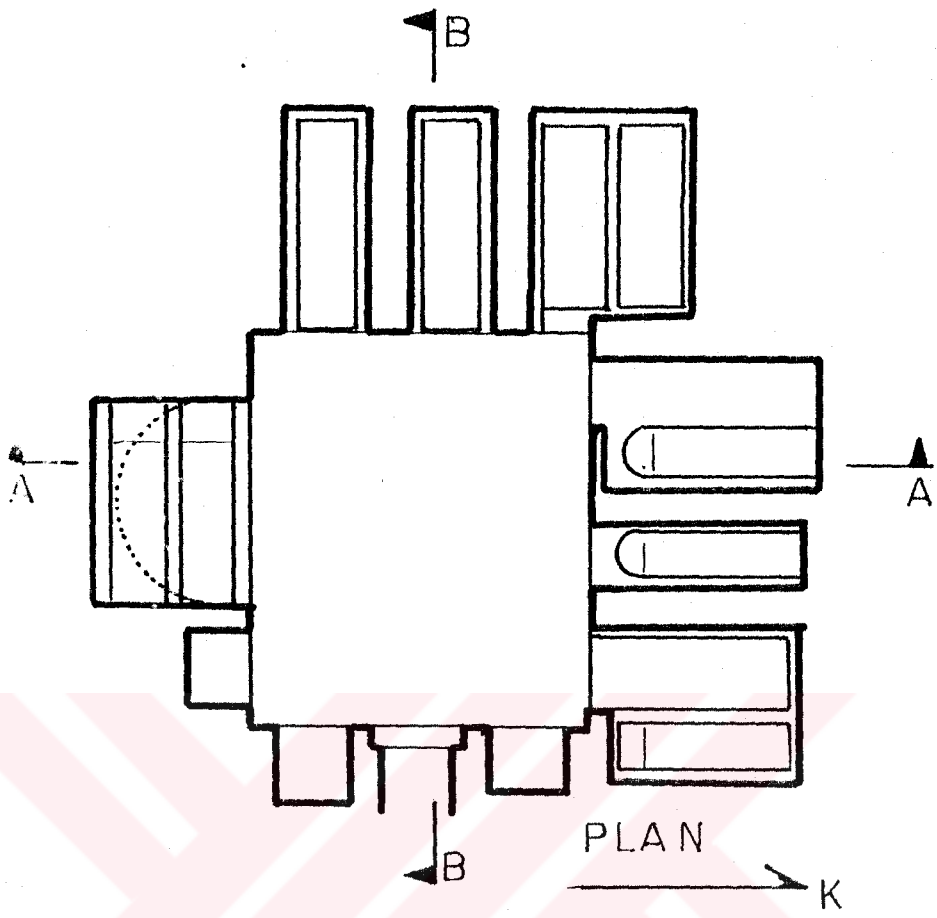

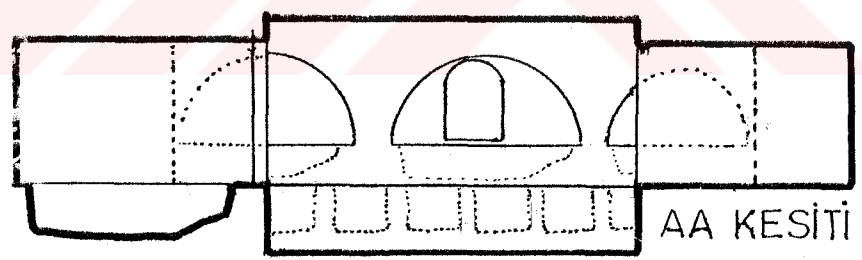
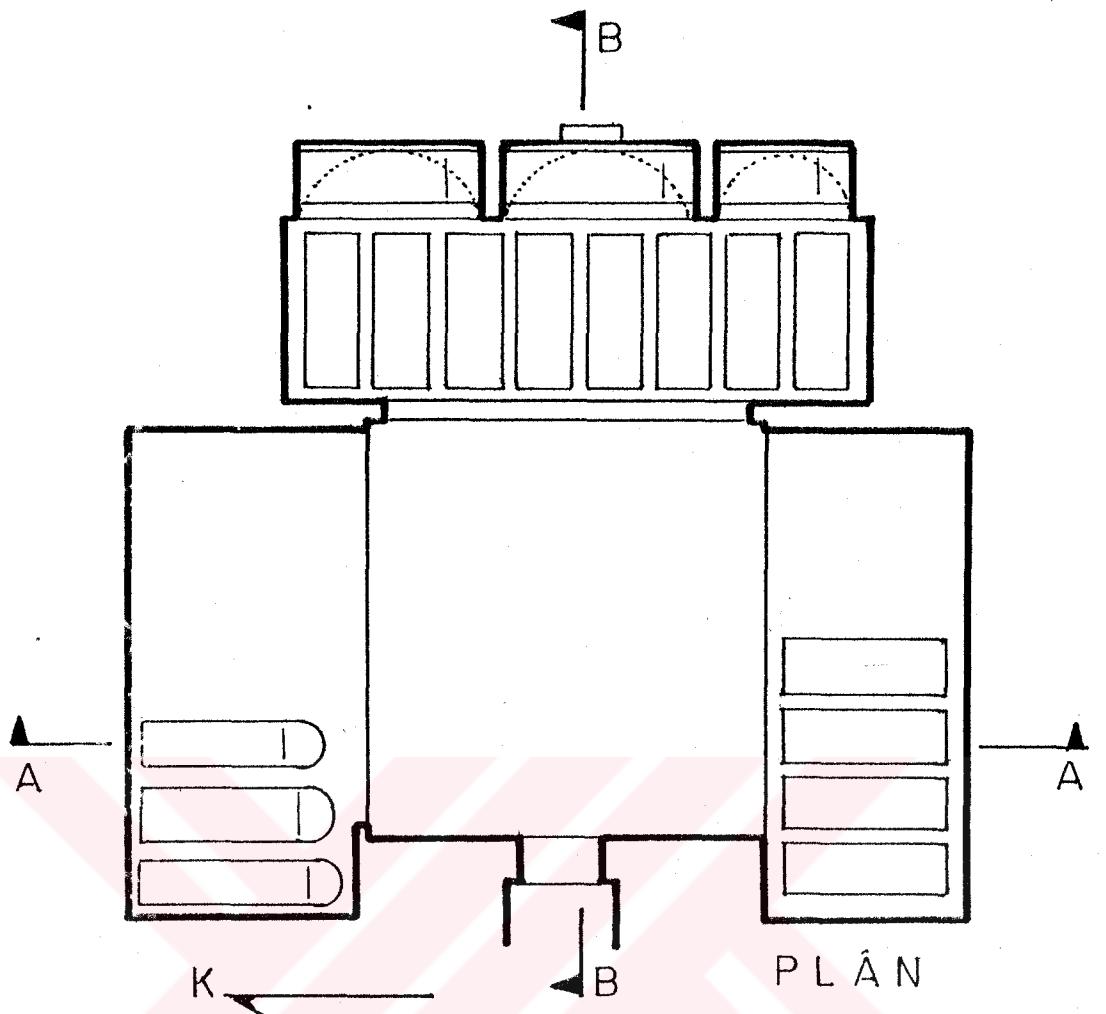

BB KESİTİ

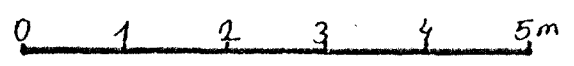
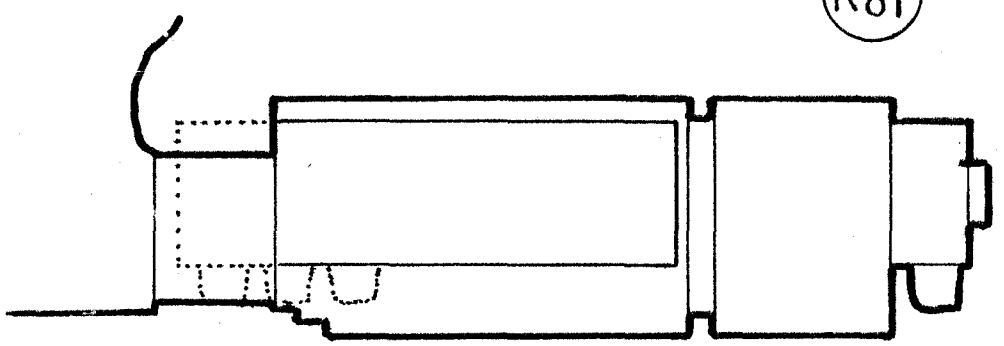

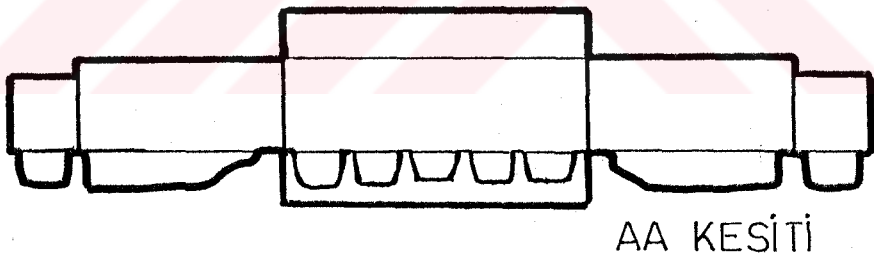
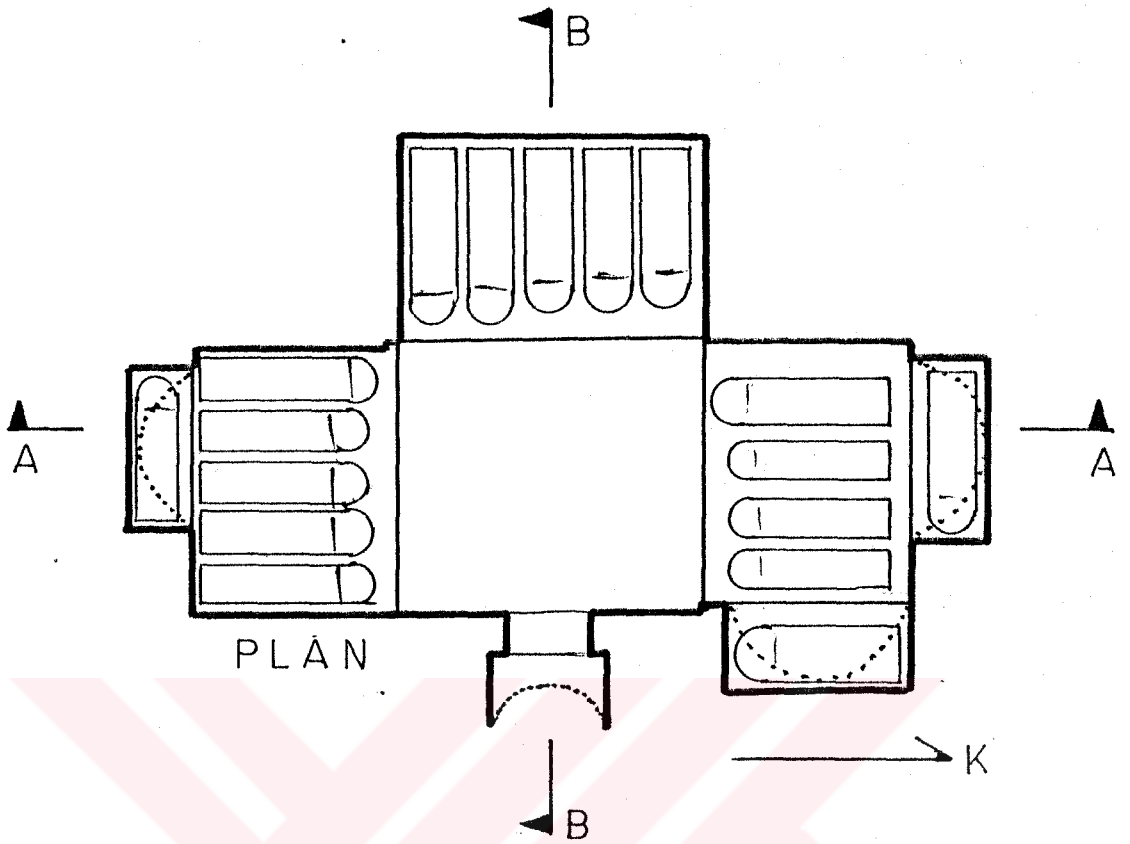

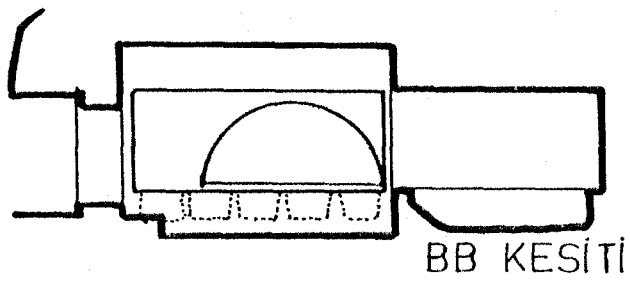

(K81)

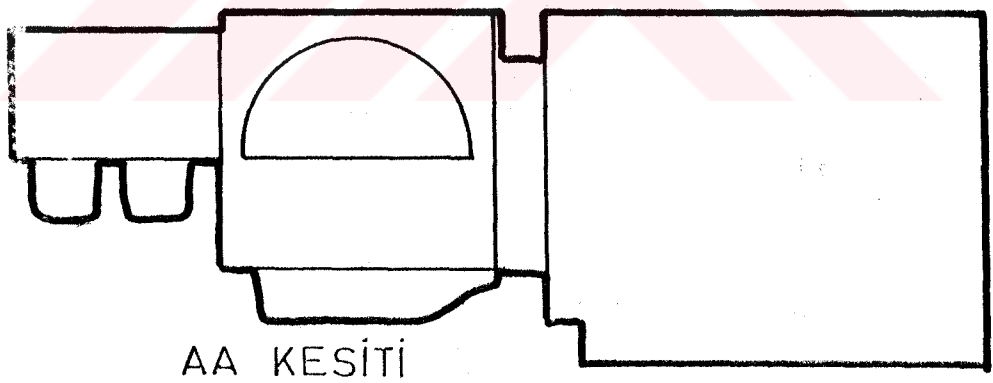
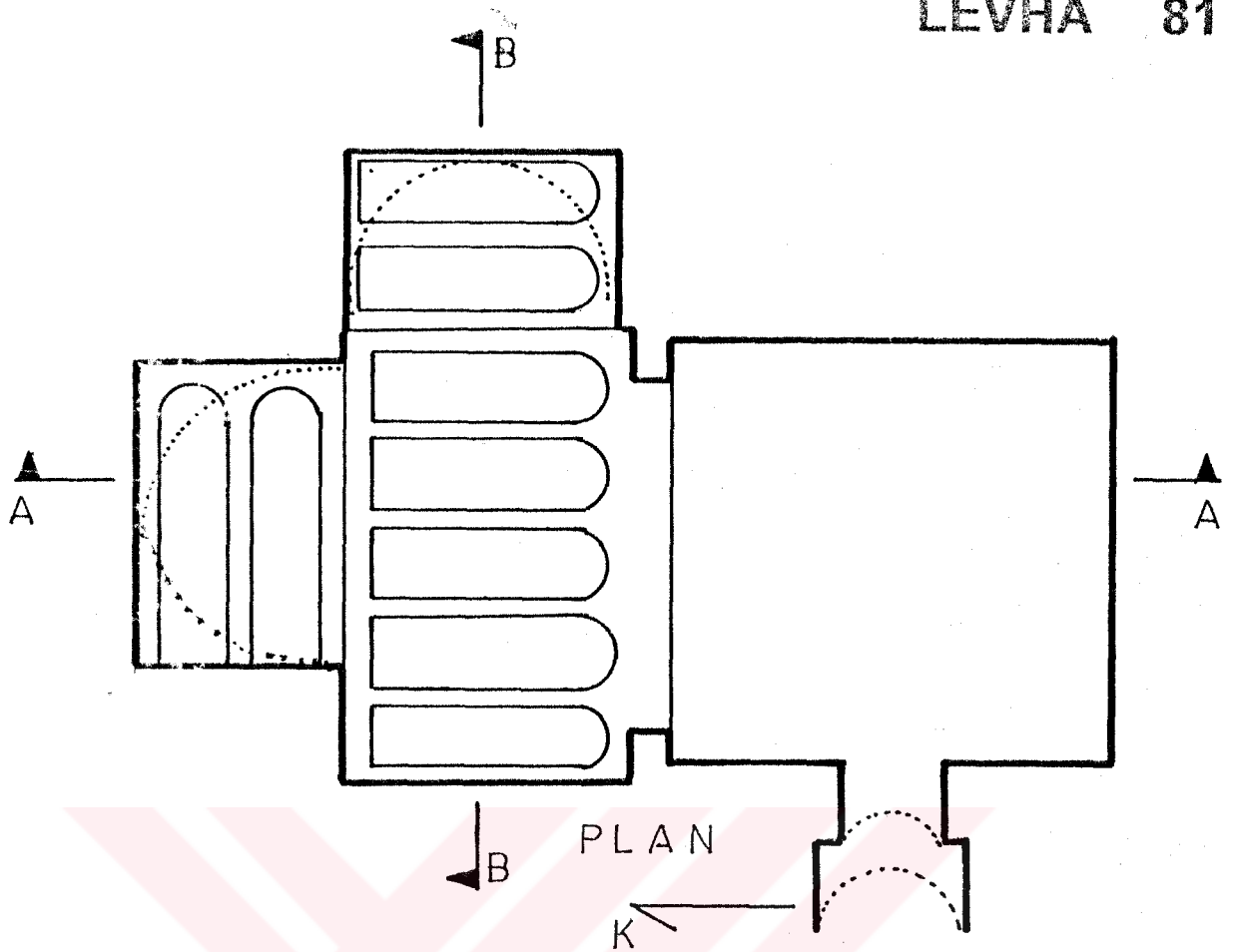

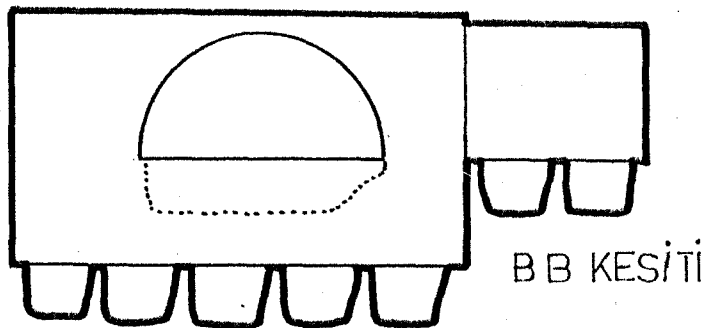
(K82)

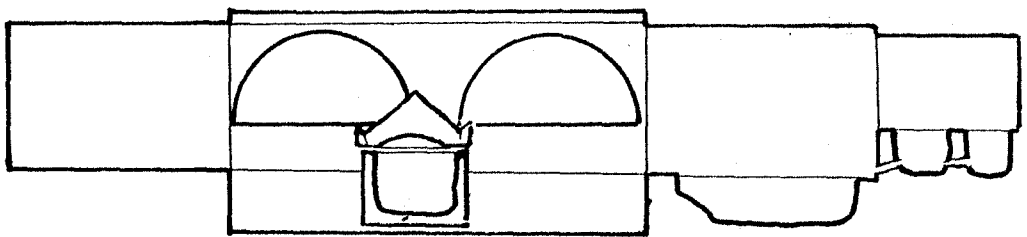
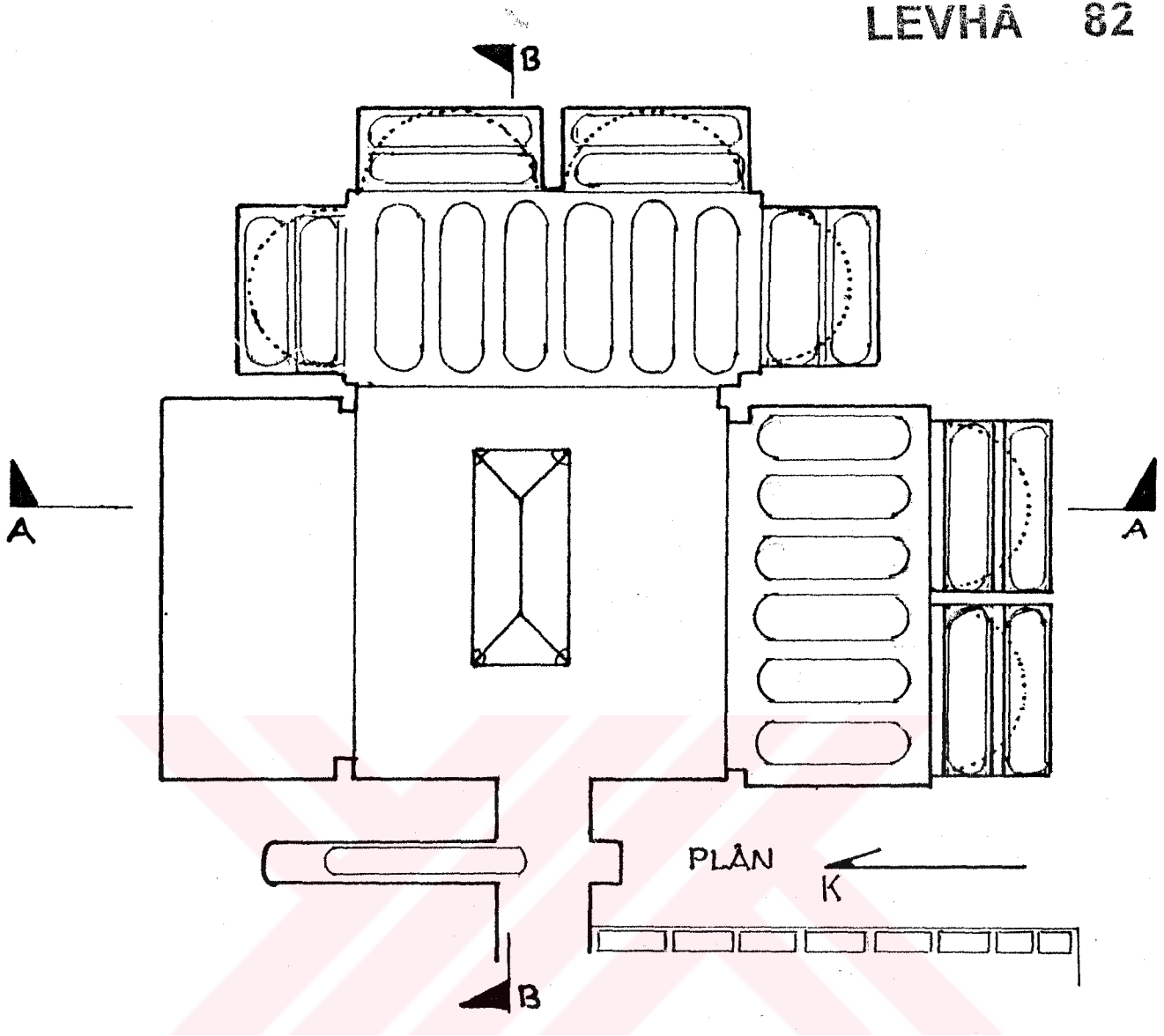

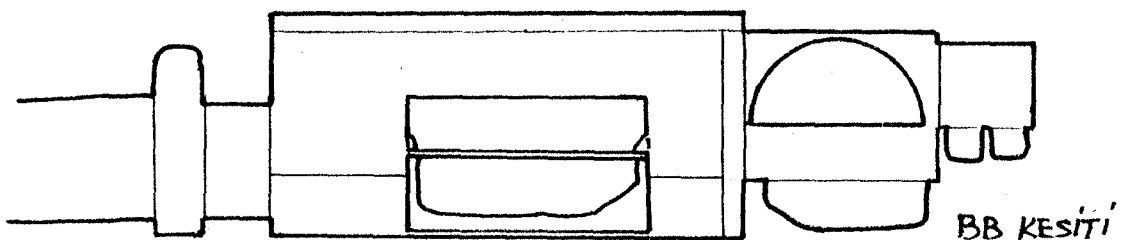

(K83)

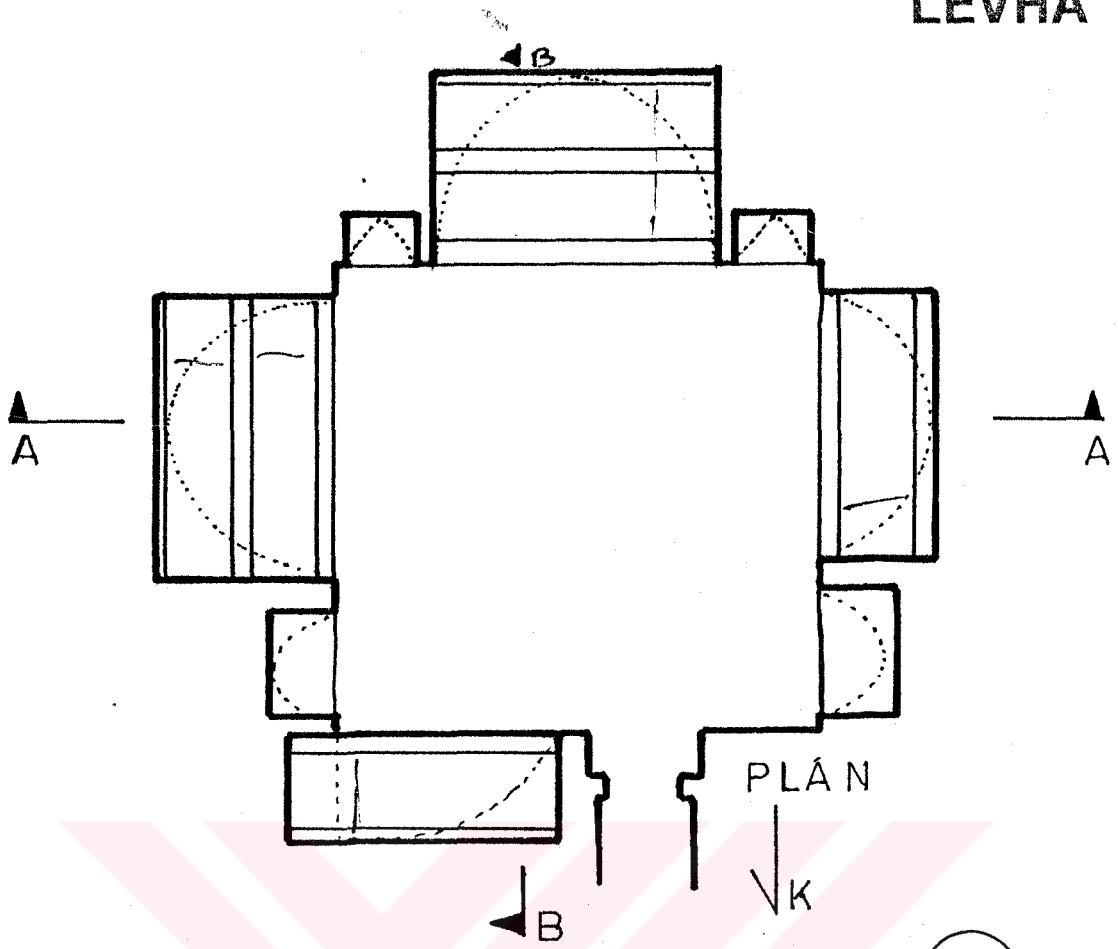

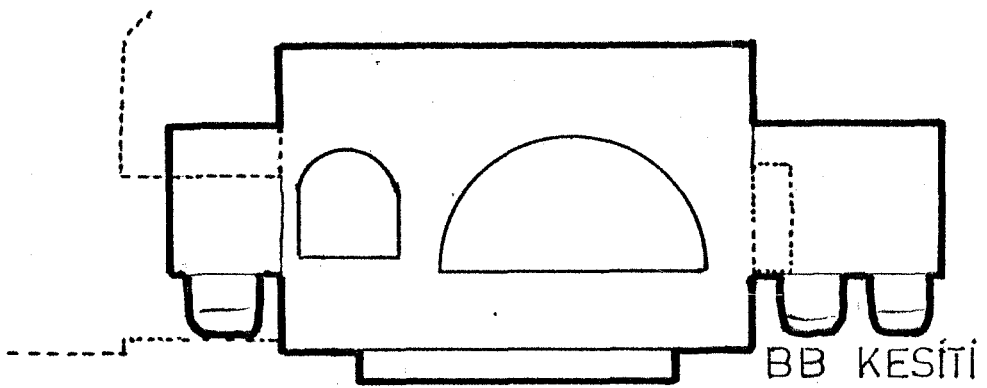
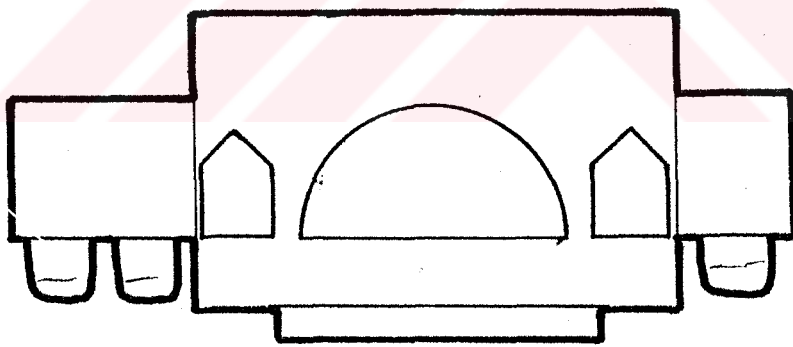
(K84)

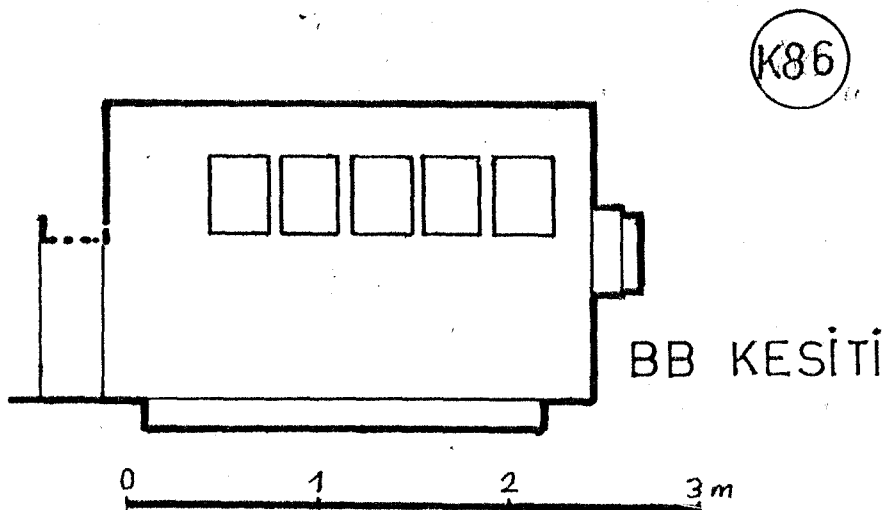
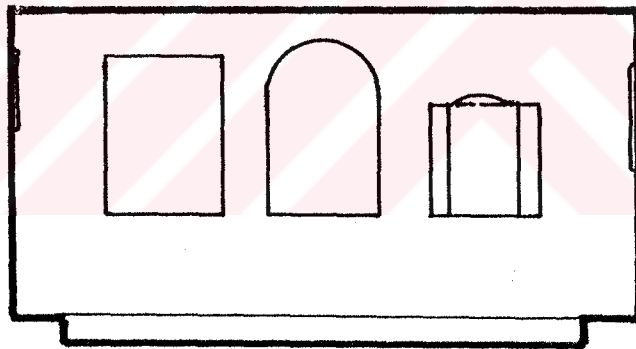
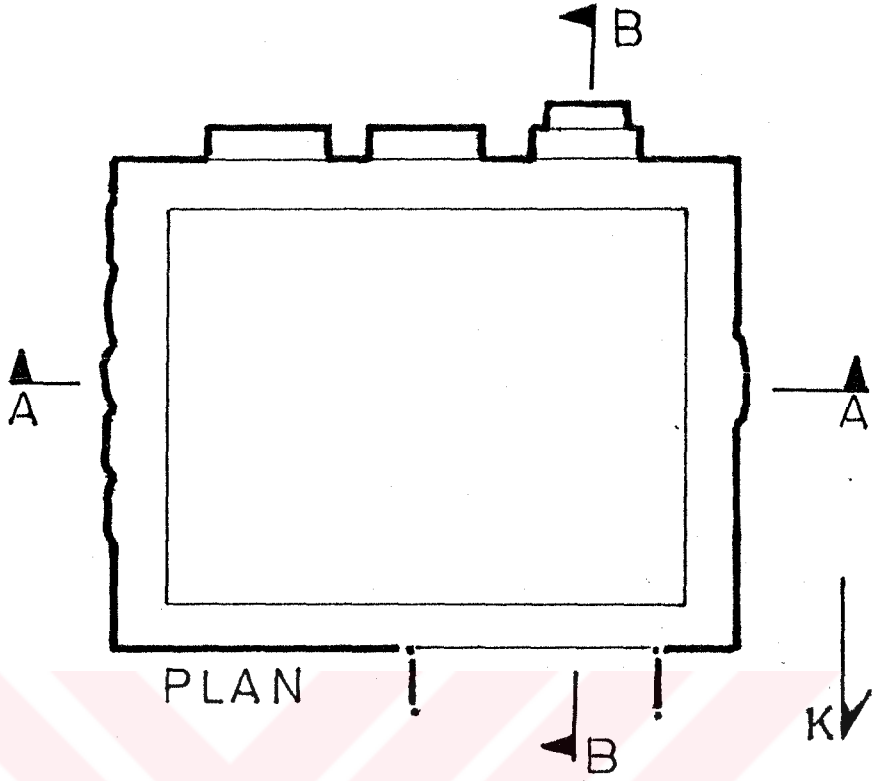

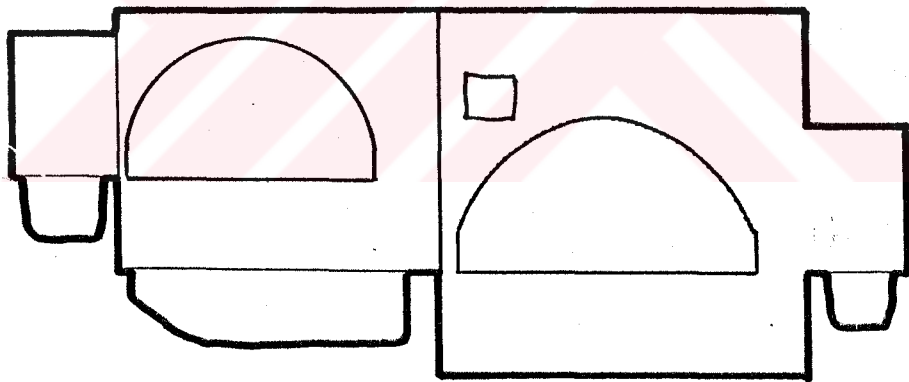
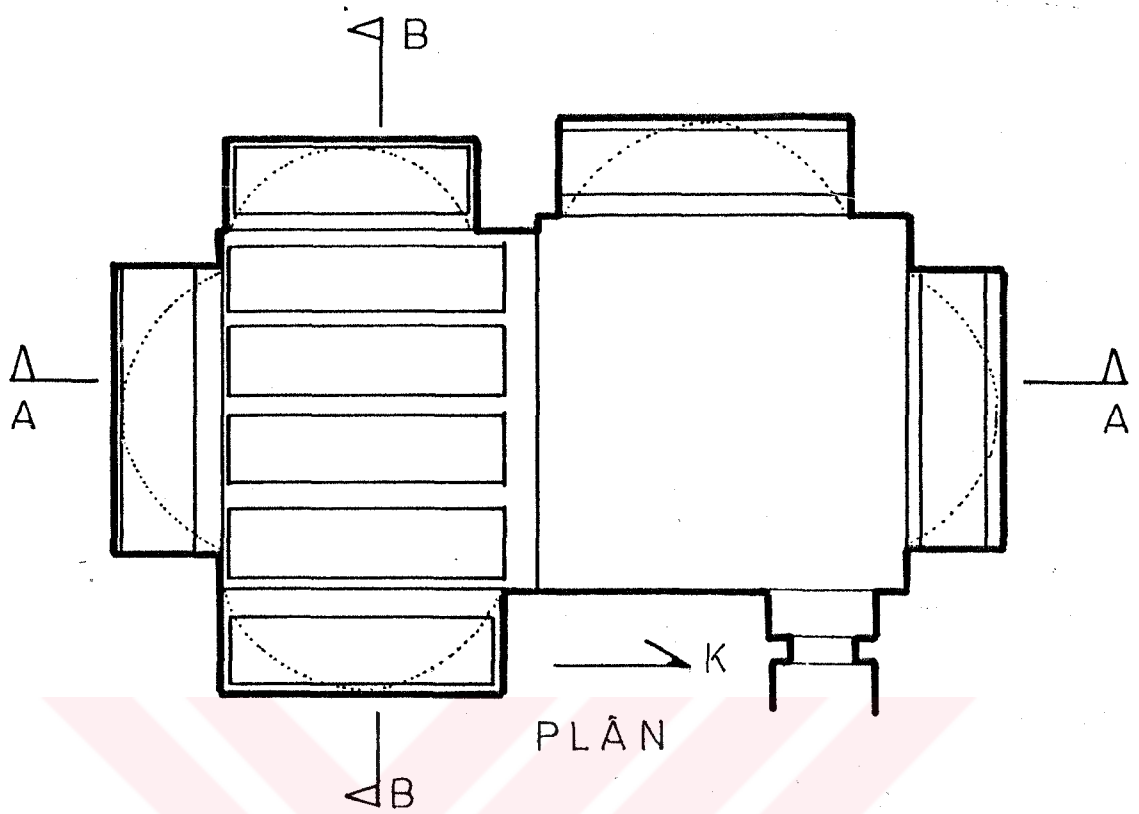
0 1 2 3 4 5m

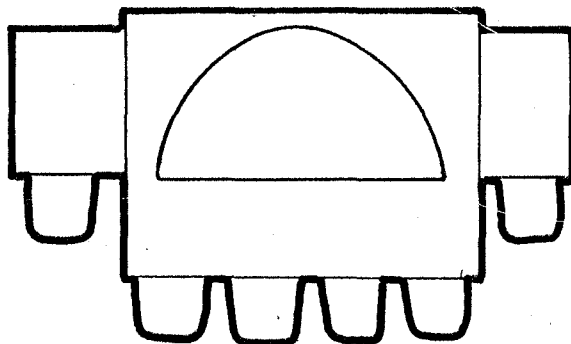
K85

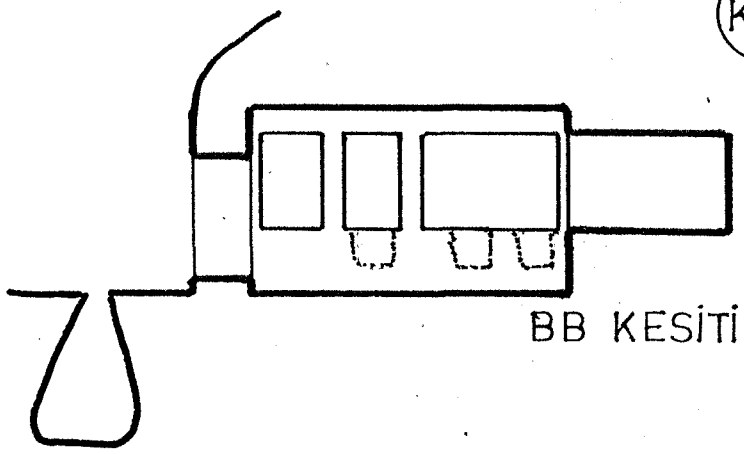
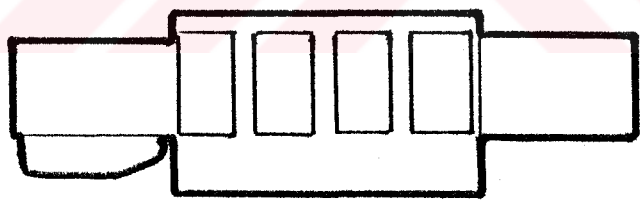
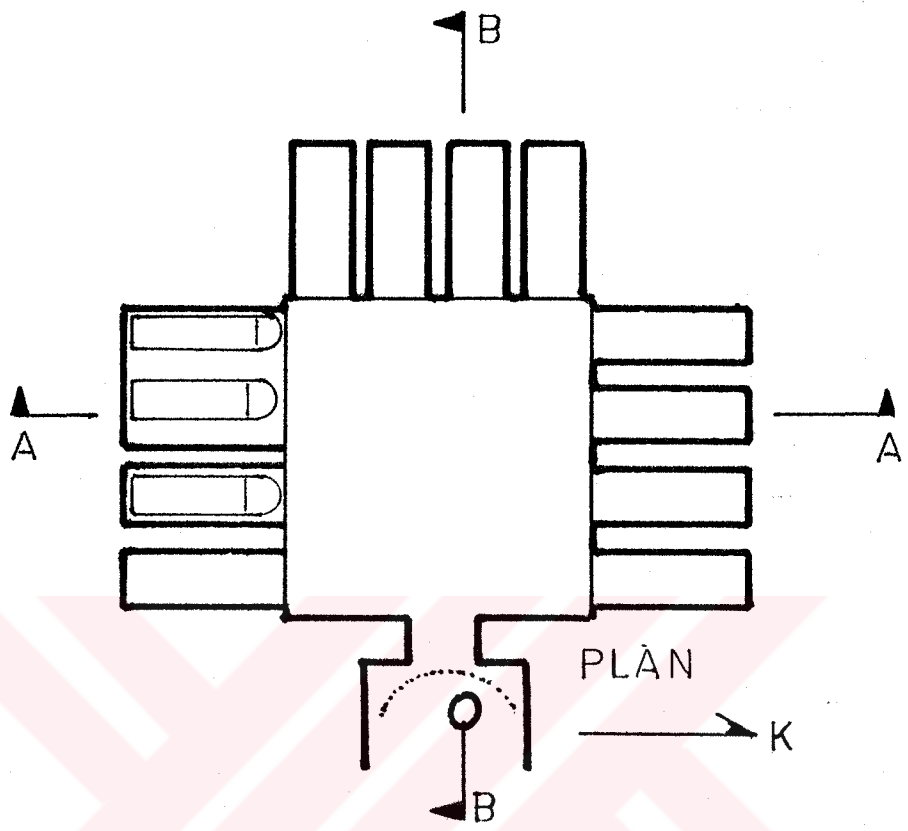
AA KESİTİ

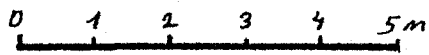
BB KESİTİ

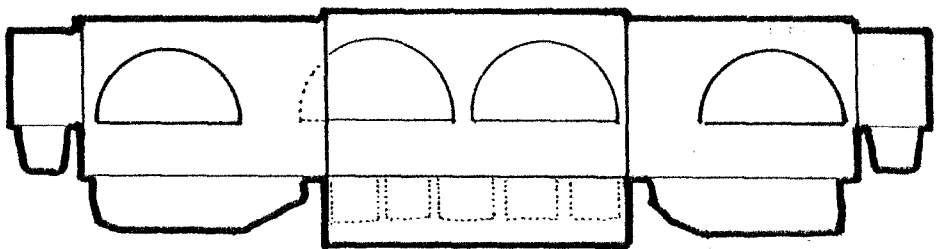
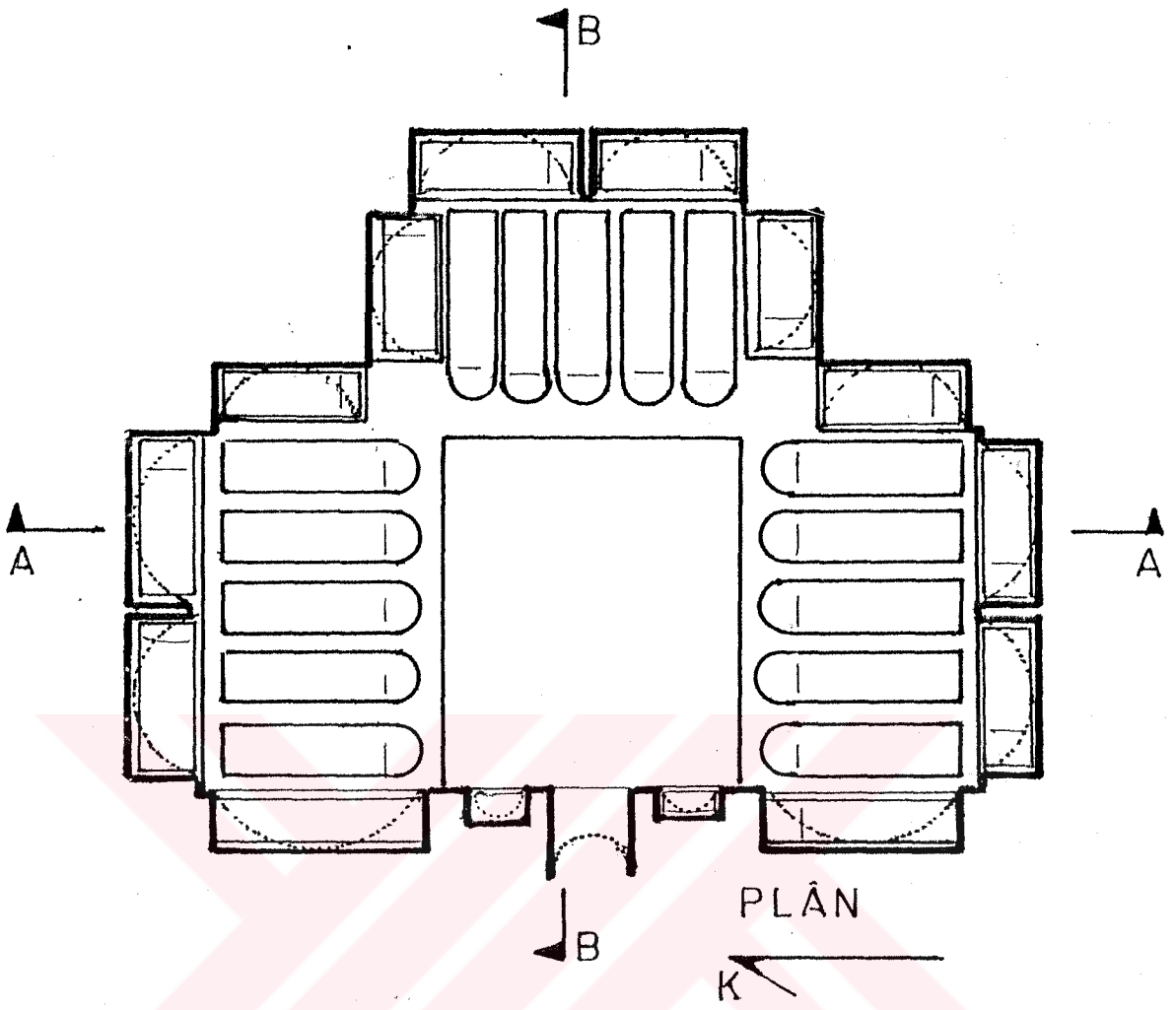
(K87)

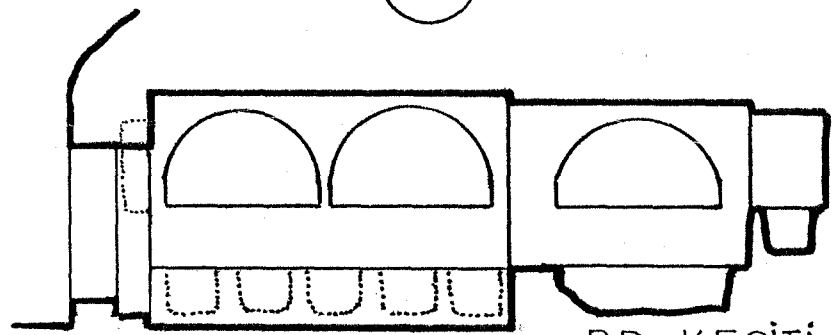

K88

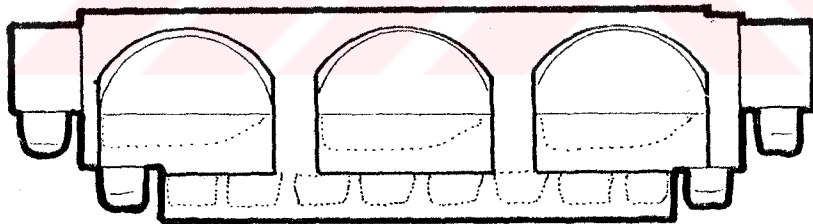
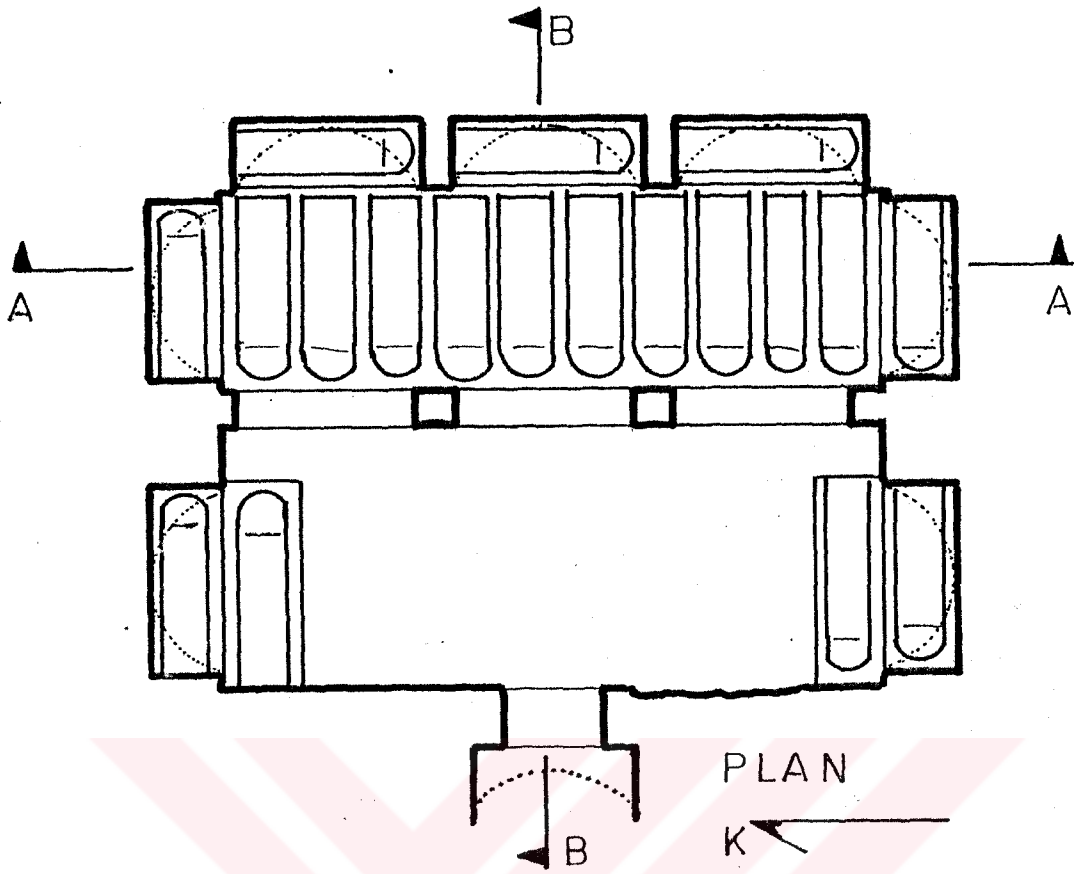

(K89)

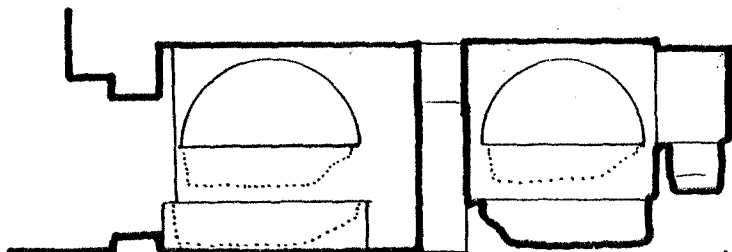

0 1 2 3 4 5m

AA KESİTİ

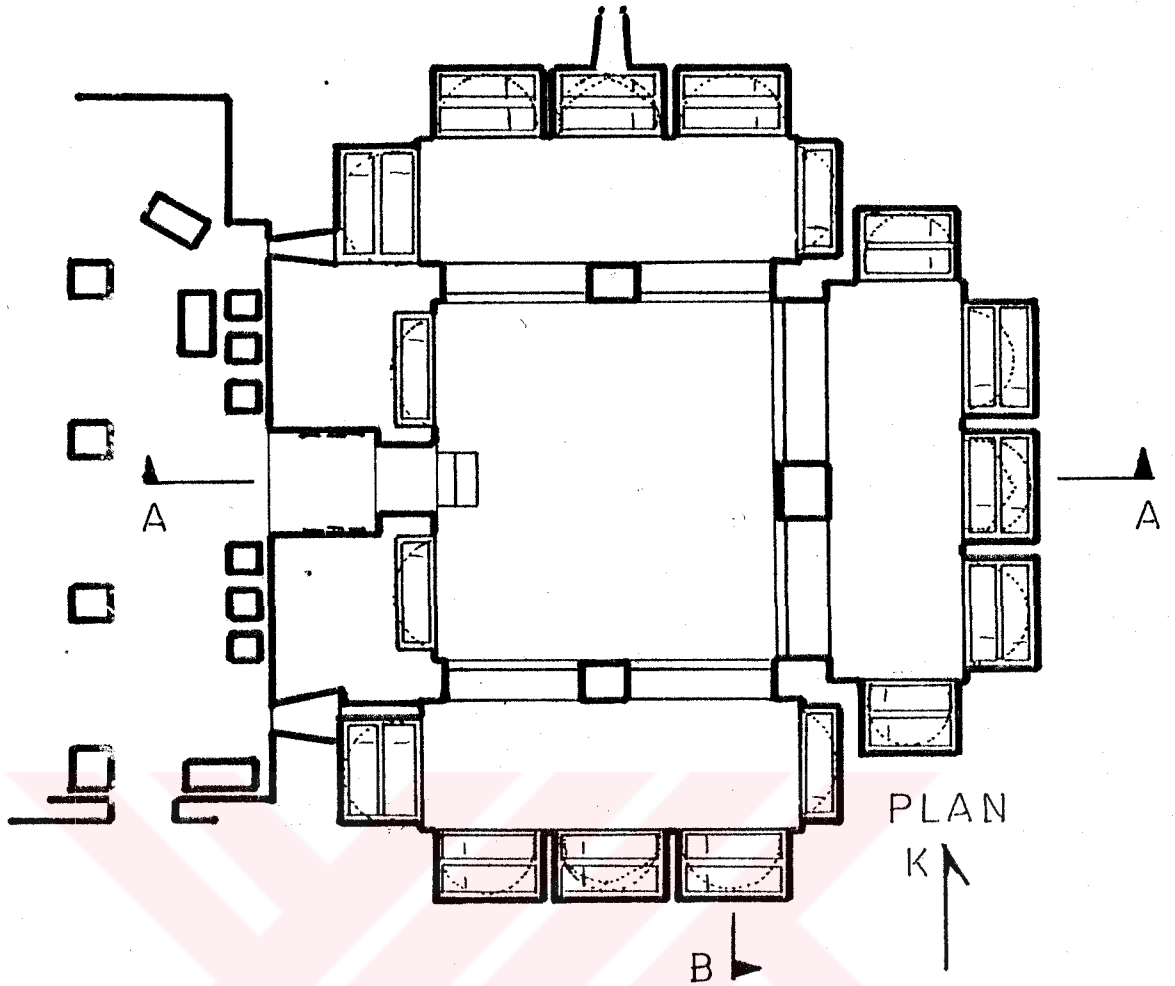
K90

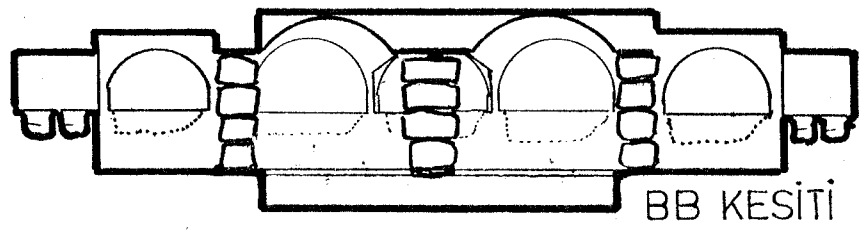
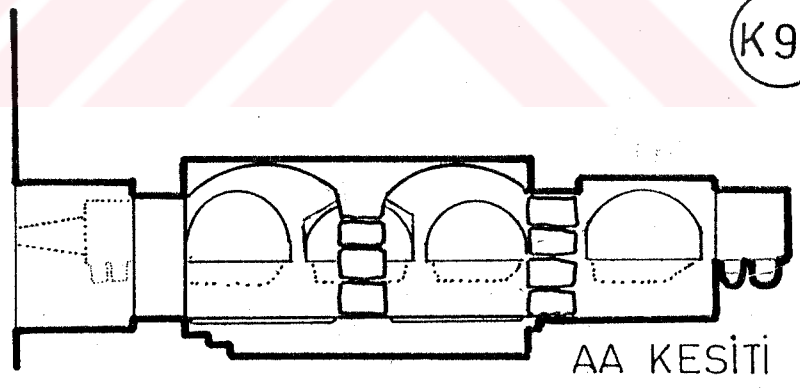
BB KESİTİ

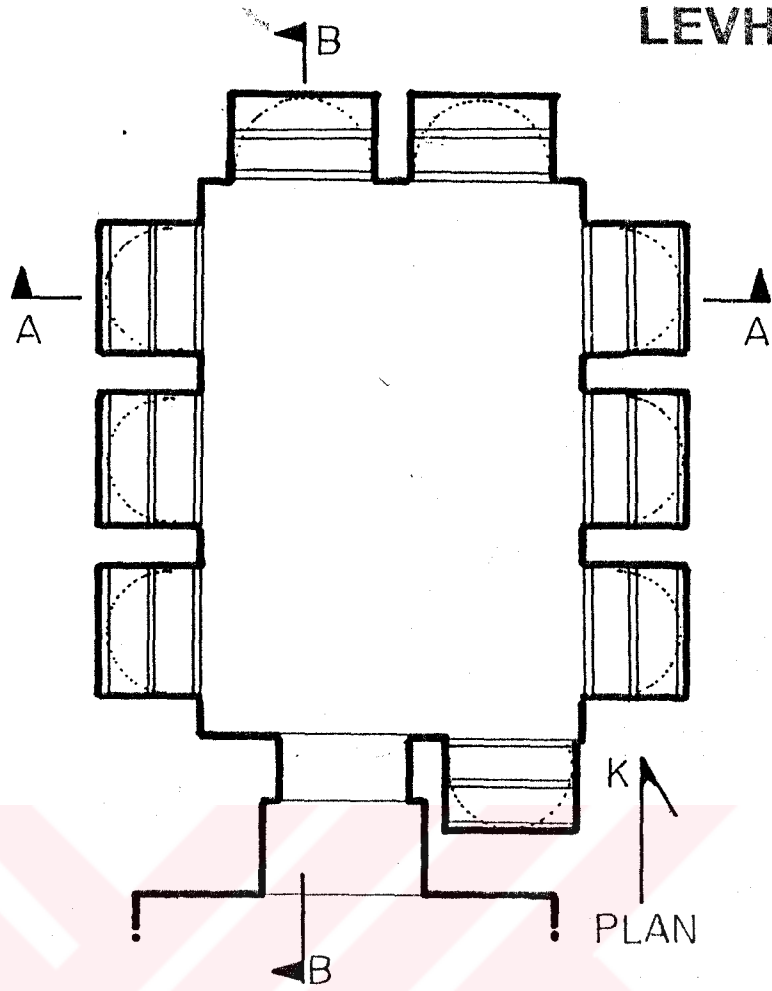

(K91)

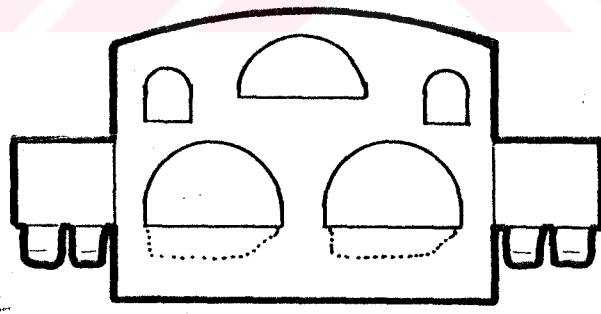

0 1 2 3 4 5m

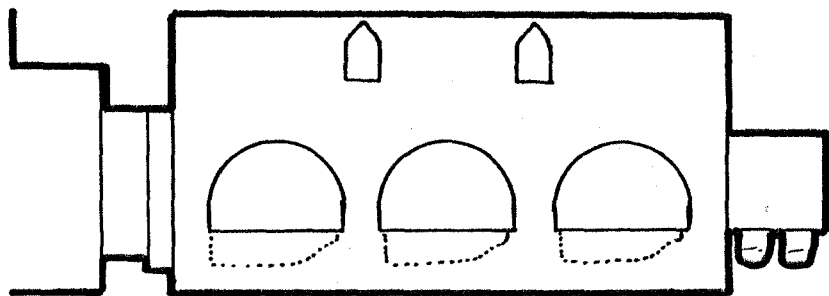
Detailed description: A horizontal scale bar with markings at 0, 1, 2, 3, 4, and 5 meters. The bar is a simple line with vertical tick marks at each meter interval.

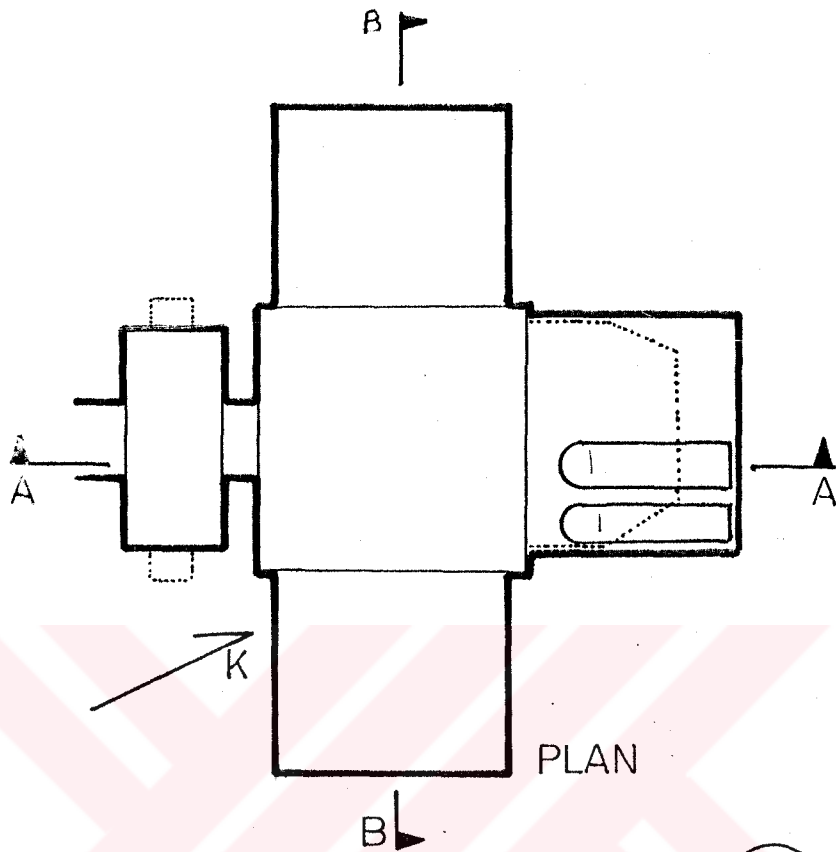
K92

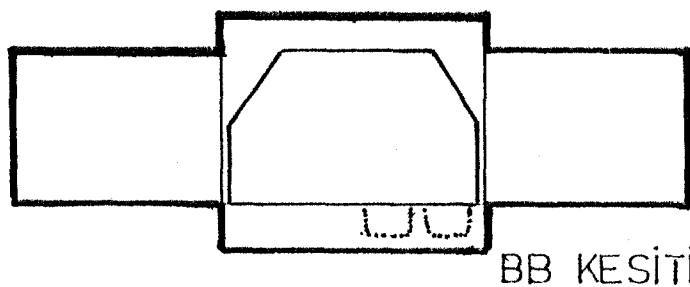
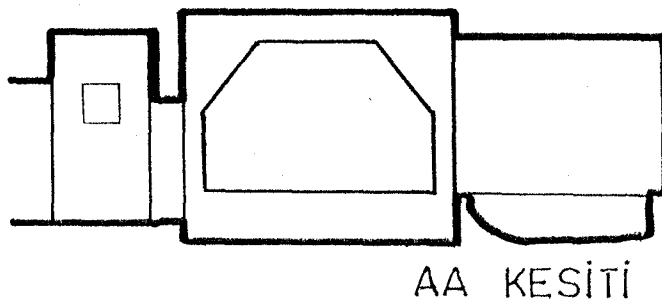
A-A KESİTİ

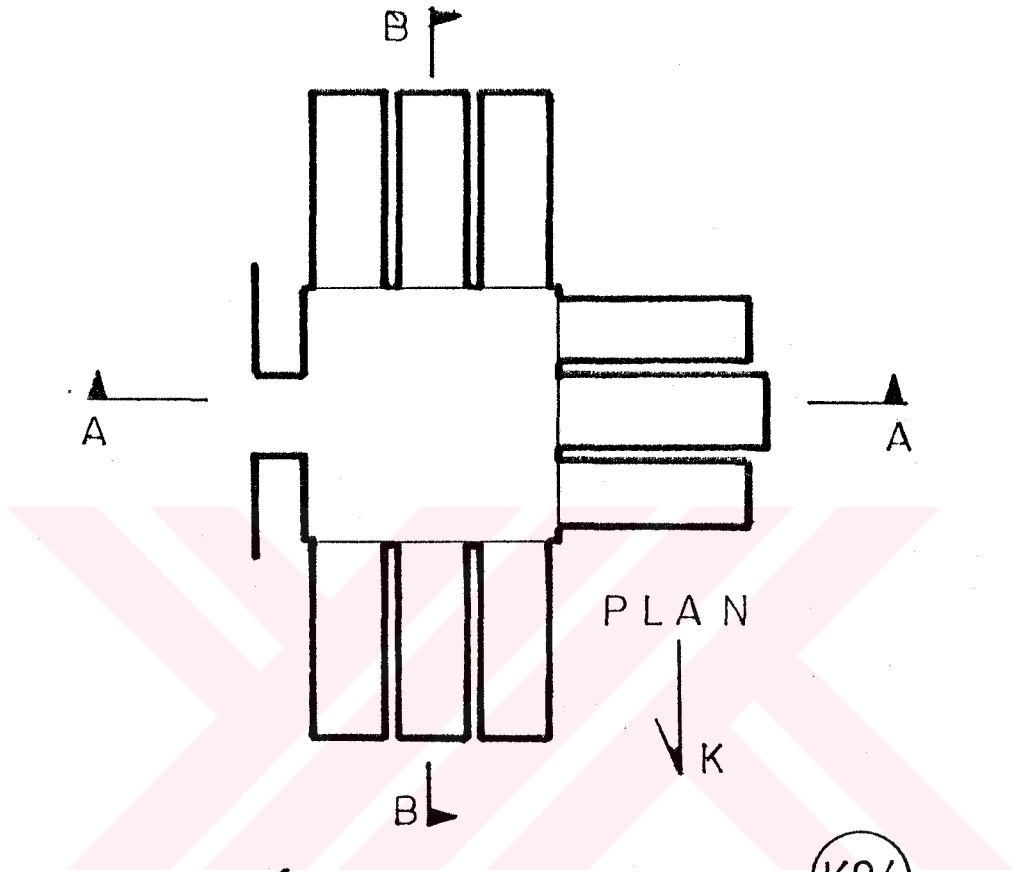
BB KESİTİ

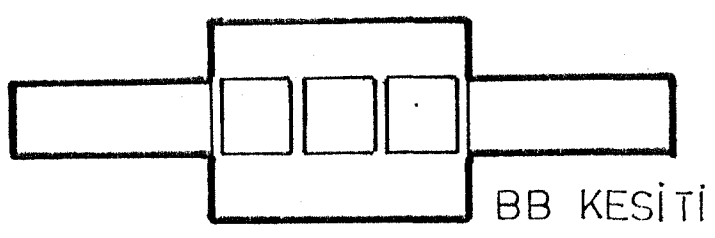
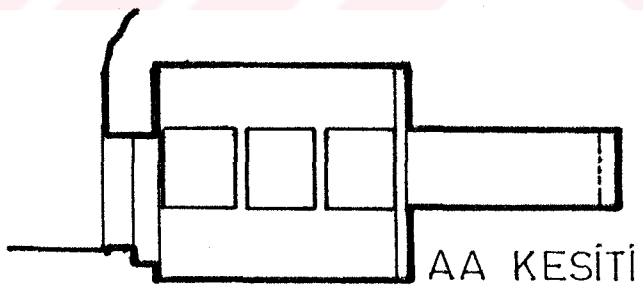
K93

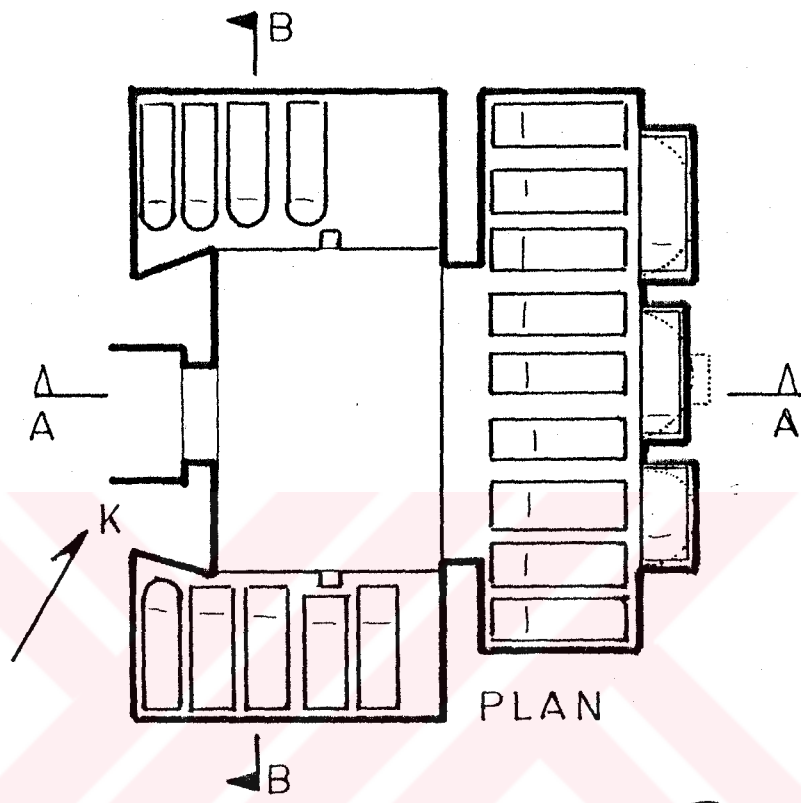

0 1 2 3 4 5,0

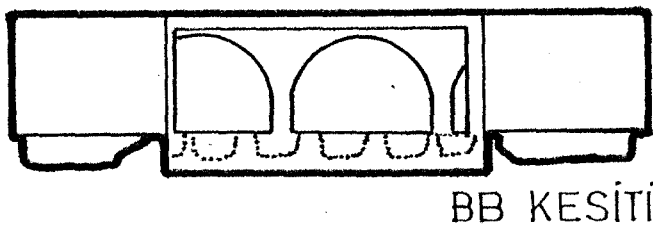
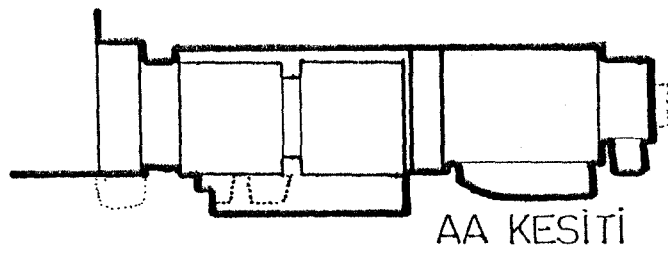

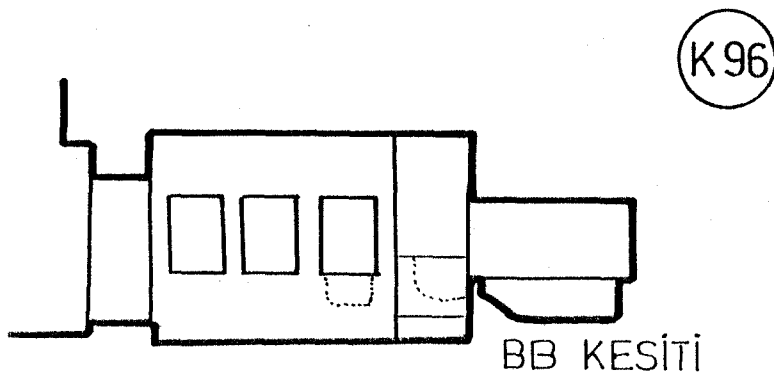
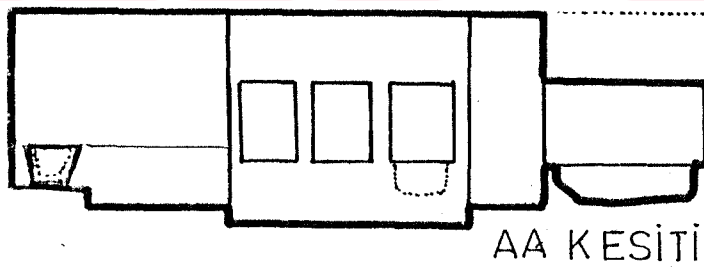
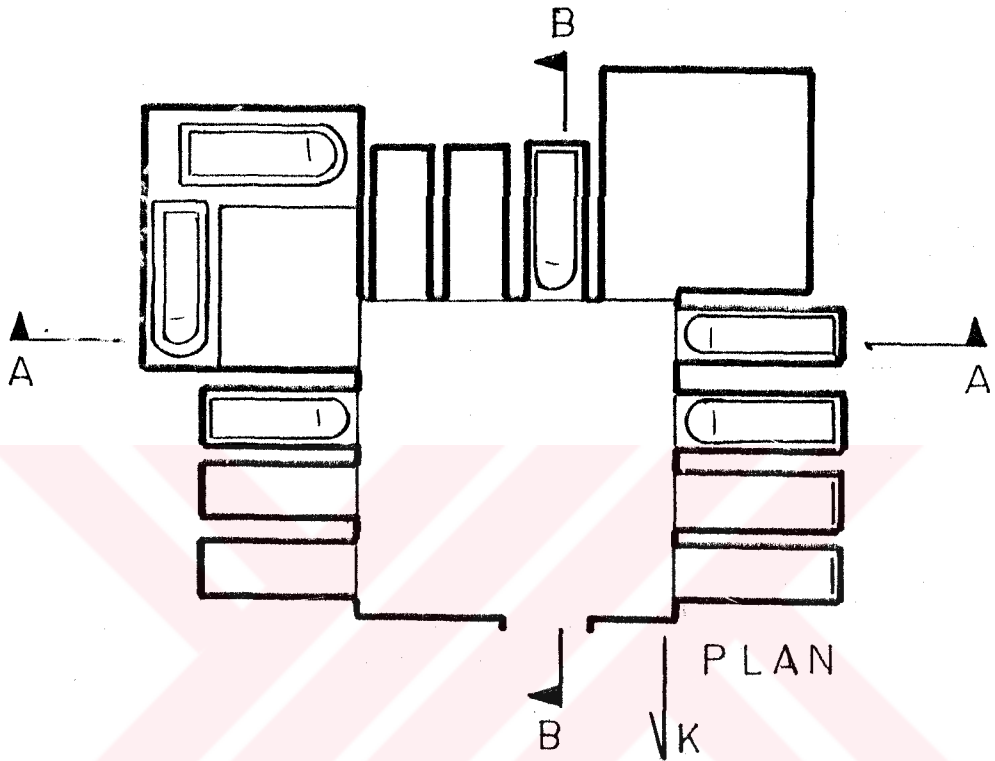
(K94)

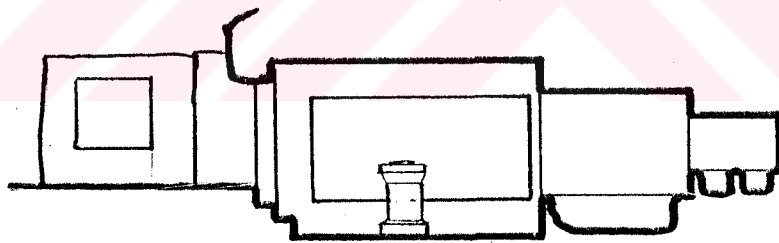
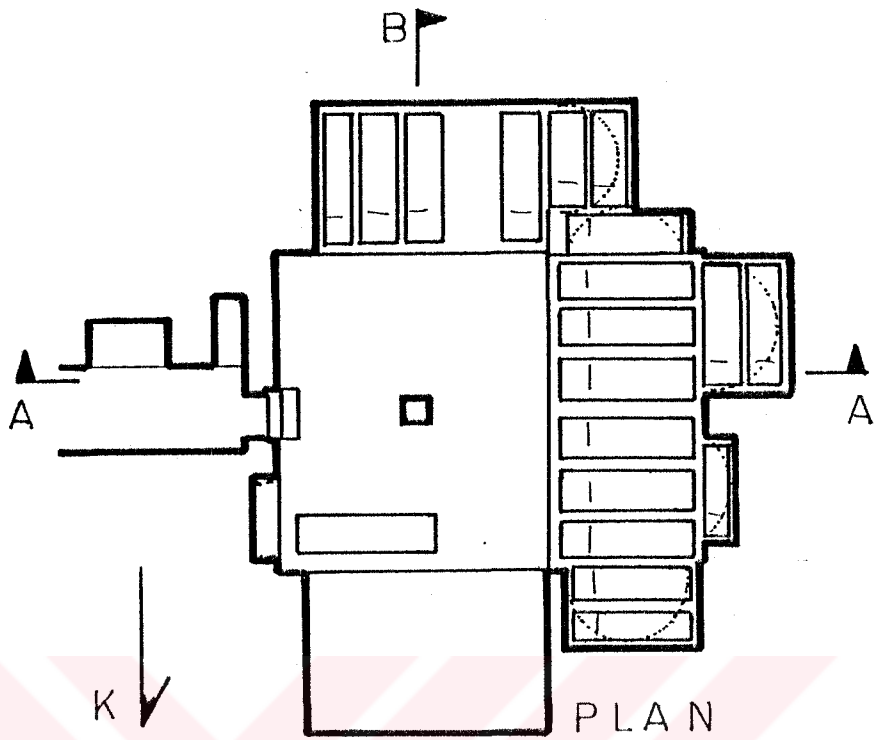
K95

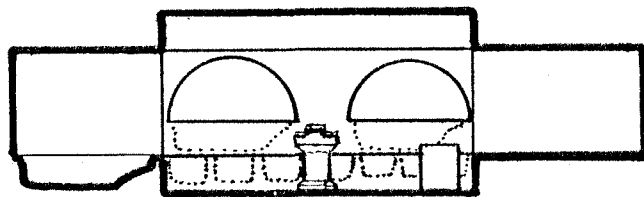
K 96

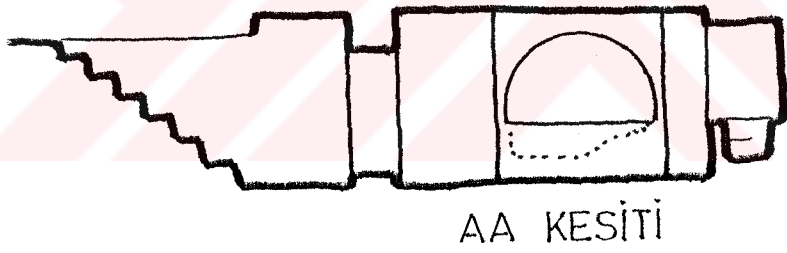
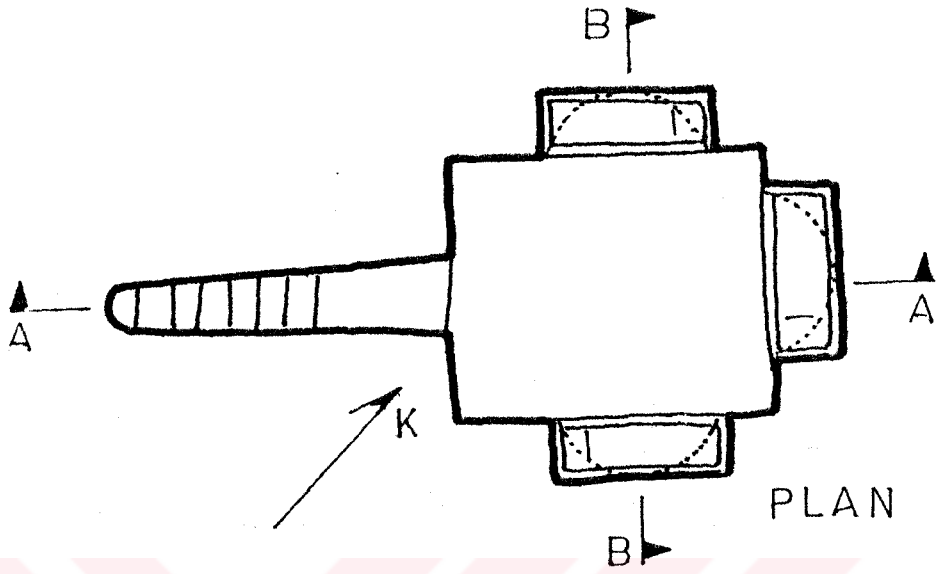
AA KESİTİ

(K97)

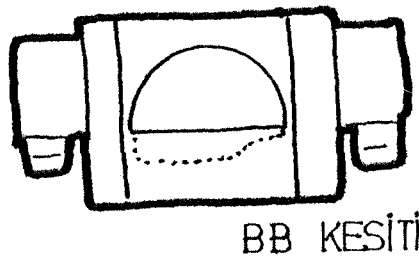

BB KESİTİ

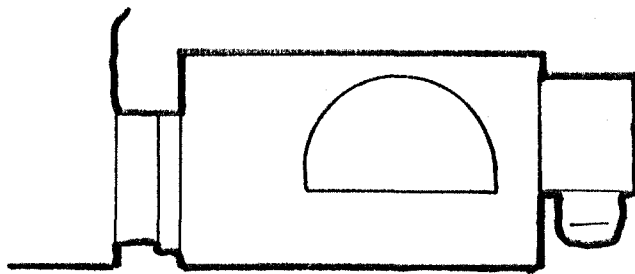
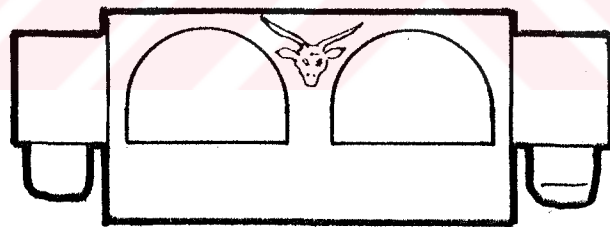
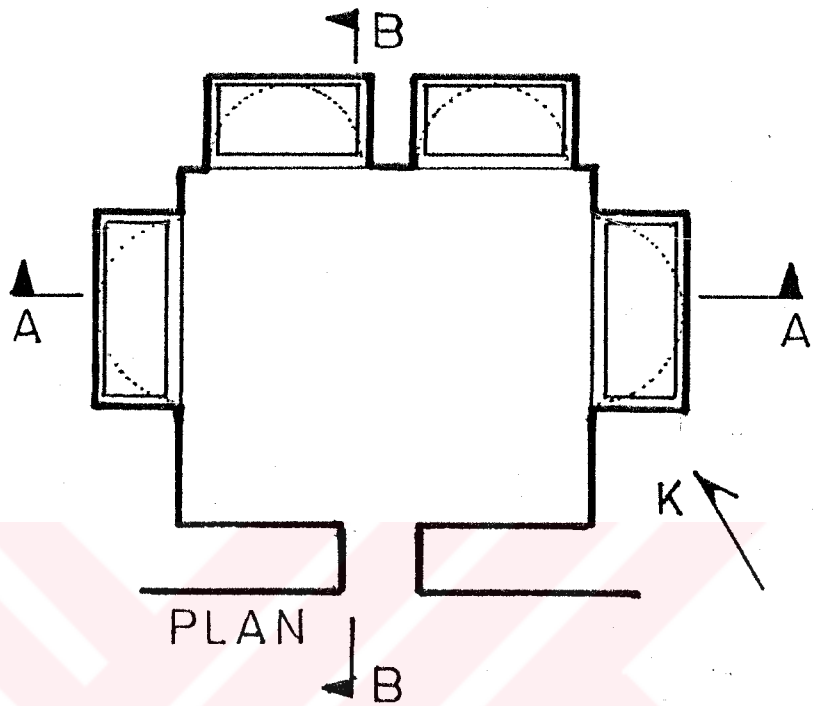

K98

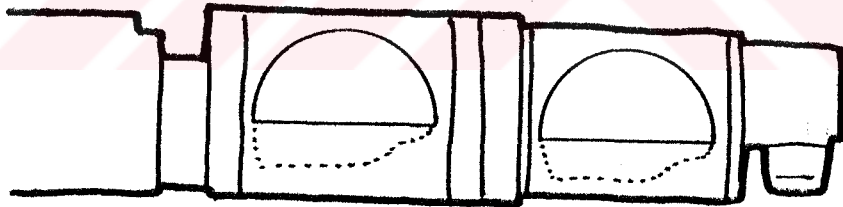
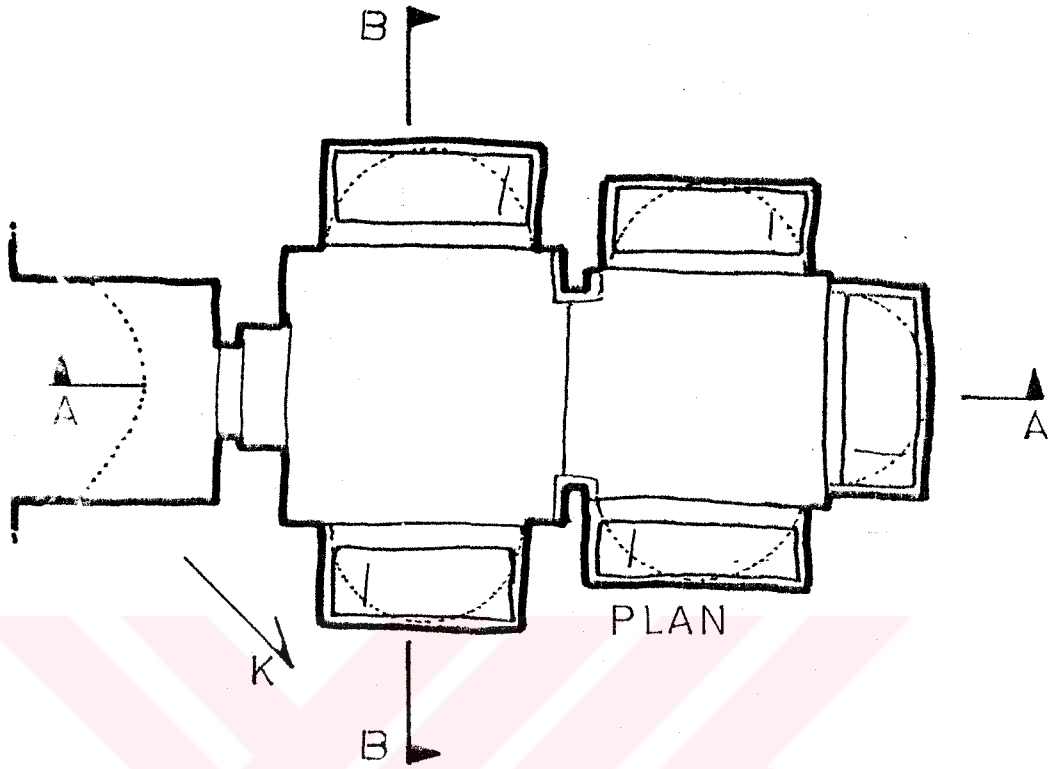

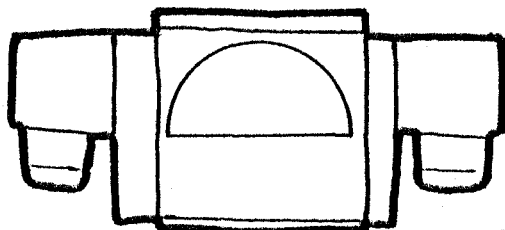

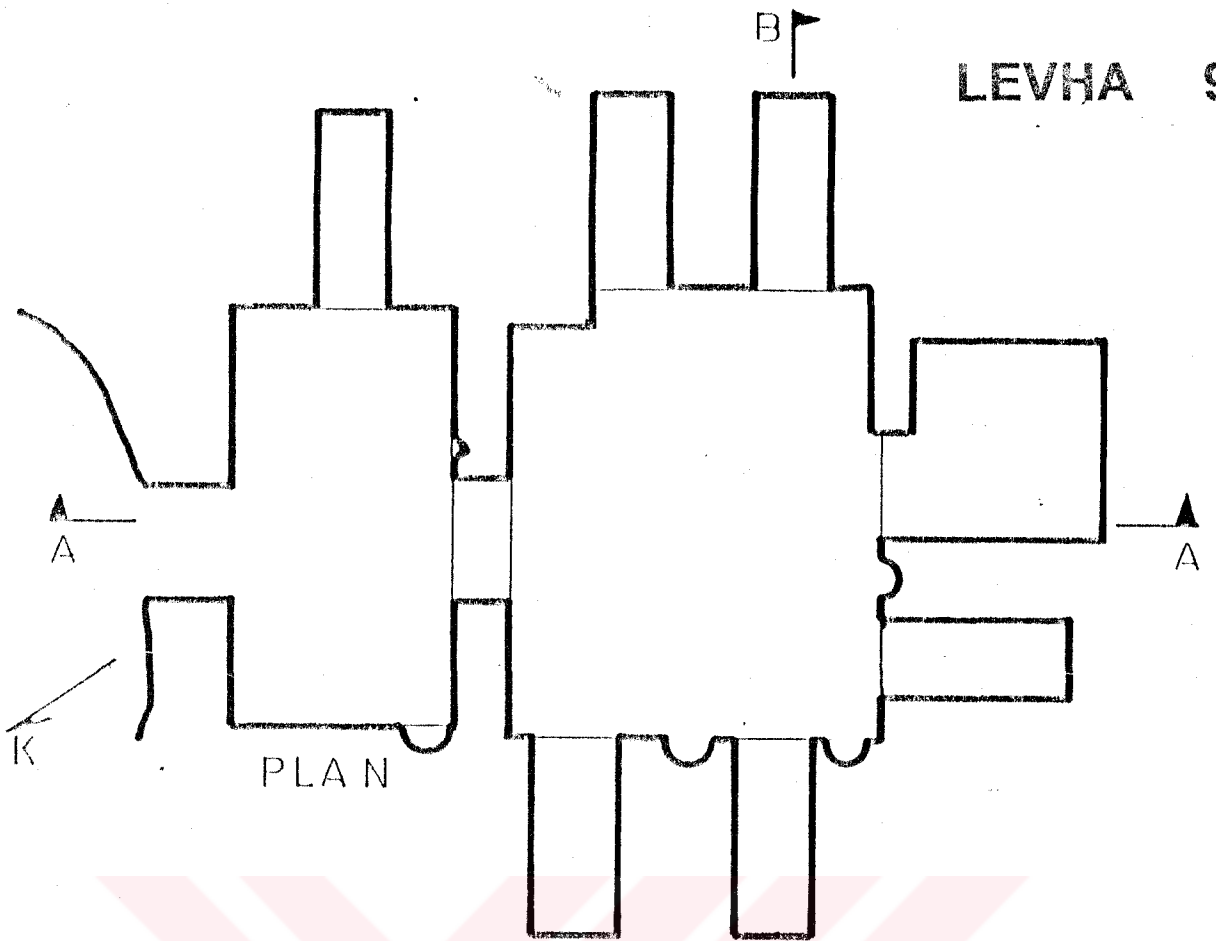
K 99

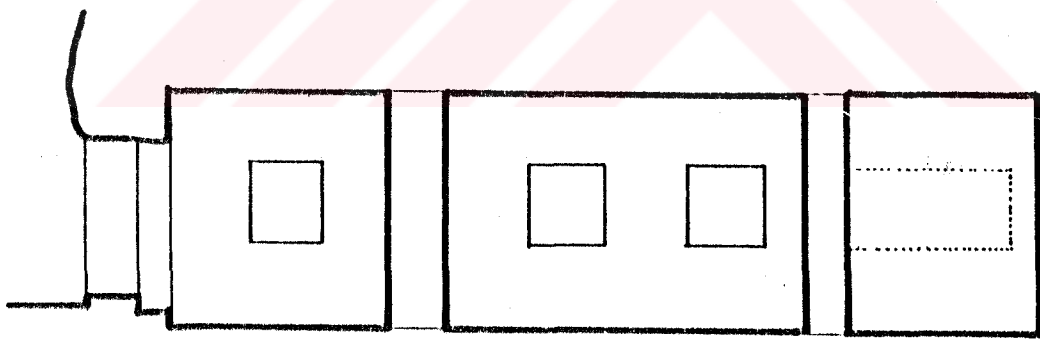

K100

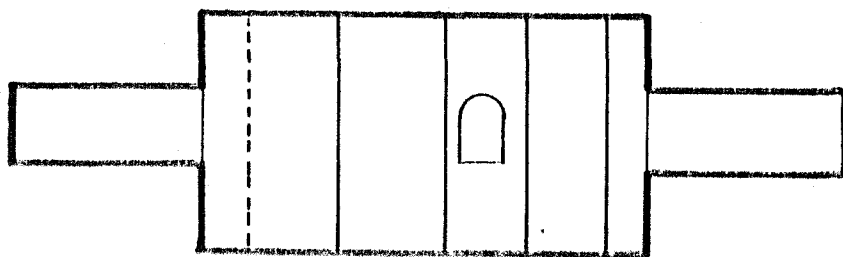

(K101)

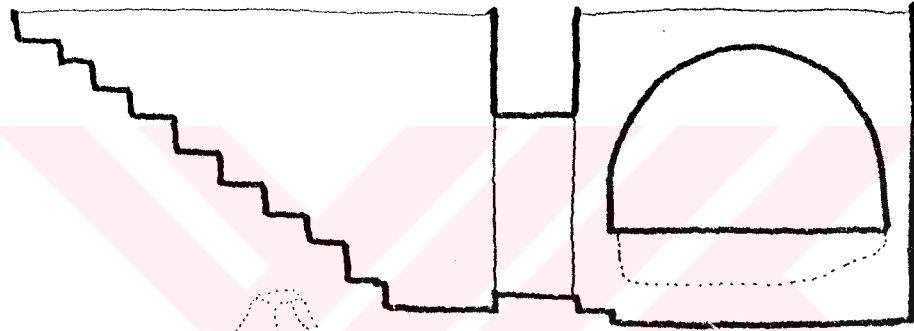
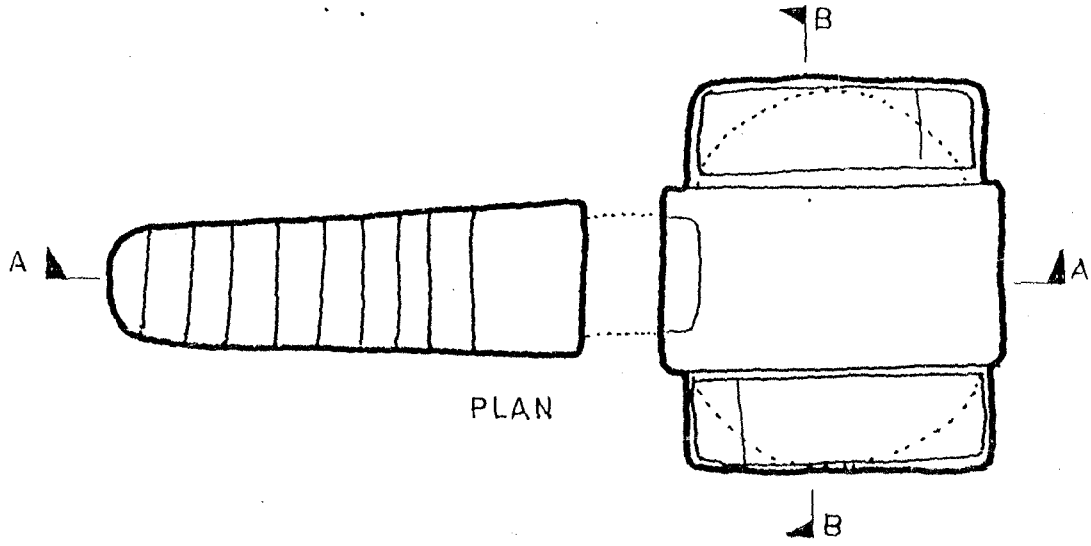
AA KESİTİ

BB KESİTİ

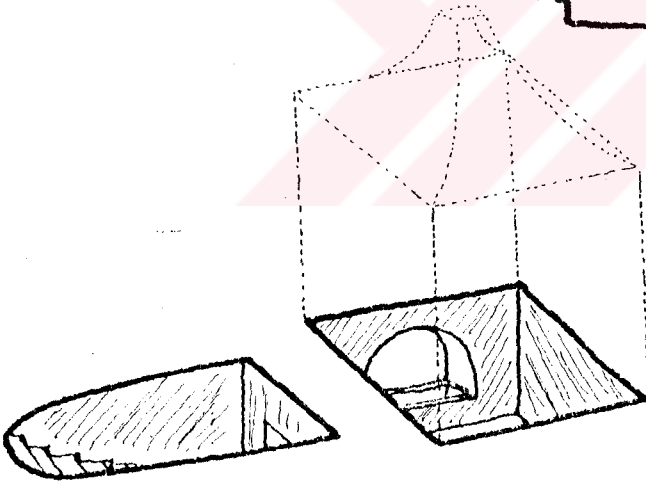

LEVHA 100

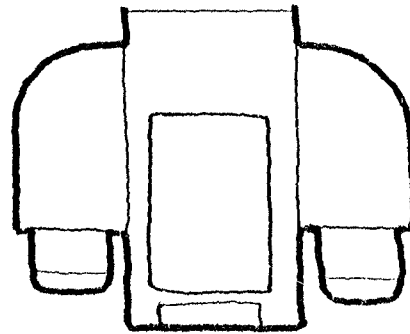

AA KESİTİ

0 20 100 200 cm

GÖRÜNÜŞ VE TASARI

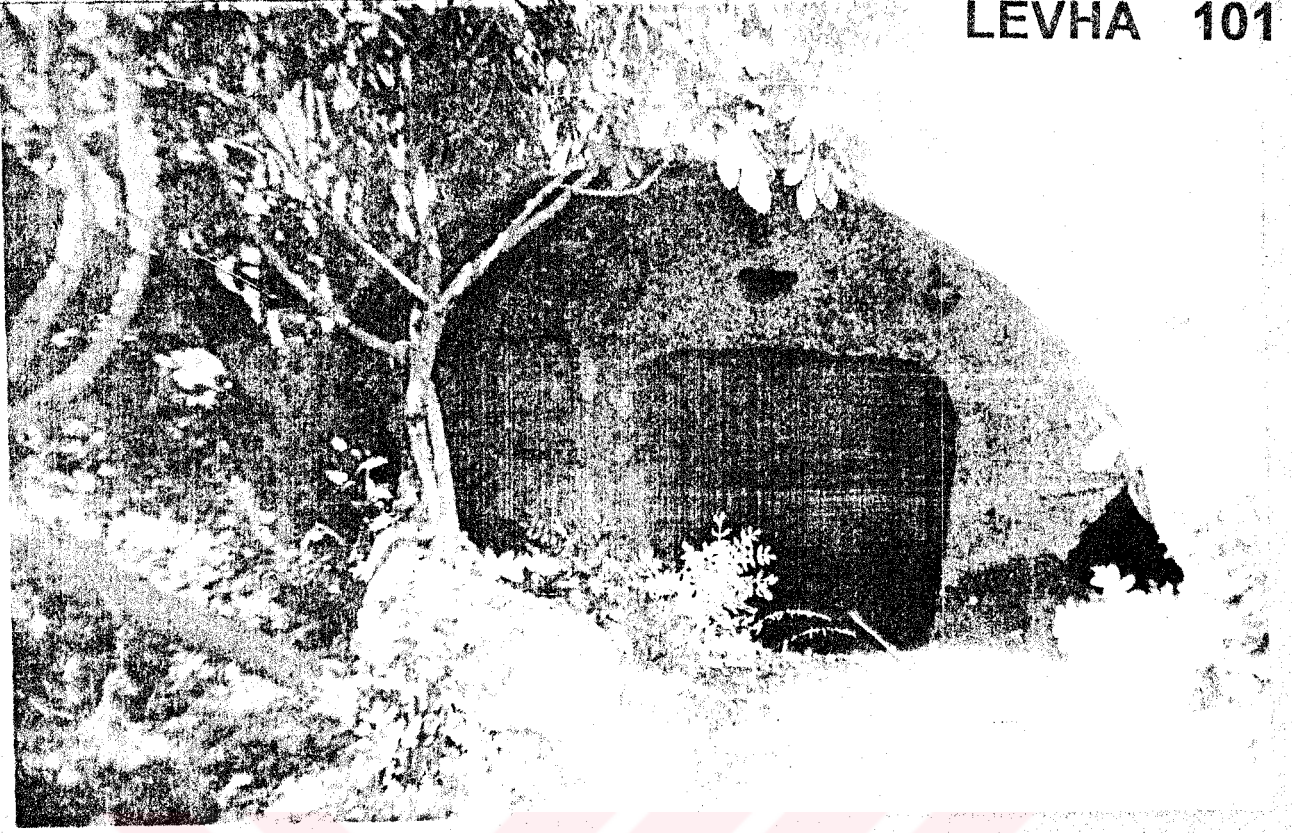

BB KESİTİ

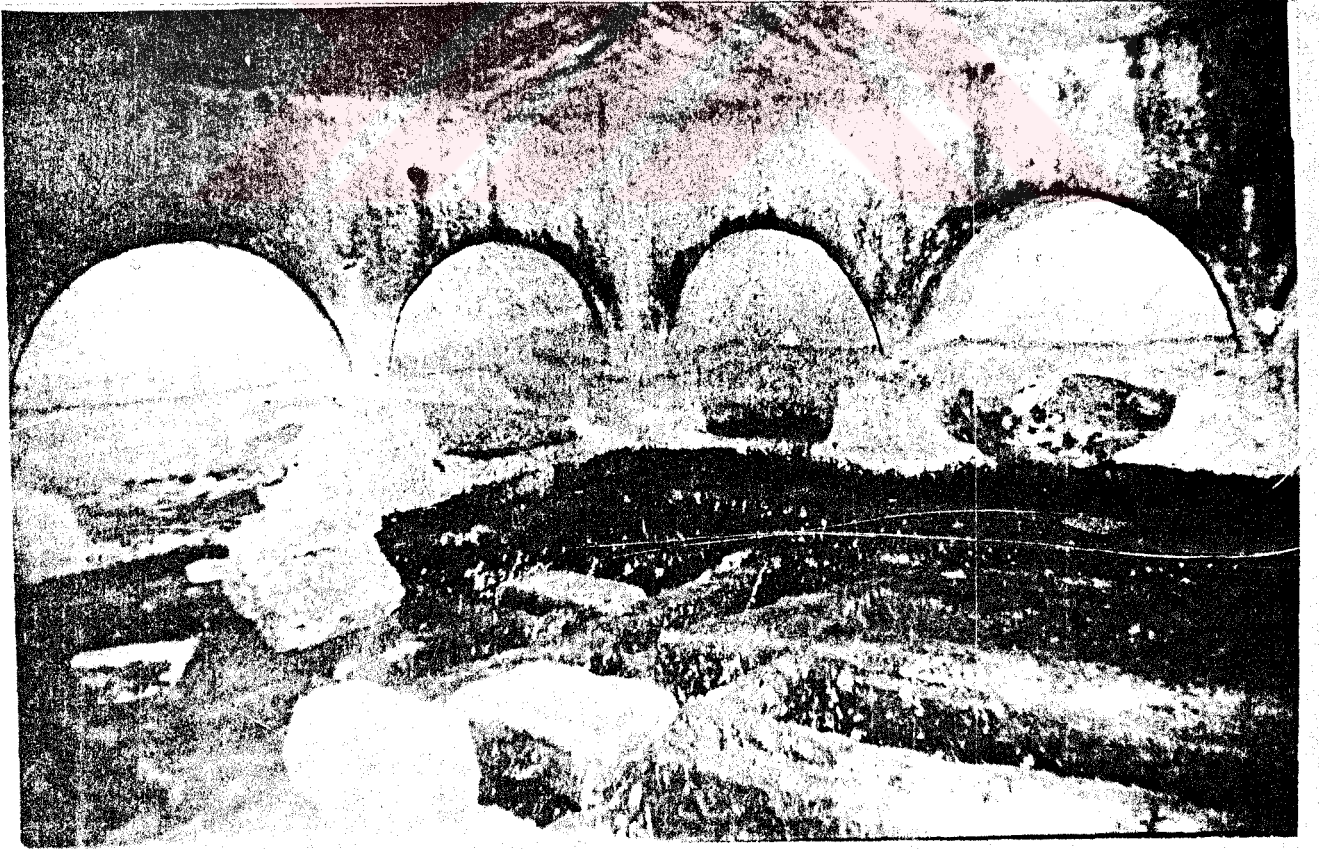
K102

LEVHALAR

B. FOTOĞRAFLAR

K 1-1

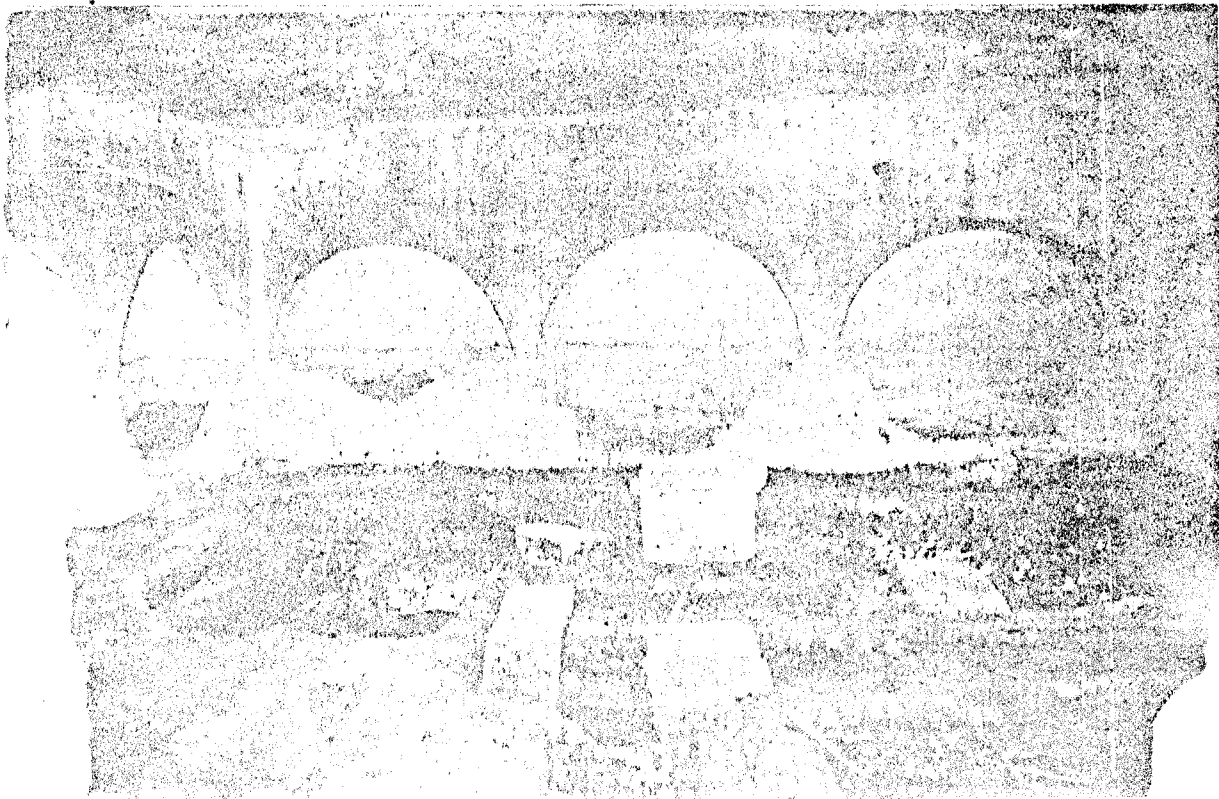
K 1-2

K1-3

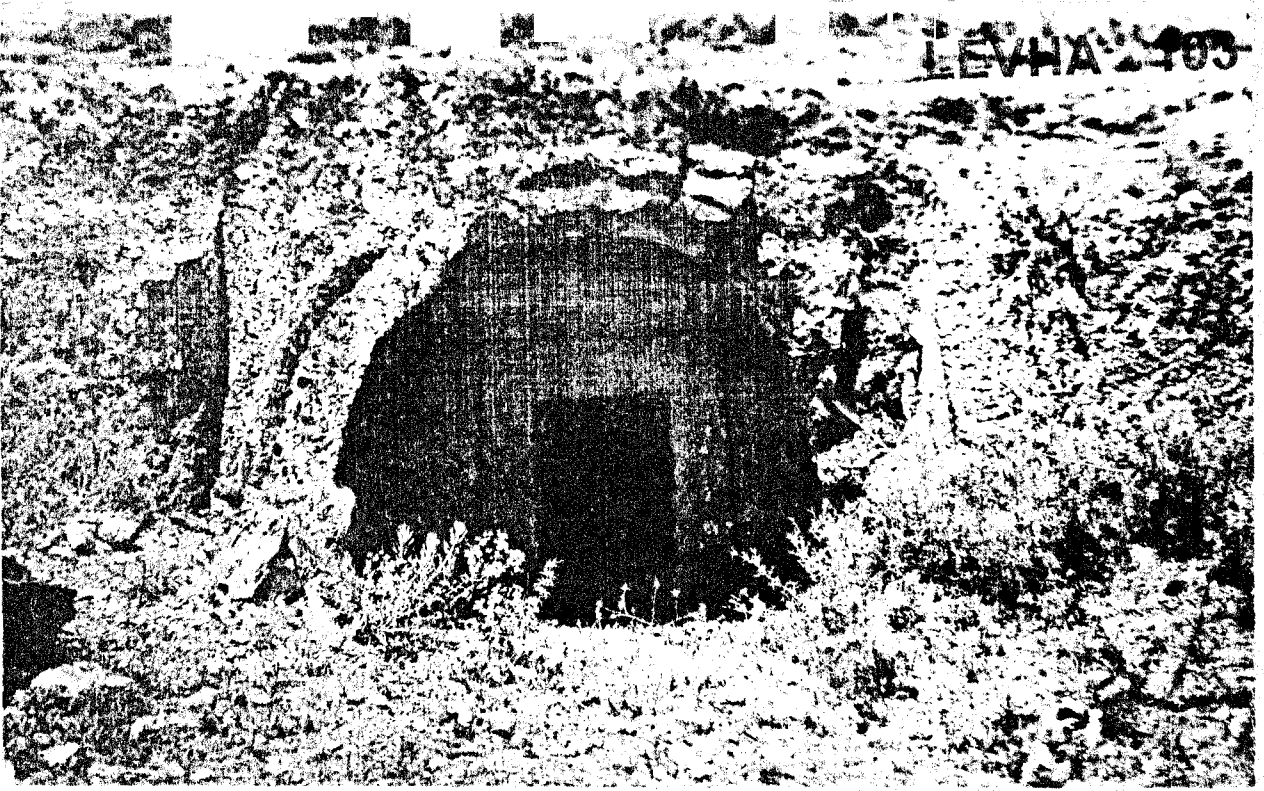
LEVHA 102

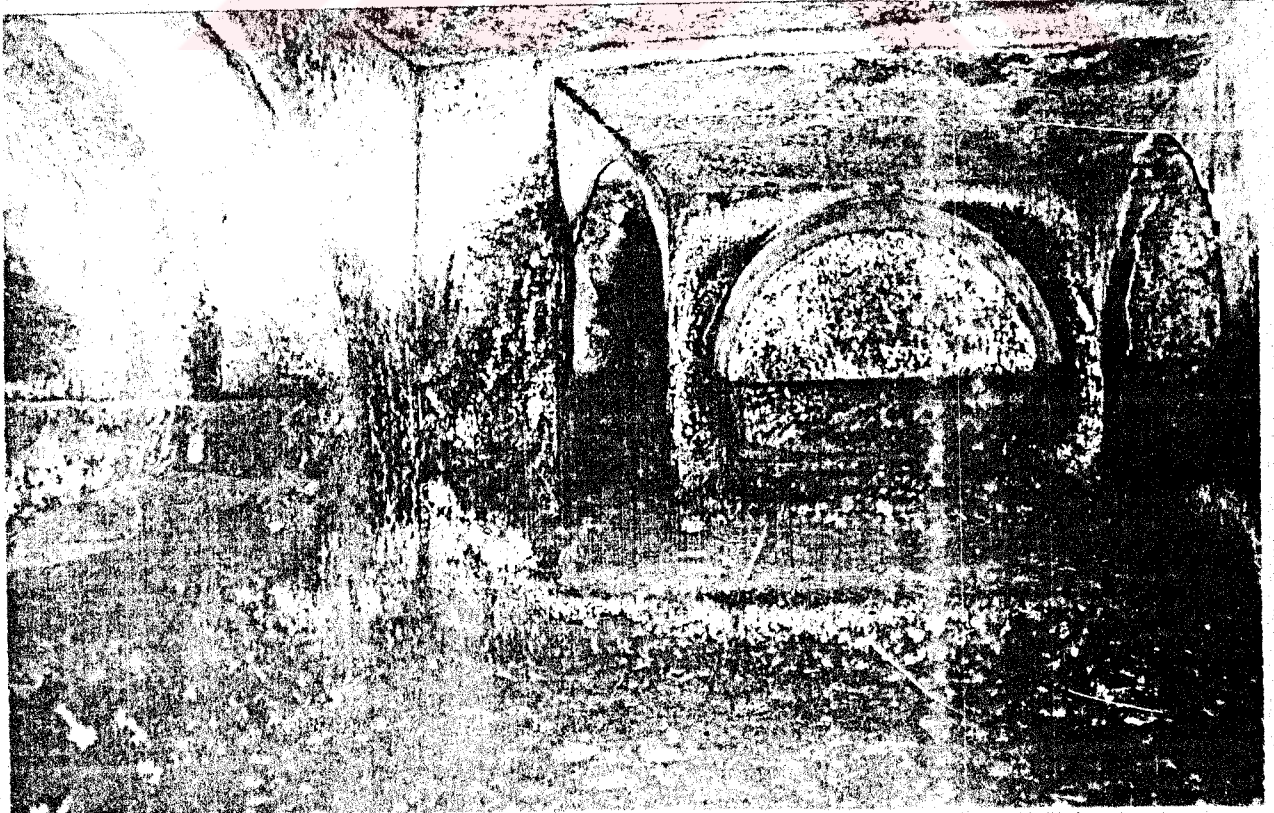
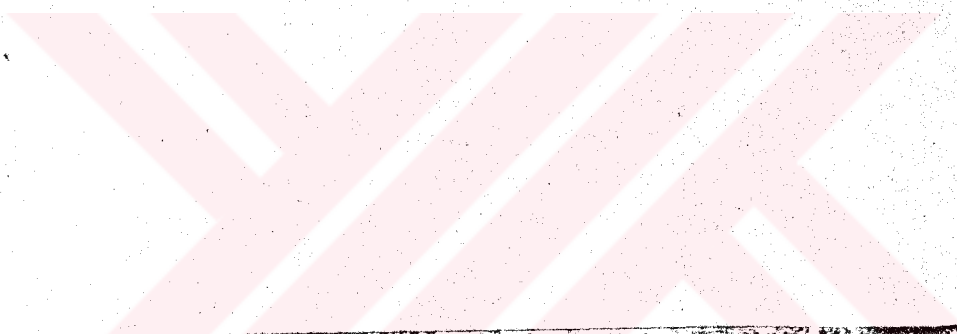
K 1-4

LEVHA 2-103

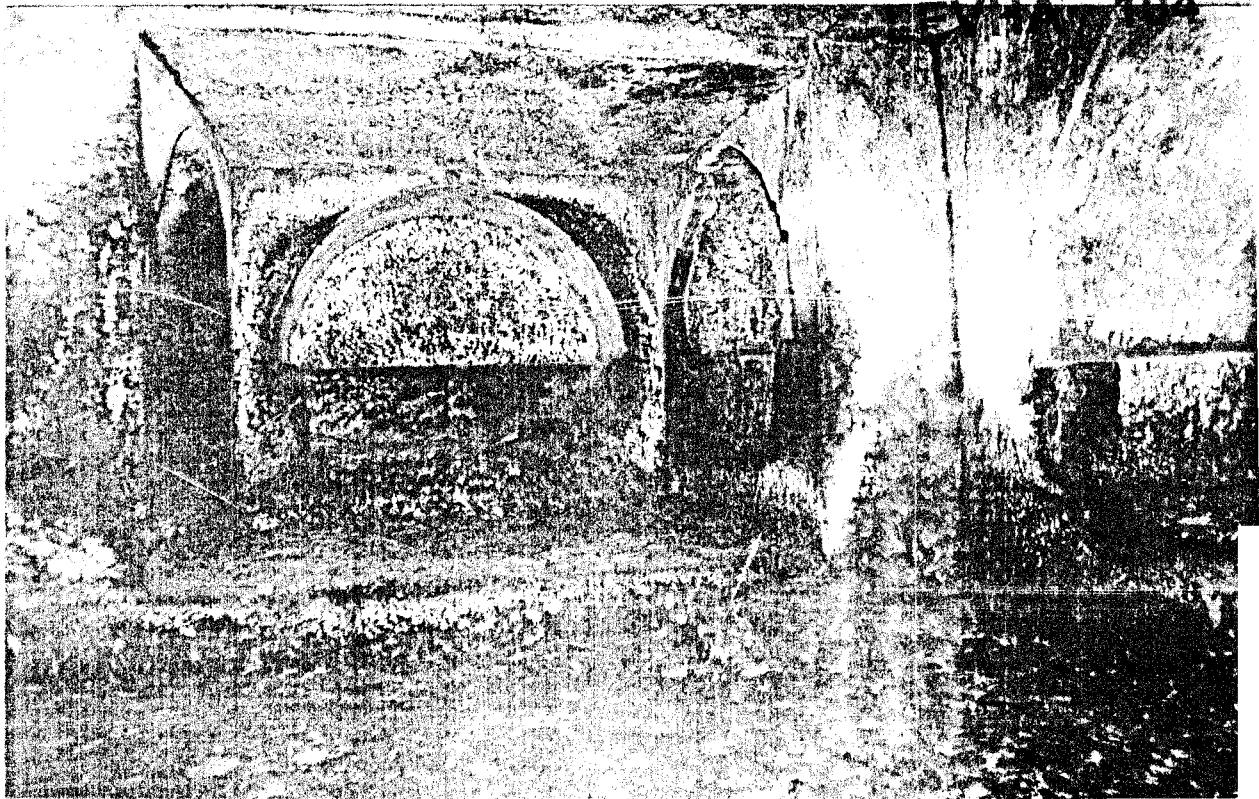

K 2-1

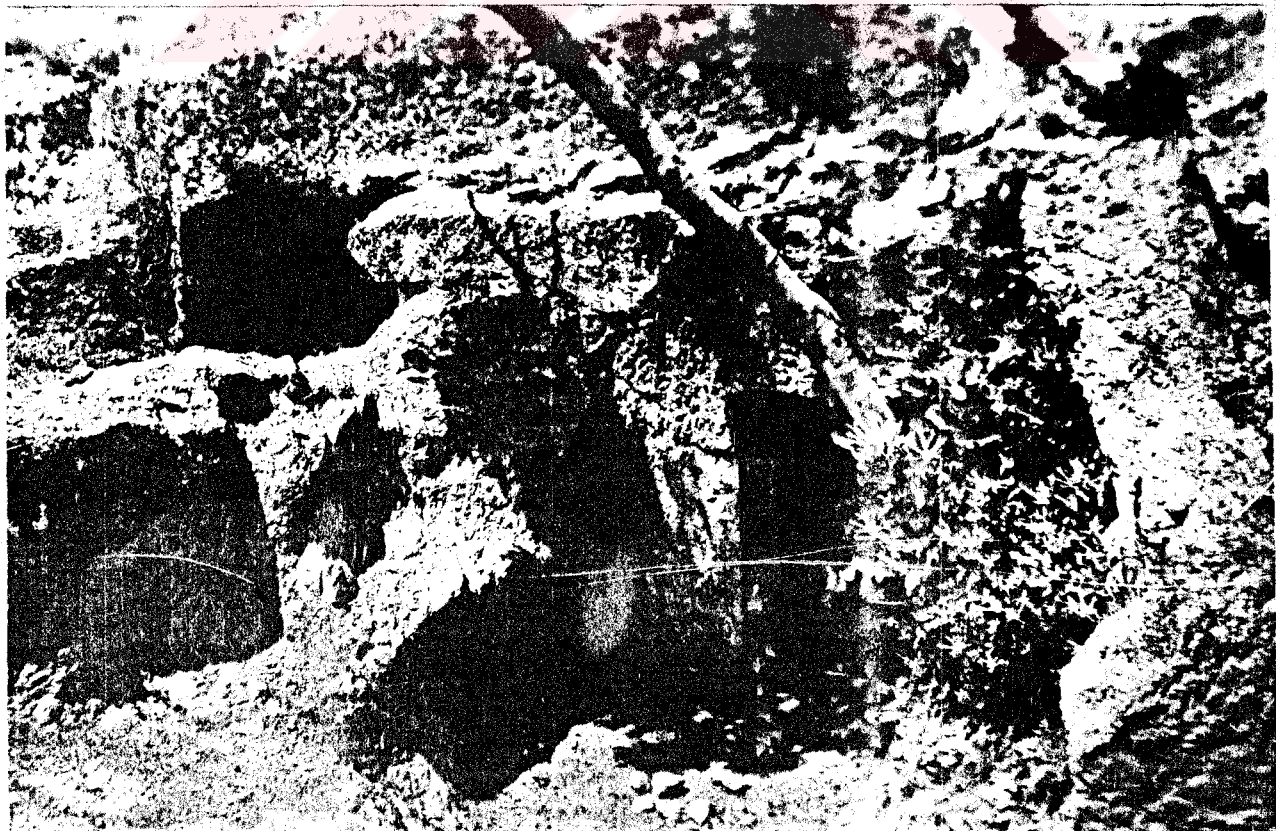

K 2-2

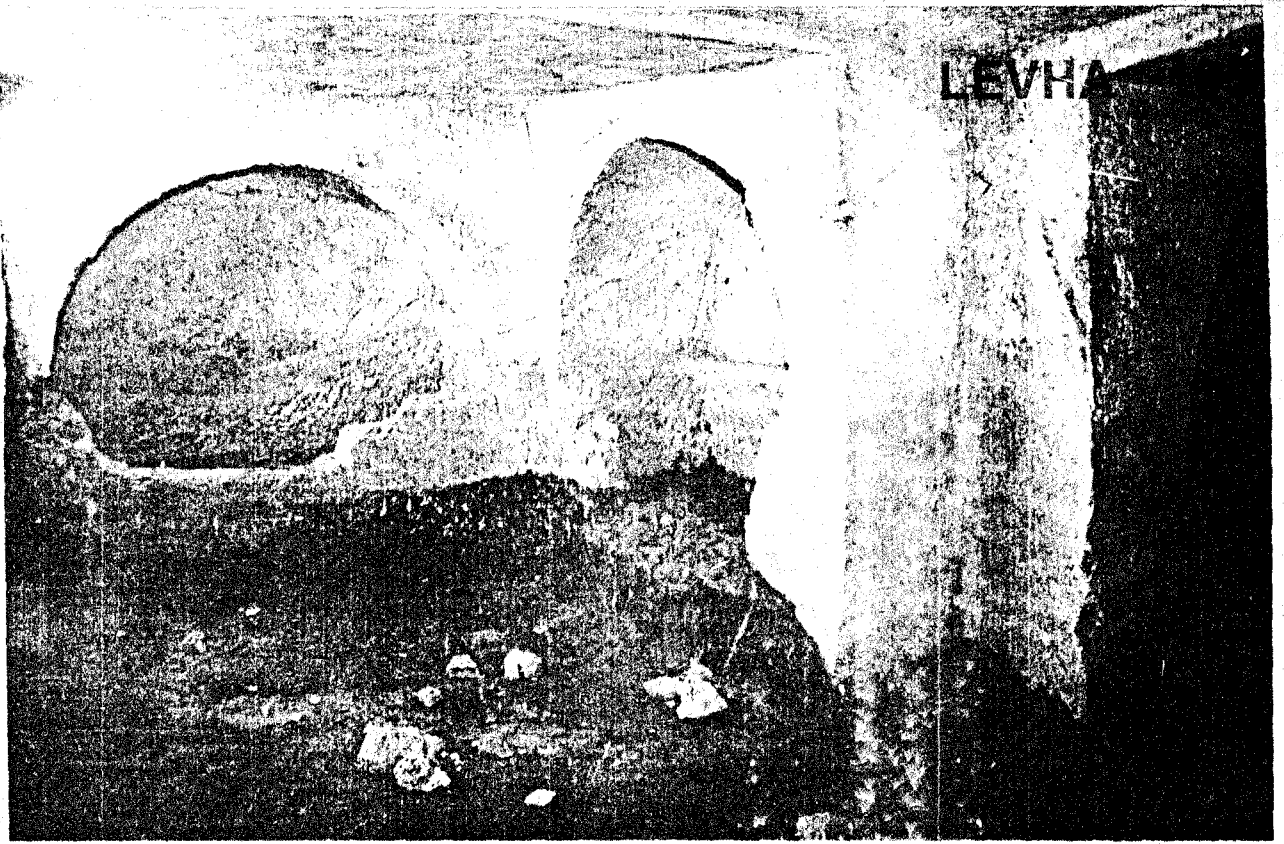

K 2-3

K 2 1

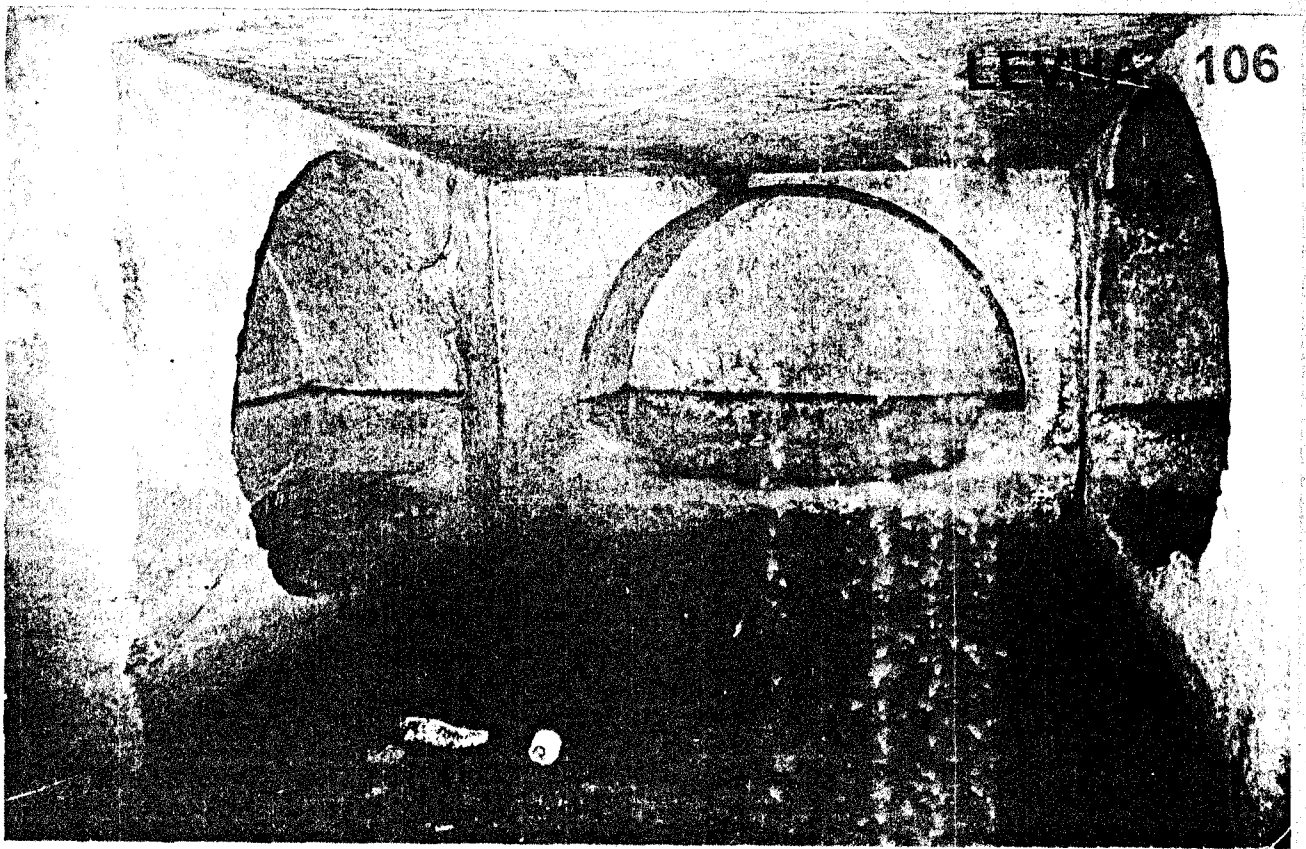
LEVHA

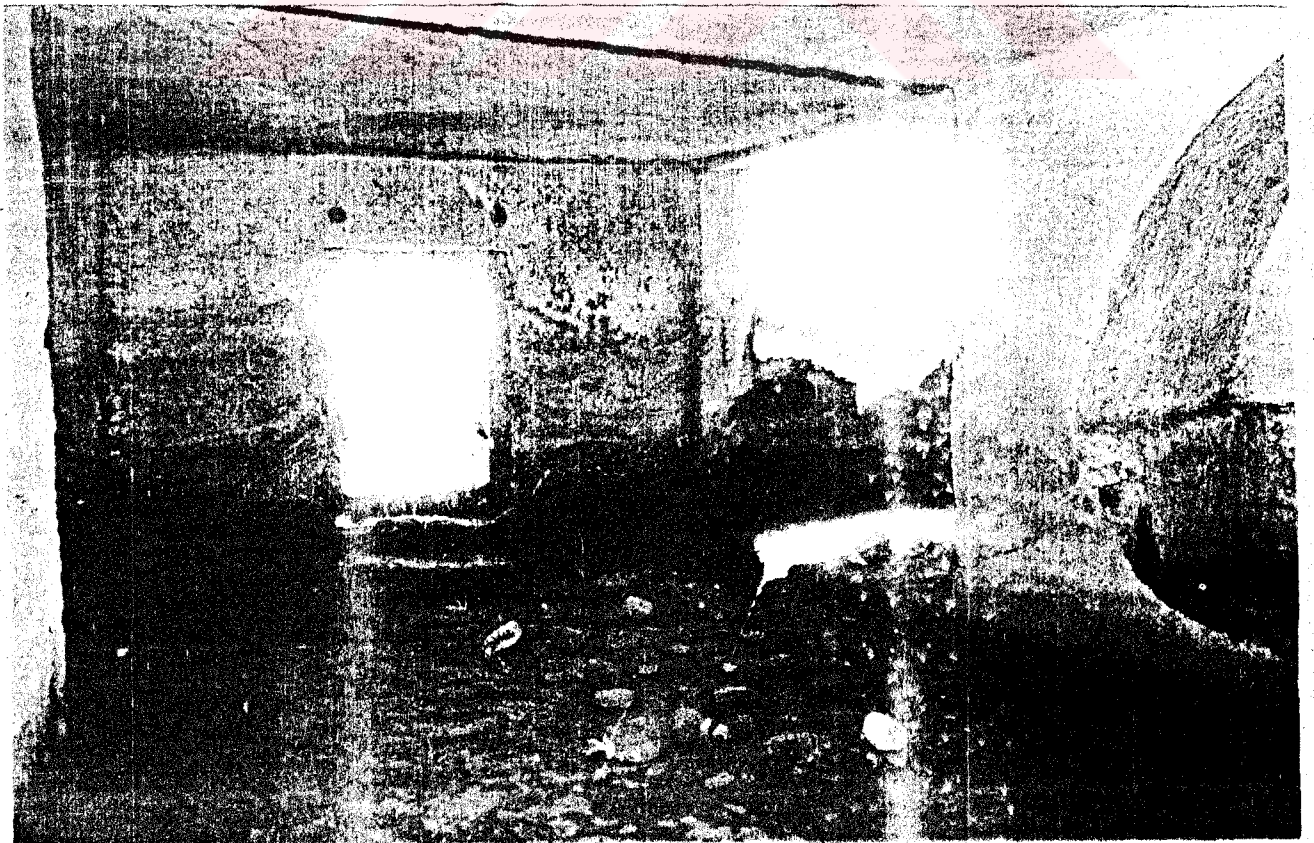
K 3-2

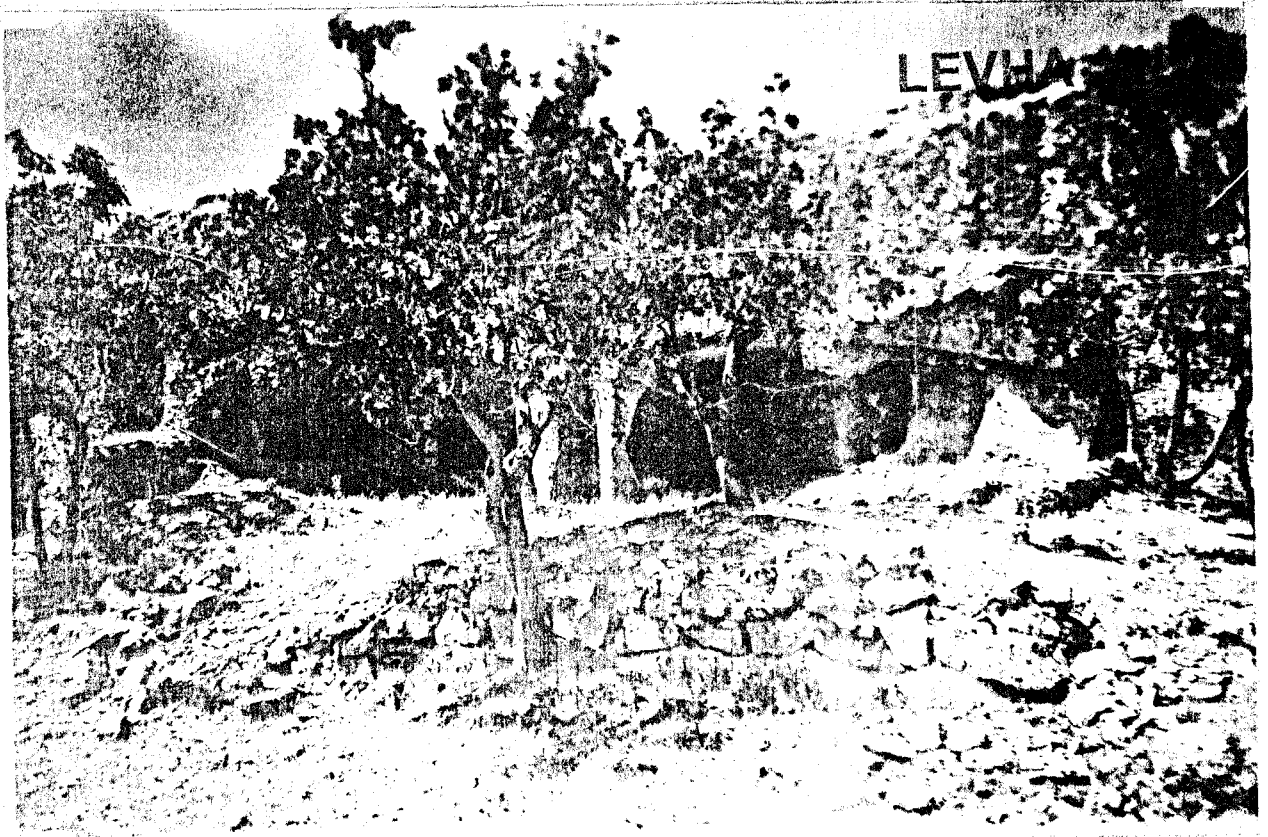
K 33

K3-4

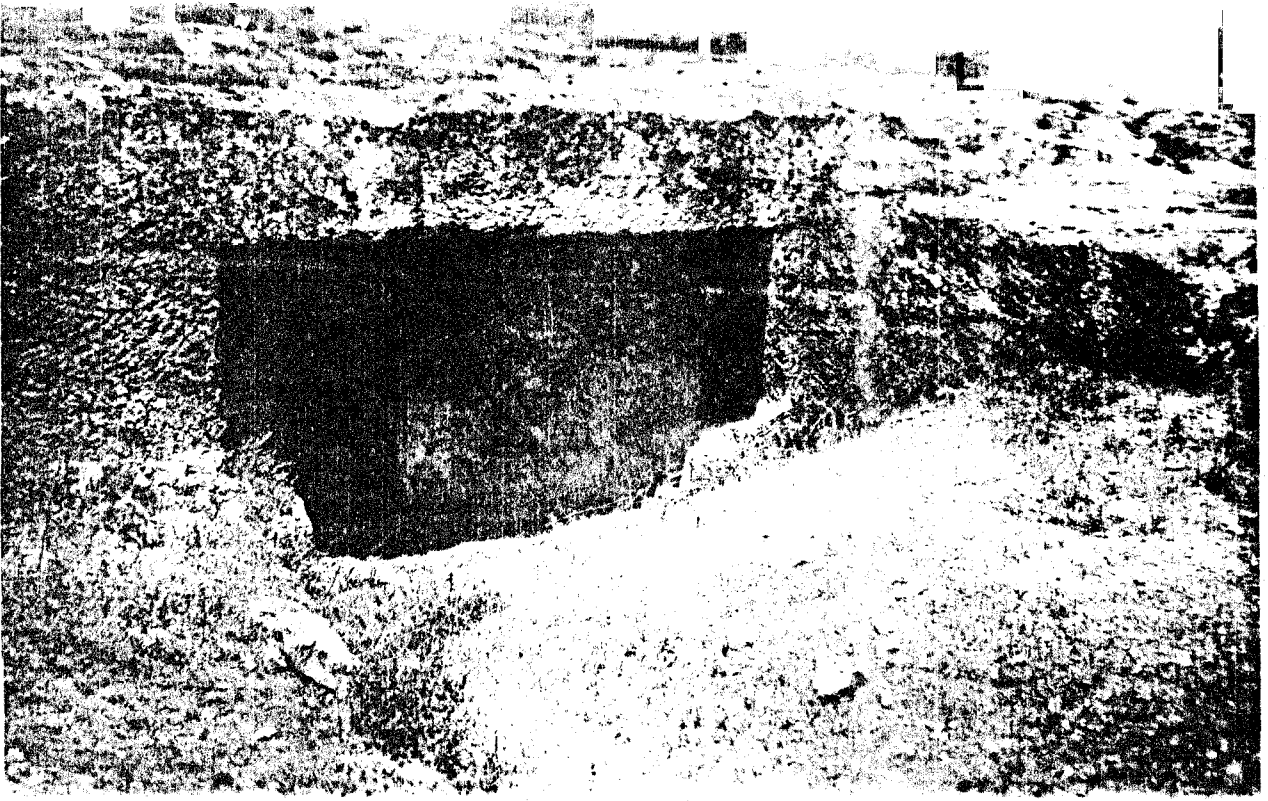
K35

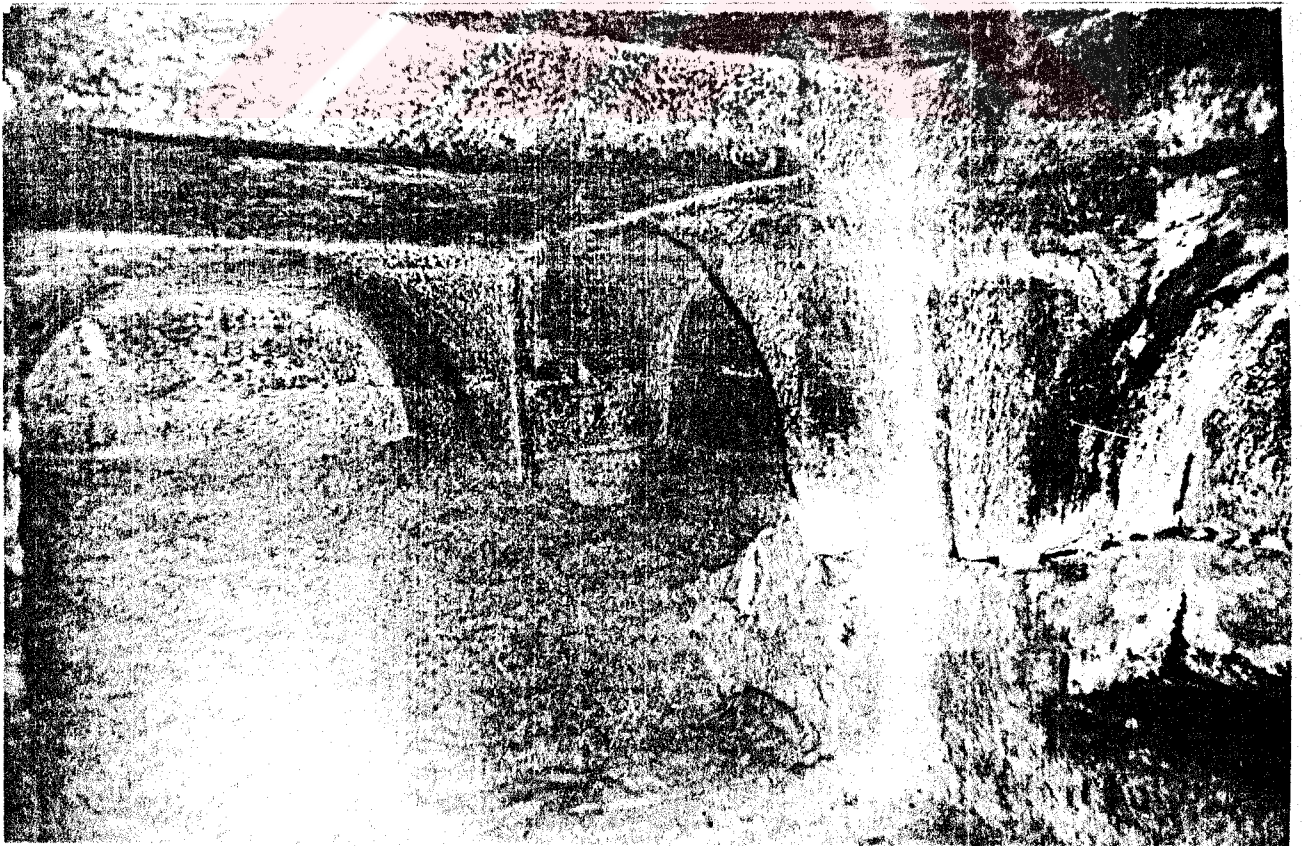
K 4-1

K 4-2

K 5.1

K 5.2

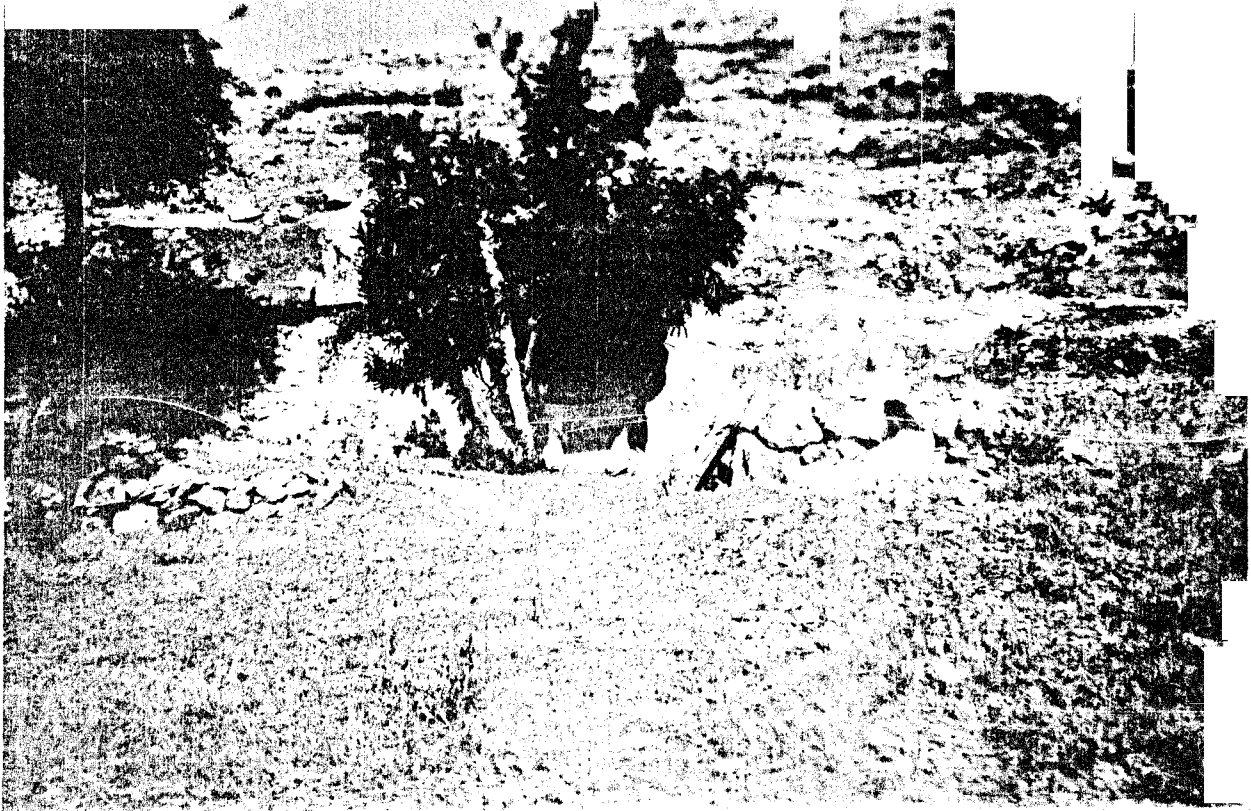
K 5-3

109

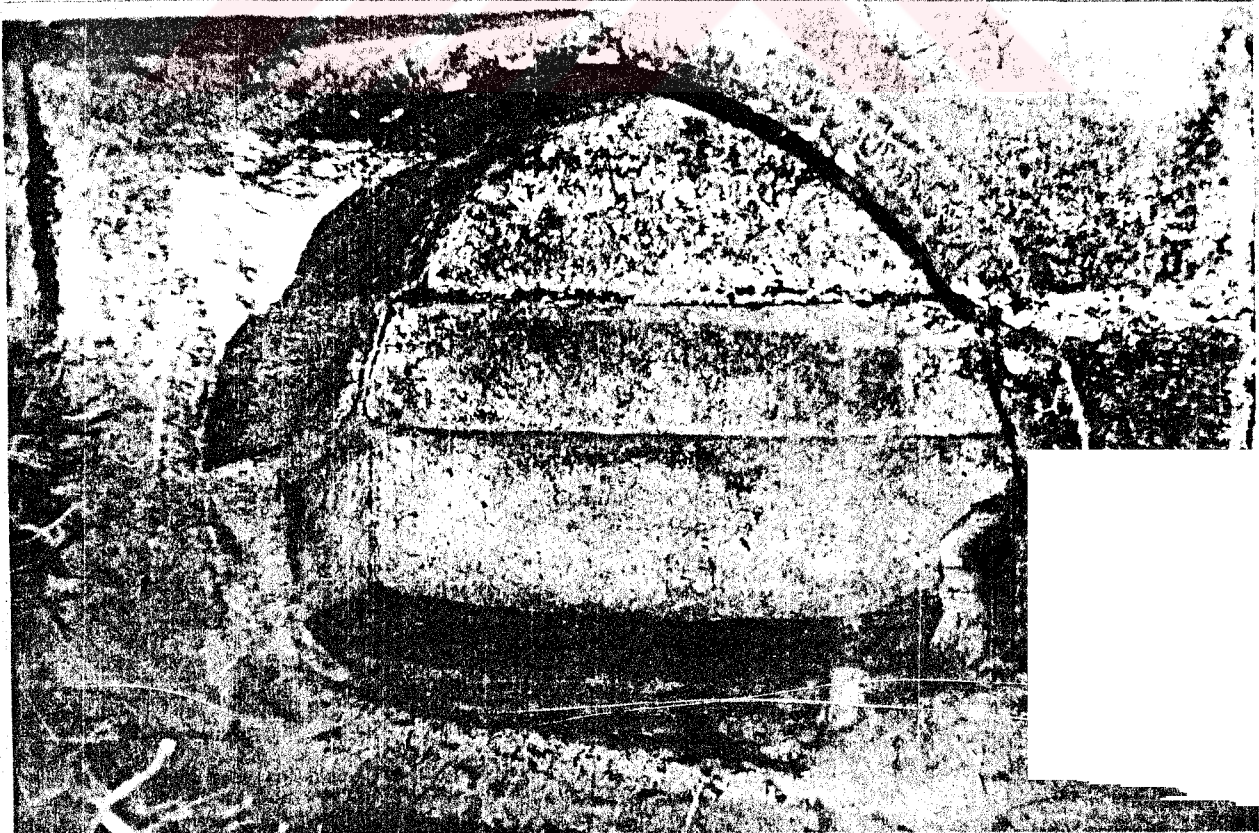

K 54

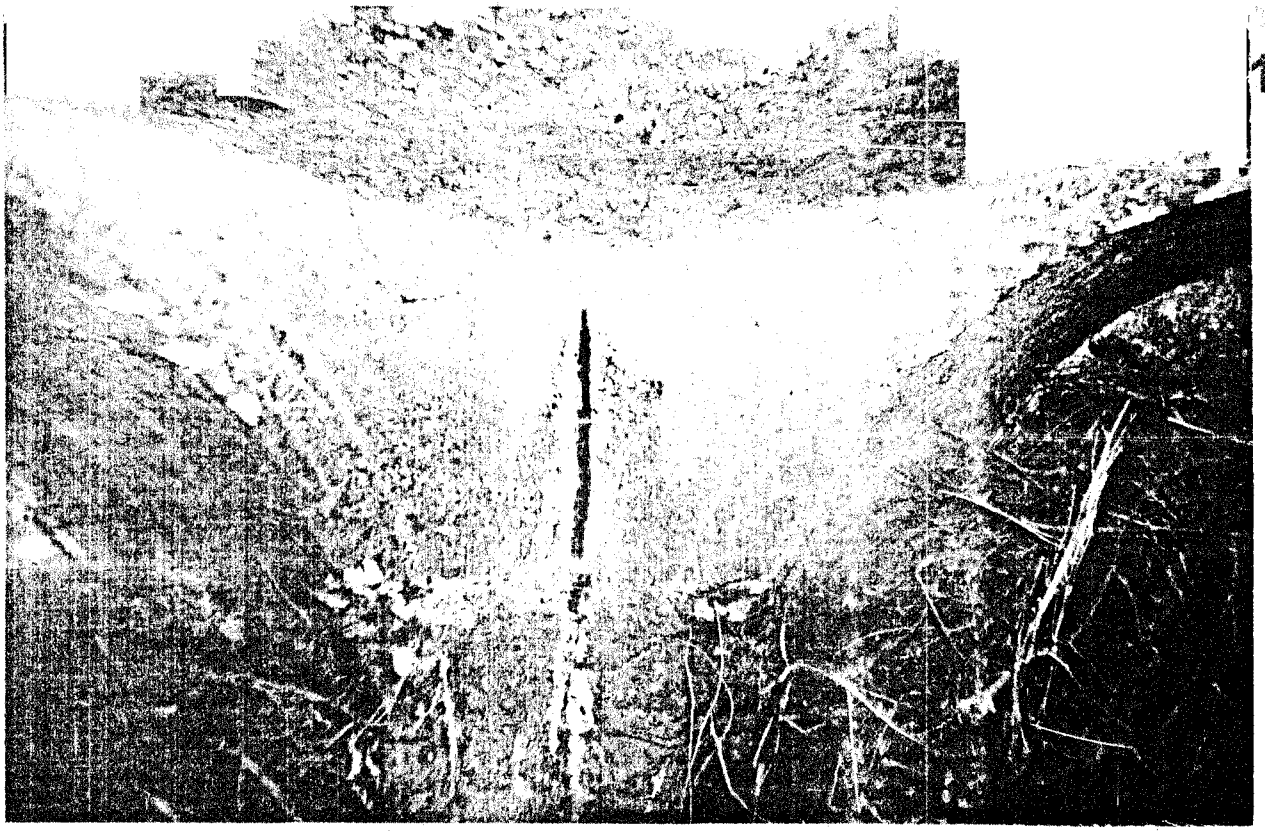

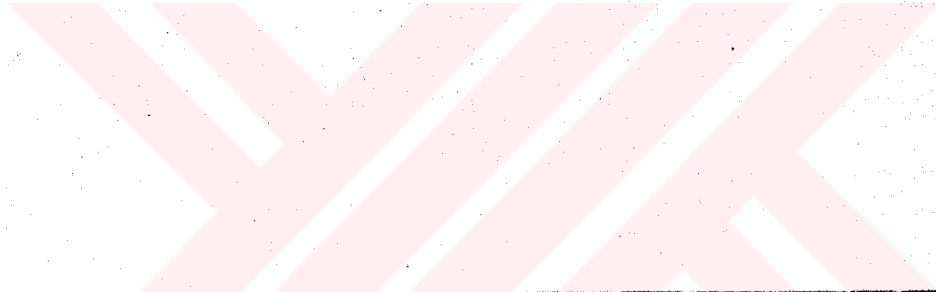
K 6-1

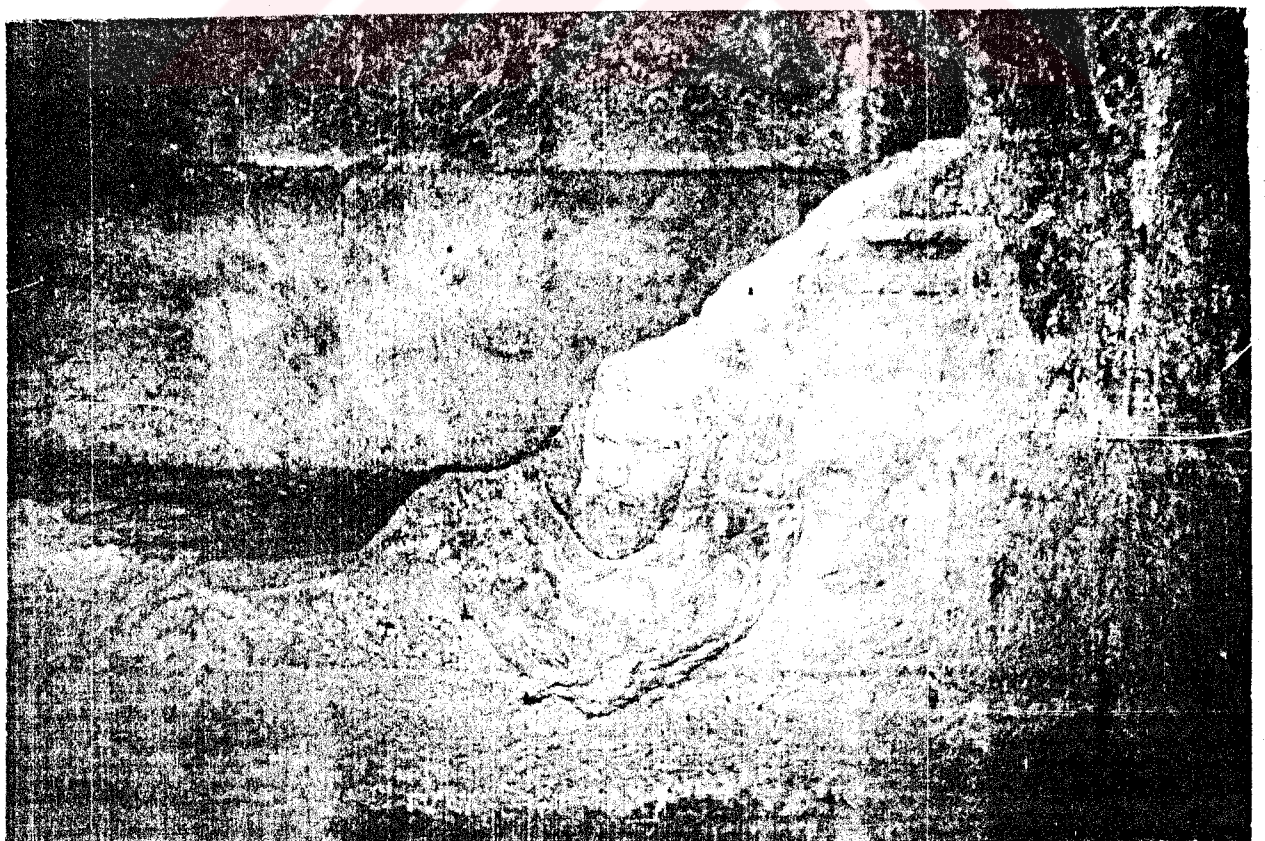
K 6-2

1

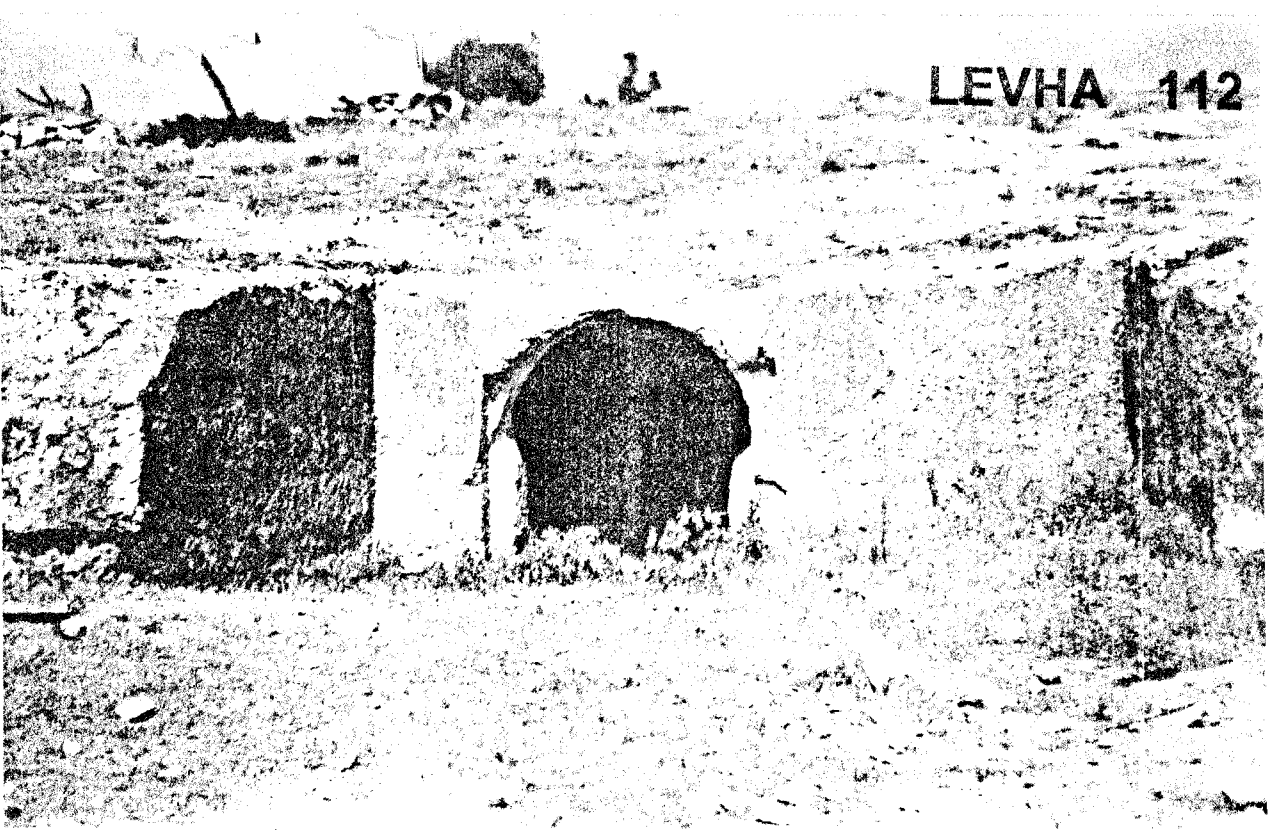

K 6.3

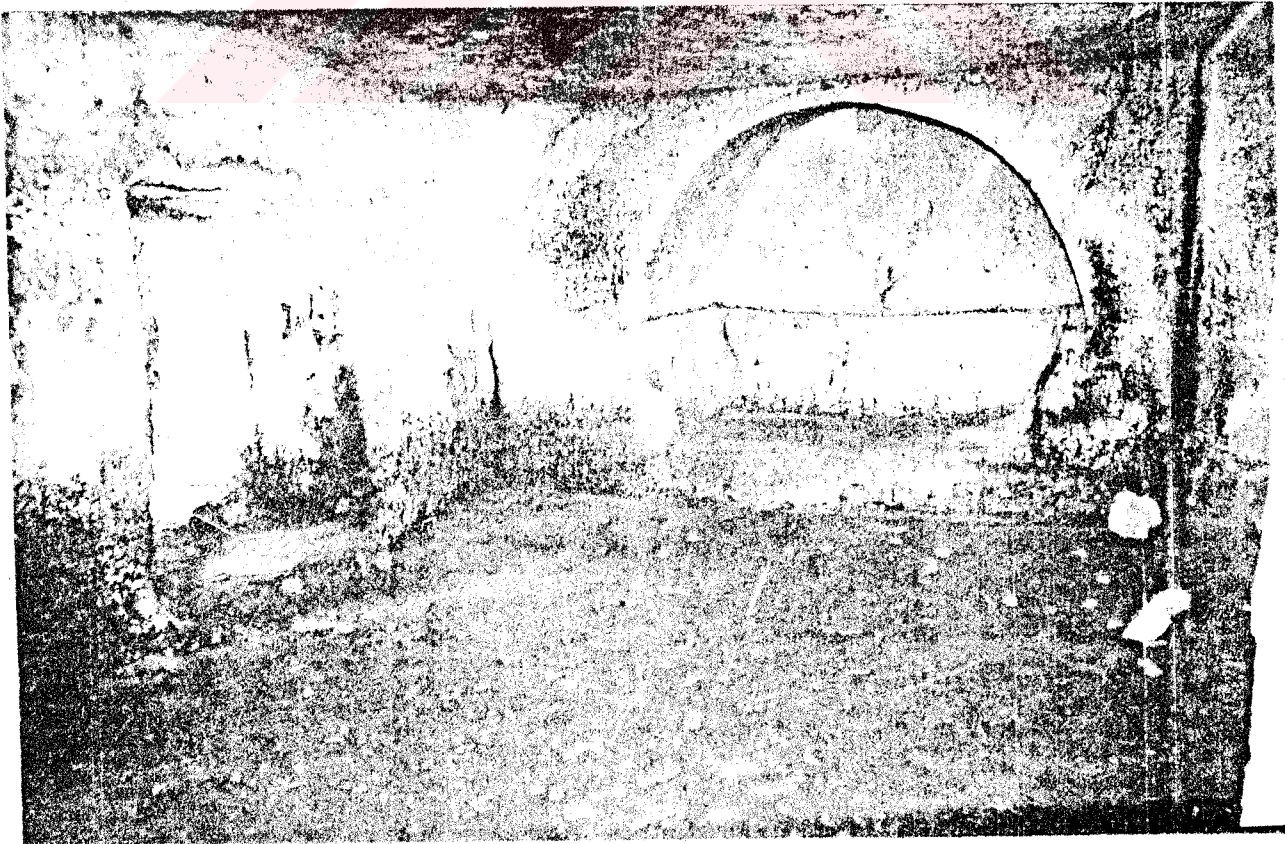

K 6.4

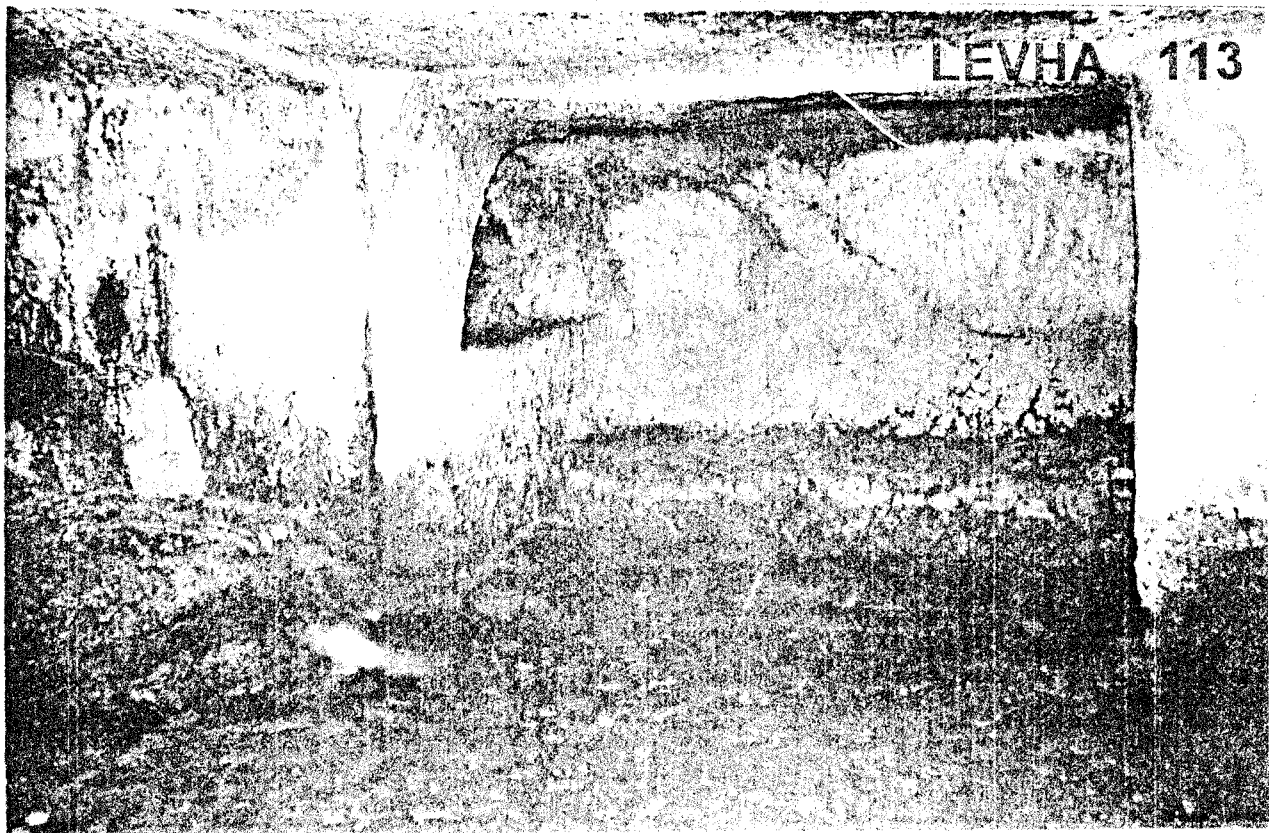

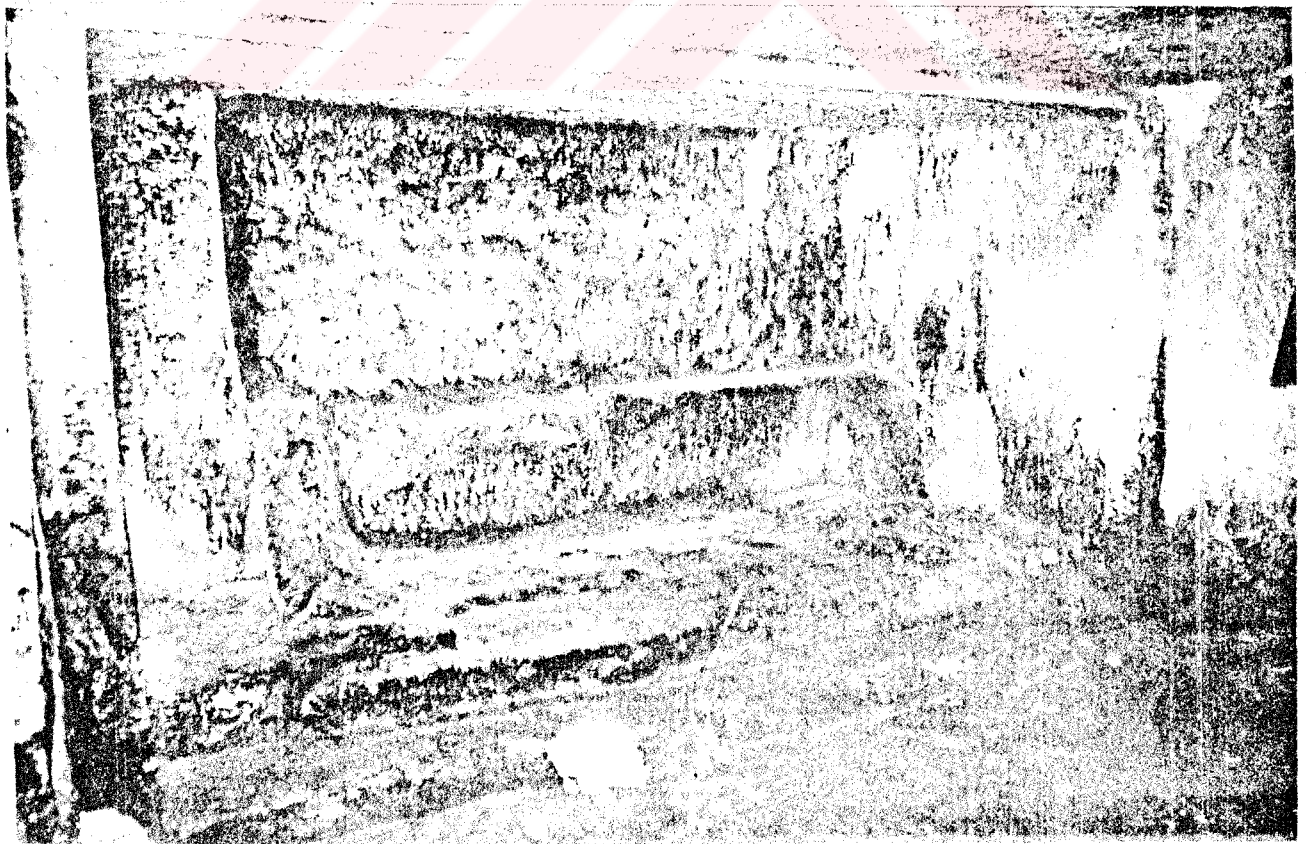
K 7-1

K 7-2

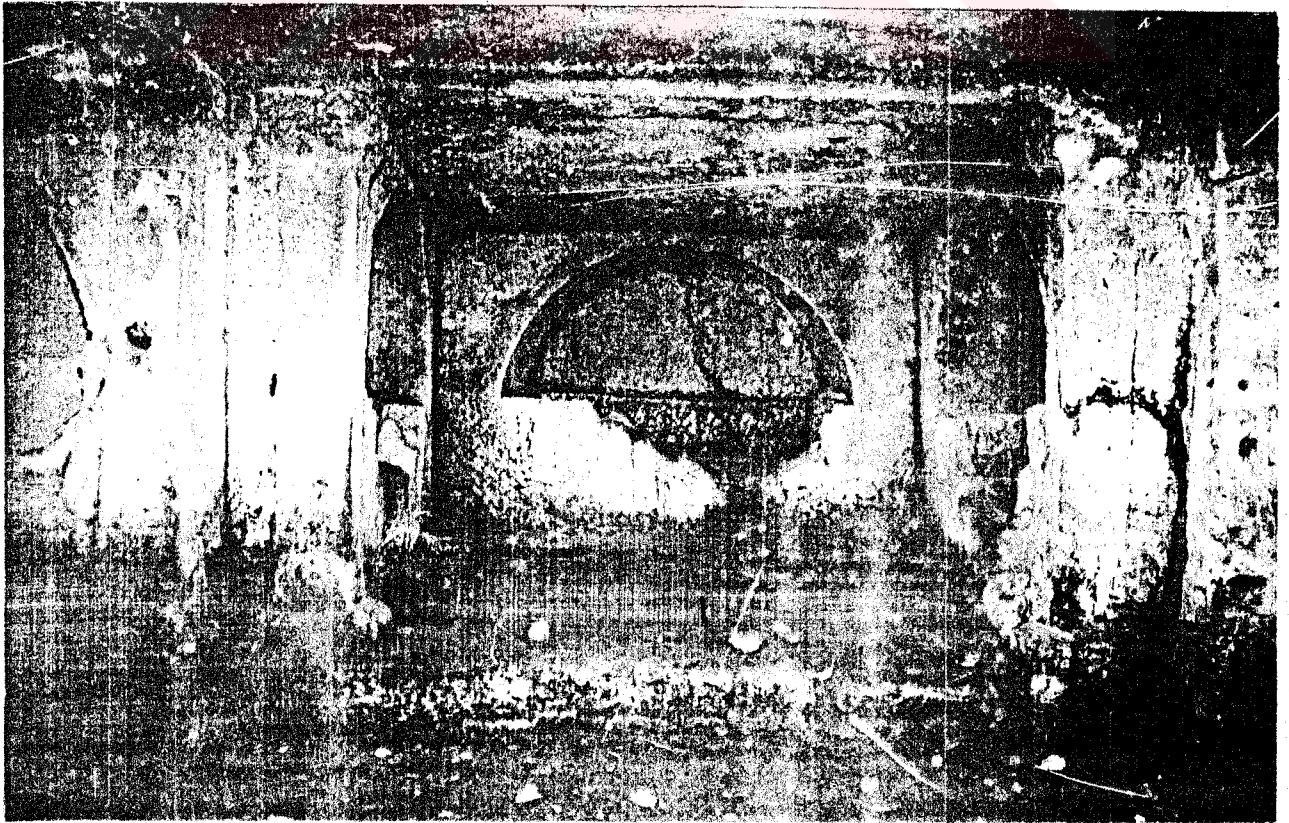
K 7-3

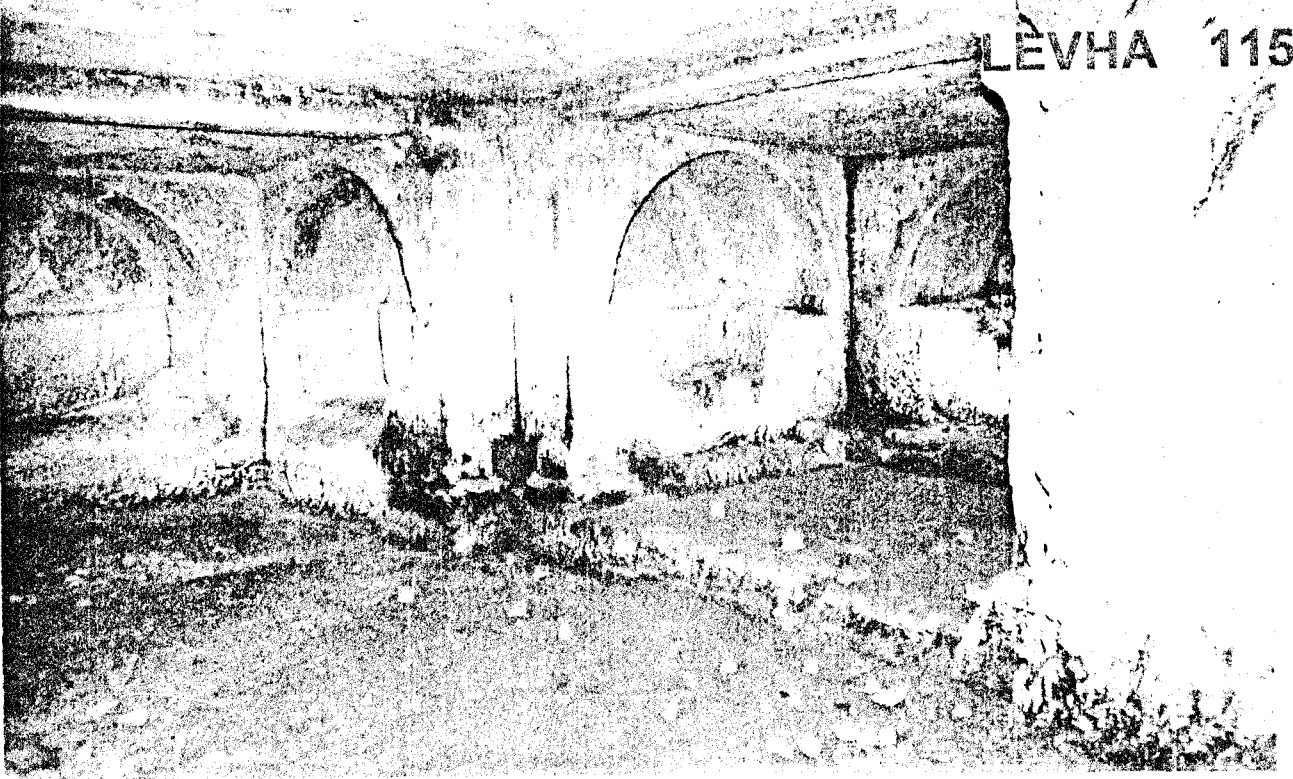
K 7/

K 8-1

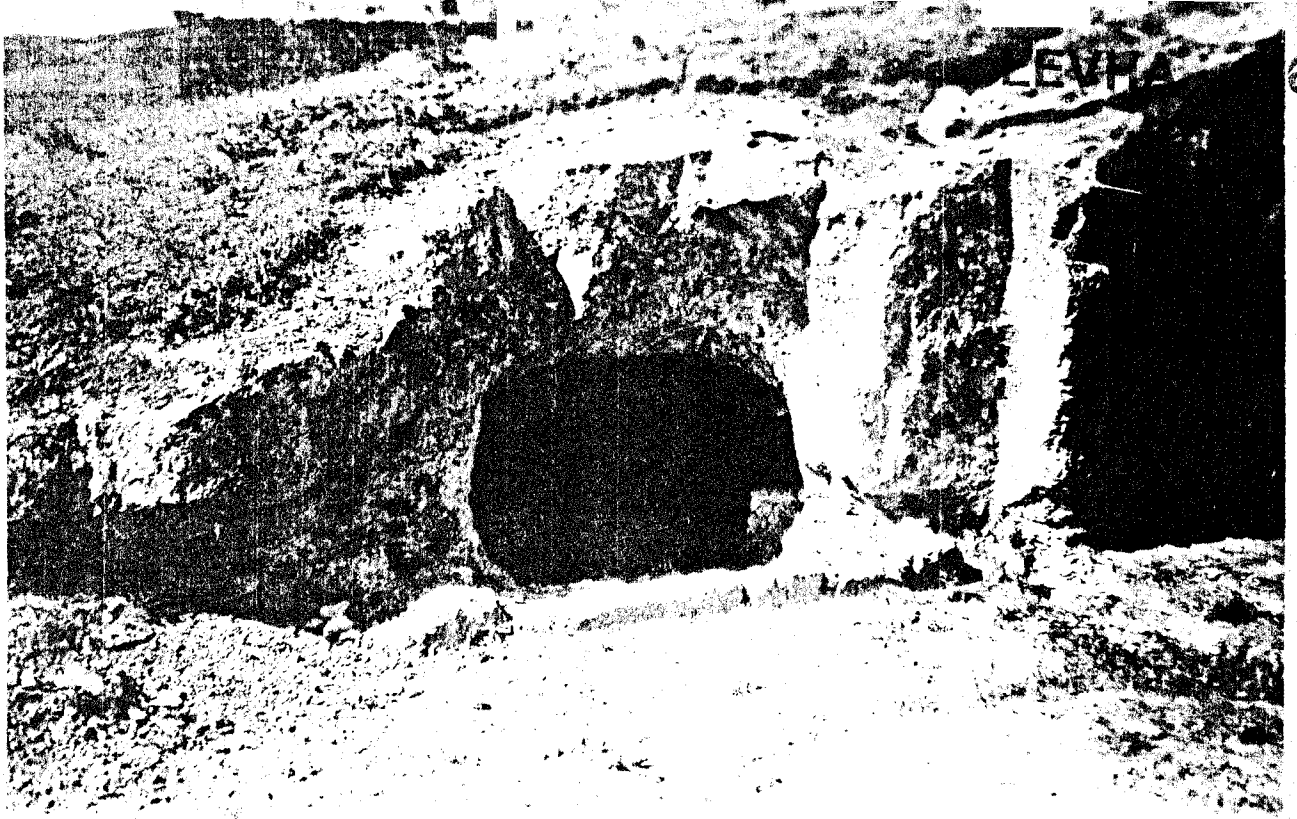
K 8 2

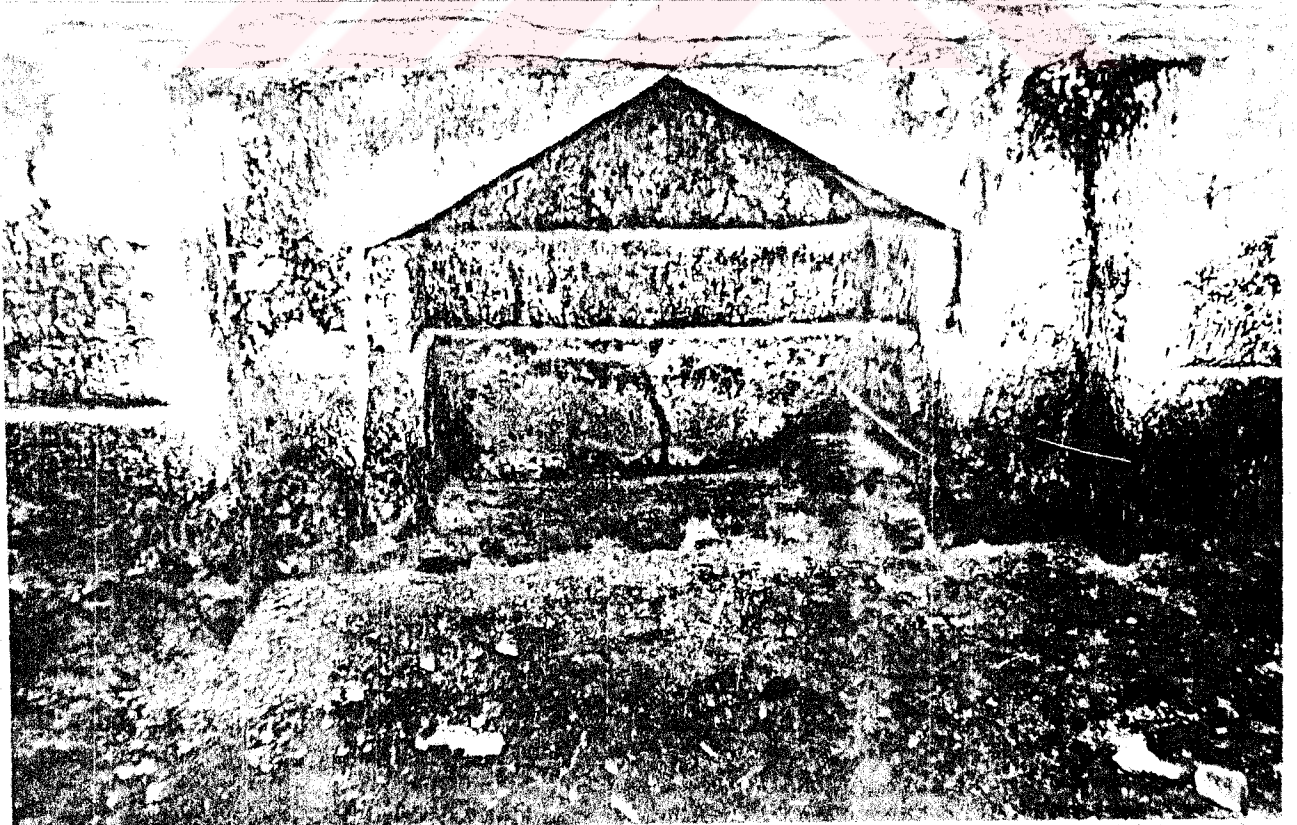
K 8.3

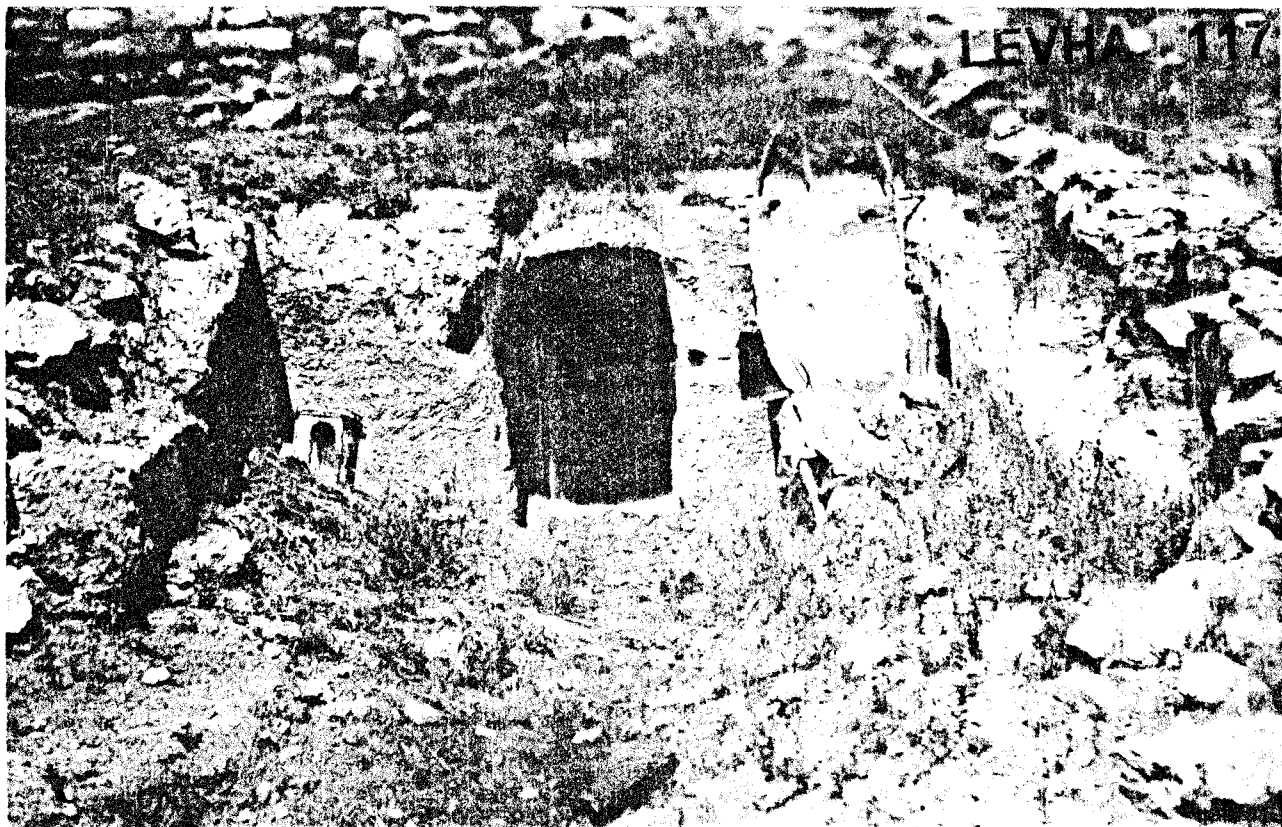
K 8.4

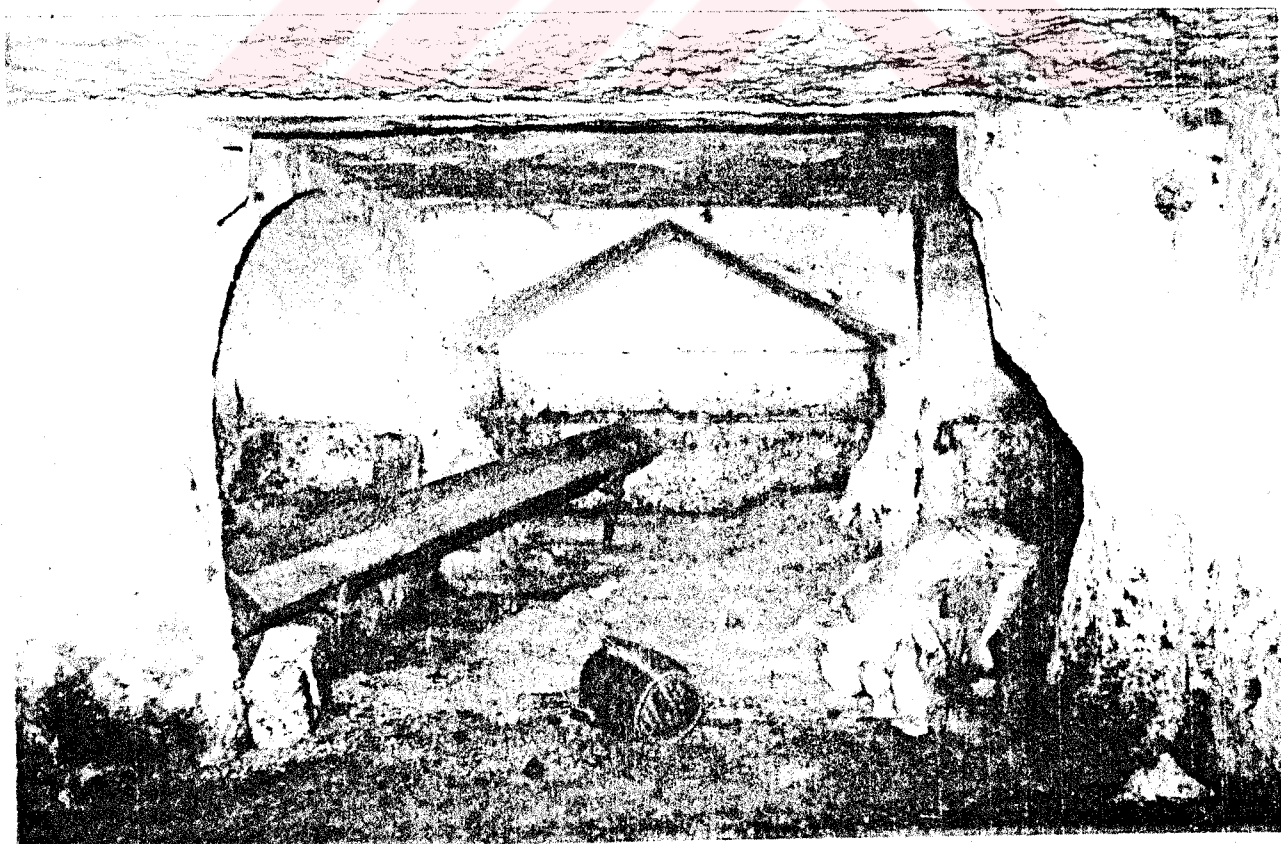
K 9.1

K 0 7

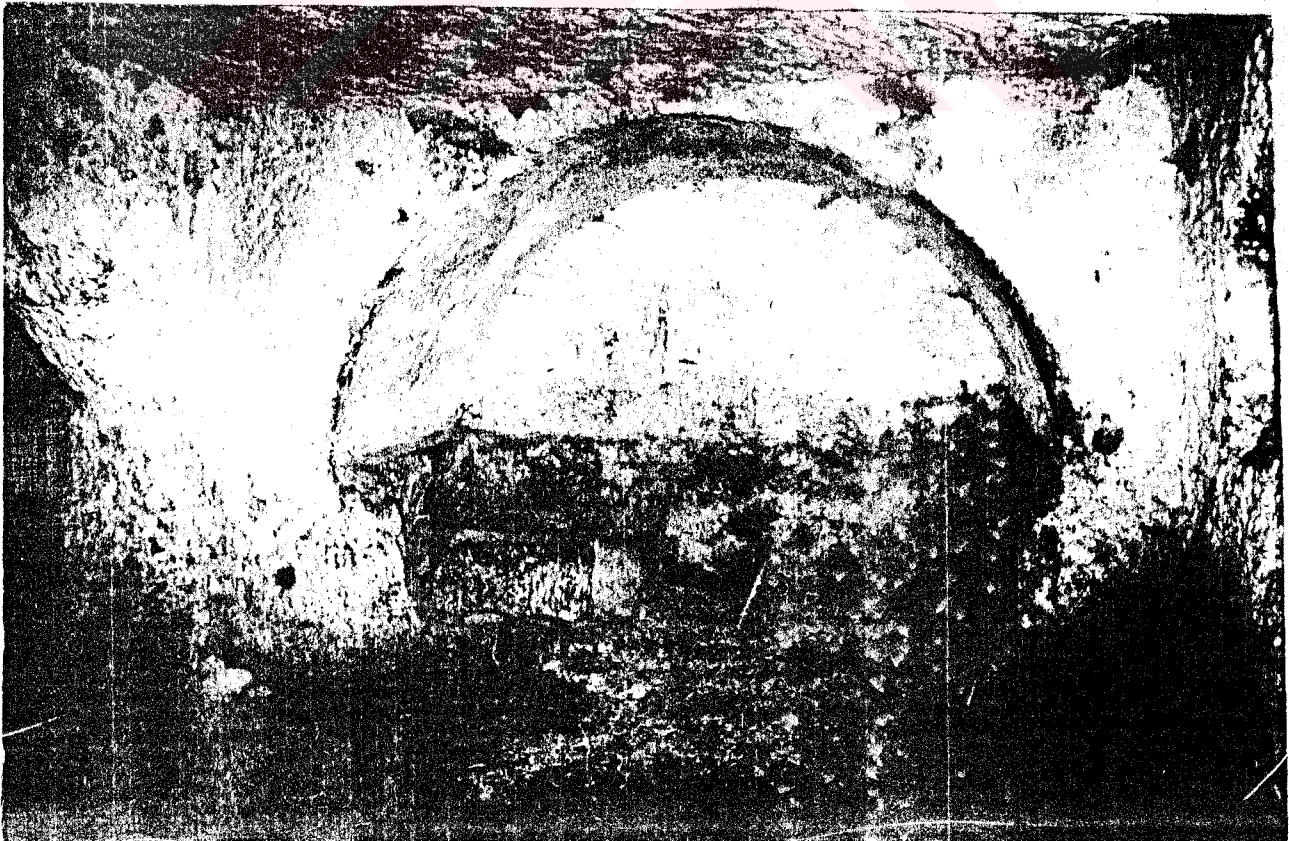
K 10-1

K 10-2

K 10-3

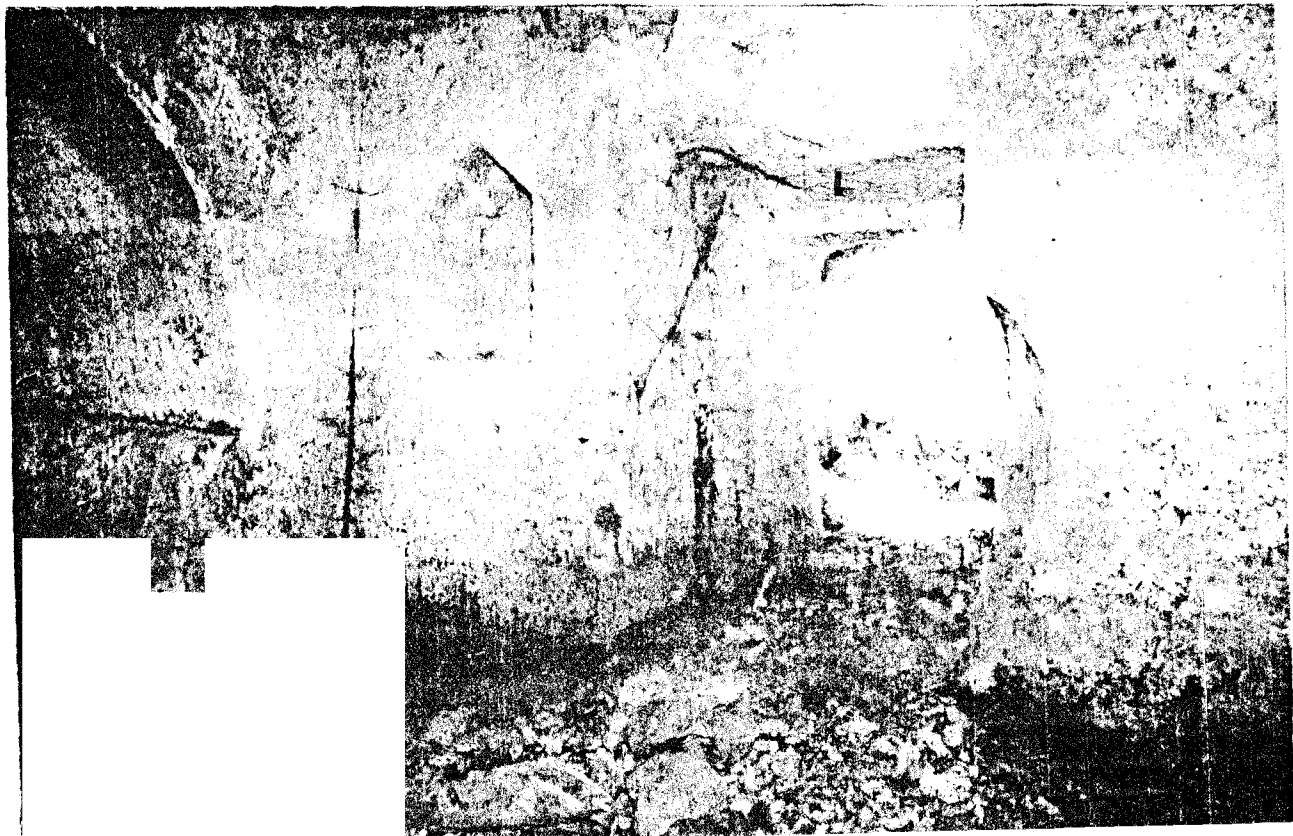
K 10-4

K 11-1

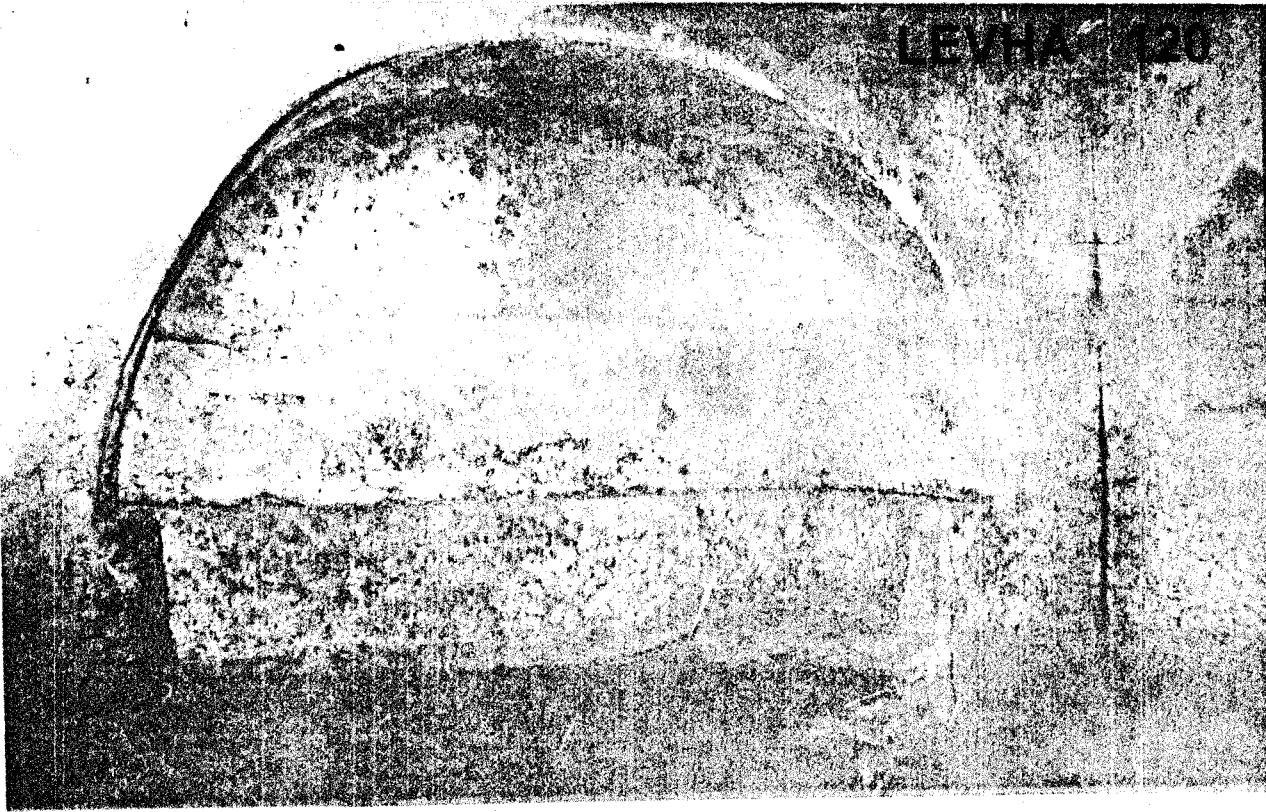

9

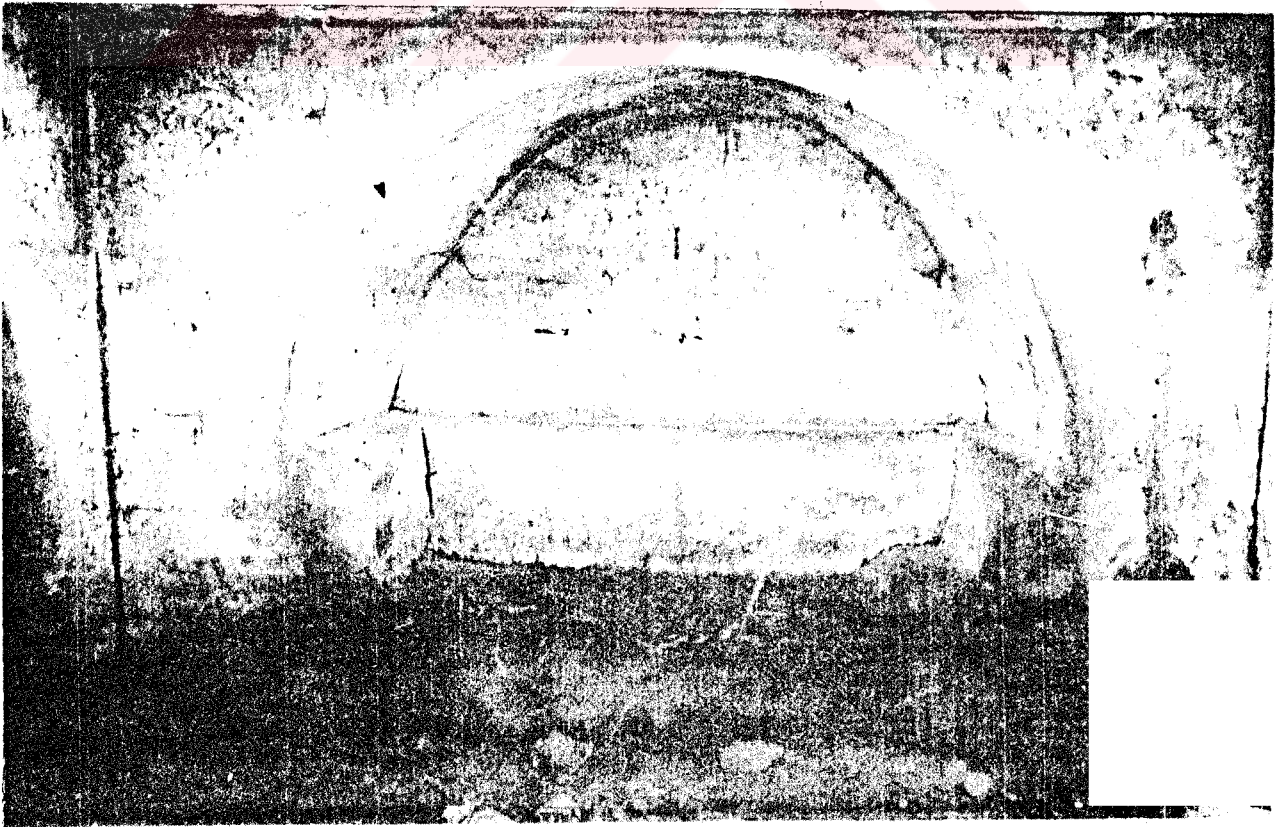
K11-2

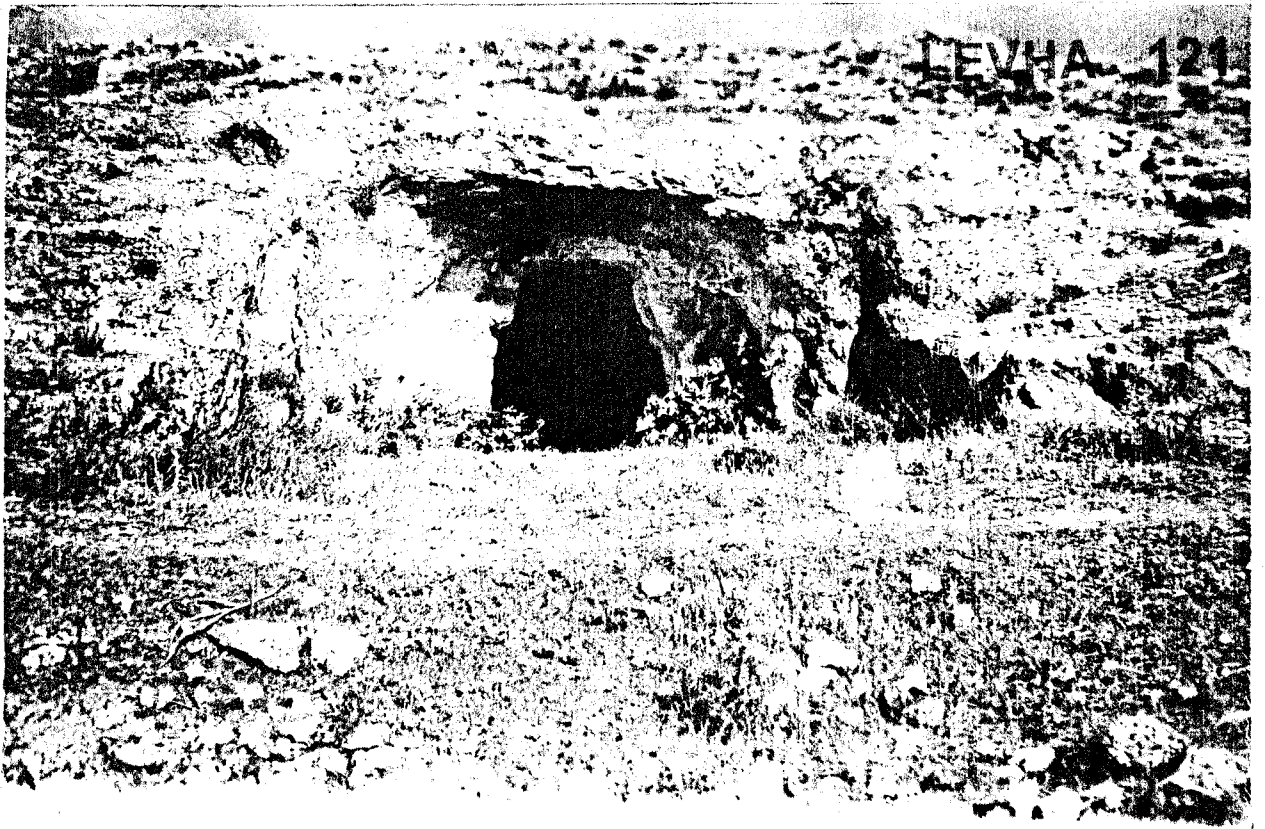

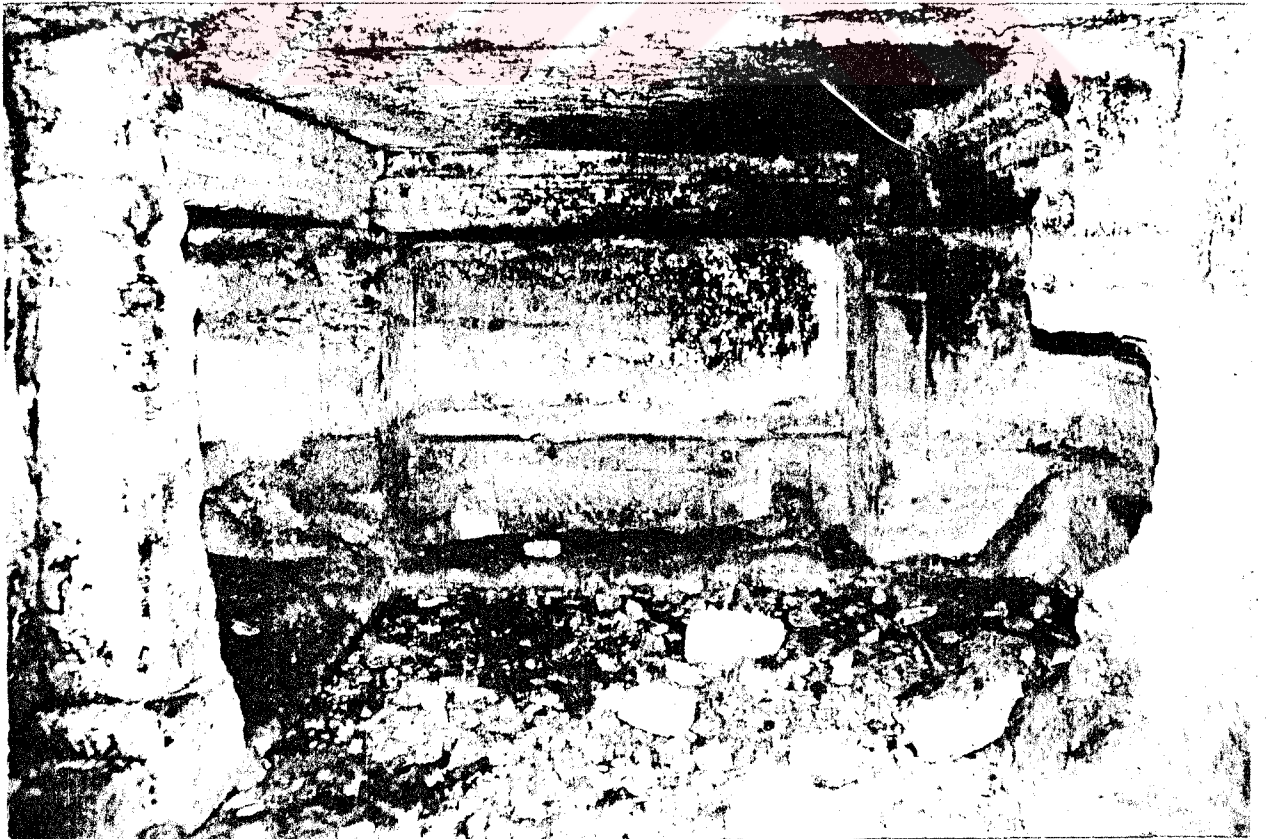
K 11-3

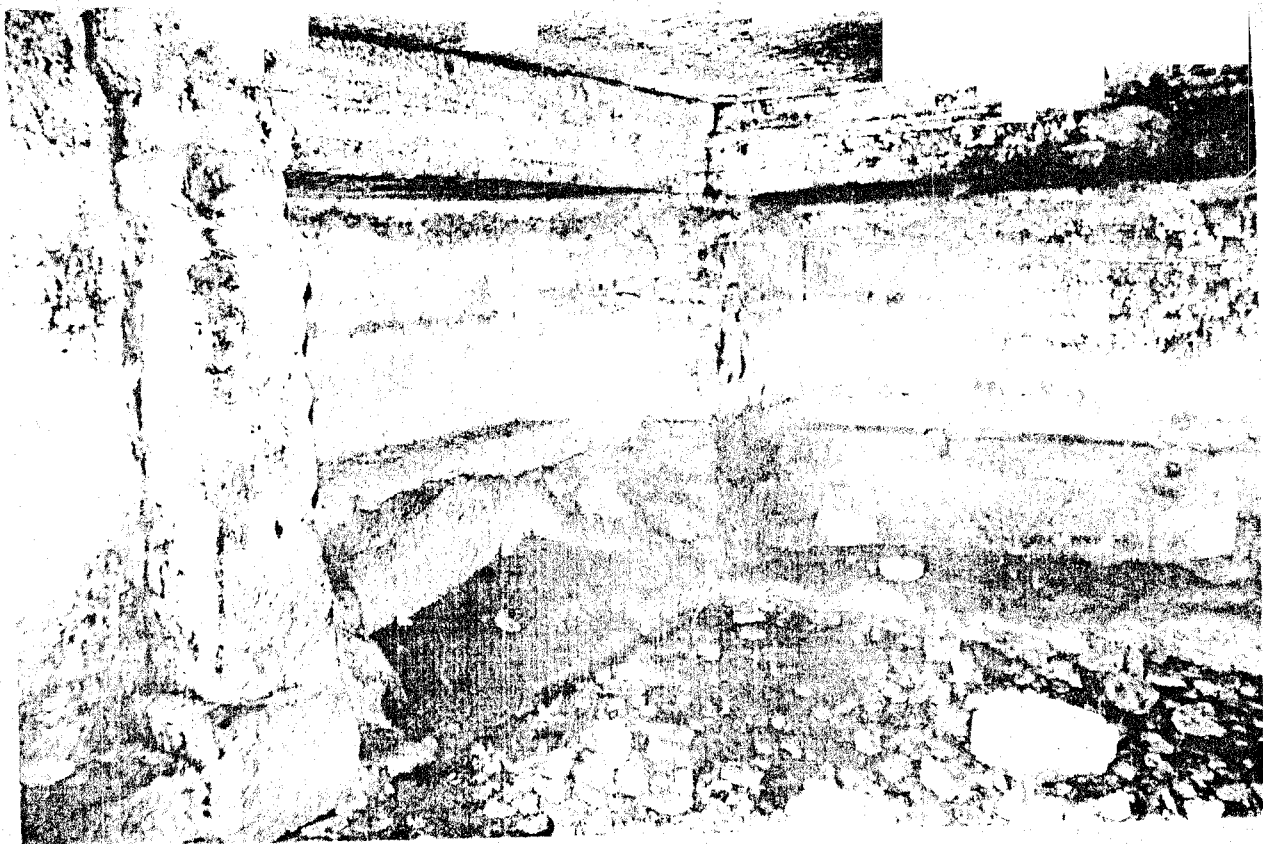
K 11 4

K 12-1

K 12-2

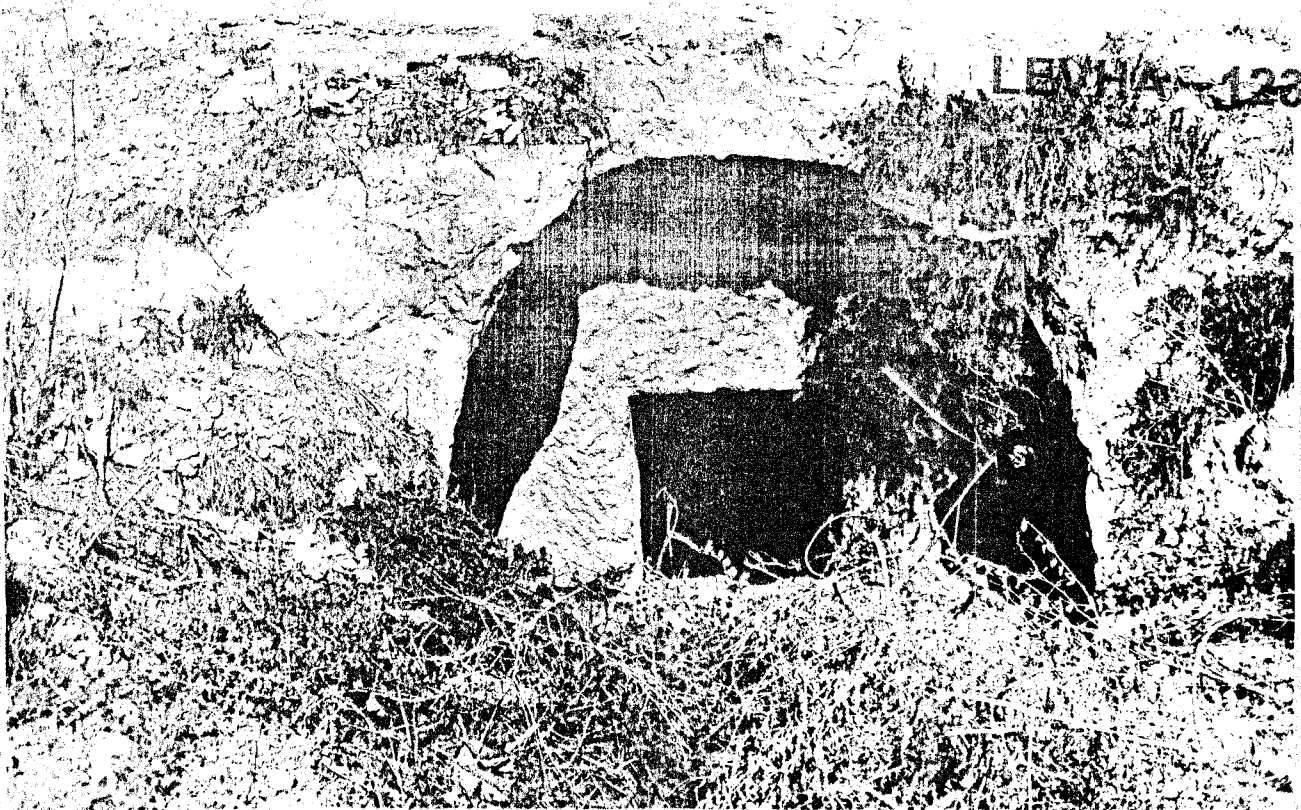

K 12-3

K 12-4

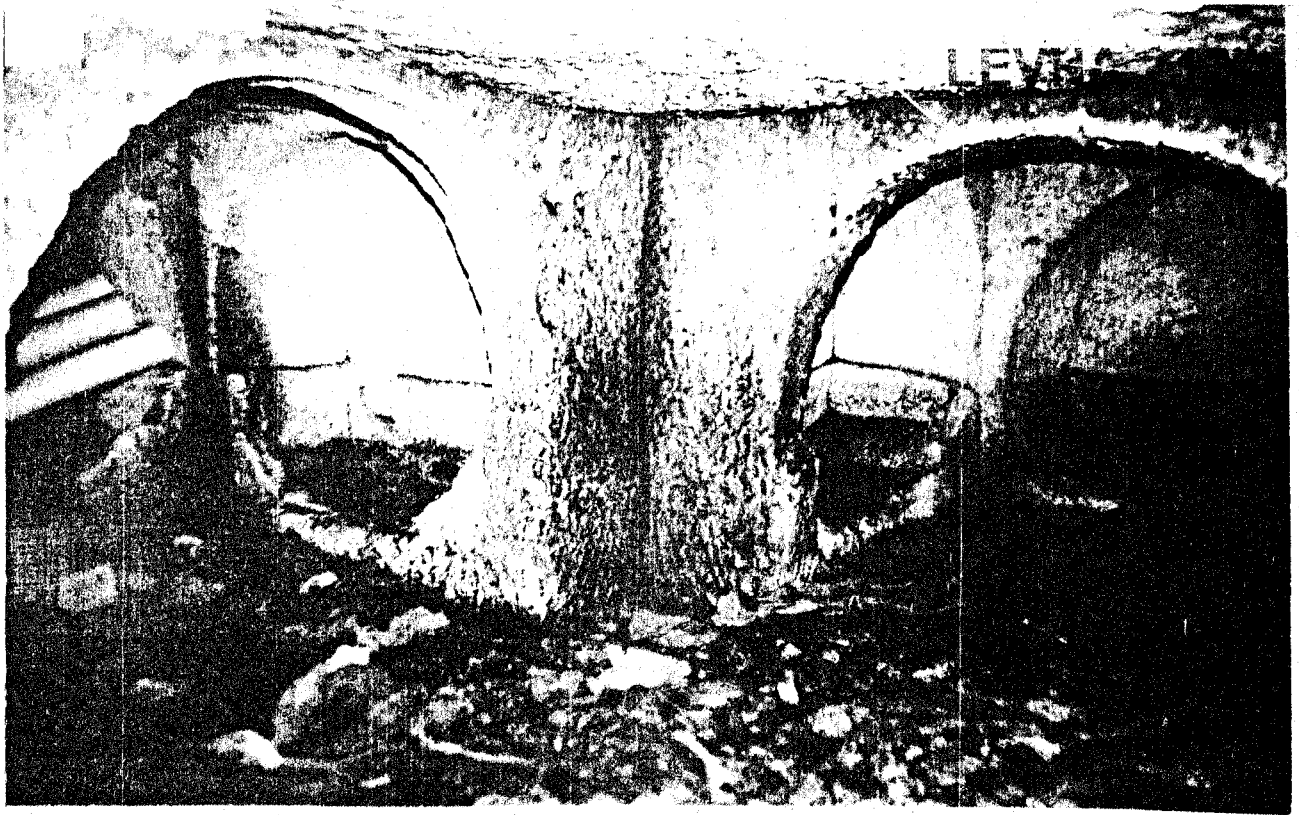
LEVIA 128

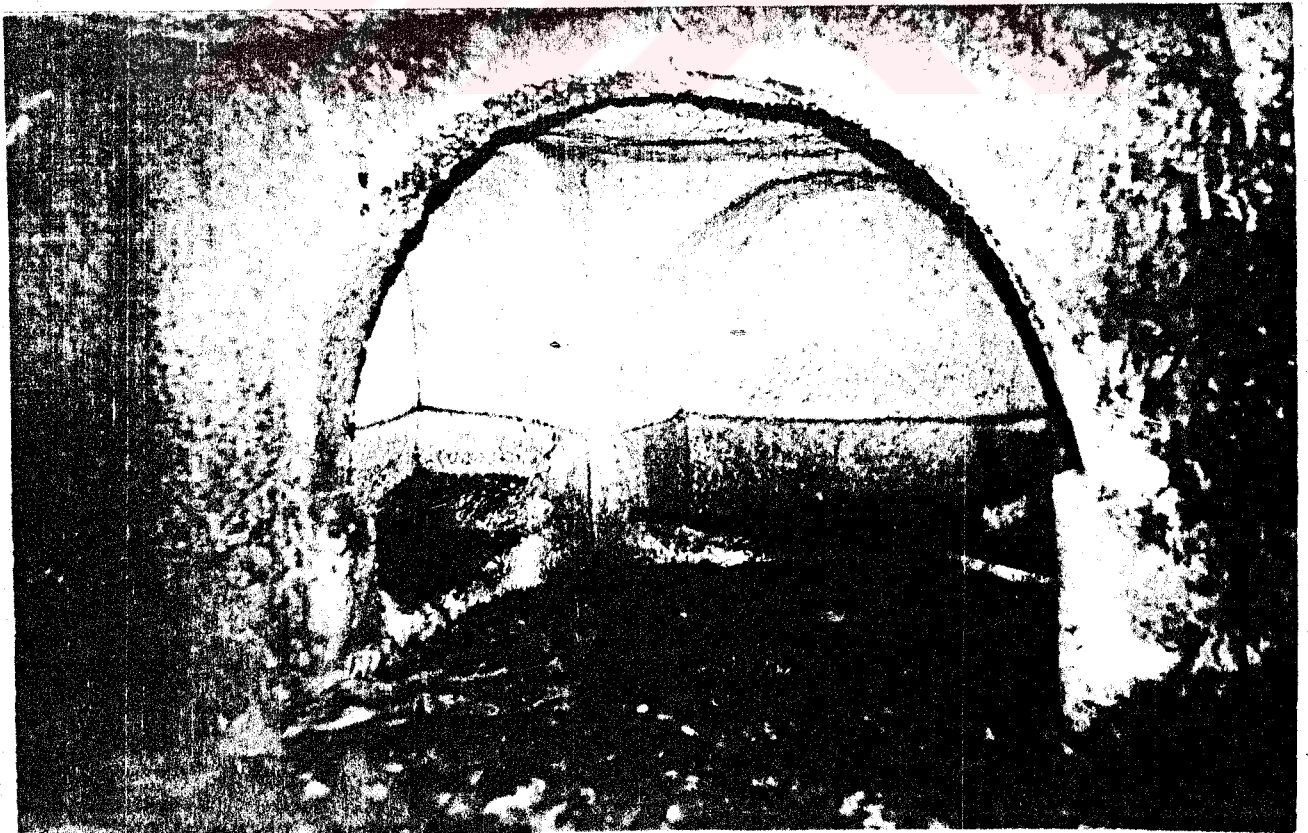
K 13-1

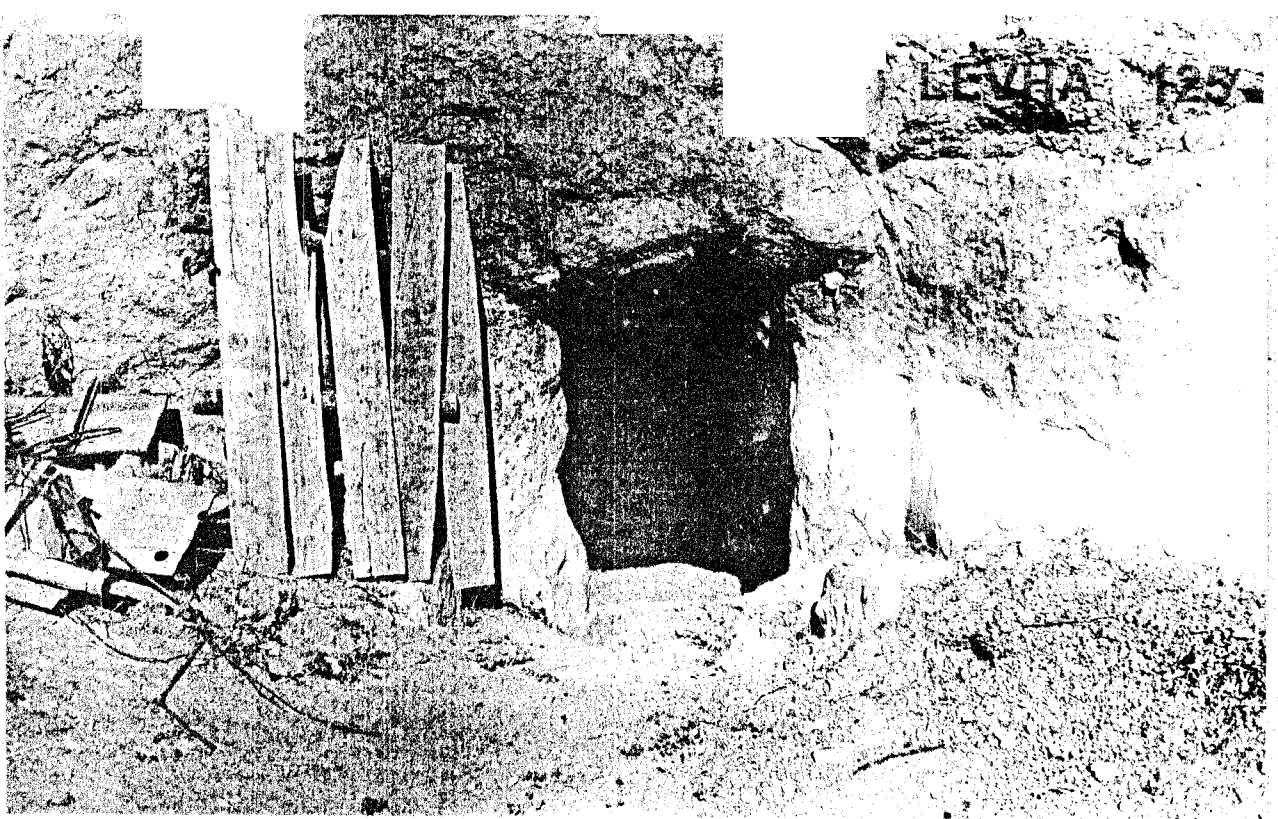
K 13-2

K 13.3

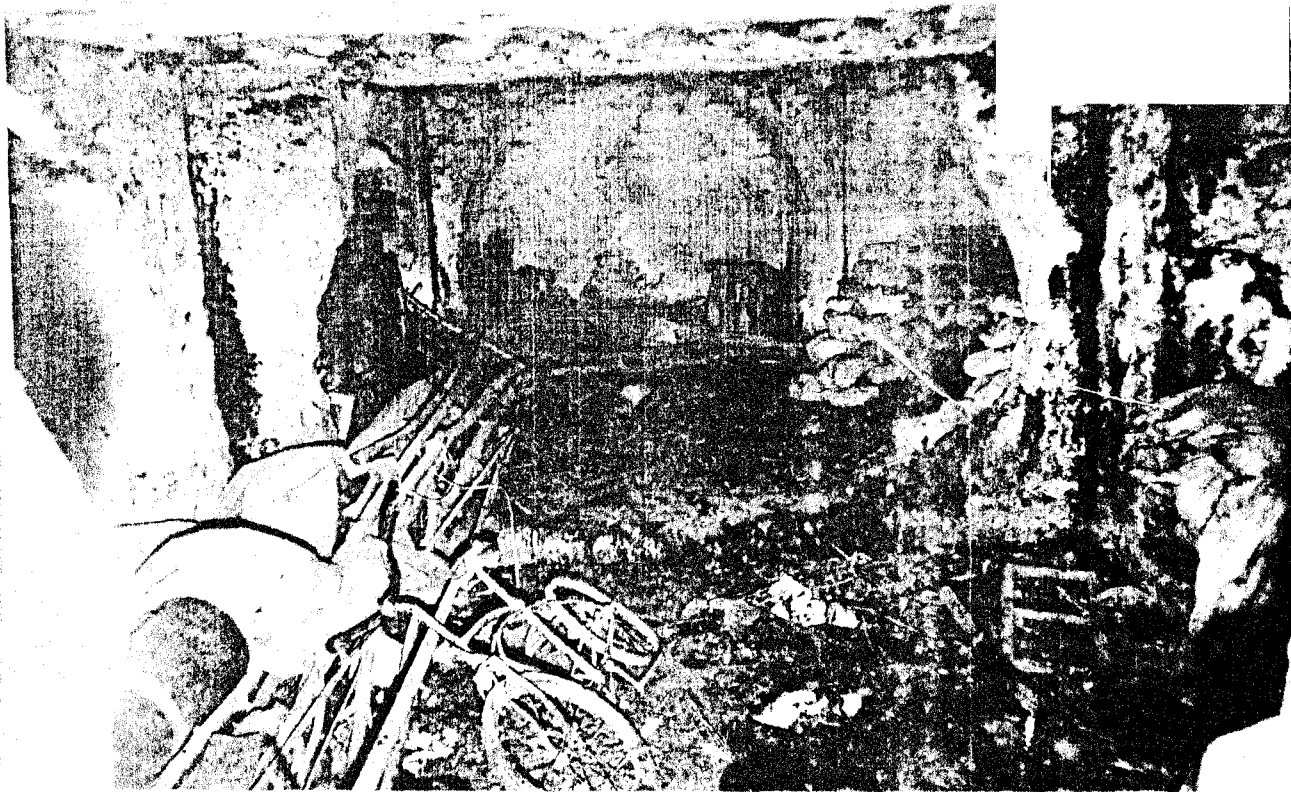
K 13.4

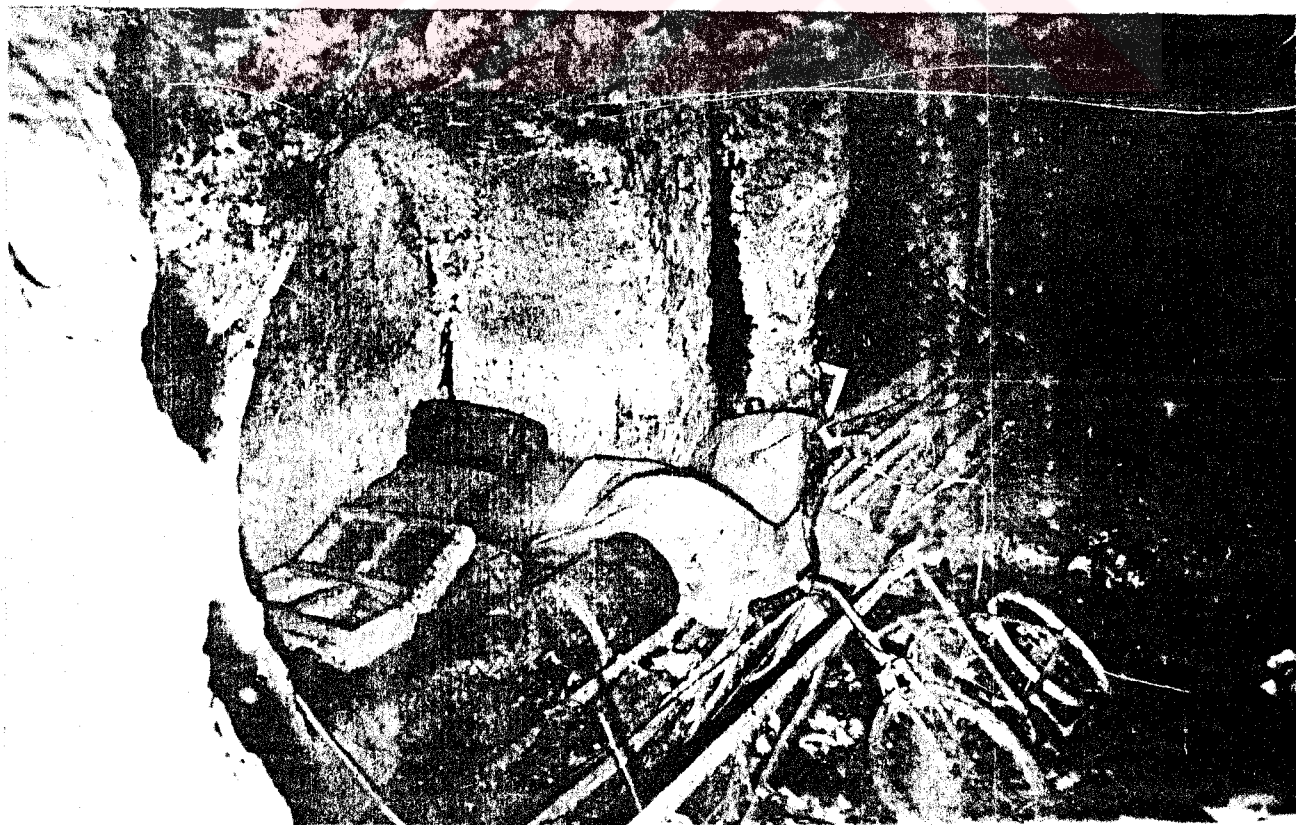
K 14-1

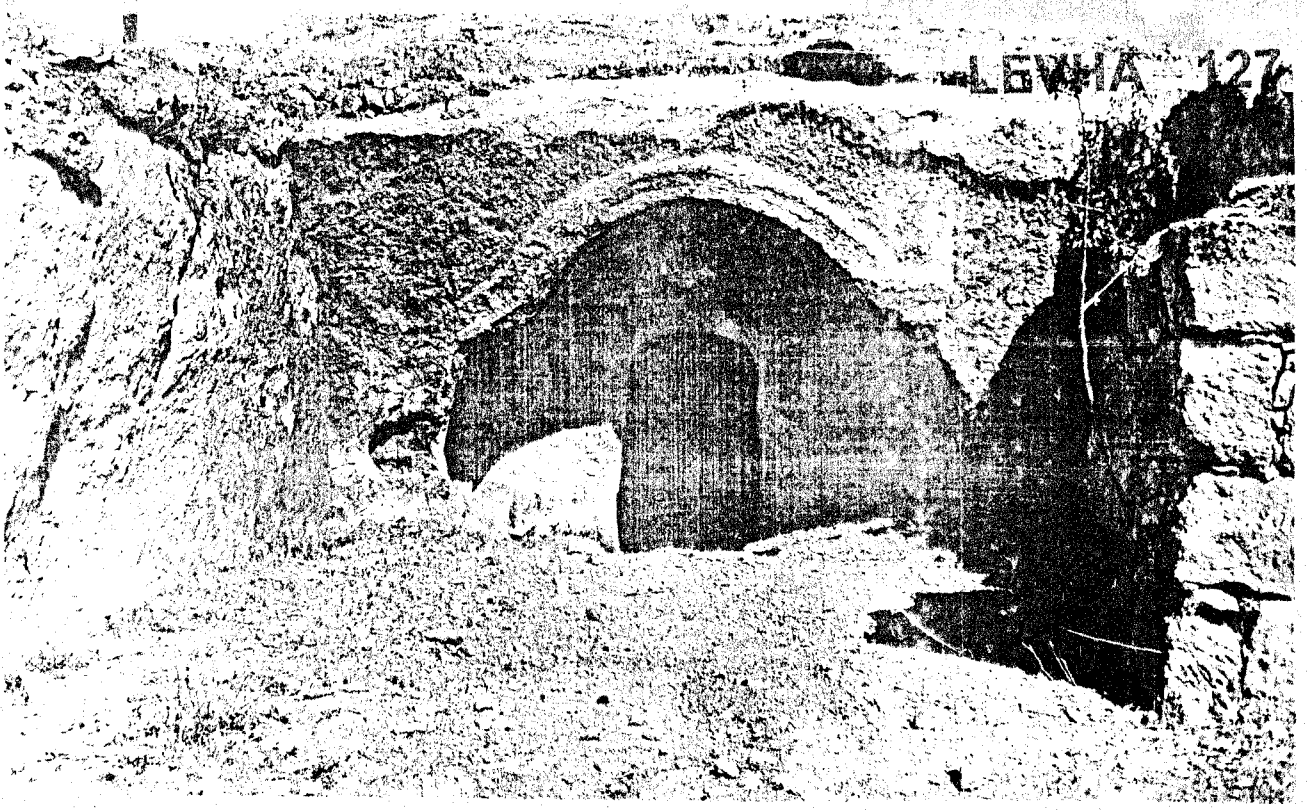
K 14-2

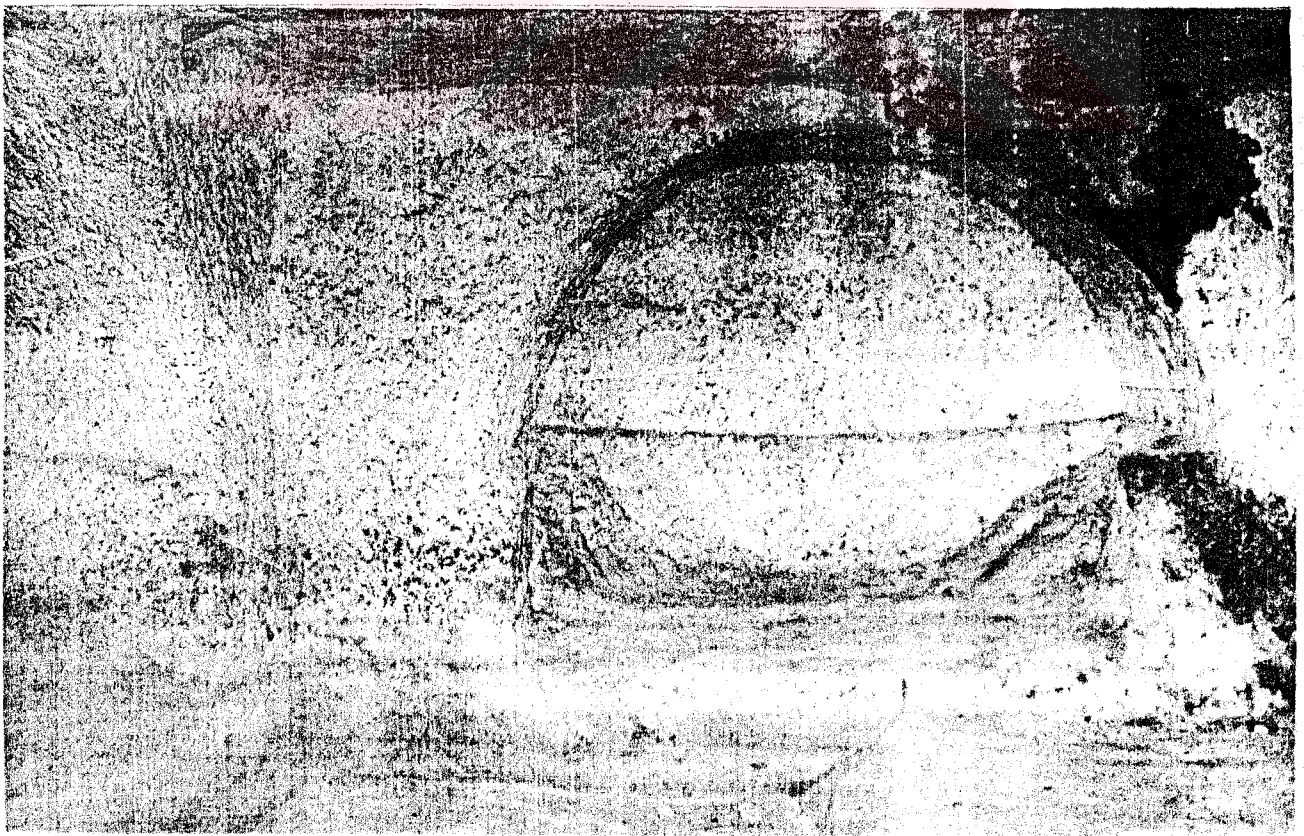
K 14-3

K 14-4

K 15-1

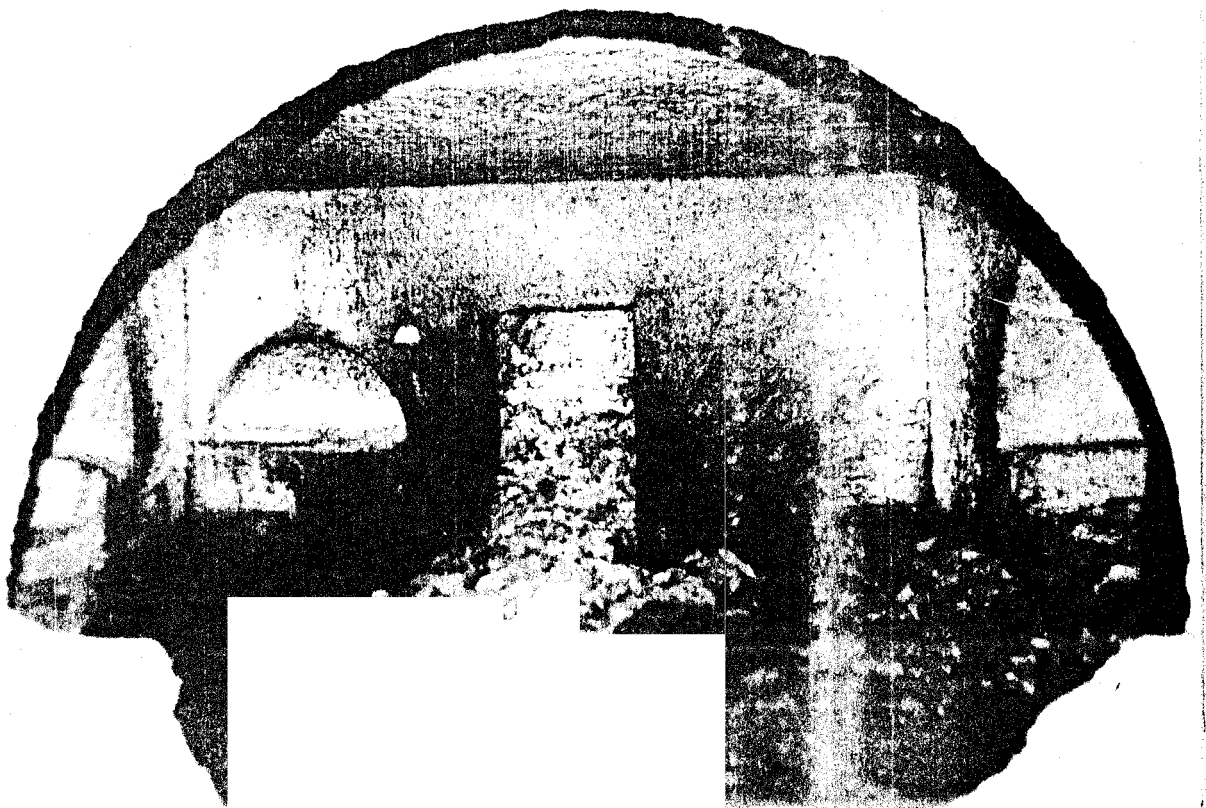
K 15-2

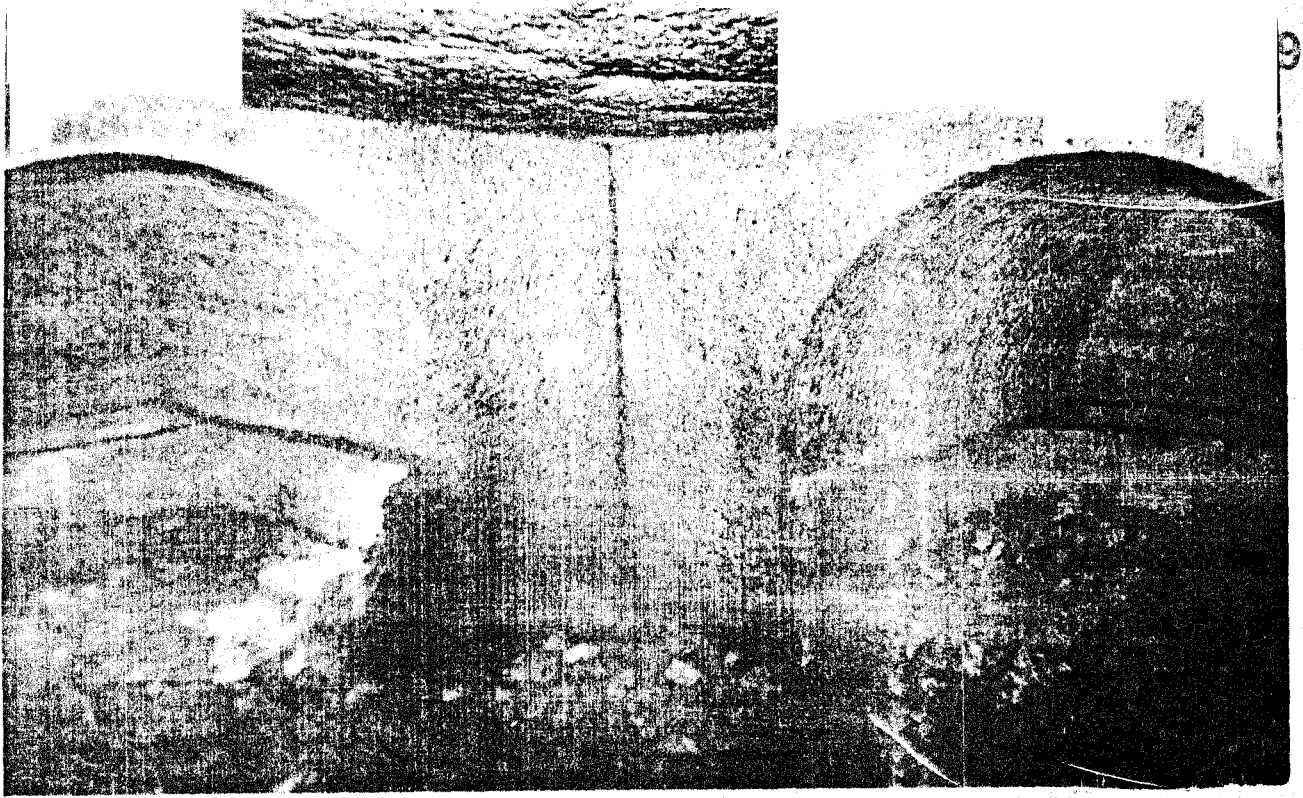

K 16-1

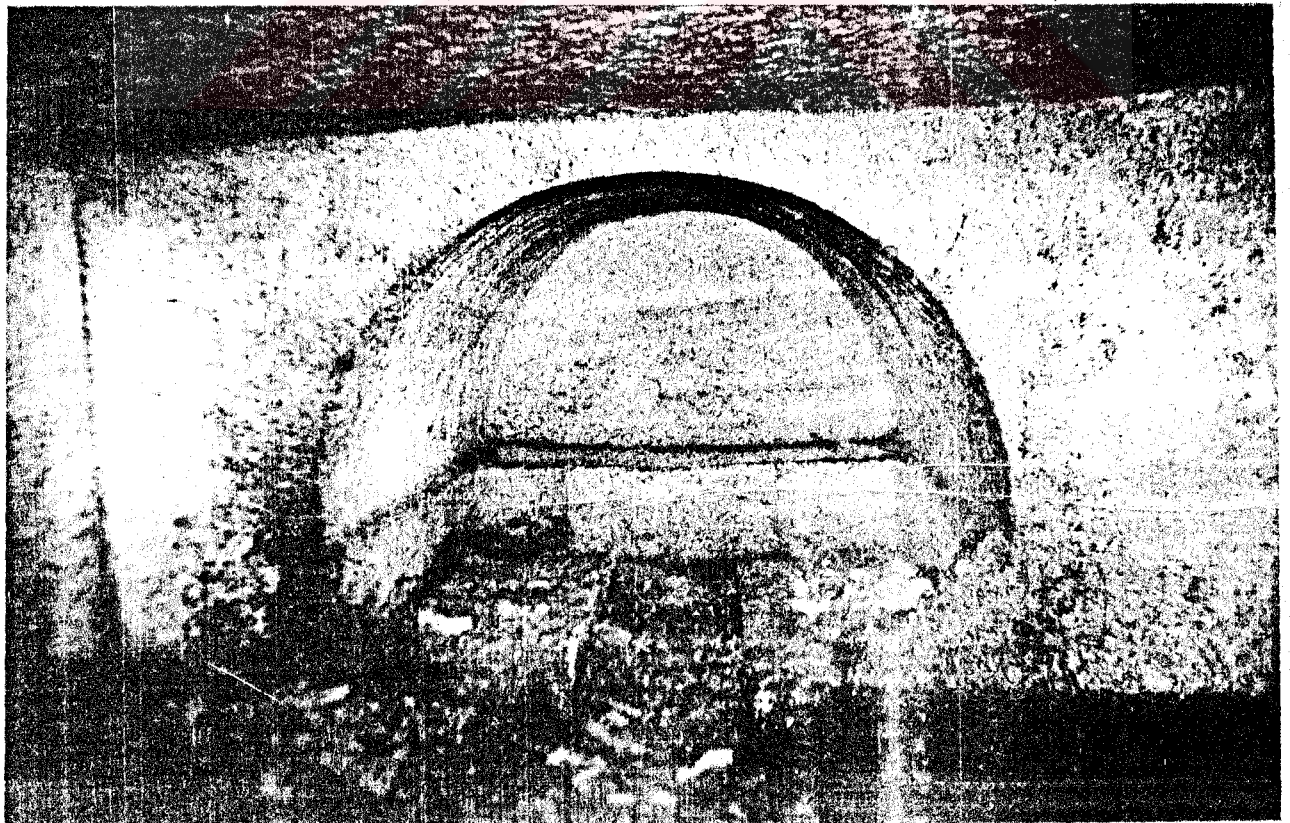

K 16-2

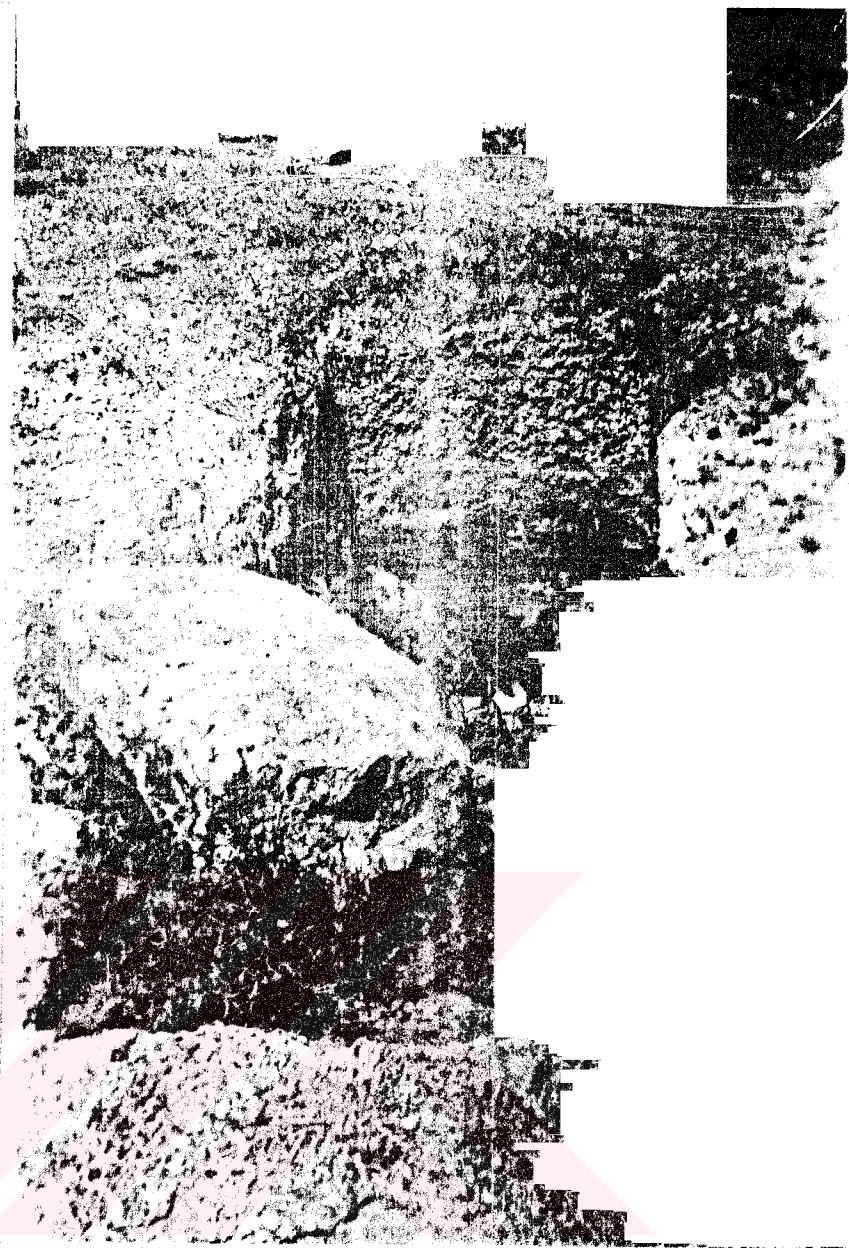

K 16-3

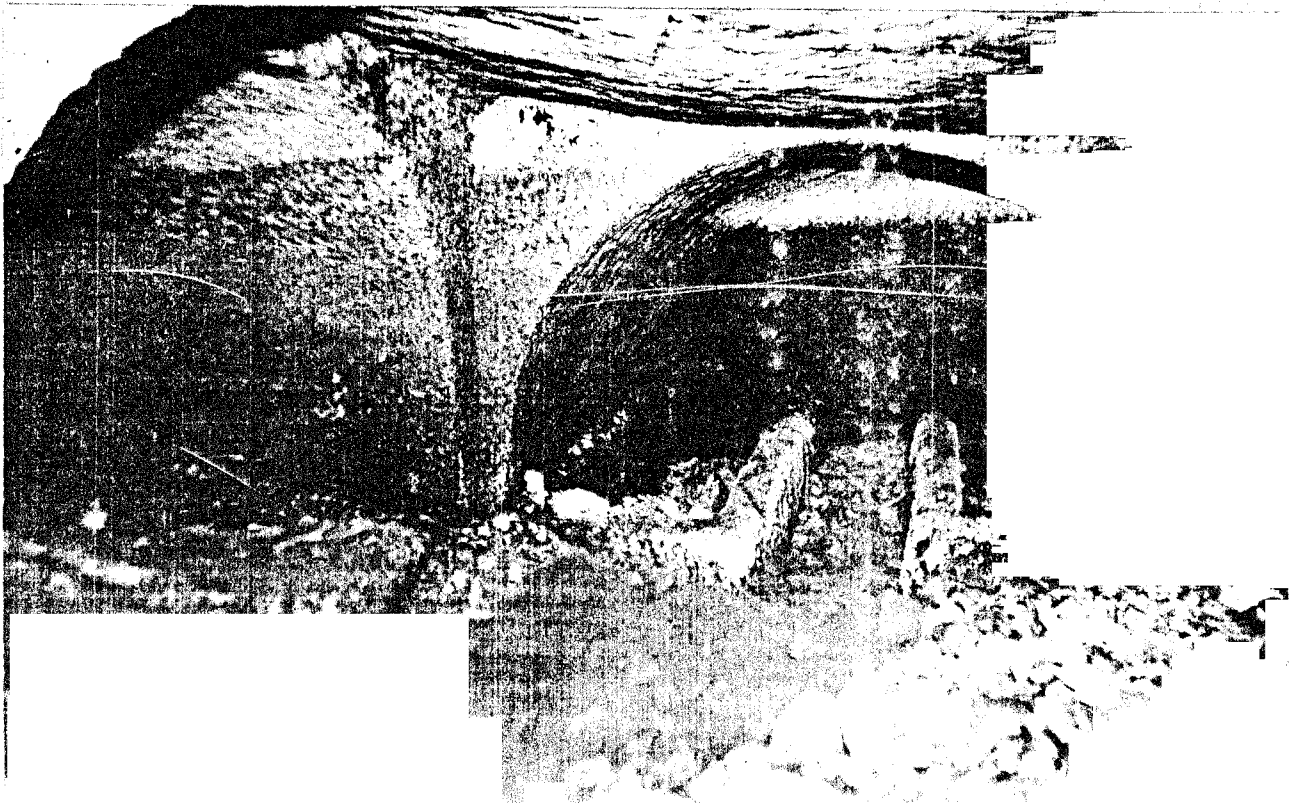

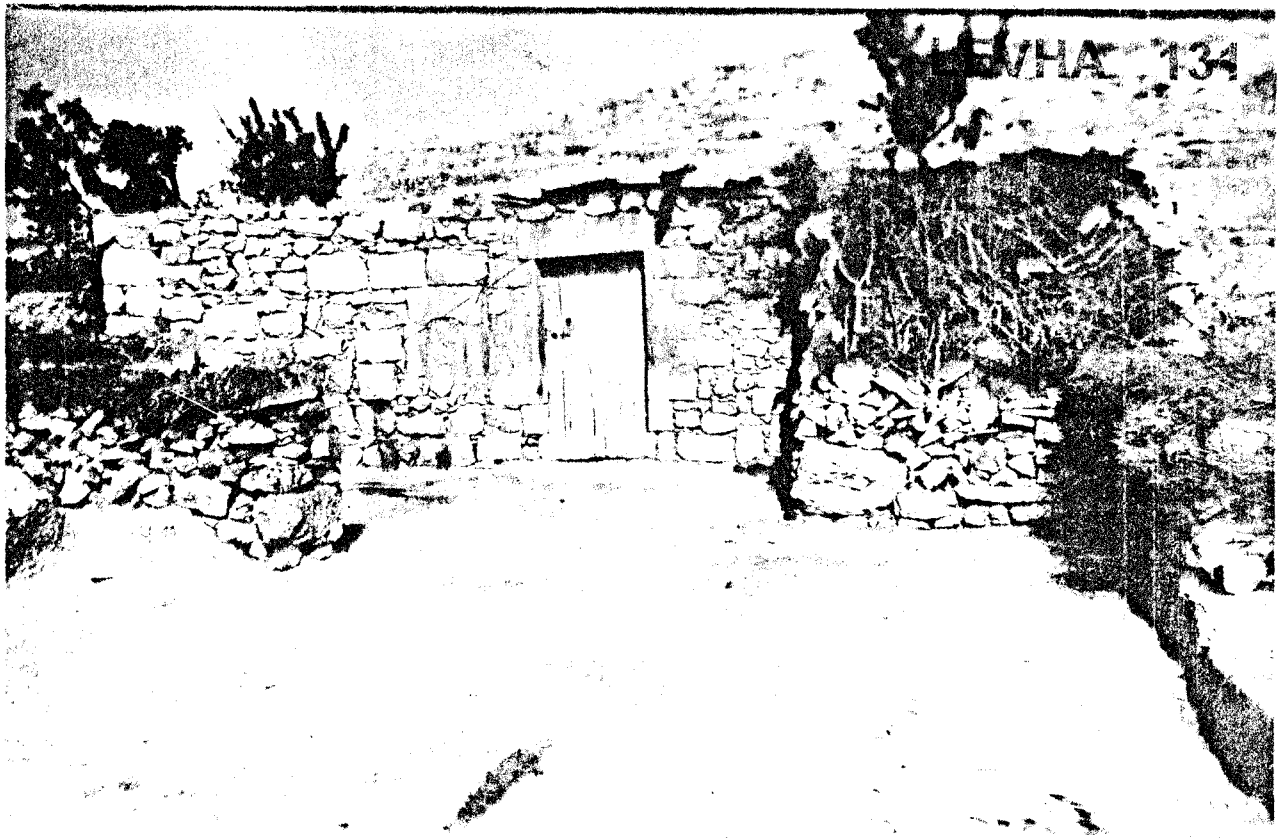
K 16-4

K 17-1

K 17-2

K 18-1

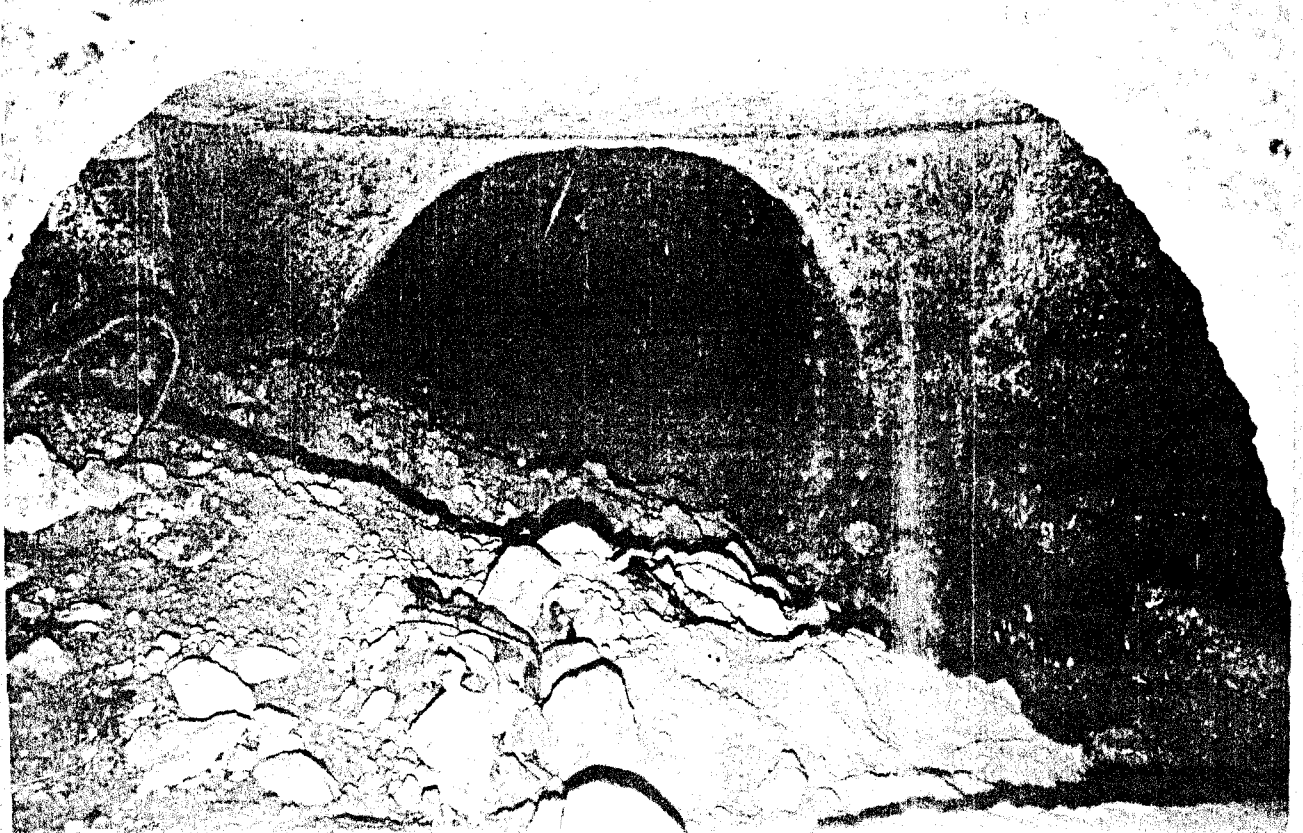
K 18 2

K 19-1

LA-132

K 19-2

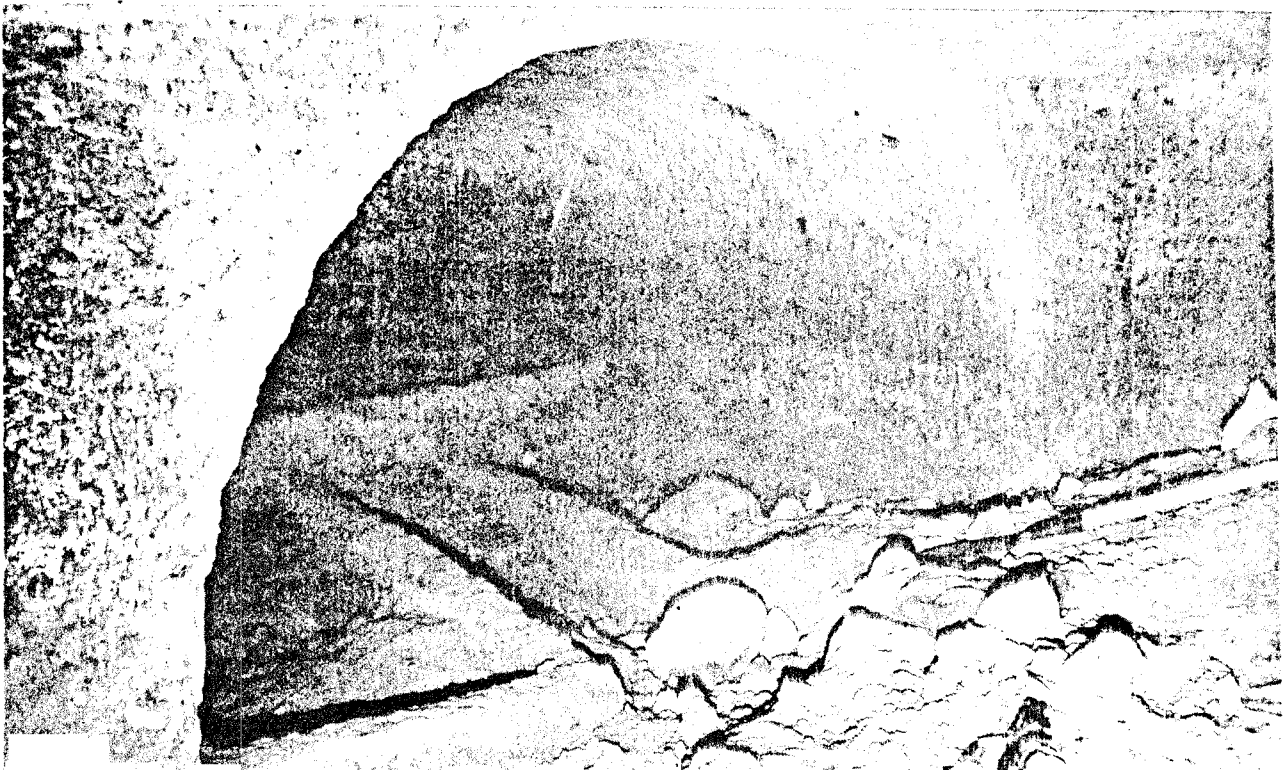

K 20-1

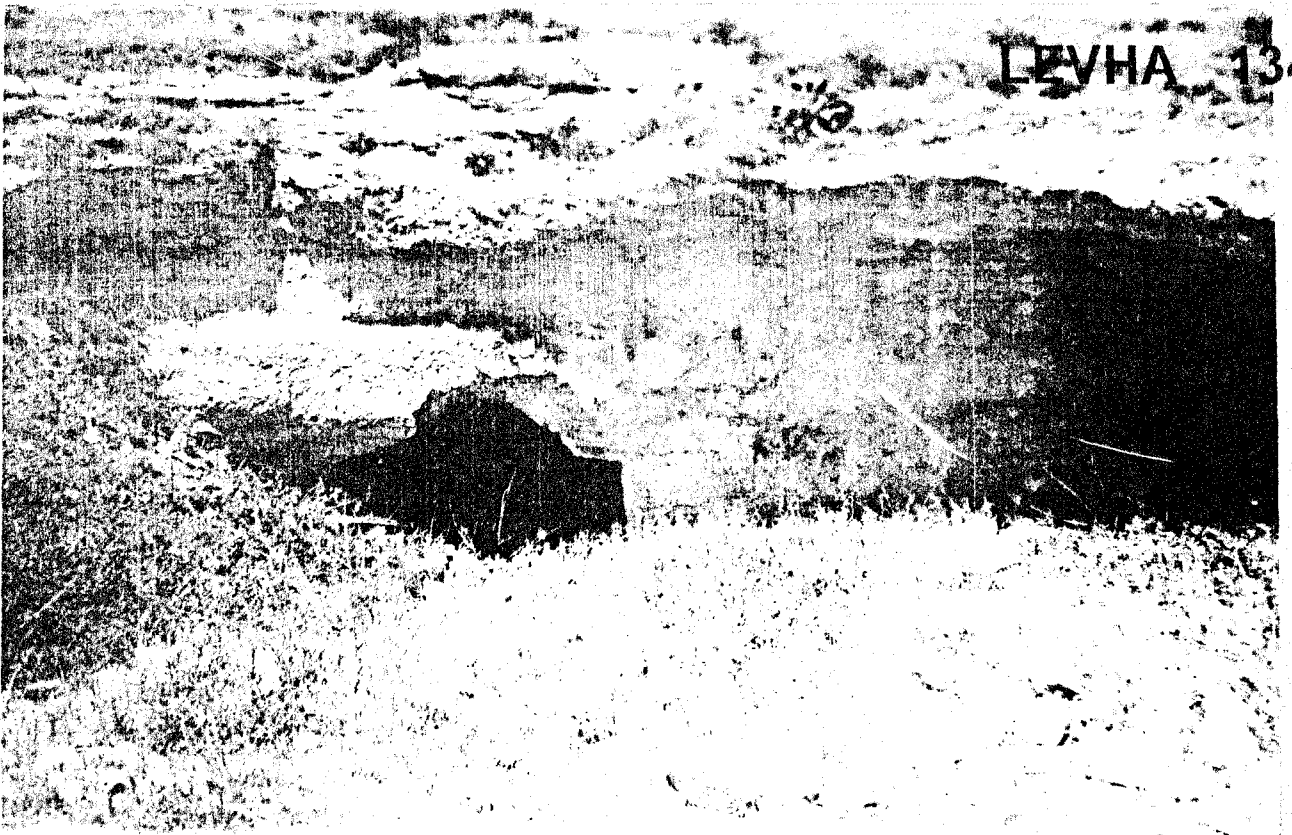
133

K 20-2

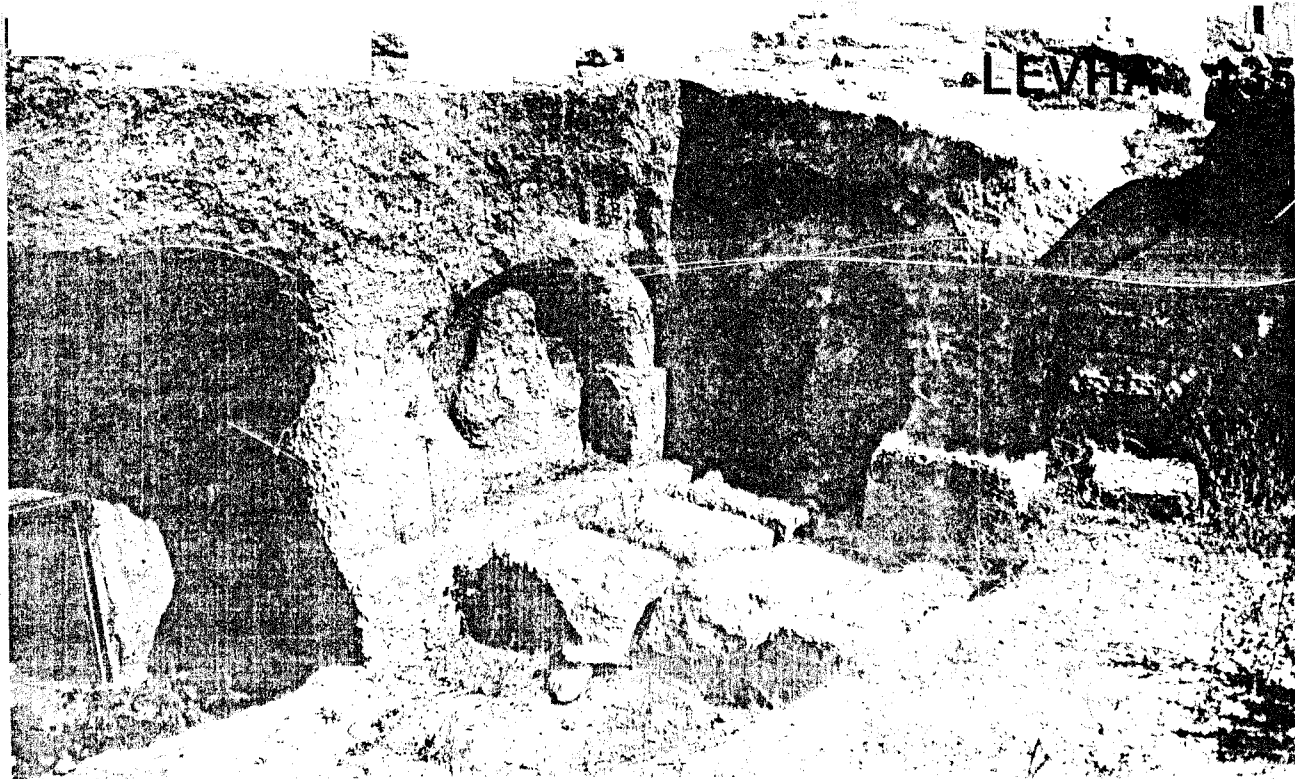
LEVHA 134

K 21-1

K 21 2

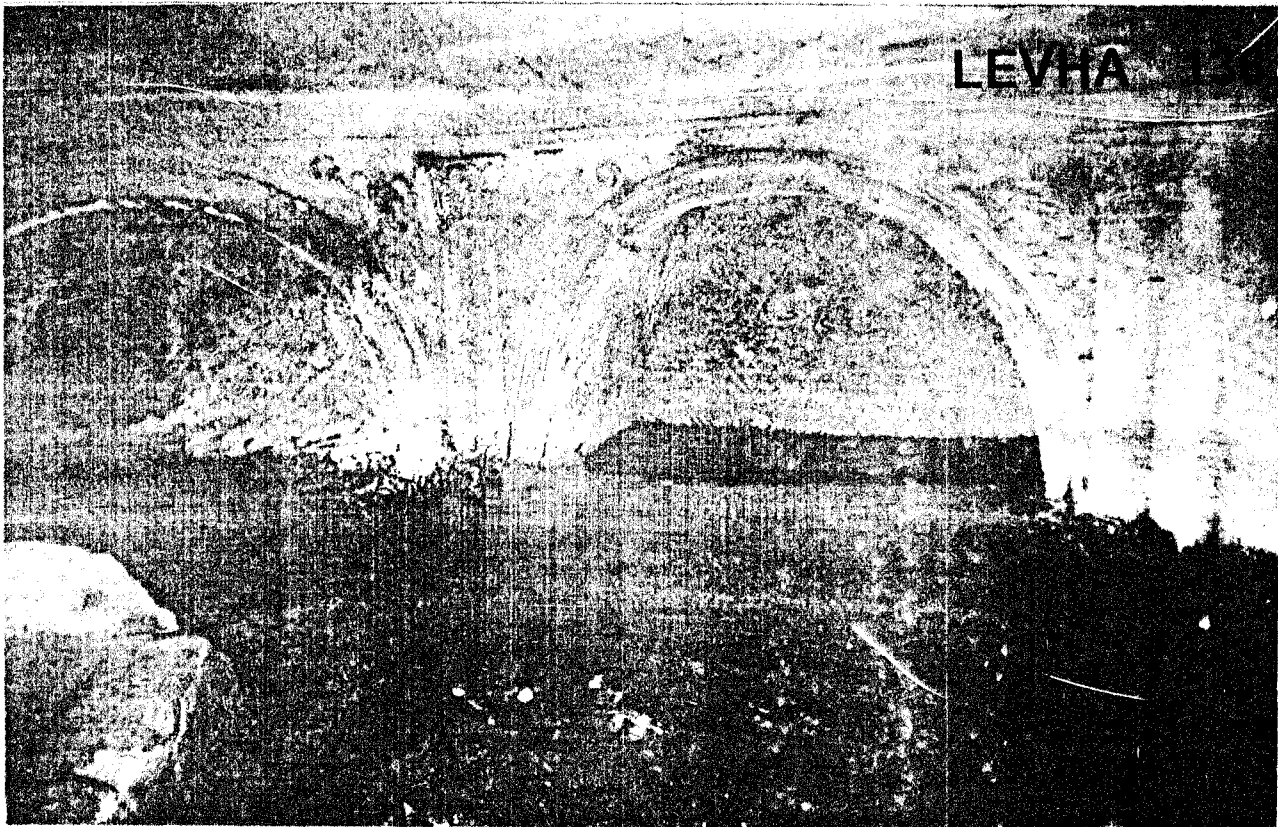
K 22-1

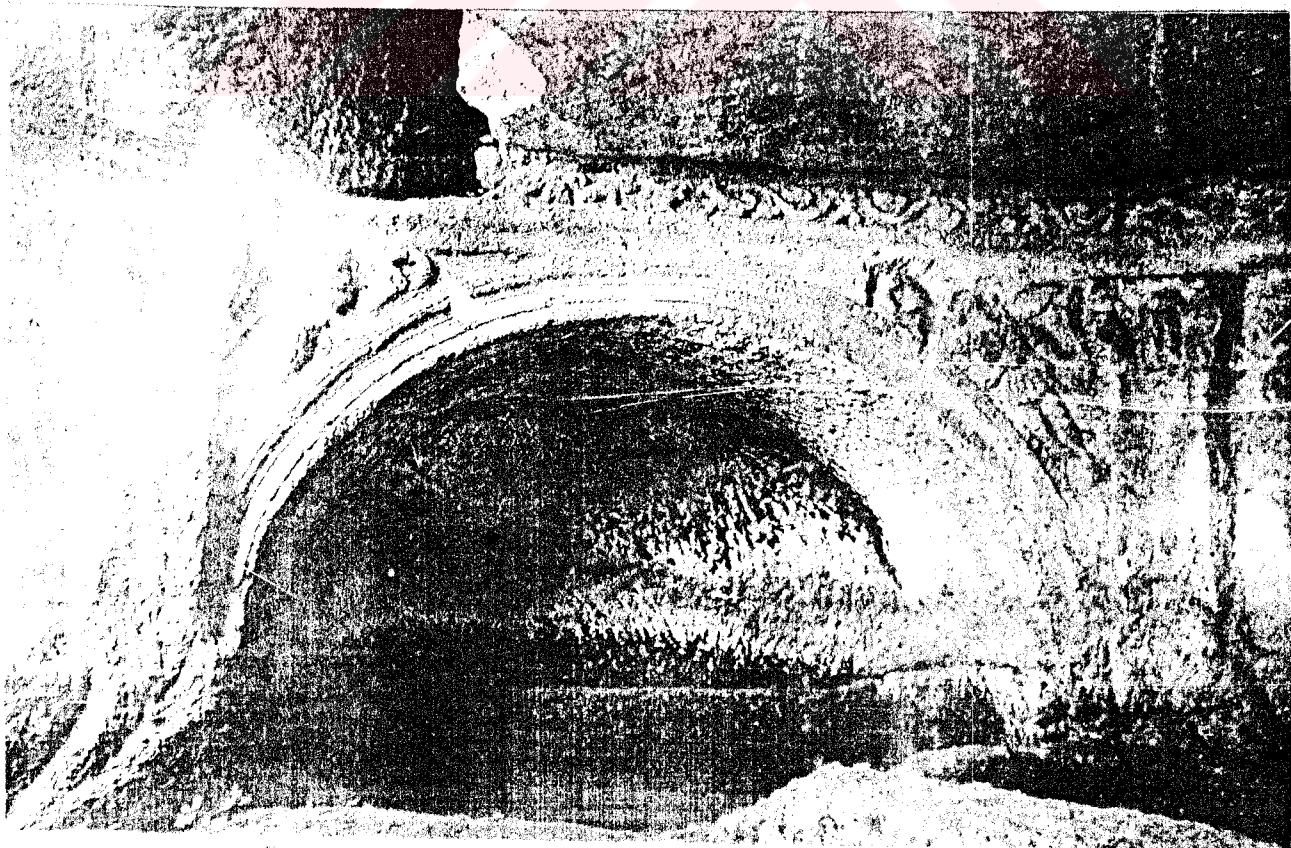
K 22-2

LEVHA

K 22-3

K 22 4

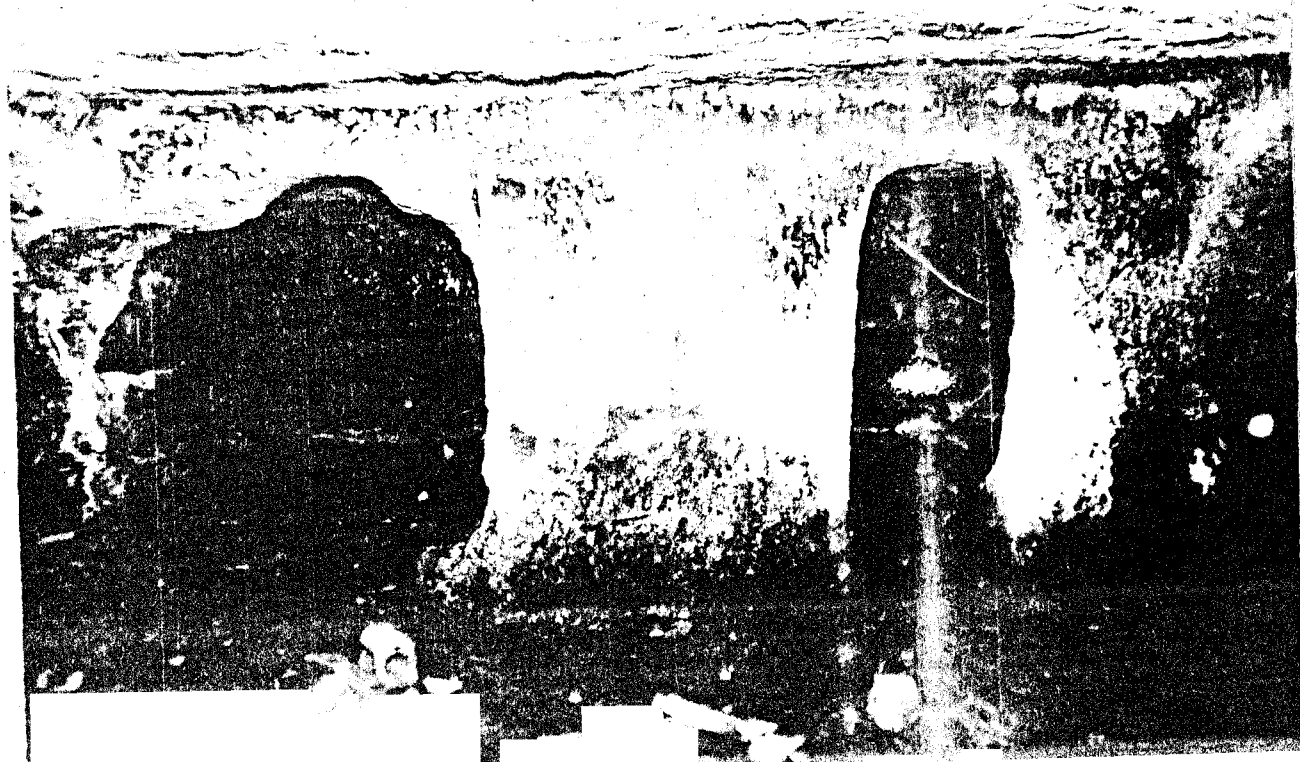
K 23-1

K 24-1

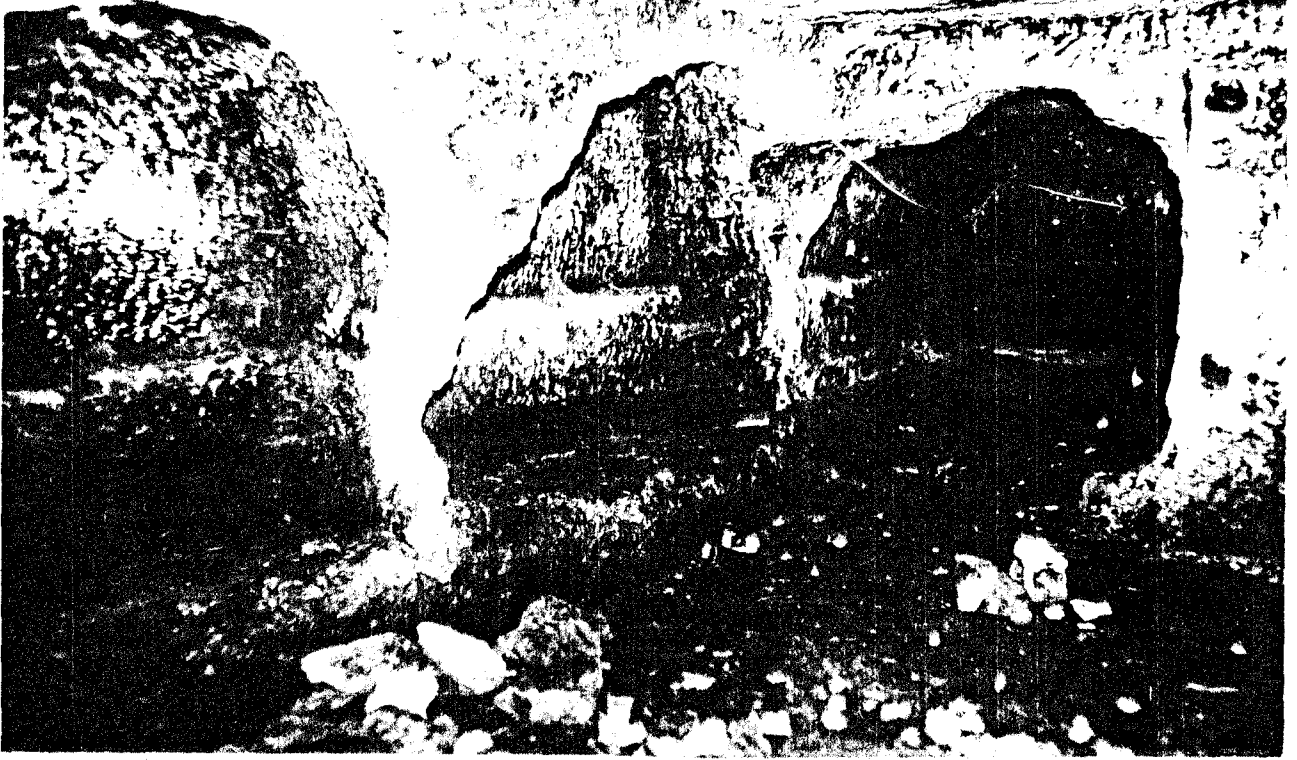
38

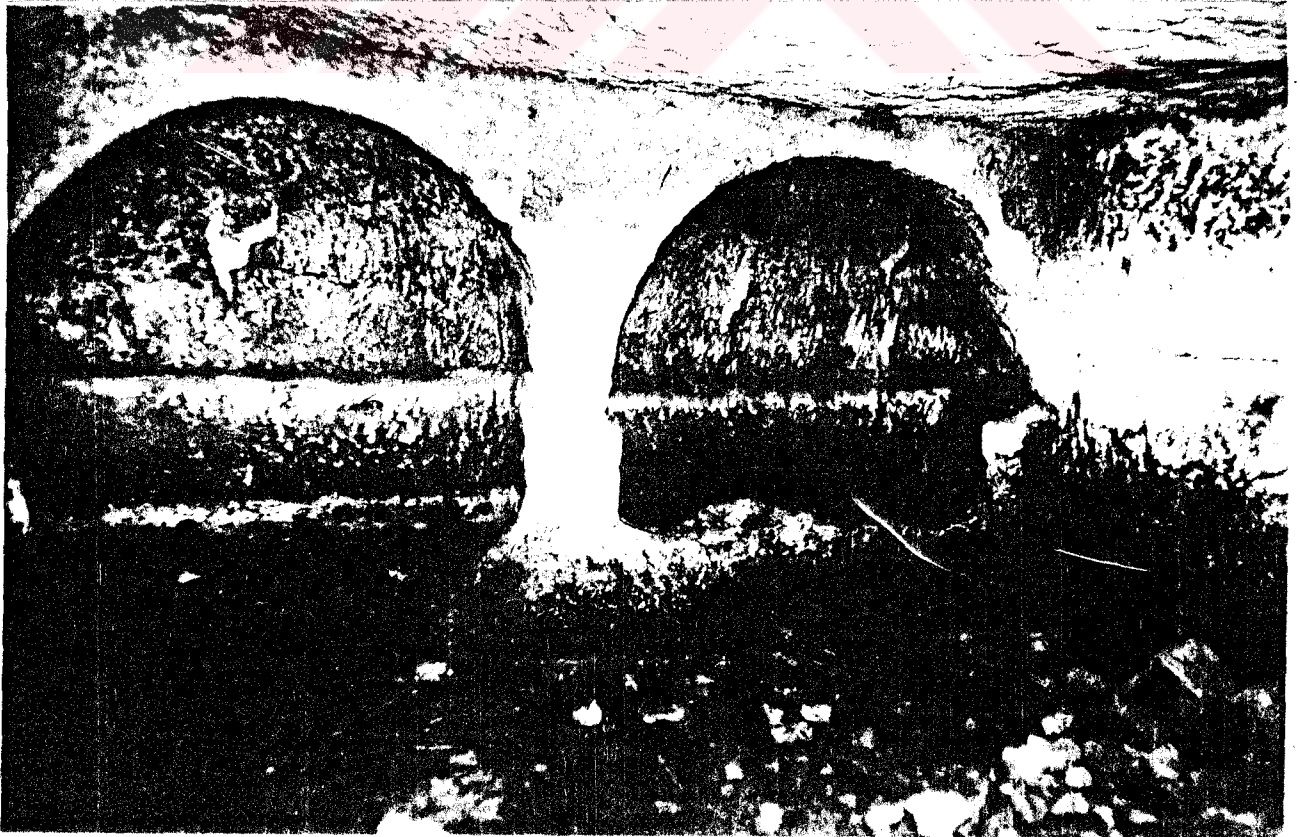
K 24-2

LEVHA 139

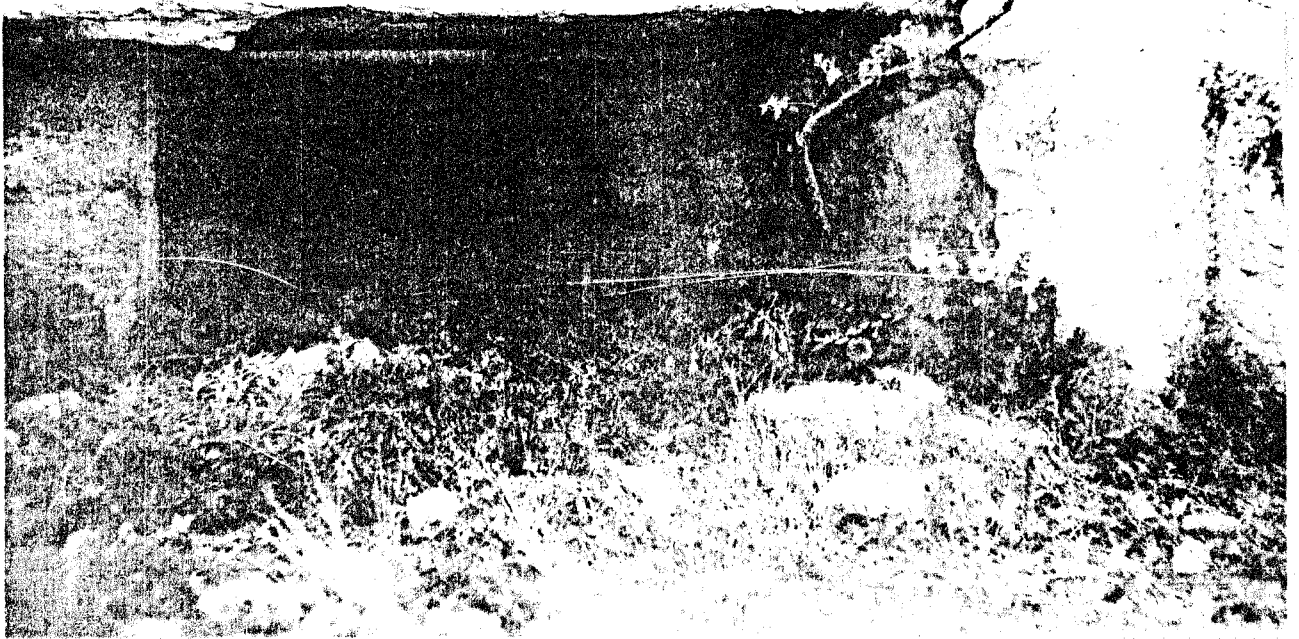

K 24-3

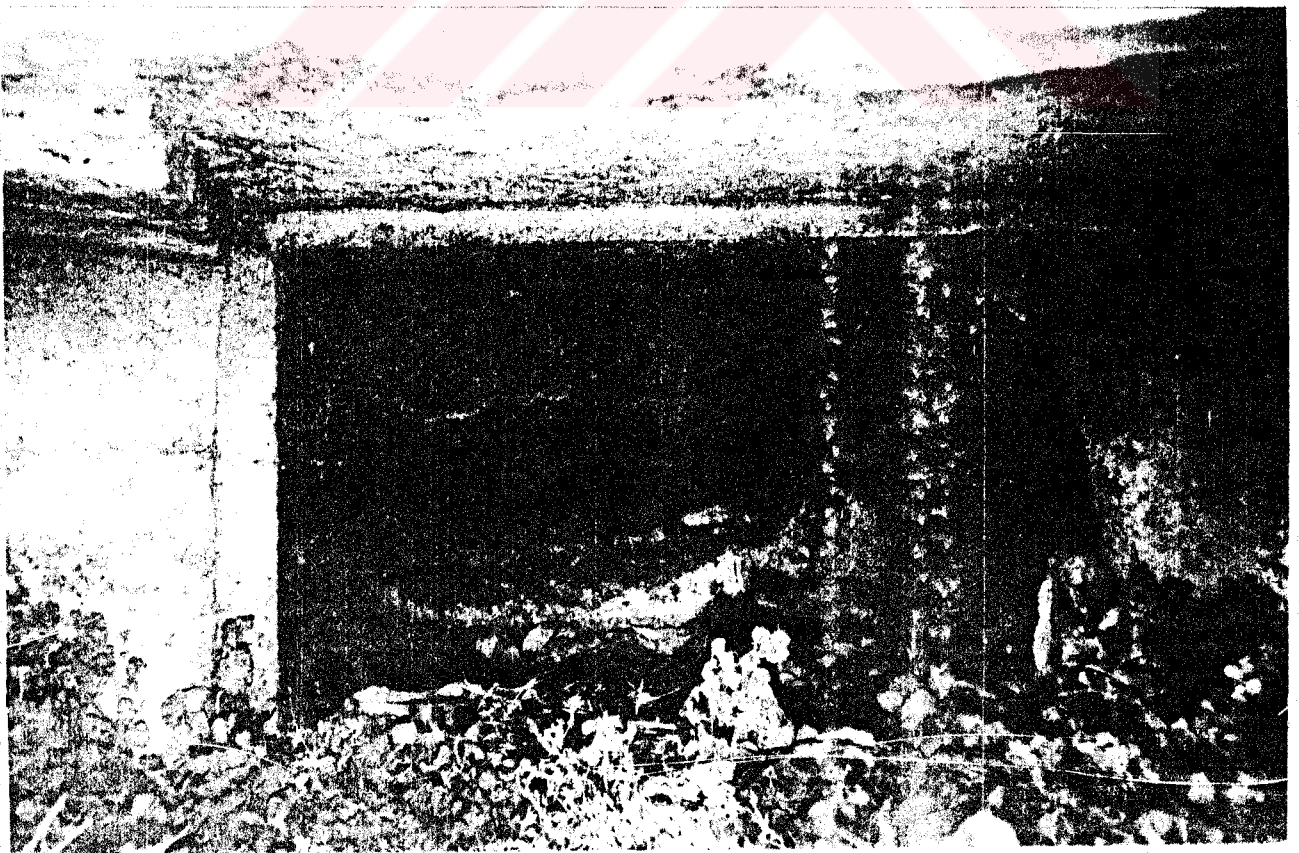

K 21 / 1

LEVHA 140

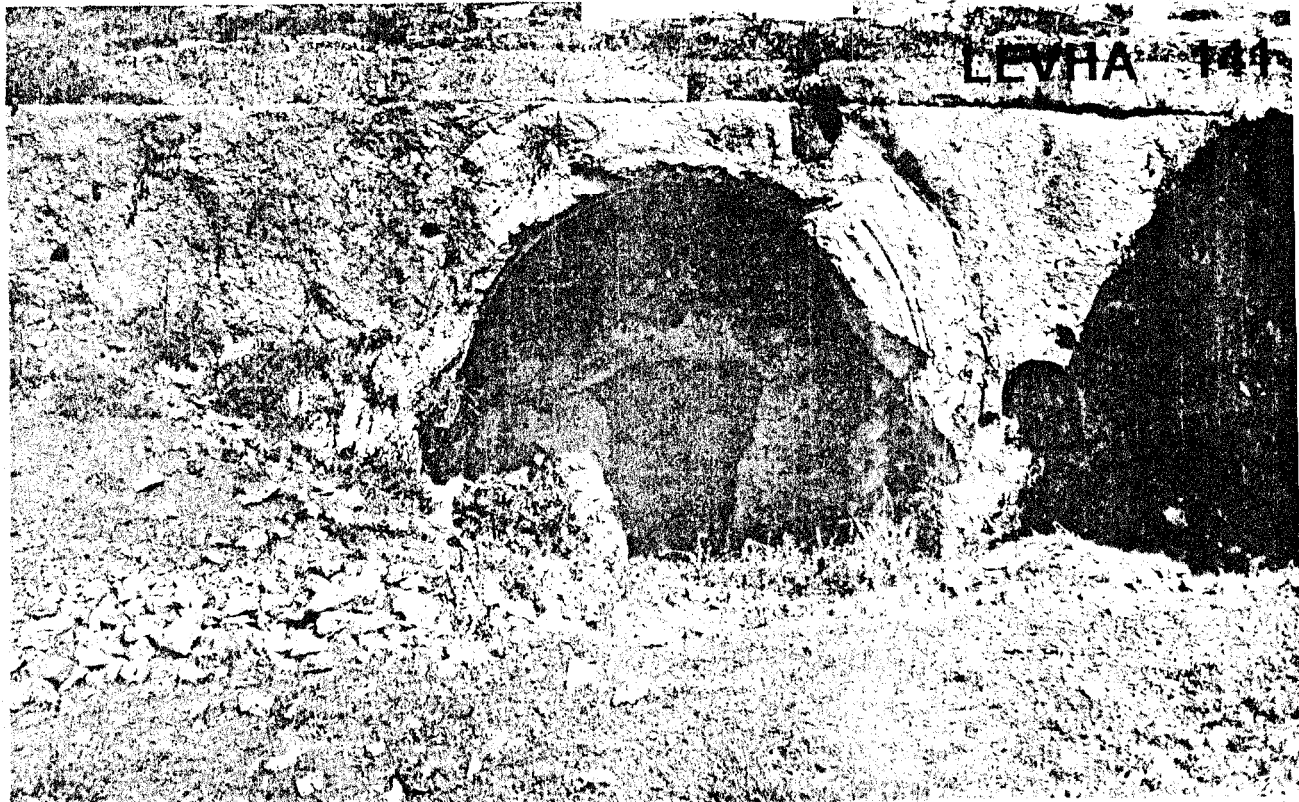

K 25-1

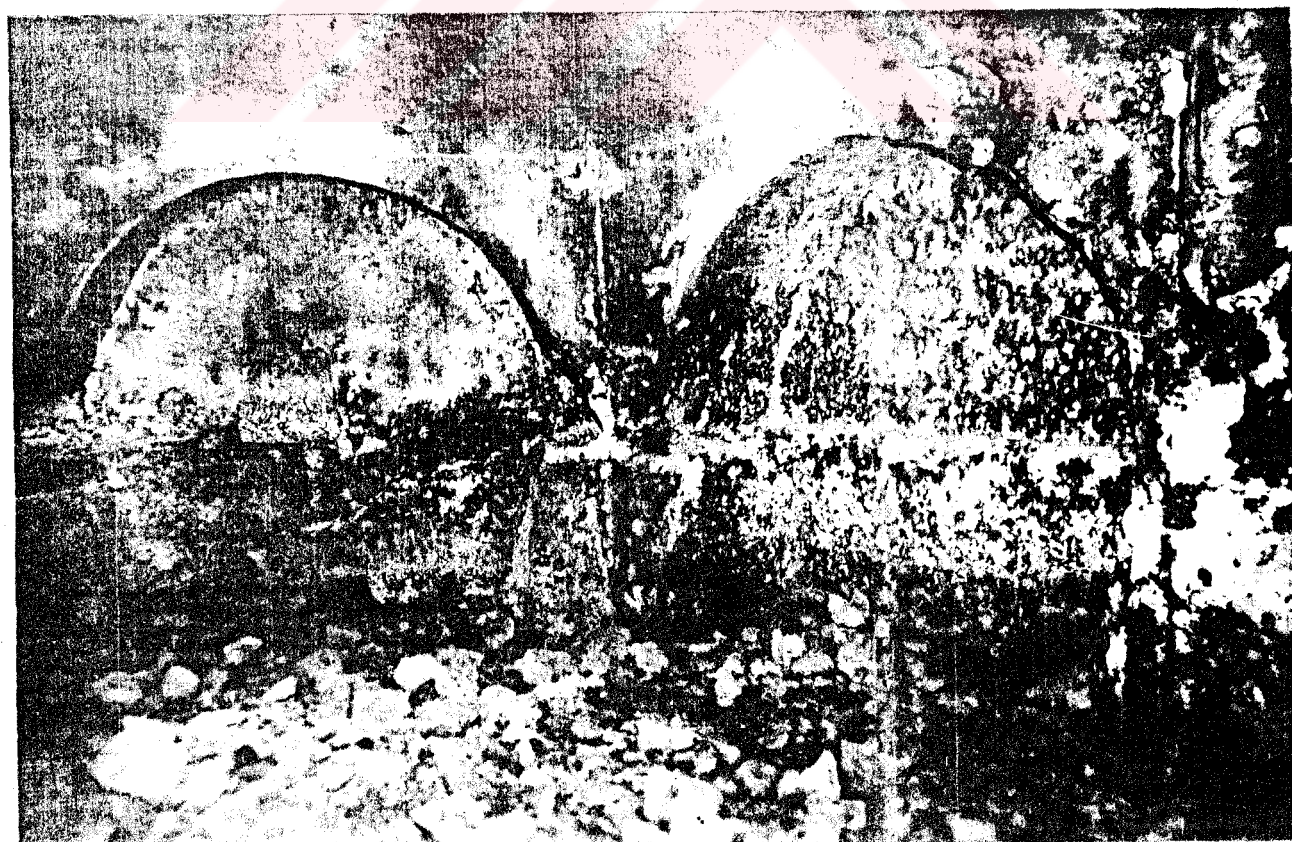

K 25-2

LEVHA 141

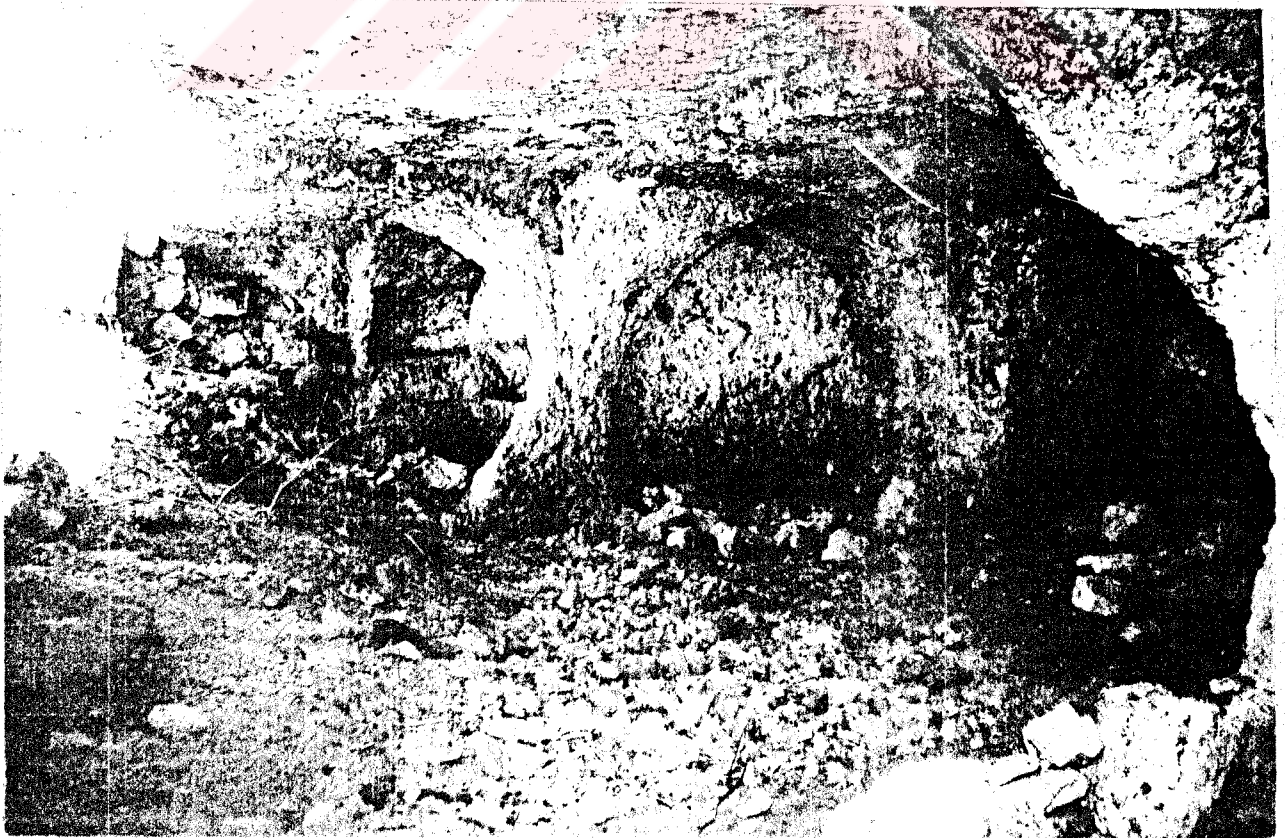
K 26-1

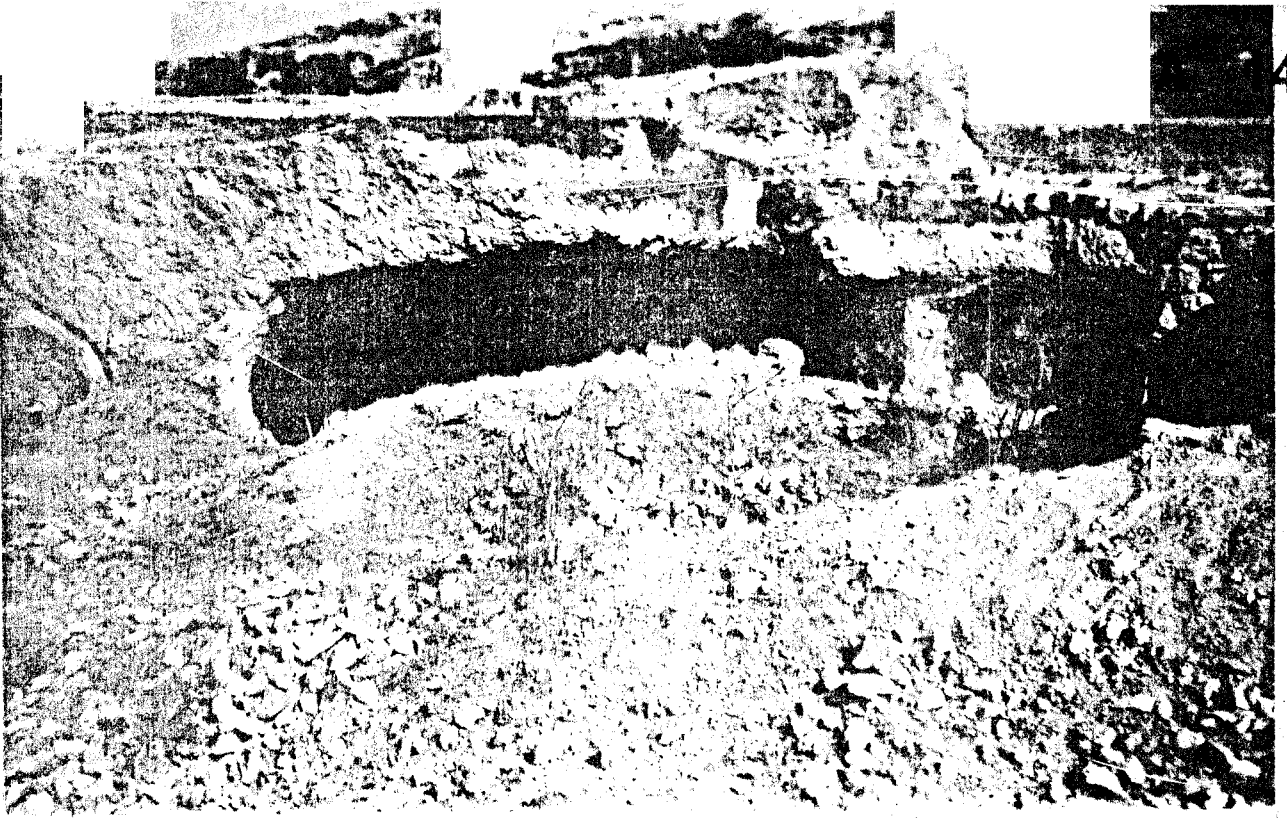
K 26-2

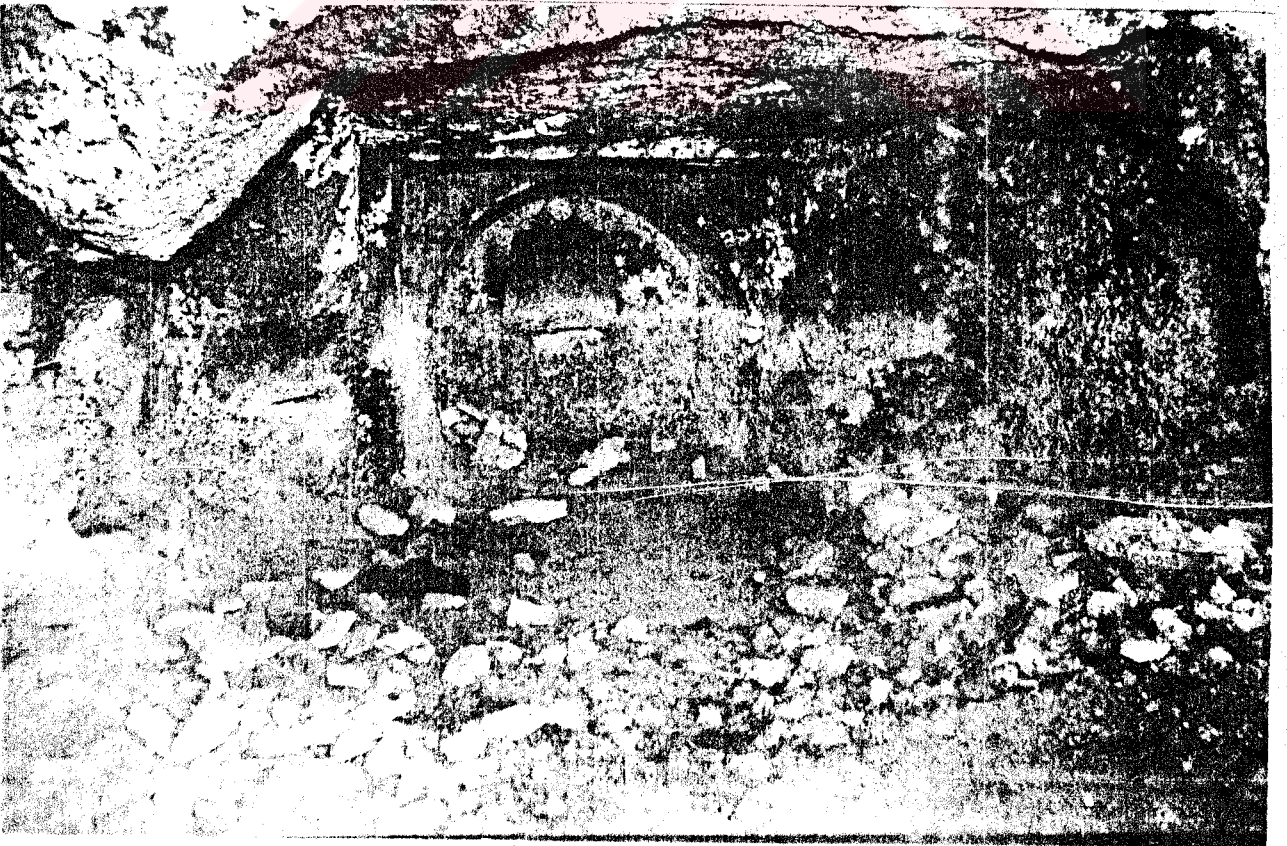
K 27-1

K 27-2

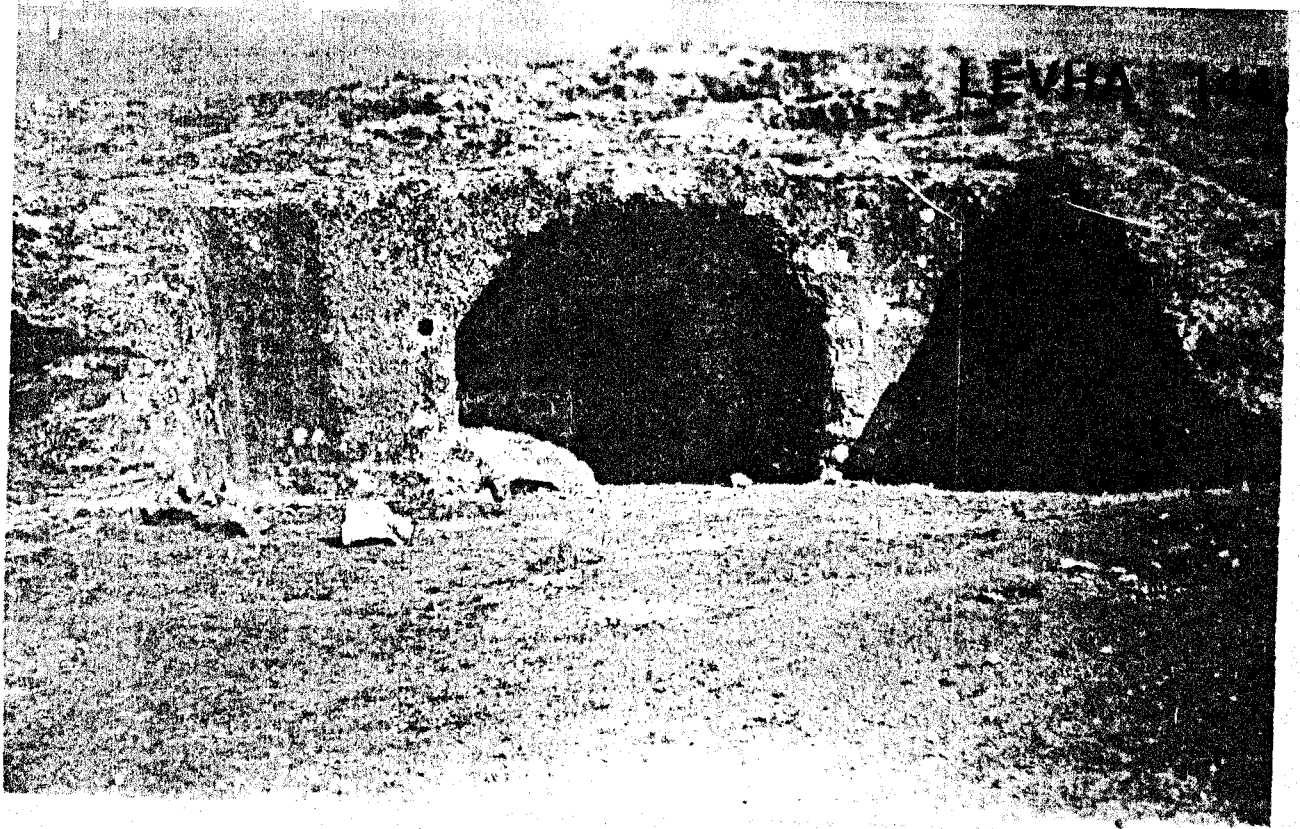

K 28-1

K 28-2

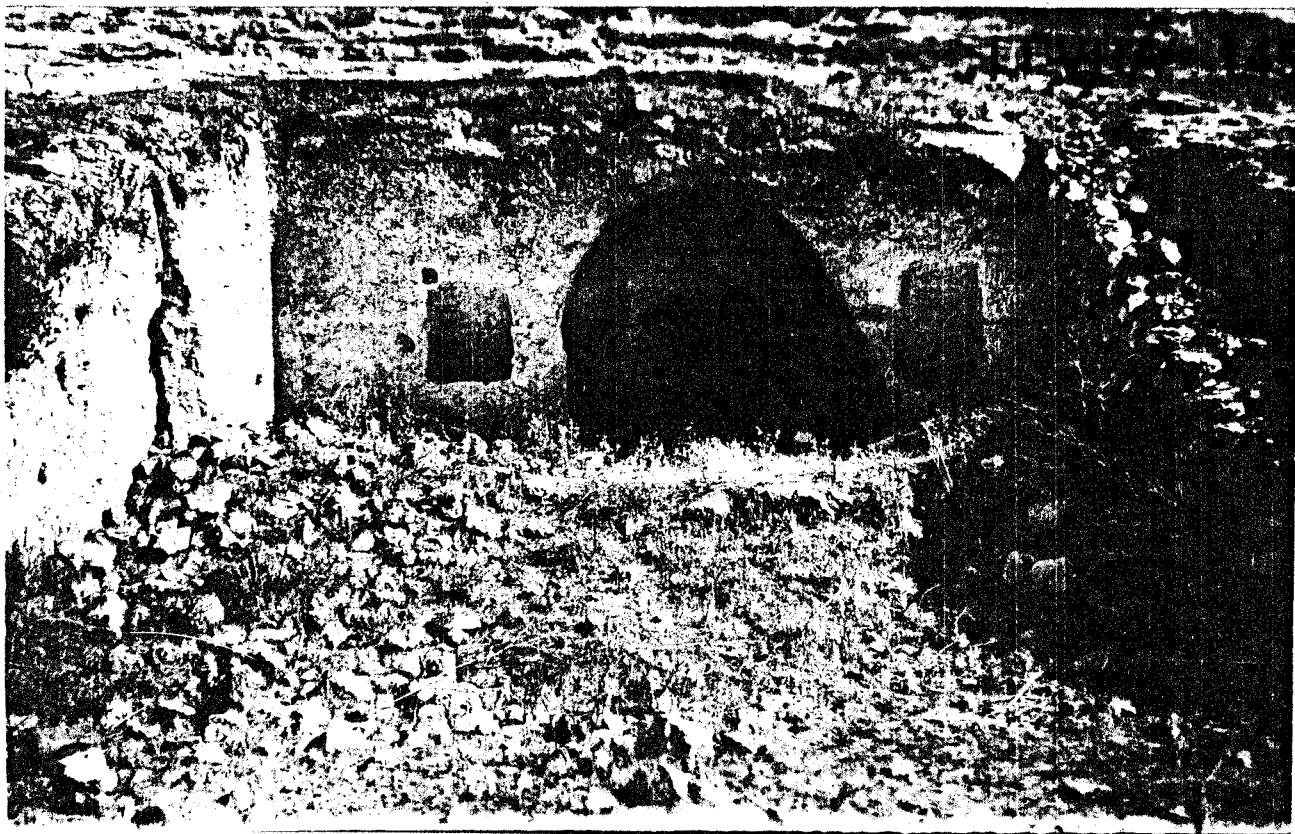

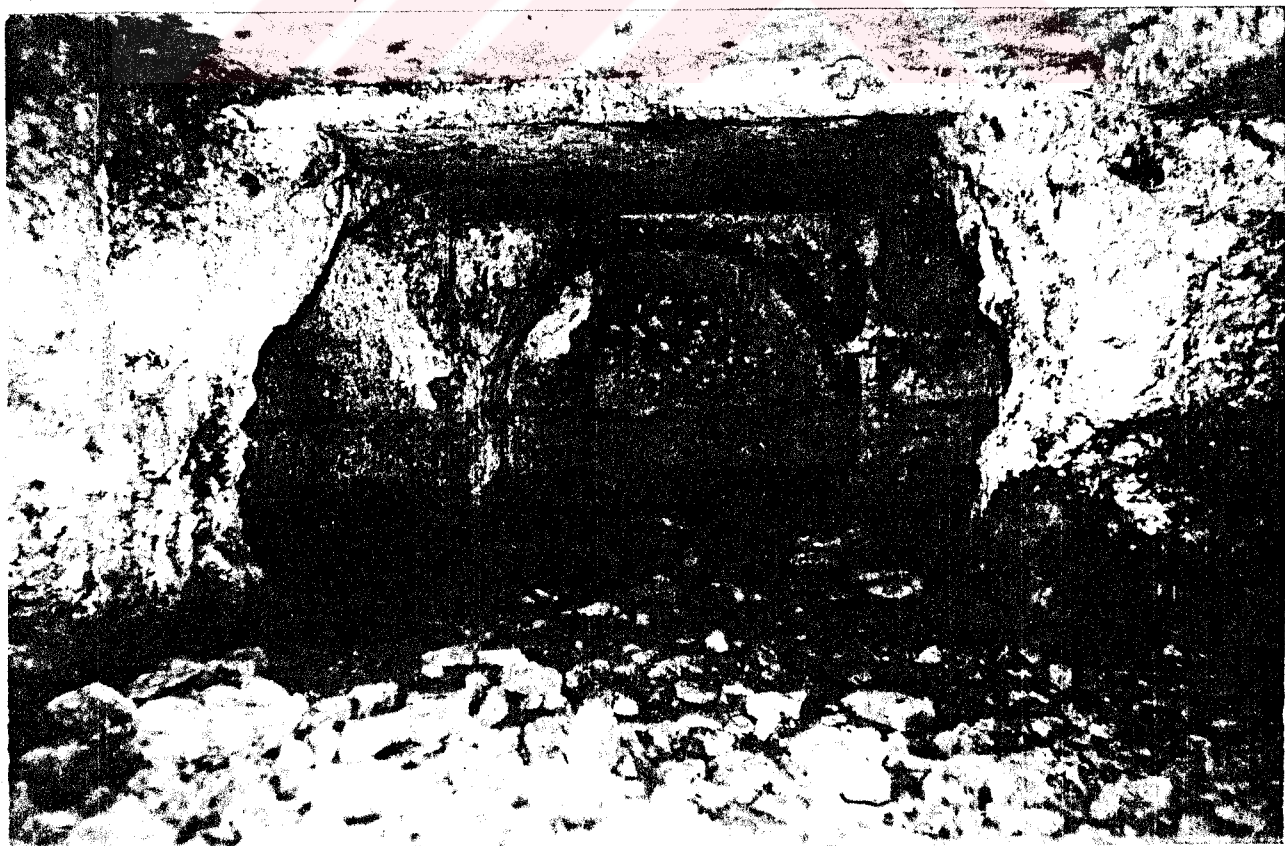
K 29-1

K 29-2

K 30-1

K 30 ?

LEVHA

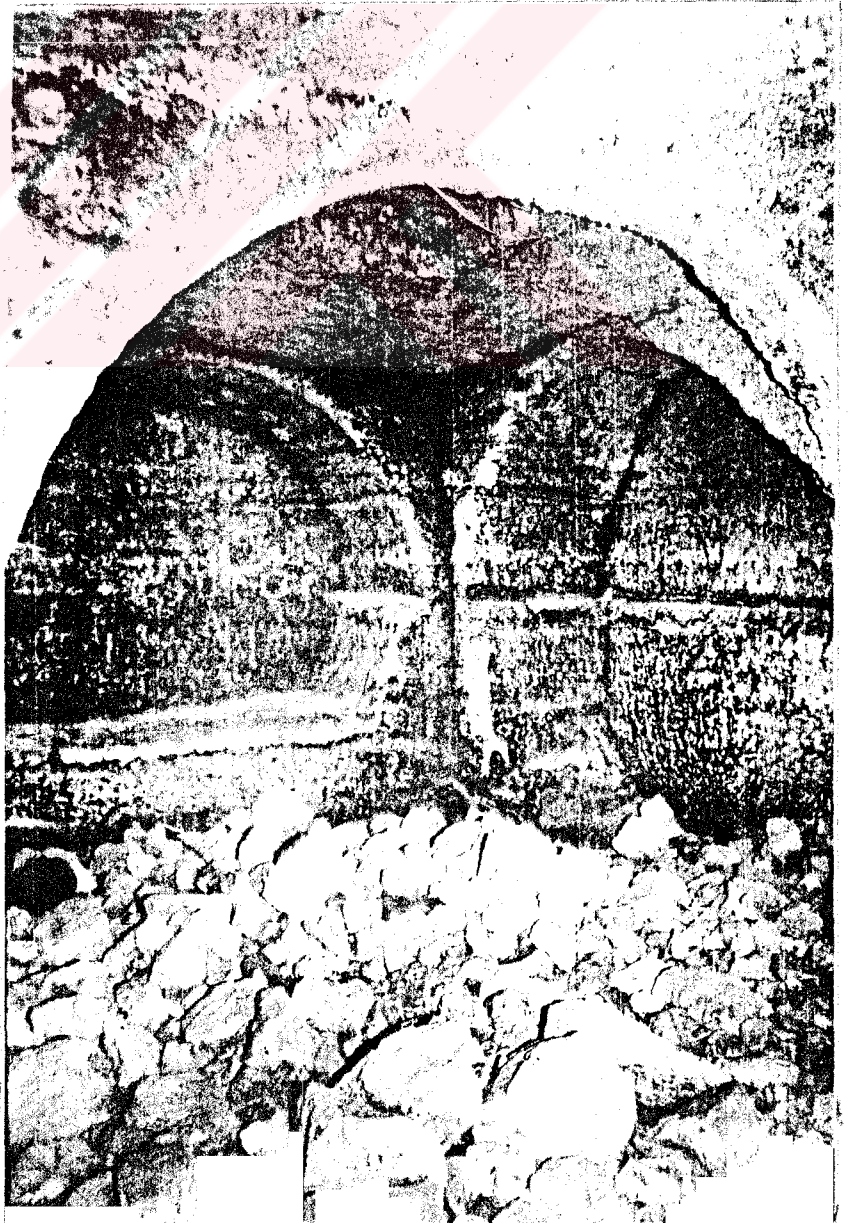
K 31-1

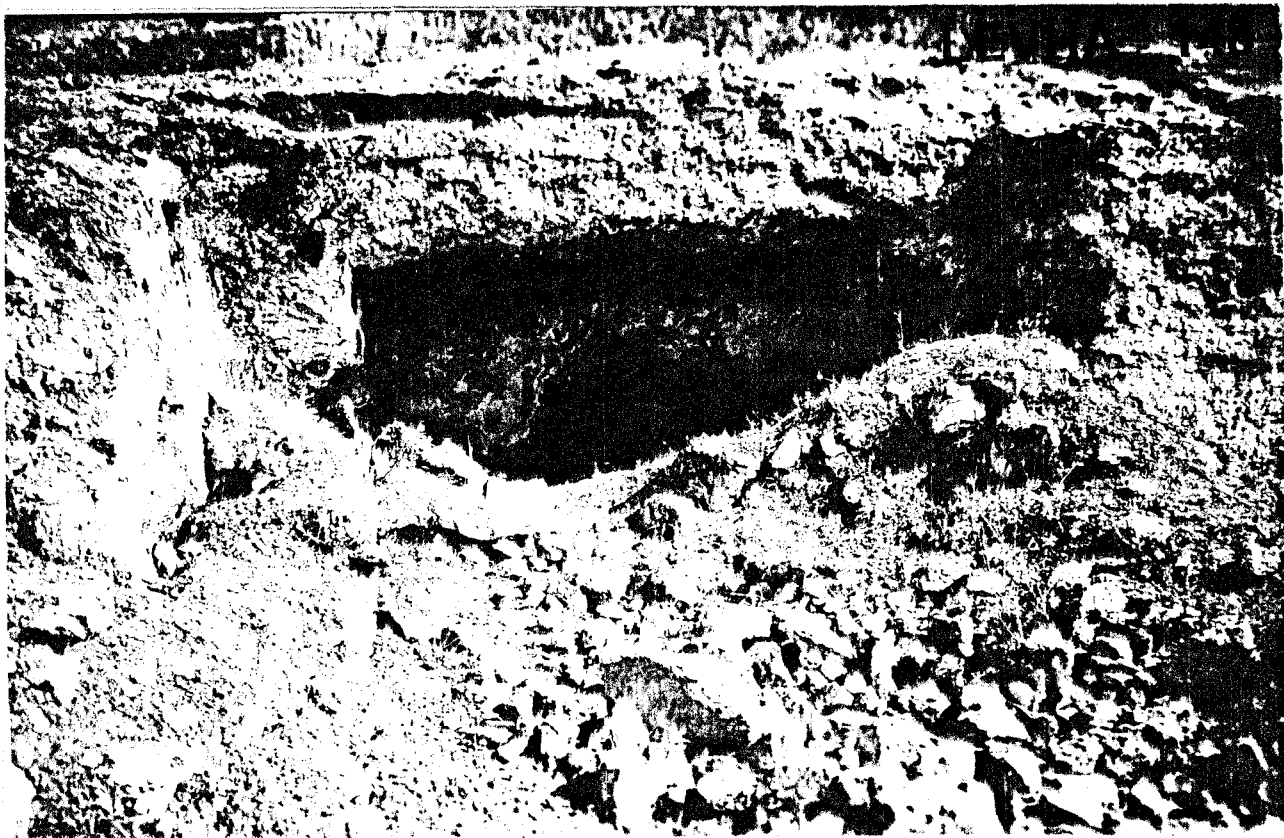
K 31-2

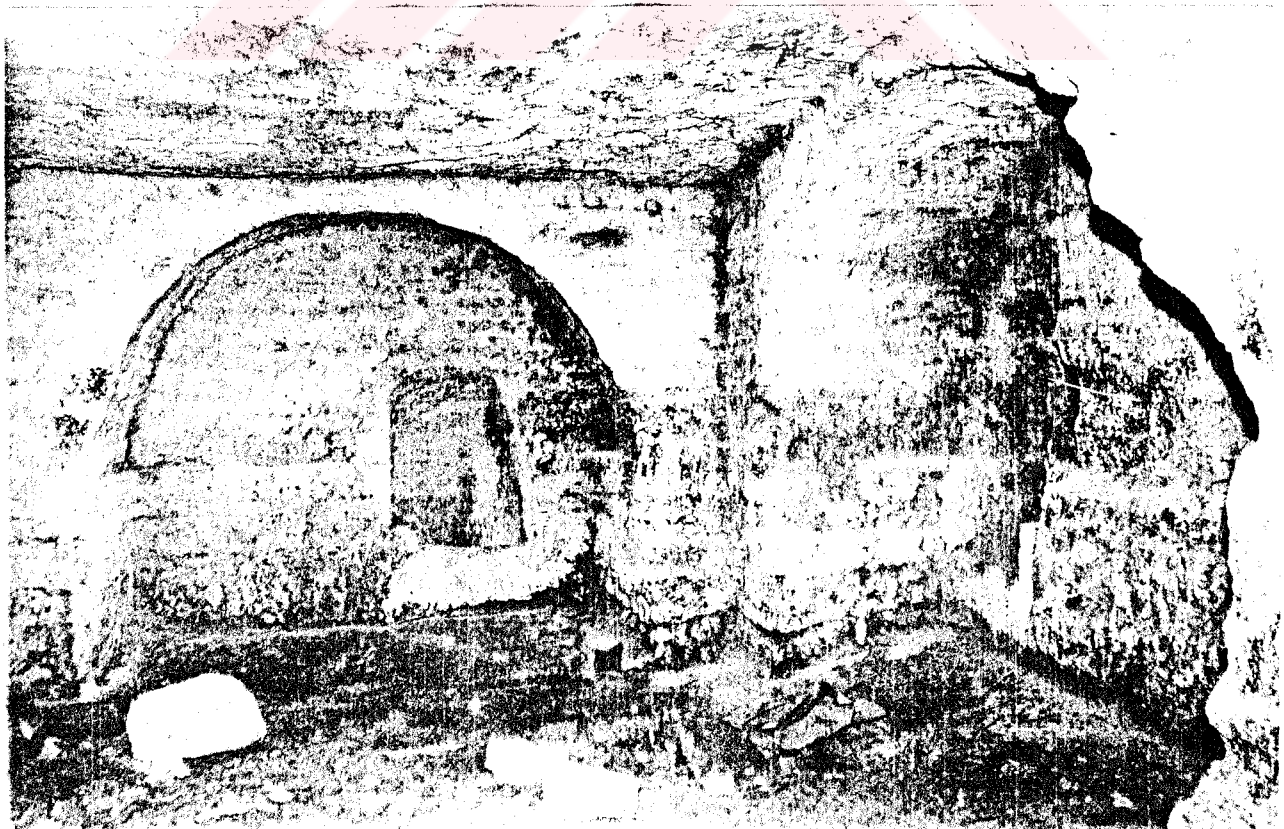
K 32-1

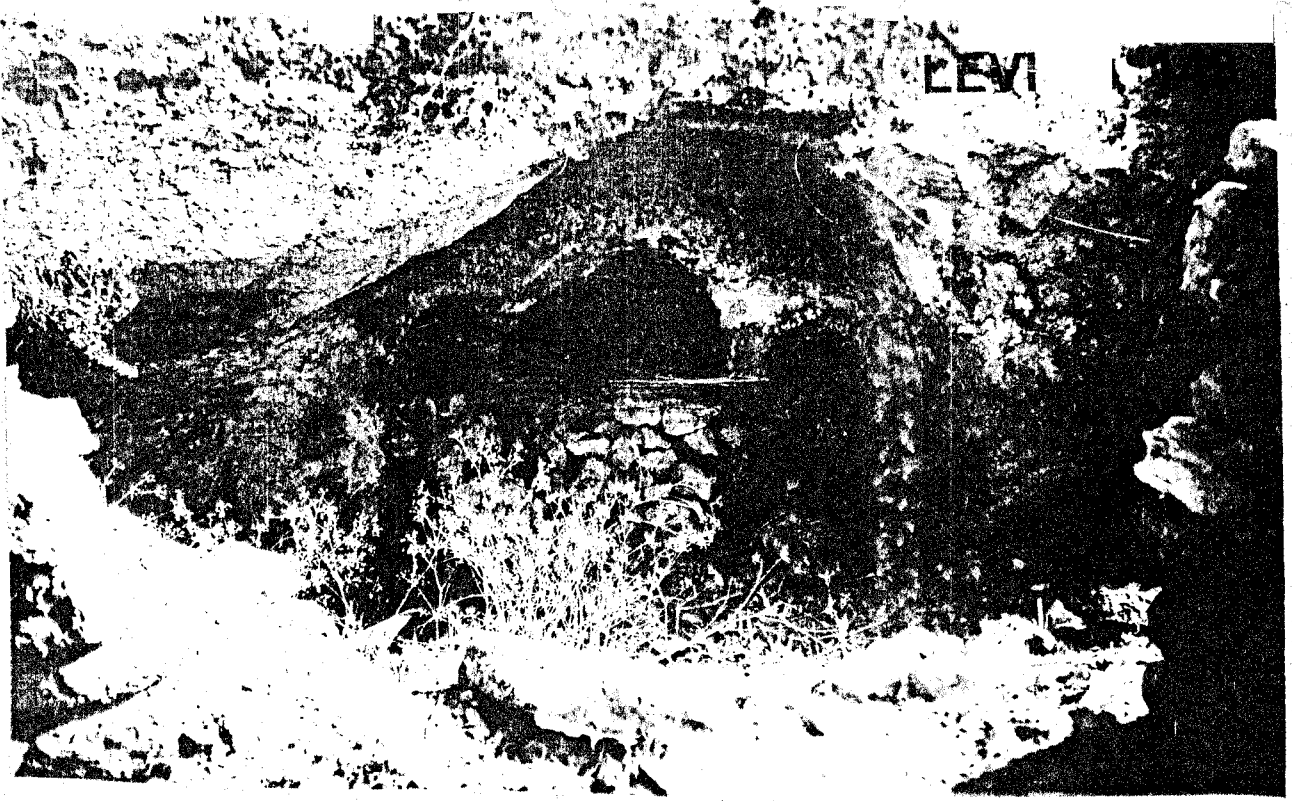
K 32 2

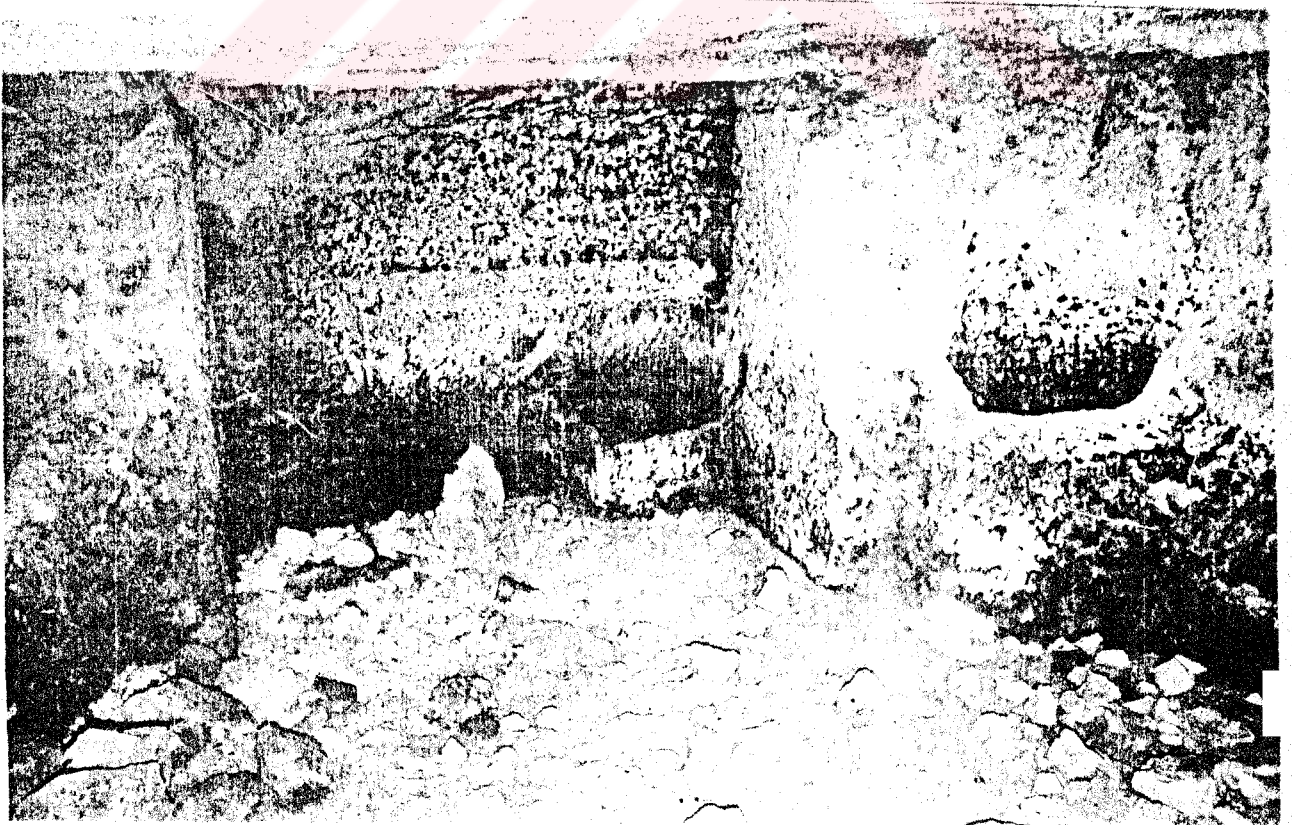
K 33-1

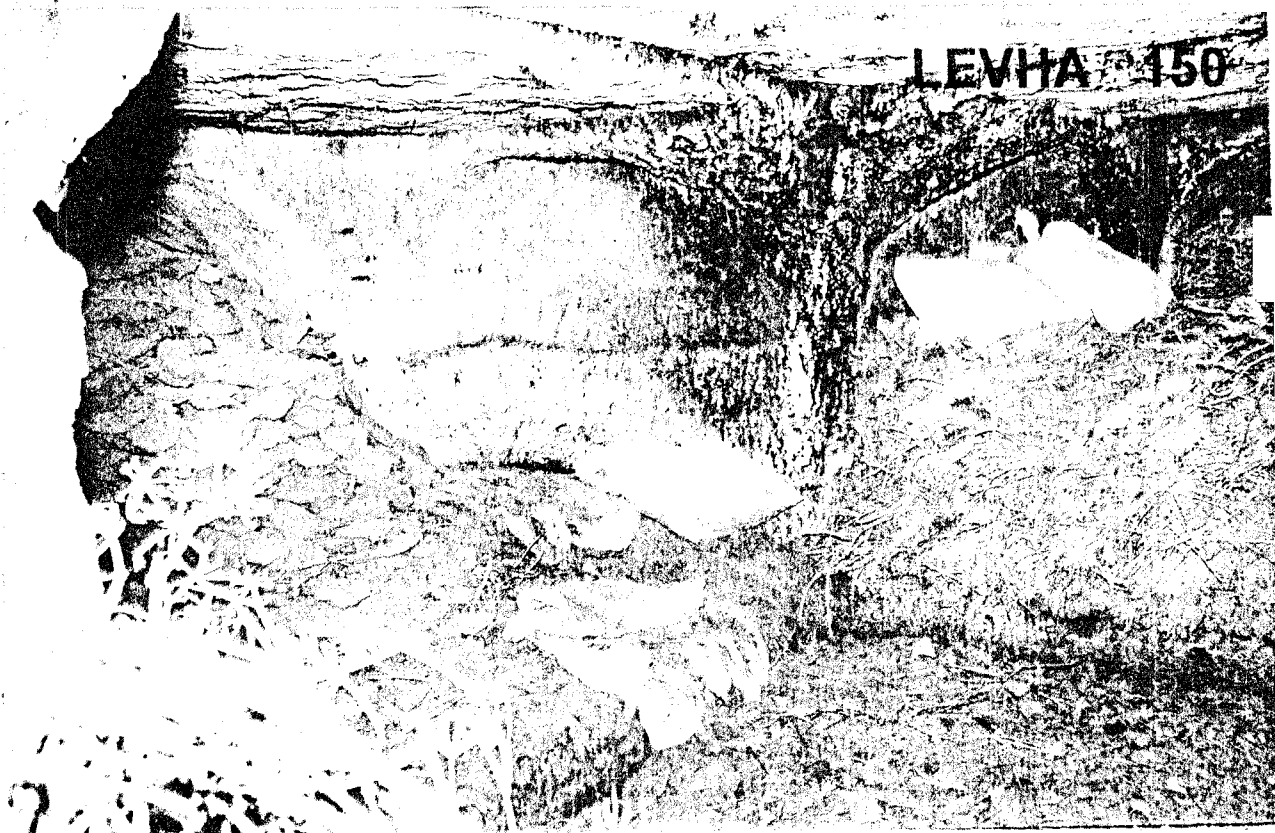
K 33 2

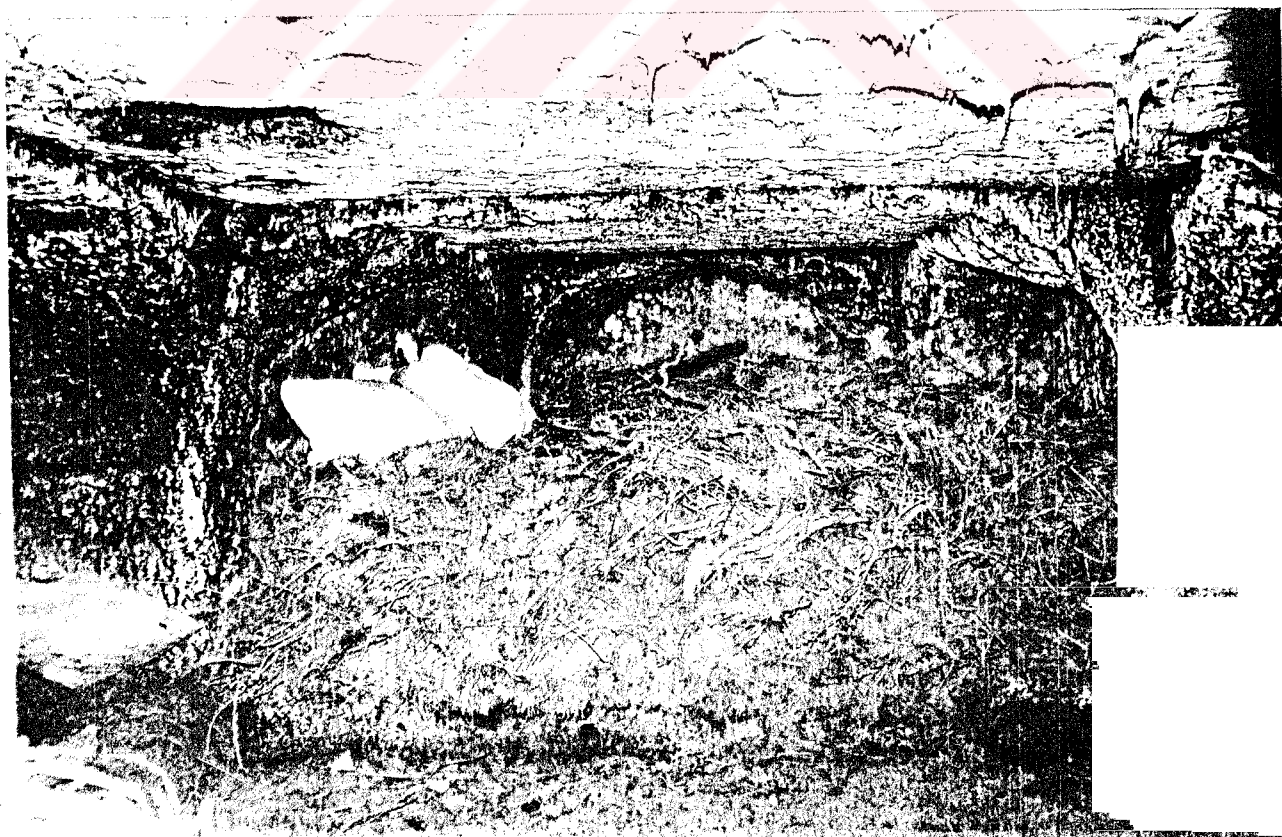
K 34-1

K 34-2

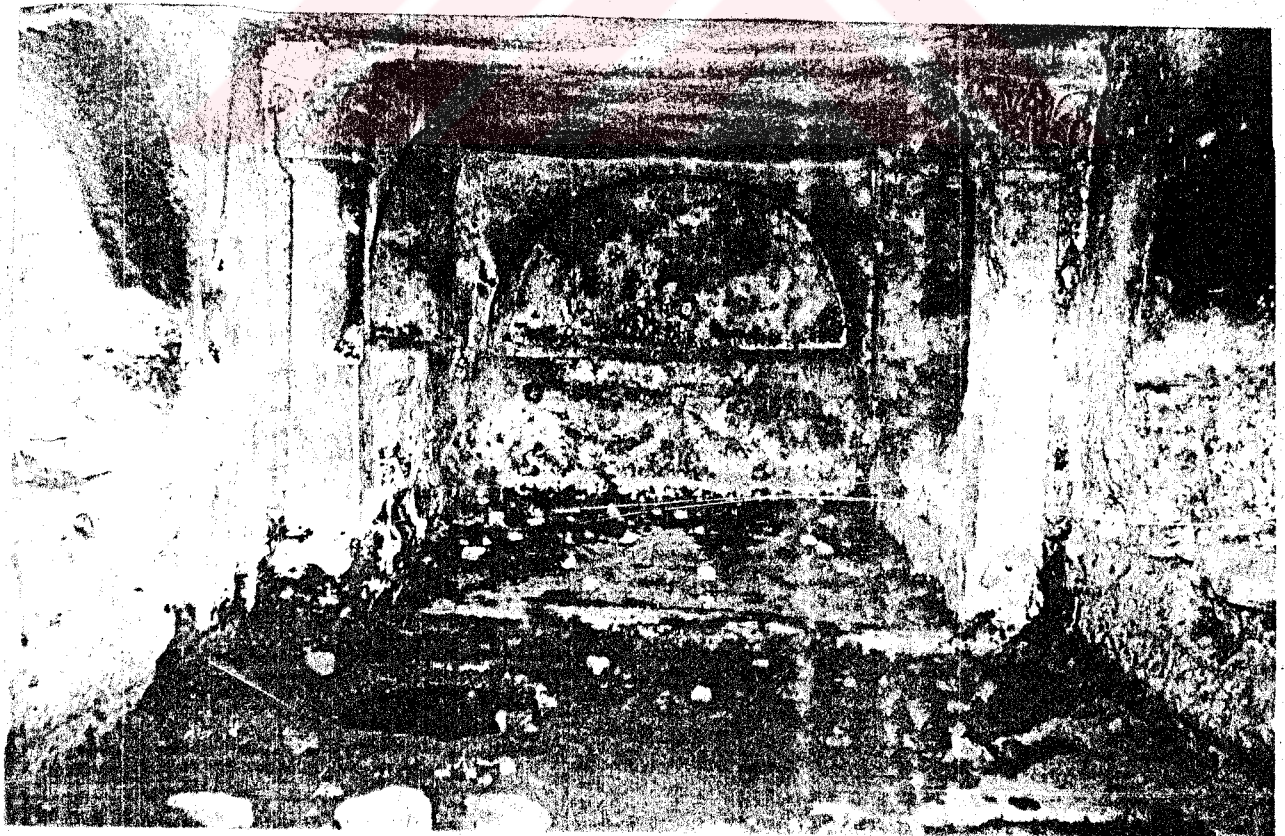
K 34-3

K 34-4

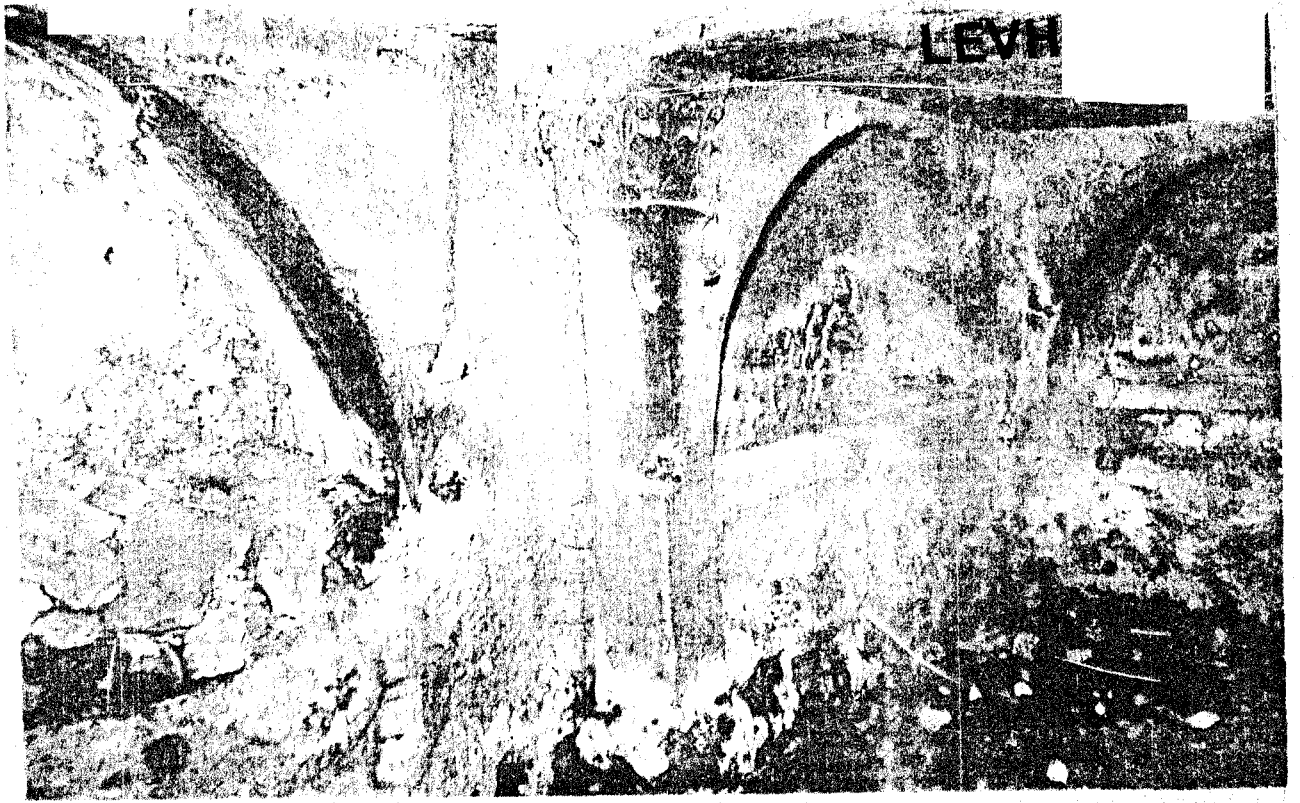

K 35-1

K 35-2

K 35-3

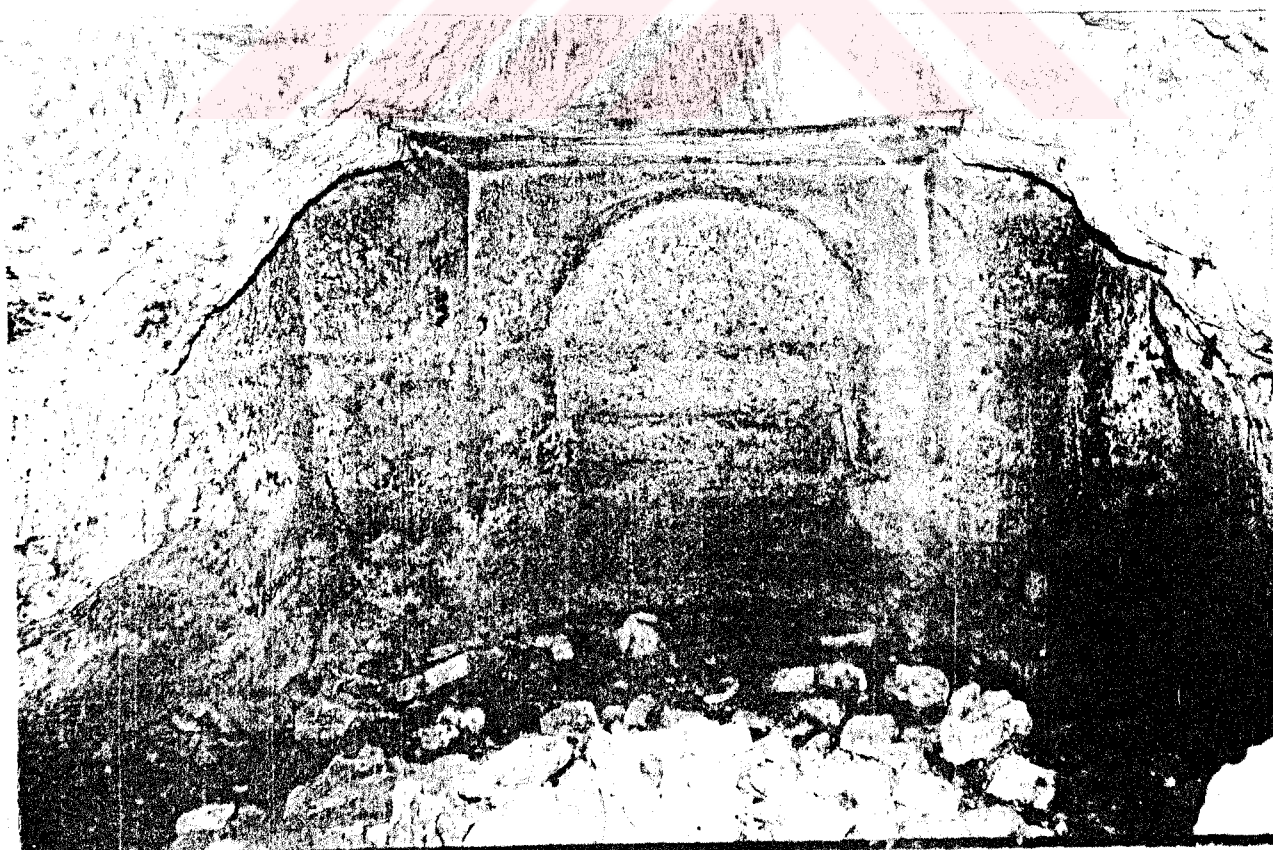

K 35-4

LEVIA 10

K 36-1

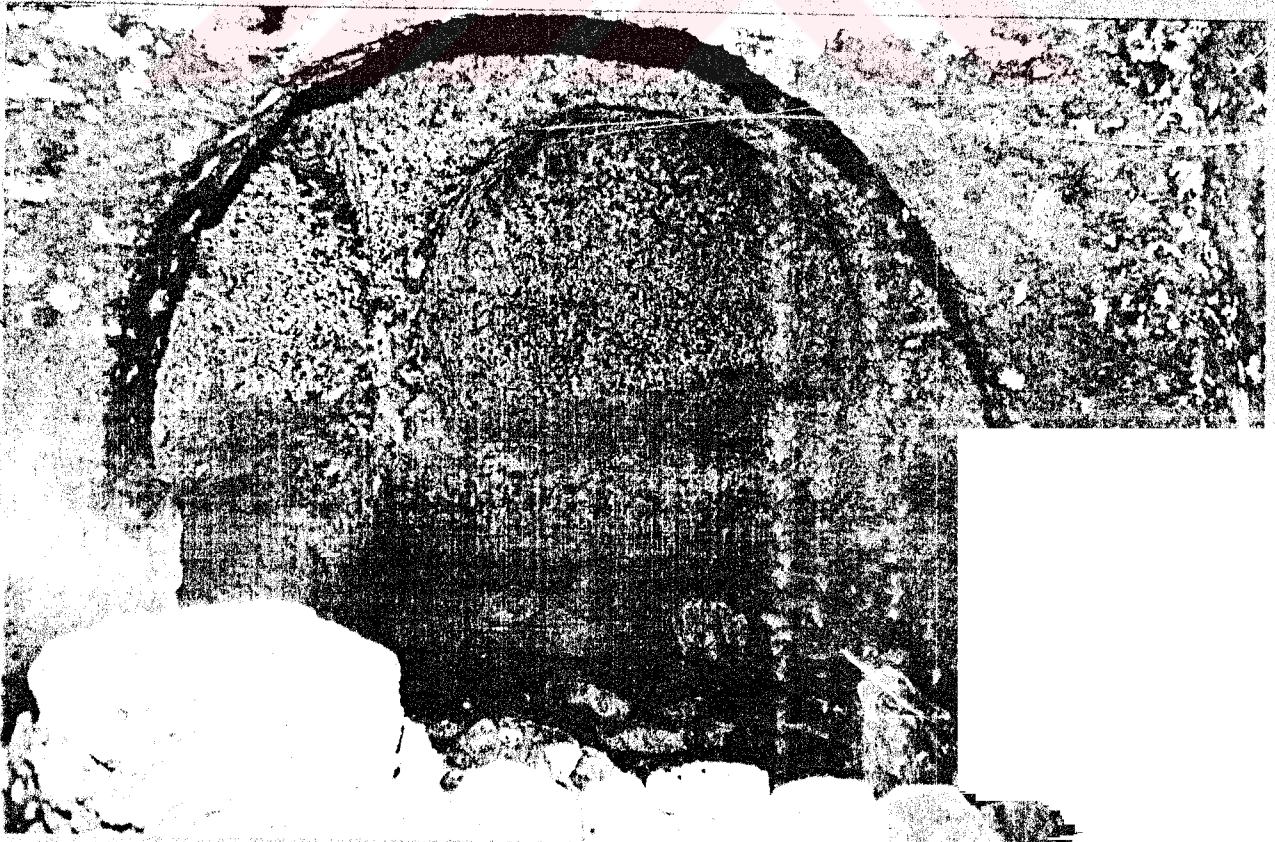

K 36-2

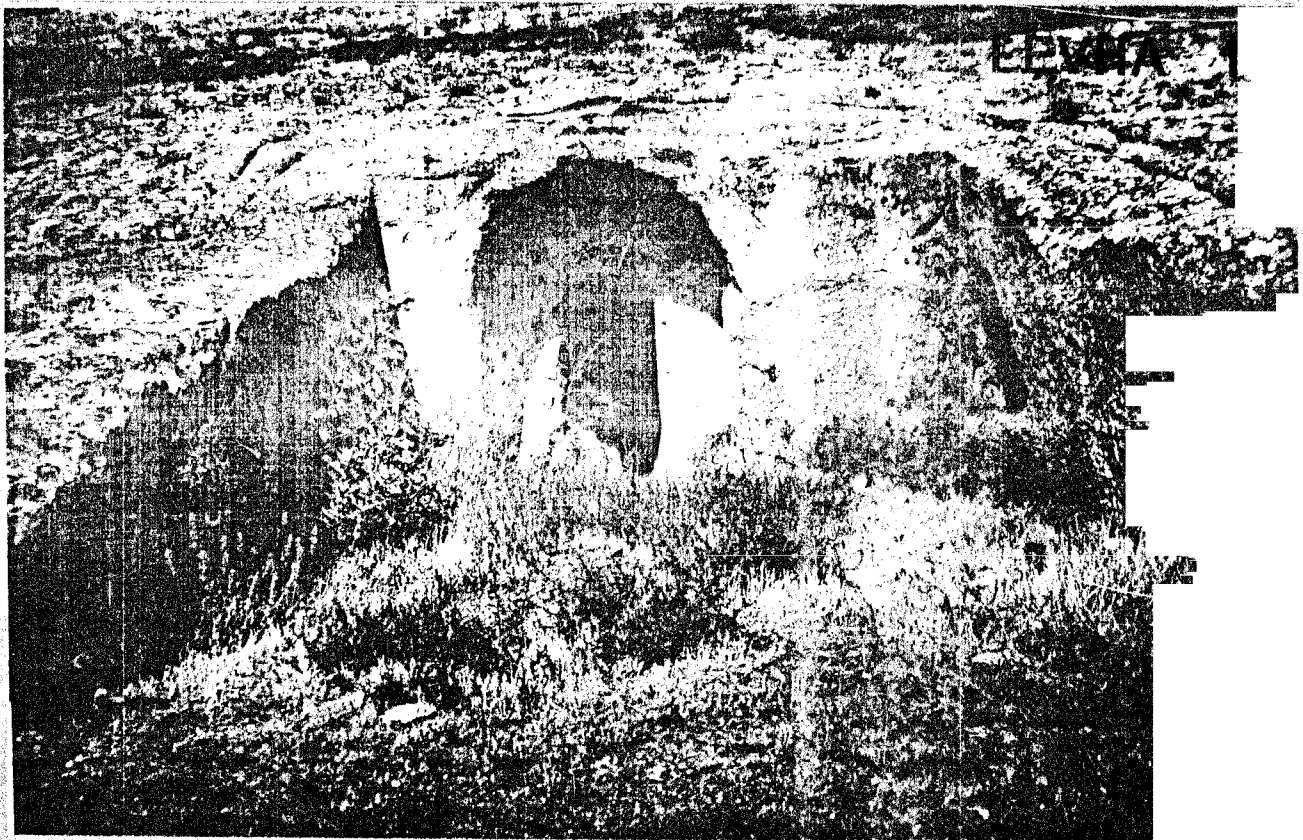
LEVHA: 354

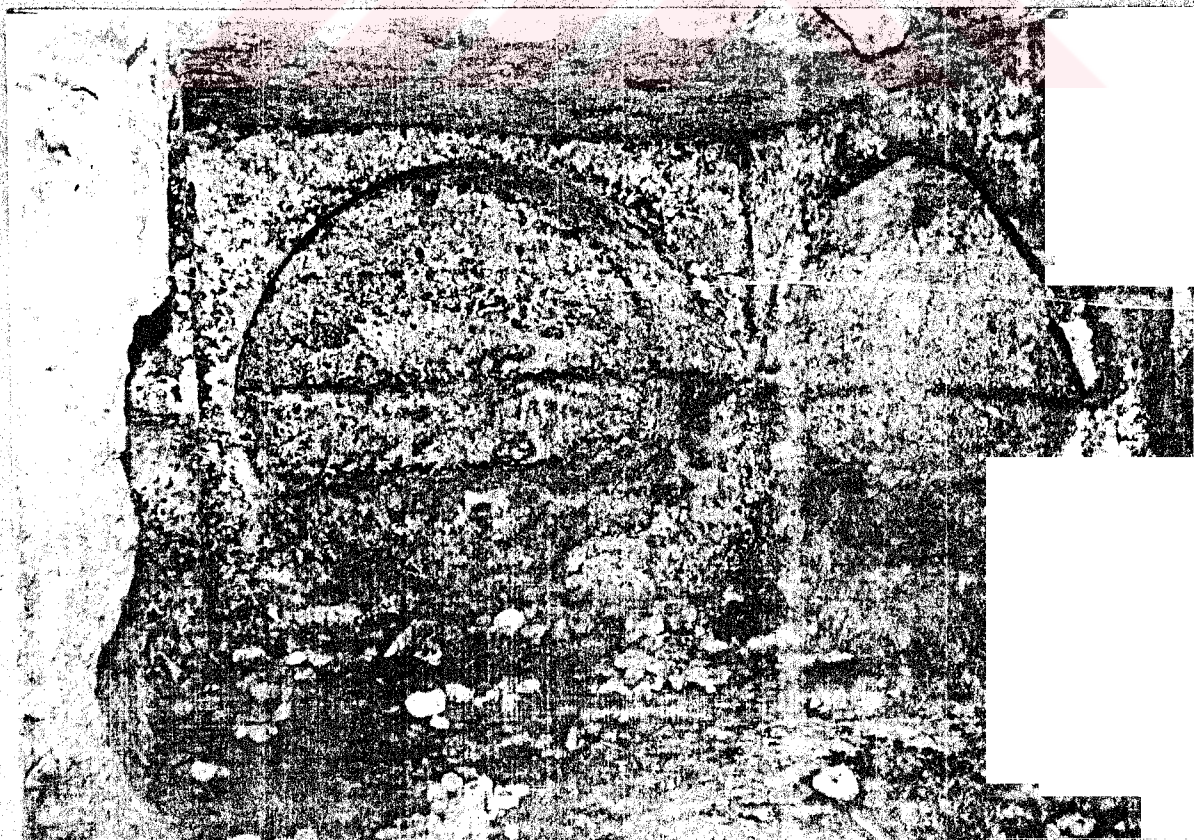
K 37-1

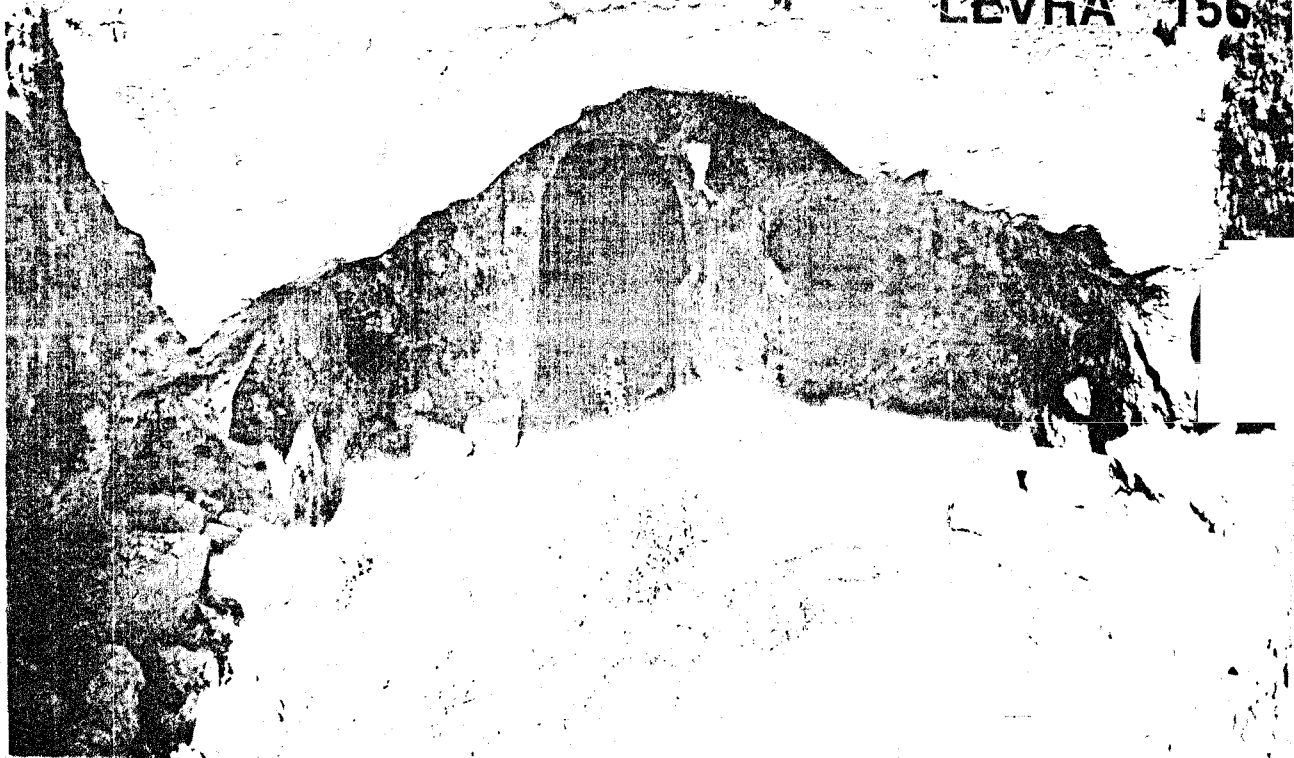
K 37.2

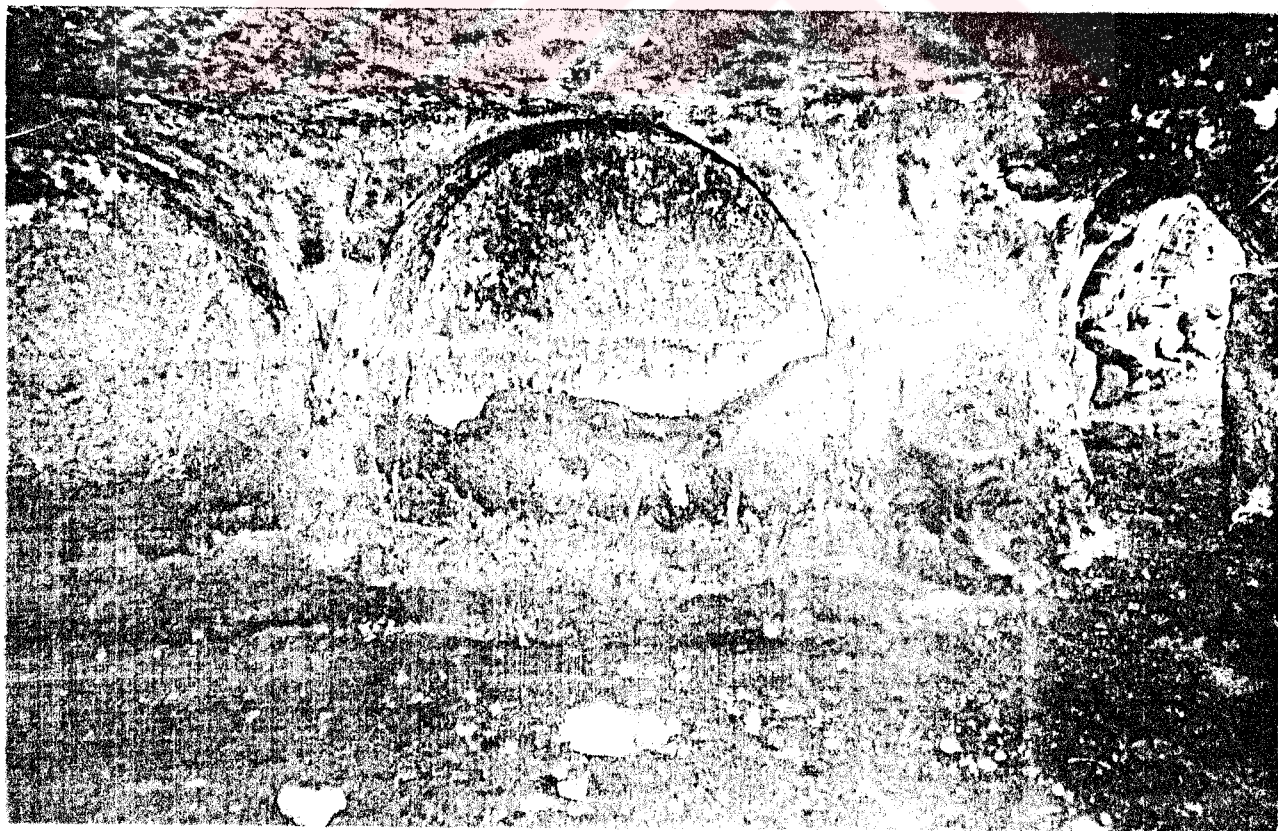
K 38.1

K 38.2

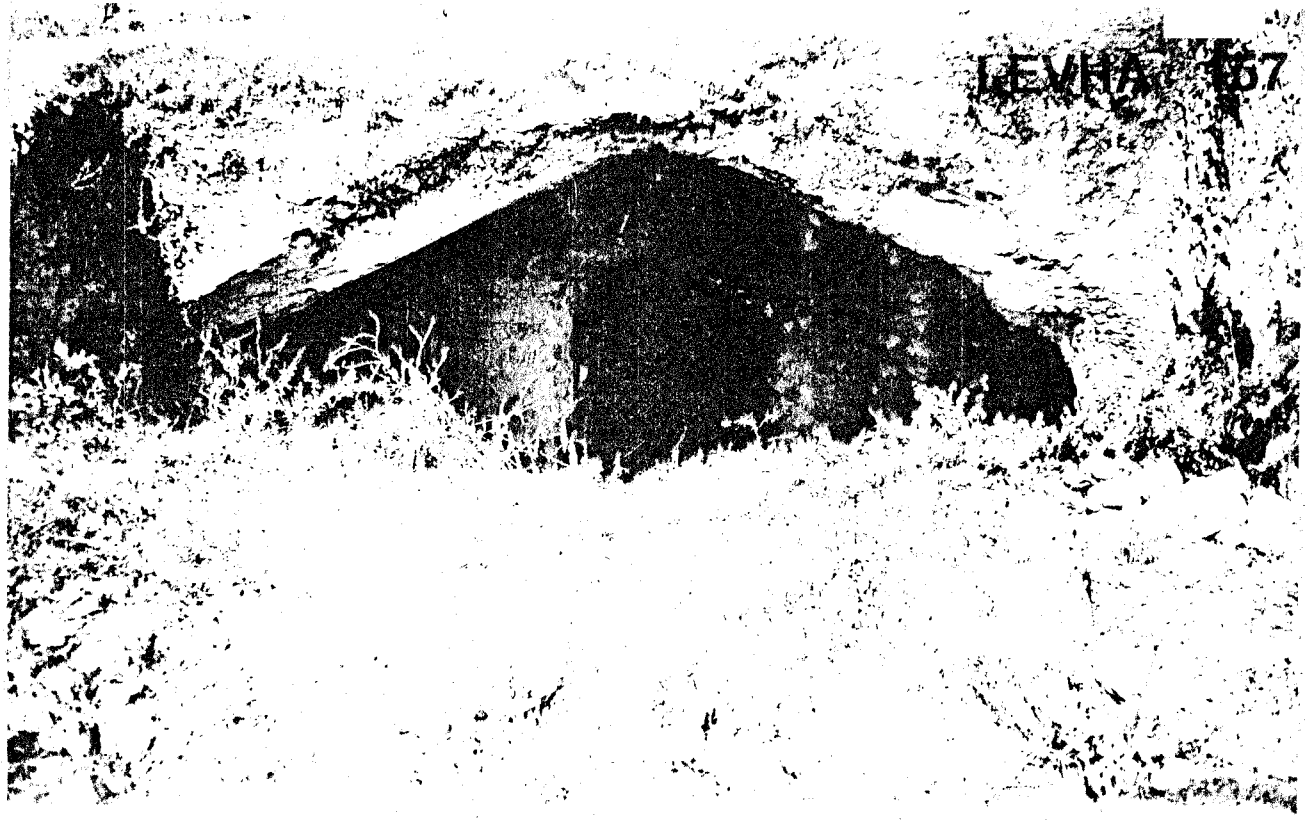

K 39-1

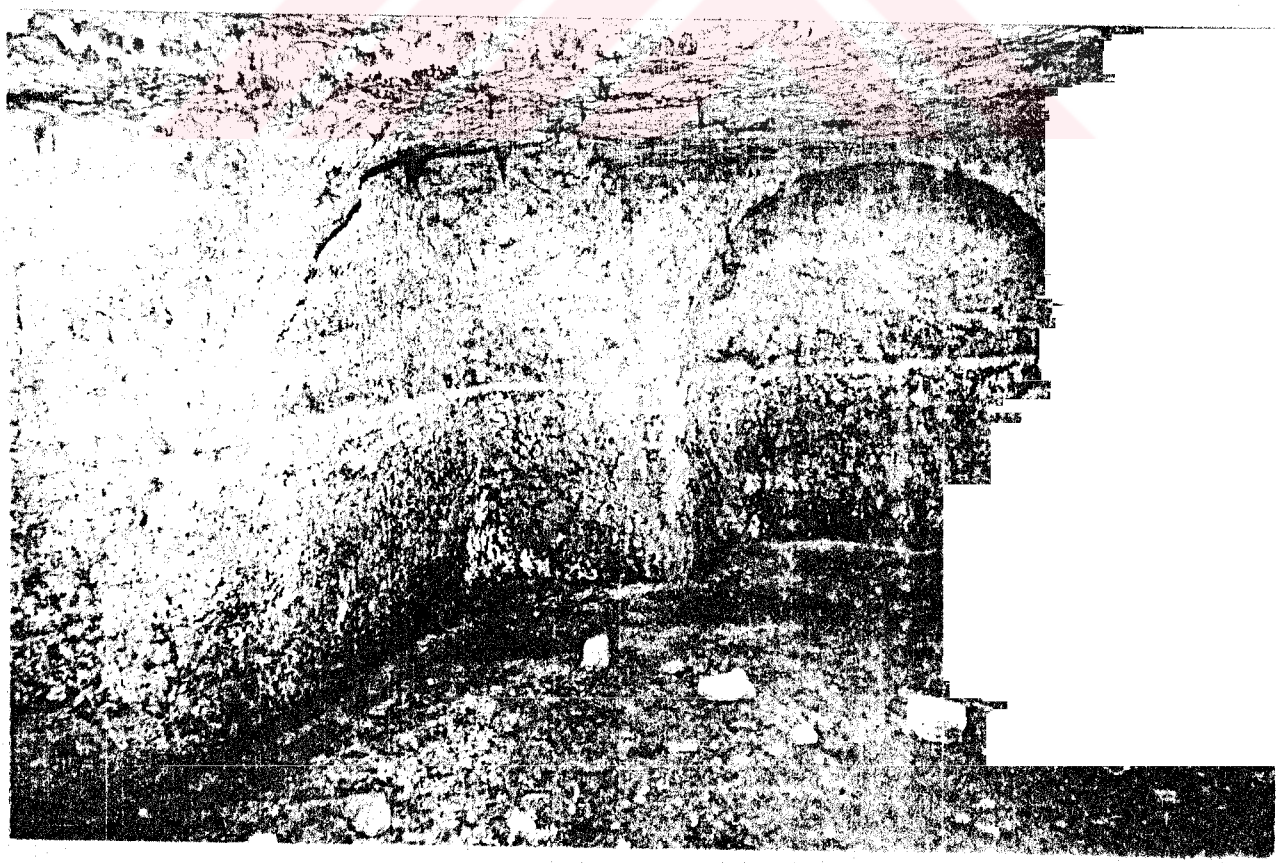

K 39-2

LEVHA 157

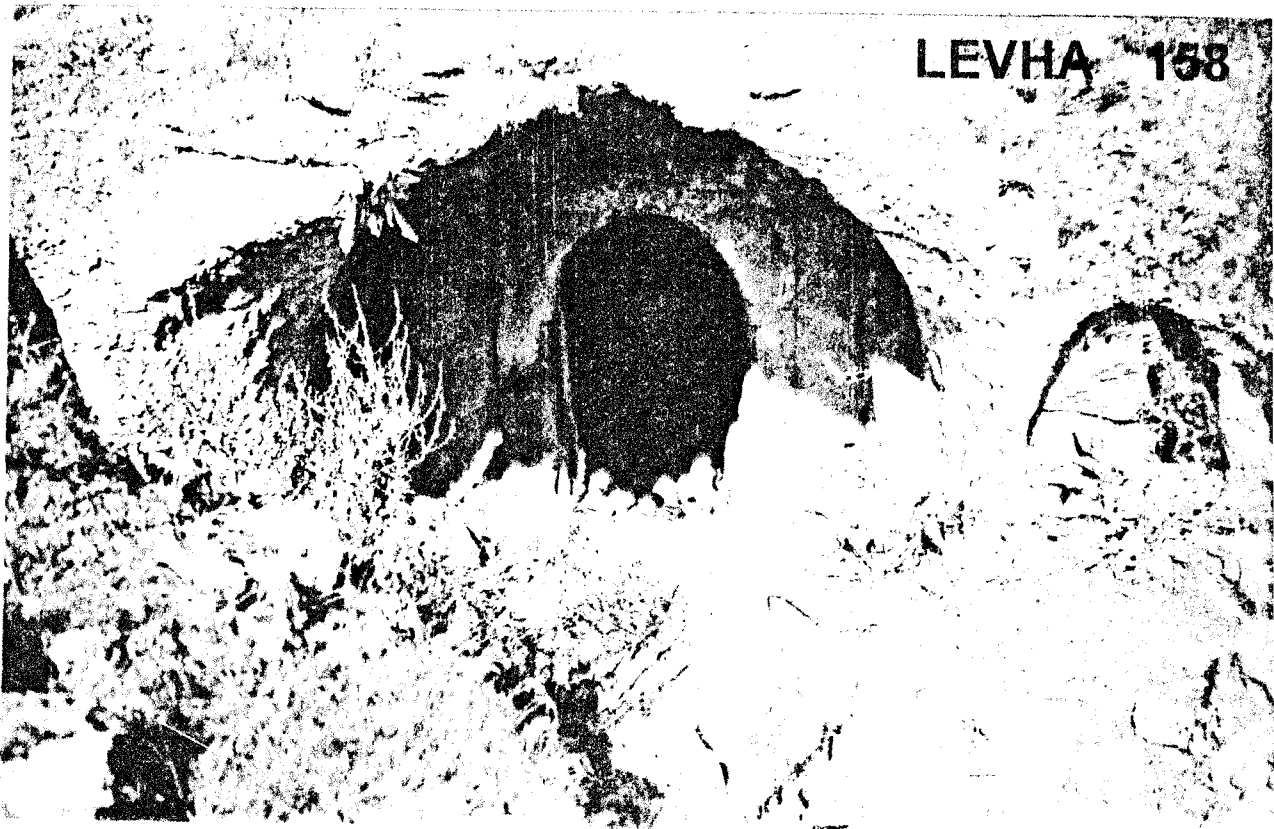

K 40-1

K 40-2

LEVHA 158

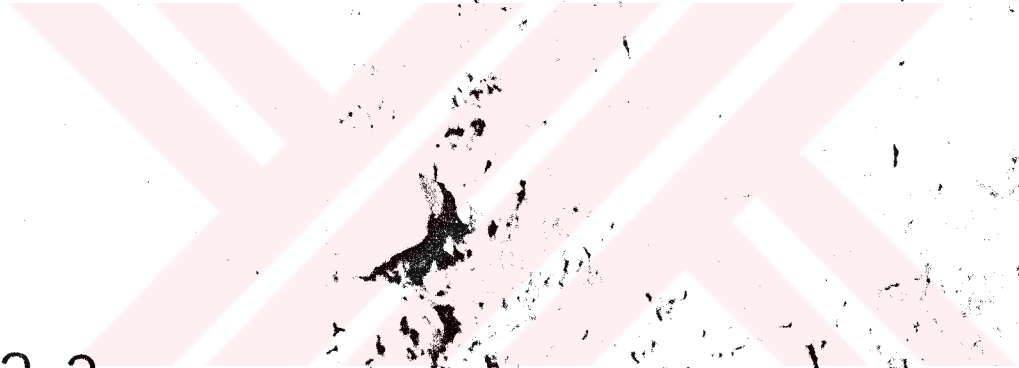
K41-1

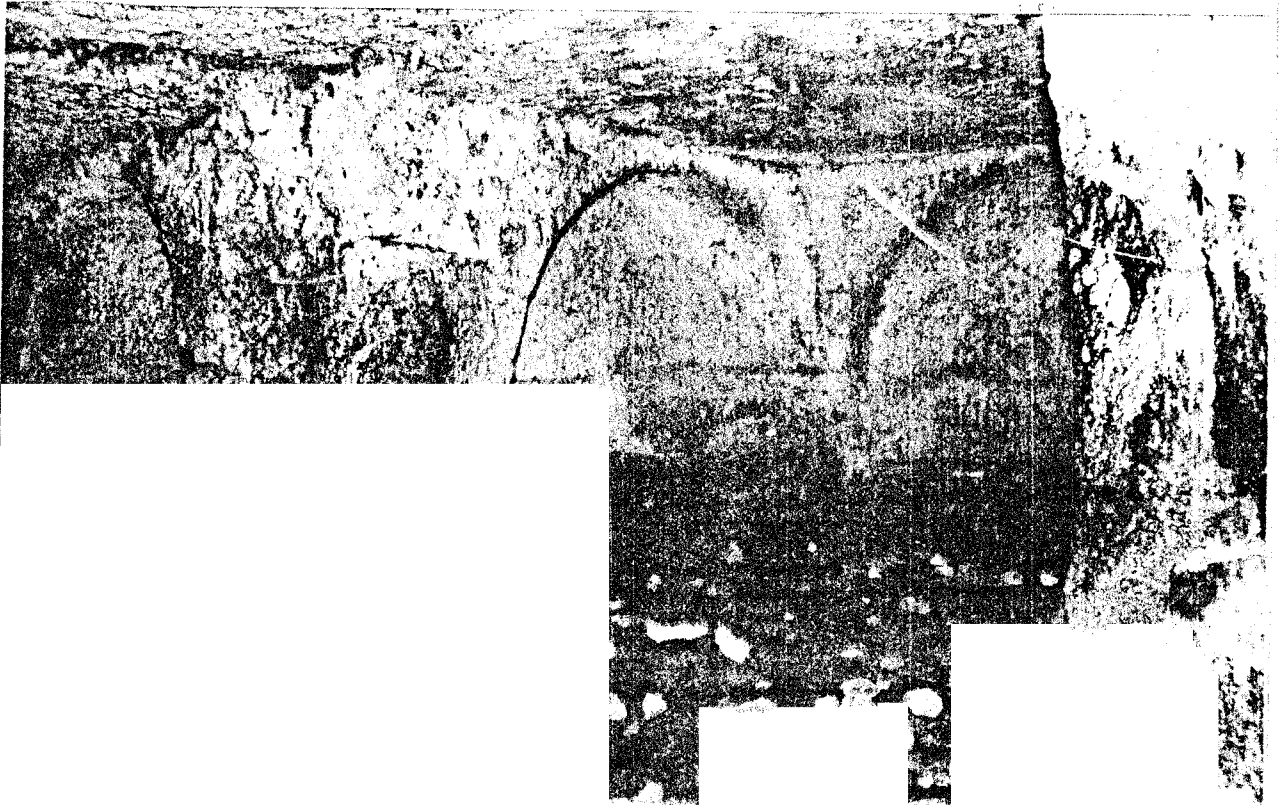
K41-2

K 42-1

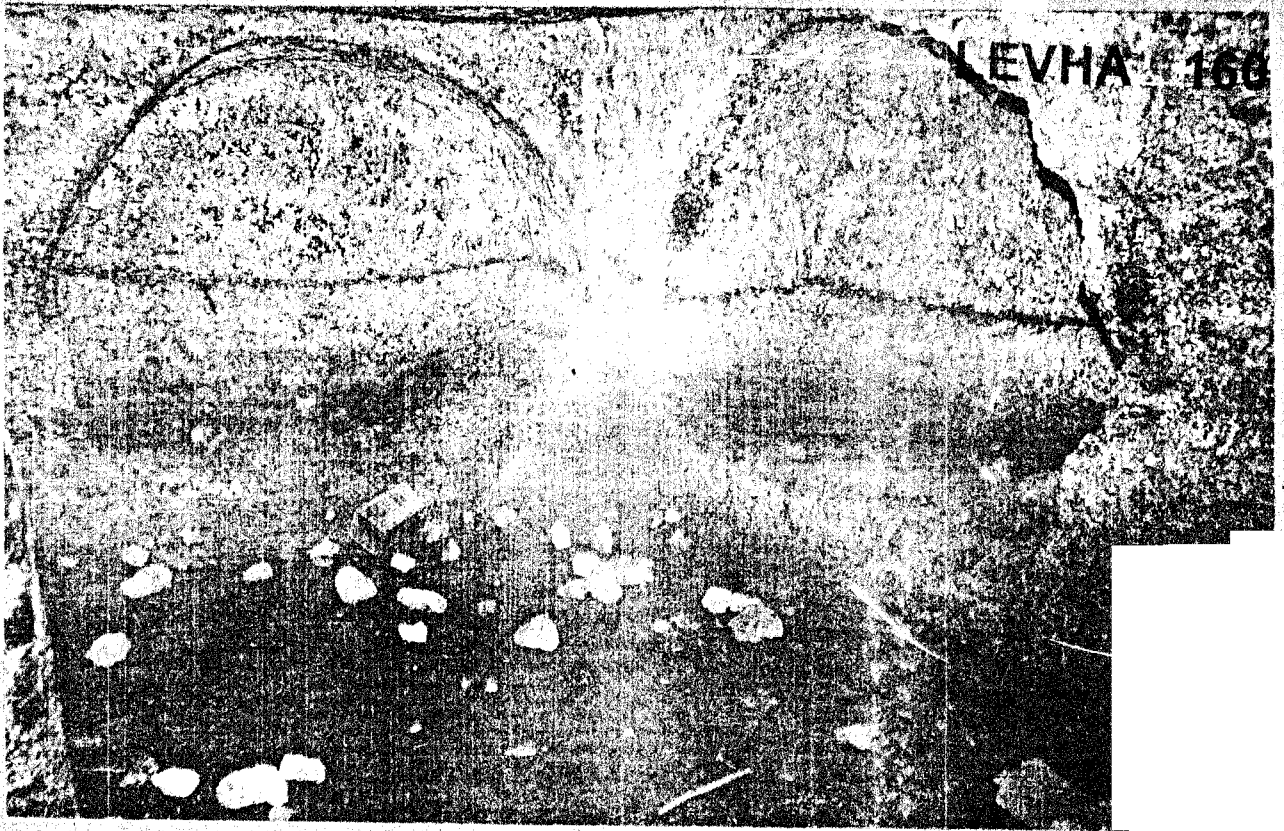
LEVHA 159

K 42-2

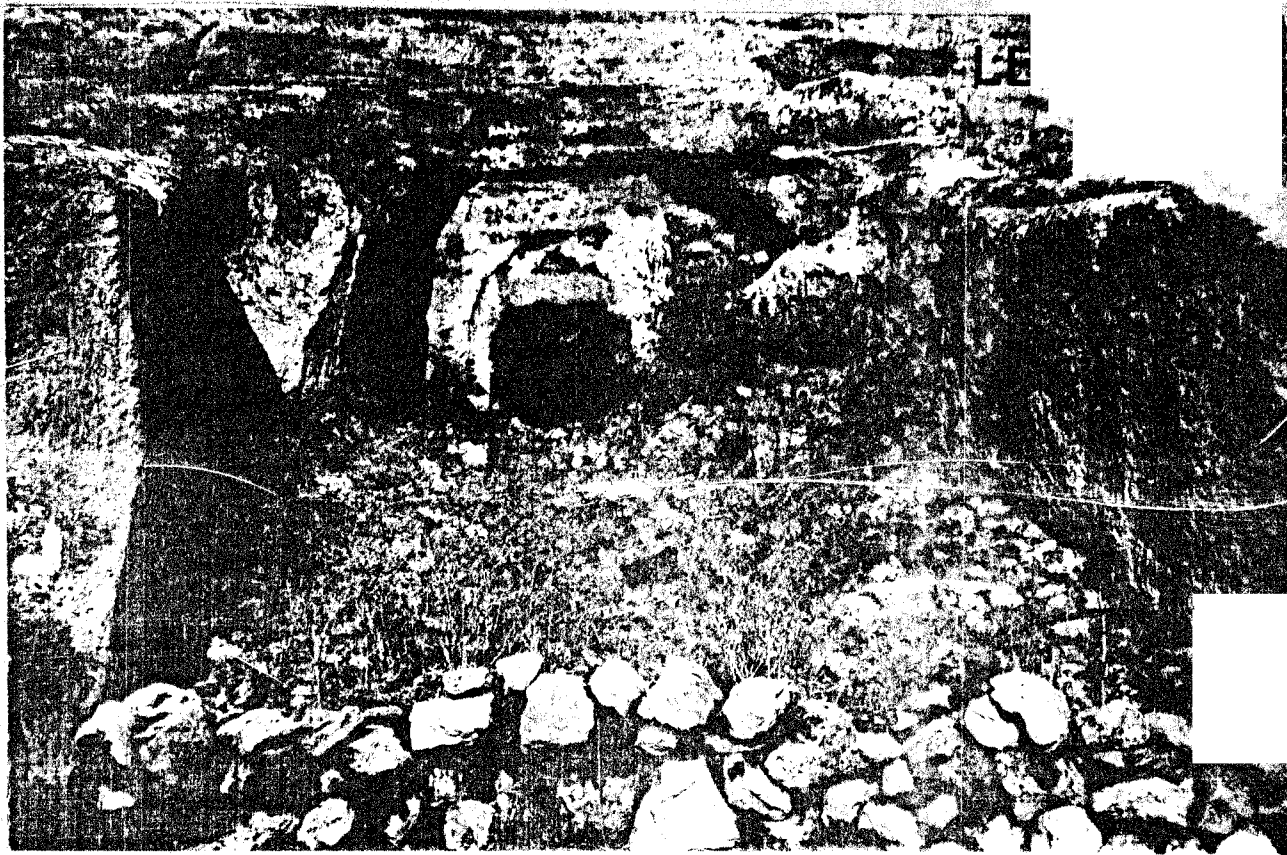

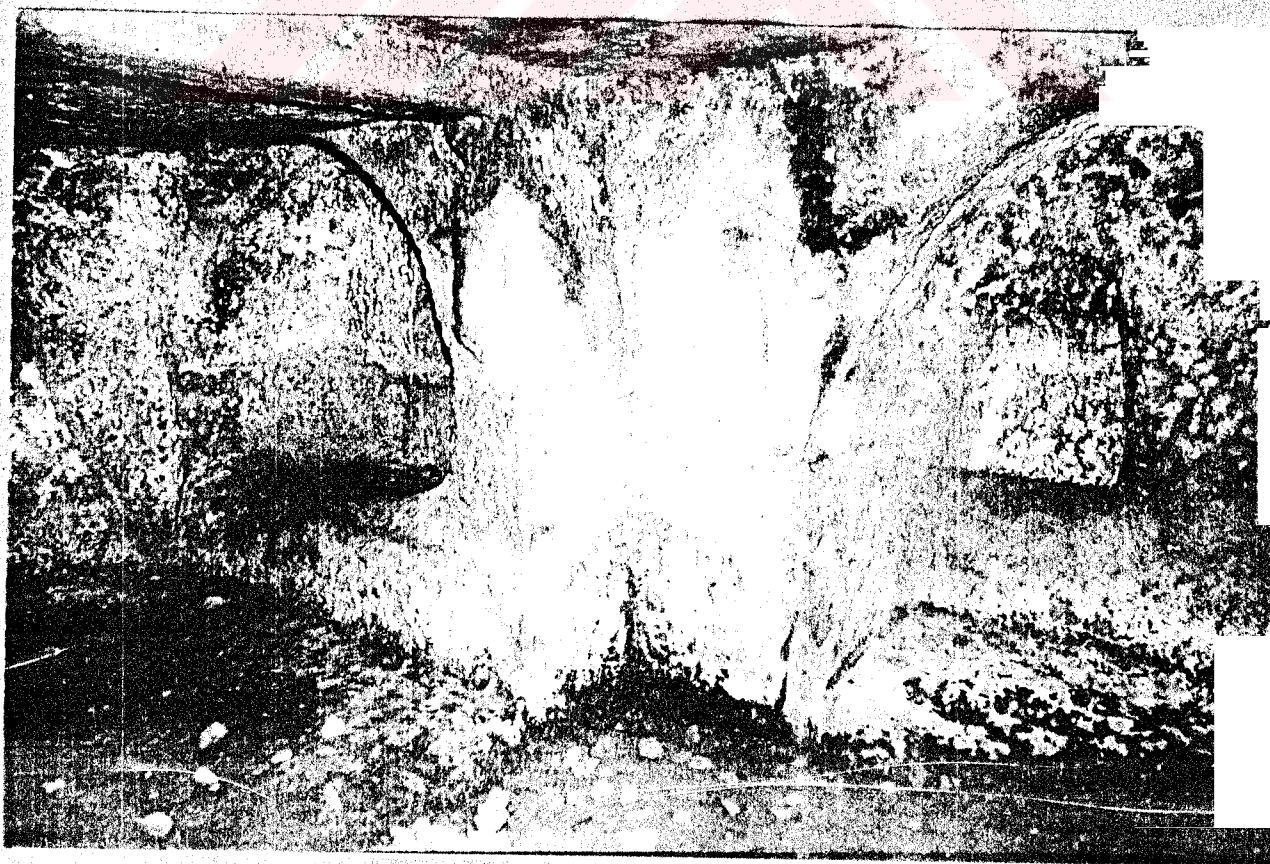
K 42-3

K 12

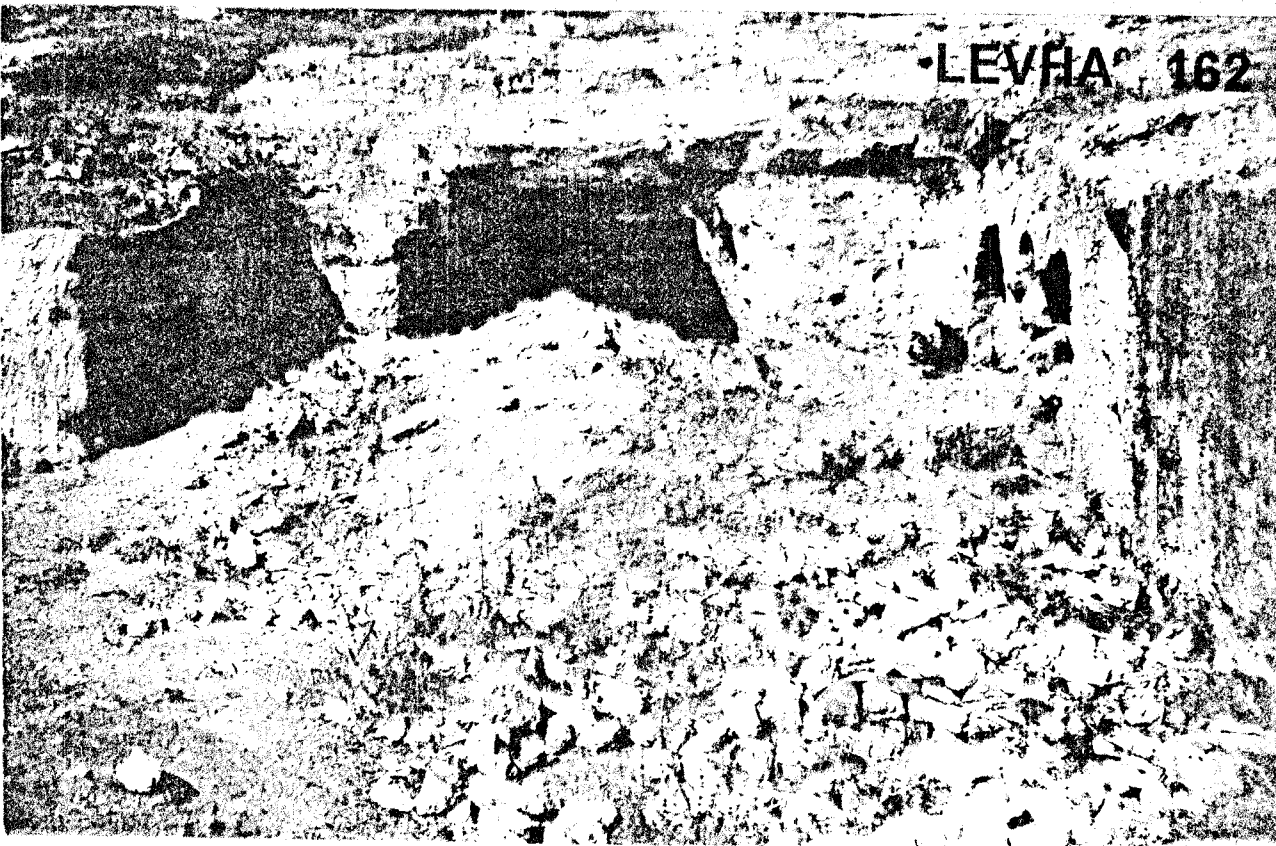

K 43-1

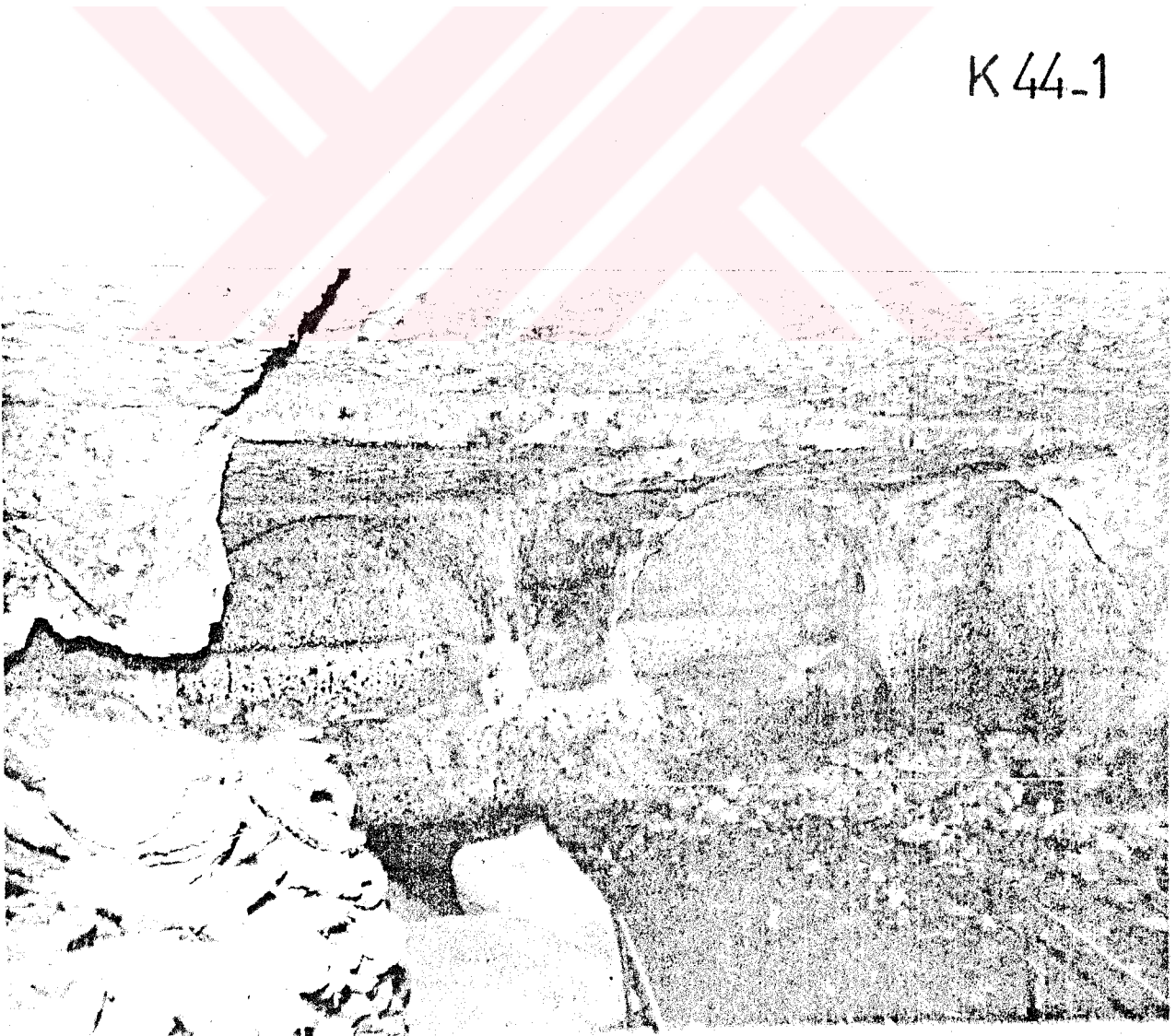

K 43-2

LEVHA 162

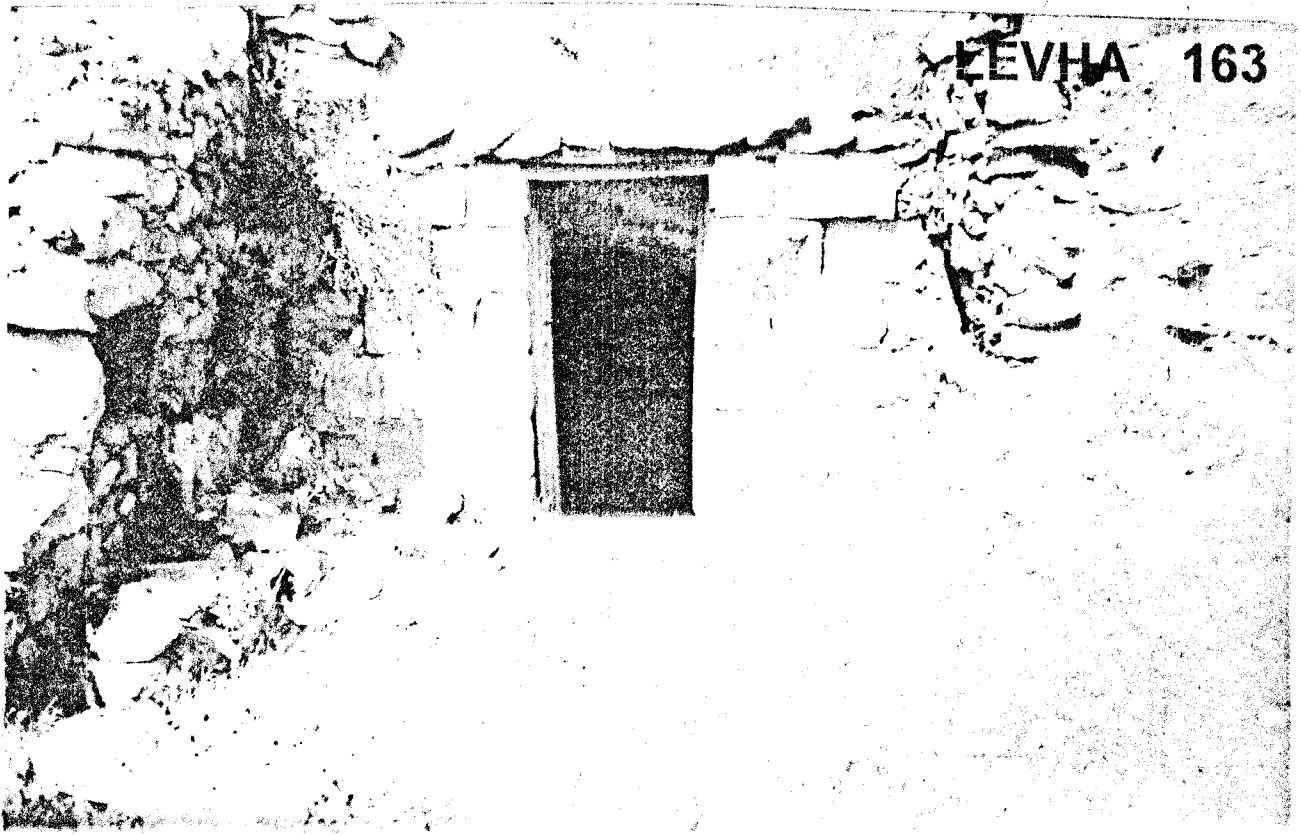

K44-1

K44-2

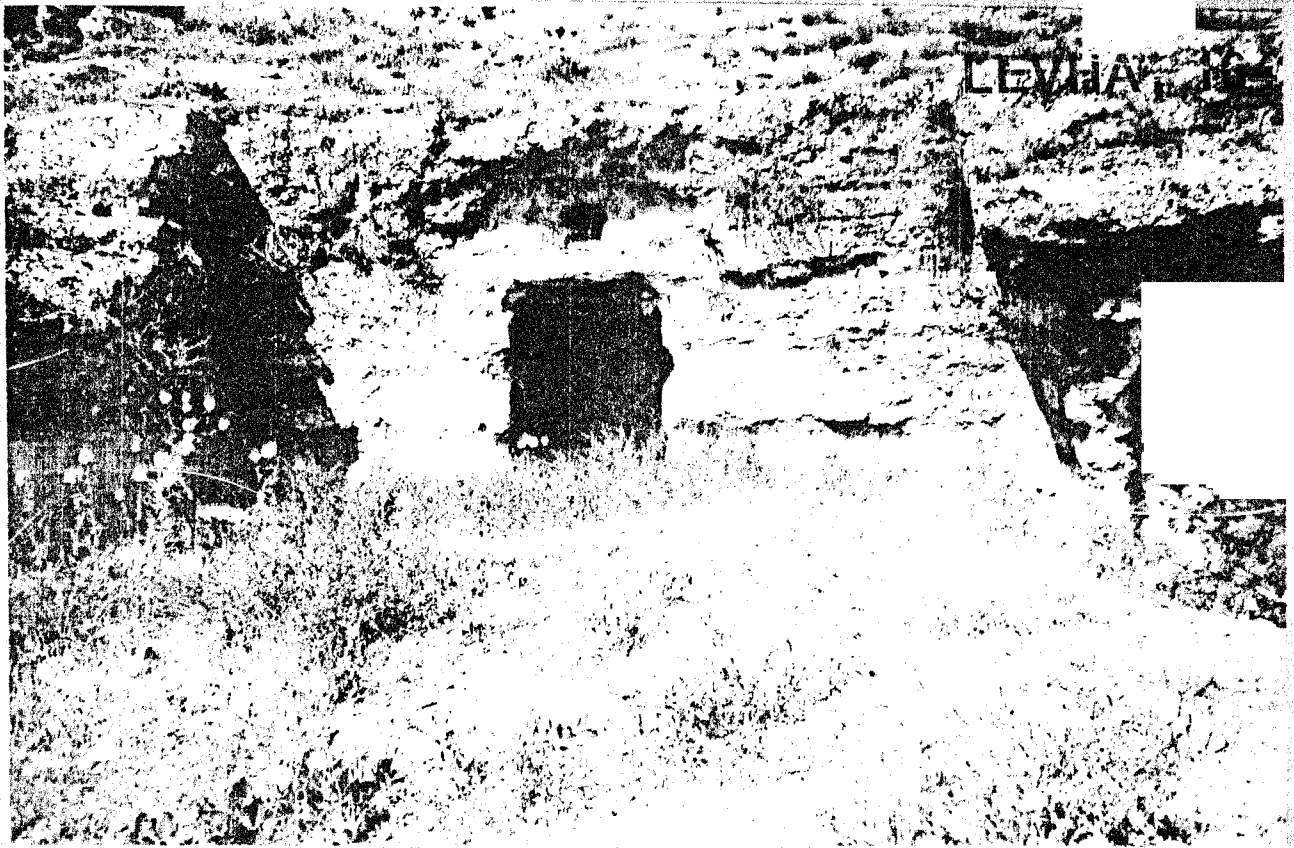
LEVHA 163

K 45-1

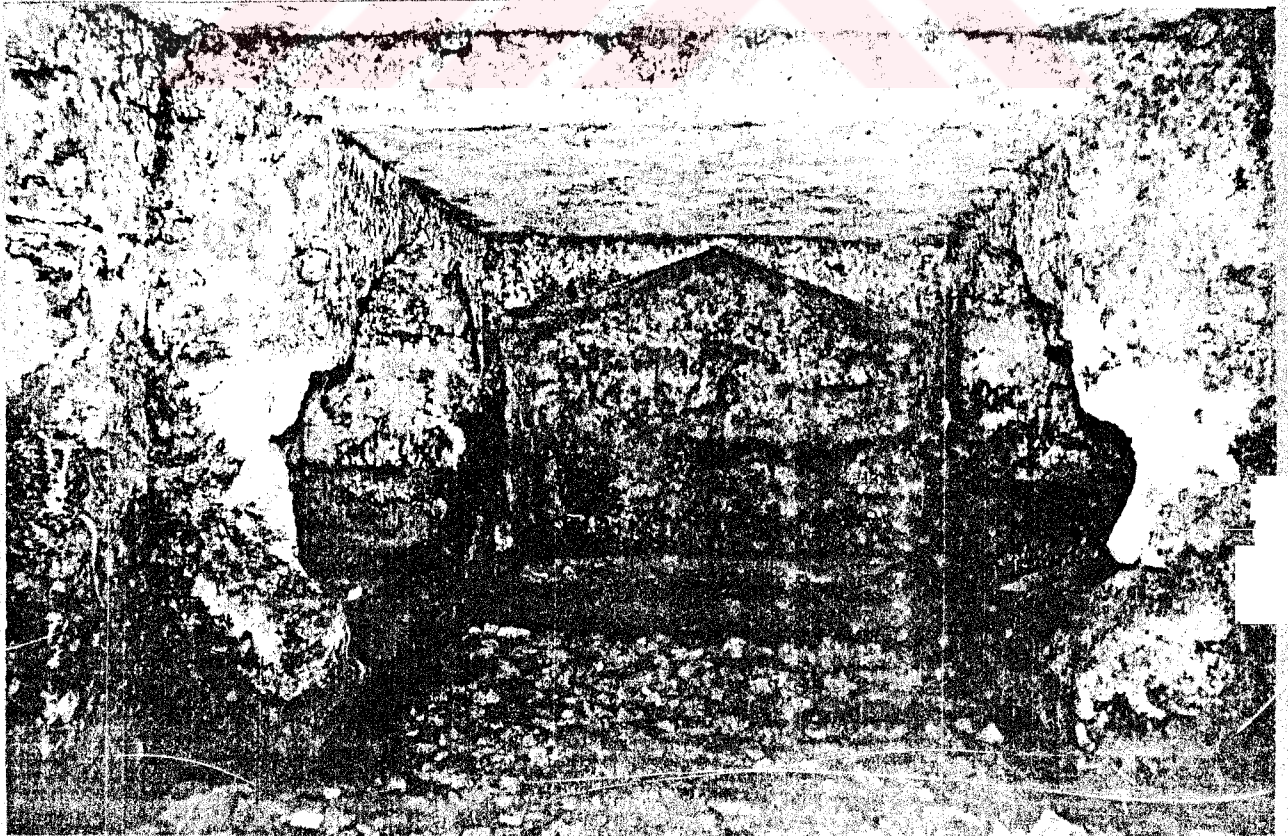

K 45 2

LEVIA 16

K 46-1

K 46-2

LEVHA 165

K47-1

K 47-2

LEVHA 166

K48-1

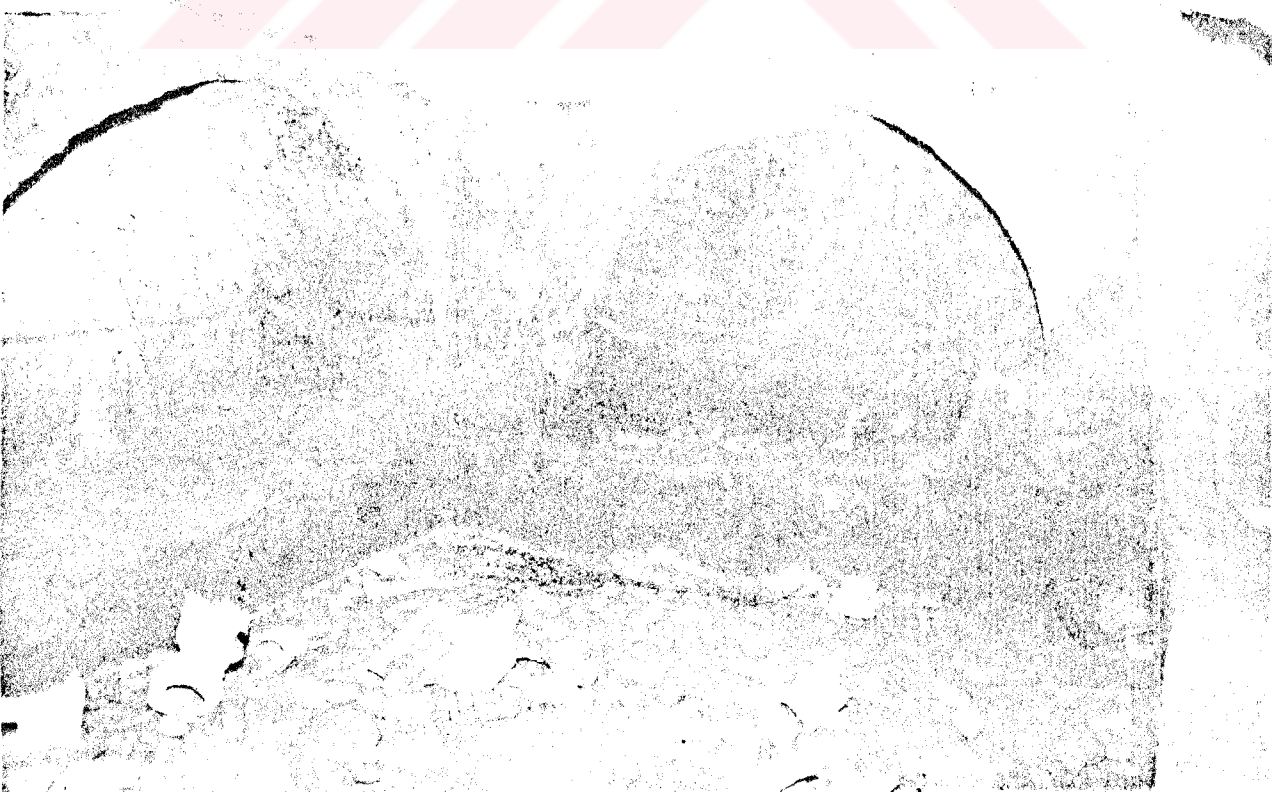

K48-2

LEVHA 167

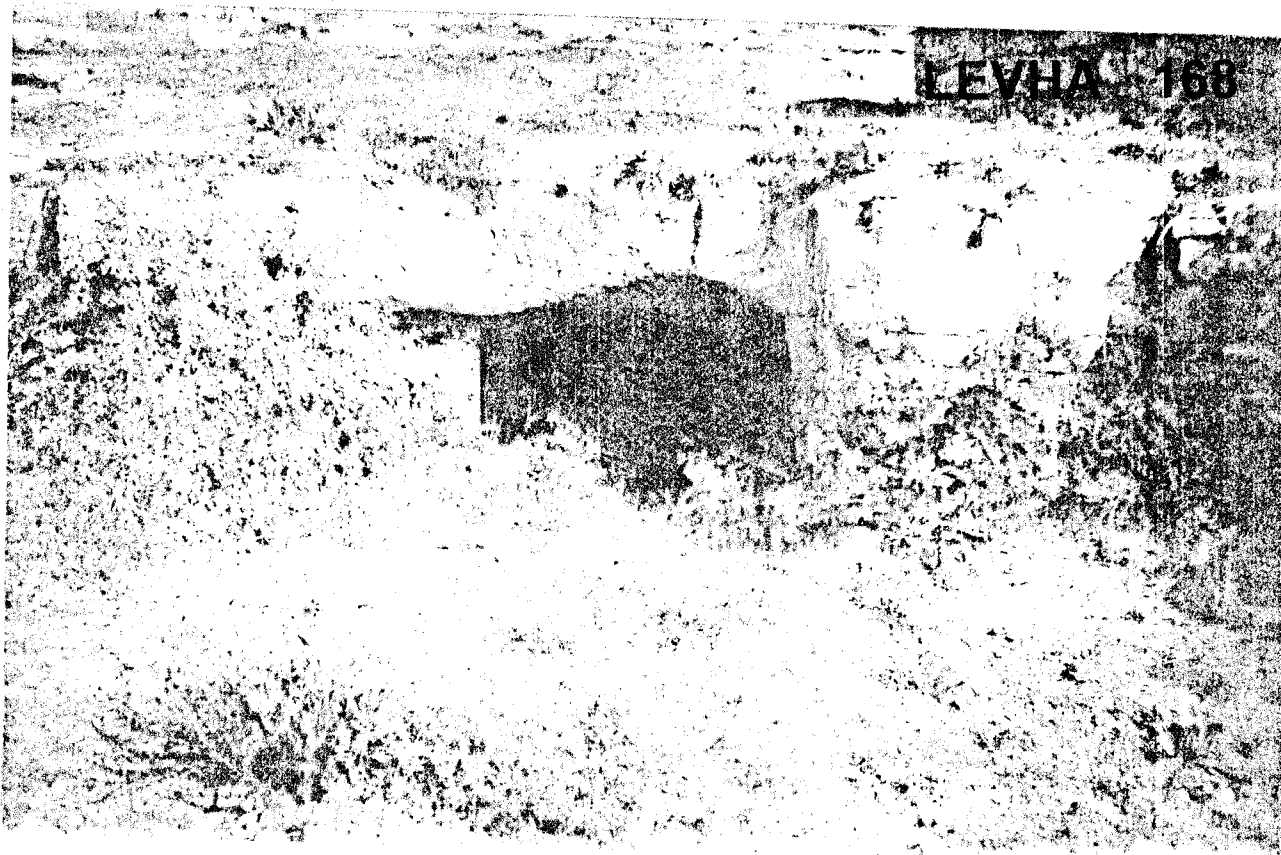

K 49-1

K 49 2

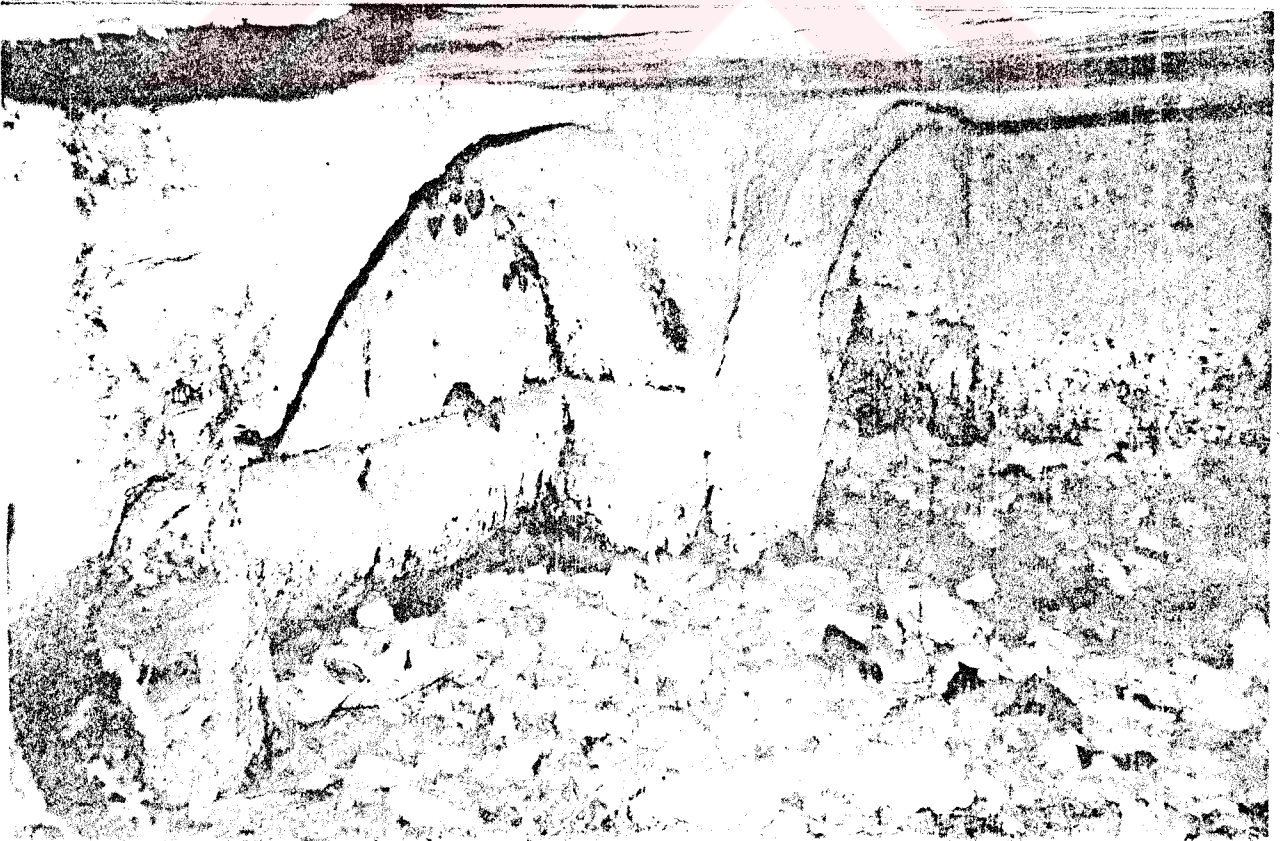

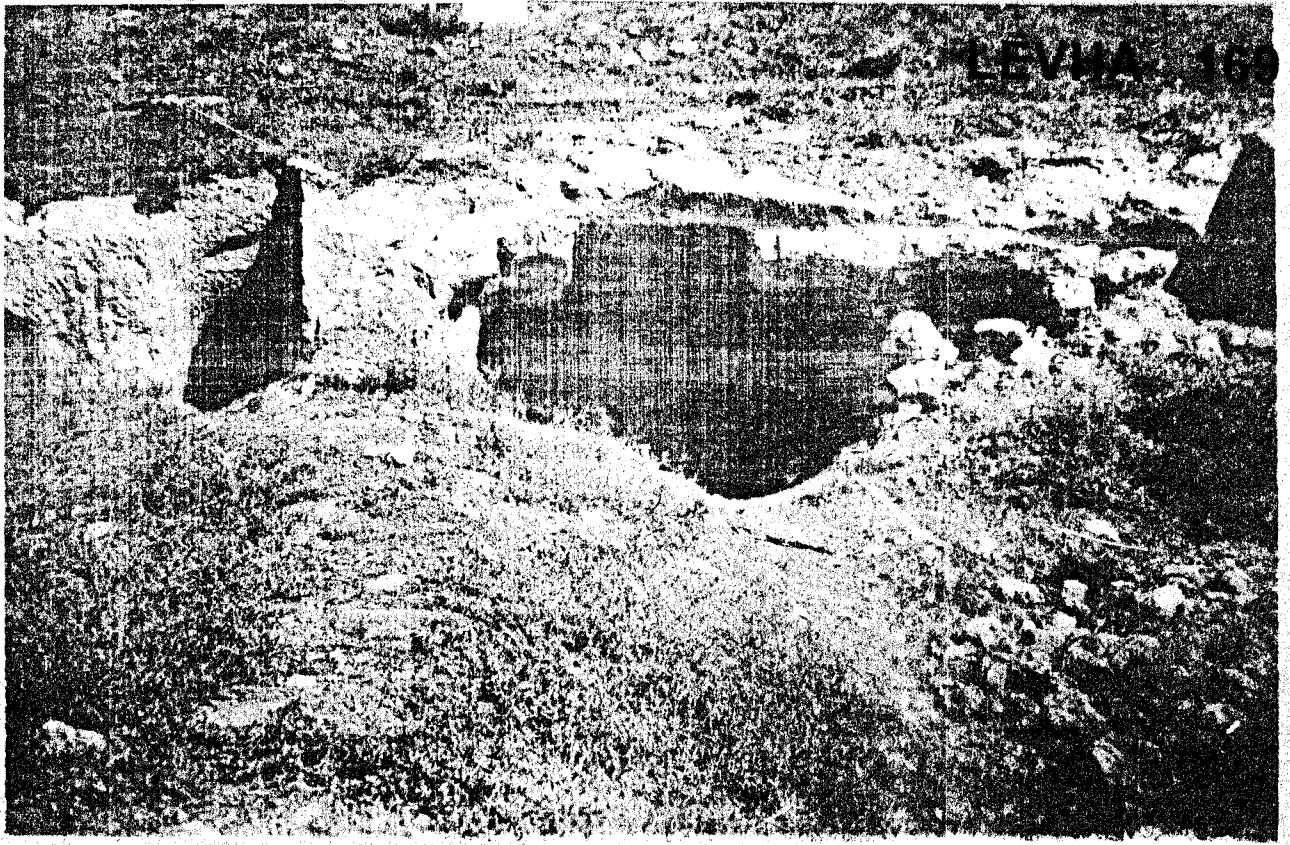
LEVHA 168

K 50-1

K 50 2

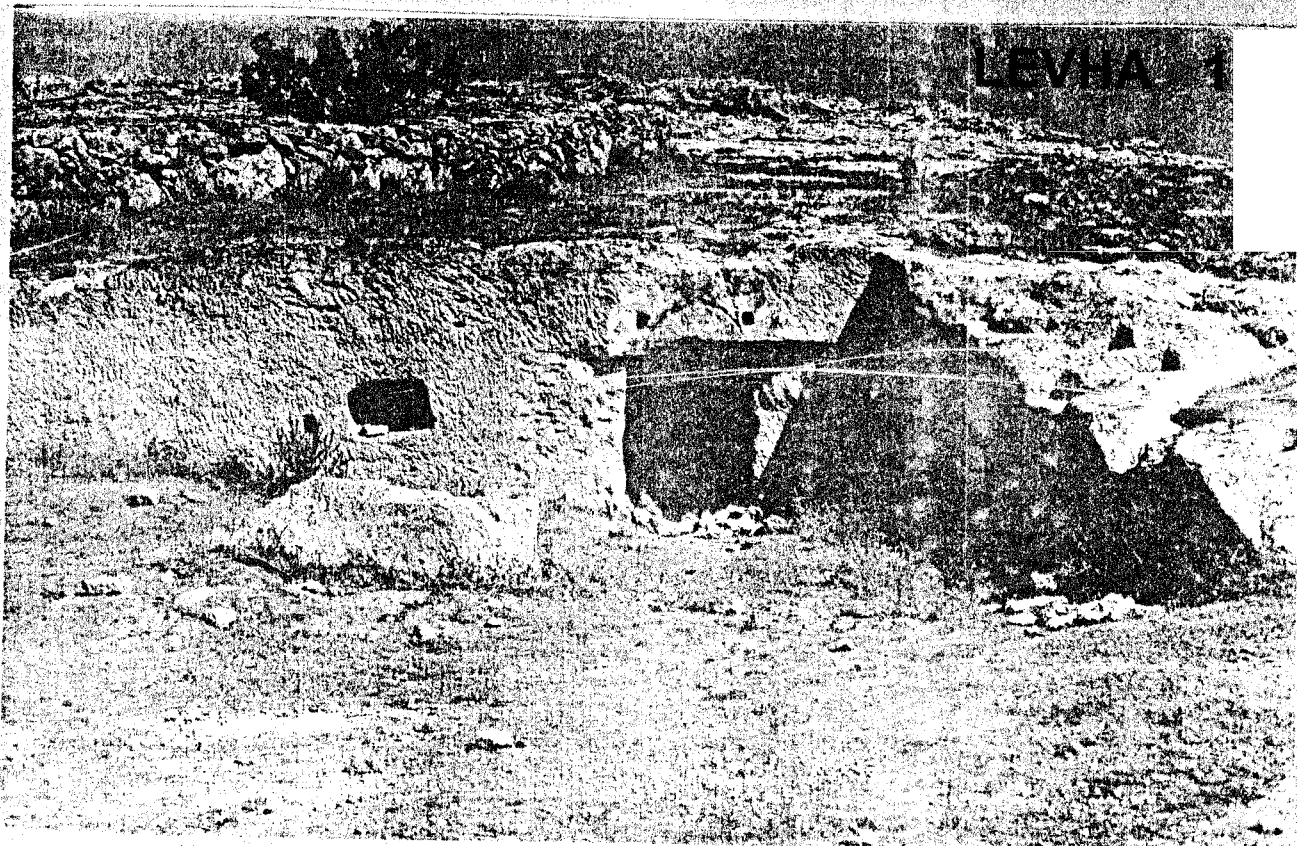

K 51-1

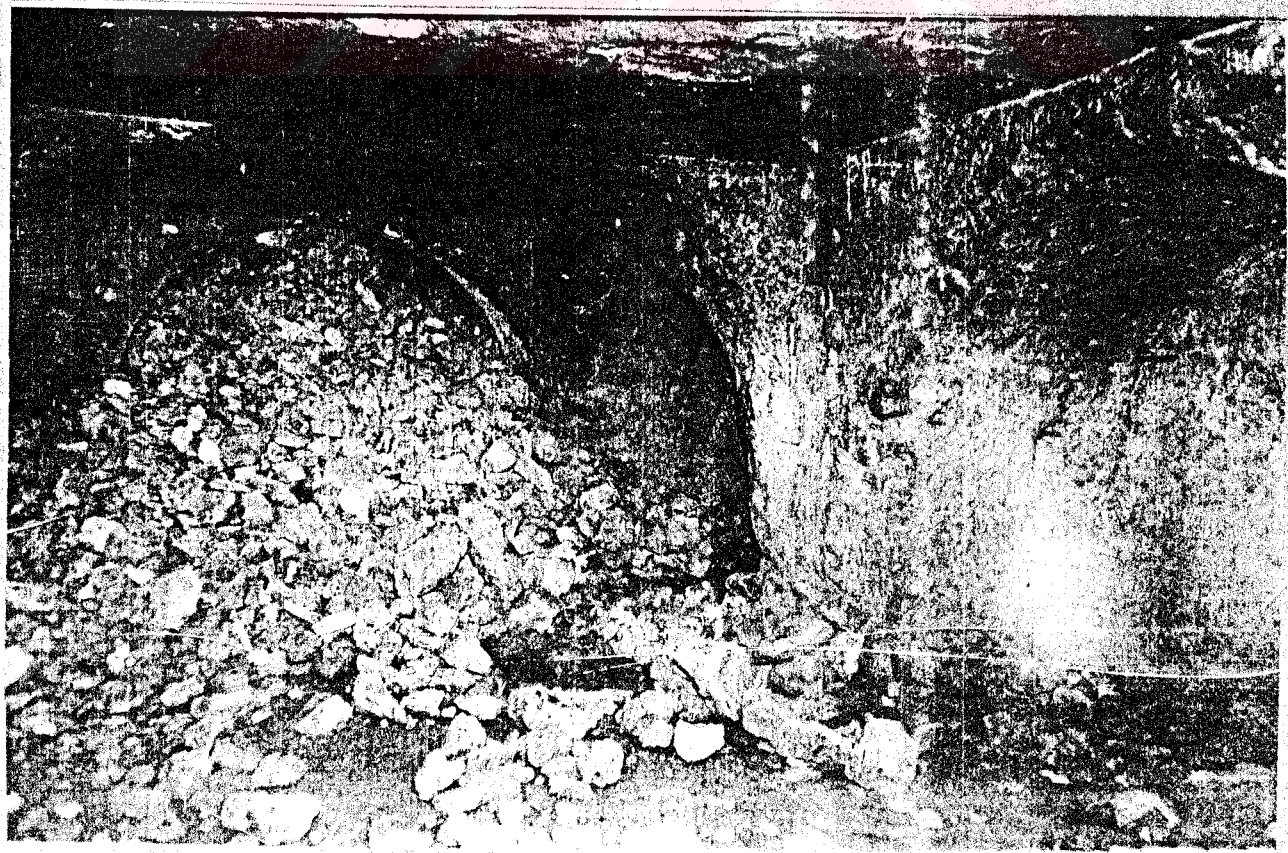

K 51-2

LEVHA 1

K 52-1

K 52-2

K 53-1

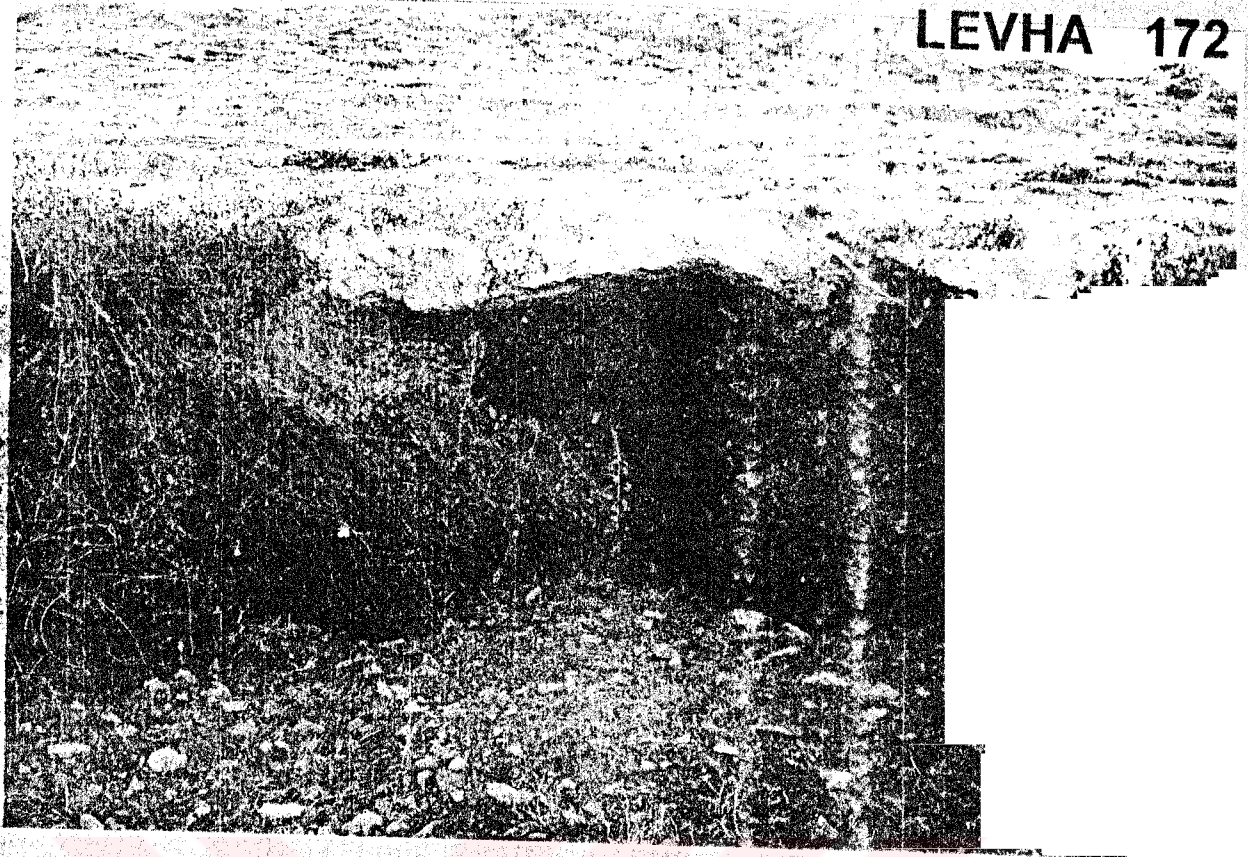
LEVIA 1

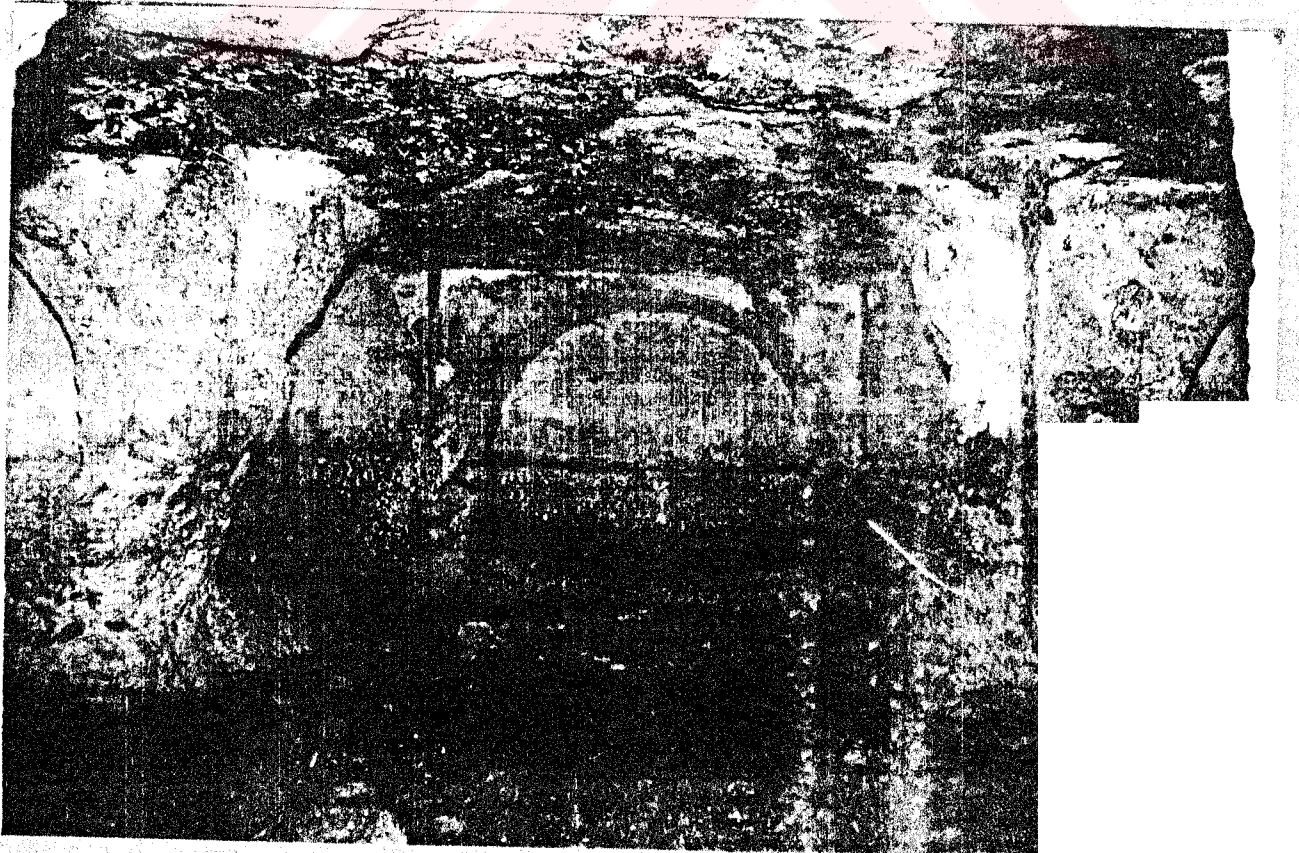
K 53-2

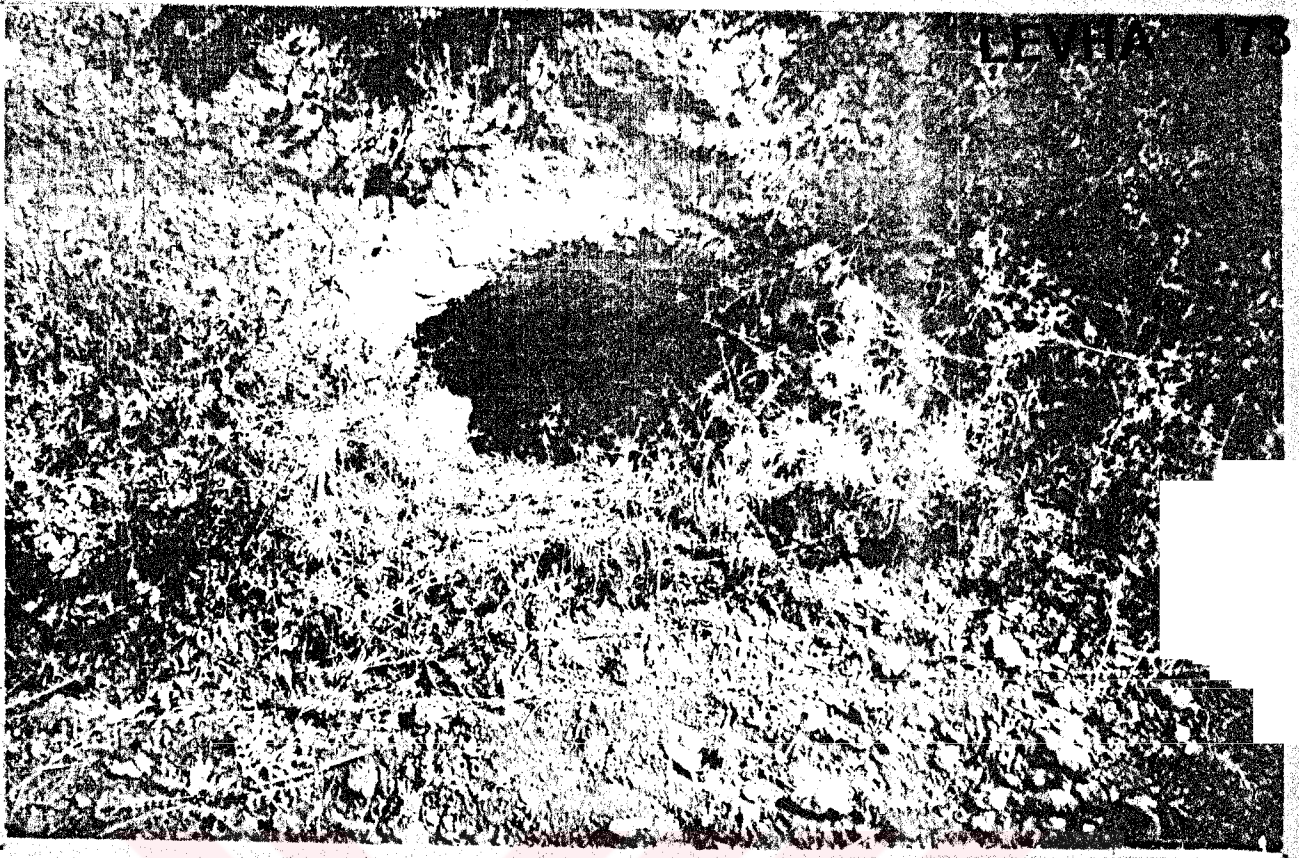

LEVHA 172

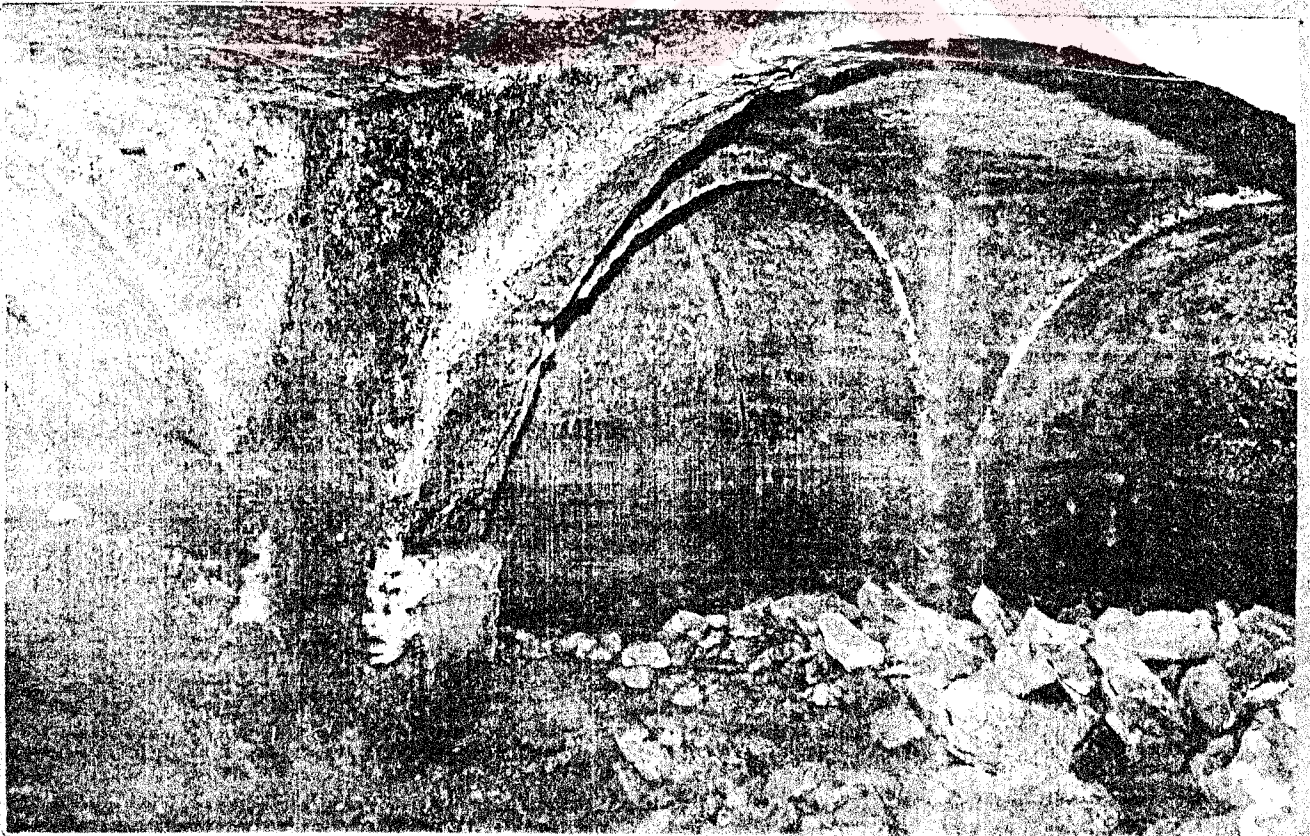

K 54-1

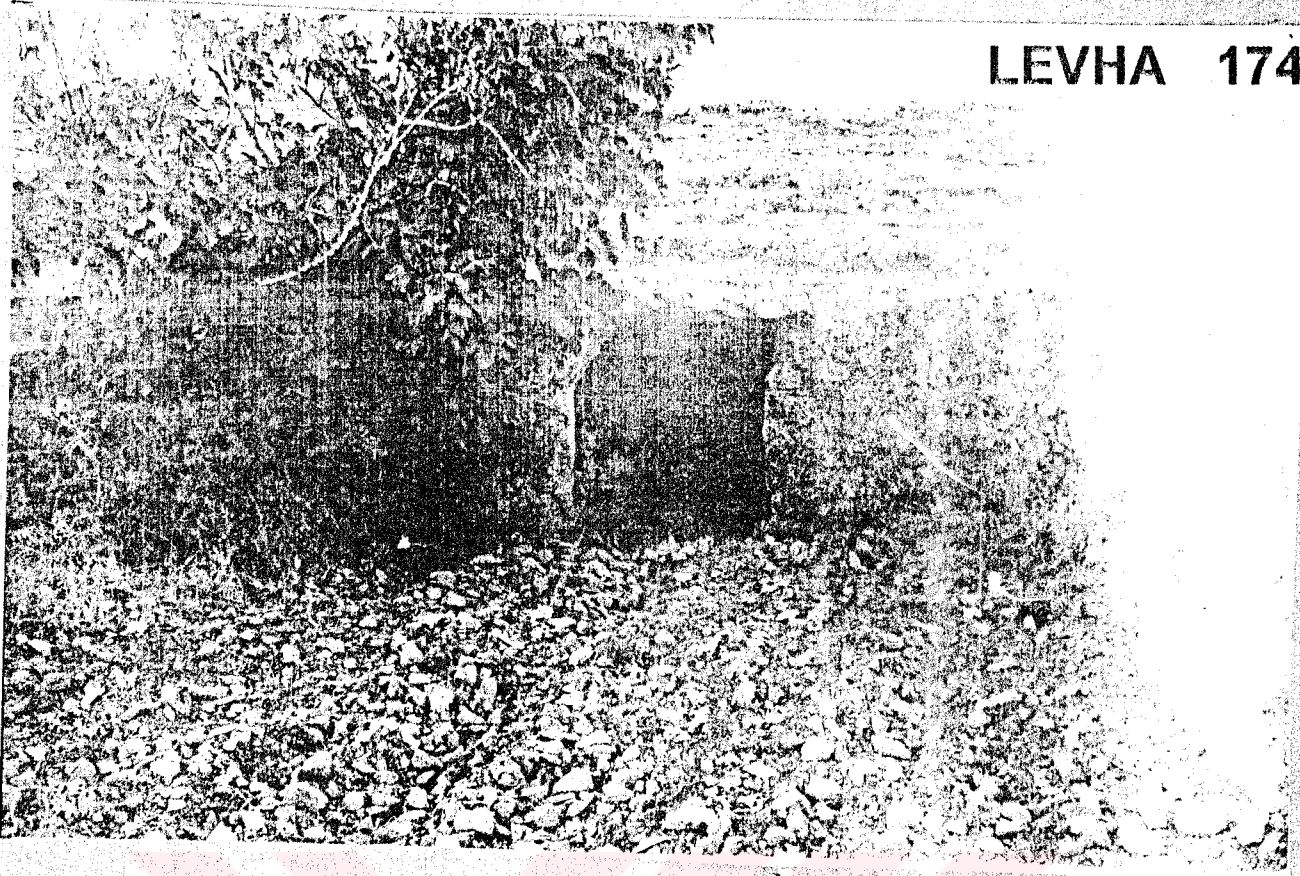

K 55-1

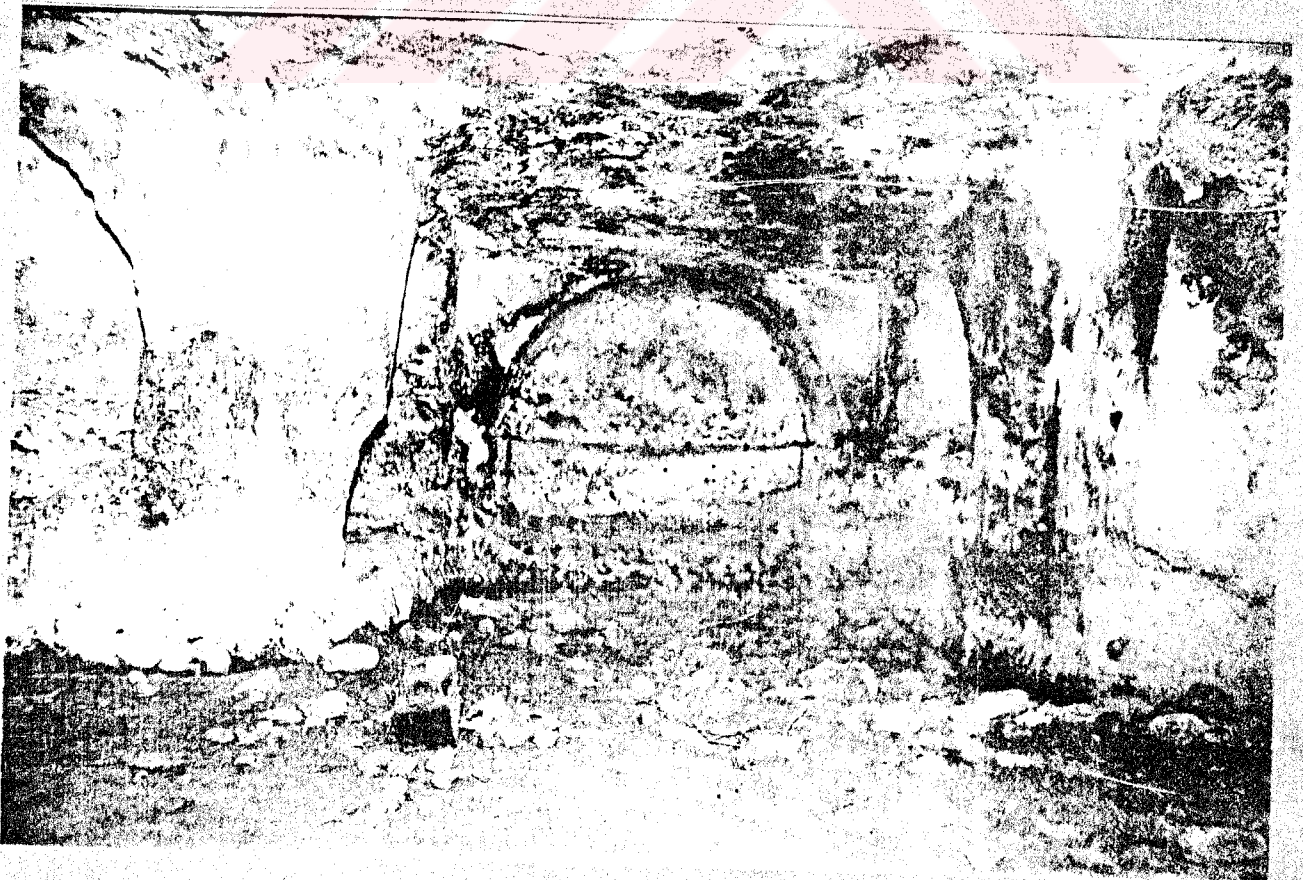

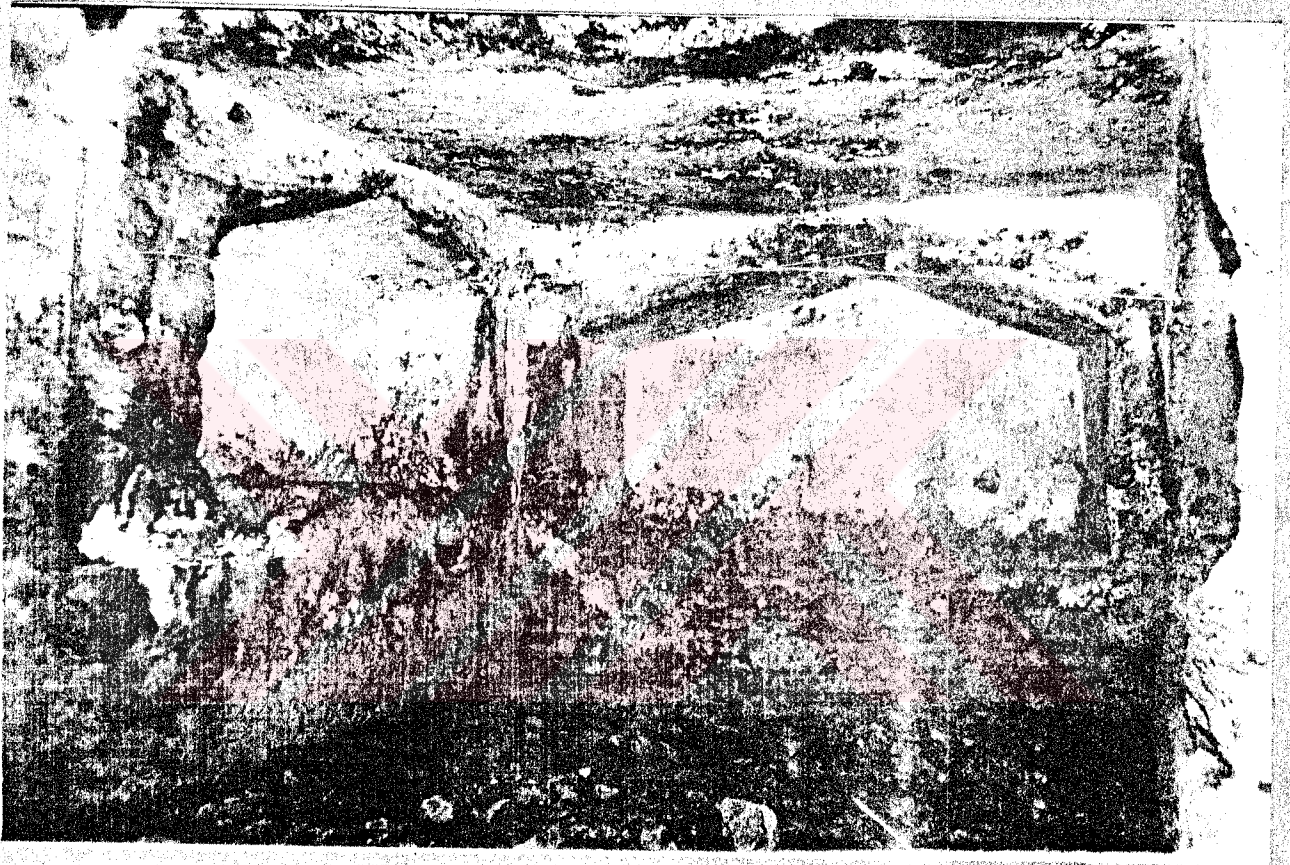
K 55-2

LEVHA 174

K 56-1

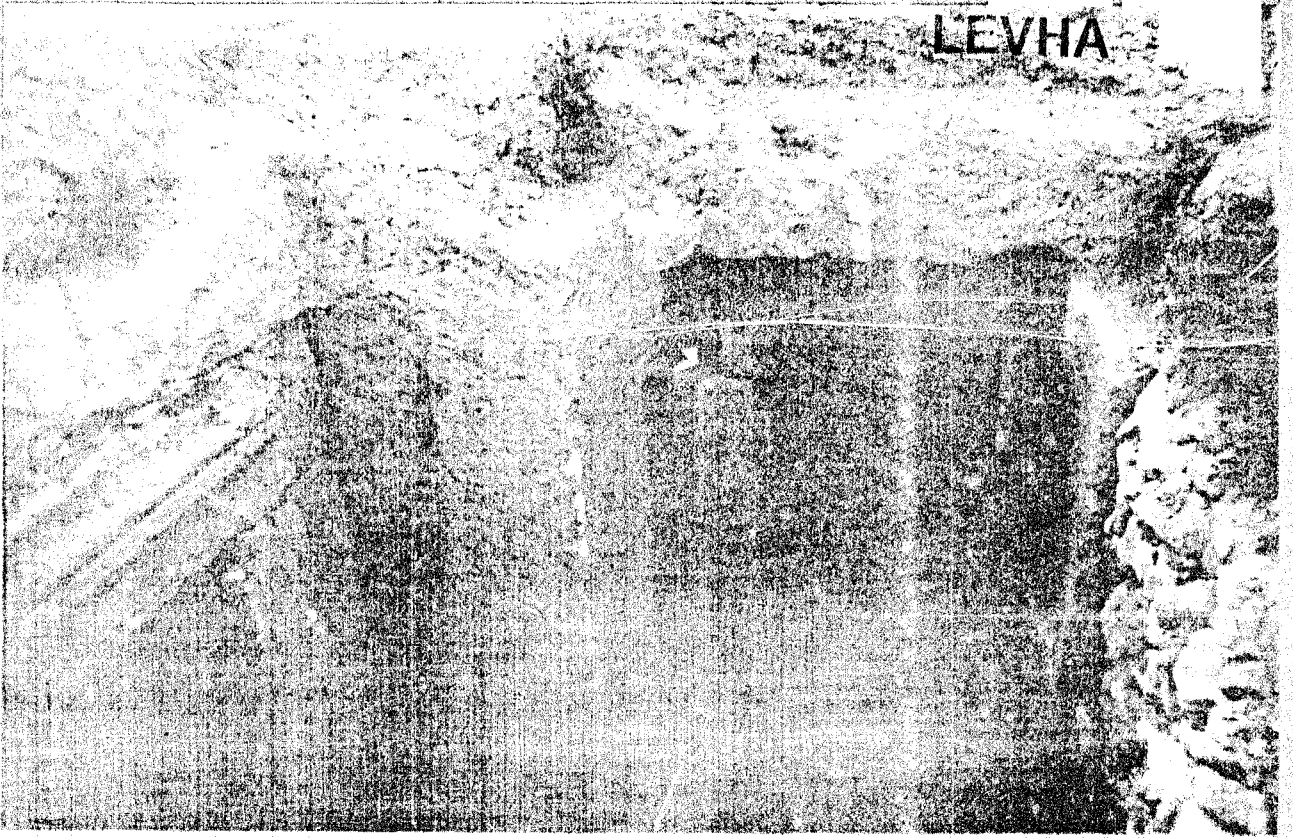

K 56-3

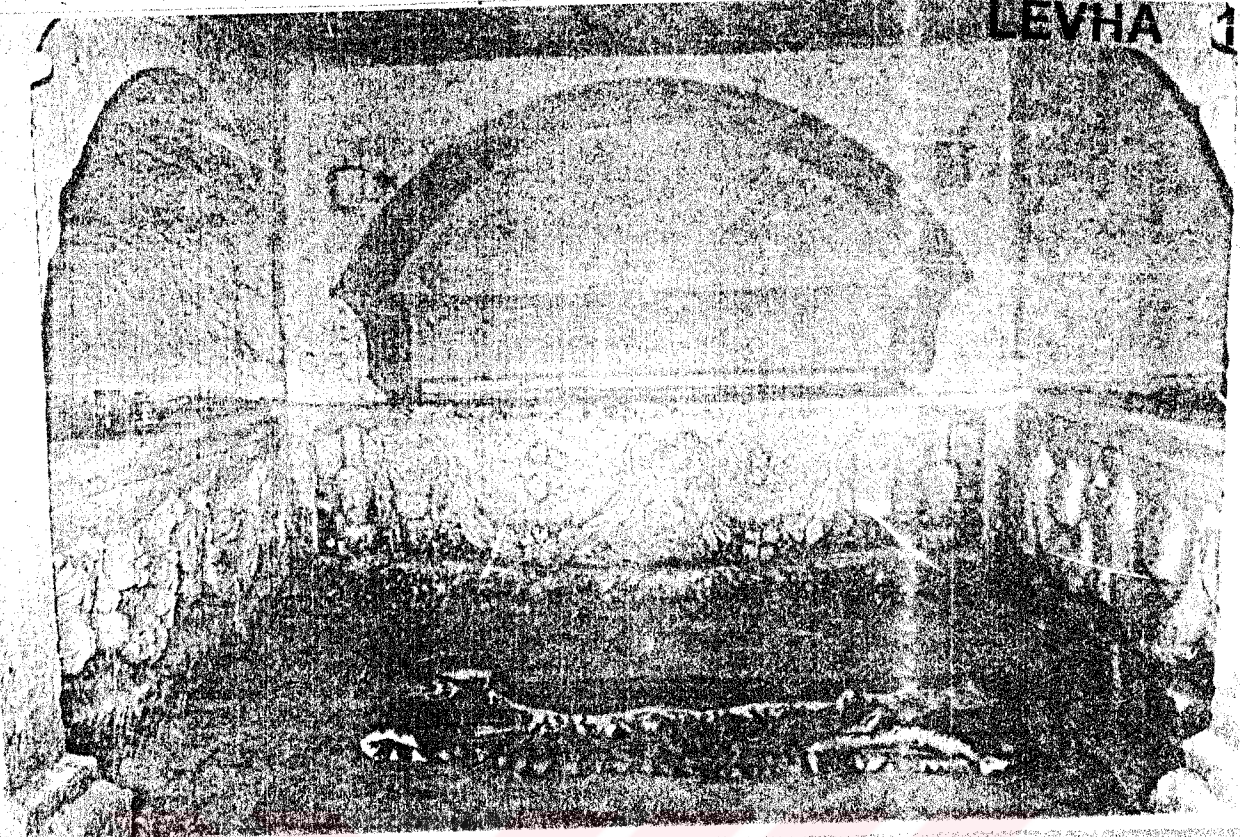
LEVHA

K 57.1

K 57.2

K 57-3

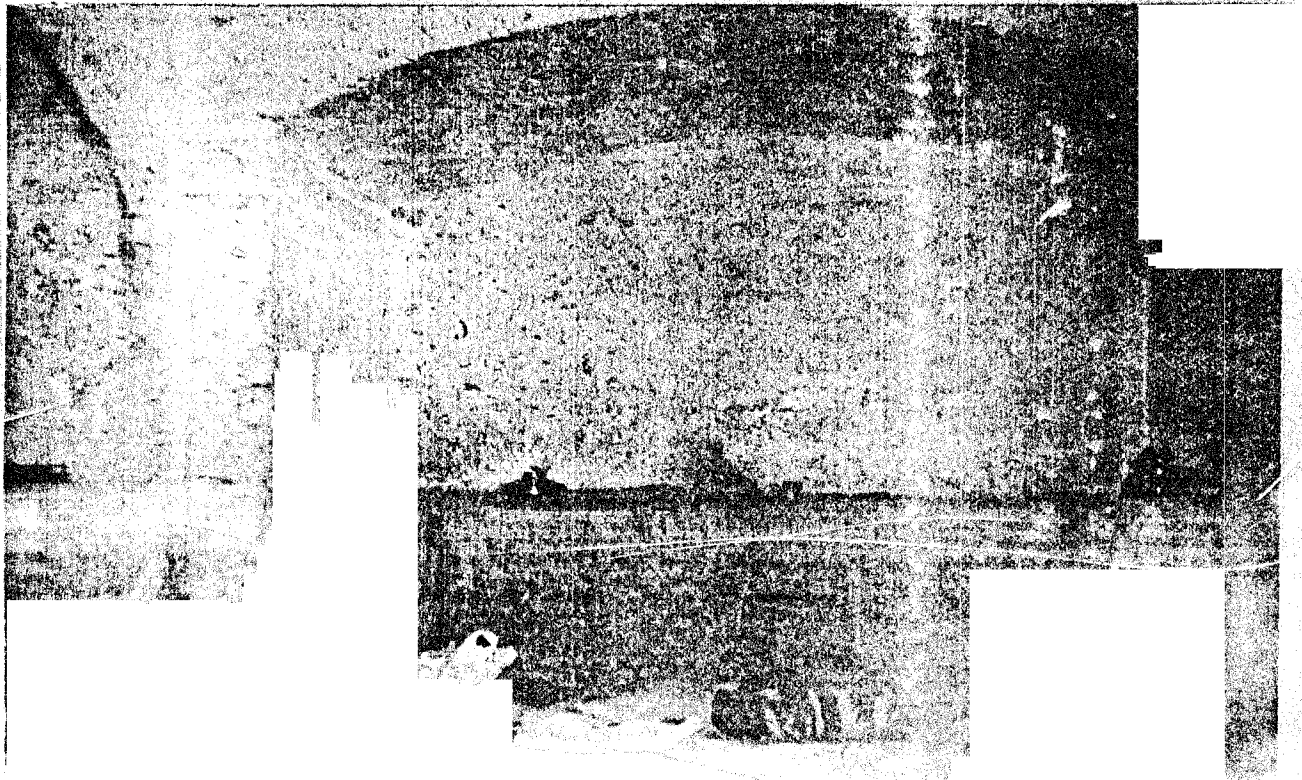

K 58_1

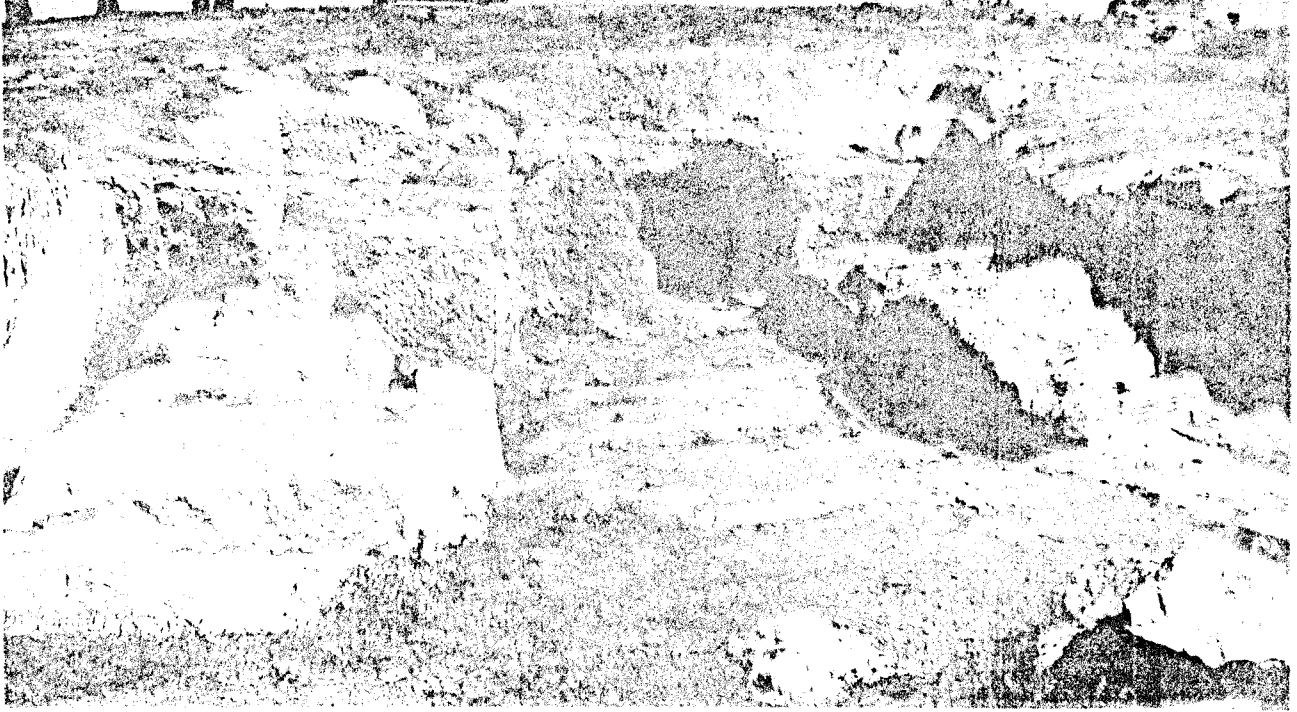
LEVHA 178

K 58-2

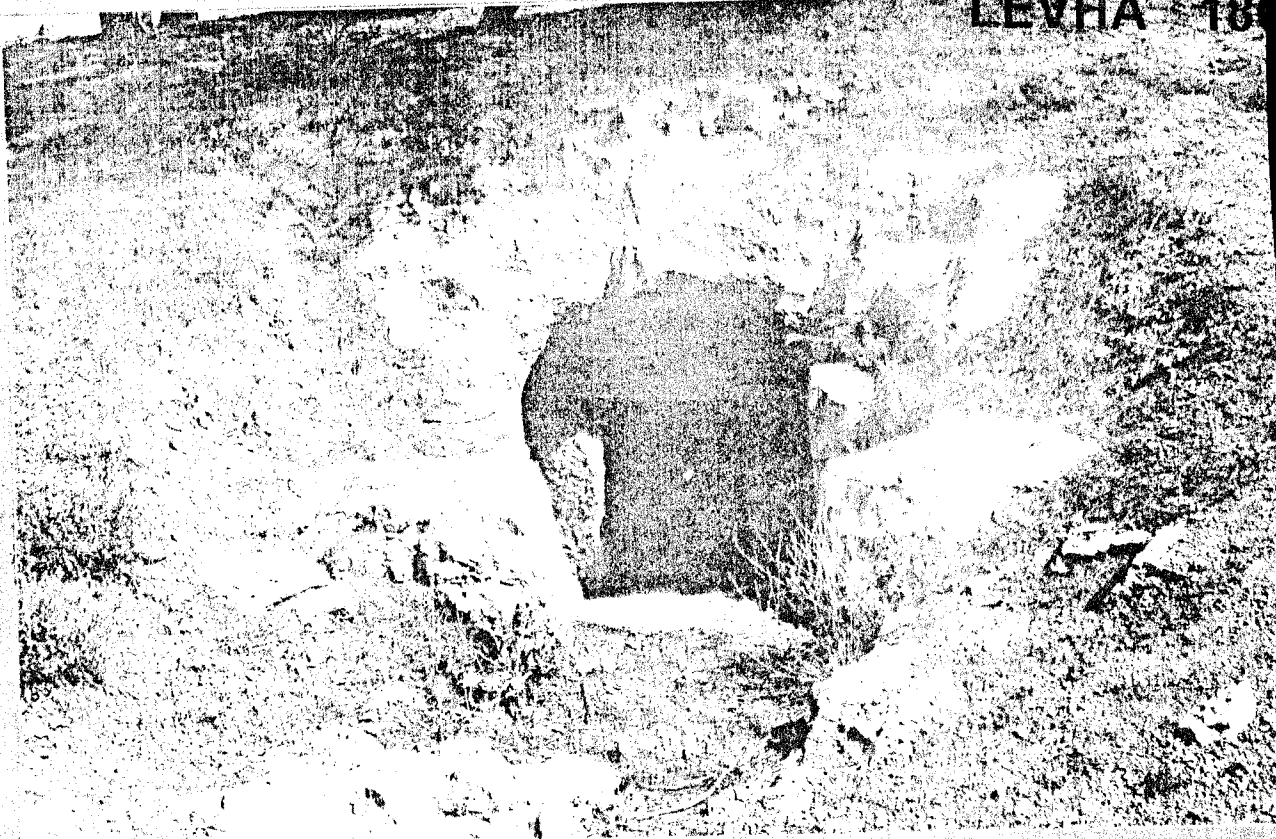
LEVHA 179

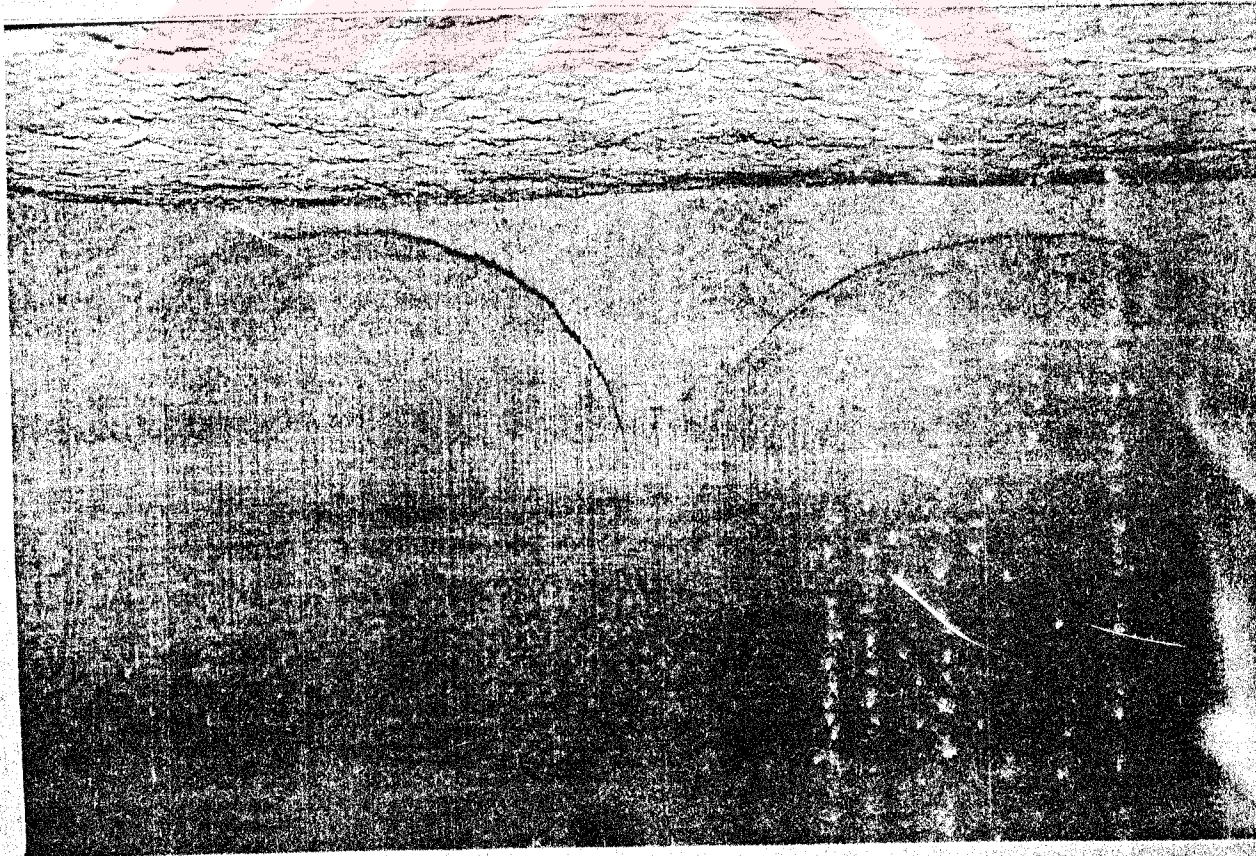
K 59-1

K 59-2

K 60.1

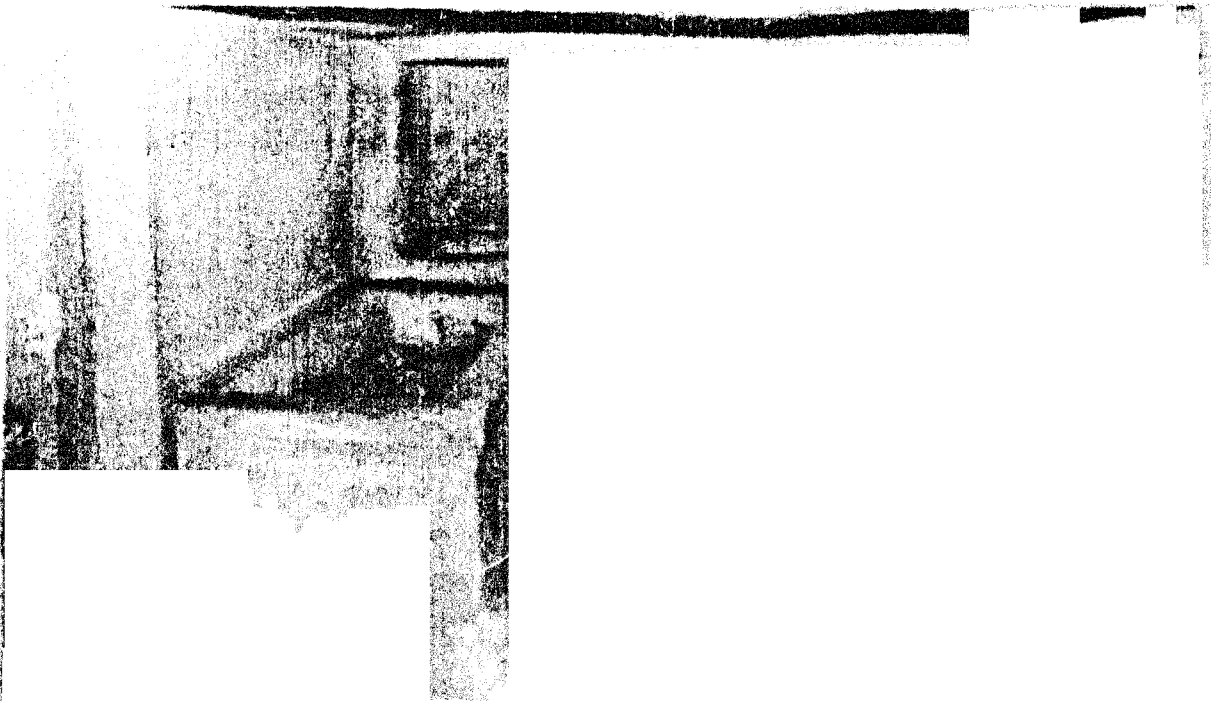

K 60.2

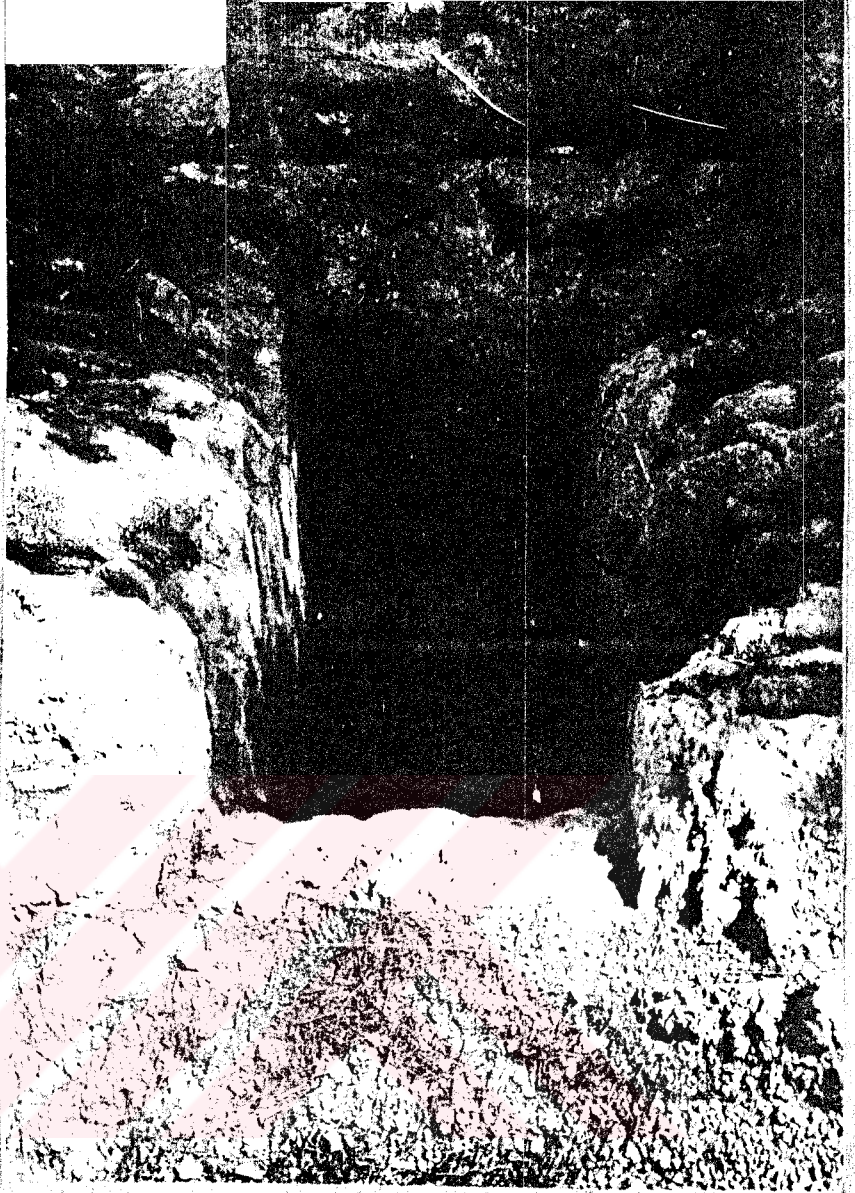
K 61-1

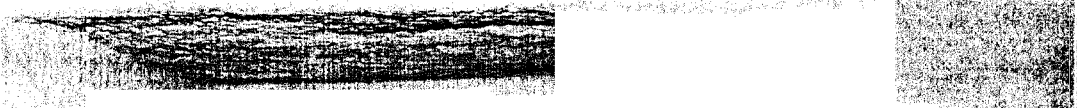
K 61-2

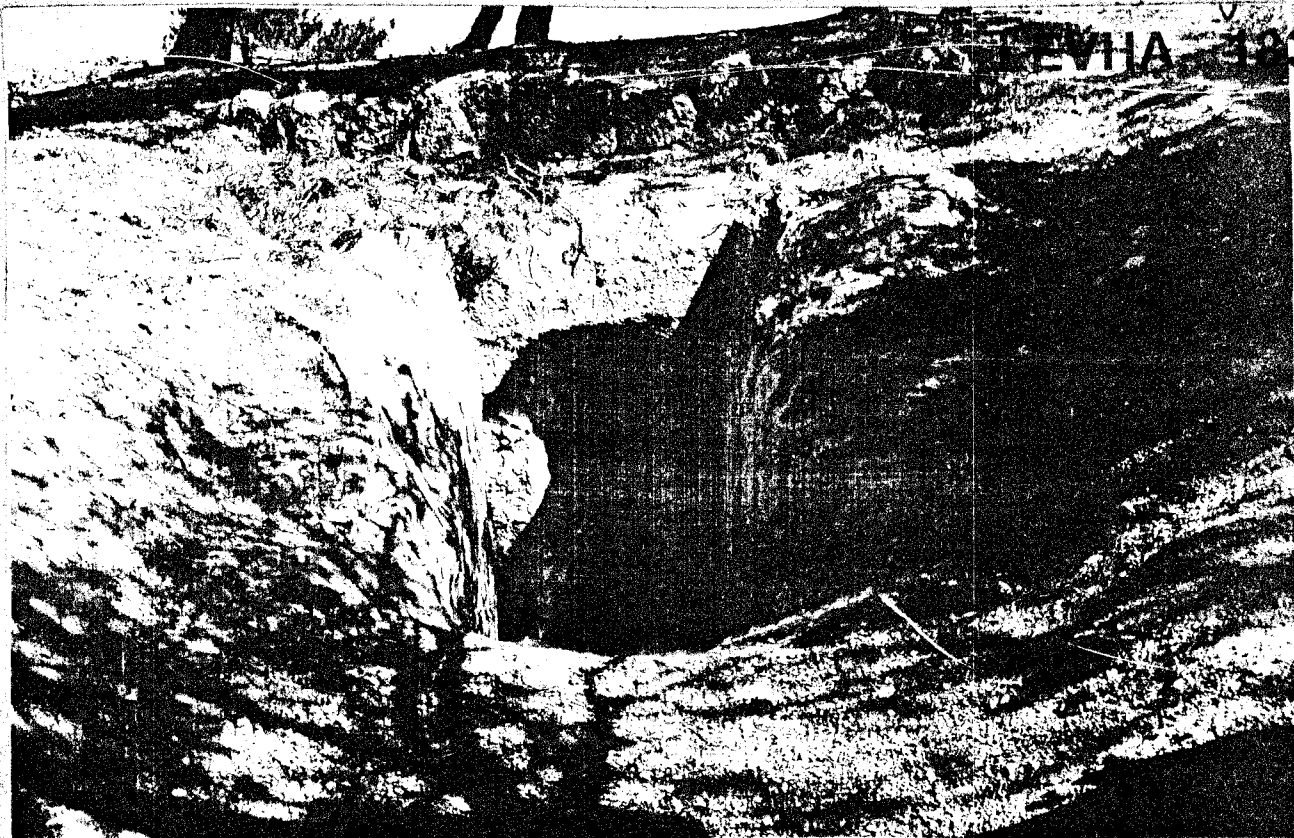

K 62-1

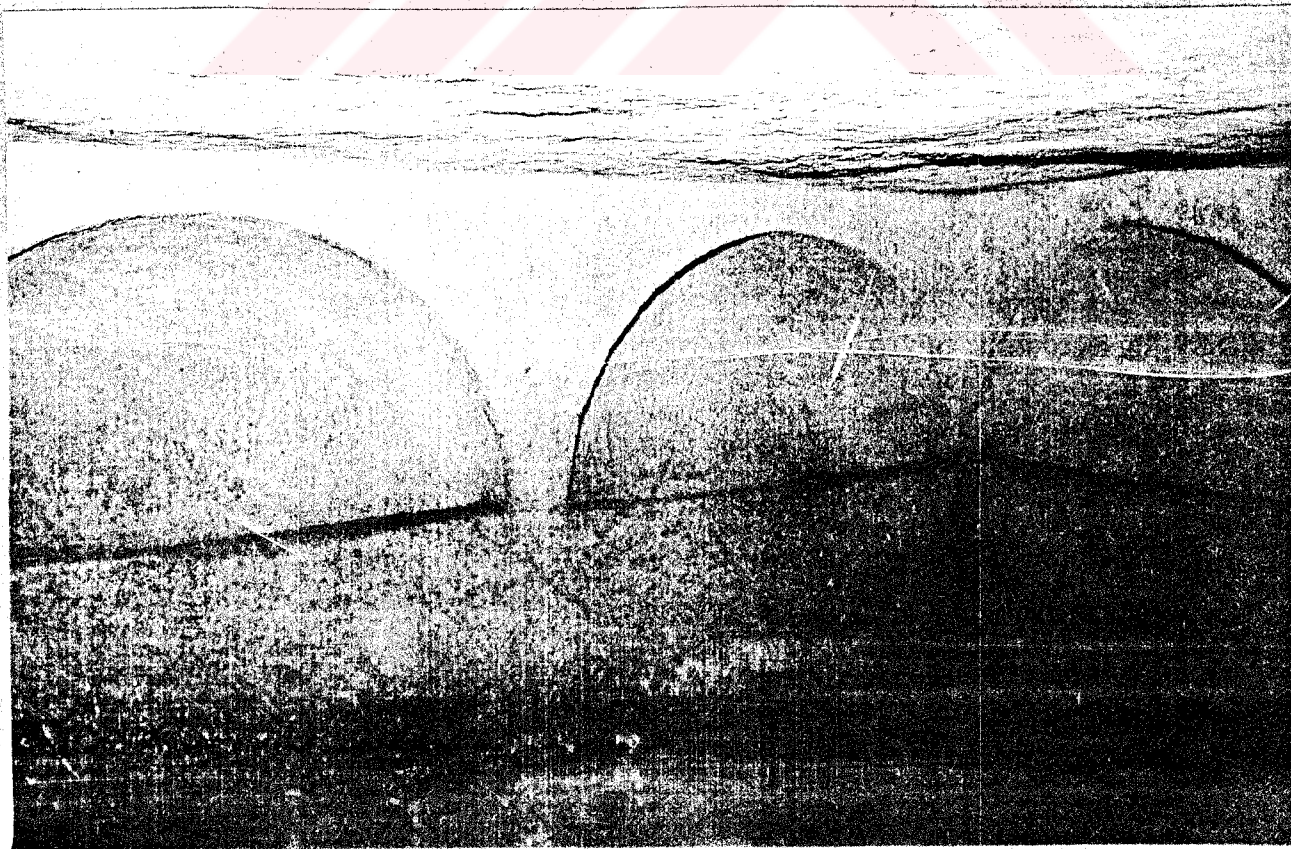
K 62-2

V
EVHA 423

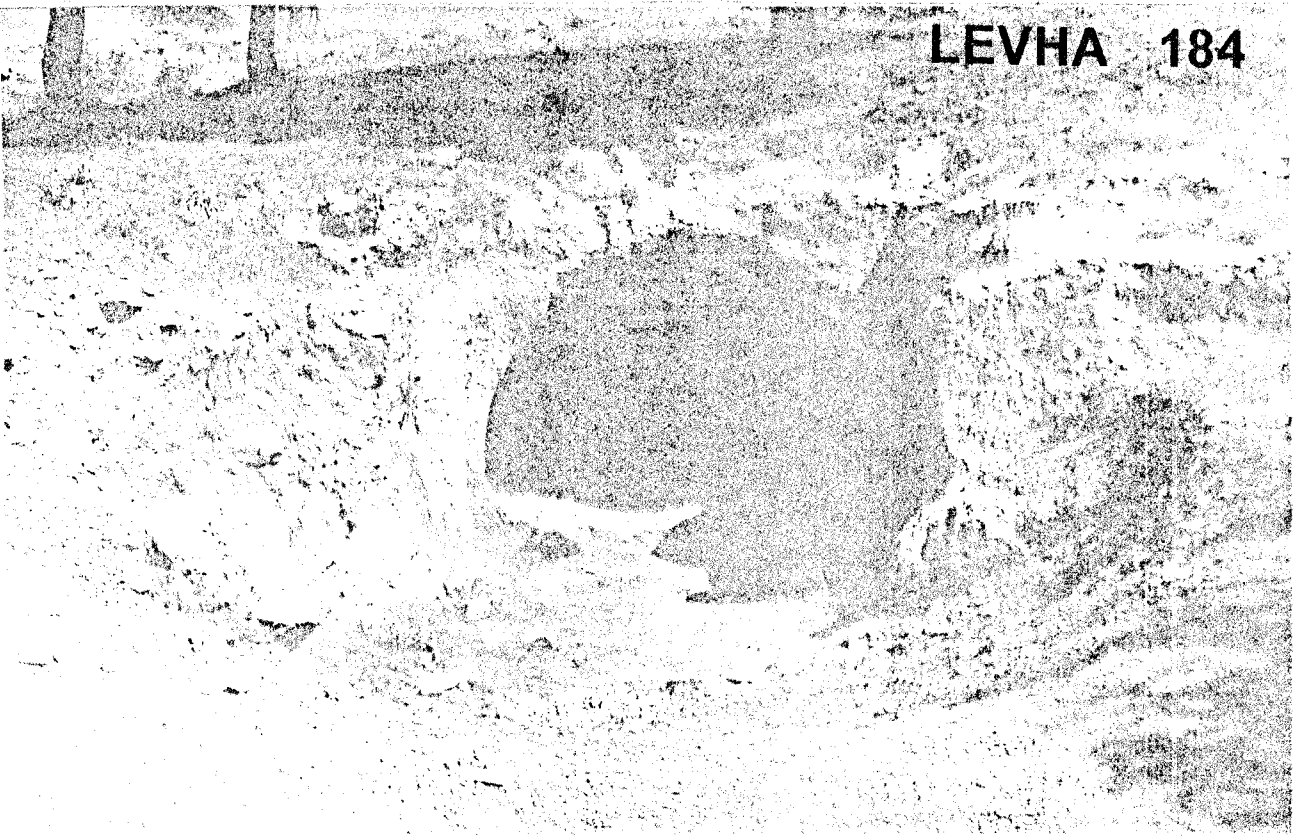
K 63-1

K 63 2

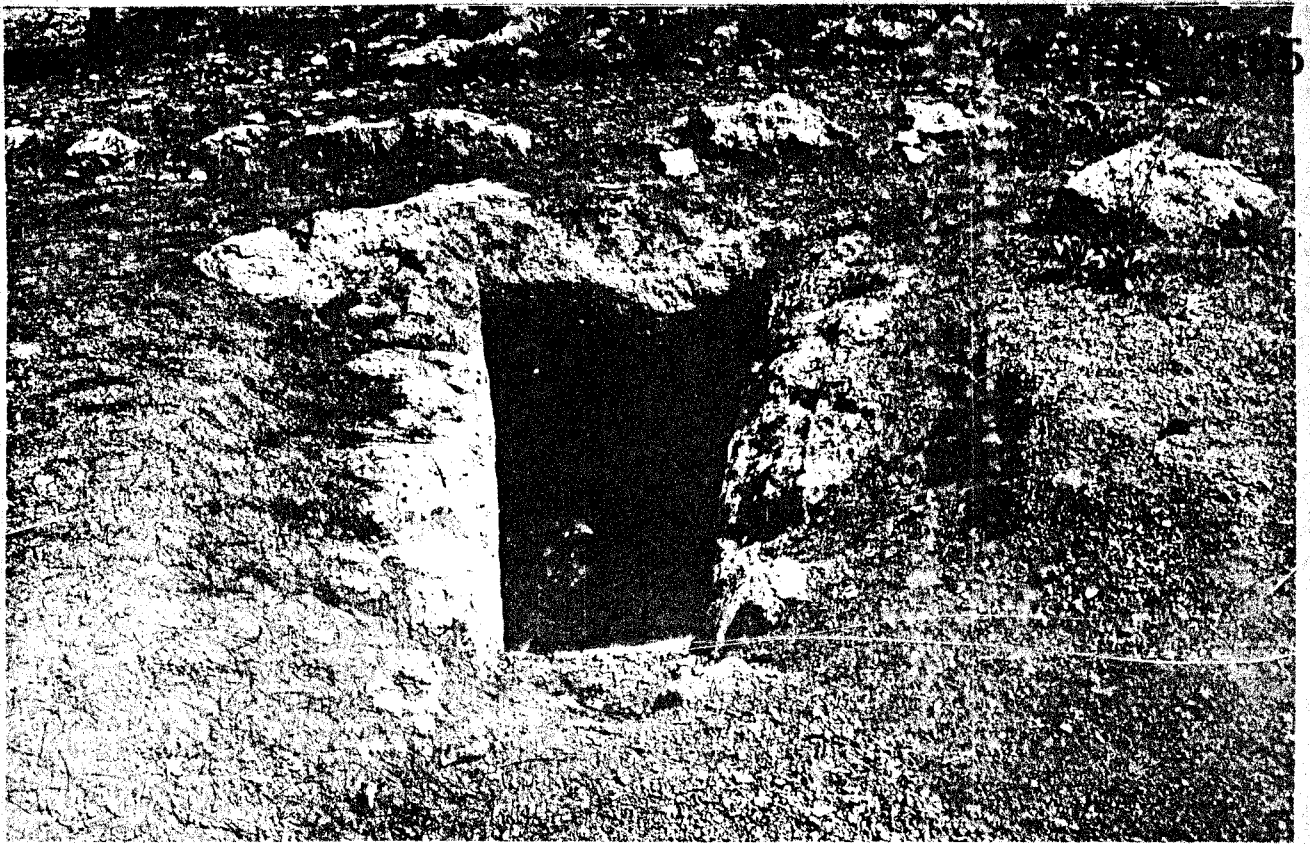
LEVHA 184

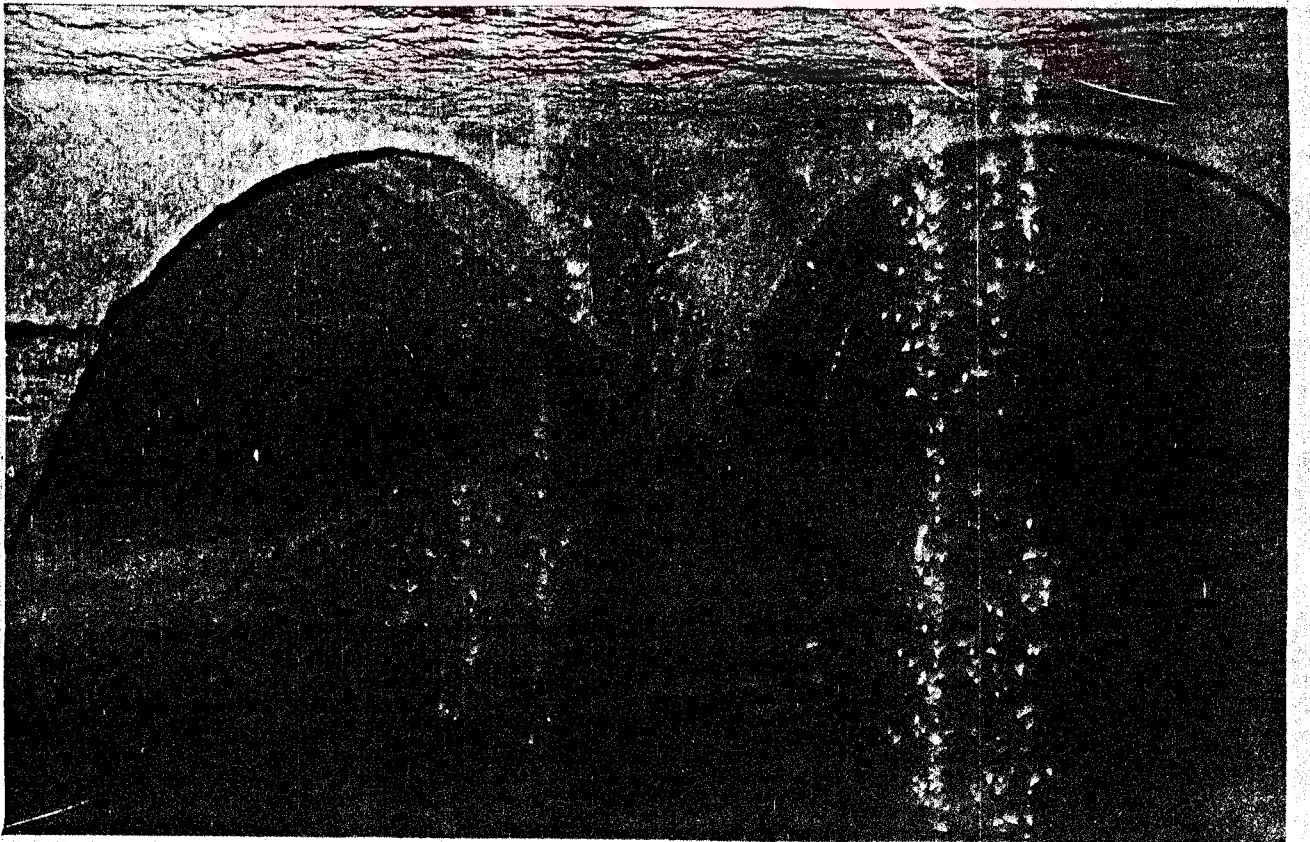
K 64.1

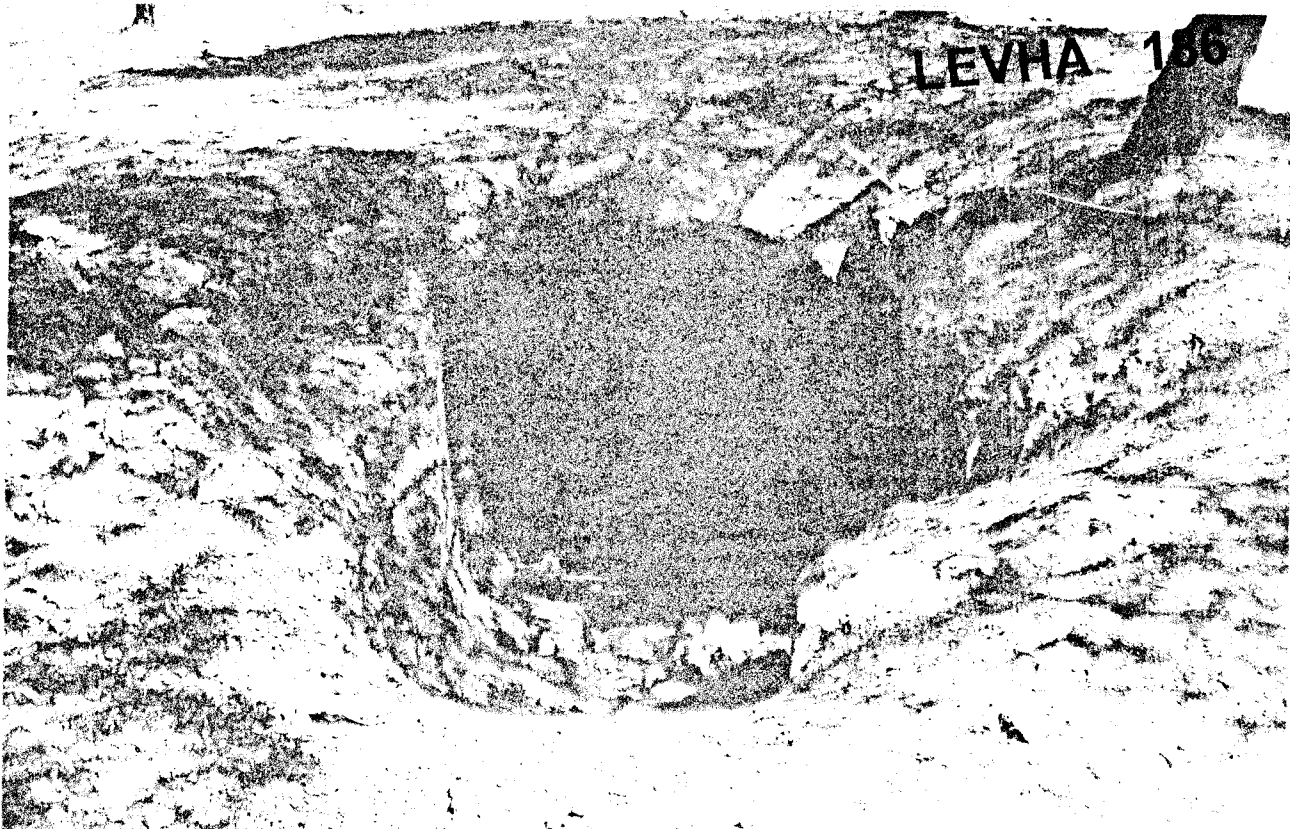
K 64.2

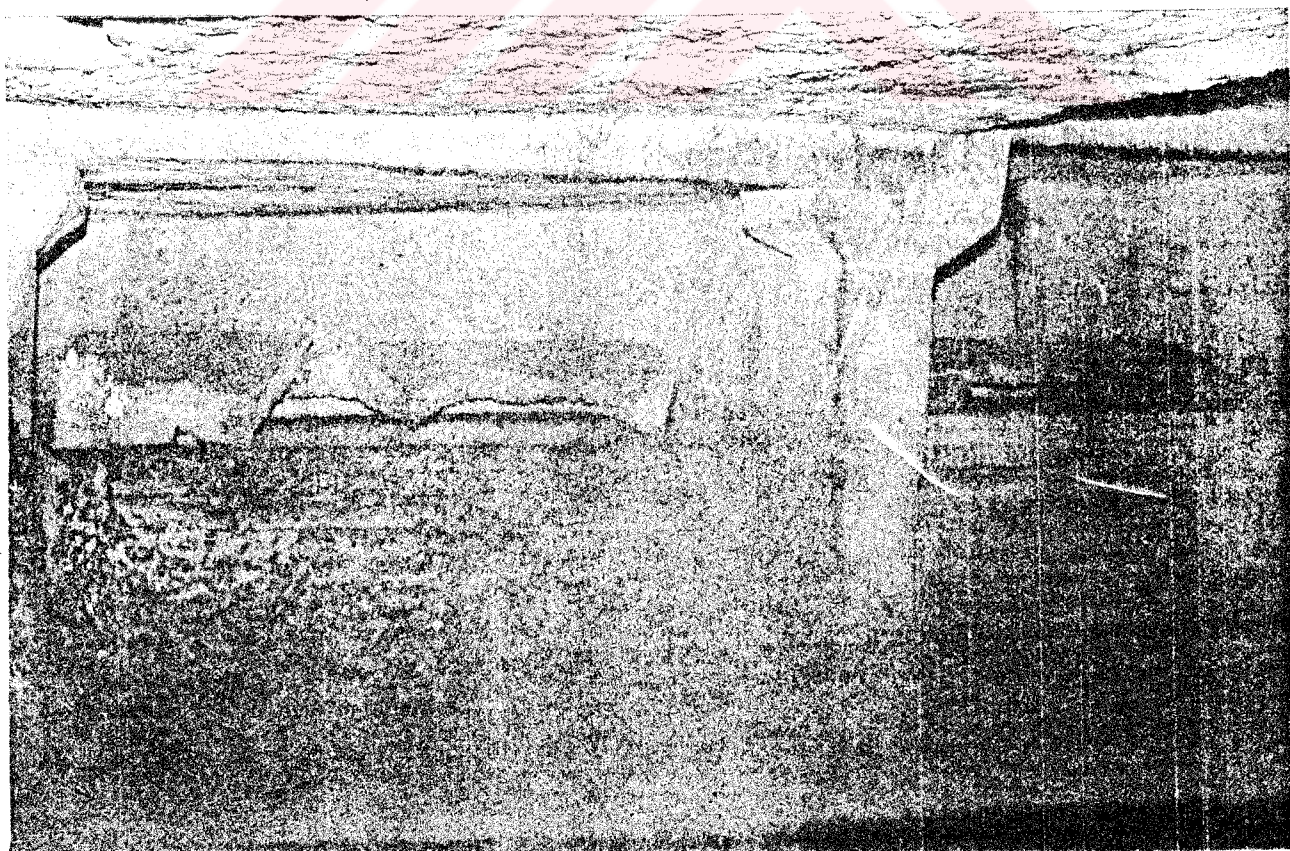
K 65-1

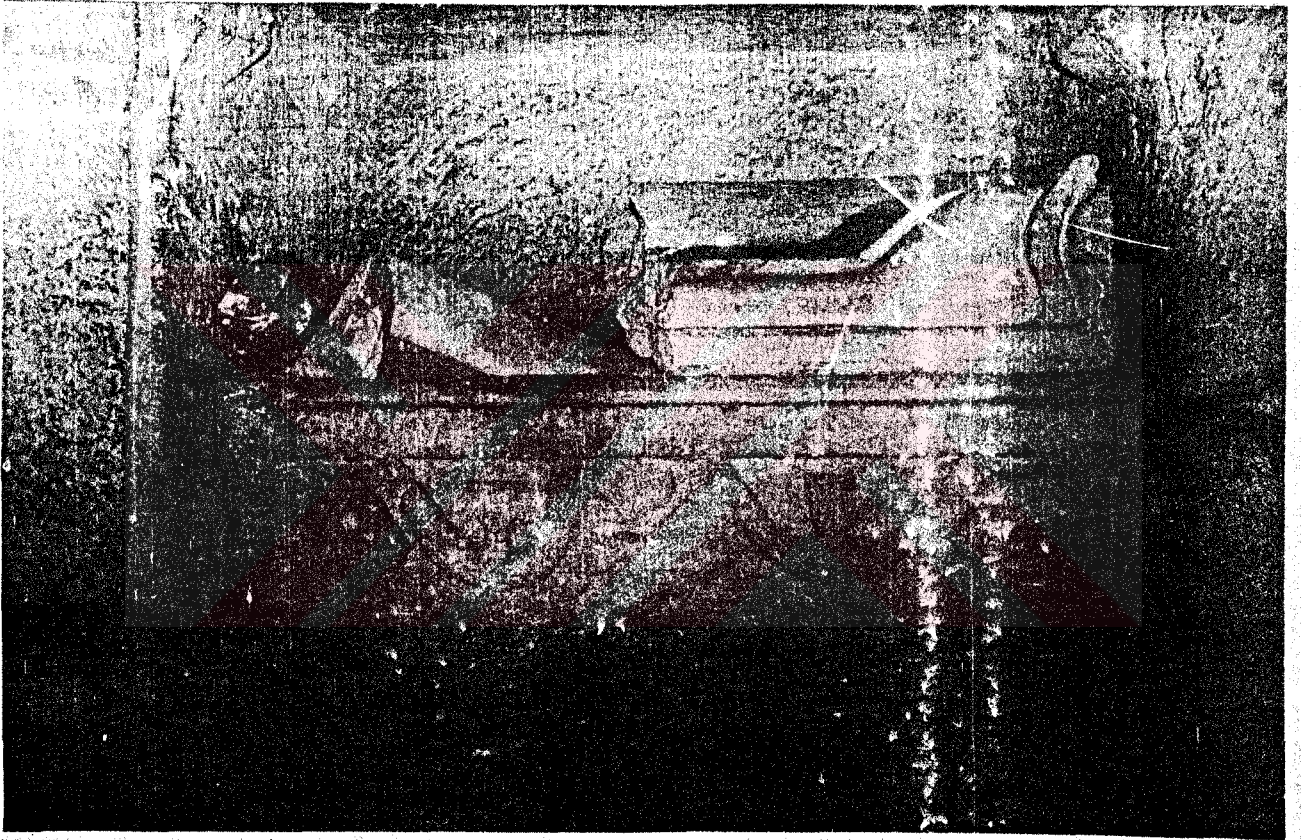
K 65 2

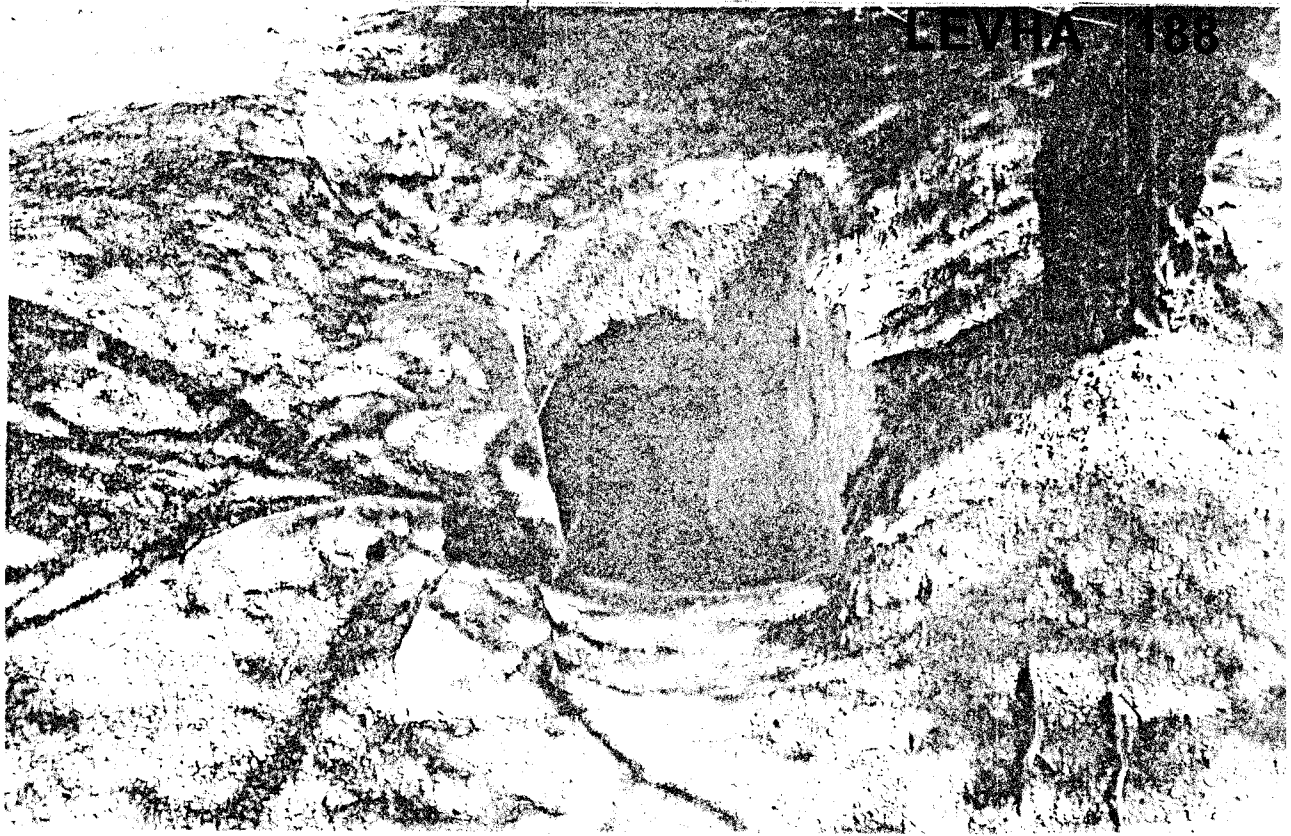
K 66-1

K 66-2

K 66_3

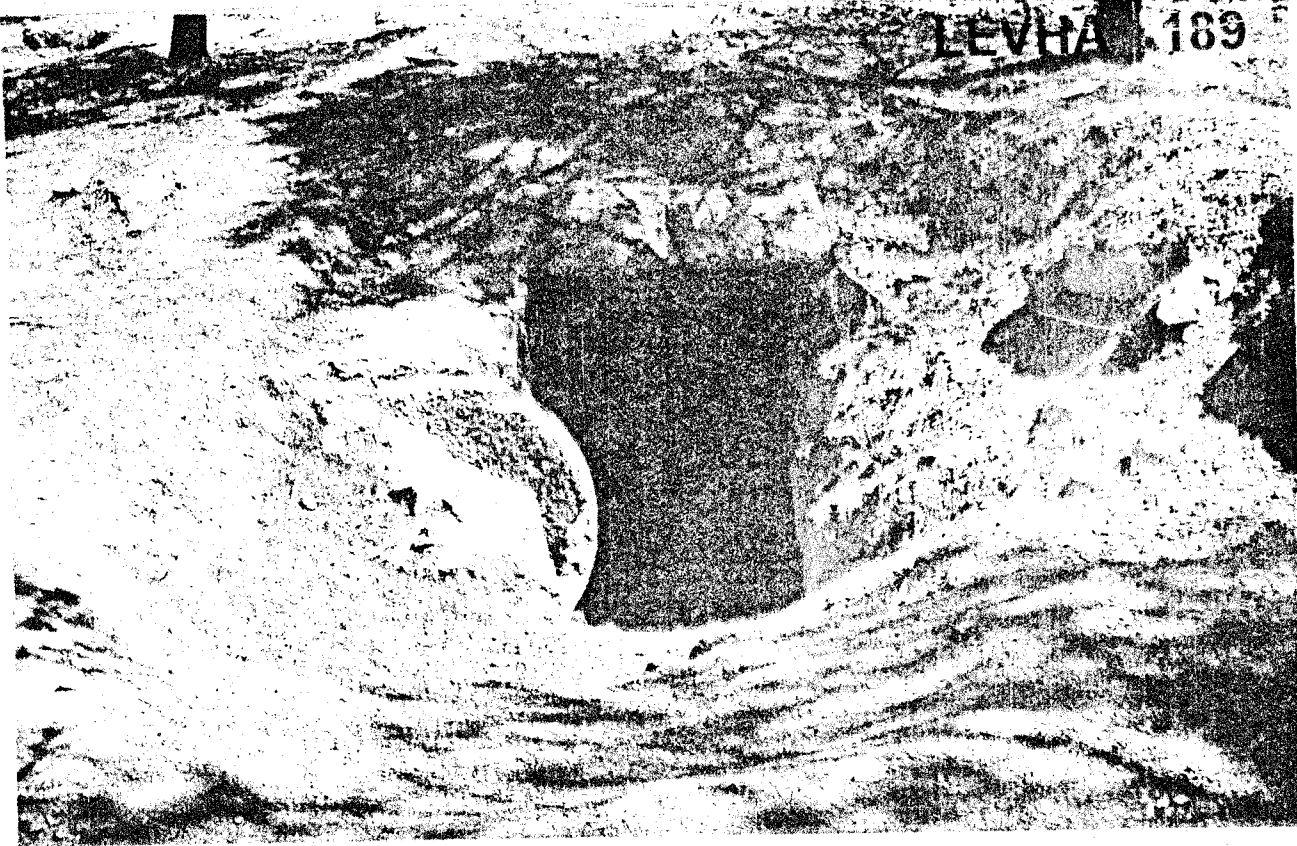
LEVHA 188

K 67.1

K 67.2

LEVHA 189

K 68-1

K 68-2

K 69-1

90

K 69.2

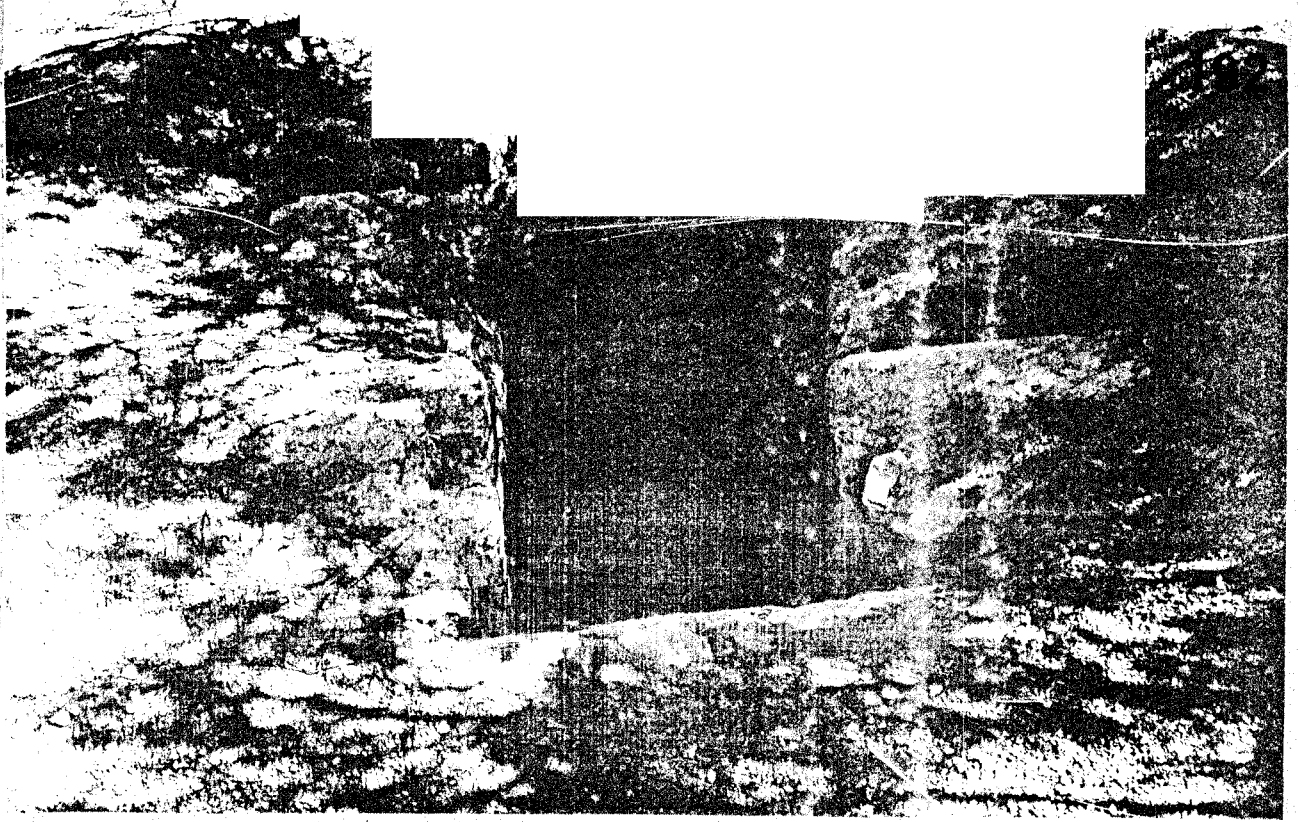
K 70-1

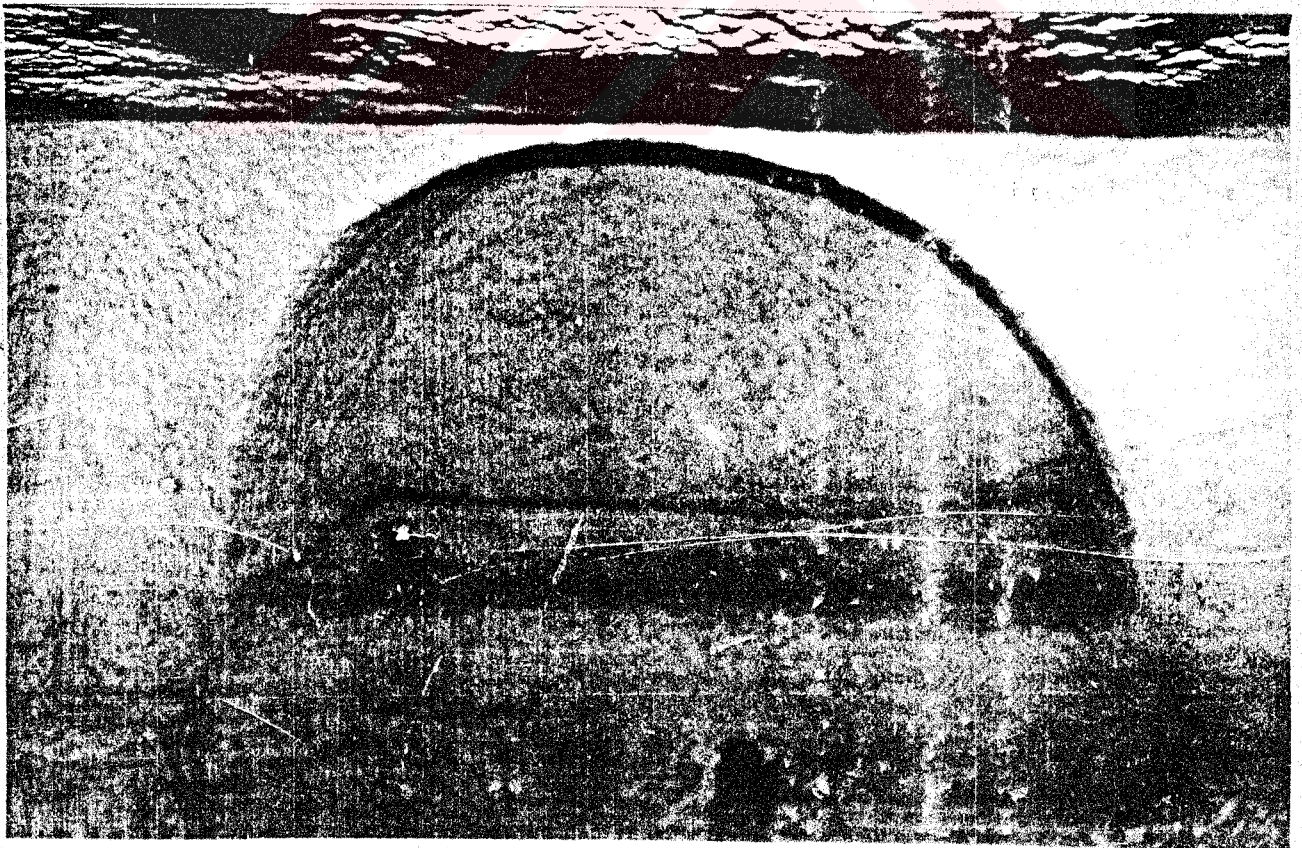
K 70-2

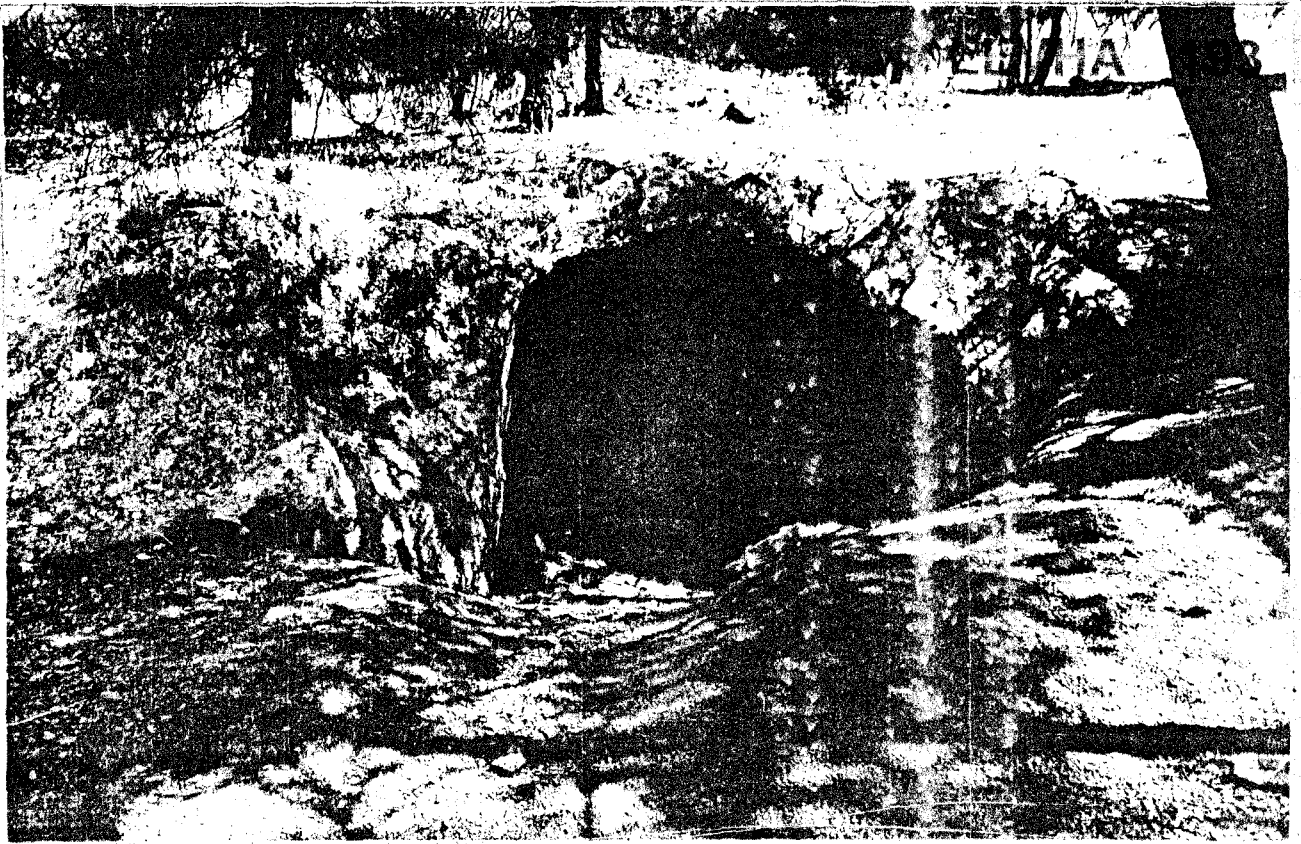

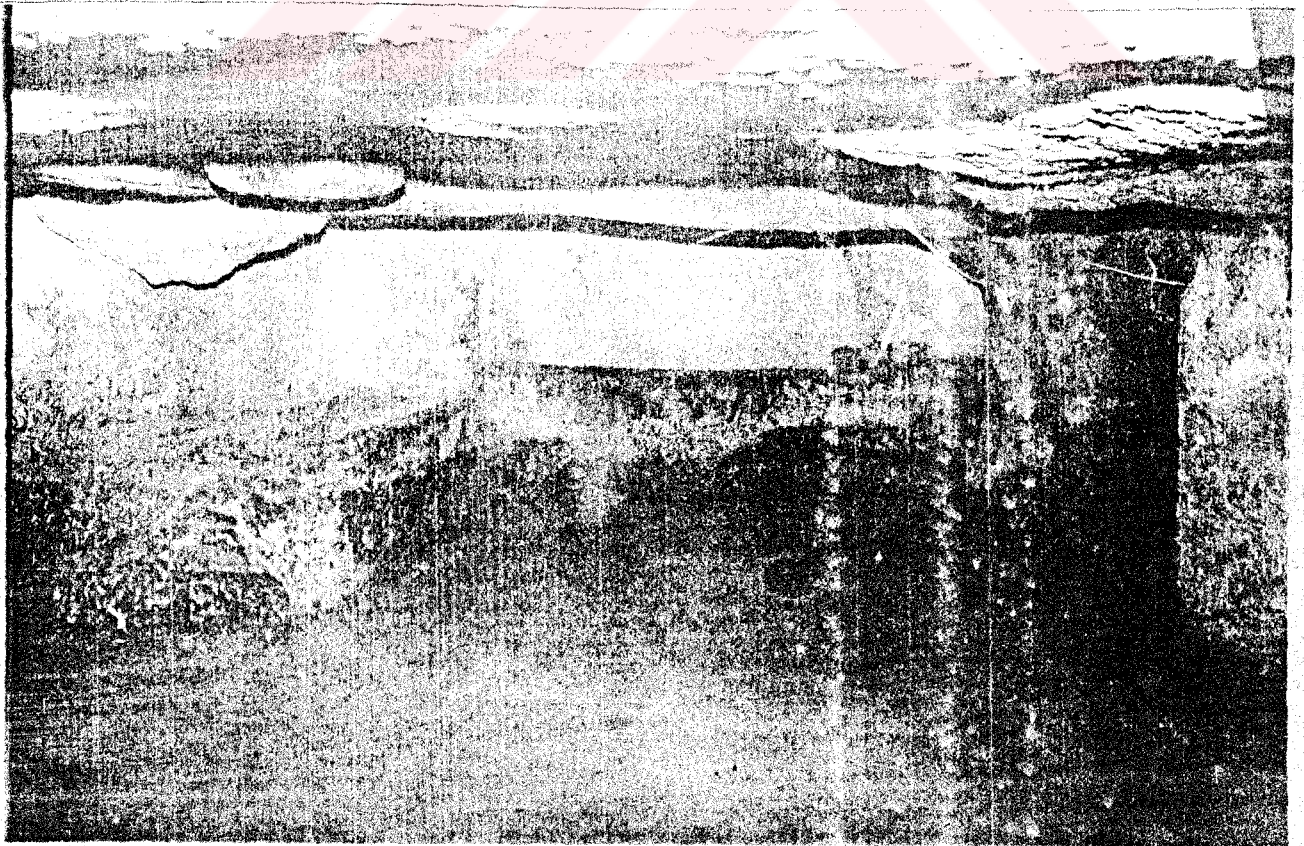
K 71-1

K 71-2

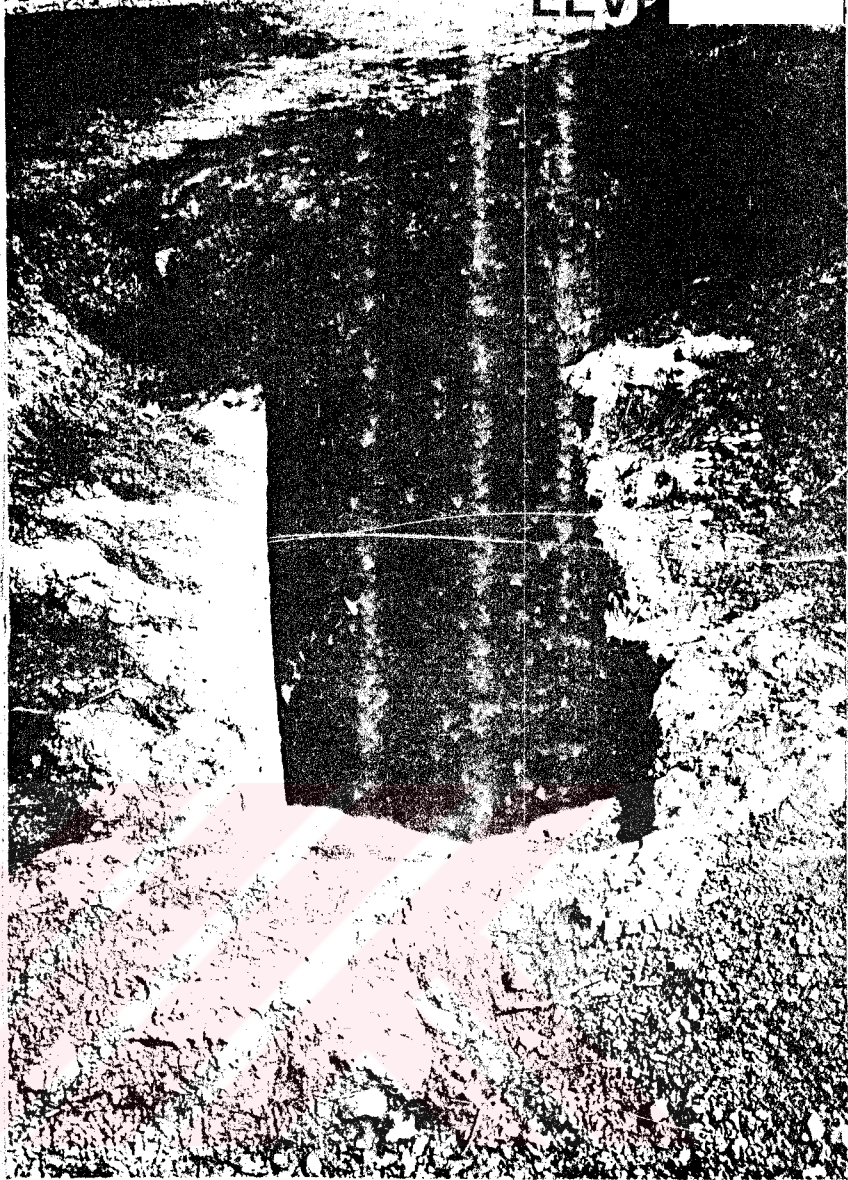
K 7211

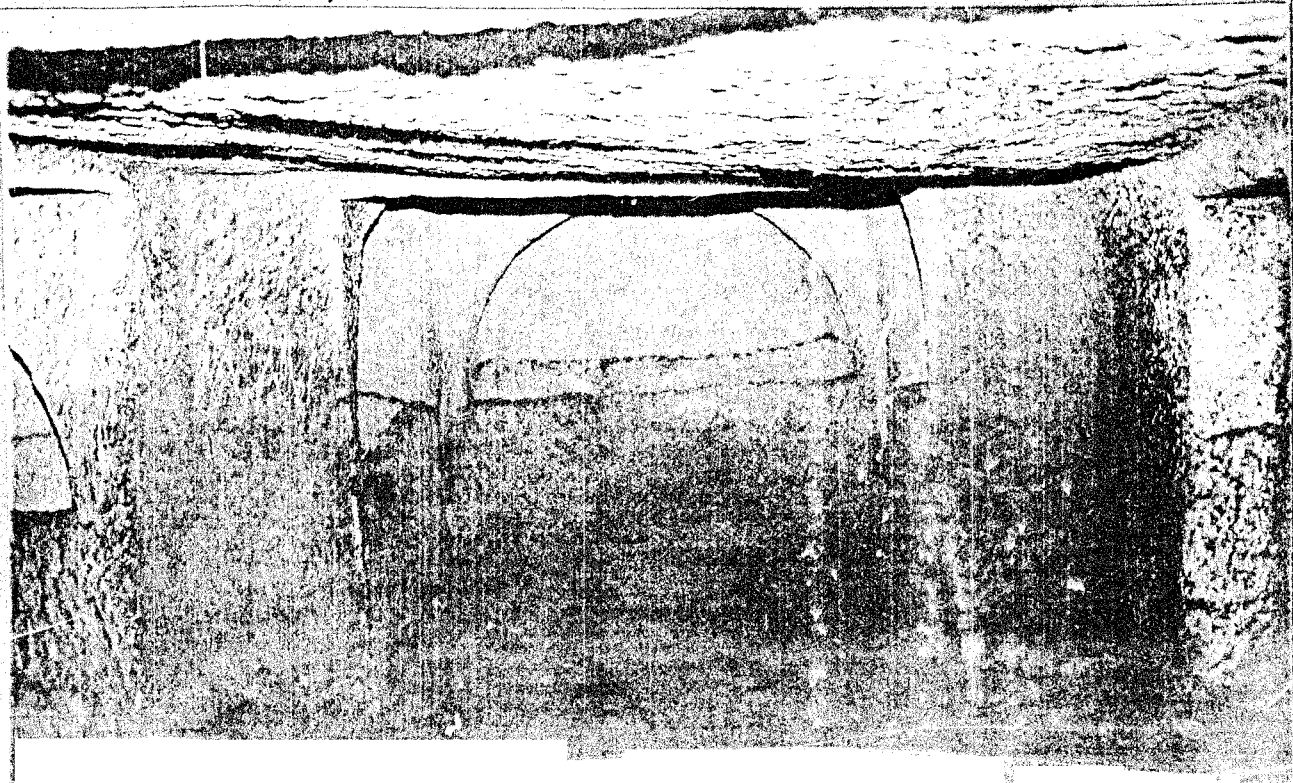
K 7212

K 73/1

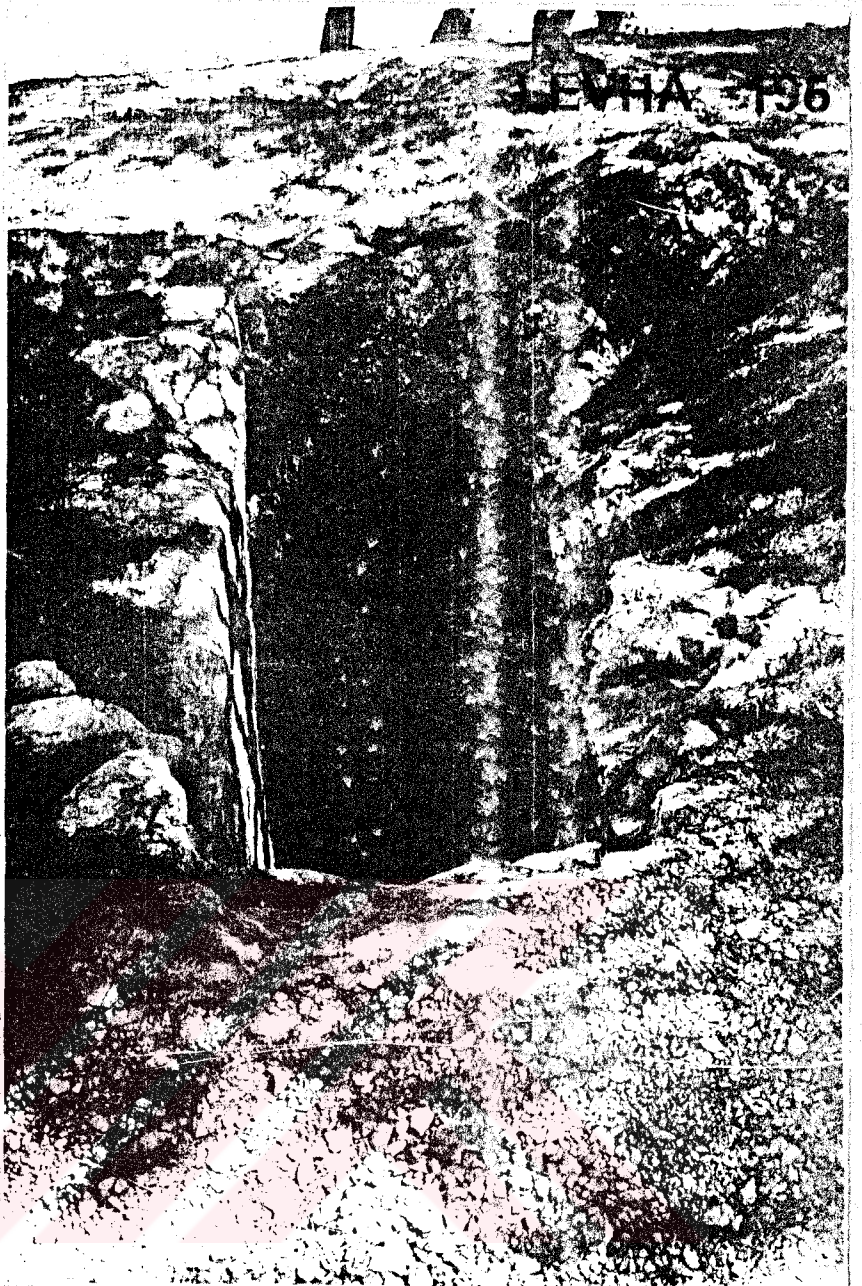
LEVEL

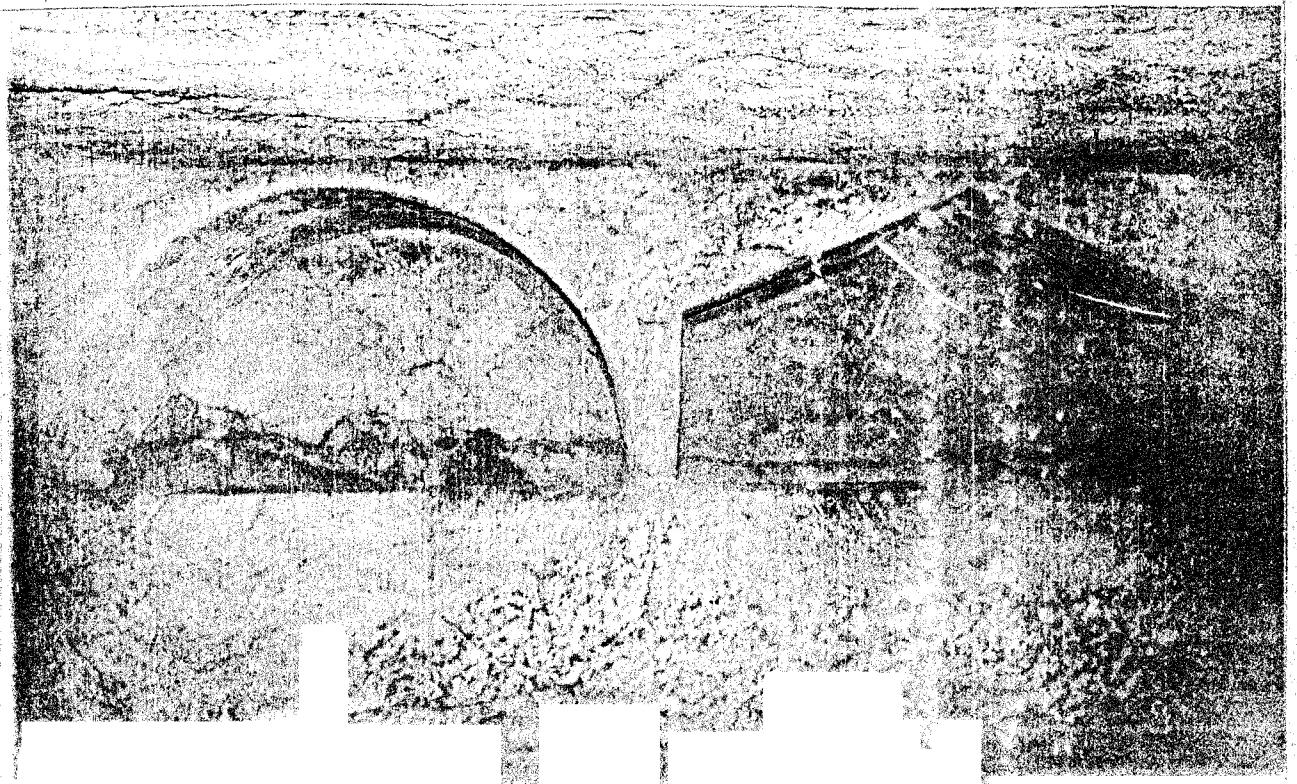
K 73/2

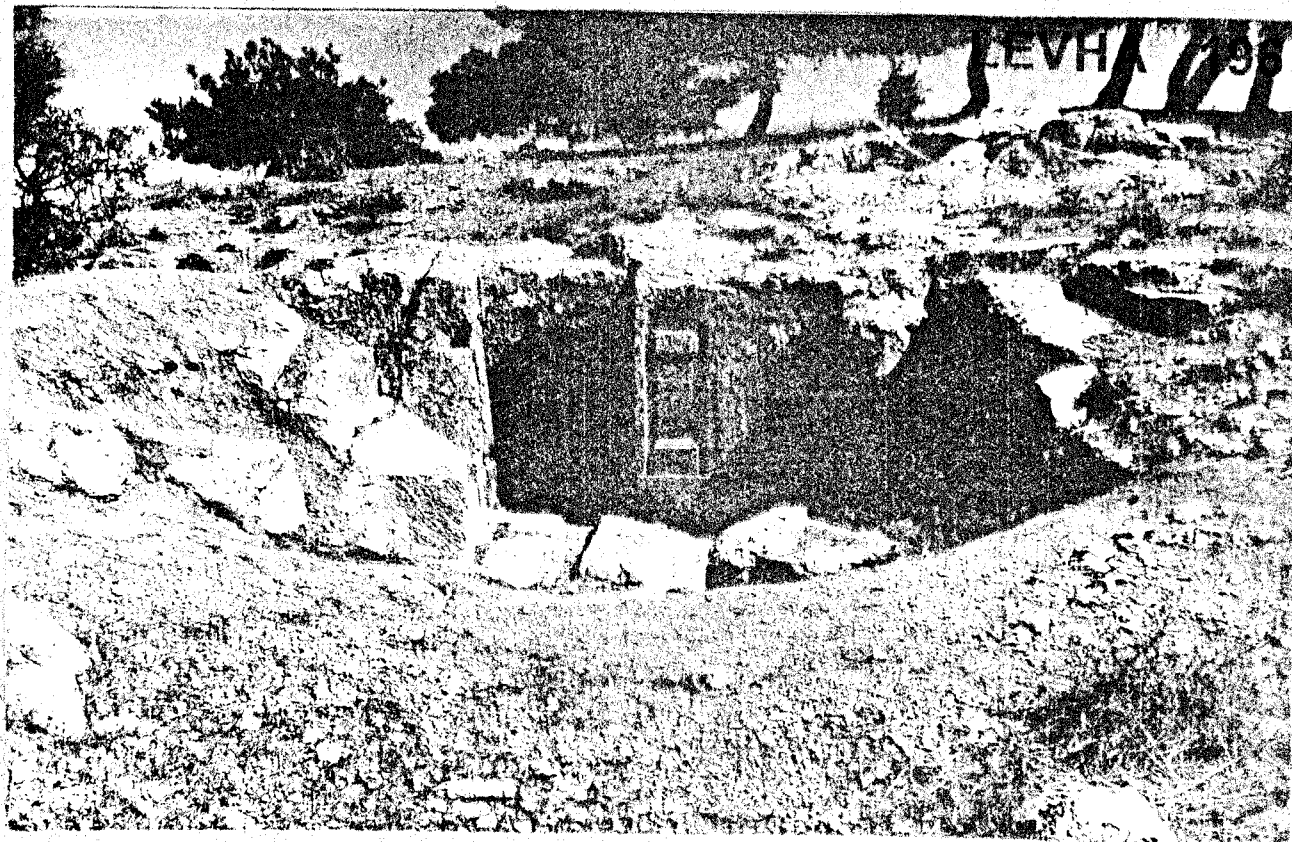

K74/1

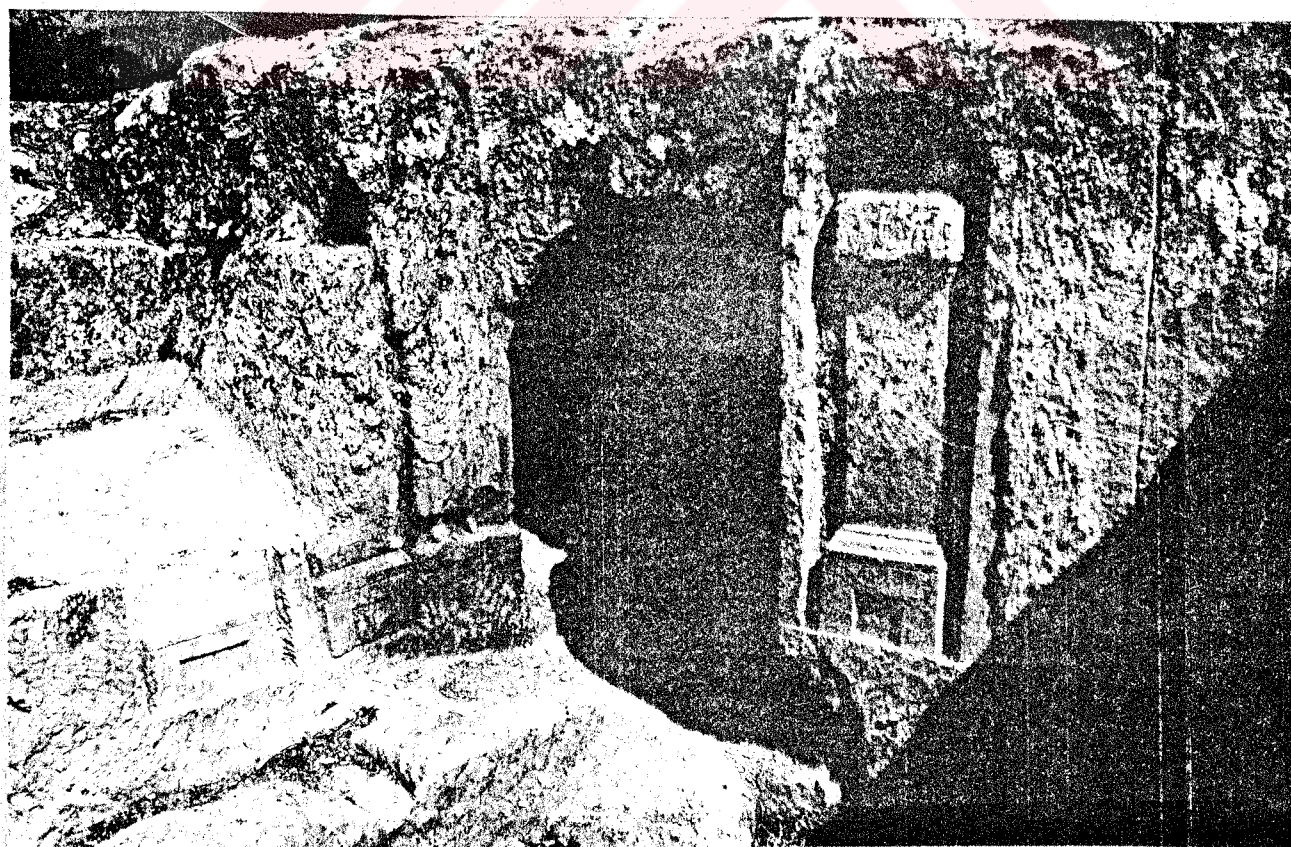

K74/2

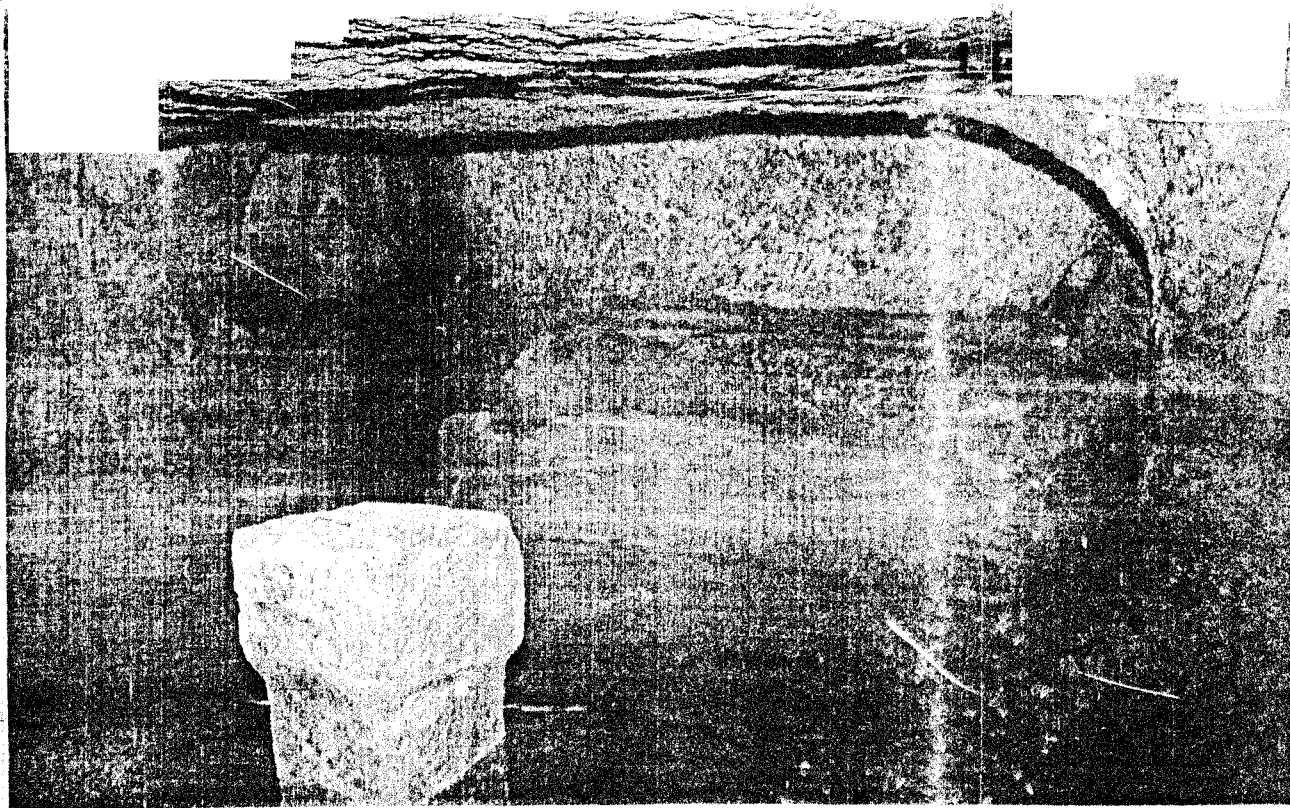

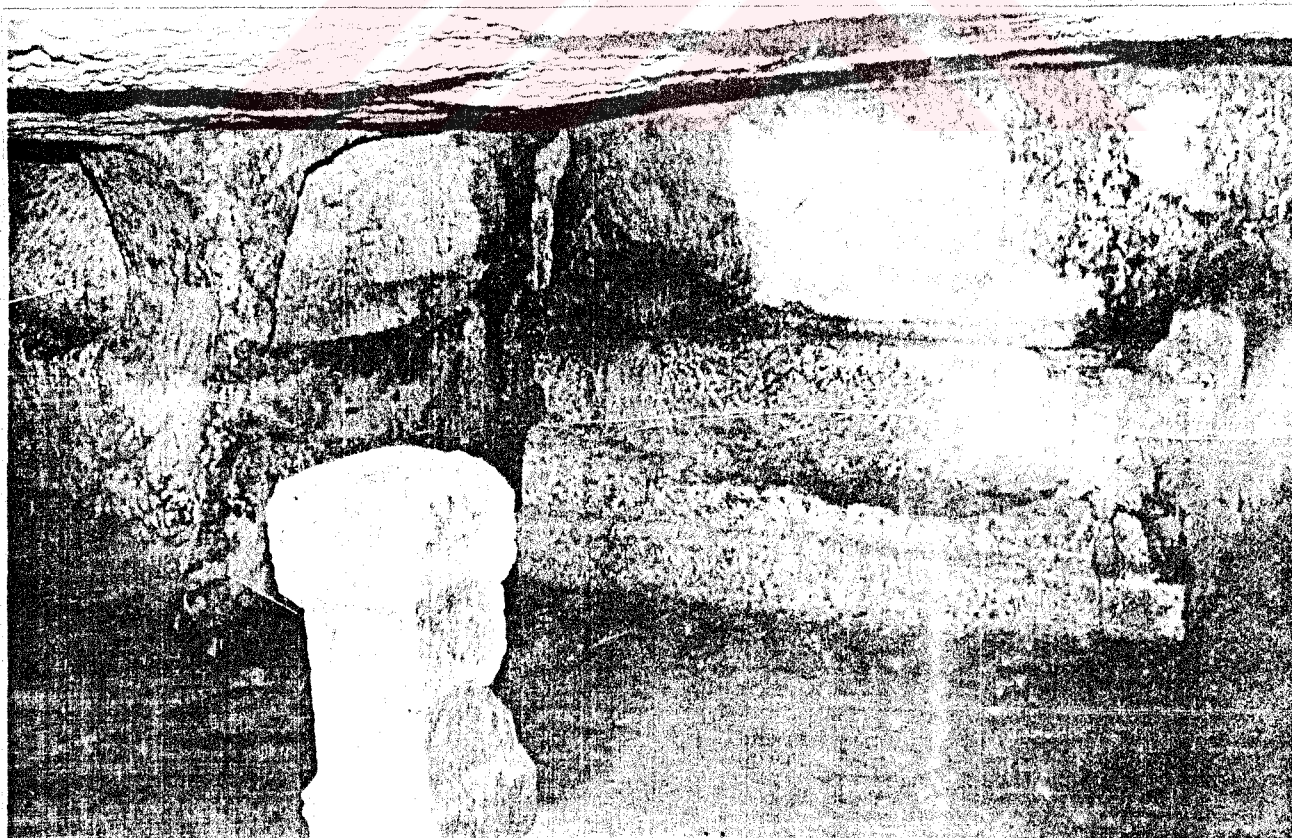
K75/1

K75/2

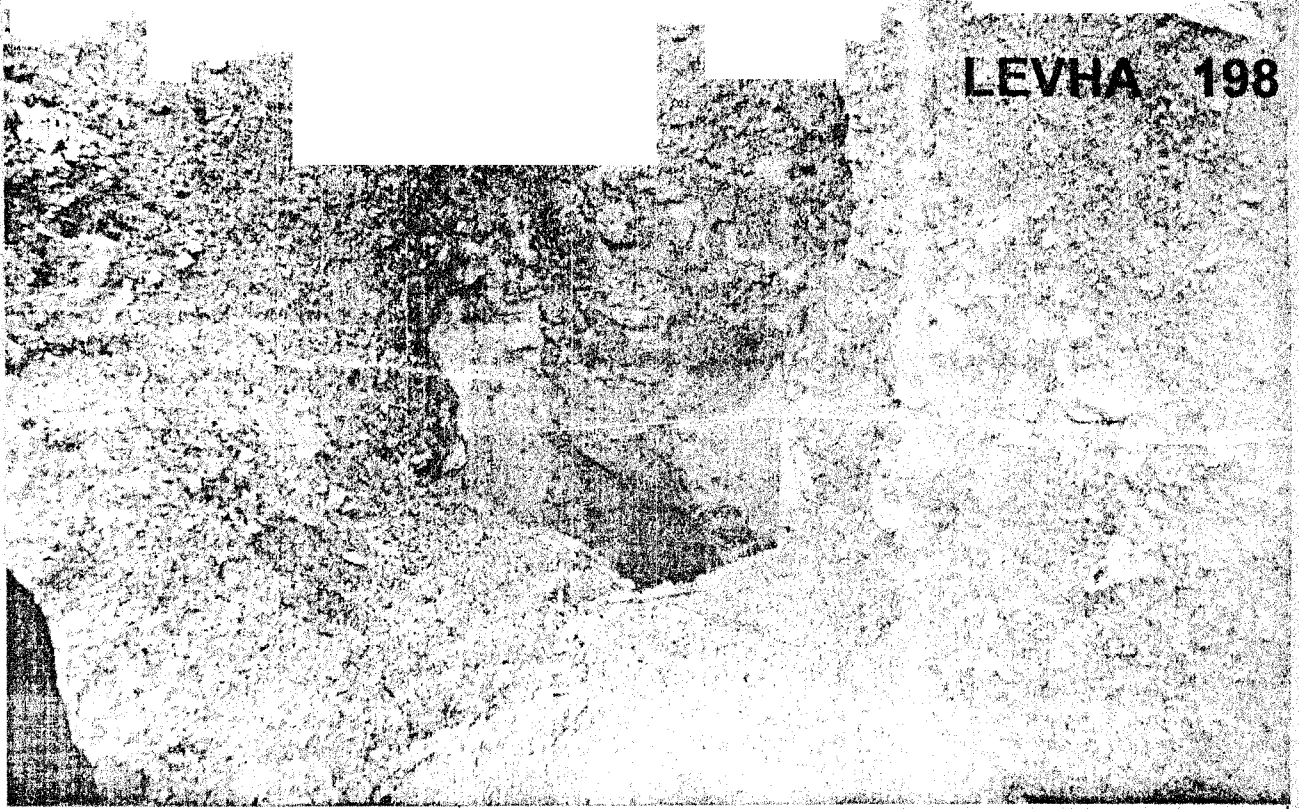

K75/3

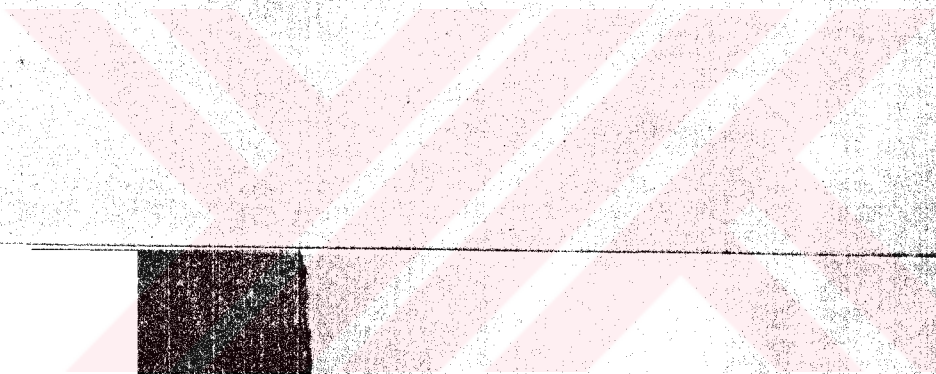

K75/4

LEVHA 198

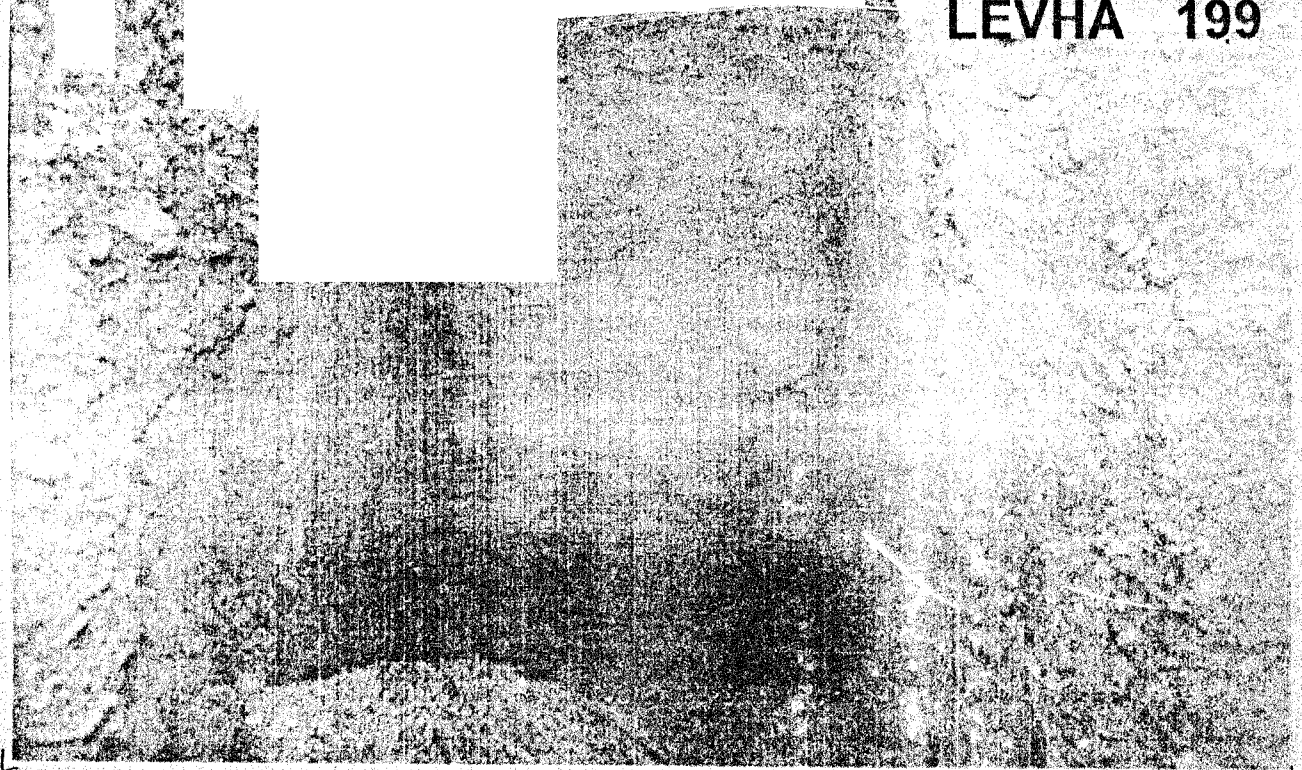

K76/1

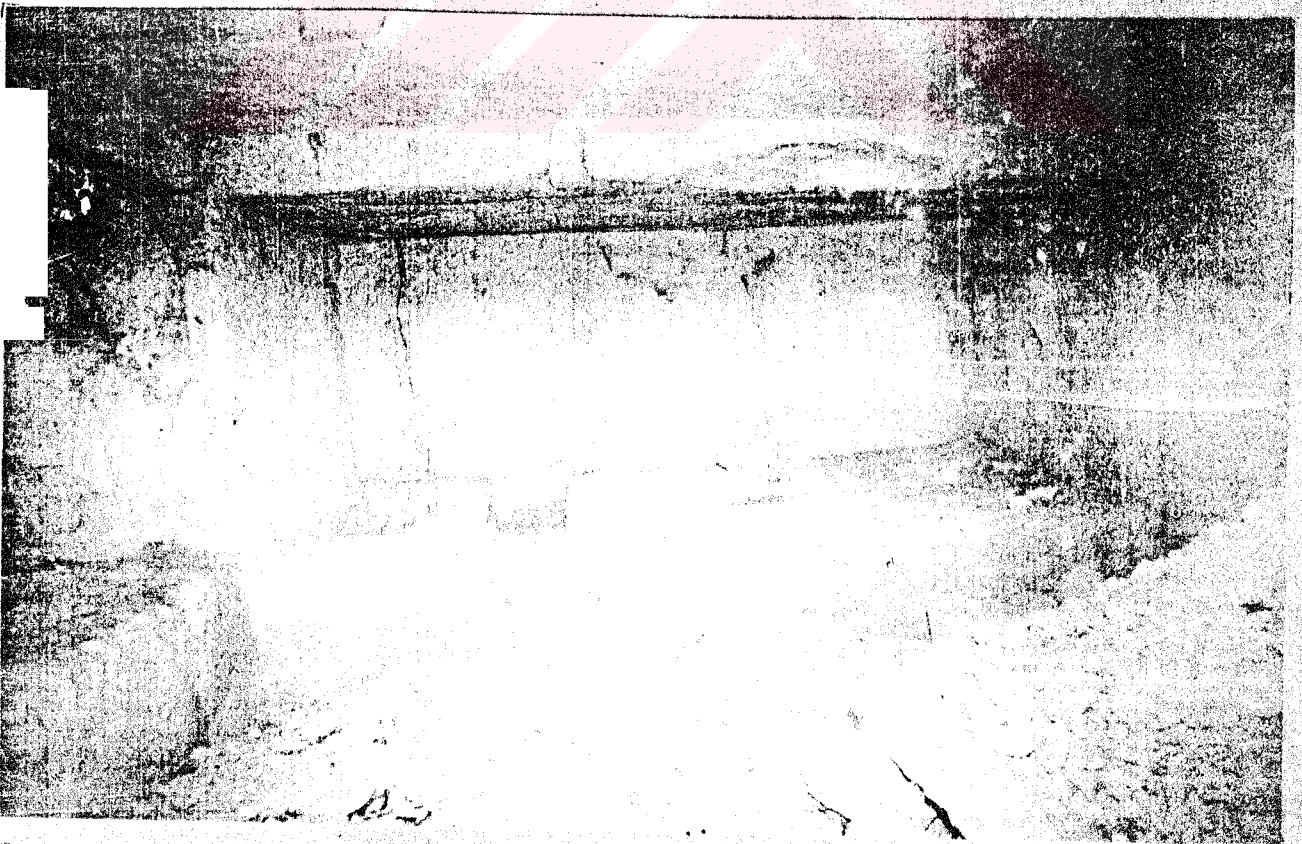

K76/2

LEVHA 199

K77/1

K77/2

LEVHA 200

K7713

K7714

LEVHA 201

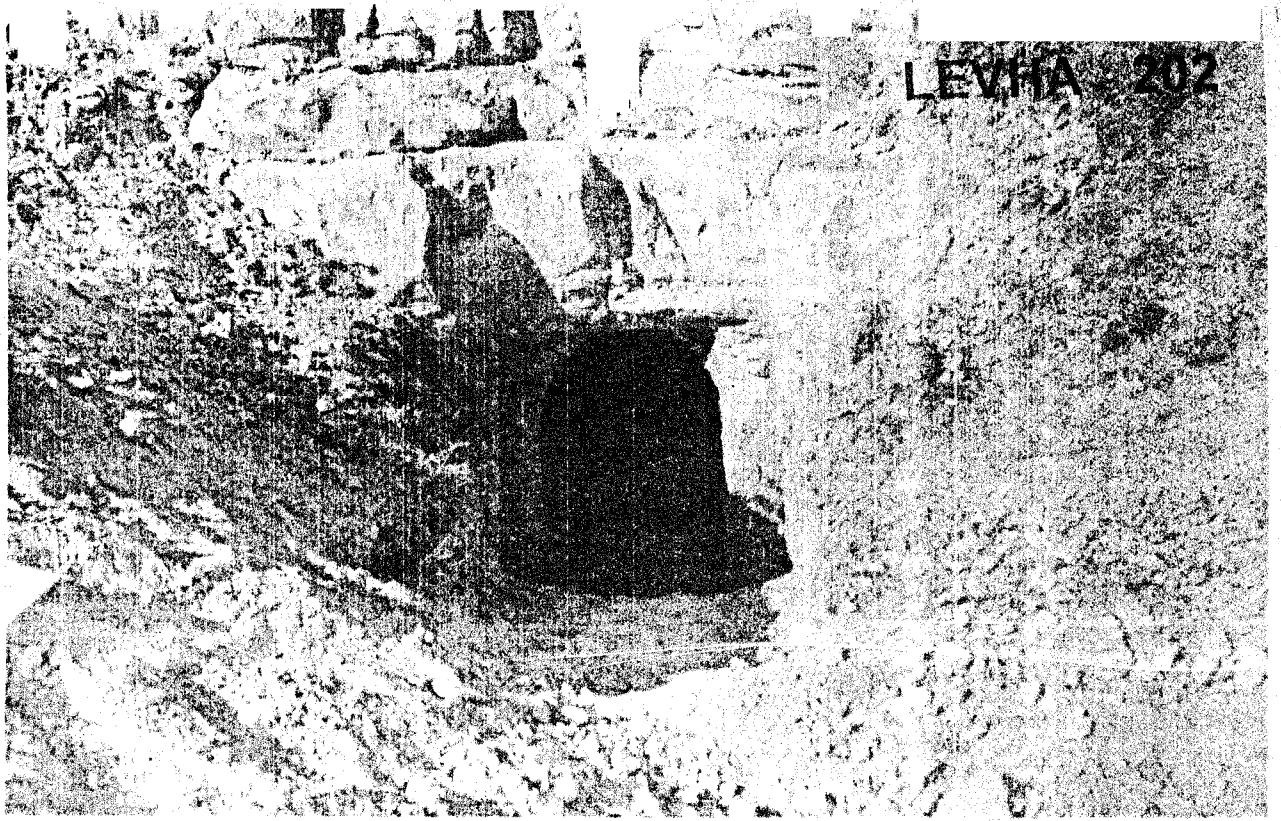

K78/1

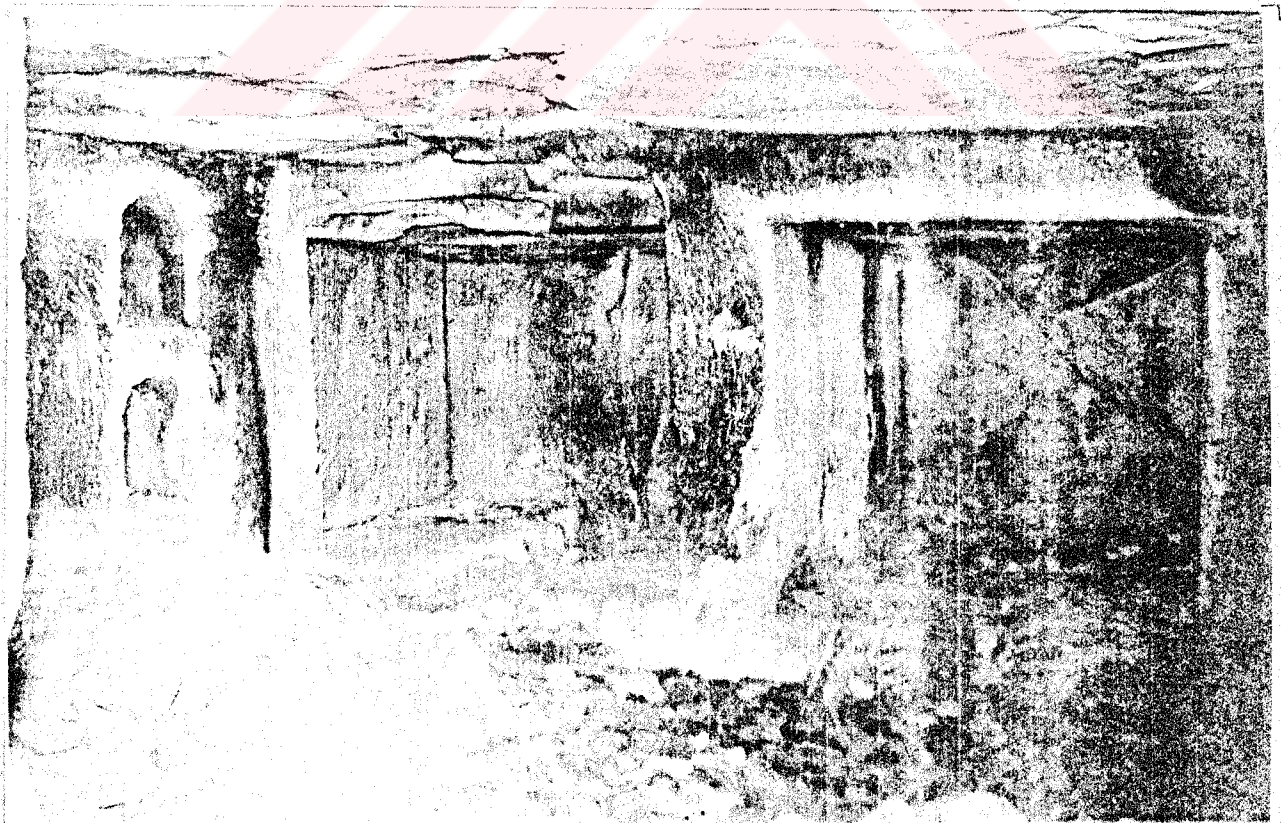
K78/2

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DO TASHI

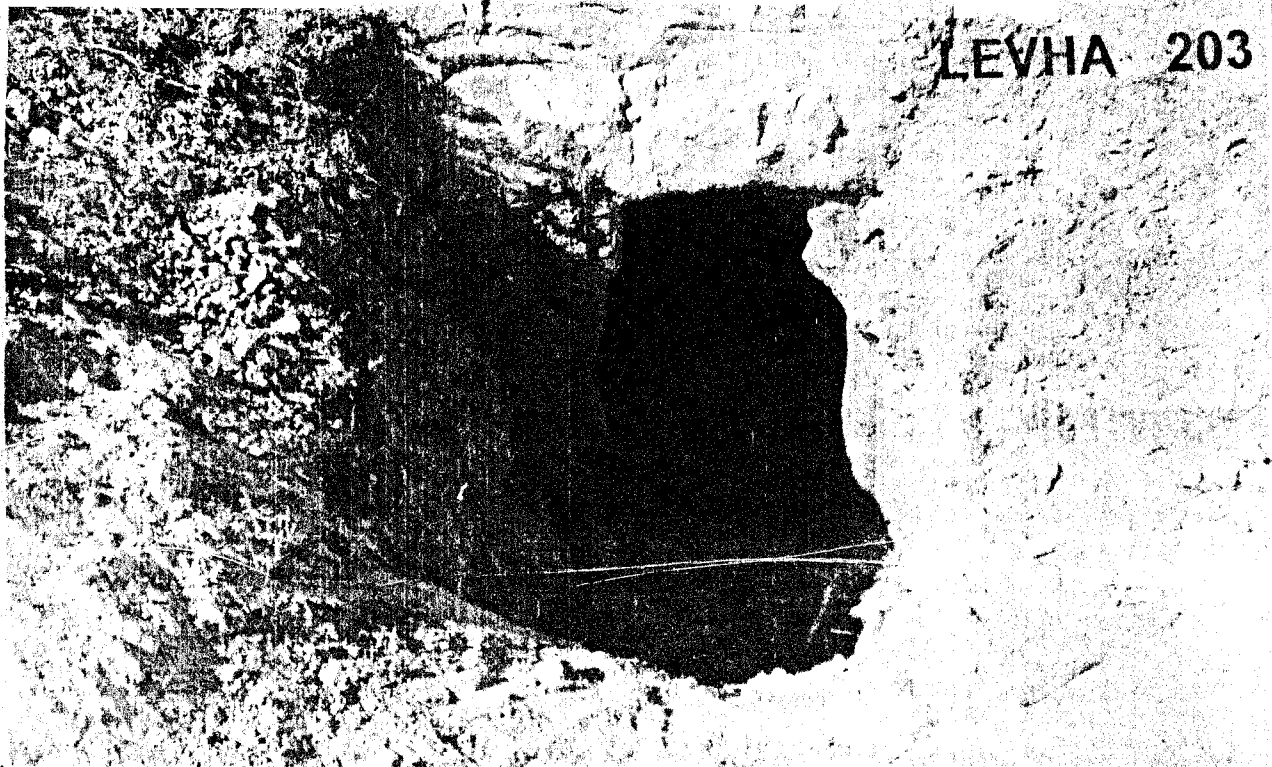
LEVHA 202

K 79 / 1

K 79 / 2

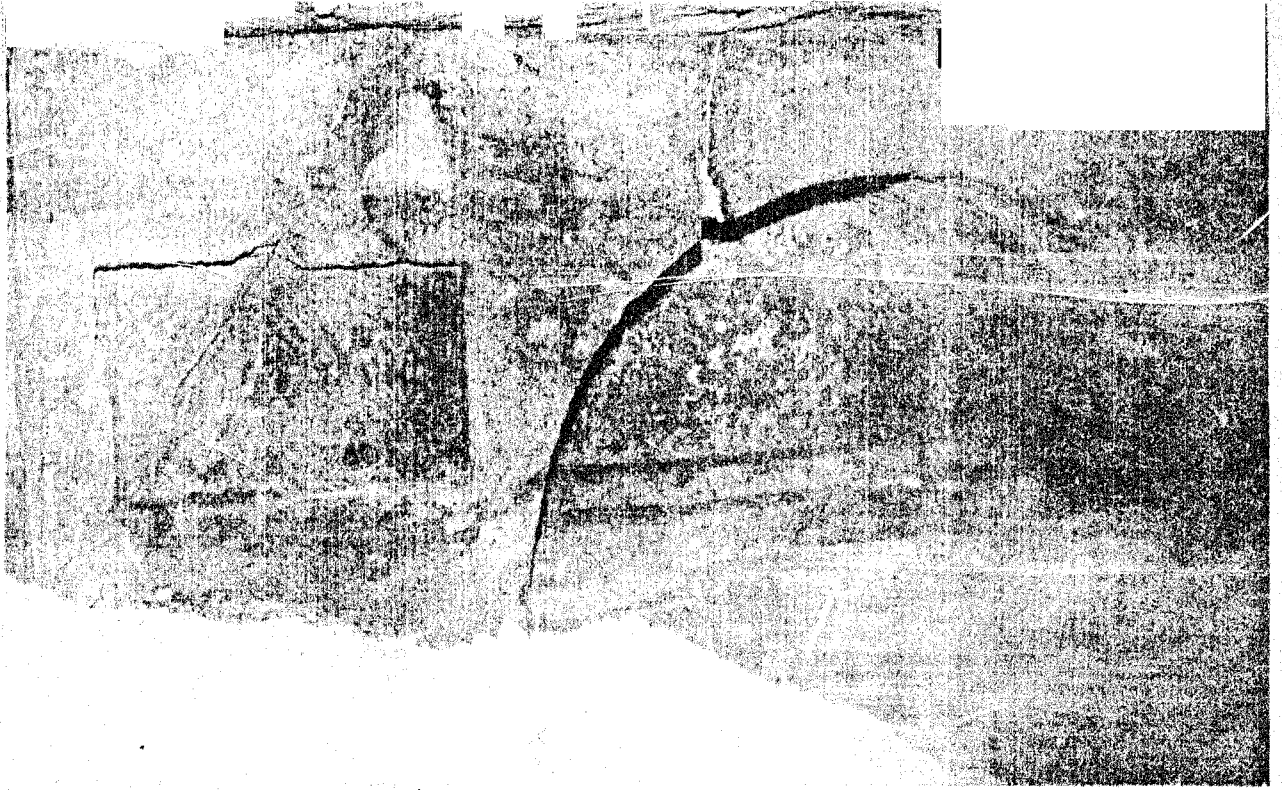
LEVHA 203

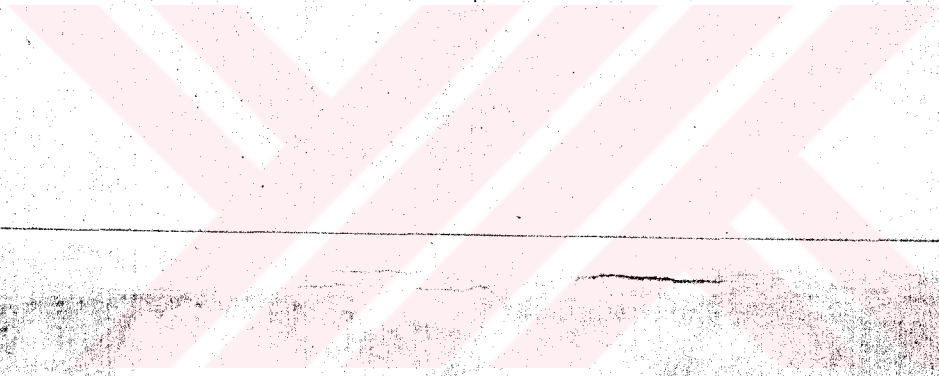
K80 / 1

K 80/2

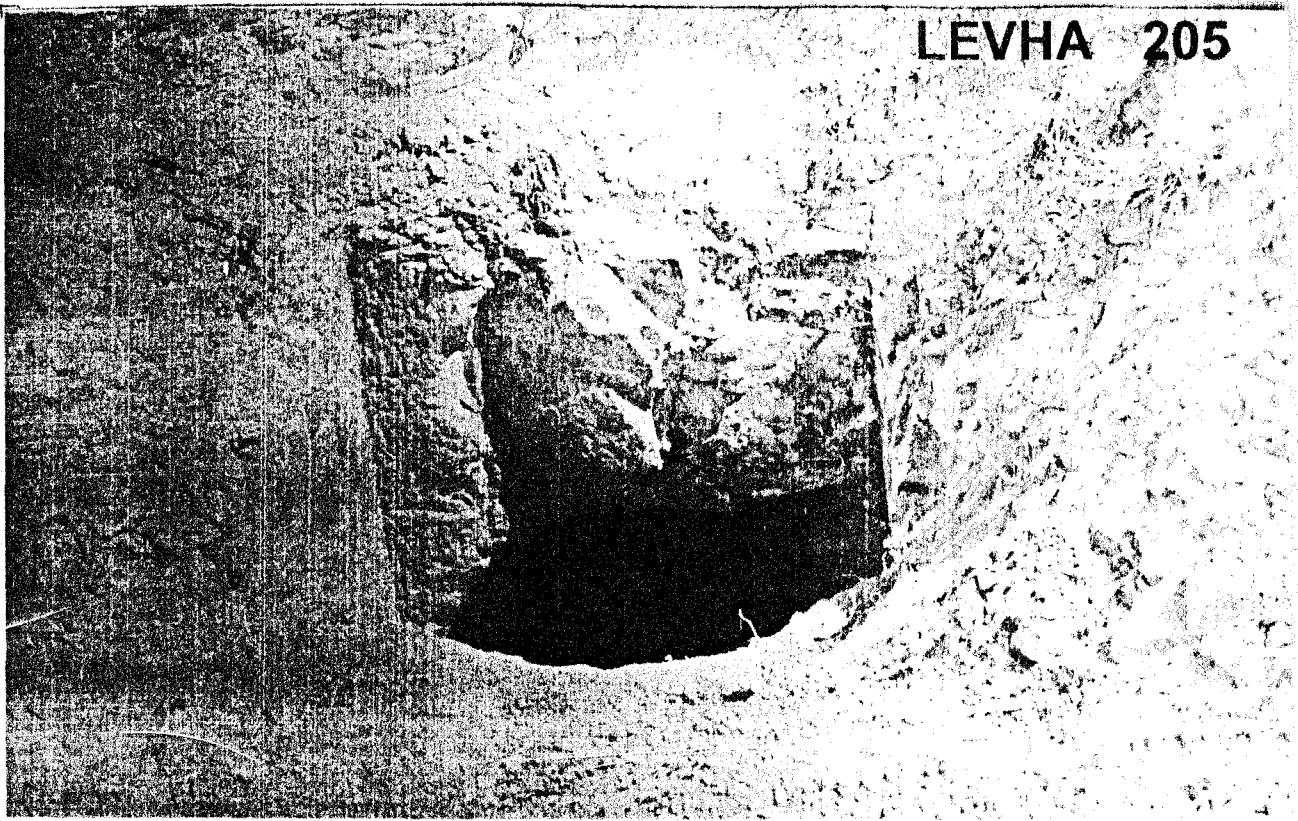

K 80 / 3

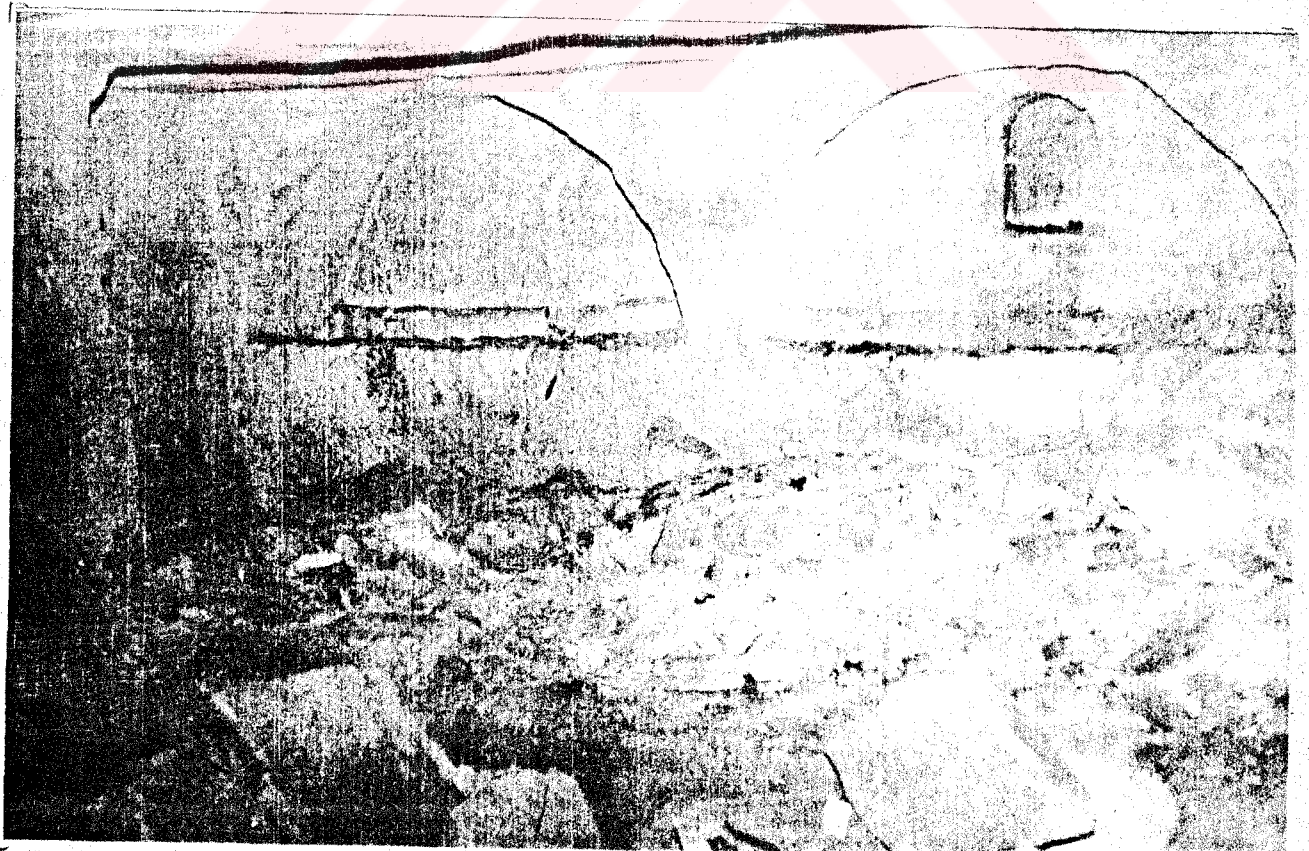

K 80 / 4

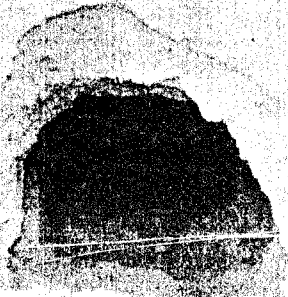
LEVHA 205

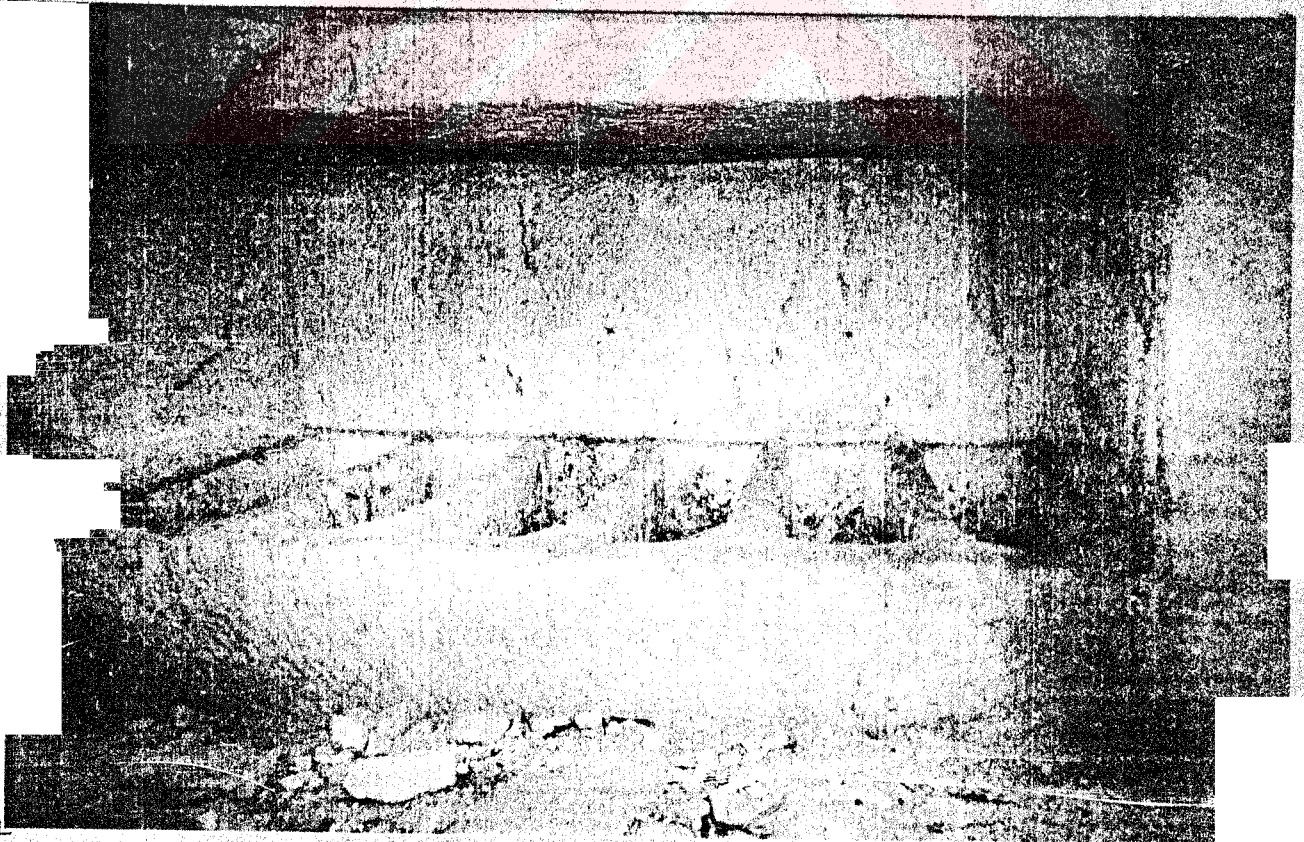
K 81/1

K 81/2

K 82 / 1

K 82 / 2

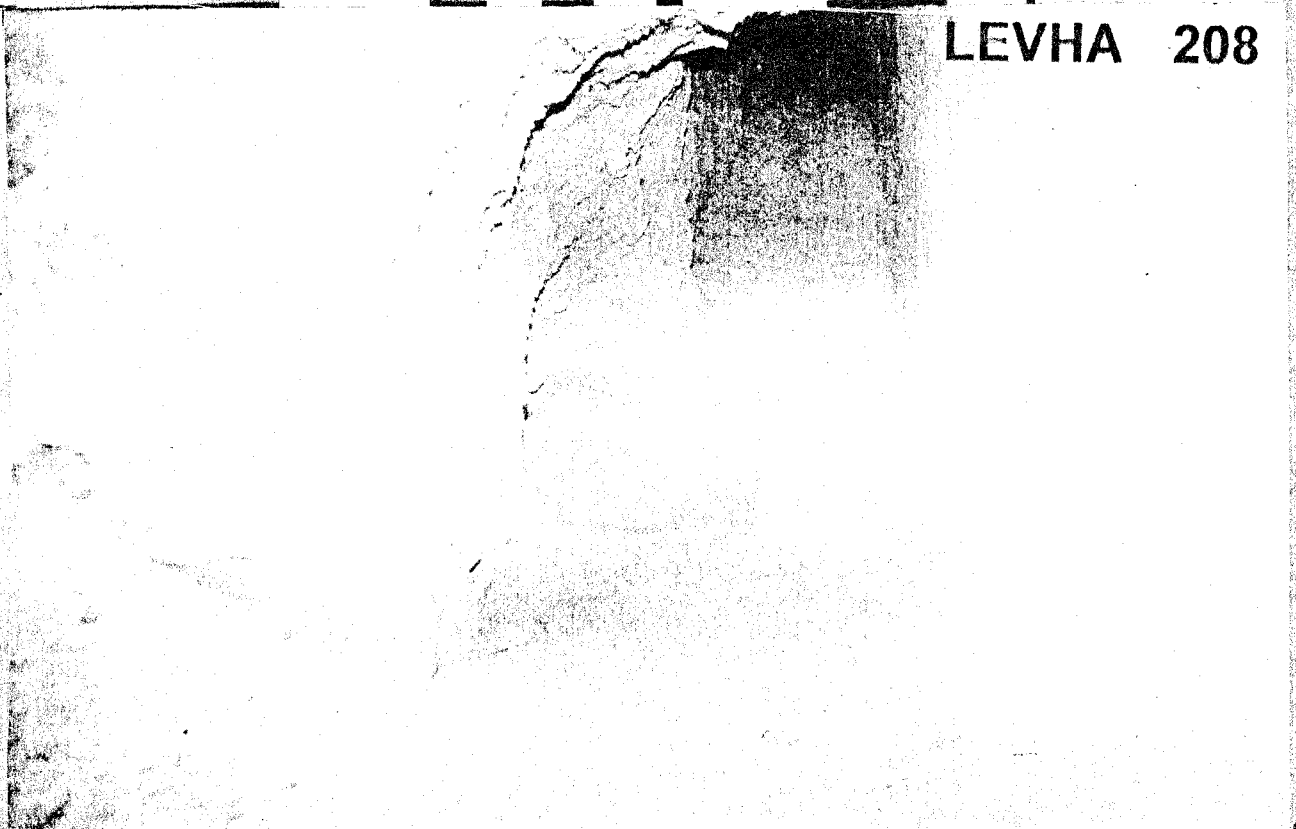
LEVHA 207

K83/1

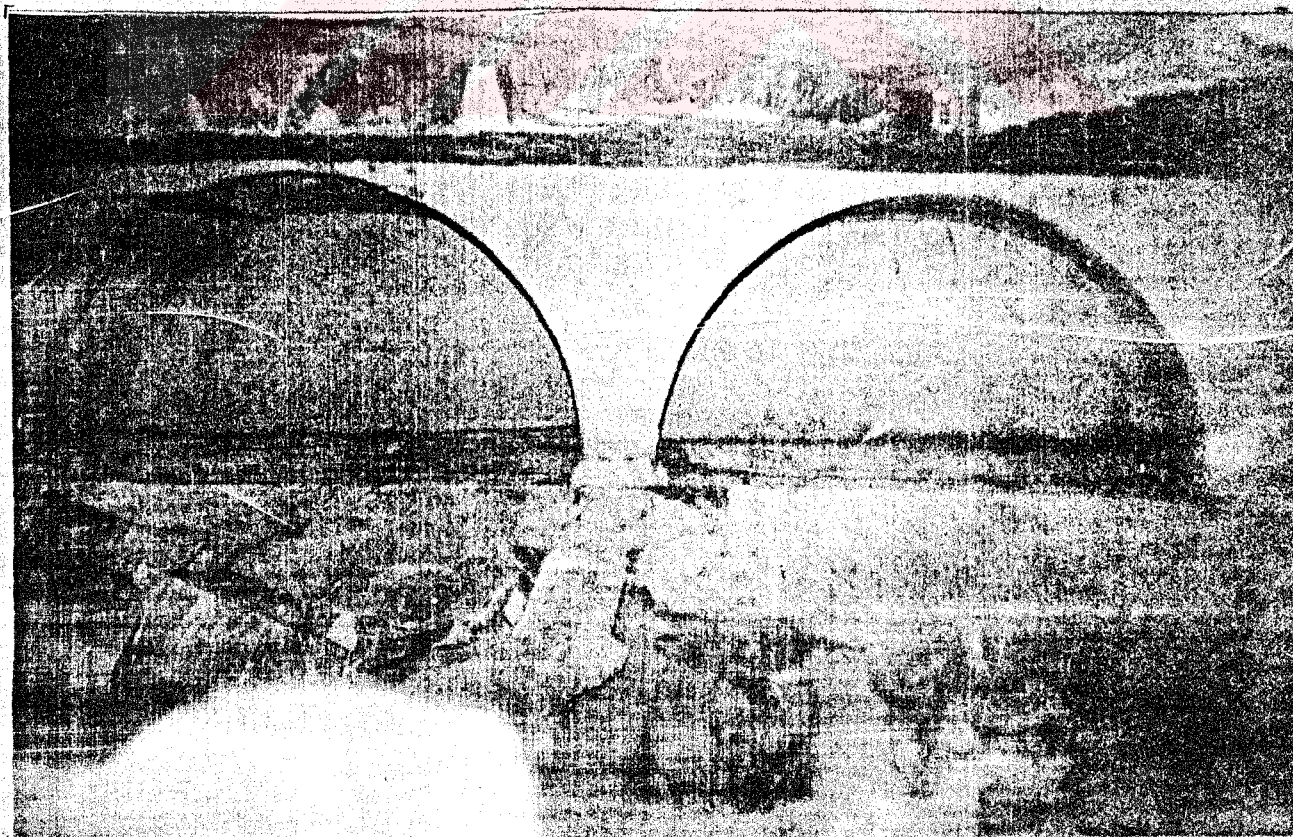
K83/2

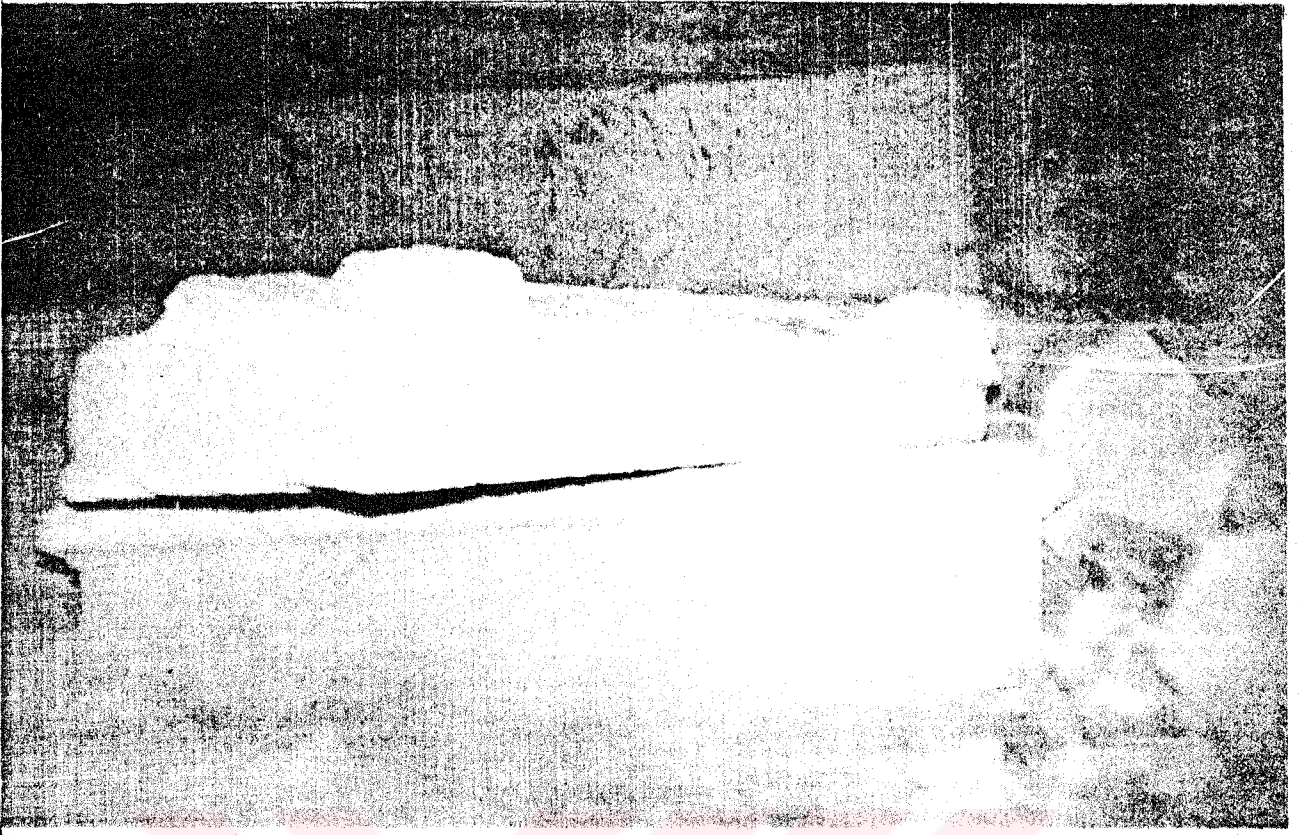
LEVHA 208

K84/1

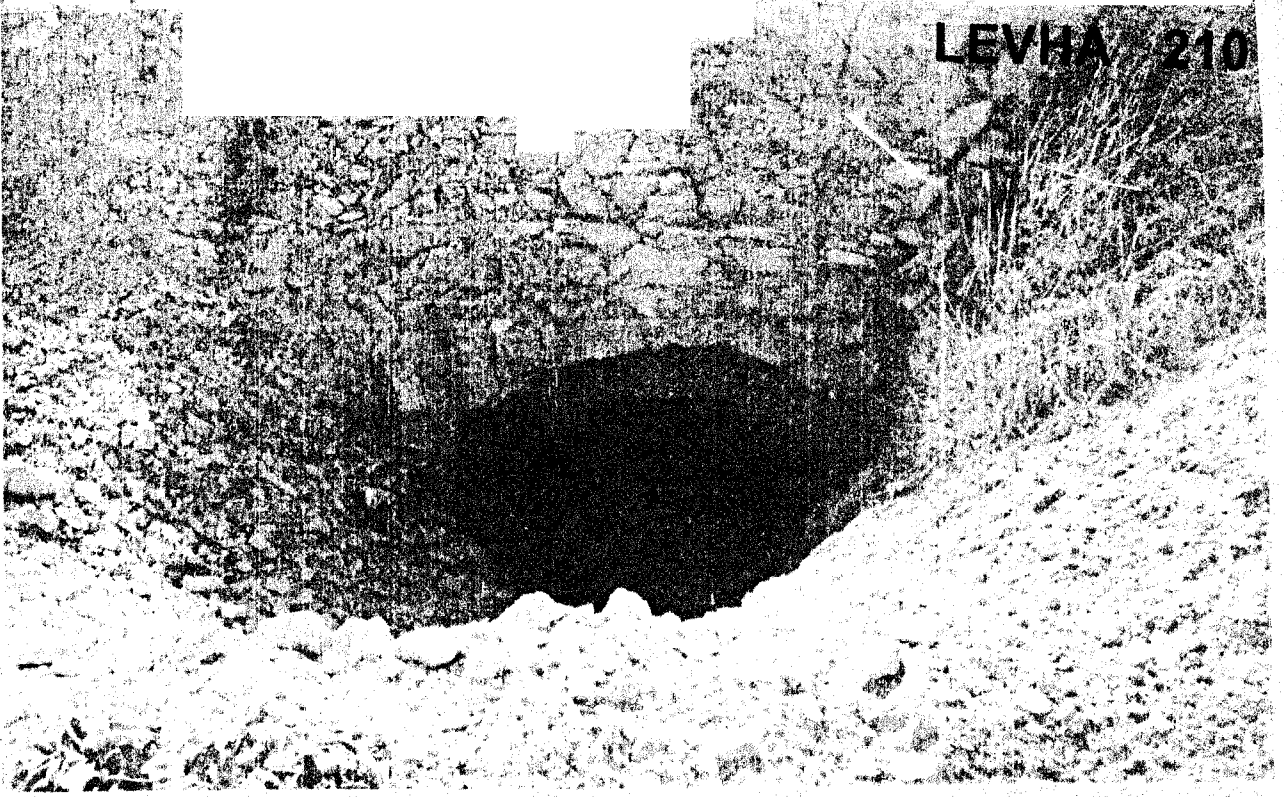
K 84/2

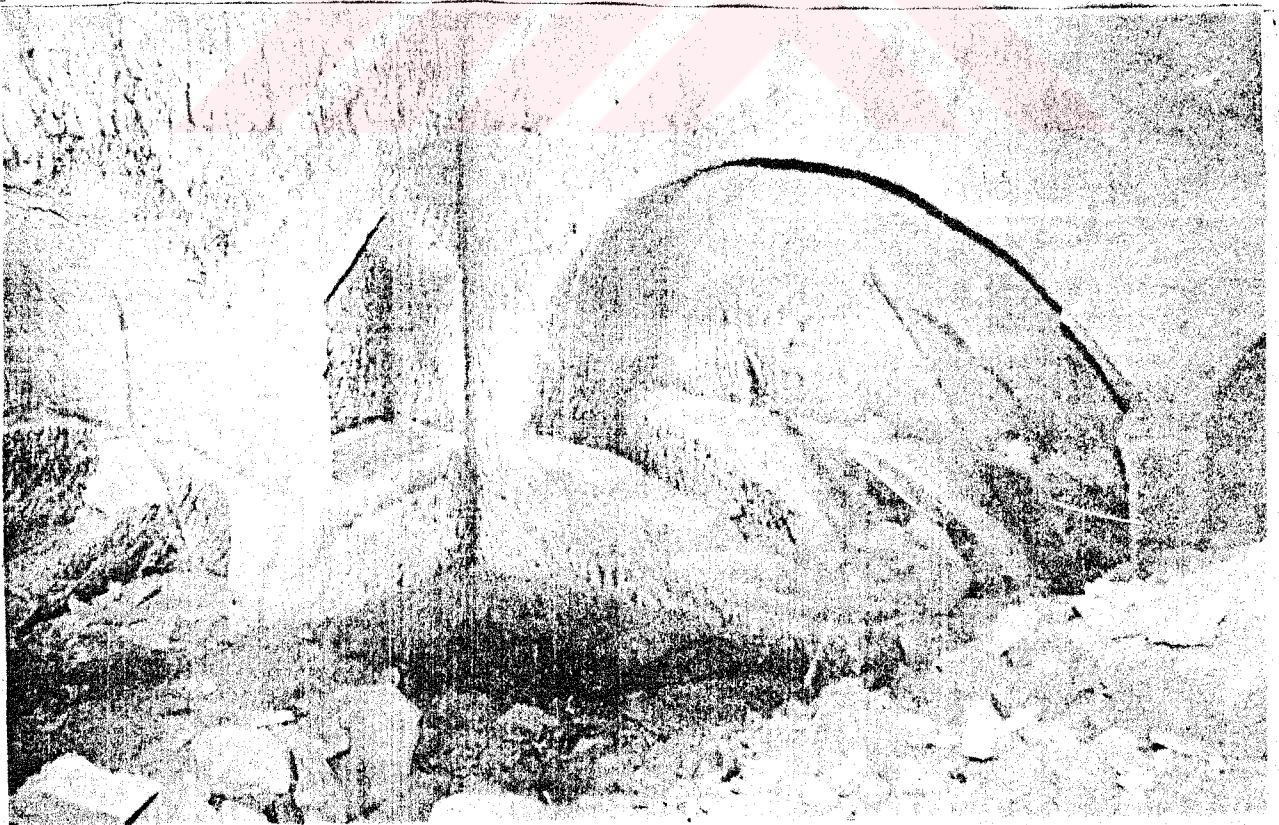
K84/3

LEVHA 210

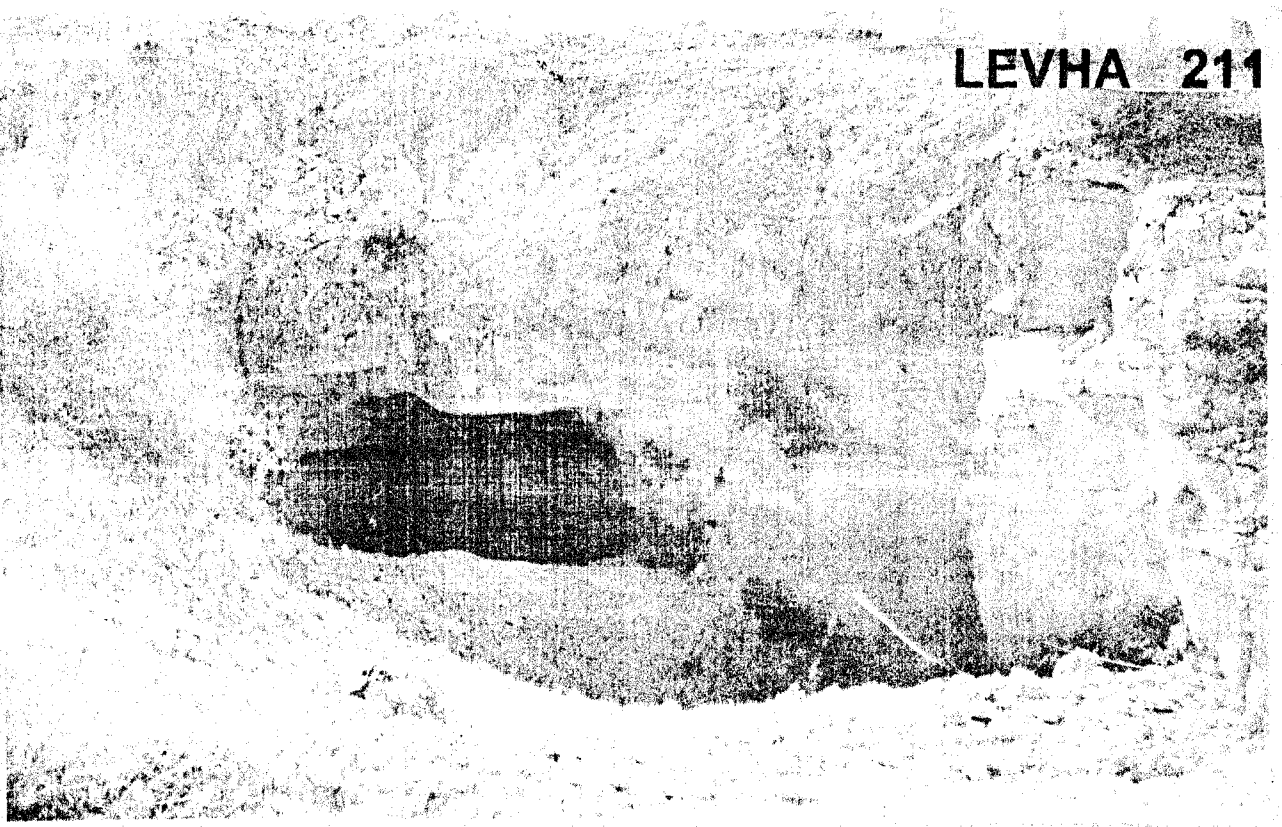

K85 / 1

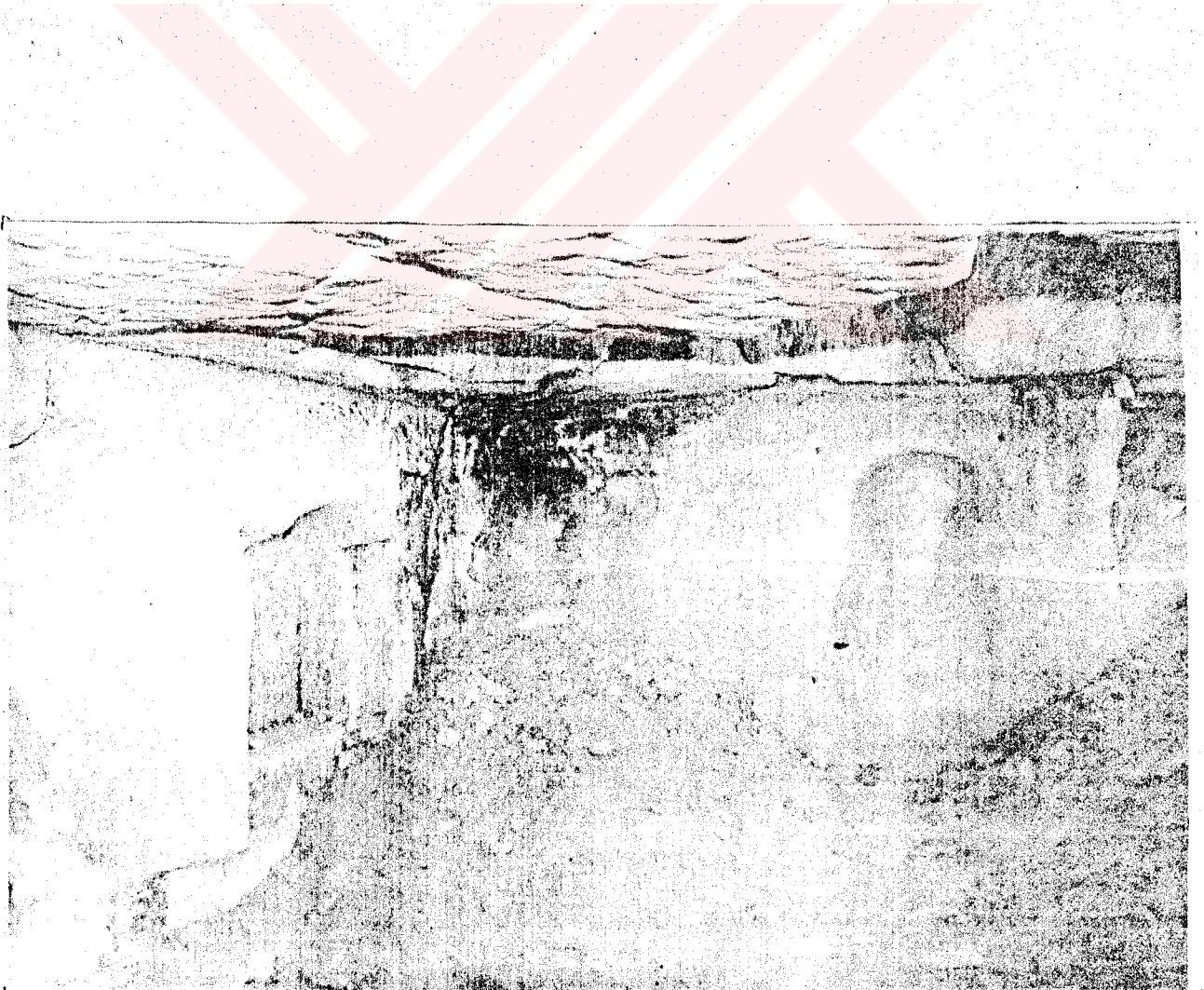

K85 / 2

LEVHA 211

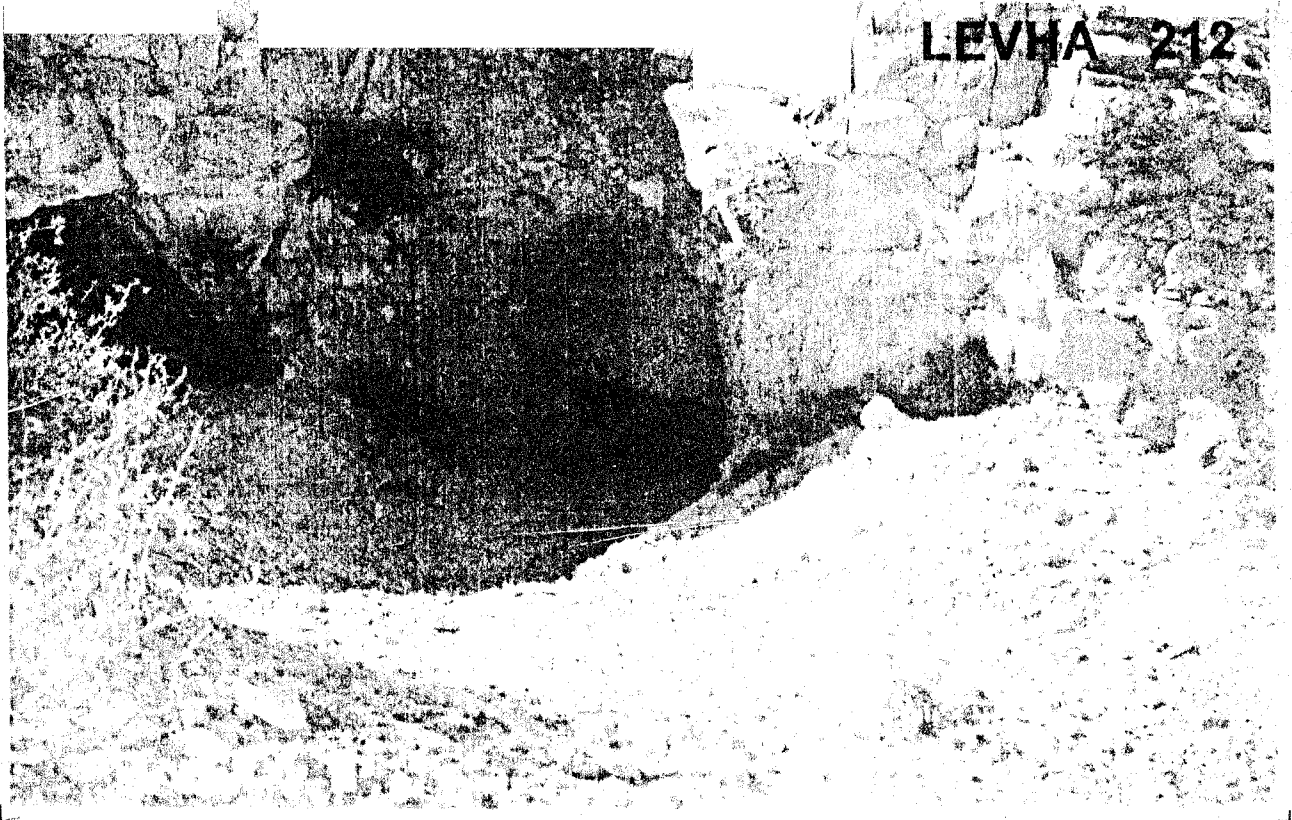

K86 / 1

K86 / 2

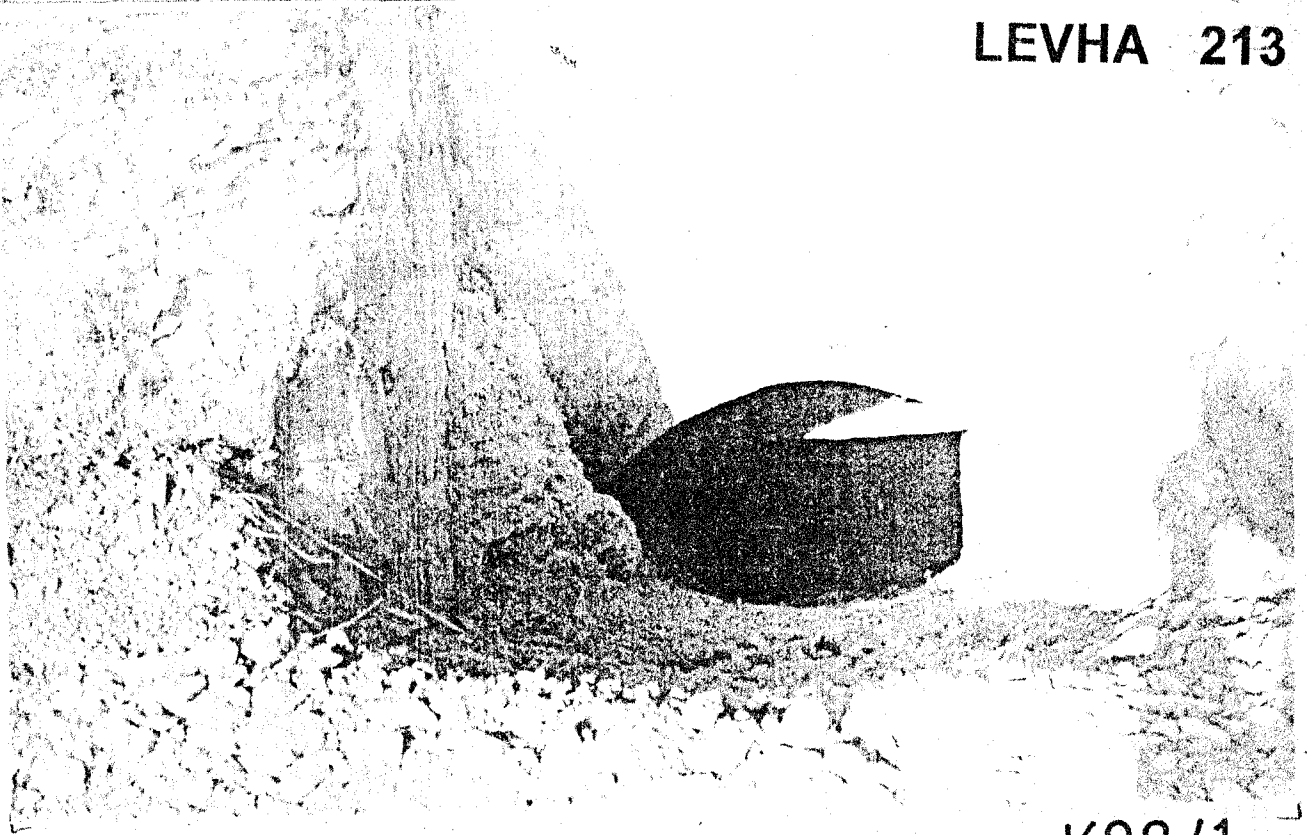
LEVHA 212

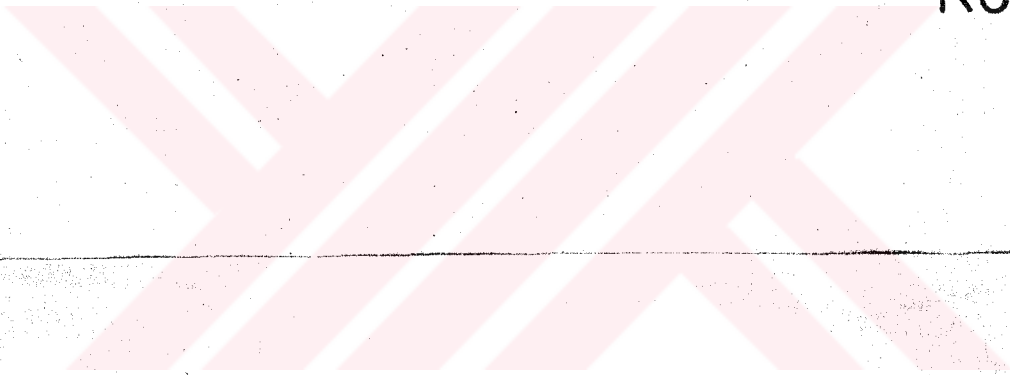
K87/1

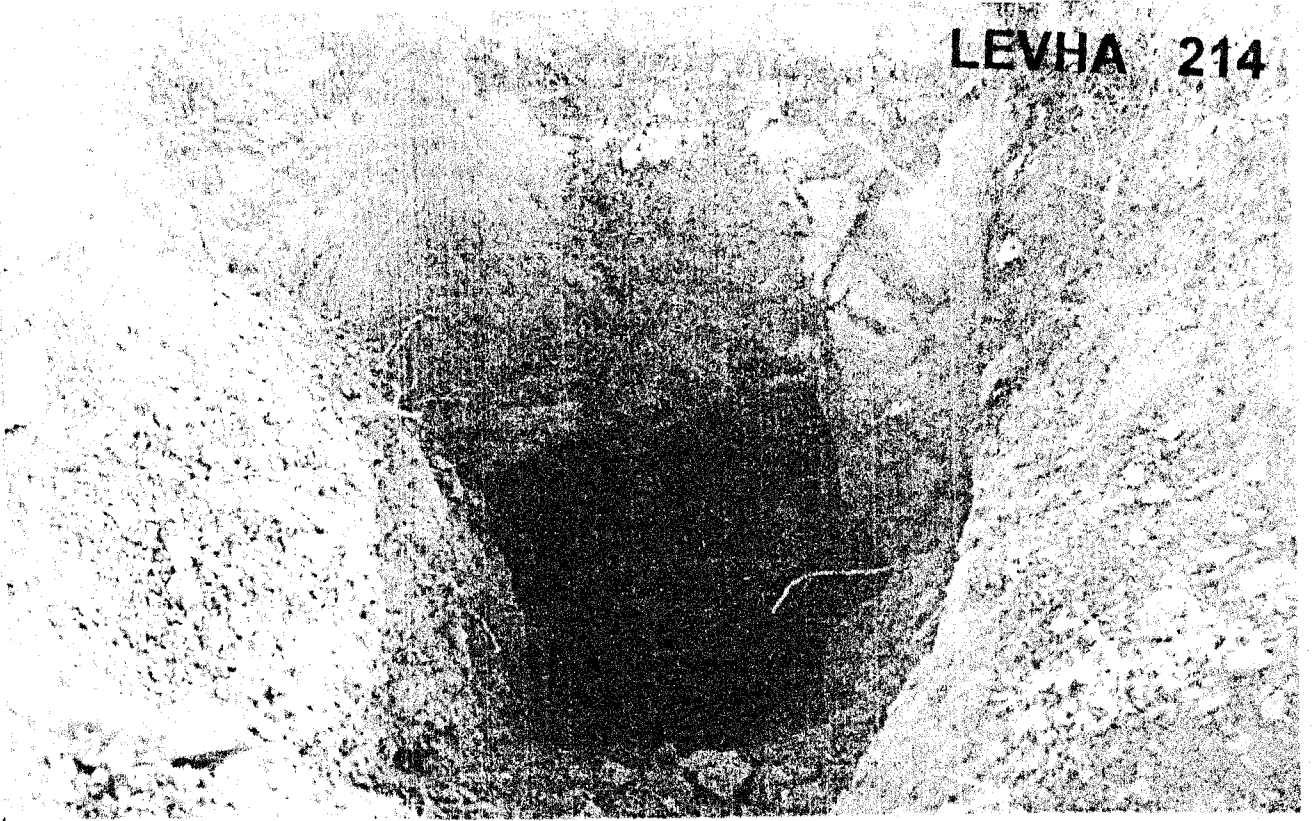
K87/2

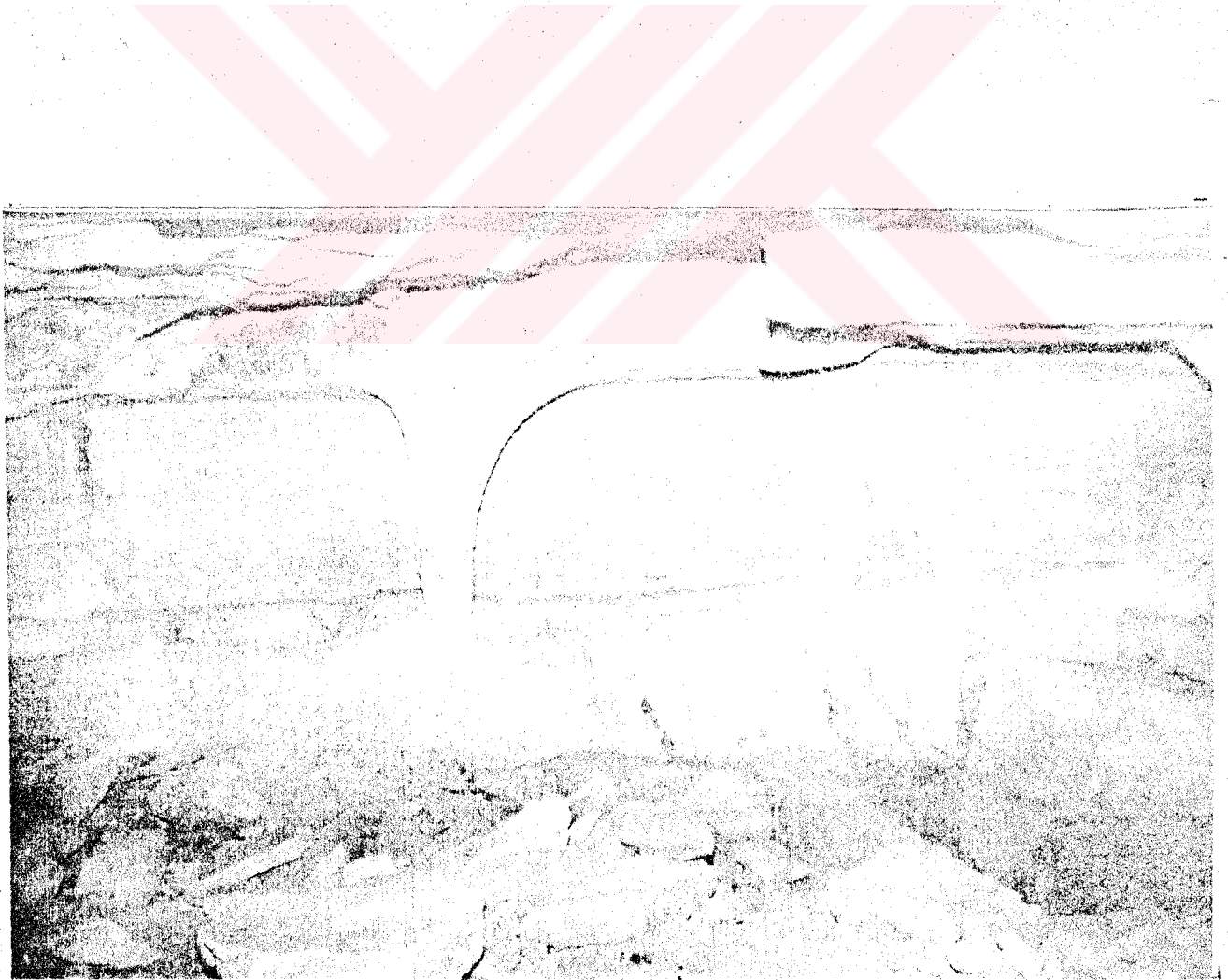
K88/1

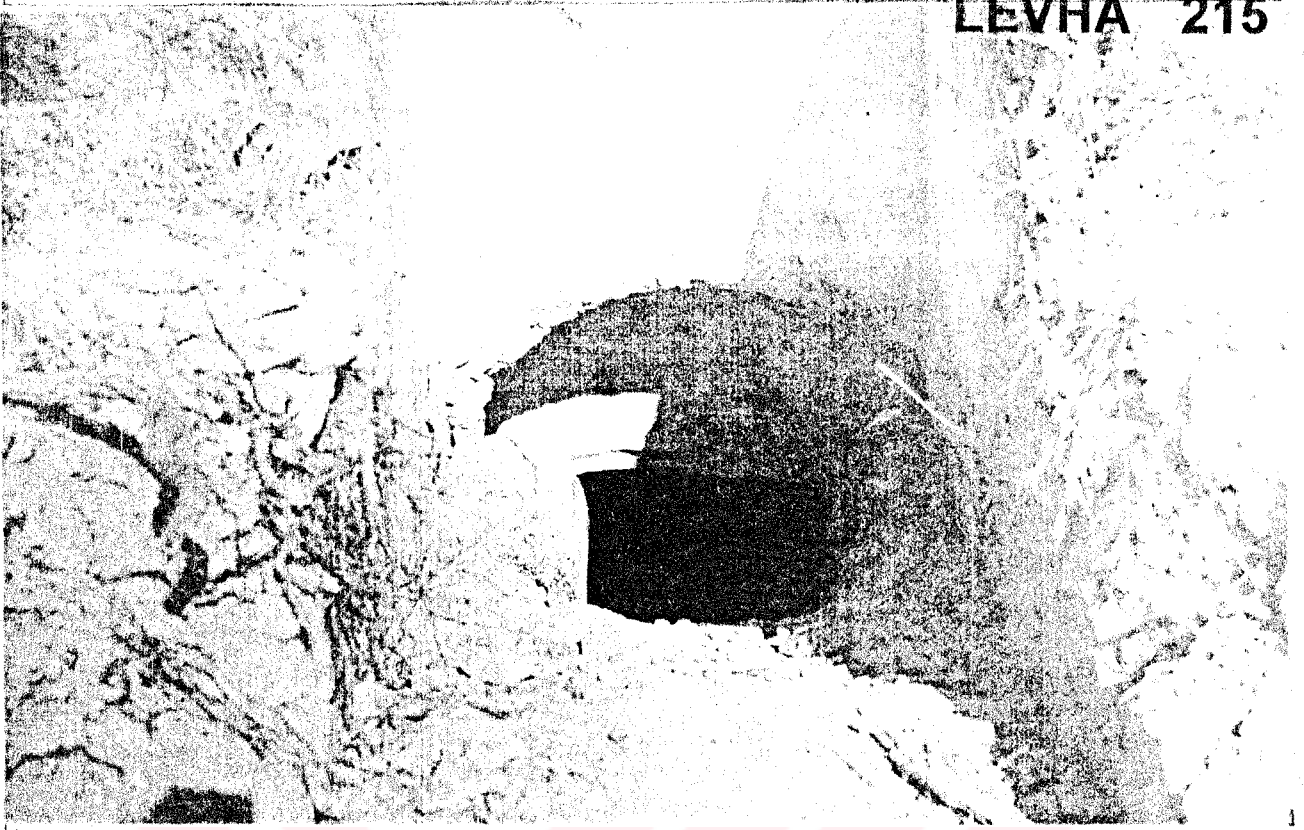
K88/2

K89 / 1

K89 / 2

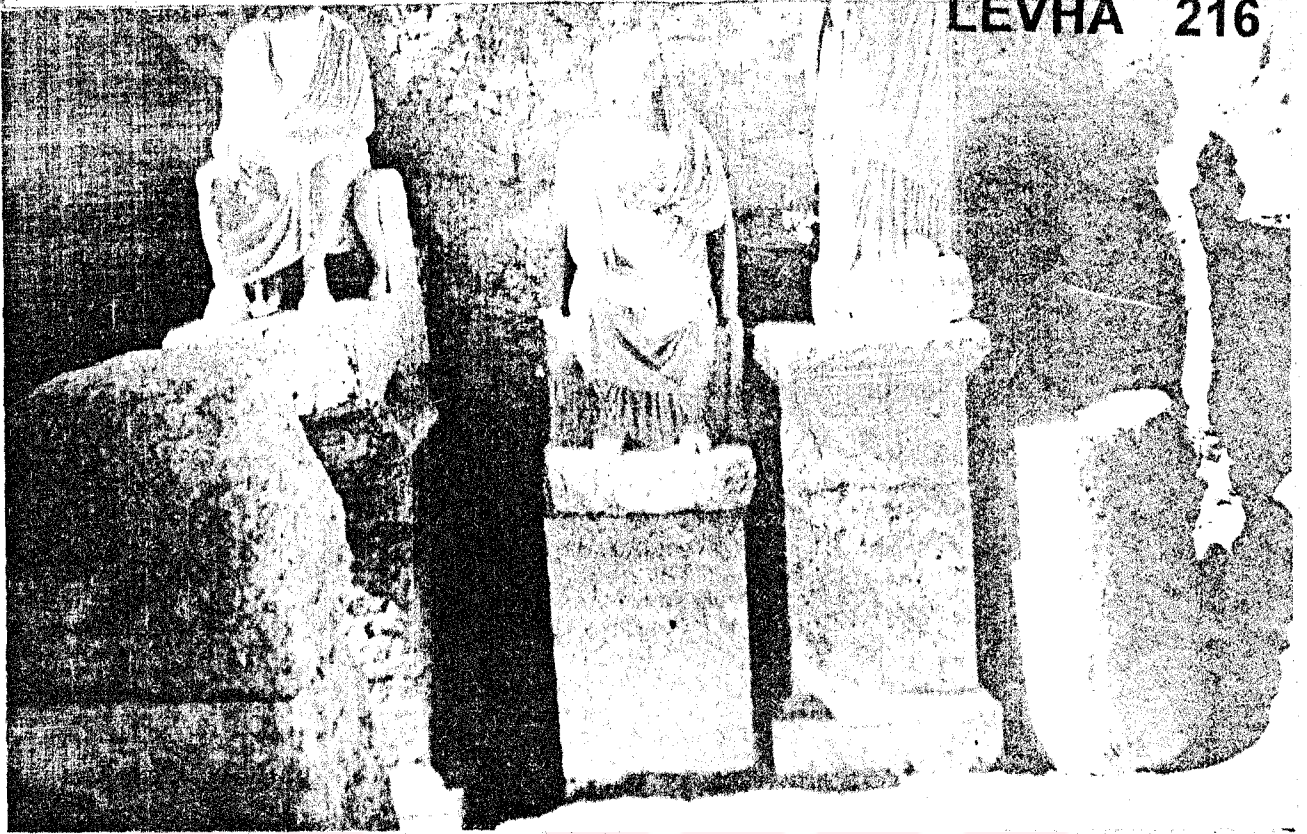
K 90 / 1

K 90 / 2

LEVHA 216

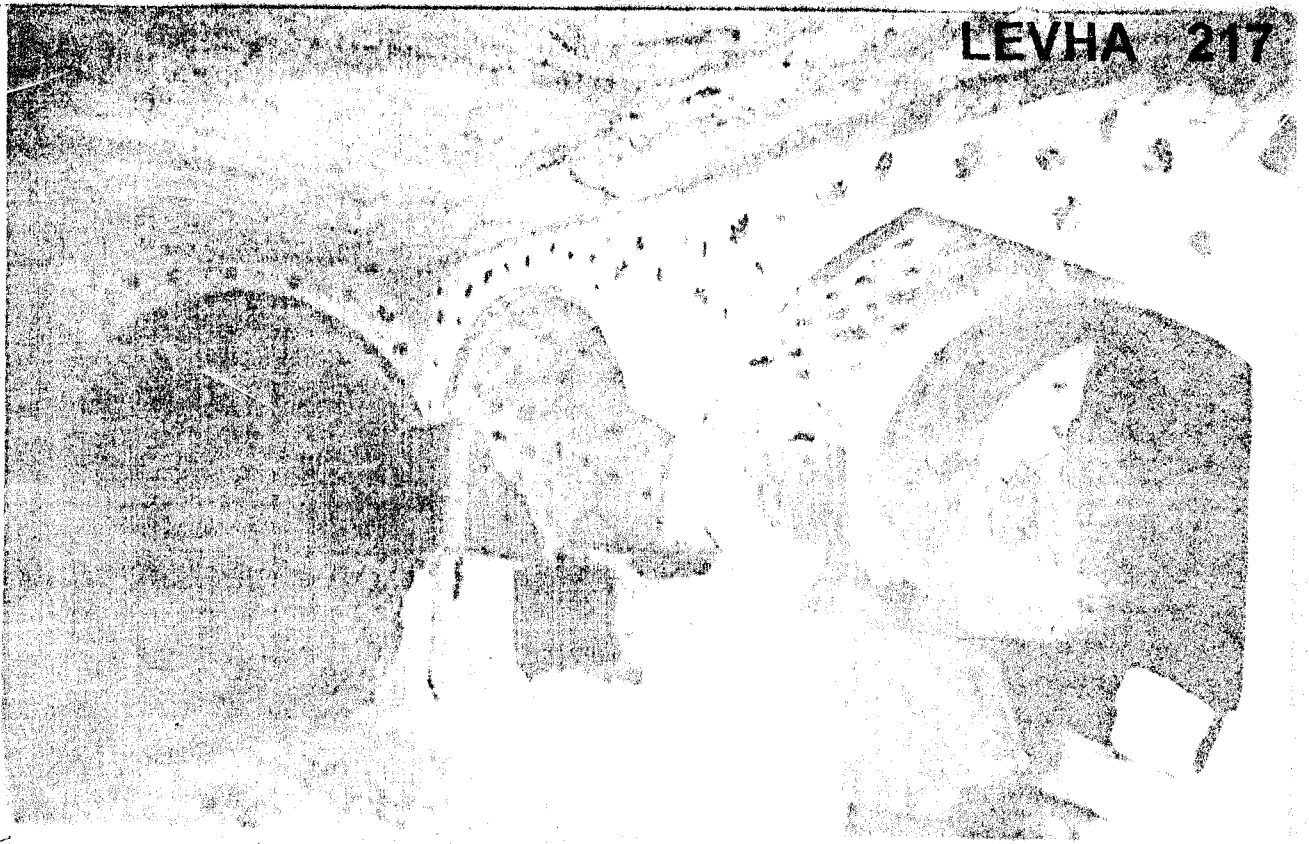

K 91 / 1

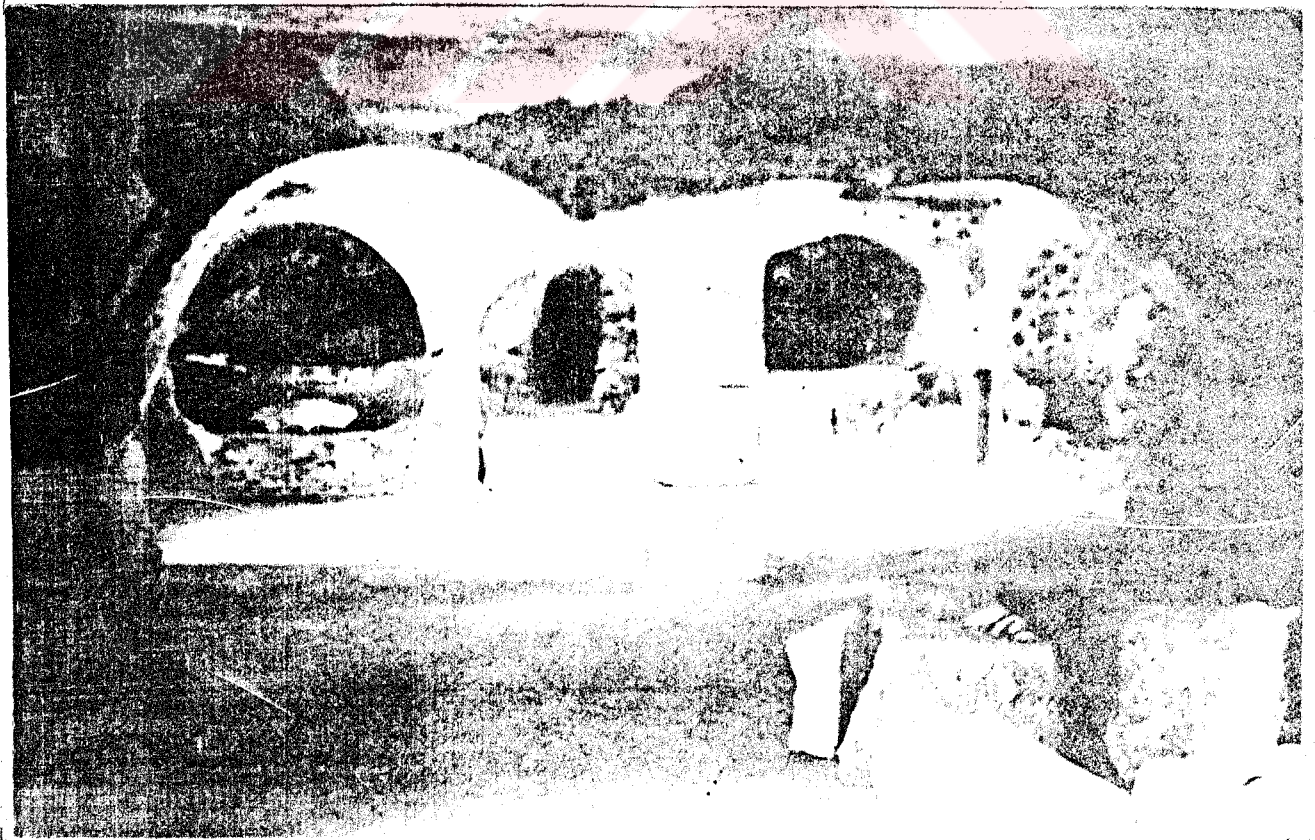

K 91 / 2

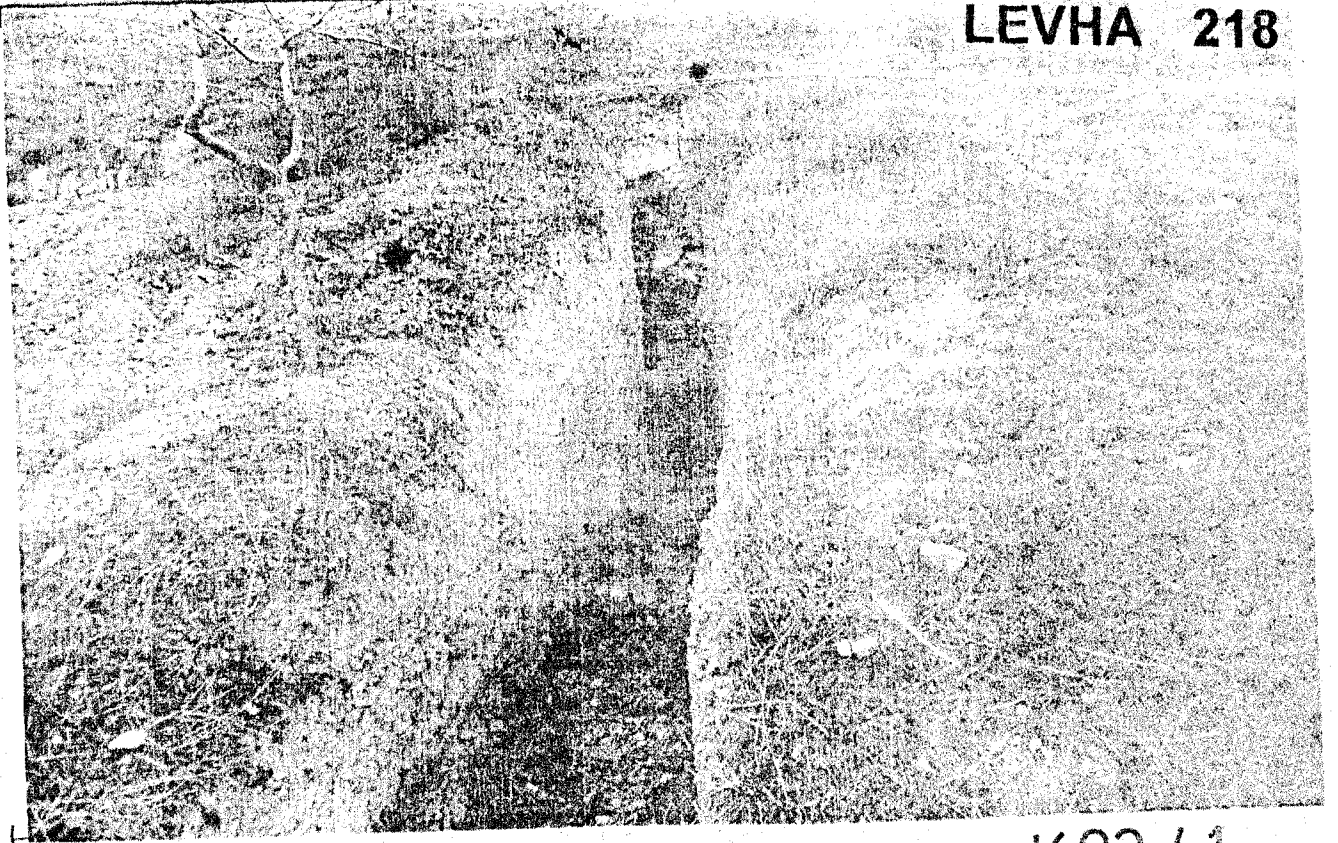
LEVHA 217

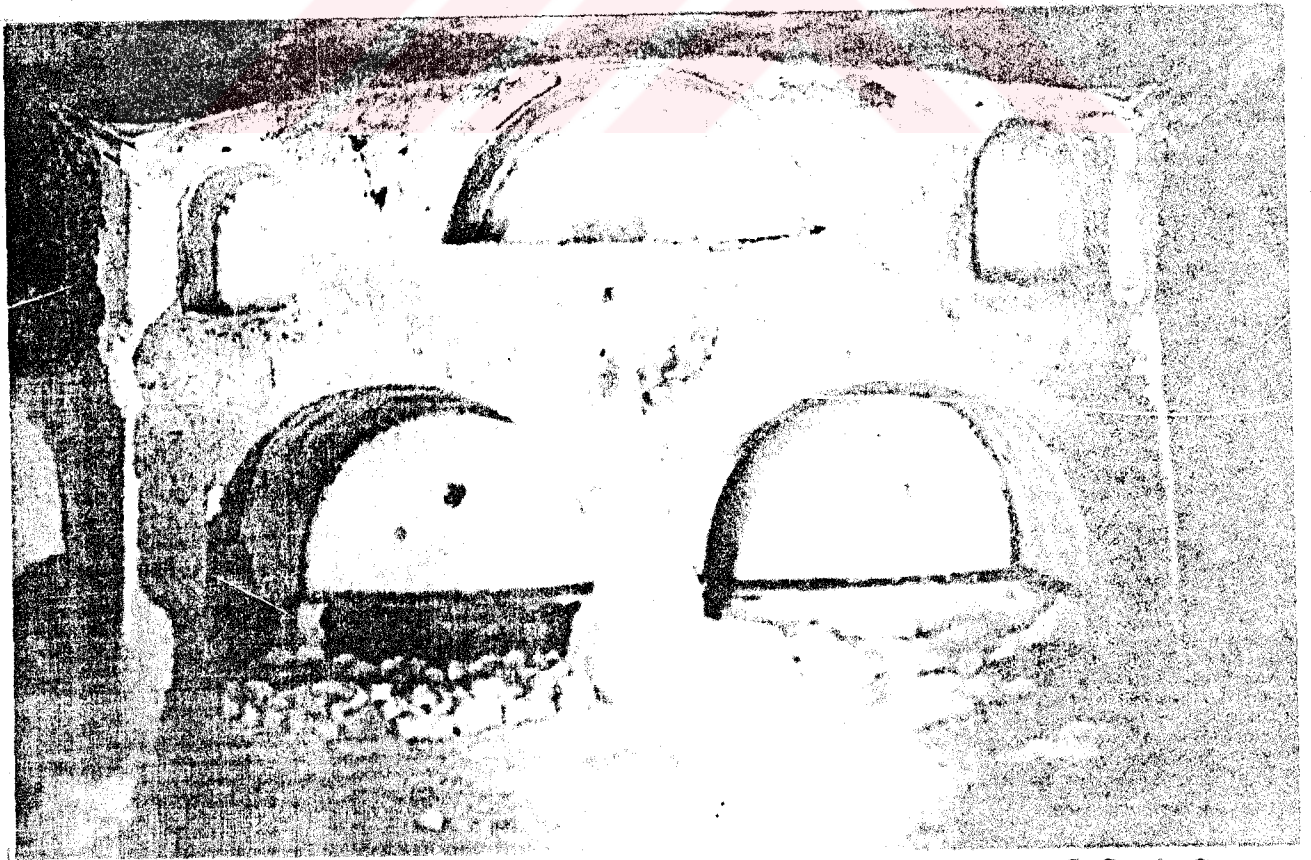
K91/3

K91/4

K 92 / 1

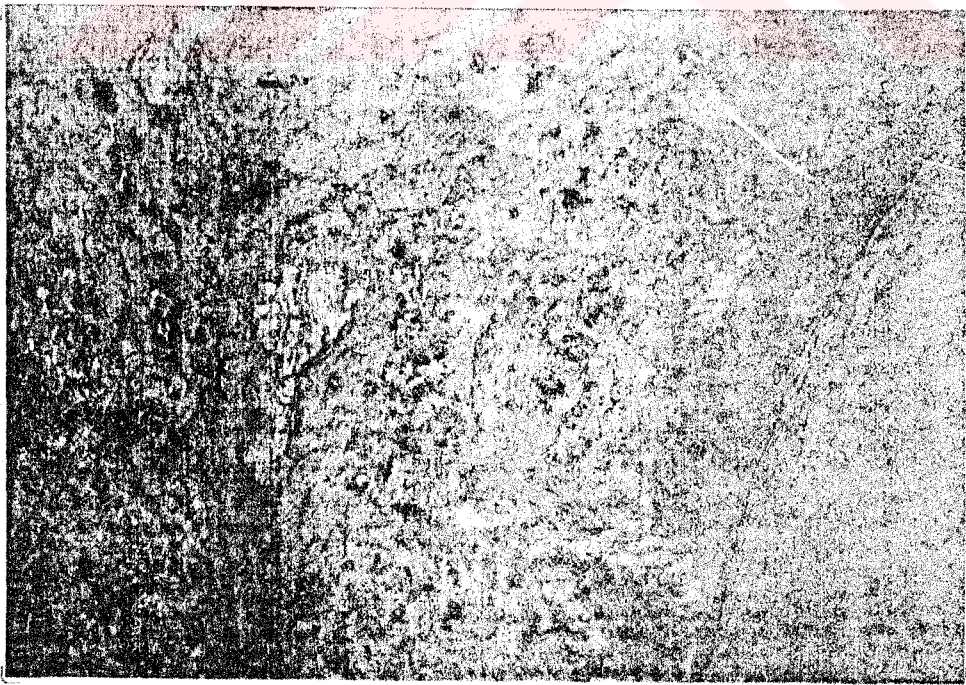
K 92 / 2

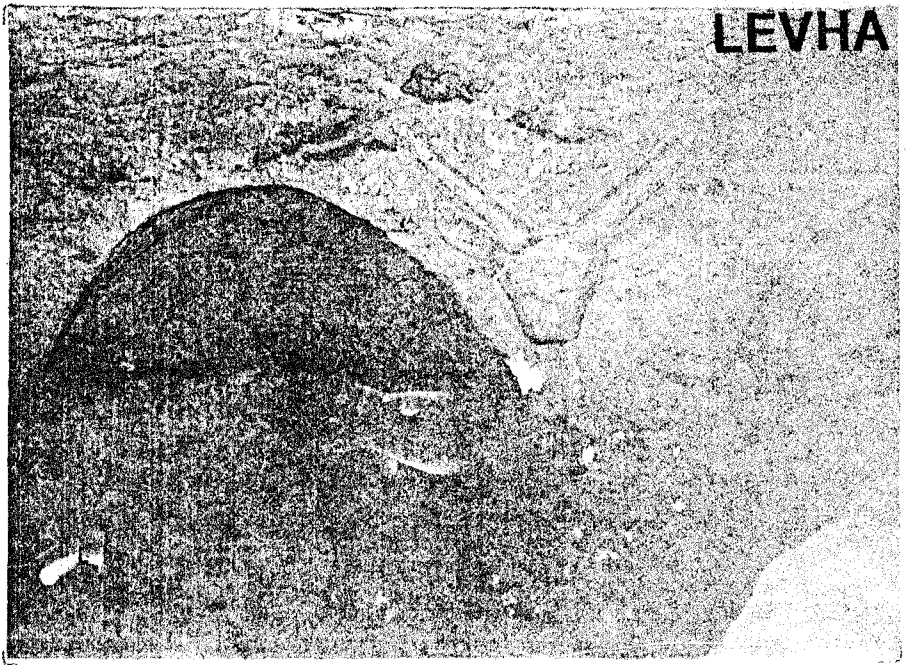
K92 / 3

K 98/1

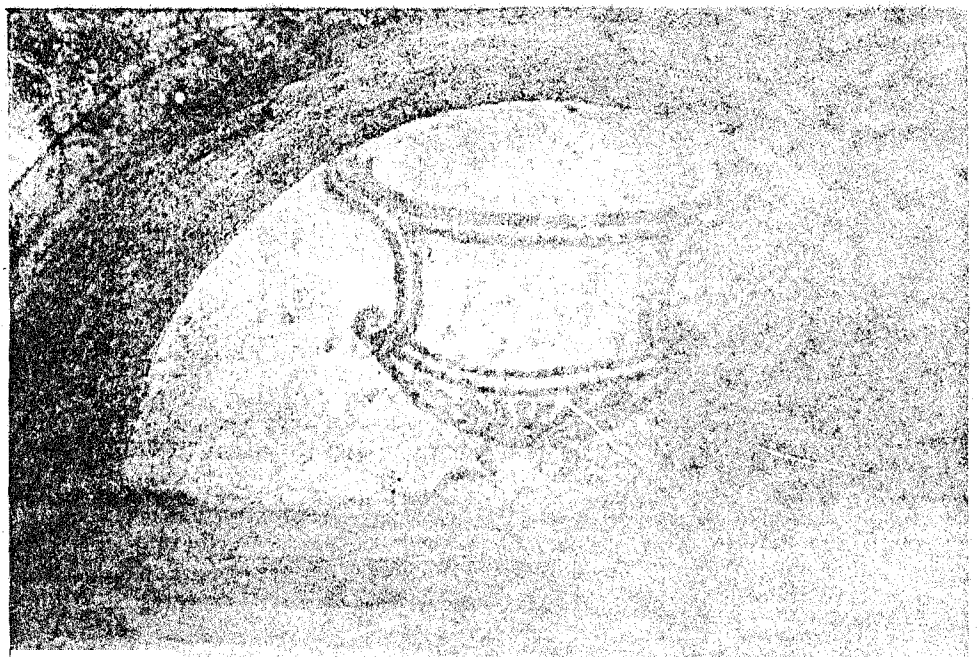
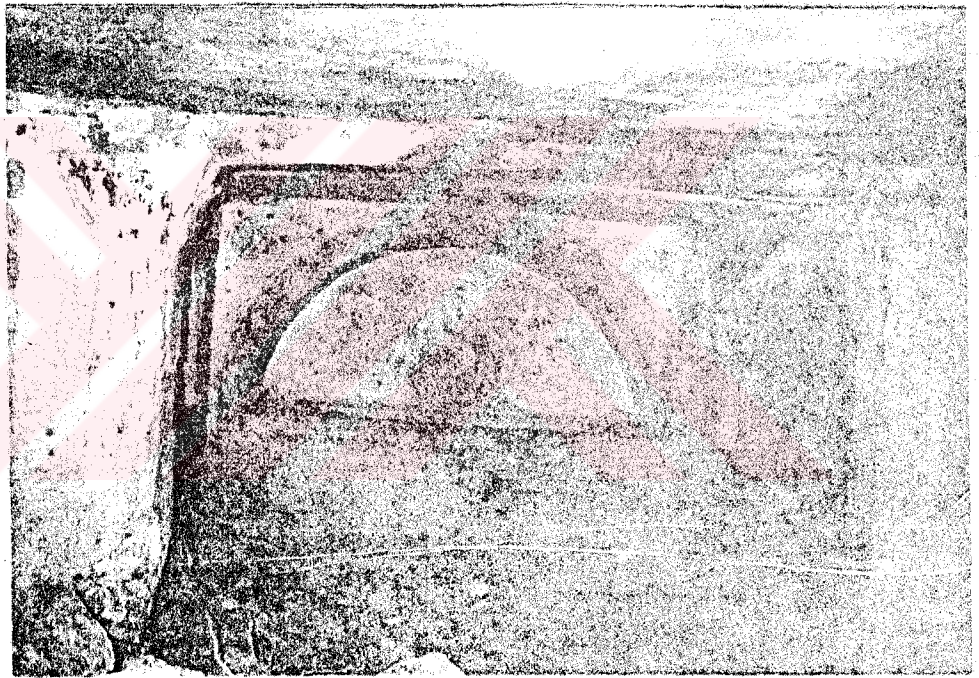
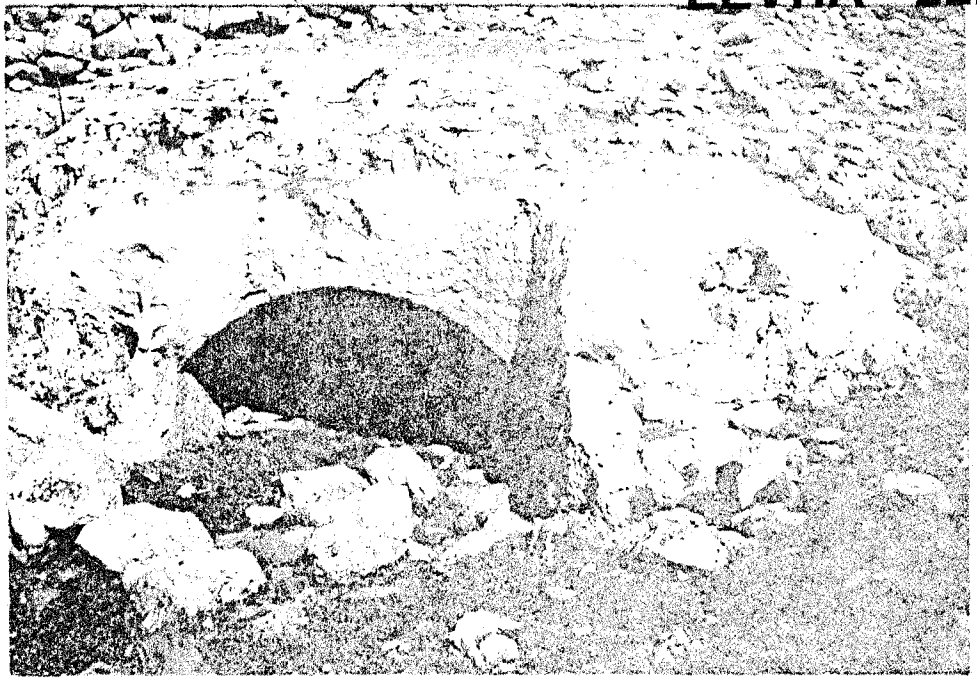
K 98/2

K 99 / 1

K 99 / 2

K102/1

K102/2

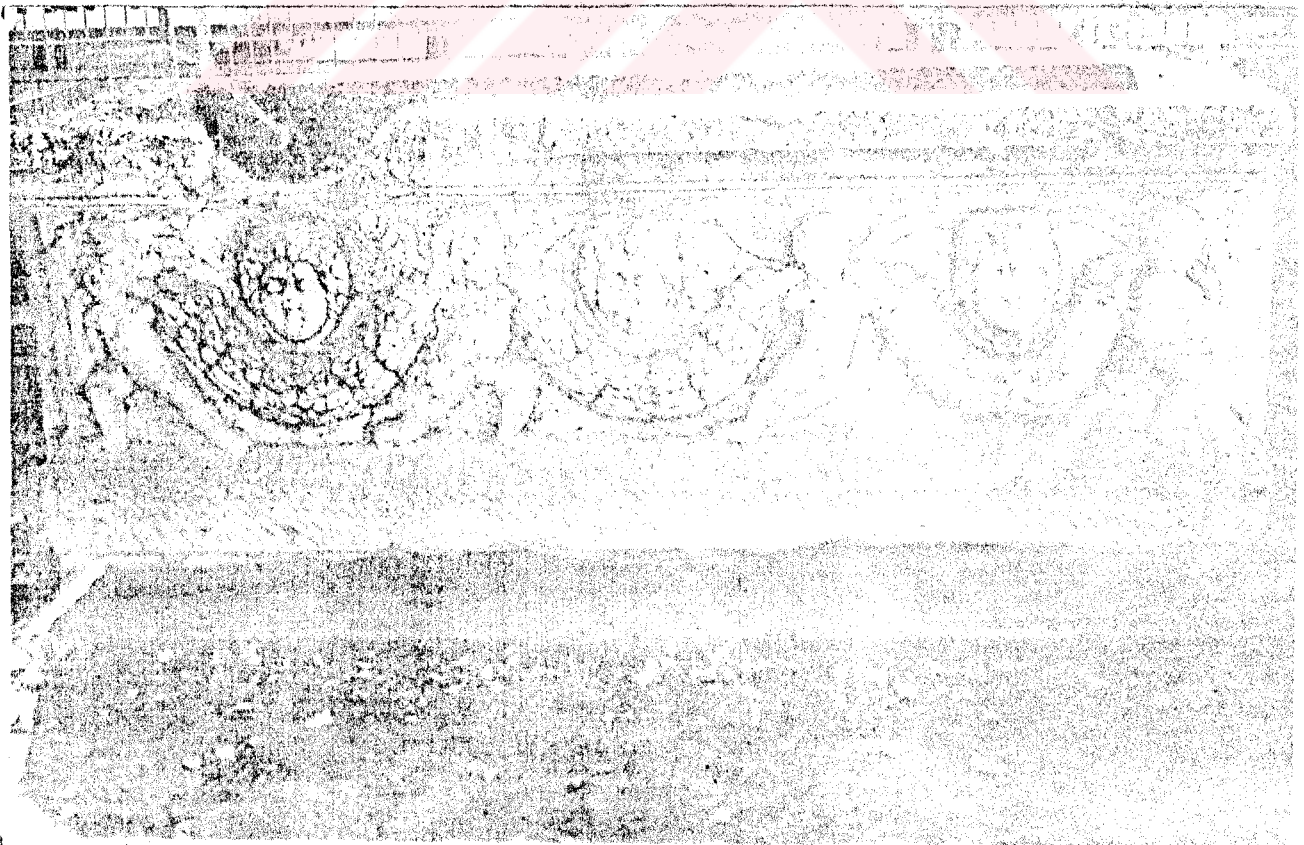
K 103

K 104

K 106

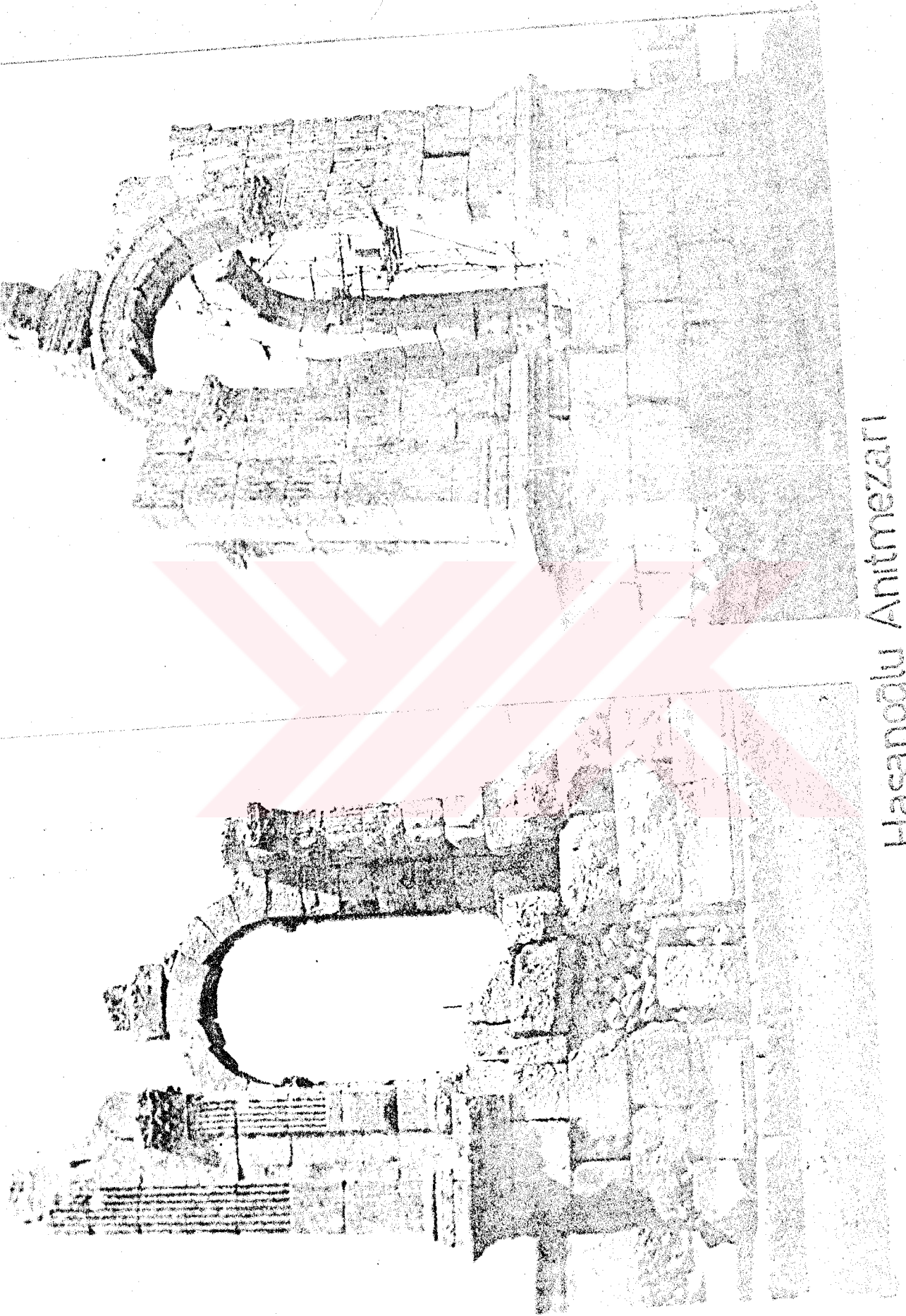
K 105

Hisar Anıtmezarı

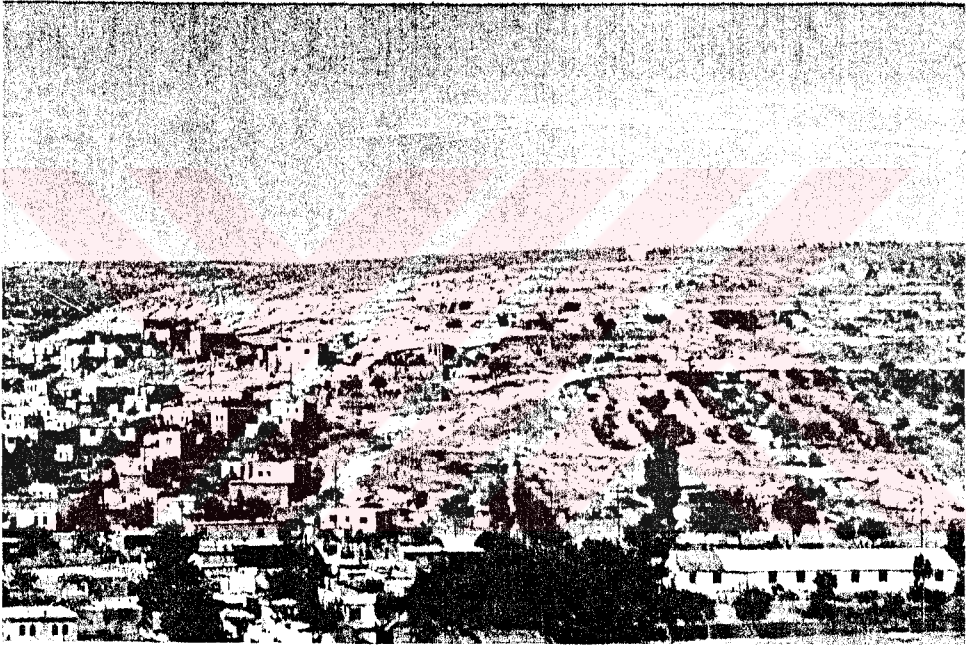
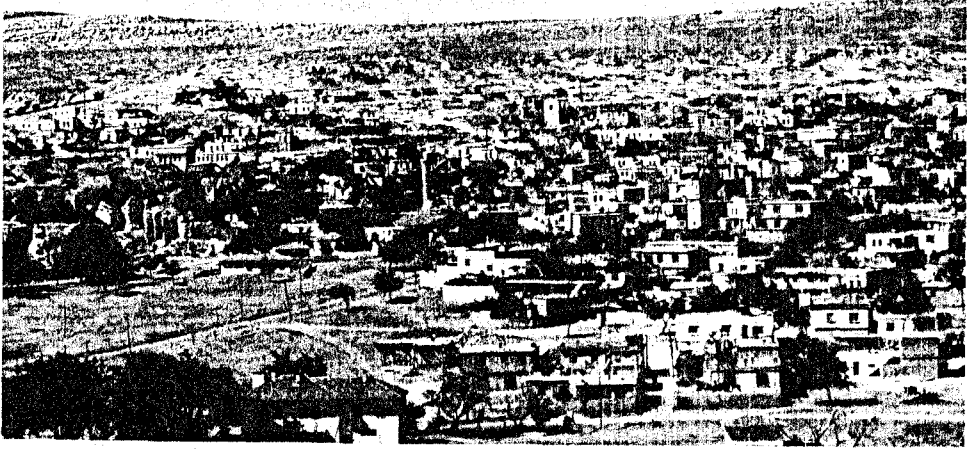
Elif Anıtmezarı

Hasanoglu Anitmezarı

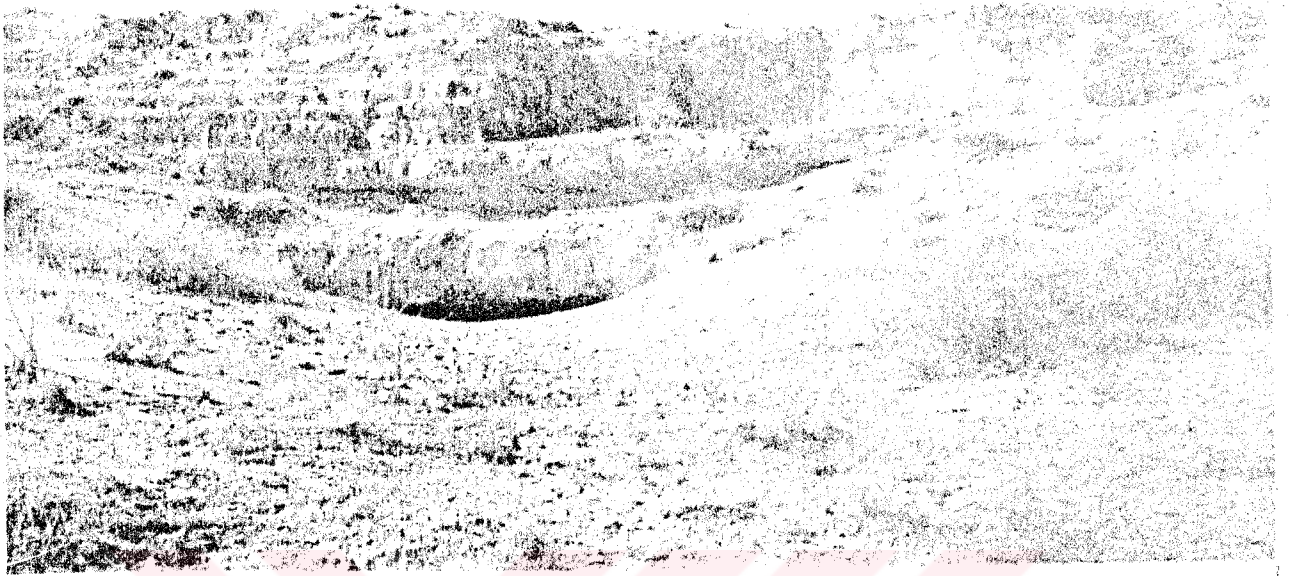

Bazalt Odamezar Kapısı

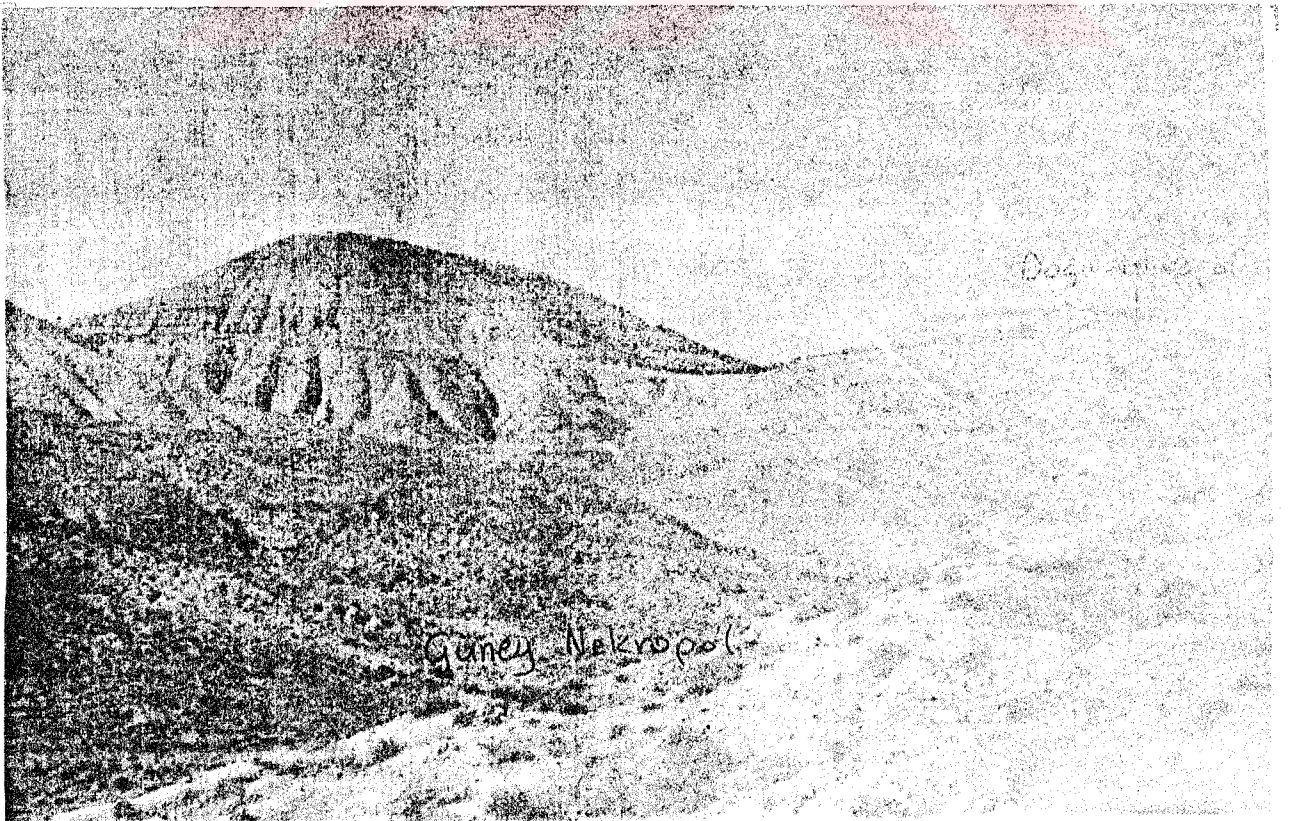

Doliche Nekropolü

Antik Taş Ocağı

Zeugma Nekropolü

Güney Nekropolü

Perre
Nekropolü

